

SKRIFTER

UTGIVNA AV

SVENSKA LITTERATORSÄLLSKAPET

I

FINLAND

CXX

PEHR KALMS

RESA TILL NORRA AMERIKA

A NYO UTGIFVEN

AF

FREDR. ELFVING OCH GEORG SCHAUMAN.

TREDJE DELEN.

MED EN INLEDNING

AF

GEORG SCHAUMAN.

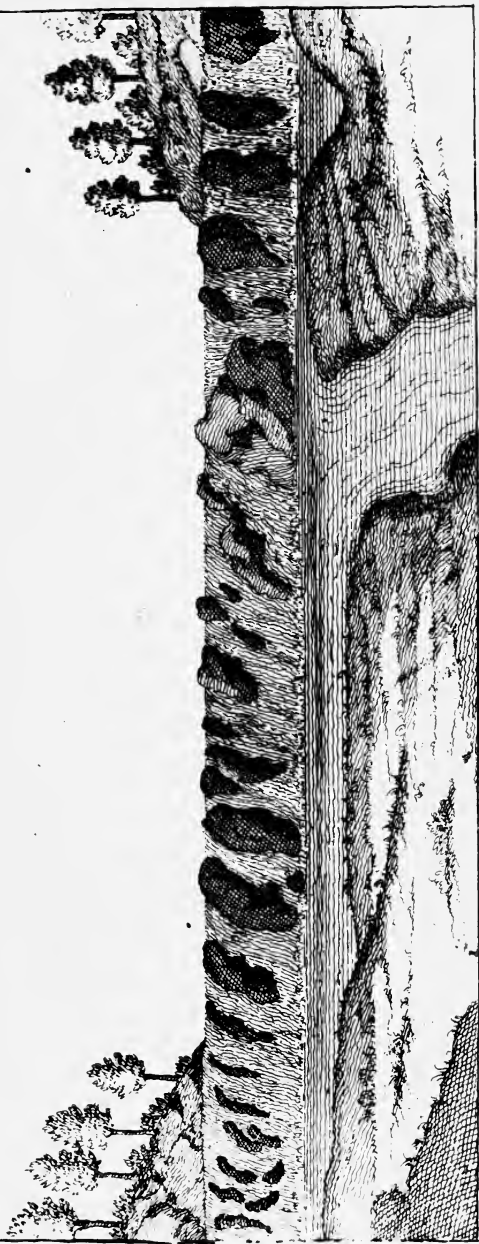
HELSINGFORS

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI

1915.

Cohas Fory eller Fall vid Mohaks flod.

pag. 200

INLEDNING.

I denna del af sitt verk redogör KALM, alltjämt i form af dagboksanteckningar, för sin vistelse i Nordamerika från ingången af året 1749 till den 5 oktober s. å.

KALM uppehöll sig i början af nyssnämnda år fortfarande i Nya Sverige, hufvudsakligen i den då ännu till största delen af svenskar bebodda församlingen Racoon (i nuvarande New Jersey). Hvad han af en 91-årig gubbe och af andra gamla svenskar fick erfaras och berättar rörande landets kolonisering och de första svenskarnas seder och bruk är af stort intresse ännu i dag och innehåller mycket som ISRAEL ACRELIUS icke omtalar i sin två år tidigare än tredje delen af KALMS *Resa utgifna Beskrifning om De Swenska Församlingars Fornä och Närvarande Tilstånd, Uti det så kallade Nya Sverige* (1759). För att anföra ett exempel: svenskarna köpte af indianerna jordstycken, som redan på KALMS tid ansågos hafva högt värde, för ett stycke fris (ylletyg) eller en kannä brännvin (s. 54), men kunde i sin tur åt engelsmännen sälja egendomar af lika högt värde som de ofvan-

nämnda, obrukade jordstyckena för — en ko, en sugga och hundra pumpor (s. 58).

Ett ämne som särskildt intresserar KALM — och äfven hans läsare — är indianerna och deras förhållande till de europeiska kolonisterna, enkannerligen de svenska. KALM såg med samma känsla af blygsel som vi tyvärr i våra dagar ännu måste erfara, huru den europeiska civilisationen fysiskt och moraliskt neddrager, ja, fördärfvar de vilda folkslagen. Sjukdomar, som för indianerna tidigare voro obekanta, t. ex. kopporna, jämte brännvinet, som de icke heller kände före europeernas ankomst, dödade eller förstörde dem — i synnerhet brännvinet, menar KALM. „Sedan de fått smaken på denna drycken eller liqueuren, hafva de varit likasom förkjusade efter densamma. Näppligen lärer någon människa hafva högre begärelse till något än den en indian har till brännvin. Jag har hört dem själfva säga, att det är en efterlängtdad och hederlig död att supa sig ihjäl af brännvin“ (s. 41).

Någon aktning för indianernas hedniska religion förefanns naturligtvis icke hos de kristna kolonisterna. I detta afseende är upplysande hvad KALM förtäljer om en svensk och en indian, hvilka på en vandring råkat en „rödspråklot“ orm, som indianen förklarar vara helig; svensken dödade ormen „midt för villens ögon“ med motivet: „efter du tror på honom, så måste jag nödvändigt slå ihjäl honom“. Ej under då att indianerna saknade sinne för den kristna religionen och gudstjänsten. Den anekdot KALM berättar om en indians besök i Racoons svenska kyrka är karakteristisk: indianen stod och såg och hörde på en stund, och så sade han: „hå, mycket tal och prat, men intet brännvin eller cider“ (s. 54). Och än mer belysande är

det svar en af irokesernas höfdingar enligt KALMS berättelse gaf guvernören i New York HUNTER, då han meddelade drottning ANNAS vilja att förse irokeserna med kläder för deras kroppar och med ett antal präster för deras själars klädande genom evangeliets predikan. Höfdingen tackade för de ståtliga och vackra kläderna, „men hvad predikanterna vidkommer, så har hos dem förut varit sådane och sådane, hvilka i stället för att predika deras gudeliga religion lärt dem att dricka, att bedraga, att lefva inbördes i oenighet; ty att få mycket skinnvaror, hade de fört mycket brännvin med sig, därmed de fyllde villarna och bedrogo dem. Han bad guvernören taga bort dessa präster från dem, jämte en hop andra europeer, som vistades bland dem; ty förut, innan desse kommo till dem, voro villarne ett ärligt, nyktert och menlöst folk, men nu blifva de snart alla skälmar. Förut hade de fruktan för Gud; men nu tro de snart att ingen Gud är till.“ Några järnsmeder i stället för prästerna, det tyckte indianhöfdingen vara på sin plats (s. 151).

I allmänhet bedömer KALM välvilligt förhållanden och personer. Så mycket skarpare ter sig därför det omdöme han fäller om de europeiska kolonisternas sätt att sköta jordbruket i Amerika (s. 100 ff.). „Åker, äng, skog, boskap m. m. handteras här mest öfverallt med lika vårdslöshet, så att den eljest i dessa hushållsgrenar så vida och långt komna engelska nationen ej tyckes här kunna kännas igen“, säger han. Europeerna, lika litet som tidigare indianerna, brydde sig om att bearbeta och göda den jungfruliga och utomordentligt bördiga jord de här funno framför sig. De odlade den tills den var utsugen, förvandlade den därpå till betesmark, höggo därpå ned

den gamla skogen på ett annat ställe och använde på samma sätt marken mellan de fällda träden, hvilken var „så lös som den bäst uppbrukade kryddgårdssäng“. Sålunda förforo såväl engelsmännen som svenskarna, tyskarna, holländarna och fransoserna. Blott en och annan brukade sin åker någorlunda väl.

KALM dröjde öfver våren i Racoon. Han säger själf att han redan i början af april 1749 hade tänkt resa norrut, till Kanada, hvars flora han särskildt skulle undersöka. Men han uppsköt „för många orsaker“ afresan. Det kan väl icke anses ogrannlaga att till de orsaker KALM själf uppgifver (s. 106) lägga en, som han förtiger: „efter prosten SANDINS död“, berättar ACRELIUS (a. a., s. 397), „tog han sig dess sterbhus med mycken sorgfällighet an, gäste uti prästhuset öfver vinteren och predikade mest hvar söndag den tiden i Racoon kyrka, hölt ock likpredikningar, att folket tog honom för en fullkomlig präst“. Den unga änkan i prästhuset bidrog icke minst att hålla KALM kvar — efter återkomsten från Kanada gifte han sig med henne eller, såsom ACRELIUS uttrycker sig, „dess vänskap för änkeprostinnan SANDIN föröktes till ett äkta förbund“.

Den 19 maj 1749 slet sig KALM äntligen lös från Racoon och for först till det närbelägna Filadelfia, där han åter besökte bl. a. BENJ. FRANKLIN (s. 117). Den 31 maj lämnade han denna stad. Först for han på en jakt upp för Delaware-floden till Trenton i New Jersey och så i en af dessa „gemena öppna åkarevagnar, hvilka på steniga ställen nästan kunna skaka lefver och lungor ifrån en“, till New Brunswick och vidare på en jakt till New York, dit han anlände den 3 juni. Efter en veckas vistelse

därstädes fortsatte KALM, under hela resan åtföljd af sin betjänt, trädgårdsmästaren JUNGSTRÖM, på en jakt längs Hudson-floden till Albany; färden tog tre dagar i anspråk. I Albany dröjde KALM åtta dagar, sysselsatt med iakttagelser rörande staden och invånarne (till största delen holländare, snygga och snikna, med negrer som tjänstefolk) — iakttagelser, hvilkas meddelande erbjuder stort intresse, alltid noggranna som de äro, stundom skarpa, stundom äfven roande, såsom t. ex. den om de holländska barnens gyckel med KALMS „franska“ hårpung (s. 150).

Albany var utgångspunkten för den kanadensiska resan. Den 21 juni begynte KALM och hans följeslagare färden. Man for till en början längs Hudson-floden i en kanot, som roddes på gondolier-vis, i stående ställning, af tvenne för ändamålet legda karlar. Men forsar och lågt vattenstånd tvungo de resande att efter fyra dagars roende lämna farkosten och gå till fots med pick och pack, först längs Hudson-flodens stränder, förbi Saratoga fästning och Fort Nicholson, sedan „genom en ovägad skog och vild ödemark“ sju à åtta svenska mil till Fort Anne vid Woodcreek flod. Icke utan behag — och jag tycker mig här undantagsvis finna ett stilinflytande från mästaren LINNÉS (af OSCAR LEVERTIN så högt skattade) reseskildringar — tecknar KALM det amerikanska vildmarkslandskapet (s. 169). „Landet eller ödemarken var mestendels jämnt, något lågländt. Här och där någon bäck, som dock nu på de flesta ställen var uttorkad. Då och då någon liten backa, inga berg, inga stenar, öfverallt var landet öfverväxt med stor och hög skog. Träden täta, braf skugga under desamma; men det nöjet för-

minskades af den otaliga myckenhet af myggor, hvaraf desse skogar voro fulle. Af örter fanns här åtskillige; men de stodo nog glest, mest som i våra skogar, där boskapen gjort dem tunna, fast nästan aldrig någon boskap varit här.“

I det som fästning öfvergifna Fort Anne lät KALM göra åt sig en ny, större båt af bark, hvars förfärdigande han omständligt beskriver — för att sedan utropa: „och si! detta är *korteligen* beskrifningen på detta fartyg“. Med denna båt, som bekvämt rymde fyra män och bagage, skulle resan fortsättas längs Woodcreek till Fort S:t Frédéric i Kanada. Färden blef äfventyrlig. När man läser KALMS skildring af denna del af resan, kommer man, trots afsaknaden af flykt och fantasi i hans okonstlade och litet torra framställning, ofrivilligt att tänka på indianromanerna. Genom en lycklig slump räddade sig KALM och hans följeslagare från att falla offer för några på krigsstråt varande indianers hämndlystnad. „Vi rönte“, uttrycker KALM själf förhållandet, „i anseende till dessa efter blod törstande barbarer, den goda Gudens synnerliga vård om oss“ (s. 179). De talrika bäfverdammarna och träd, som fallit ned eller som fransoserna med afsikt fällt ned i älfven för att hindra engelsmännen att framtränga, försvårade dessutom i hög grad färden med barkbåten. Lyckligtvis mötte KALM sex franska soldater, som hade till uppgift att ledsaga tre engelsmän från Fort S:t Frédéric till Saratoga. Af dessa erhöll han den ena af deras näfverbåtar mot att lämna sin svaga barkbåt åt dem för transporten af deras proviant. Men färden med den nya båten gynnades icke till en början af tur. KALM och hans följeslagare togo miste om farleden och måste efter 12 engelska mils färd

vända om och ro tillbaka långt in på natten. „Vi trodde ibland i vår fruktan“, berättar KALM, „att det var som afgjordt, att de villar som gått ut att slå ihjäl de engelska nu skulle träffa oss. Med allt vårt roende hunno vi dock denna dagen ej halfvägs tillbaka till det stället där vi börjat ro vilse.“ De resande lågo öfver natten på en holme och läto hellre plåga sig af „den oändeliga myckenhet af mygg, som här fanns“, än de vågade göra upp eld och sålunda leda indianerna på spåren. „Det som ökade vår oro i denna ödemarken“, tillägger KALM, „var att vi om natten hörde villarnas hundar skälla här och där i skogen, fast långt ifrån oss“. Följande dag var stark motvind, och trots de största ansträngningar — „en och hvar af oss rodde så mycket han orkade“ — kunde de resande icke uppnå Fort S:t Frédéric den dagen. Till krafternas stärkande bidrog icke att matförrådet tog slut vid frukosten, till stämningens höjande icke landskapets utseende. „Landet var det magraste och obehagligaste, som någon kan se; det ena faseligen höga berget efter det andra, öfverväxte med skog, brante och ohyggelige på sidorna, ja så, att vi hade mycken svårighet att få något sådant ställe där vi kunde komma till lands med båten att koka vår mat.“ Några dagar senare fick KALM i Fort S:t Frédéric se samma indianer i en båt „med en lång stång i framstammen, på hvilkens ända hängde en blodig hufvudskål af en människa“, och höra deras jubelskri öfver den lyckade hämnden (s. 188 ff.). „Jag kan aldrig än tänka på denna resa“, skrifver KALM, då han i minnet återkallar den äfventyrliga färden, „att jag ej tillika med största vördnad erkänner den nådiga Gudens synnerliga omsorg och styrelse“ (s. 185).

Den 2 juli ankom KALM till Fort S:t Frédéric (det engelska Crownpoint) vid sjön Champlain och befann sig nu på franskt område. 1) Såsom svensk hyste KALM naturliga sympatier för den franska nationen, Sveriges gamla bundsförvandt; men dessa sympatier kunde icke annat än i högsta grad stärkas af det bemötande som öfverallt i Kanada kom honom till del och hvarpå vi skola finna många bevis. Redan här, i detta gränsfäste, mottogs KALM på det mest förekommande sätt af kommandanten, hvilken — såsom vi numera veta (ROY, *Voyage de Kalm au Canada*, s. 28) — omedelbart om hans ankomst underrättade generalguvernören öfver Kanada, markis DE LA GALISSONNIÈRE. Och om någonting var egnadt att från början stämma KALM gynnsamt mot det franska väldet i Amerika, så var det en af nämnde generalguvernör utgifven skrift, som kommandanten visade honom, angående nyttan af att upptäcka och insamla örter och andra naturalier äfvensom deras belönande, icke minst officerares och soldaters, hvilka i detta afseende utmärkt sig. KALM kan i sammanhang härmed icke återhålla sig från den allmänna anmärkningen, att de förnämre i Kanada hade „mycket större smak för naturalhistorien och annan lärdom än uti de engelska kolonier, där de merendels mest studerade på att blifva rika och fylla pungen och där de ofta gjorde lek af andra vetenskaper“.

Kommunikationssvårigheter, men kanske än mera kommandantens storartade gästfrihet och i öfrigt älskvärda

1) Kanada tillhörde Frankrike till 1763, då det genom freden i Paris formellt tillföll England. Då denna del af KALMS *Resa* utkom, hade Kanadas öde faktiskt redan afgjorts genom Quebecs och Montreals fall 1759 och 1760.

bemötande, kvarhöllo KALM i Fort S:t Frédéric ända till den 19 juli. Han fortsatte då färden öfver Champlain till Fort S:t Jean vid sjöns norra ända; öfverfarten tog två dagar i anspråk. Här meddelade kommandanten KALM innehållet af tvenne bref som han mottagit, det ena från generalguvernören markis DE LA GALISSONNIÈRE, det andra från guvernören i Montreal baron DE LONGUEUIL, i hvilka kommandanten ålades att på allt sätt befodra KALMS resa och gratis förse honom med det som han behöfde. Ett par ankare vin „och annat, som troddes tjäna till min förnödenhet och traktering“, berättar KALM, medföljde breffen, och på aftonen druckos „under styckens lossande“ franska och svenska kungens, generalguvernörens m. fl:s skålar.

Från Fort S:t Jean fortsattes färden den 23 juli med åkdon till La Prairie (de la Madeleine), en liten by på östra stranden af S:t Lawrence-floden. Landet var närmare denna ort väl odladt, fullt af „det härligaste hvete“. „Vi kunde här se ganska vidt omkring oss“, skrifver KALM, „och hvart en kastade ögonen, förekom ej annat än stora, vida åkrar och ängar samt enstakade gårdar kringströdde öfverallt“. I KALMS ögon var ett sådant landskap skönt, och han gör därför reflexionen: „landet i mitt tycke var här ett af det täckaste jag ännu sett i Norra Amerika“ (s. 217).

Följande dag, efter en kort båtfärd med strömmen utför floden, ankom KALM till Montreal, där han på stranden fann sig till mötes; en mängd nyfikna, som ville se huru en svensk tog sig ut, ty tidigare hade icke någon svensk varit i staden. En af guvernören utsänd officer förde honom till guvernörens residens. Där mottogs

KALM af baron DE LONGUEUIL med en utsökt artighet, som han icke kan nog berömma. Några dagar senare inbjöds han till guvernörens fest i anledning af freden i Aachen, som — ehuru sluten redan 1748 — nu först proklamerades här. „En stor hop officerare och andre förnämne infunno sig där tillika“, berättar KALM. „Där dracks lustigt om långt inpå natten.“ En annan gång var han inbjuden att följa guvernören och hans familj ut till deras landtställe på en „behagelig“ ö i floden.

KALM stannade en vecka i Montreal. I en med en officer och tio soldater bemannad båt, som markis DE LA GALISSONNIÈRE gett order att ställa till hans förfogande (ROY, a. a., s. 28), reste han vidare längs S:t Lawrence-floden till Trois Rivières, säte för en af Kanadas tre guvernörer, och till Quebec, landets hufvudstad på den tiden. Efter tre dagars resa anlände han den 5 augusti till Quebec. Han ledsagades genast af den åtföljande officeren upp till slottet, till markis DE LA GALISSONNIÈRE.

Kanadas dåvarande generalguvernör var några och femtio år gammal och enligt KALM „liten till växten, något krokryggot, men eljest af ett behageligt utseende“ (s. 346). I själfva verket var han puckelryggig, och det berättas om honom att indianerna, då de vid hans ankomst till Kanada kommo för att hälsa honom, tilltalade honom med orden: „Du måste hafva en mycket vacker själ, eftersom den store höfdingen, vår fader, sändt dig hit med en så ful kropp att befalla öfver oss“ (*Biographie universelle*, XVI, s. 370). Det är icke omöjligt, fastmer sannolikt, att KALMS första intryck af honom var liknande, ty KALM säger, att „en som ej noga kände denna herren skulle tagit honom för en torr och mindre behagelig i umgänge“

(s. 348); men snart hade man klart för sig att han verkligen var, såsom KALM säger, „en herre af ogemena egenskaper“ (s. 248). „Han hade en så djup insikt mest i alla vetenskaper, att en måtte häpna däröfver, och uti naturalhistorien var han så allestäds inkommen att, då han började tala däruti, visste jag näppeligen, om jag skulle tro mina egna öron och ögon, eller om jag skulle inbilla mig att vår store LINNÆUS under en annan skapnad flytt hit.“ „Jag tillstår uppriktigt“, säger KALM vidare om LA GALISSONNIÈRE: „att hvar gång jag hade den nåden att vara hos honom (som dock skedde tidt och ofta) var jag som i en skola och fick lära mångahanda nyttigt. Här inhämtade jag flere sätt, huru naturalhistorien skulle appliceras till politiken och statskunskapen, att göra ett land mäktigt och försvaga därigenom dess afundsjuka grannar.“ KALM är idel entusiasm i sin karakteristik af LA GALISSONNIÈRE, och han utropar slutligen: „Mer än lyckligt det land eller det län, som får en sådan höfdinge! Där behöfver en ej sucka öfver några af egennyttan hop-sökta hinder i sådana idrotters skötande, hvarmed en i framtiden vill gagna det allmänna“ (s. 346 ff.).

LA GALISSONNIÈRE visade KALM all tänkbar bevågenhet under hans långa uppehåll i Quebec. Han inbjöd nästan dagligen KALM till sitt bord; han gaf honom till ciceron medicine doktorn GAUTHIER, tillika en framstående botanist; han utverkade honom tillstånd att besöka nunneklostren i och utanför staden; han anskaffade honom en pålitlig indian till vägvisare på en utflykt till en förnämligast af indianer bebodd by Lorette; och — framför allt — han lät hyra upp rum för KALM och hans följeslagare och gaf order om att alla kostnader för deras resa i Kanada,

af hvad slag de än vara månede, skulle betalas ur kronomedel. ¹⁾

Tyvärr måste LA GALISSONNIÈRE redan den 15 augusti lämna generalguvernörsämbetet åt markis DE LA JONQUIÈRE. KALMS skildring af ceremonierna vid detta tillfälle är läsvärd (s. 295 ff.). LA GALISSONNIÈRE kvarstannade dock i Quebec nästan hela den tid KALM vistades på orten. Den nye generalguvernören visade, också han, KALM bevägenhet, men KALMS karakteristik af honom saknar fullständigt den värme som genomgår teckningen af hans företrädare i det höga ämbetet. Mycket lång till växten, litet framåtlutad vid gåendet, säger KALM om LA JONQUIÈRE, något öfver 60 år, sårad i axeln under en sjödrabbning; „var i öfrigt en ganska behagelig herre, som visste alltför väl att visa sig nådig, när han ville, och under detsamma iakttaga sin höghet“ (s. 297).

Från Quebec gjorde KALM i sällskap med några franska herrar, bland dem doktor GAUTHIER, en tre dagars utflykt till grufvorna vid Baie S:t Paul och Montmorency vattenfall m. fl. orter norrut från Quebec, på S:t Lawrenceflodens västra strand. Också kostnaderna för denna färd betalades med kronomedel.

¹⁾ Specifikationerna öfver hvad som utbetalats för KALM äro, jämte intendenten BIGOTS „mémoire“ till marinministern, publicerade af ROY (a. a., s. 28 ff.). Man ser af dem att KALM och hans betjänt på franska kronans bekostnad fingo i Quebec fullständigt ekiperas sig, ja t. o. m. köpa sig husgeråd, barbera sig och bada; tvätt, urreparation, vax, allt betalades af kronan, som dessutom gaf dagtraktamente under hela vistelsen i Kanada. Till allt detta kom en riklig vägkost, bestående af skinka, tungor, höns, får- och oxkött, smör och ost, vin af olika slag m. m. Tillsammans uppgingo kostnaderna till 2,182 livres 12 sous 6 deniers.

Den 11 september, efter en 40 dagars vistelse, lämnade KALM Quebec i „en af konungens båtar“, hvilken markis DE LA JONQUIÈRE ställt till KALMS förfogande jämte sju man, som skulle ro honom till Montreal. „Midt i båten var en stor kur af fint blått kläde, hvarunder vi kunde sitta frie för regn“, berättar KALM med en viss stolthet (s. 353). Han anlände till Montreal den 15 september. Då KALM den 5 oktober slutar sina i denna del af hans *Resa* offentliggjorda dagboksanteckningar, befinner han sig fortfarande i Montreal . . .

Sådant var det yttre förloppet af KALMS kanadensiska resa. Hans egen skildring är i detta afseende icke öfverskådlig, och den ofvan gifna framställningen har därför synt mig på sin plats. Öfverskådliga äro icke heller de iakttagelser KALM meddelar rörande förhållandena i Kanada. Men det hindrar icke att de äro mycket intressanta och värdefulla. Genom att utesluta det mesta af sina rent naturhistoriska anteckningar och reservera dem för ett eller flere särskilda arbeten (åtminstone en „Flora Canadensis“, som sedan aldrig utkom), genom att ändtligen själf inse att dessa anteckningar till största delen utgjordes af „torra beskrifningar“ (s. 271), har KALM kunnat ge sina i denna del meddelade iakttagelser en njutbar form.

Det är svårt att säga hvad som har största värde i KALMS iakttagelser rörande Kanada. Han observerade de ekonomiska, sociala, administrativa, religiösa och etnologiska förhållandena med samma intresse och noggrannhet som de naturhistoriska.

Hvad KALM säger om indianska antikviteter, och i samband därmed om sitt sammanträffande med den framstående resenären och officeren LA VERENDRYE (som han

orätt kallar VERANDRIER) erbjuder ur geografiskt-historisk och arkeologisk synpunkt stort intresse (s. 261 ff.) och har uppmärksamrats af historiker i våra dagar (se KINGSFORD, *History of Canada*, III, s. 379 f.).

KALMS skildringar af jesuiterna, prästerna och barfotamunkarna (ss. 272—281) och af nunneklostren (ss. 266, 281, 302) — hvilka sistnämnda särskildt synas ha intresserat honom, ty han besökte ej mindre än tre sådana i Quebec eller dess omgifning — läsas med nöje ännu i dag. En kanadensisk författare (ROY, a. a., s. 22) har anmärkt att lutheranen sticker fram i teckningen af t. ex. barfotamunkarna, i hvilken sälta och sanning blandas. Man kan ock förstå att KALM såsom protestant icke fann allt tilltalande i Kanadas religiösa lif; redan då ansågos för öfrigt kanadenserna „af bägge könen“ vara mer stränga i sin katolicism än fransmännen i moderlandet. Endast en protestant kunde tillåta sig en anmärkning sådan som KALMS om påfvens förhållande till bäfverköttet, hvilket åts af katolikerna på de s. k. magra dagarna, att „Hans Helighet Påfven har uti sitt system, på sätt som många af de gamla zoologi, fört bäfvern bland fiskarna“ (s. 385).

För seder och bruk har KALM skarpt öga. Han antecknar såsom en egendomlighet för fransmännen i Kanada „att, då någon prustade [nyste], gjorde de tillstädesvarande en reverens“ och att man icke hälsade på alla på gatan, utan blott på bekanta och de förnämre, m. m. d. Kvinnornas ställning och bruk, men också deras utseende, intresserar speciellt KALM. „Fruentimren voro på det högsta måna om att utkrusa sitt hufvud; håret skulle alltid ligga i lockar och dageligen pudras, fast hon aldrig viste sig utom dörren och fast hon i öfrigt gick med en kort, smutsig

tröja och en stackot, ovålig kjortel, som ej räckte midt på benet.“ KALM beklagar sig öfver de kanadensiska damernas fåfänga och modedårskap; allt skulle vara efter nyaste modet, „men olyckan var att det de togo för nyaste modet hade ibland blifvit gammalt och aflagdt i Frankrike, ty som skeppen endast en gång om året, eller i juli och augusti månader, kommo hit från Frankrike, så blef det i Kanada hela det följande året det nyaste modet hvad desse fört med sig eller ock ibland af skalkhet inbillat dem“. KALM fann kvinnorna i Montreal vackrare än dem i Quebec, och dock blefvo de senare i allmänhet tidigare gifta än de förra. „Jag tyckte ock“, säger han, „att de i Quebec voro för mycket frie och att de i Montreal hade en mera pryddande blygsamhet“; de voro icke heller „alldeles så flyktige, utan mera fallne för arbete“. I Quebec gjorde de blott något stygn på sin söm; „och då någon ungtkarl, bekant eller främmande, kom in, kastades sömmen bort, och göromålet blef i stället att sätta sig bredvid den inkomna, prata, le och flasa med honom och låta tungan gå som lärkevingar, om ej fortare, och då kom an på att veta artigt raillera och inkasta tvetydiga ord, och det hette då avoir beaucoup d'esprit“ (ss. 372 ff., 219 f., 236 f.). Man bör läsa KALMS iakttagelser om kvinnorna i Kanada fullständigt; såsom också andra författare anmärkt, sakna de icke sitt behag.

Den karta, som i förordet till andra delen af KALMS *Resa* utlofvades till denna del, kan icke bifogas. Vid ett besök i Stockholm senaste höst har jag i Vetenskapsakademiens bibliotek ytterligare försäkrat mig om att LEWIS

EVANS' för hand tecknade karta öfver KALMS färder i Amerika icke finnes där. Den för ändamålet lämpligaste tryckta kartan, den som ingår i den holländska öfversättningen af KALMS *Resa*, har icke kunnat reproduceras, emedan Universitetsbibliotekets exemplar af arbetet, liksom för öfrigt äfven KALMS manuskript, blifvit vid världskrigets utbrott inpackadt och, så länge kriget varar, är otillgängligt.

Helsingfors, i januari 1915.

GEORG SCHAUMAN.

Rättelser,

gjorda i denna upplaga af

KALMS *Resa till Norra Amerika,*

Tom. III.

(Hänvisningarna gälla texten i den gamla upplagan.)

Pag.	6 rad.	8 nfr.:	«amer.»	till	«Amer.».
»	7 »	7 nfr.:	«Dellavare»	till	«Dellaware».
»	14 »	5 »	»	»	»
»	19 »	13 »	«musquée»	till	«musqué».
»	21 »	14 nfr.:	«backar»	till	«bäckar».
»	22 »	7 nfr.:	«york»	till	«York».
»	25 »	1 nfr.:	«liter»	till	«litet».
»	31 »	6 nfr.:	«Edwards»	till	«Edwards».
»	39 »	6 »	«Snov»	till	«Snow».
»	47 »	8 nfr.:	«Veratrum»	till	«Veratrum».
»	»	2 »	«Itchweed»	till	«Itchweed».
»	49 »	8 nfr.:	«deta»	till	«detta».
»	69 »	4 »	«Dellavare»	till	«Dellaware».
»	75 »	5 »	«bårthuggen»	till	«bårthuggen».
»	77 »	3 »	«mncket»	till	«mycket».
»	79 »	5 »	«djnpa»	till	«djupa».
»	84 »	6 nfr.:	«sedan»	till	«seden».
»	86 »	16 nfr.:	«hanan»	till	«hanen».
»	»	4 nfr.:	«Ängelsmän»	till	«Ängelsmän».
»	94 »	12 nfr.:	«Whip-poorwill»	till	«Whip-poorwill».
»	101 »	6 »	«Francklin»	till	«Franklin».
»	117 »	13 »	«således»	utelämnats.	
»	144 »	16 »	«finnes»	till	«finnas».
»	147 »	16 nfr.:	«Linnus»	till	«Linnæus»
»	153 »	2 nfr.:	«curuli»	till	«cuculi».
»	173 »	4 nfr.:	«vtan»	till	«utan».
»	175 »	9 »	«svårigheter»	till	«svårigheten».
»	210 »	12 »	« <i>morus</i> »	till	« <i>Morus</i> ».

Pag.	211	rad.	11	nfr.:	«famnars»	till	«famnars».
»	214	»	5	»	«ödemak»	till	«ödemark».
»	229	»	7	»	«Montroal»	till	«Montreal».
»	251	»	10	nfr.:	«ntan»	till	«utan».
	260	»	15	nfr.:	«Ascepias»	till	«Asclepias».
»	264	»	15	nfr.:	«kropen»	till	«kroppen».
»	274	»	16	»	«ei»	till	«ej».
»	285	»	1	nfr.:	«stället»	till	«ställe».
»	354	»	6	nfr.:	«bevämliken»	till	«beqvämliken».
»	355	»	11	»	«lifråk»	till	«lifräck».
»	360	»	8	»	«bejena»	till	«betjena».
»	361	»	11	nfr.:	«vacka»	till	«vackra».
»	362	»	13	nfr.:	«Församlingare»	till	«Församlingarne».
»	365	»	14—15	nfr.:	«Galisssoniers»	till	«Galisssonieres».
»	371	»	1	nfr.:	«agrostis»	till	«Agrostis».
»	379	»	14	nfr.:	«oxalis»	till	«Oxalis».
»	396	»	6	nfr.:	«och och»	till	«och».
»	407	»	1	»	«Colonienre»	till	«Colonierne».
»	414	»	7	»	«panska»	till	«ganska».
»	427	»	9	nfr.:	«Blymals»	till	«Blymalms».
»		»	15	nfr.:	«partiklar»	till	«particlar».
»	434	»	1	»	«Larurentii»	till	«Laurentii».
»	437	»	1—2, 4, 9—10, 12	nfr.	«Petite Revire»	och	«Petite Rivire»
						till	«Petite Riviere».
»	453	»	16	nfr.:	«underrättadt»	till	«underrättad».
»	478	»	6	»	«Albeny»	till	«Albany».
»	483	»	13	nfr.:	«Carkajoux»	till	«Carcajoux».
»	537	»	7	»	«17»	till	«16».

Dessutom har interpunktionen här och där ändrats.

Tryckfel,

observerade i texten till denna upplaga.

Sid.	24	rad.	14	nfr. står	«Insekter»,	bör vara	«Insecter».
»	170	»	1	»	»	»	«Puncbins», » » «Punchins».
»	175	»	3	nfr.	»	»	«Woodereek», » » «Woodcreek».
»	192	»	17	»	»	»	«fubbifloris», » » «subbifloris».
»	196	»	8	»	»	»	«Harfwarne», » » «Harfvarne».
»	346	»	15	»	»	»	«krogryggot», » » «krokryggot».

En
Resa
Til
Sorra AMERICA,
På
Kongl. Swenska Wetenskaps
Academiens befallning,
Och
Publici kostnad,
Förrättad
Af
PEHR KALM,
Oeconomie Professor i Åbo, samt Ledamot af
Kongl. Swenska Wetenskaps - Academien.
Tom. III.

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste *Privilegio.*

STOCKHOLM,
Tryckt på Direct. LARS SALVII kostnad, 1761.

Å r 1749.

Den 2 Januarii, n. st.

Indianernas forna verktyg. Innan Europeerne, genom COLUMBIANvisning, kommo til Västindien, visste desse Villar eller Indianer, som där från urminnes tider bodde, ej af järn; ja ehuru i Norra America mäst öfveralt finnes en myckenhet af järn-malm, var den dock för dessa Indianer aldeles obekant. De nödgades

därföre, i brist häraf, betjäna sig af hvass-kantade stenbitar, mussel-skal, fogel- och villa djurs-klor, ben-stycken, och annat dylikt, til yxar, knifvar och annan nödig redskap. Det är då ej at undra, om deras lefnad varit mycket usel, och om de dragit sig fram, huru de kunnat. De ganle Svenske, som här bodde, hvilka ock i deras barn-dom, då landet ännu var fullt af Indianer, omgingos med dem, visste ännu nogsamt at berätta om deras då varande lefnad. Man finner ock ännu i denna dag, vid plögning och gräfning i jorden, hvarjehanda deras forna verktyg, af hvilka de betjänt sig, innan de af de Svenska och andra Europeer blefvo försedde med järn-redskap; ty det är at märka, at Indianerne nu för tiden bruka öfveralt alla sina verktyg af järn och metall, dem de dageligen förskaffa sig af Europeerna, hvarom utförligare

längre fram skal handlas. Och som jag hade tillfälle både at se och samla en hop af ofvanomtalte Indianers forna verktyg, så vil jag här litet orda därom.

Deras **yxor** voro gemenligen af sten. Til skapnad likna de merendels sådana viggas vi klyfva trä med. De äro af et kvarters längd ungefär, och smalheten proportionerad därefter. De äro som en vigg hvassa at ena änden, dock är denna hvassheten mera trubbig, än på våra viggas. Som denna sten-yxan matte fästas vid något skaft, så var up vid tjocka ändan en rand utgräfvnen rundt omkring stenen. Sedan hade de öpnat eller klufvit ändan på en käpp, trädte stenen på det sätt därimellan, at den utholkade randen på stenen kommit at svara mot de klufna ändar på käppen, som da legat i bemalte utgrafna rand, och så med tagor aller annat bundit ihop klyfvnan, ungefär på samma sätt, som Smedar fästa uti en klufven trä-käpps ända de järn-viggas, som de bruka, at hugga af järnet med. Somlige af dessa sten-yxor voro ej så utholkade ofvantil rundt omkring, utan synes de samma mera varit brukade at halla i handen, at stöta eller hugga med, än at brukas med skaft. Sa manga jag sett af dessa yxor, besta de til största delen af *Savo*, eller hårda hellebärgs arter: somlige af en fin hard svart eldfast sten. När Indianerne ville fälla omkull något tjockt stort trä, så dugde ej desse yxor, utan i stället för andra verktyg p. 3 därtill, betjante de sig af | eld. De gjorde en stor brasa ned vid roten på trädet, och brände det sa omkull; men at elden ej måtte bränna trädet högre up, än de ville, hindrades sådant med trasor, fäste på en stang-ända, hvilken doppades i vatten, hvarmed trädet stam, litet ofvanför elden, ständigt öfverströks. När de ville utholka något tjockt trä til Canoe eller bat, sa lade de torra qvistar langs efter stammen på trädet, så långt de ville hafva trädet utholkat, tände sa eld på samma qvistar, och alt som de upbrunno, lades nya i stället: med våta trasor och vattnets varsamma passpillande voro de under bränningen ständigt sysselsatte, at hindra det elden ej måtte utvidga sig längre hvarken til sidorna, eller til ändan, än

det behöfdes. När de sålunda fatt bränna trädet så djupt de ville, och de trodde trädet utan fara kunna tola, betjente de sig sedan af ofvanbeskrefne sten-yxor, eller af hvassa flint- och quartz-stycken, eller ock af hvassa musselskal, at skrapa bårt det brända, och göra båten slät inuti, samt at skapa honom huru de ville. I stället at med yxa afhugga så långa stycken de ville af de stockar de ärnade til båt, skedde sådant alt med bränning. En sådan deras båt var ibland 15 til 20 alnar lång. Men förnämsta och mästa nyttan af dessa sten-yxor (som alle gamle Svenske mig berättade,) var, at med dem förskaffa sig tjänliga ställen til deras Mays-plantager, som skedde sålunda: när de ville anlägga en Mays-plantering på något ställe, som var öfverväxt med skog, hackade de med desse sten-yxor på et ställe bårt barken rundt omkring träden, i synnerhet, då de safvade, hvaraf träden torkades bårt, och drogo ej mera saft utur jorden, ej eller skylde de | före med sina löf: de smärre trån ryckas med magt bårt: jorden hackades sedan up med krokota och hvassa qvistar. p. 4

I stället för **Knif** betjante de sig antingen af en hvass flint-bit, eller et hvasst stycke quartz af någon annan hvass hard stenart, eller af et hvasst musselskal, eller af något stycke ben, som de slipat hvasst.

På ändarna af deras pilar fastbundo de smala hvassa och kantiga sten-bitar; ty som de icke hade järn at göra honom hvass med, och de trån här funnos, ej voro af den hårdhet, som därtill fordrades; så brukades sadana stenbitar. Desse voro merendels af flinta eller quartz, ibland ock af annan stenart. Andre betjente sig af djurs ben, fogelsporar eller djur-klor härtil. Somlige af dessa gamla harpouner äro nog trubbiga, och tyckes altsa, som Indianerne väl kunnat därmed döda foglar och smärre djur; men om desse stenbitar kunnat med den kraft de fatt af bogen tränga sig långt inuti et djur eller människa, vet jag ej; dock funnos somlige, som voro ganska hvassa och mycket väl gjorde.

Stenstörar voro af en half alns längd, mer eller mindre, samt af den tjocklek ungefär, som en karls arm.

De bestå merendels af en svart stenart (*Saxo*): brukades fordom af Indianerna, at stöta deras Mays sönder med. Ifrån urminnes tider har Mays varit Indianernas förnämsta och snart sagt endaste sädes-slag. De brukade hvarken hand- vatten- eller väder-qvarn at få det sönder; ty de visste ej hvad qvarn var, eller huru den såg ut, innan Europeerne kommo hit. Gamle Fransoser i Canada berättade mig i hvad obeskrifvelig förundran och häpenhet Villarne stannade, när Fransoserne hade där låtit bygga den första väderqvarn. De stormade i myckenhet til från alla orter, äfven från de vidt aflägsna, at se et sådant underverk, och kunde sitta flera dagar på platsen bredvid, at endast se och gapa därpå. De voro länge i den fulla inbillning, at den ej drefs af väder, utan af synnerliga andar, som bodde däruti. Det samma skedde på visst sätt äfven, när den första vattu-qvarn blef där inrättad. De stötte all sin säd eller Mays sönder uti utholkade trän med ofvannämde stenstötar. En stor del af dem betjante sig ock af trästötar därtill. Den svarta stenen, hvaraf så förenämde sten-yxor som sten-stötar voro gjorde, är ganska god til brynstenar, och brukas gemenligen desse Indianernes yxor och stötar denna tiden förnämligast därtill, så af de Svenska, som de Ängelska, då de kunna finna på dem.

Villarnas fordna grytor voro dels gjorde af ler, dels af hvarjehanda slags Tälgstenar. De förra bestå af en mörk lera, utblandad med grofva hvita sand- eller quartzkorn, och så i elden bränd: vid öfra brädden äro på åtskilliga 2:ne hål, et på hvardera sidan, därigenom Villarne trädde en käpp, och hängde den så öfver elden, då de ville koka. De äro nästan alla utan fötter. Underligt är, at man aldrig funnit någon af dessa, som varit glaserad, hvarken på yttra eller inra sidan. En och annan af de äldsta Svenskar kunde ännu påminna sig, at de sett Villarna i deras barndom koka sin mat däri. Desse deras tälgstens grytor äro merendels hel tunne: storleken åtskillig: hafva varit gjorde dels af en grönak|tig, och dels af en grå tälg-sten. Somlige ock af en sådstens art.

Botten och bräddarna äro ofta öfver en tum tjocke. Ehuru de ej visste hvad järn, stål, eller annan metall var, hafva de dock hel behändigt utgröpt och likasom utsvarfvat dessa tålgstens grytor.

Indianernas forna Tobaks-pipor äro äfven dels af ler, dels af tålgstens och serpentinstens arter. Det första slaget har ungefär den skapnad, som våra Tobaks-pipor, fast mycket gröfre och ej så nätt arbetade: skaftet är tjockt och stackot, näppeligen öfver en tums längd, ibland dock til den längd som et finger. Til färgen se de ut som våra Tobaks-pipor, då de blifvit länge brukade. Deras tålgstens-pipor bestå af samma tålgstens arter, som deras grytor. Somlige af dem äro tämeligen nätt utarbetade, ehuru de hade hvarken järn eller stål. Men utom förenämde sten-slag, hvaraf de gjordt sina Tobaks-pipor, finnes än en annan art af pipor, hel konstigt utarbetade af en fin röd tålgsten eller serpentin-marmor-art: desse äro mycket rare, och brukas sällan af andra, än af Indianernas Konungar. Denna fina röda stenarten är likaledes mycket rar, och finnes endast i de Villars land, som kallas Aiouez, belägit på andra sidan Micissippi, som Pater CHARLEVOIX skrifver i sin *Journal Historique d'un Voyage de l'Amer.* T. V. p. m. 311. och dess 13:de bref. Indianerne sjelfve hålla gemenligen en pipa af denna sten-art så dyr och af det värde, som et lika stort stycke silfver, ja ofta än dyrare. Af denna fina stenart bestå ock nästan alltid deras af Fransoserna så kallade **Calumet de paix**, eller **Frids-pipa**, som de vid sina Frids-slut och alliancer betjäna sig af, | och hvilka omtalas af nästan alla, som skrifvit om dessa folkslag; hvarom äfven framdeles, vil GUD, på sit ställe omständeligen skal handlas.

p. 7

Til **Fisk-krokar** brukade de krokar af ben, samt fogelklor. Utgamle Svenske sade, at i deras barndom var en myckenhet Indianer här i nya Sveriget, hvilka uti floden Delaware med nyssnämde krokar fångade fisk.

De **förskaffade sig Eld** därmedelst, at de ständigt vredo ändan af et hårdt trä på et annat, som var blött

och torrt: fortforo därmed til dess trädet först började ryka, och sedan tog eld.

Ofvanbeskrefne Indianernas forna verktyg af sten finnas ännu då och då i jorden vid gräfvande och plöjande; dock ej mera i den myckenhet, som i gamla gubbars barn-dom; emedan de nu dels äro utödde, dels nedkörde för djupt i åkrar, dels har tidens längd sänkt dem djupare ned i jorden, dels har somliga af dem af ålder smålats sönder.

Si sådane voro Indianernas forna verktyg, och den nytta de gjorde af dem, innan Europeerne kommo hit, och innan de fingo veta järnets nytta. Det är dock underligt och märkvärdigt, at ehuru detta landet är fullt med järn-malm, och Indianerne för Europeernas hitkomst bodde öfver alt här i landet, ja, at man kan visa här flera ställen, där nu äro uptagne järn-grufvor, på hvilka förr, ej fyllest hundrade år tillbaka, stora Villarnas städer ståt, så kände de dock ej den malm de dageligen sågo och trampade på, ej eller visste de, hvartil denna metallen p. 8 dugde: de suto och | bodde på sjelfva järn-grufvan, och gingo ändock ofta långa vägar, at förskaffa sig en sådan usel sten-yxa och sten-knif, m. m. som ofvanbeskrefven är: de nödgades sedan använda flera dagar, at genom slipning mot hällebärg och andre stenar, få den någorlunda hvass, fast nyttan ej på långt när svarade mot deras arbete; ty med en sådan sten-yxa kunde de aldrig fälla omkull något tjockt trä, svärligen hugga af et smalt: ej urgräfva trä: ej göra 100:de delen af de arbeten, hvartil vi behändigt kunne bruka vara järn-yxor. Salunda se vi hvad okunnighet och djerft förakt för nyttiga vetenskaper gör. Sält det land, som vet sätta rätta värdet pa dem!

Den 5 Januarii.

Juledagen firades i dag, sa af de Svenska som Ängelska, emedan de bägge rättade sig efter gamla stylen. De af Ängelska Kyrkan gjorde näppeligen någon större beredelse til Juldagen, än til någon annan Söndag, och

där den inföll på någon Söknedag, firades den föga mer än en Apostledag hos oss. Än mindre väsende gjorde Qväkarne däraf; ty som de ej hålla andra helgedagar än Söndagen, så sker det ock så med Juldagen, at de på den göra alt vanligt arbete, då den ej infaller på en Söndag. I fordna tider hafva de Svenske om Juldagen haft ljus i Kyrkan, och firat denna högtid på sätt, som i gamla Sveriget sker; men nu brukas inga ljus, och har dess firande mycket aftagit.

Den 6 Januarii.

Harar finnas nog ymnogt här i landet; men de äro skilde ifrån våra Svenska därutinnan, | at desse Ameri- p. 9
canske äro mycket mindre, dock ej aldeles så små som Caniner: de äro alltid både vinter och sommar ungefär af samma grå färg, som våre Nordiske om sommaren: spetsen på deras öron är alltid grå, och ej svart; svantsen äfven både vinter och sommar grå ofvanpå. Han ynglar flera gangor om året, nämligen: om våren sades han yngla uti iholiga trän, och om sommaren i Junii och Julii månader uti gräset. När han blifver skrämnd, tager han gemenligen sin undanflyekt uti iholiga trän, hvadan han tages ut antingen med en käpp med krok i ändan, eller at man hugger hål på trädet midt emot där han sitter, eller at man röker under med eld, da röken nödgär honom, at komma ut. Hundarnas tjenst brukas vid alt detta. Desse Harar sades aldrig bitas, utan man kunde tryggt taga uti dem. Om dagarna ligga de merendels alltid uti iholiga trän, och gå då nästan aldrig ut, om de ej af folk och hundar blifva därtil nödgade; men om nätterna är deras tid, at alltid vara ute och söka sin föda. När det är fult väder och snögar, sades de ligga en eller par dagar stilla, utan at gå ut. I käl-landen göra de ibland skada; men i synnerhet på äppel-träden, på hvilka de afskala all barken ned vid marken. Alla berättade enhälligt, at denne Hare är långt fetare om vintern, da det är kallt af frost, än då det är blidt och vätt väder eller mild väderlek:

p. 10 flere orsaker kunde gissningsvis härtil angifvas. När de här fingo någon lefvande, så dödade de honom gemenligen på det sätt, at man tog honom med vänstra handen uti bägge bakbenen, höll honom så litet från sig hängande med ryggen mot högra handen. Då man | med samma högra hand gaf honom et eller flera slag bak i nacken, hvaraf han strax dödde. Skinnet af dessa djuren nyttjas ej til något, emedan det är så skört, at det icke håller at flås af kroppen, utan man tager i håren och drager på, då skinntapparna följa med; och på det sätt tages eller plåckas skinnet af honom. Man kan aldrig göra dem tama. De hade alltid, äfven midt om vintern, gemenligen en myckenhet af vanliga loppor.

Den 16 Januarii.

Möss af det ordinaira slaget funnos i alla gårdar, så i städerna som på landet i stor myckenhet, och gjorde här samma skada som i de gamla länderna. OLDMIXON uti sin *British Empire in America* Vol. 1. p. 444, skrifver, at inga Möss och Råttor voro uti Norra America, innan de med skepp fran Europa blefvo förde dit; huru grundadt detta är, kan jag ej säga; men det vet jag, at jag på åtskilliga ställen i ödemarkerna, där ingen människa bodt, uti bärgs- och sten-springor både sett och ihjälslagit de små ordinaire mössen. Monne man kan tro, at alle desse så kringspridde kommit til sin början först hit från Europa?

Råttor voro ej bland den minsta skadeliga ohyra, som fans här i landet. De infunno sig ej allenast i städerna, utan ock ute på landet där de på mat-varor gjorde mycken skada. De voro mäst så store, som våra ordinaira Råttor i Europa; men färgen skildes något, som på dessa Americanska var blågrå, eller gra, stötande något på blått. Jag frågade de Svenska, om de visste, om desse varit här i landet, innan Europeerna | kommit hit, eller om de först blifvit hitförde från Europa med skepp; men ingen kunde gifva mig någon säker uplysning härut-

p. 11

innan; däruti kommo dock alle öfverens, at årligen föras hit öfver, en hop af sådane skade-djur på de skepp, som anlända från Europa och andra orter. Men Herr BARTRAM påstod, at desse Råttor varit här i landet för Europeernas hitkomst; ty han har sett en myckenhet af dem vid de höga bergen, som ligga ofvanför de Ängelska Colonier, och kallas **Blew mountains**, hvarest de hafva sit tilbåll under och inellan stenarna, samt in i de underjordiska grottor, som där finnas. Om dagarne lågo de alltid stilla, så at en aldrig hörde eller såg til någon; men om nätterna voro de framme och gjorde et grufveligt buller. När ändteligen kölden begynte nu så häftigt taga til, tycktes de hafva likasom lagt sig i dofva; ty under hela den tiden, som det var mycket kallt, hördes ej den ringaste knäpp eller kny af dem hvarken dag eller natt. Det är at märka, at aldrig spjäll brukades hvarken hos de Svenska eller Ängelska i något hus, föga på mellantaket någon fyllning, utan merendels bara lösa bräder. Mer än ofta voro väggarna i trähusen, däri de bodde, ej myssjade, så at deras stugor däri de eldade, ej voro stort varmare än uthus. I de kamrar folket sof om nätterna eldades nästan aldrig, ehuru vintren ibland var nog sträng: därför hade desse Råttor ringa eller ingen hjälp af värman om vintertiden; men så snart det blef blidt igen, låto de åter infinna sig. Vi observerade åtskilliga gangor denna vinter, at nästa natten förut innan någon häftig köld skulle infalla, voro Råttorne ganska oregerlige: lupo | omkring, och bullrade hela natten emot all vanlighet. Det p. 12 var likasom de hade vetat förut, at någon stark köld skulle komma, och at de sålunda i tid ville äta sig mätte, eller förse sig med mat tils kölden kom. I blidt väder brukade de, at draga bårt äpplen och andra matvaror, som de rådde med. Vi kunde sedan alltid, då de någon natt ovanligen bullrade och voro snåle, vara helt säkre därpå, at kölden skulle blifva sträng igen, som slog aldrig felt. At de grå Ickornar här i landet hafva samma egen-skap, är tilförene Tom. II. p. 410. 411. omtalt. När så desse, som de ordinaire små Mössen förtärde Maysen, ato

de ej up hela kornen, utan endast den lösa, söta, mjuka, svarta kärnan, och lemnade alt det andra.

Den 21 Januarii.

Kölden var nu mycket häftig på denna ort, ehuru så långt i Söder. at den ej gaf stort efter den i gamla Sverige. CELSIU Thermometer stod om morgonen 22 grader under 0 eller fryspuncten. Som stugor och kamrar voro här utan spjäll, utan fyllning på mellantaket, ofta utan massa i väggsaten, ja, ibland aldeles utan spis eller eldstad, som näst förut nämdes, sa kunde vintren ibland ej annat, än falla mindre behagelig för den, som vant sig vid våra varma vinter-rum; men den bästa trösten var, at han ej varar här så länge. Uti flera dagar i denna manad var rummet där jag vistades sadant, at jag ej hinte skrifva par rader, innan bläcket frös til is i pennan. Jag fick ej lämna bläckhornet på bordet eller i fönstret imellan det jag skref; ty da isfrös bläcket; utan jag nödgades, p. 13 sa snart jag skrifvit, antingen sätta bläckhornet i spisen, eller bära det hos mig. Men ehuru kallt det nu hela tiden var, som af Meteorologiska Observationerne vid slutet af denna Tomen kan ses, och oansedt det ibland snögade hela dagar och nätter, at snön ofta lag öfver et kvarters högd på marken, sa maste dock all Boskapen vistas ute under öppen himmel natt och dag hela vintern; emedan ingen, hvarken af de Svenska eller Ängelska, hade något fähus, farhus, eller stall. Men de Tyske och Holländske hade merendels behållit deras fäderneslands sed, och brukade hus för sin boskap om vintertiden. Mäst alle af de gamla Svänkska berättade, at då de i forna tider först kommit hit i landet, hafva de på Svenskt sätt byggt sig fä-hus; men sedan de Ängelske kommo hit och efter deras fäderneslands sedvänja låto sin boskap och kreatur ga ute hela vintern utan nagot skjul, hafva de Svenske aflagt sin fordna sed, och följt dem efter. De tilstodo likväl, at boskapen ej allenast far illa om vintern, då det är mycket kallt, i synnerhet då det först rägnar och strax

fryser därpå; utan at ock om den långa vintren ar 1741 kreaturen på många ställen fröso ihjäl. Boskapen gick nu middagstiden ut i skogen, hvarest på de unga Ekar löfven än suto qvar; men de rörde aldrig samma löf, utan de beto af och åto qvist-ändarna och topparna af de spä-daste Ekbuskar. Hästarna gingo uti Mays-landen, där stjelkarne ännu somligstädes stodo qvar, och afbeto de torra blan därifran. Faren lupo i skogen och ute på åkrarna hela dagen. Hönsen suto om nätterna på träna i trädgården, annat hönshus hade de ej. Svinen lago ock under öppen himmel innom en liten | stängsel. Et slags p. 14 små fogel, som af de Svenska kallas **Snöfogel**, och af Ängelsmännerna **Chickbird** (*Passer nivalis*, Catesb.) kommo nu intil husen, samt flögo eljest vid vägar, at söka sin mat: när det ej är snö, ses de sällan. Floden Dellaware var nu belagd med is midt mot Philadelphia, samt et stycke nedanføre, sa at man kunde til fots ga däröfver; men med häst vågade ingen at försöka det samma.

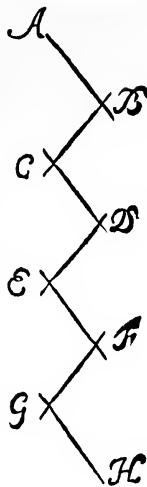
Den 22 Januarii.

Rapphöns fans här i landet: men af en särdeles art. De Svenske kallade dem dels **Rapphöns**, dels **Åkerhöns**: af de Ängelska kallades de gemenligen **Partridges**: nagre Ängelske i Racoon kallade dem ock **Crails**. Skapnaden är mäst den samma som våre Europeiskas: egenskaperna och naturen äfven samma, at sa löpa, och göma sig; men til kroppen voro de mindre, och til färgen aldeles skilde. I denna Svenska Resebeskrifning får jag ej lof, at införa de beskrifningar jag gjort så öfver foglar, insecter, och andra djur, som öfver örter, emedan dagboken därigenom skulle blifva för vidlöftig. Jag vil nu allenast nämna, at fötterna äro bare, och ej luddige: ryggen språklog af brunt, svart och hvitt: bröstet smutsigt gult: magen hvitaktig med svarta tvärränder: storleken ungefär som en Hjerpe. Ofvanför hvardera ögat en hvitgul smal rand. Af dessa funnos uti Nya Sverige en stor myckenhet. Man färdas icke långt, förrän man skal få se stora skockar

p. 15 däraf, undantagandes närmast in til städer, där de äro genom mycken skjutning utödde eller bårtskrämde. De följas åt i större eller mindre hopar, flyga icke mycket i luften, utan löpa merendels på marken, och hålla sig egenteligen under och i buskar, samt vid gärdesgårdar, hvarest de söka sin föda. Här hållas de för en mycket skön mat, och smakar deras kött ganska väl, samt tilredes på åtskilligt sätt. Det är ock i anseende til alt detta, som de mycket fångas och skjutes här på orten, samt tages med giller, hvilket merendels är et såll, eller et af bräder ihopslagit fyrkantigt läck, som utsättes hvar en vet dem vistas; nämligen, det gillras och höjes up med stickor på en sida, Hafre strös under, och da Rapphönsen komma dit, faller sållet eller läcket ned, och de instänges lefvande. Är lyckan god, så kan man få många på en gång. En kan ibland, då de löpa i buskarna, komma helt när til dem, innan de flyga up. När de sofva om natten krypa de alla tilhopa i en hög. De krafsa på samma sätt, som ordinaira höns, med fötterna efter mat i buskarna och ute på marken. Om varen göra de sina bon antingen under buskar, eller i Mays-åkrarna, eller på backarna, under öppen himmel: krafsa tilhopa litet bass, däri de värpa ungefär 13 ägg, til färgen hvita. Deras mat är allehanda sädesslag och gräsfrön. Bären af *Rhus glabra*, som här kallas **Sumach**, har man ock sett dem plåcka och äta. Somlige hafva tagit dem, då de ännu varit unga, hållit dem nagon tid i bur til dess de blifvit tama, släpt dem sedan ut, då de följt hönsen och ej gått från garden, utan varit så tame, som andre hemtamde foglar.

p. 16 **De gärdesgårdar**, hvilka så i Pensylvanien, som uti New Jersey och New York i synnerhet öfveralt brukas, äro de af Ängelsmänne så kallade Wormfence, det är mask-gärdesgårdar, emedan han går så i krok. Vid denna gärdesgård brukas inga stafvar, utan gärdsle-tradorna, som alla äro lika långa, nämligen, vid pass 2 fannar. läggas med ändarna på hvarandra, nästan som da en timrar, dock at man ej hugger dem in uti hvarandra, utan lägger dem endast löst; til exempel i hosstående

Figur, om trådorna AB, CD, EF, GH lägges nederst närmast marken, så lägges på dem trådorna BC, DE, FG; åter andra trådor på AB, CD &c. och så skiftevis til dess gärdesgården blir så hög som åstundas, nämligen, 2 alnar, eller 10 qvarter, ja, ibland til 3 alnar. Inemot gärdesgården blifvit så hög man vil, at endast en tråda är ännu at lägga til på den, sättes vid hvart hörn, som vid B, C, D &c. par stycken gärdes-trådor i kors mot hvarandra til stöd för gärdsgården, nedstötta med ena ändan i jorden; men med den andra gå de tvärt öfver gärdesgården och äro fästade däri. Gärdsel eller trådor til denna gärdesgård tages af åtskilliga trån; men alle äro ej lika gode och varaktige. **Röd Ceder** (*Juniperus virginiana*) hålles af alla för mäst varaktig, som kan stå i 30 år, och mera; men denne är mycket sällsynt, och finnes allenast någon enda här på orten,

så at ingen gärdesgård kan här göras däraf. Det är sant, at rundt omkring Philadelphia bestå gärdesgårdarne til största delen af detta trä; men det är ditfördt sjöledes från Eggharbour, hvarest det skal växa i myckenhet. Desse Ceder-gärdesgårdar omkring Philadelphia | äro ock af en hel annan art, än förenämde Wormfence, likna mäst våra så kallade fällkädjor. (Se min Bohuslänska Resa p. 284.) De i jorden nedstötta stolpar bestå af den här så kallade hvita Cedern (*Cypressus thyoides*), och gärdslet eller trådorna, som sitta imellan dem, af röd Ceder, varandes desse stänger trädde med ändarna uti hålen på stolparna. Näst til Ceder räknas hvit Ek och Castanie-trä i varaktighet, dock hålles Castanie-trä för bättre; men det finnes på få orter til den ymnighet, at det kan räcka til gärdesgårdar. I nödfall betjäna de sig ock af andra slags Ekar härtil. När de vilja hafva gärdsel, hugga de ej ned den små och smala skogen, som hos oss; utan de fälla tjocka trån, hugga dem af på flera ställen til den längd som behöfves, klyfva sönder dem i flera trådor til

vanlig tjocklek. På detta sättet kunna de af et trä få en stor myckenhet gärdsel. Åtskillige gamle härstädes berättade, at då de Svenske i forna tider först kommo hit, hafva de uprest sådana gärdesgårdar, som öfver alt äro brukelige i Sverige, med stafrar och gärdsel; men efter några få års förlopp nödgades de afstå med de samma; emedan de icke härdade ut med, at hålla dem vid magt; ty en mångfaldig förfarenhet lärde dem, hvilket ock ännu dageligen finnes, at när de satte ned en stör i jorden, stod den näppeligen öfver 4 til 6 år, innan alt det samma, som af stafvern stod i jorden, var aldeles bårtrutnadt; men det förnämsta var, at de icke kunde få här några varaktiga vidjor. De gjorde sig väl vidjor af Hickery, hvilket är et af de segaste träen, som kan gifvas, samt af hvit Ek: men när par år gatt förbi, voro desse vidjor sa p. 18 genomrutnade, at gärdesgarden af sig sjelf föll sönder; hvarföre de aldeles måste aflägga slika gärdesgårdar. Åtskillige, som ifrån Sverige i senare tider hitkommit, hafva gjort nya försök, at upsätta gärdesgårdar med stafrar och vidjor; men lika fruktlöst, som de förre, så at det således ej här går an, at bruka Svenska gärdesgårdar. Ofvannämde Wormfences eller krok-gärdesgårdar, äro därföre här bland de tjänligaste, hälst som man af de träen här växa, ej kan få sådana störrar at sätta i jorden, som kunna mot förrutnelse härda ut öfver 4, 6 eller högst 8 år, innan nya måste sättas i stället. Gärdslet här på orten är dessutom af sig sjelft mycket tungt, at störrar och stolpar hafva svart at bära det up, hälst da starka stormar stöta til, hvilka äro nog gängse här i landet. Härtill kommer, at desse gärdesgårdar äro snart upsatte. Mångfaldig förfarenhet har vist, at en sådan gärdesgard, antingen af hvit Ek eller Castanie-trä, sällan kan stå öfver 10 eller 12 år, innan gärdslet blifver så genomrutit, at det ej mera kan brukas til annat, än bränsle; och om gärdslet är af något annat trä, kan hägnaden ej stå til förenämde tid; sällan då öfver 6 eller 8 år. När en nu besinnar, at desse Wormfences gå i krok, och således taga langt mera gärdsel, än om de ginge ända fram: at de stå så kart

tid, innan de måste sättas up igen: lägg härtil et otroligt vedbrännande här i landet beständigt dag och natt hela vintren igenom, eller mäst halfva året i alla rum; så lærer en finna, huru skogen här stryker til, och huru här lærer se ut efter 30 eller 50 år, om det ej ändras.

Den 8 Februarii.

p. 19

Desmans Råttor, så kallade däraf, at de lukta som desma, finnes nog ymnigt öfver hela Norra America. De vistas alltid vid vatten, i synnerhet vid sjökanter, floder, åar och bäckar. När en reser på sådana ställen där de hålla til, så ses deras hål, dem de gräfvit in i jorden, tätt vid eller litet ofvanföre vattubrynet. I dessa hål hafva de sina bon och tilhåll, därimellan de ej vistas uti vattnet, at söka sin föda. De Svenska här på orten kallade de **Desmans-Råttor**, de ängelska **Musk-Rats**, och Fransoserne **Rat musqué**. Deras mat är förnämligast Musslor, som ligga på båten i åar och sjöar; man ser en myckenhet af dessa Musselskal ligga vid ingången til deras hål. De sades ock dessutom äta hvarjehanda slags rötter och örter. Desse Americanske tyckas vara något skilde från de Europeiska, som kallas *Castor cauda longa lanceolata plana*. Linn. syst. nat. T. 1. p. 59. Tänderna på bägge äro lika: svantsen på den Americanska hopkramad på sidorna, så at den ena hvassa kanten vändes up åt, och den andra nedåt. Bakfötterna ej palmati eller lyckta, utan däruti märkvärdige, at ehuru de annars äro öfvertäckte med hel kårta hår, så äro dock på hvardera sidan om sjelfva foten långa hvita helt tätt til hvarandra och pectinatim satte hår, sammaledes sådane hår helt tätt och pectinatim satte på ömse sidor om tåna, hvilka vid simmandet göra samma tjenst, som vore pedes palmati. Storleken som en liten Katta. Längden af sjelfva kroppen är gemenligen in mot en half aln: svantsen lika lång som kroppen. Färgen på hufvud, hals, rygg, sidor och yttra delen | af lären svart-brun: håren mjuke och glänsande: under halsen, bröstet och låren innantil grå: magen rödbrun. De bygga äfven

p. 20

sina bon uti sådana mullvallar och dammar, som blifvit upkastade vid stränder af floder och åar, at utestänga vatnet från ängarna; men de göra ock ofta därigenom stor skada, i det de gräfva sönder samma vallar, och släppa vattnet salunda in på ängarna, då däremot Bäfvern stoppar igen alla hål i vallen. De bygga sina bon af ris och annat sådant utanpå, och bära däruti allahanda mjukt för sina ungar at ligga på. De Svenske sade sig ej kunna finna, at desse blifvit förminskade, utan trodde, at däraf gafs här nu mäst så mycket, som fordom. Emedan de göra sådan skada på dammar; så äro de mycket angelägne om, at öda ut dem, om de annars kunna komma åt dem, där de vistas; hvartil de dessutom bevekas däraf, at de få någon betalning för skinnet. Fordom gafs endast 3 pences därför; men nu kostade de 6, 7, 8 å 9 pences. Det brukas i synnerhet af Hattmakare, som af håren göra hattar, hvilka sades i godhet näppeligen gifva efter Bäfverhattar. De fangas här merendels med fällor, i hvilka de bruka at sätta äpplen til bete. Uti Iroquirnas land såg jag, at Villarne med gräfning och jordens bärkastning följt deras hål så långt, til dess de kommit dit, där de hade sina bon, då de slagit dem ihjäl. Köttet ätes af jngen: om Villarne, som gemenligen äta allahanda djurs kött, äfven hålla til godo detta, har jag mig ej bekant. Stenarne (testiculi) lägga de bland kläder, då malen ej går dit. Det är nog svårt at utöda dem, sedan de fått väl innästla sig i en damm gjord af mull; dock | berättade en af de Svenska, at han på följande sätt fått sin damm befriad från dem: han sökte up alla deras hål, stoppade igen dem med mull och lämnade endast et öppet emot den sidan, som vädret kom ifrån. Sedan tog han en myckenhet Svafvel, lade det i det öppna hålet, tände eld därpå, och stoppade så igen samma hål, at endast et litet väderhål lämnades öppet. Svafvel-röken dref då in i alla deras hål där de lågo förborgade, och förqväfde dem. När svaflet var utbrunnit, måste han väl hafva det omaket, at upgräfva en del af jorden i dammen, där deras hål voro; men han fann ock Desmans-råttorna hopetals

liga därinne döde, hvarigenom han bekom en myckenhet skinn at sälja, som nog betalte hans omak, utom det, at han fick sin damm ifran dem befriad.

Bäfrar hafva i forna tider (som alle gamle Svenskar visste berätta) til myckenhet funnits här i Nya Sverige. Man såg då uti åar och bäckar den ena Bäfver-dammen bredevid den andra; men sedan en så stor ymnighet af Europeer flyttat hit öfver, och landet blifvit starkt upodladt, hafva Bäfrarne dels blifvit ihjälslagne och utödde, dels ock flyttat sig längre undan in i landet, där föga folk bor. Det är altså nu endast nagot enda ställe uti Pensylvanien och nya Jersey, där ännu nagra få Bäfrar finnas. Deras förnämsta föda här på orten är **Bäfverträdets** bark, (*Magnolia*, se ofvanföre T. II. p. 324.) den de fram för alt annat utvälja. De Svenske brukade fördenskul i forna tider, då här fans en ymnighet af Bäfver i landet, at taga stjelkar, klabbar och qvistar af förenämde trä, och lägga vid Bäfver|dammarna uti de fällor, de satte ut för dem, då de merendels voro visse om et lyckligt fänge. En och annan i Philadelphia har haft dem så tama, at de ofta gått ut i Elfven at fiska, och alltid af sig sjelfva kommit tillbaka til deras ägare eller husbönder. Major Roderfort uti New York berättade mig, at han haft en tam Bäfver öfver et halft års tid i sit hus. Han har låtit honom gå lös i huset som en hund. Den mat han gaf honom var bara bröd, samt ibland fisk, efter hvilken han var ganska snål. Han hade alltid vatten i sin skal, så mycket han behöfde at dricka; men ej mera. Alla lappar och annat mjukt, som han funnit på gålfvet, har han dragit tilhopa och bäddat under sig i den vrå han plägade ligga. Då kattan fick ungar, inqvarterade hon sig hos honom i hans varma bädd, hvilket han gärna tillät; och då kattan gick bårt, tog han ofta ungen til sig, höll honom up imellan frambenen, lade honom vid sit bröst at värma honom, så at han höll mycket af Kattungen. Så snart modren kom, lemnade han henne sin unge igen. Han morrade väl ibland; men gjorde eljest ingen skada, och böd aldrig til at bitas.

Minck, kallades så, både af de Svenska och Ängelska, et annat djur, som finnes här i landet, och även gemenligen uppehåller sig i eller vid vatten. Jag hade aldrig tillfälle, at få se sjelfva djuret, utan endast dess skinn; men af dess skapnad, samt allas enhälliga berättelse, kunde jag nog tryggt sluta, at det hörer til genus *Mustela*. Det största skin jag såg, var 4 kvarter långt; et mindre p. 23 var af 2 qv. längd, och bredden, när det ännu | var ouskurit, $\frac{2}{3}$ kvarter. Färgen mörkbrun, och på somliga näst svart; svantsen hårig, som på en Mård: håren på skinnet täta: öronen stackote med karta hår: fötterne på det smärre skinnet 3 tvär finger langa. Den sades vara så lik *Mustella Putorius dicta*, at den ena näppeligen kunde skiljas från den andra. Om dess lefnadsart gofvo alle följande berättelse: Han synes nästan aldrig om dagen, utan natten är hans tid at vara framme: han uppehåller sig näst vid stränder uti iholiga trän: ibland halla de ock til uti skepshvarfvn eller skepsbryggorna vid Philadelphia, där de äro rättornas grymme förföljare. Ibland går han til gårdar om nätterna, och kan då genom et litet hal krypa in i hönshuset, hvarest han biter ihjäl så många höns därinne äro, suger blodet ur dem; men äter dock sällan någon. Om han ute rakar Gäss, Höns, Ankor eller andra foglar, biter han ihjäl och äter up dem. Han lefver endast af köttmat, nämligen af fisk och foglar. Där åar och bäckar äro när vid gårdar, hvaruti detta djur finnes, är svårt at hafva änder och gäss; ty Mincken biter ihjäl ungarna. Han biter först ihjäl så många han kan få fast, och sedan drager bårt och äter up dem. Uti Jord-dammar och vallar mot vattnet, antingen vid ångar, eller annorstädes, sades desse äfven göra skada, i det de gräfva dem sönder. De fångas här på det sätt, at fällor sättas för dem, däri brukas til agn eller bete fogelhufvuden, små foglar, fiskar, eller dylik köttmat. Skinnet säljes uti städerna, och betales för et sådant i Philadelphia, 20 pence å 2 skillingar, alt som de voro stora til. Desse p. 24 skinn brukas här af några få qvinfolk til muffar: men mästadelen af | dem sändas öfver til Ängland, hvarifrån

de sedan skickas til andra länder. De gamle Svenske sade, at Villarne fordom ätit alla andra djurs kött, undantagandes dennas. Man har ibland haft dem hel tama.

Raccoon eller **Espan** är förut något omtalt i andra Tomen af denna Resan p. 228 och 327. Här vil jag än lägga något til om detta djurets lefnads art i dess fädernesort. Det kallades af Ängelsmän här öfveralt Raccoon, et namn, som de tvifvels utan lånt af Villarna. De Holländska kallade honom Hesperian, de Svenske Espan, och Iroquoierne Attijhro. Han har gemenligen sin boning och tilhåll uti iholiga trän: ligger om dagen stilla, och går då aldrig ut, om det icke är mycket mörkt och mulit väder, då han ibland kan våga sig fram; men hans förnämsta tid är om natten, då han vandrar omkring och söker sin föda. Flere berättade, at han kan, da det är elakt väder, i synnerhet om det snögar och yr, ligga hela veckan inne i trädet uti sit bo, utan at ga ut, och på hela den tiden ej lefva af annat, än at han dir och suger sina ramar. Hans mat är atskillig slags frukt, som Mays, medan axen ännu äro blöta. I trädgårdar gör han ofta stor skada på äpplen. Castanier, Plommon och villa Vindrufvor äro bland hans behageliga rätter: kan han komma öfver foglar eller foglebon, så glömmer han bårt all barmhertighet. I höns-hus är han en farlig gäst: finner han hönsen på deras ägg, biter han först ihjäl dem, och äter sedan up äggen. Han fangas dels med hundar, som upsöka och röja hans gömmor och de iholiga trän han | ligger uti; dels med giller och fällor, i hvilka gemenligen sättes et stycke af en höna, fogel, eller fisk til bete. Han ynglar i Maji, gör da sit bo i iholiga trän, och har gemenligen 2 à 3 ungar. Köttet ätes af atskilliga. När han springer, löper han jämnföttes som en Björn. För denna och andra dess egenskaper förde många här på orten honom bland Björne-släktet. För skinnnet gafs nu i Philadelphia 18 pences. De sades nu vara här pa orten mycket förminskade mot det de varit i forna tider; men längre in i landet finnas de i myckenhet. Om hårens nytta för hattmakare: om den lätthet man har at få Espan ganska tam: om dess syn-

nerliga åtrå efter alt sött, m. m. är tilförene på de ofvan anförde ställen omtalt. Af alla villa fyrfotade djur i Norra America är ej något, som kan göras sa tant, som denne.

Den 10 Februarii.

Om morgonen reste jag in til Philadelphia, dit jag ankom om aftonen sent. Vid ankomsten til färgestället vid floden Delaware, funno vi bemalte flod helt upfylld med dref-is, sa at vi i början ej kunde komma däröfver; dock bröt han nagot löst, sedan vi väntat en tima, och gjorde vid färgan en öpning, sa at vi tillika med en hop andra resande humno arbeta oss öfver, innan mera dref-is stötte til. När det började denna vinter frysa så häftigt strax efter Nyåret, gamla stylen, lade sig Elfven Delaware, hvars is af den stränga kölden blef sedermera så stark, at de vid Philadelphia körde med Hästar däröfver. Denna is blef liggande på Elfven til den 8 hujus, da han p. 26 begynte nagot litet at lossna, och af den grufveliga stormen, som inföll denna afton, bröts han sa sönder och dref bart, at vi följande 12. Febr. ej mera sago nagon isbit flyta i floden, utan endast nagot litet stycke ligga här och där vid stranden.

Kråkorne, som äro omtalte i andra Tomen p. 250. syntes i dag flyga i stora hopar, och sätta sig i trä-topparna. Under hela vintertiden tilförene märktes näppeligen til nagon; dock sades de hela vintern finnas här. Den öfriga delen af varen suto de mycket om morgonen i toppen på de höga träden, ej i hopar, utan några stycken i hvart trä. Desse räknas ock bland skade-foglar: ty de äta mäst allahanda slags säd. När Maysen planteras, krafsa de up kornen, och upäta de samma. När han börjar blifva mogen, hugga de hal på baljan af axet, hvarigenom Maysen blifver skämd, i det rägn tränger sig genom hälet, hvaraf den rötes bårt. Utom säden, taga de ock ibland bårt kycklingar. På gamla as äro de snale. De fingo för några ar tillbaka i Pensylvanien 3, och i Nya Jersey 4 pence för hvart krakhufvud af Regeringen; men nu var

den lagen afskaffad, emedan utgifterne blefvo för store. Jag såg, at gassar på åtskilliga ställen hade krakor, hvilka voro hel tame: de hade klipt vingarna af dem. Desse hoppade ut på fälten omkring gården, där de voro hemma och kommo igen tillbaka, utan at bjuda til at gå bart, fast de hade nog tillfälle därtill. Desse Americanske äro endast en variation af Ölands Kråkor.

Den 12 Februarii.

Vid middagstiden begaf jag mig tillbaka från Philadelphia ned til Racoon.

Trä, som ännu hade sina gamla torra löf kvar. — p. 27

Vid det jag i dag reste ned tillbaka til Racoon, gaf jag med flit akt därpå, löfven voro bleke och barttorrkade; men hade ännu ej aldeles fallit ned; och voro desse:

Fagus, Bök; om hon var stor eller liten, behöll hon dock en stor del af sina gamla löf kvar hela vintern til våren. De stora trän behöllo de nedra löfven.

Quercus alba, hvit Ek; största delen af de unga, som voro under et quarters diameter, hade sina mästa löf ännu kvar. Mästa parten af de gamla hade fällt alla sina löf, undantagandes där några telningar på stammen slagit ut, där suto löfven ännu kvar. En och annan af de gamla fans dock hafva en del af löfven ännu kvar. Färgen på dennas torrkade löf var mycket ljusare, än på den svarta Eken.

Quercus nigra, svart Ek; som den här öfver alt kallas, är uti Herr Archiater LINNÆI Spec. plant. p. 996. **Quercus rubra.** En stor del af de unga behöllo ännu sina torrkade löf kvar. Deras färg var rödbrun, och mörkare, än på den hvita Eken.

Spansk Ek, hvilken är endast en variation af den svarta Eken: på de unga träna suto löfven kvar.

Quercus foliorum apice triangulo, angulis seta brevi terminatis, inferne glabrorum, superne subpubescentium; denne var ibland de rarare Ekar. De unga hade löfven kvar. | Kärteligen, när jag kom, där ung skog, af 20 års p. 28

ålder och därunder var, utaf någon af förenämde Ekar, så suto där mäst alla löfven qvare.

Det synes, utom annat, äfven därutinnan vara den Allvisa Skaparens inrättning med dessa trän, som behålla sina torra löf om vinteren, nämligen, at åtskilliga slags foglar, då det den tiden är mycket kallt, eller blåst med ränn, må hafva någon skygd under och imellan dessa torra löf. Jag såg ock åtskilliga gångor denna vinter, huru foglarna vid den starka kölden, och annat oväder, i synnerhet inqvarterade sig i dessa med gammalt löf fulla trän.

Den 13 Februarii.

Vid det jag i dag kom at gräfvva en grop, fann jag åtskilliga Insekter, som krupit djupt ned i jorden, at ligga där i dvala öfver vintren. När de kommo up i dagen, rörde de sig litet; men orkade ej gå, undantagandes svarta Myror, hvilka kräkte nagot, fast långsamt. Desse Insecter voro följande:

Formica nigra, Linn. Syst. T. I. p. 580. nog manga, och nagorlunda qvicka: lago en half aln djupt i jorden.

Carabus latus Linn. en och annan häraf, låg lika djupt. Denne är eljest ganska allmän öfver hela Norra America.

Scarabæus castaneus; thorace piloso; elytris abdomine brevioribus, lineas varias longitudinales pilorum habentibus. Denne liknar nog *Scarabæus melolontha*; men at de dock i p. 29 mycket äro skilde fran honom. Fans til tämelig myckenhet i jorden.

Gryllus niger, cauda biseta, alis brevissimis. Desse Syrssor funnos til myckenhet ligga en half aln djupt ned uti jorden. De voro nu helt stele; men så snart de kommo i värman, blefvo de lefvande och mycket qvicke. Jag har om sommaren sett dessa Syrssor eller Gräs-hoppor i ganska stor myckenhet på alla de ställen jag rest i Norra America, hvaräst de hoppa af och til på marken, och hafva et sådant läte, som våra vanliga mur- eller Spis-syrssor, så at en hade svårt, at af ljudet skilja dem åt.

De hålla ibland i gräset et sådant skrål, at det gör ondt i öronen, och at den ena människan svårigen hörer hvad den andre talar. På de ställen, där Skaller-ormar finnas, äro desse mycket förtretliga och på visst sätt äfventyrlige; ty genom deras starka surrande och skrålande, göra de, at en ej alltid så noga kan känna igen det varnings-ljud samma farliga orm gifver med sin skallra, och at en dy-medels ej så noga kan taga sig til vara för honom. At desse äfven ibland taga sit vinter-qvarter i spisar, är til-förene uti Tom. II. p. 491. omtalt. De lågo här tyste ned i jorden öfver vintren; men i början af Martii månad, då det blef varmt i luften, kommo de fram ur sina hål, och började sin musique, fast det gick nog lamt och sparsamt i begynnelsen. När vi under våra resor genom ödemarker togo något nattqvarter i skogen, och där bäddat under oss så godt vi kunnat, hade desse om natten krupit fullt bade under och uti alla skrynecklor i våra kläder, så at vi hvar morgon nödgades stå en stund, | och helt noga p. 30 skaka våra kläder, innan vi kunde få dem ifrån oss.

Formica rufa eller de hos oss i Sverige ordinaira myror, som göra de stora myrstackar, fant jag äfven så denna, som de följande dagar; men ej i jorden, utan då min betjänt JUNGSTRÖM högg ned gamla torra trån, funnos en stor hop uti deras springor. Desse springor voro til flere famnars högd uppe i trädet, dit de krupit, at så högt uppe i luften hafva sin vinter-boning. Så snart de kommo i värman, blefvo de mycket qvicke.

Den 14 Februarii.

Blå-fogel kallades af de härboende Svenskar en liten ganska täck fogel, som pralade med en högblå färg, hvilken här uppehåller sig hela året. De Ängelske kalla honom med lika lydande namn, Blew Bird. Herr CATESBY har afritat den samma i naturel storlek och med lifliga färgor uti första Tomen af sin *Natural History of Carolina* Tab. 47. hvarest han p. 47 kallar honom *Rubecula Americana cerulea*. Vid samma figur är at märka, at färgen

i bringan bör vara en smutsig röd eller rödbrun: Tibiæ & pedes böra vara kolsvarta (all den blå färgen bör vara nog högre, lifligare och hel glänsande) näfvet helt svart. Vi hafve, så mycket mig bekant är, ingen fogel i Sverige, som hafver en så hög skinande blå färg, som denna. Nötskrikan kan hafva någon enda dylik fjäder; men ej sa öfveralt. Dess föda är ej allenast Insecter, utan äfven frön af vegetabilier: de komma därför om vintertiden, då inga Insecter mera äro framme, til gårdarna, at söka sin föda af höfrö och andra små frön. Af Herr Archiatern p. 31 och Riddaren LINNÆUS kallas han *Motacilla (scalis) supra caerulea, subtus tota rubra.* Syst. nat. T. I. p. 197. Jag har i min Rese-Journal kallat den *Motacilla caerulea nitida: pectore ruffo; ventre albo.* Han finnes ock med lifliga färgor aftagen uti Herr EDWARDS Natur. Hist. of Birds Tab. 24. pag. 24.

Röd fogel är en amman liten fogel, som här sa kallas af de Svenska, och af de Ängelska **Red Bird.** De prala med en skön hög-röd färg, och finnas likaledes här hela året qvare. Herr CATESBY har äfven med lifliga färgor och i naturel storlek aftagit honom uti första Tomen af sin *Natural History of Carolina* Tab. 38. hvarest han p. 38. kallar honom: *Coccothraustes rubra.* Han är en bland de foglar, som äro skadelige för Bi: emedan han passar på Bien, och äter dem up. Jag födde en hane af dessa i 5 manaders tid ini bur. Han åt bade Mays och Bohvete, (annat försökte jag icke att gifva honom): med sin sång lackade han andra af sit slägte til gården, och sedan vi lagt Mayskorn på marken nedanför fönstret, däri den fångna satt, kommo de andre dageligen dit, at få sig mat. Det var då ej svårt för oss, at med giller fånga flera. Somlige, tvifvelsutän gamla, så af hanar som honor, sörgde sig ihjäl, sedan vi satt dem i bur; men de som blefvo tame, begynte at sjunga, och det förträffeligen väl; liknade med sina slag ganska mycket en Europæisk Näktergal. För deras ljufliga sång skul, öfversändes de mycket i burar til Ängland. De äro ganska starka i sin näbb, så at da de få i ens hand, kunna de så njupa til, at blodet går

ut. I skogen | sitta de vartiden om mornarna på öfversta toppen af de högsta träen, och sjunga; men uti bur sitta de den ena stunden stilla, och hvila sig, den andra hoppa de af och til, och så skiftevis hela dagen, sla da och da sina behageliga slag. Uti Herr Archiater LINNÆI Syst. nat. T. I. p. 172. kallas han *Loxia Cardinalis* &c. p. 32

Den 17 Februarii.

Tranor (*Grus Canadensis* Linn.) syntes ibland om dagarna flyga i luften, och ställa sin kosa åt norr. De pläga om våren bittida vistas här någon tid; men gör ej sina nästen här, utan fara längre åt norr. Gamle Svenske berättade, at i deras barndom, då landet ej var stort upodladt, fans här om våarna en otrolig myckenhet af Tranor; men denna tiden får man icke se så många. Åtskillige här boende äta deras kött, då de få skjuta någon. De sades ej göra skada på någon ting, antingen säd eller annat.

Den 23 Februarii.

Om morgonen reste jag ned til Pennsneck, och kom om aftonen tillbaka igen.

Snön låg än qvar på många ställen i skogen, hälst där träden stodo något tätt, at Solen ej fått visa sin verkan; men var icke fyllest en tvär hand djup. Långs efter vägarna var bara isgata, i synnerhet i skogen, sa at det var svart at rida med illa skodda hästar. De som här bodde viste ej stort hvad släda var, utan redo alle hela vintern til Kyrkan, fast snön ibland var mot half aln djup; men han låg sällan öfver en vecka qvar, innan han smälte bart, da ibland ny kom i stället.

Mays-tjufvar kallades af de Svenska, som här bodde, en art af detta landets förnämsta skadefoglar. De hade fått detta namnet däraf, at de bade hemligen och uppenbarligen äta up Maysen, både då den nyss är sadd och nedmyllad, och da den blifvit mogen. De Ängelske p. 33

kalla dem **Black Birds**. Det gifves af dem 2:ne särskildta slag, hvilka bägge äro beskrefne och med liffliga färgor afritade uti Herr CATESBYS *Nat. Hist. of Carolina*, hvarest p. 12. t. 12. den ena kallas *Monedula purpurea*; och den andra p. 13. t. 13. heter *Sturnus niger*, alis superne rubentibus. Ehuru desse bägge äro särskildta species, är dock enigheten imellan dem sa stor, at de ganska ofta följas åt om hvarandra i en hop; dock var här i Pensylvanien gemenligen mera af det förra slaget, som ock ofta flög för sig sjelft allena, utan nagon blanning af de rödvingade. De förra, eller *Monedula purp.* Catesb. likna i atskilligt sa mycket Kaja, Stare och Trast, at det är svart at säja til hvilketdera genus de höra; dock tyckas de nästan vara närmast til Stare; ty til rostrum är denna aldeles en *Turdus*: men Lingua, samt sättet at flyga, sittandet i träd, sången och facies äro alt *Sturni*. Långt ifrån synas de halft svarta: men när intil stöter deras svarta färg mycket pa blatt, dock ej aldeles sa mycket, som uti CATESBY ritning. Som desse för sin oart äro sa namnkunnige, så vil jag lämna en kart beskrifning pa dem: dock för Ornithologis mäst pa Latin, såsom brukeligt är:

p. 34 *Magnitudo* Sturni. *Rostrum* subulato-conicum, rectum, convexum, basi nudum, nigrum, maxillis fere æqualibus. superiori ta|men tantillum longiori. *Nares* oblongo-quadratae, ad basin maxillæ superioris oblique positæ, nudæ: tuberculum corneum s. prominentia parva a latere superiore. *Lingua* acuta, apice bifida. *Oculorum* iris pallida. *Capitis* frons pars superior, nuca, *collum* superne & ad latera obscure cæruleo-viridia, nitida; latera capitis sub oculis obscure cærulea. *Dorsum* totum, tectricesque *alarum* purpureæ, sed non ita manifeste in parte superiori urhopygii, sed ibi magis fuligine subnigræ. *Remiges* primariæ 9. nigræ; cæteræ secundariæ nigræ, margine exteriori purpurascens. *Rectrices* 12. nigropurpureæ, apice rotundatae; quo lateribus propiores eo breviores intermediæ, longissimæ. *Cauda* explicata versus apicem rotunda videtur. *Gula* obscure cæruleo-viridis, nitida; *pectus* etiam

versicolor & pro varia inter lumen & oculum positura, jam nigrum, jam smaragdinum. Venter fuliginus, tectrices inferiores caudæ obscure purpureæ; pectus, & abdomen sub alis purpurea; tectrices alarum inferiores fuliginæ. Alæ inferius nigræ; Femora plumis fuliginis. Tibiæ & pedes nigri nitidi; digiti 4 more avium plurimarum; ungues nigri, posticus cæteris major.

En och annan af dem sades uppehålla sig här hela vintern i kärr som äro med tjock skog öfverväxte, och endast visa sig i blid väderlek; men de fläste fara vid vinterns början mera til Söder. I dag såg jag dem detta år första gången: de flögo redan i stora hopar. Deras förnämsta och behagligaste mat är Mays. När Maysen om våren nyss blifvit planterad, komma de i stora svärmar. De påta med näfvet up Mays-kornen, och äta dem up. Så snart Mays-brodden sticker up, nappa de om den samma med näbben, och rycka den up tillika med kornet, så at de altså redan om Våren skaffa Landtmannen nog bryderi. At någorlunda minska deras lystnad vid denna tiden för Maysen, bruka en del at stöpa Mays-kornen i en lag af roten utaf *Veratrum Helleborus albus*, i vatten kokad, (hvarom mera längre fram vid den 13 Martii,) och plantera sedan ut den. Då Mays-tjufven äter et eller par af dessa korn, blir han så yr i hufvudet, at han tumlar omkull, hvaraf de andre hans kamrater blifva räddade, och våga sig ej dit. Men de taga sin skada desto mera igen mot hösten, då Maysen är mogen; ty då fira de sin rätta frögde-fäst. De samka sig då tusendetals på Mays-landen, at där taga ut sin dryga skatt. Här äro de ganska oblyge och djerfve gäster; ty om en ock då vil gå i Mays-landet at köra dem bårt, så flyga de endast up och undan från det stället en går; men sätta sig strax ned på andra ställen, så at då en är på ena sidan af Mays-stycket, äro de fullt på den andra, och ömsa så om alt som en går efter dem, utan at sky undan, innan de ätit sig mätte. De flyga om höstetiden i otroligt stora hopar, så at ingen kan begripa, hvadan den otaliga myckenhet kommit. När de lyfta sig up i högden, blir skyn och luften ibland helt svart och

mörk. De flyga då i sådana stora svärmar och så tätt tillsammans, at det är svårt begripa huru de kunna få rum at röra vingarna för hvarandra. Jag har sett, at då en skutit hela hopen af dem på ena sidan af Mays-stycket, p. 36 haf|va de andre endast flugit up, och satt sig et godt bysseskott därifrån på andra ändan, och sa ömsat undan från den ena kanten på Mays-landet til den andra, alt som en kommit efter dem, sa at de förr tröttat ut skytten, än han kunnat skräma dem från Maysen, fast han i hvart skott fält flera af dem. Eljest äta de ock ganska gärna frön af *Fol. Avoine (Zizania aquatica)* hvilket om sena hösten, sedan Maysen blifvit inbärgad, är til en stor del deras föda. Bären af *glabra* halla de ock tilgoda. Bohvete och Hafra sadas de ock äta. Somlige påstodo, at de ock i nödfall skola äta Hvete, Råg och Korn; dock finnes aldrig, sa mycket mig bekant är, at de göra skada på dessa Sädesslag. Om Varen suto de i myckenhet vid gårdar uti träna, och söngo tämmeligen vackert. För den skada de sålunda tilfoga Mays-akrarna, har ifvern äfven här gått så långt, at man både i Pensylvaniska och Nya Jerseiska lagen utsatt 3 pence i belöning för hvart dussin dödade, som kunde upvisas. Men än högre har ifvern emot dem stigit i Nya Ängland; ty Herr FRANKLIN berättade mig om Varen 1750 at man genom præmiers utsättning på sistnämde ort så utödt dem, at de nu där på somliga ställen börja blifva tämmeligen sällsynte; men när om sommaren 1749 en grufvelig myckenhet mask kom på ängarna, som at up gräset och gjorde därigenom stor skada, började de angra sig, at de låtit häندن ga för langt emot dessa foglar: emedan de trodde sig hafva märkt, at desse Mays-tjufvar den tiden af sommaren, då Maysen än ej var mogen, förnämligast lefde af slika maskar, dem de sålunda arligen utödde, eller atminstone hindrade, at ej få föröka p. 37 sig. De tyck|tes därför hafva någon rättighet, at af Maysen tillbaka göra sig något litet betalte; men nu, sedan maskarna fått sina fiender och utödare, Mays-tjufvarna utrotade, hafva de fått mera frihet, at öka sig, hvarföre de ock sedan sa hafva tagit öfverhand, at de göra nu

långt större skada, än Mays-tjufvarne förut. Ofvannämde sommar år 1749 lämnade desse maskar så litet hö i Nya Ängland, at inbyggarna ej allenast nödgades förskaffa sig hö från Pensylvanien, utan ock ända från gamla Ängland i Europa. Desse foglar hafva, utom människor, ock andra fiender, som äro små Hökar, hvilka föda sig så af dem, som af andra små foglar här på orten. Jag såg, när de som bäst voro samlade, huru en eller flere af desse små hökar kommo, hvilka skingrade Mays-tjufvarna, och togo dem i flykten. De violette Mays-tjufvars kött sades ej ätas af någon; med de röd-vingades ätas af somliga. Gamle gubbar berättade, at nu vore här i Nya Sveriget alltid så mycket Mays-tjufvar, som i deras barndom: orsaken mente de vara, at här nu sås långt mera Mays än då, och at de altså hafva denna tiden långt lättare efter födan, än fordom. Den här beskrefne, eller *Monedula purp.* Catesb. är *Gracula Quiscuta* Linn. Syst. T. I. p. 109.

Americanska Tranbär (*Vaccinium hispidulum*) växa i stor myckenhet, öfver hela Norra America på dylika ställen, som våra Tranbär i Sverige. De Americanske äro väl något större, dock i mäst alt öfrigt så lika våra, at mången skulle tycka dem endast vara däraf en variation. Ängelsmännen kalla dem **Cranberries**, | de Svenske **Tranbär**, och Fransoserne i Canada **Atopa**, et namn som de lånt af Villarna. Om hösten sent föras de här i myckenhet til marknaderna, som hållas hvar Ons- och Lögerdag i Philadelphia, där de köpas, kokas och tillagas mäst på samma sätt, som vi göre med Lingon, samt brukas hela vintern och et stycke in på sommaren i Tortor och åtskilliga andra Bakelser. De äro därtill både mycket gode och helsosamme, och smaka sådane rätt tillagade Tortor och Bakelser ganska väl; men som bären äro tämmeligen sure, så fordra de nog säcker, hvilket dock går an uti det landet, där en ej har så långt til säcker-orterna. En myckenhet af dessa bär försändes insyltade både til Europa, och de Americanska öarna.

Den 2 Martii.

Musslor funnos mycket i små rännilar, som flöto genom ängar. De voro aldeles de samme, som kallas *Mytilus anatinus* uti Linn. Syst. T. I. p. 706. Utanpå var skalet ofta öfverdragit med en tunn järnskårpa, då nämligen, när vattnet uti rännilen kom från någon ort, där järnmalm fans. Svenske och Ängelske, som här bodde, brukade sällan dessa Musslor til någon ting; men då Indianerne i forna tider varit här, hafva de stekt dem, och ätit köttet, som uti dem varit. En och annan af Europeerna äta dock dem ibland.

Snön låg ännu qvar på et och annat ställe uti skogen i skuggan; men på de flästa ställen var marken bar. Kreaturen, Kor, Hästar, Får och Svin gingo i skogen och sökte sin föda, som var nog mager.

p. 39

Den 3 Martii.

Snöfogel kallades så af de Svenska en liten fogel, som är beskrefven och med lifliga färgor afritad af Herr CATESBY uti dess *Nat. Hist. of Carolina* V. I. p. 36 t. 36. under namn af *Passer nivalis*. De Ängelske kalla honom äfven **Snow bird**, d. ä. Snöfogel; emedan han aldrig finnes här om sommaren, utan endast om vintern, då snö fallit och öfvertäcker marken. Han kommer i somliga vintrar til den myckenhet som Mays-tjufvar, flyger då omkring husen, sädes-lador och i trädgårdar, och äter de sädes-korn och gräsfrön, som han kan finna strödde på backarna. Är *Fringilla hyemalis*, Linn. Syst. T. I. p. 183.

Snö-eld, et synnerligt Meteoron på himmelen, hvilket jag beskrifvit i Kongl. Svenska Vet. Acad. Handlingar för år 1752 p. 154. 155. syntes denna afton kl. 8.

Villa dufvor (*Columba macroura*) flögo nu här i otrolig myckenhet i skogarna, och det, som sades, i större, än på många år tilföre. De kommo denna vecka hit, voro här ungefär 14 dagar, hvarefter de mäst alla försvunno, eller foro up åt landet igen, hvadan de kommit. Jag skal på et annat ställe omständeligen handla om dem.

Den 7 Martii.

Tecken til väderlek. — Åtskillige sade det vara et gammalt och säkert märke här på orten, at om åskan höres i S. eller SW. och vidgar sig sedan ut til O. och så til N. så följer gemenligen elakt väder; men om den antingen börjar höras i S. eller SW. och icke breder sig ut, eller om den | vidgar sig både åt O. och W. därifrån; så kommer gemenligen vackert väder därefter. I dag hördes hon endast i SW. utan at vidga sig ut. Se Meteor. observ. vid slutet. p. 40

Kälan hade setat alt härtills i jorden, så at, om en ville gräfva en grop, måste en med yxa hugga sig igenom; dock var kälen ej öfver tvärhand tjock; men i dag var han mäst bårtgången. Häraf blef jorden så blöt, at hvar en red, äfven i skogarna under träden, sank hästen djupt ned.

Trän skadde af köld. — Jag frågade så nu, som ofta sedan, åtskilliga gamla, så Svenska som Ängelska, om de icke någon gång funnit, at då vintrarne varit mycket kalle, några eller vissa trän däraf antingen dödt bårt, eller tagit någon särdeles skada? Mig svarades, at vid mycket kalla vintrar pläga åtskillige af unga Hickery trän dö ut. Det samma plär ock då ske med unga svarta Ekar; ja, ibland hade svarta Ekar, om et qvarters diameter, af en mycket kall vinter dödt bårt. Ibland, fast mycket sällan, har man ock funnit något enda Mulbärsträ däraf utgå; men alt för ofta händer, at Persike-träden däraf sätta lifvet til. Ibland hafva ovanligt kalla vintrar på somliga ställen fördärfvat på en gång alla Persike-träden. Man har vid Persike-träden det flera resor märkt, at vid mycket stränga vintrar begå de sig bättre, som stå på höga backar, än de, som äro planterade i dälдер, så at ofta när de uti dälдер af en kall vinter dödt ut, hafva de som stått på högder ej tagit den minsta skada. Men at svart Valnöt-träd, Sassafra, | eller andra trän här af vintrar mycket lidit, det sade de sig ej märkt. Hvad froster om våren och sommaren angår, så hade de åtskilliga gångor märkt, p. 41

at då träden redan stått med tämmelig stora löf, hafva en eller flere frostnätter infallit, hvarigenom en stor del af löfven bärtfrusit; men så pläga alltid nya löf växa igen i de bartfrusnas ställe. Vid sådana frästnatters infallande i Maji och Junii månad här på orten, är det i synnerhet märkvärdigt, (hvarom ej allenast åtskillige gamle bade Svenskar och Ängelsmän försäkrade mig, utan den ganska upmärksame Ingenieuren, Herr LEVIS EVANS, viste mig äfven detsamma i sina upskrefna anmärkningar, nämligen,) at kölden da enkannerligen skadar de spädare trän, och det på det sätt, at fran marken til ungefär 4 à 6 alnars högd. blifva mäst alla löfven frastbitne: men därofvänföre alsintet. En sådan frostnatt har infallit här på orten år 1746 imellan den 14 och 15 Junii, nov. st. med dylik verkan, som Herr EVANS anmärkningar utvisa. De trän, som då stodo i blomma, misste samma gång både löf och blomma på den delen, som var närmast marken; men de fingo något därefter nya löf igen, dock aldeles inga nya blommor. Än är vid de om våren eller sommaren infallande frostnätter at märka, at de 1:o då förnämligast drabba och göra största skadan på lågländta och våtaktiga ställen, men ganska sällan öfverst på högder. 2:o Som är märkvärdigt, drabba sadane frastnätter här i landet på sådana ställen i synnerhet, där kalksten finnes: ty på dem skal man gemenligen en eller annan gång om sommaren hafva några frostnätter, då den öfriga delen af landet är fri | därföre. (ja, ofta ligga sadane kalkstens ställen nog högländte); men skadas ändock af frostnätter, da det nedrigare landet, et litet stycke därifrån, där ingen kalksten finnes, känner intet mehn af frosten. Herr EVANS har först gjort denna anmärkning, och sag jag sanningen däraf på mina resor en och annan gång, som längre fram skal omnämnas. Vid sådana frostnätter taga unga Hickery snarare skada, til sina löf, än andra trän, och därefter unga svarta Ekar, hvilket andre förut märkt, och jag sedan med egna ögon både år 1749 och 1750 observerade.

Den 11 Martii.

Hackspikar. Af detta slägtet fans här i landet alla de, som äro beskrefne och med lefvande färgor afritade uti Herr CATESBYS dyrbara verk, kalladt *the Natural History of Carolina*, samt dess första Tome. Jag vil här endast upräkna dem, och nämna kårteligen et och annat om deras egenskaper; men utförlig beskrifning på dem lämnas til et annat tillfälle:

Picus principalis. Linn. eller *Picus maximus*, rostro albo, Catesb. nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 16. t. 16 finnes här, dock mycket sällan, och det endast en viss tid om året.

Picus pileatus. Linn. är förr omtald uti andra Tomen af denna Resa p. 271.

Cuculus auratus. Linn. eller *Picus varius major*, alis aureis, Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 18 t. 18. fans nog här på orten, och kallades af de Svenska **Hittock**; äfven af somliga **Piut**, hvilka bägge namn han sades hafva | af sit särskildta läte. Han sitter mäst alltid på marken, och finnes ej hacka i träna. Han föder sig gemenligen af Insecter; men blifver ibland sjelf et rof för Hökar. Desse äro merendels mycket fete, och hafva et välsmakeligt kött. Som han är här hela vintren, och då inga Insecter så lätt stå til fångs; så lærer han tvifvelsutän då äta några slags gräs- eller ört-frön på marken. Dess utseende och andra dess egenskaper visa, at han är rätteligen skild från Hackspikarna.

p. 43

Picus Carolinus. Linn. eller *Picus varius*, ventre rubro. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 19. t. 19. finnes äfven här. Han är mera högröd och glänsande, än han finnes hos Catesby afmålad.

Picus varius medius quasi villosus. Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 19. t. 19. finnes här i myckenhet: gör ibland skada på äppel-träna, i det han hugger öfveralt hål på dem. Denne torde kunna kallas: *Picus per mediam longitudinem dorsi subvillosus, rectrice prima laterali tota alba.*

Picus erythrocephalus. Linn. eller *Picus capite toto rubro.* Catesb. Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 20. t. 20. fans äfven nog här i landet, och kallades af de Svenska endast **Hackspit**, hvilket namn de likaledes gäfvö alla de andra, då allenast *Cuculus auratus* undantages. Denne är skadelig både på Mays-landet och i äppel-trägårdarna; ty han hackar sönder Mays-axen, och äter up äpplena. Somliga år infinner han sig i stort antal, i synnerhet där söta äpplen växa, dem han så upäter, at ej mera än toma skalet
 p. 44 sitter qvart. | För några år tillbaka fingo de 2 pence för hvart denna foglens hufvud af den allmänna Cassan, på det desse skadelige foglar skulle utödas; men sedan blef samma lag uphäfven. De äta ock ollon mycket gärna. De fara mäst mot vintern bårt til Söder; men när de ännu vid vintrens början blifva i myckenhet kvar uti skogarna, spår folket däraf en nog blid och lindrig vinter.

Picus varius minor, ventre luteo. Catesb. nat. Hist. af Carol. Vol. I. p. 21. t. 21. Af denna fans här mer, än mängen ville; ty denne, så väl som den näst föregående och de nästföljande Hackspikar, voro ganska skadelige för äppelträna.

Picus varius minimus. Catesb. nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 21. t. 21. finnes här i myckenhet, och är af alla Hackspikar den skadeligaste för äpple-trägårdarna; emedan han är dristigare och näsvisare än de andre. Han hugger fullt med sma hål i äppelträden til 3 á 4. lin. djuplek; och då de satt sig på et ställe på stammen och huggit et sådant hål, hugga de straxt et annat horisontelt tätt bredevid det förra, och fortfara gemenligen så därmed, til dess de gjort en Cirkel af sådana små hål rundt omkring trädet. Häraf ses, at äppelträden här i trögårdarna äro fulle med Cirklar rundt omkring stammarna, den ena Cirkeln öfver den andra, ofta bara $\frac{1}{2}$ digit. Geom. imellan Cirkelarna. Stundom hugga de dessa hål så tätt bredevid hvarandra, at trädet däraf torrkas bårt. Denne är det, som Herr CATESBY äfven anmärker, så lik til färg och andra egenskaper *Picus varius medius* quasi villosus, at man lätteligen kunde taga dem bägge för en och samma, om

ej den|ne vore nog mindre, än den förut nämde. Bägge p. 45
hafva de samma skadeliga plägsed, at hacka hal på äppel-
träden. Denne kunde kallas: *Picus medio longitudinali*
dorsi subvillosa, rectrice prima laterali alba maculis qua-
tuor nigris.

Sill-håppetåssor kallades här af de Svenska en art
af grodor, hvilka började denna årstiden at ropa om aft-
narna och nätterna uti morasen, samt stora vattupussar
och diken. De hafva fått namnet däraf, at de om Varen
börja ropa just den tid, då man begynner fiska efter den
här så kallade **Sillen**, hvilken dock är mycket skild fran
den af samma namn i Europa. Desse grodor hade et
synnerligt läte, ej likt våra vanliga Europeiska grodors,
utan någorlunda som större foglars qvittrande, som ungefär
lärer kunna uttolkas med piit, piit. Härmed höllo de
sedermera ut en god del af våren, begynte gemenligen
strax efter det Solen gått ned, och höllo så ut, til Solenes
upgång. Ljudet var väl fint; dock så jällt, at det kunde
höras på långt håll. När de väntade rägn, skreko de
långt argare än eljest, begynte ock då ibland midt om
dagen, eller då det började mulna til, och fölgde gemen-
ligen rägn inom 6 timar därefter. När det den 16 föl-
jande Martii snögade och yrde hela dagen, hördes om
aftonen ej tecken til en enda, och under hela tiden det
sedan var kallt och snön låg qvar på marken, hade kölden
så stillat deras läte, at ej det minsta gny hördes; men så
snart blid väderlek inföll igen, började de å nyo med lika
full hals som förr. De äro denna tiden ganska rädde, så
at det var svårt, at få fatt på någon; ty så snart en |
kommer något när, där de vistas, tystnade de alle, utan p. 46
at någon visade sig. Det tyckes, som de hålla sig hel
och hållna under vattnet, och endast hålla näsändan up,
då de ropa; ty när jag sakta kom til rumet, där de voro,
kunde jag ej se en enda hoppa ned uti vattnet: jag kunde
ej få fast någon, innan jag maste ösa ut en hel vattupuss,
däri de hade sit tilhåll. Deras färg är smutsig grön,
strödd här och där med brunaktiga fläckar. När en rör
vid dem låta de och qvida: de sätta sig ock då ibland i

den posture, at de likasom blåser up bakdelen af ryggen, at där blir en hög knyl, och då vilja de ej gå ur fläcken, fast en stöter på dem. Då de lefvande lades i Spiritus vini, voro de inom en half minut döde. De torde kunna kallas: *Rana virescens plantis tetradactylis fissis, palmis pentadactylis semipalmatis, macula depressa fusca pone oculum.*

Den 12 Martii.

Turdus pilularis migratorius, är en liten fogel, så kallad och med lifliga färgor afmalad af Herr CATESBY uti dess Natural Hist. of Carol. Vol. I. p. 29. t. 29. hvilken finnes här i tämmelig myckenhet hela året igenom. Af Ängelsmännerna och de Svenska kallades han **Robin-red-breast**; men är vida skild ifrån den med det namnet i Ängeland. Han sjunger rätt väl, är ej särdeles rädd, utan hoppar på marken tätt vid husen. I Philadelphia hålles han i bur, för sin sång skul.

Hassel (*Corylus avellana*) begynte nu at blomstras: trefs bäst i en rik svartmylla, hvarföre ock de Svenske hade den som et tecken och visare til en mycket god Jordmon.

p. 47

Den 13 Martii.

Alen hade nyss börjat blomma.

Dracontium fœtidum Linn. Spec. 967. växte ymnogt i kärren, och begynte nu at blomstras. Ibland örter, som hafva en ganska vedervärdig lukt, var denna snart sagt den värste. Hon stank så illa, at jag näppeligen kunde examinera dess blomma; ja så, at om jag luktade något länge därpå, fick jag ondt i hufvudet däraf. De Svenske kallade henne **Björnrötter** eller **Björnblad**; men Ängelsmännerna **Polecat-rot**; emedan den luktar äfven så illa som Polecatten, om hvilken förut är talt i andra Tomen p. 378. Blommorne äro af en purpuraktig färg. När hon blomstras som bäst, börja först ändarna af bladen, at

sticka up ur jorden. Dess blan lämnas om sommaren af kreaturen oätna. Dr. COLDEN berättade, at han i sjukdomars botande har betjänt sig af denna til alt det samma, som annars brukas *arum vulg.* i synnerhet mot skörbjugg &c. Svenska namnet har hon fått däraf, at Björnarne om våren, då de först komma ut från sina vinterqvarter, äta henne gärna. Hon är nog allmän i hela Norra America.

Draba verna växte i myckenhet här i landet, och började nu at blomma.

Veratrum album, Linn. eller *Helleborus albus*, flore subviridi, C. B. växte nog allmänt öfver hela Norra America uti kärr och på långländta ställen. De Svenske, som här bodde, kallade henne **dåck**, **dåckor**, **dåckrötter**; emedan barnen plägade göra dåckor af hennes stjelkar och blan. Af de Ängelska heter hon **Itchweed**, item **Ellebor**. Hon är en förgiftig ört. Därföre får hon ock | alltid sta orörd p. 48 och oäten af boskapen, som ej vågar sig på henne; dock sker ibland, at kreaturen först om våren, då betet gemenligen är mycket magert, låta bedraga sig, at äta af dåckornas täcka gröna och breda blan, som hel tidigt skjuta up; men en sådan måltid kostar dem ock ofta lifvet. Både Får och gäss hafva härigenom omkommit. Med hennes rot förvaras den nyss planterade Maysen för glupska foglars öfvervåld, hvilket sker sålunda: dess rötter kokas i vatten, hvaruti sedan det fått väl kallna, Maysen sättes i blöt natten öfver, därefter utplanteras han på vanligt sätt, och då Mays-tjufvar, kråkor eller andre för Maysen skadelige foglar, vela påta och pläcka up de utsadda kornen, blifva de af et eller par korn så yre i hufvudet, at de tumla öfver ända, hvaraf de andre blifva räddde, och våga sig ej mera dit. Då de åter, som smakat på kornen, kommit sig litet före, hasta de sig strax från Mays-landet, och få mera ingen lystnad, at å nyo aflägga där besök. Vid det Maysen så tilredes, bör man vara noga sorgfällig om, at ej något kreatur får smaka af de stöpta kornen: då höns eller ankor få et eller par korn däraf, blifva de ganska sjuke; och om de få tilfalle, at äta mera, somna de så in, at de glömma ofta bårt, at mera vakna up. Då

roten är rå, och så kastas på backen, röres hon ej af något djur; men om hon blir kokad, och sedan kastas ut, blifva kreaturen af dess söta smak narrade, at äta henne. Man har sett hundar, som endast ätit litet däraf, och därefter blifvit sjuke: dock, sedan de per vomitum fått rensa sig, hafva de kommit sig före igen; ty om Kreaturen icke sålunda få henne ifrån sig, sätta de ofta lifvet til. Eljest |
 p. 49 bruka somlige, at koka roten i vatten, tvätta med det samma skabbiga ställen, då det väl svider och äfven skal förorsaka, at patienten i ymnighet kastar sit vatten; men han sades dock blifva helad därigenom. När barn hafva löss i hufvudet, koka qvinfolken dessa rötter, doppa kammen i decoeten, kamma därmed hufvudet, då lössen skola dö, och försäkrades detta vara bland de säkraste botemedel för denna ohyran.

Den 17 Martii.

Indianernas mat af vilda örter. Vid de Svenskas första hitkomst, och langt därefter, var landet upfyllt med Indianer; men alt som landet blef mer upodladt af Europeer, som kommo hit öfver, salde Villarne bart sit land, och flytte undan längre up i landet; dock sanningen at säga, sa voro ganska få af dessa Villar, som således flytte undan: mästadelen slöt sin lefnad förut, dels genom inbördes krig, dels genom koppor: en sjukdom, som Villarne aldrig hört talas om, förrän Europeernas ankomst, men som dock utödde otroligt många af dem; ty ehuru de äro nog mästare, at bota sår och andra utvärtes anstötter, förstå de sig dock ej på Febrar eller andra invärtes sjukdomar. En kan lätt inbilla sig, huru lyckligen Kopp-Curen skulle slutas för dem, när de, då kopporne började slå ut, sprungo helt nakna ut i kallt vatten i floder, sjöar och källor, och antingen doppade sig under ned i samma, eller öste det i myckenhet öfver sig, at därmed dämpa Febrens hetta. Likaledes buro de sina barn, som lago i Kopporna, ut til floder eller källor, och doppade dem i
 p. 50 kallt vatten; men så lærer bränvinet | utrotat de mästa

af Indianerna. Af denna drycken eller liqueuren visste de ock intet, innan Europeerne kommo hit: men sedan de fått smaken därpå, hafva de varit likasom förkjusade efter den samma. Näppeligen lärer någon människa hafva högre begärelse til något, än den en Indian har til bränvin. Jag har hört dem sjelfva säja, at det är en efterlängtdad och hederlig död, at supa sig ihjäl af bränvin. De hafva ock troligen i sjelfva verket utöfvat det samma; ty med mycket bränvins supande hafva de förkårtat lifvet. Desse Indianers mat var vid Europeernas hitkomst ganska mycket skild från den, som de gamla världens invanare brukat. Hvete, Råg, Korn, Hafra, och Risgryn, voro då i denna världens del aldeles obekante. Det samma var med de flästa trä- och kryddgårds frukter de betjante sig i de gamla länder af. Mays, någre arter af Bönor och Pumpor utgjorde nästan alt Villarnas åkerbruk och kryddgårds väsende, och hundar voro i Norra America deras enda tama kreatur. Dock som deras åker- och kryddgårds-bruk var mycket litet, och afkastningen däraf föga kunde räcka til at föda dem i par månader om året; nödgades de taga sin tillflykt dels til jagt och fiskande, som då gjorde och än gör deras mästa och drygaste årsföda, dels til allahanda vildt växande örter och trän. Som åtskillige af de gamla Svenska ännu lefde, hvilka ock i sin ungdom dageligen omgäts med Villarna, och noga sett deras lefnadssätt; så var jag nu mon om, at göra mig underrättad, hvilka af de här vildt växande örter de då betjänt sig af til sin föda, då alle enhälligt berättade, at de forna | Villar i Nya Sverige i synnerhet brukat p. 51 följande växter til mat:

Hopniss, eller **Håpniss**, kallade samme Villar en af de villa växter, som då brukades til mat, och kallas ännu med samma namn öfveralt af de Svenska. Han växer i ängar i god Jordmon. Rötterne likna Potatoes eller Jordartichokor. Villarne kokade dessa rötter, och äto dem i stället för bröd med god smak. En del af de Svenska hade fordom, i brist på bröd, brukat och ätit samma rötter. Somlige af de Ängelska bruka ännu, at äta dem

som Potatoes. Herr BARTRAM berättade, at Villarne längre up i landet äta ej allenast ännu dessa rötter på förenämde sätt, hvilka uti god smak ej gifva Potatoes efter, utan de samla ock ärterna, som finnas i dess skidor, och tilreda dem på samma sätt som andra ärter. Denna Villarnas Hopniss är *Glycine (apios) foliis pinnatis ovato-lanceolatis*. Linn. hort. Ups. 227. Spec. 753.

Kättniss var en annan af Villarna så kallad ört, hvars rot de äto, då de fordom bodde här. De Svenske bruka ännu samma namn. Hon växer på sankar, gyttjoga och mycket våta samt blöta ställen. Roten är af en oval skapnad, de mästa af $1\frac{1}{2}$ Geom. tum långd, och $1\frac{1}{4}$ sådan tum tjocklek midt på; men somlige hafva ock varit af en knyt-näfvas storlek. Villarne brukade dessa rötter antingen kokade, eller ock stekte i aska. En och annan af de Svenska äto dem ock, när de Villske voro här, och tyckte dem smaka väl; men nu för tiden var ingen som brukade dem. En man af 91 års alder, vid namn Nils GÖSTAFSON, | berättade, at han ofta i sin ungdom ätit dessa rötter, samt at de då smakat honom mycket väl: lade ock därtill, at Villarne, i synnerhet Villskorne, brukade da vid Pingestiden fara ut på holmar, och där gräfvu up dessa rötter, samt föra dem hem: och så länge de dem hade, brydde de sig icke om annan föda. De sades nu vara ganska mycket utödde af Svin, hvilka skola vara alt för snåle efter dem. Boskapen äter ock gärna dess blan. Jag lät sedan steka några af dessa rötter, de smakade i mitt tycke ej illa, fast de kändes något mjölige. Smaken var ej olik Potatoes. När Villarne ännu komma hit ned, och fa se Europeernas Rofvor, kalla de dem äfven Kättniss. Denne nu omtalte Kättniss, är en *Sagittaria*, och lär endast vara en variation af vår Svenska *Sagittaria (sagittifolia)* foliis sagittatis acutis. Linn. Flor. Svec. 780. 869. ty hela örten ofvanför jorden är lik den samma i alt, endast at under jorden bulbi på den Amerikanska äro nog store. Herr OSBECK uti sin **Chinesiska Resa** p. 208. och 253. nämner, at Chineserne plantera en *Sagittaria*, hvars rötter de äta, hvilken tyckes ofelbart vara aldeles samma varia-

tion med denna Kätniss. Eljest fann jag ock längre til Norr här i America, de andra variationer af *Sagittaria*, som vi hafve hos oss i Sverige.

Taaho, äfven ock **Taahim**, kallades fordom af Villarna en annan ört, hvars rot de likaledes brukade til mat. Somlige af dem har ock kallat denna örten **Tuckáh**; hos mästa delen af de Svenska hette hon ännu **Taaho**. Hon växer på sumpiga ställen i kärr, och äro Svinen ganska snåle efter dess rötter, hvilka däraf blifva mycket fete. | De besöka därföre flitigt de ställen, där desse rötter växa, och ser man Svinen ibland så böka efter dem ned i gyttjan, at de ofta falla med hela kroppen under vattnet, endast at litet af bakdelen stått up i vädret. Således är det ej underligt, at desse rötter nu äro mycket utödde på de ställen, där mycket Svin hålles. Rötterne växa ibland til den tjocklek, nästan som en människas lår. Då de äro färske, bita de som eld på tungan, hvarföre de ock då hållas vara för människan som et förgift; därföre vågade ock Indianerne aldrig, at äta dem rå, utan tilredde dem på följande sätt: de samlade en stor hop af dessa rötter, gräfdde sedan en så stor lång grop, at de samlade rötter däri kunde rymas, ibland af 2 eller 3 famnars längd, och mera, häruti lades rötterne och öfvertäcktes med den ur gropen upkastade mullen, på hvilken gjordes en stor eld, den de låto brinna, til dess de tyckte det vara nog. Sedan togs elden bårt, rötterne gräfdes up, och åtos begärligt af Indianerna; och skola desse rötter, sålunda tilredde, smaka så väl som Potatoes. Villarne brukade aldrig at tårka och förvara dem, utan togo dem altid färska utur kärret, när de dem behöfde. Denna Taaho är *Arum (virginicum) acaule*, foliis hastato-cordatis acutis, angulis obtusis Linn. hort. cliff. 434. spec. 966. Det är underligt, at örten *Arum*, med sina närmaste slägtingar, hvilkas rötter råa bränna som en eld på tungan, och merendels så rå äro hel eller half förgiftige, dock ätes af människan uti flera verldenes delar. Huru hafva de först funnit på, at en så motbjudande ört vore tjänlig til spis, och at det förgiftiga brännande på tungan skulle genom elden | kunna förtagas? p. 53

Sålunda brukas i Norra delen af Europa roten af *Calla palustris* eller **Missne** och **Mäss** i nödfall til bröd. Villarne i Norra America bruka roten af detta *arum*. På flera ställen i Södra America, och på Americanska öarna brukas härtil andra *Species ar.* Hottentotterne på Södra udden af Africa göra sig bröd af roten utaf et *arum*, som där växer, som dock rå är lika brännande och förgiftig som de andra slag af *arum*. Likaledes brukas i Egypten och på flera ställen i Asien rötterna af vissa *Speciebus Ari* til föda. Den hårde men ibland nyttige lärmästaren, nöden, lærer tvifvelsutän först drifvit människan at upfinna en mat, som den förste smaken annars skulle döma högst otjenlig härtil. Denna Taaho tyckes vara samma med Villarnas Tuckahoo uti Carolina, om hvilken är talt i andra Tomen af denna Resa p. 389.

Taaki hafva Villarne kallat en annan ört, som af dem ock brukades til mat. Somlige af dem hafva ock kallat henne **Taakim**, och äfven **Takvim**. Hos de Svenska hade hon ännu öfver alt det namnet **Taaki**. Hon växer i kärr och på mycket sumpiga och sankta ställen nog allmänt i Norra America. Kor, Svin och Hjortar äro om Våren ganska snale efter hennes blän, som då äro bland de tidigaste framme. Bladen äro brede, som Lili Convallii blad, gröna på öfra sidan, samt där ganska fint luddige, at de se ut som et fint sammet. Indianerne plackade hennes frön, tarkade och förvarade dem til mat. De duga ej at ätas rå och färska, utan böra tärkas förut. De kokade dem i några vatten, innan de | blefvo så gode, som de ville hafva dem, och ato dem sedan som ärter. När de fingo smör eller mjölk af de Svenska, stufvade eller kokade de dem däri. Stundom betjente de sig af dem i stället för bröd. Deras smak sades mäst vara samma som på ärter. En och annan af de Svenska har ock fordom brukat dem til mat. Gamle män berättade, at de tyckte mera om dem, än om alla de andra föregaende växter, som Villarne fordom ato. Denna Taaki är *Orontium*, Linn. spec. 324.

Blåbär brukades af Villarna fordom mycket til mat.

Desse Blåbär, som af Ängelsmännerna kallas **Huckleberries**, äro flere species af *Vaccinium*, dock alle skilde från våra Svenska, fast sjelfva bären i färg, skapnad och smak så likna de samma, at en svårigen skulle kunna skilja dem åt. Desse Americanske växa på buskar, som äro 1 å 2 alnar höge, ja, somlige species däraf finnas ibland af mer än en famns högd. Indianerne pläckade fordom årligen en stor myckenhet däraf, tärkade dem antingen i Solen eller vid eld, och brukade dem sedan på åtskilligt sätt til mat. Än i denna dag äro desse Blåbär en af Villarnas delicatesser. På mina Resor genom Iroquoirnas länder, då de ville fägna mig mycket väl, framsattes färskt Maysbröd, bakadt i skapnad som palt, hvori fullt af tärkade Blåbär voro blandade, lik Russin eller Corinther i en Pudding, och stekt i aska: hvarom mera längre fram. Europeerne pläga ock låta samla en myckenhet af dessa bär, tärka dem i ugnar, och bruka dem i tortor samt bakelser, jämväl eljest på åtskilliga andra sätt. Somlige insylta dem med Sacker-Sirap. Eljest | ätas de gärna rå, både p. 56 för sig sjelfva, och i söt mjölk.

En annan rätt som Villarne fordom, och äfven ännu, mycket bruka, då det skal vara ganska väl, skal nedanföre omtalas vid Den 27 Martii.

Den 18 Martii.

Vädret eller **vinden** var mäst hela denna Vårtiden så, at om morgonen i Solgången var det helt lungt; kl. 8 f. m. började det blåsa tämmeligen, som varade hela dagen til Solens nedergång, då det merendels saktade sig och blef lungt hela natten. Detta skedde gemenligen; men ibland så continuerade ock blåsten utan uphörande för et, 2 eller 3 hela dygn. Vid middagen blåste det mästendels starkast. Blåsten var ungefär på följande sätt: om morgonen kl. 6 var W. 0. kl. 7 f. W. 1. kl. 8. W. 2. kl. 11. W. 3. kl. 4. e. m. W. 2. och därefter tog det mera och mera af, til dess det litet efter Solgången blef helt lugnt. De väder, som hela denna Vårtiden blåste, voro til största

delen från W. kanten, som af Meteorol. observationerne kan ses.

Tecken til tilkommande väderlek, och det bland de säkrare, sades här på orten vara, at om en molnvägg står ned vid horisonten uti SW. vid Solens nedergång, som sedan en stund inpå aftonen sjunker ned, så skal det blifva rägn andra dagen, fast ock hela förr middagen den dagen slutas klar och skön. Men om en molnvägg står i SW. vid horisonten när Solen går ned, och den samme kommer sedan längre in på aftonen mera | up, så blifver om nästföljande dagen gemenligen vackert väder.

Den 20 Martii.

Tecken til tilkommande väderlek. — En gammal Svensk spådde nu ändring i väderleken; emedan i dag var ingen vind utan lungt; ty när det har blåst i några dagar, och blifver sedan aldeles stilla i luften, skal det litet därefter antingen blifva nederbörd, eller eljest någon ändring i väderleken. Dessutan sades atskillige äfven här vara af den grundlösa tankan, som deras förfäder tvifvelsutan fört med sig hit, at Fredagen i veckan gemenligen är den dagen, på hvilken väderleken omskiftar sig, så at, om det ock blåst eller rägnat &c. hela veckan, och någon ändring då skal ske, skal det merendels vara om Fredagen. Huru vida det förra träffade in, kan ses af Meteorol. observ. vid denna Tomens slut.

Den 21 Martii.

Den **Rödblommiga Lönnen** och **Americanska Almen** började nu at blomstras; dock stodo ock somlige af den senare nu som bäst i blomma.

Den 24 Martii.

I dag vandrade jag vida omkring, at se efter, om jag kunde finna några växter i blomma; men den mulna

väderleken och myckna rågnet, som varit förut, var orsaken, at så godt som ingen ting ännu fått komma fram. Marken började dock nu, at tämmeligen grönska. De växter jag nyss förut omtalt, blomstrade nu som bäst.

Anemone Hepatica stod nu öfver alt i blomma; växte här ymnigt, och kallades af de Svenska **Blåblomster**, som ej visste, om hon dugde til något. p. 58

Åkrar. På alla åkrar jag i dag gick, såg jag ej et enda dike, fast rätt många af dem tarfvat sådana; men de hade här i alt rättat sig efter den Ängelska plägseden, at ej bruka diken på åkern, utan at eftersinna, om åkern dem behöfde eller ej. Fölghden däraf var, at på ganska många ställen hade det nu förut fallna rågnet skölgt bårt stora stycken af de med Hvete eller Råg besädda åkrar. Inga renar voro på åkrarna, utan endast en smal vid gärdesgården, som dock mäst allestäds var så öfverlupen med *Rhus glabra* och Björnbärs buskar, at boskapen där kunde hafva liten eller ingen föda. Åkrarne voro lagde i broad cast, eller 10 alnars breda stycken, afskilde med fårör från hvarandra. Åkerstyckena voro jämna, och litet eller alsintet högde midt på.

Meloë majalis kräkte här och där på backarna.

Papilio antiopa flög omkring uti skogsbackarna, och var den första *Papilio* jag såg detta år.

Papilio Euphrosyne flög bland de rarare. De andre Americanske Insecter, jag i dag och de följande dagar såg och beskref, skola vid et annat tillfälle omtalas; och vil jag i det följande endast orda om dem, som för någon synnerlig egenskap tyckas vara märkvärdige.

Höstackarne här på orten gjordes väl merendels på samma sätt, som i Sverige, nämligen lik en tjock kårt Conus, utan något täcke därpå. När de ville föra något hö därifrån, skars | det gemenligen löst med en särdeles därtill gjord knif. Men så brukade ock en stor del här, i synnerhet omkring Philadelphia, at lägga höet i sådana lador, som äro beskrefne och afritade i första Tomen af denna Resa p. 224. hvars tak kan flyttas up och ned, alt som höet är mer eller mindre. Ned vid marken lågo p. 59

trådar, hvarpå höet lades, at vädret fick fritt spela därunder. Jag har nämt förut, at här i gemen icke brukas något hus åt boskapen hvarken vinter eller sommar, utan de gå alltid ute; men så har jag dock sett i Philadelphia och på några få andra ställen, at de, som brukat dessa med skjul täckta stackar, inrättat dem på det sätt, at höet lades på en brädbotten, en famn eller mera från marken, och at kona stodo om vintern och da det var elakt väder, därunder. På alla sidor nedanför förenämde brädbotten voro brädväggjar, dock så glese, at vädret kunde spela därigenom.

Den 27 Martii.

Om morgonen reste jag bårt, at tala med den redan förut omtalta Svenska mannen, NILS GÖSEFSSON, om 91 års ålder, at af honom få inhämta Nya Sveriges forna tilstånd, och hvad han visste berätta därom. Landet där jag nu färdades igenom, hade samma beskaffenhet som de andra ställen där jag rest i America, nämligen, det var en beständig omväxling af långsluttande högder och dällder. De förra bestodo af en mycket blek tegelfärgad jord, mäst af fin sand; dock något mylla däribland. Inga bärg och inga stenar blef jag här varse, undantagandes några helt små uti backbrinkar af dufvo- eller ock höns-äggs storlek, | och voro gemenligen af en hvit quartz, merendels släte utanpå, och nötte på alla sidor. Ned i det djupaste af somliga dällder lopp stundom någon bäck af klart rinnande vatten, och i botten på den var det fullt af sådana små hvita kissel-stenar, som nyss äro omtalte. Här och där i dällderna läg ock något litet kärr eller morass. Då och då, fast et godt stycke imellan, sågs någon gård, ofta omgifven med aker nästan på alla sidor. På mäst alla åkrar stodo stubbar ännu qvar, til et tecken, at landet här ej varit länge bebodt, utan för 40 eller 50 år tillbaka öfveralt med skog beväxt. Gårdarne voro ej i bylag, eller flere tilsammans på et ställe, utan alt enstakade. Hvar Landtman bodde särskildt för sig, och hade

sin åker, äng, skog och egen jord rundt omkring sin gård, skild och afdelt från en annars. Imellan sådana nog glest belägna gårdar var mästa delen af landet öfverväxt med **skog**, hvilken bestod af höga löf-trän, dock tämmeligen glesa, så at en beqvämligen kunde rida i skogen hvar en ville, och på de flästa ställen köra med kärra; emedan marken var hel slät. Stora trän lågo här och där omkullfallne, dem vädret kastat öfverända: somlige voro nedstjälpte med stamm och rot: på andra hade vädret brutit stammen tvärt af: somligstäds var skogen stor och hög: annorstäds fans stora fläckar af bara ung skog, endast af 20, 30 eller 40 års ålder. Desse fläckar sades vara de, hvaräst Indianerne fordom haft sina små Plantationer. Ännu syntes ej tecken til något utspruckit löf, ej eller såg jag i skogarna någon blomma; ty det kalla vädret, som nu blåst i några dagar å rad, hindrade alt sådant. Skogen bestod til större delen af | åtskilliga slags Ekar, samt Hickery. Kärren stodo fulla af den rödblommiga Lönnen, hvilken blomstrade nu öfveralt, och gjorde, at desse platser sågo däraf på långt håll hel röda ut.

p. 61

Denna gamla Svenska mannen syntes ännu vara tämmelig frisk och kry: kunde gå omkring, fast med käpp: klagade dock, at han nu på de senare åren kändt någon värk i rygg och leder, samt at han om vinter-tiden sällan kunde hålla sina fötter varma, om han icke satt vid elden. Han sade sig helt väl minnas, huru här var, då Holländaren rådde öfver detta landet, samt huru här tilstod, innan Ängelsmännen kommo hit: lade därtil, at han fört mycket timmer och bjälkar til Philadelphia, då det började anläggas, och kom helt väl ihog, då intet annat var än stor skog, där Philadelphia nu står. Gubbens fader var en bland de Svenska, som hitsändes, at bebo och upodla detta landet. På nedanstående frågor gaf han mig det svar, som här bifogas:

Hvadan de förste Svenske, som kommo hit i landet, fingo sin boskap? Gubben sade, at han hört sin fader och andra i sin barndom berätta, at de Svenske fört hit öfver med sig allahanda slags boskap, som Hästar, Oxar,

Kor, Får, Svin, Höns, Gäss, Ankor; dock allenast några få af hvardera slaget i början; men de hafva sedermera ganska mycket förökt sig i detta landet. Han sade, at både Maryland, New York, New England och Virginien voro bebodde af Europeer, förrän denna orten; men han visste icke, at de Svenske någonsin fått eller förskaffat sig något slags boskap från dessa nu nämde | orter, undantagandes något litet från New York. Uti hans barndom, p. 62 då han kunde börja minnas, hade de Svenske redan en tämmelig ymnighet af alla dessa slagen: at Svinen då så förökt sig, emedan här var et sådant öfverflöd af föda för dem, at de lupu villa i skogarna, så at de måste skjuta somliga ihjäl, då de ville hafva dem fast: äfven påminde han sig, at Hästar somligstäds lupit villa i skogen; men at någon annan boskap blifvit vild, kunde han icke ärindra sig. Han tyckte, at allahanda slags boskap här i landet är merendels denna tiden så stor, som i hans barndom, endast at de få tillräckeligt foder; ty i hans barndom var så tillräckelig och öfverflödig föda för all slags boskap, at de alltid voro smäll fete. En Ko mjölkade då mera än 3 eller 4 denna tiden; men hon hade ock då allena mera och bättre föda, än 3 eller 4 nu få: ty nu (voro hans ord) är det ynkan at se, huru litet gräs och föda boskapen får om sommaren. Orsaken til detta ses i Andra Tomen p. 436.

Hvadan de Ängelske i Pensylvanien och Nya Jersey fått sin boskap? De köpte de mästa af de här förrut boende Svenskar och Holländare; någre få fördes dock från Ängeland. Skapnaden af Boskapen här i landet, och sjelfva Ängelsmännernas enhälliga berättelse, besannade hvad gubben sade.

Hvadan de Svenske härstädes först fått sina Sädesslag, och trä- samt köks kryddgårds-frukter? Gubben sade sig i sin barndom hört flera resor berättas, at de Svenske vid sin hitkomst fört med sig allahanda slags Sädes-arter, p. 63 samt Trä- och kryddgårds-frukter, eller frön däraf, hvilket han ock trodde sant vara; ty så snart han började minnas, hade de härstädes en myckenhet af **Hvete, Råg, Korn** och **Hafra**. De Svenska bryggde då alt sit dricka af Korn-

malt, gjorde sig ock då godt öl. De hade ock då redan bränvinspannor och brände sig godt bränvin: alle hade väl ej panna; men så lånte dock den ene panna af den andra, då han ville bränna. **Mays** måste de i början köpa af Villarna, både at äta och så; men då de varit här en tid, förkofrade de sig så i Mays-planteringen, at Villarne något därefter måste komma och köpa Mays af dem. Gubben sade ock, at Villarne i forna tider, och vid de Svenskas första hitkomst, voro flitigare och snällare, at göra allahanda ting, än nu; ty nu hade de blifvit för mycket late, i anseende til det de då voro. **Hufvud-kål** hade de Svenska i hans barndom mycken och skön. Likaledes hade de ymnohet af **Vinter-kål**, som stod ute hela vintern. Af **Rofvor** hade de ock då en stor myckenhet: om vintern förvarades de i gropar under jorden: men gubben tyckte ej om det sättet; ty då de varit i gropar något in på vintern, blefvo de svampige. Bättre höll han det sättet vara, som nu brukas at förvara dem, som är, at sedan rofvorne om hösten blifvit uptagne och litet vädrade, läggas de i en hög på rof-landet, täckas öfver och omkring dem tjockt med halm, och öses så mull där- ofvanpå, hvarigenom de här i landet ganska väl förvaras, och blifva icke svampige. Indianerne hafva tyckt mycket om rofvor, ätit dem gärna, och kallat dem dels **Hopnis**, dels **Kättnis**. Af **Rot-kål** eller **Kål-rötter** visste de ej den tiden, ej eller hade gubben någonsin hört talas om någon sådan kål. Observ. denna tiden veta ock icke, hvarken Ängelsmän, Svenskar eller andre, som bo här i landet, hvad Rot-kål eller Kål-rötter är, mindre huru de brukas och smaka. **Morötter** brukades i hans barndom: af Frukt-Tränslag hade de då **Äppelträn**, men ej mycket, utan endast en och annan en liten trögård däraf; somlige hade ock alsinga. I hans barndom brukade ingen af de Svenska, at göra Cider, utan det voro många år efter, innan de begynte göra den. De Svenske brygde förut sit goda Öl och dricka, och drucko det. Nu för tiden äro här ganska få, som brygga öl eller dricka, utan de bruka gemenligen Cider. **Kersbärs-trän** hade de mycket i hans barndom.

Persike-trän hade de då nästan mera än nu, och gjorde äfven dricka af Persikerna. Han visste ej hvadan de Svenske först fått Persike-trän.

Villar upfylte hela detta landet i gubbens barndom, de bodde då bland de Svenska, och eljest öfver alt. Han anförde flera exempel på Svenskar, som då blefvo af Villarna ihjälslagne; och par stycken nämde han, af hvilka Villarne flått huden af hufvudet. De stulo då et och annat af de Svenskas barn dem de förde bårt med sig, at de ej mera hört af dem. En gång kommo de, och slogo ihjäl några Svenskar, och togo öfra delen af hufvud-skålen med sig. Vid samma tillfälle flådde de alt skinnet, som hade hår på sig, af hufvudet på en liten flicka, hade ock dödat den samma, om de ej sett en båt med Svenska komma, då de rymt bårt. Flickan blef sedan botad; p. 65 men fick aldrig mera hår på sit hufvud. Hon vardt gift, fick många barn, och lefde länge därefter. En annan gång bödo de til, at slå ihjäl gubbens moder; men hon var dem för stark, och imedlertid kommo en hop Svenskar, hvaraf Villarne blefvo skrämde, och sprungo sin väg. Ingen kunde fa reda på, hvilka Villar desse voro. Eljest lefde Villarne gemenligen i godt förtroende med de Svenska. De hade då på många ställen sina små plantager af Mays. Innan de Svenske kommo hit, hade de inga andra yxor, än sten-yxor. När de då ville anlägga en Mays-plantation på något ställe, bärthöggo de skogen och tilredde jorden på det sätt, som förut är nämt p. 3. De planterade ej mycket Mays; ty de lefde mest af jagt, och största delen af sommaren voro Hopniss, Kätniss, Taaho och Taaki, samt Blabär deras föda. De hade inga hästar eller andra slags kreatur, at bruka vid deras lilla akerskötsel, utan de förrättade samma syssla sjelve. Sedan Maysen var mogen och inbärgad, förvarade de honom om vintern uti gropar på det sätt, at de gräfde en grop, sällan djupare än en famn, ofta ej det: lade öfver alt på botten och sidorna rundt omkring gropen breda barkstycken, så at både botten och sidor voro därmed öfverklädd. I brist af bark betjante de sig til samma ändamål

af *Andropogon bicornis*, et gräs, som i myckenhet här växer, kalladt af de Ängelska **Indian grass**, och af de Svenska **Vilskt gräs**. Mays-axen lades sedan däri, och öfvertäcktes tjockt med samma Vilka gräs, hvarpå sist lades tillräckelig mull. Maysen höll sig ganska väl i dessa gropar, utan at fördärfvas, och kunde en In|dian hafva flera sådana Mays-gömmor, hvarest samma Sädesslag läg oskadat, fast Villen ofta for långt bårt därifrån. Sedan de Svenske kommo hit, och började plantera Äppel- och Persike-trän, skedde ibland, at Villarne, men särdeles deras qvinnfolk, infunno sig, och stulo bårt en hop frukt; men då de Svenske ibland råkade komma öfver dem, delte de ut dryga slängar, togo bårt tjuftva-bördan, och pantade ofta på köpet deras kläder. Likaledes skedde ibland, at sedan de Svenske fingo en stor myckenhet af Svin, som lupo allestäds i skogarna, och där grisade, at Villarne då och då i mjugg slog ihjäl något, och gjorde sig däraf en god måltid; dock voro åtskillige Villar, som köpte sig Svin af de Svenska, och födde dem up, samt vande dem at följa med sig som hundar, hvart de gingo; och då de flyttade från det ena stället til det andra, hade de sina svin i följe. Somlige af dem fingo ock en sådan myckenhet af dessa kreatur, at de sedan sålde dem för en ringa ting til de Svenska. När de Svenske först kommo hit, hade Villarne inga tama kreatur eller boskap, undantagandes små hundar. De tyckte mycket om mjölkmat, och åto den ganska gärna, då de fingo den af de Svenska; men så tilredde de sig dock sjelfve en art af mjölk på det sättet, at de samlade en myckenhet nötter af Hickery och Svart Valnötteträ, tärkade och bultade dem sönder, togo kärnorna ut, stötte dem til mjöl, blandade så up det med vatten, då det såg ut som mjölk, och gaf ej eller efter mjölk i sötma. De hade Tobakspipor, som de sjelfve gjort sig af ler, då de Svenske först kommo hit; men de hade ej alltid rätt Tobak at röka, utan brukade i nöd|fall i dess ställe en ört, den dock gubben ej kände; men försäkrade, at det icke var *Verbascum vulgare luteum*, som annars här öfveralt af de Svenska kallas **Vilsk Tobak**.

p. 66

p. 67

Hvad deras **Gudstjenst** angår, så trodde gubben, at den var liten eller alsingen. När det dundrade och åskan slog starkt, sade de, at den onde då var vred. Somlige af dem sade, at de trodde på den Guden, som bor uppe i Him-melen. En gång hade gubben en Vill man med sig, och råkade då en rödspråklot orm; gubben började söka sig en käpp, at slå honom ihjäl; men Villen bad för alt det heligt var, at han ej skulle röra vid honom, föregifvandes, at denne ormen vore den, på hvilken han trodde. Tör hända, at gubben annars släpt ormen med lifvet; men nu skaffade han sig en käpp, drap ormen midt för Villens ögon, och sade: efter du tror på honom, så måste jag nödvändigt slå ihjäl honom. Villarne kommo ibland til kyrkan, där de Svenske höllo sin Gudstjenst, stodo en liten stund stilla, sågo och lydde på, och gingo åter sin väg. Då gubben en gång var i Kyrkan, och icke söng; emedan han hade ingen Psalmbok, kom en Indian som var bekant med honom, slog honom på axlarna, och sade: *Hvi sjunger icke du som de andre, Tantánta, Tantánta, Tantánta?* En annan gang, då predikan hölts i Racoons Kyrka, kom en Ville in, och då han statt litet, och sett samt hört på, sade han: *hå! mycket tal och prat; men intet bränvin eller Cider*, hvarpå han gick sin väg ut igen. Det är at märka, at då någon af Villarna håller et tal til sina kamrader, at upmuntra dem til krig eller annat, dricka de och supa starkt. De Sven|ske köpte den tiden land af de Vilda, och det för en ringa ting. För et stycke Fris, eller för en kannan bränvin, och så vidare, kunde de få et land, som denna tiden ej köpes för 3 eller 400 Pund Pennsylvaniæ-penningar, och än mera. När de sålde et land, så uprättades gemenligen köpebref; och ehuru väl ingen af Villarna kunde läsa eller skrifva, så ristade de dock på visst sätt sina namn därunder. Gubbens fader köpte af dem et land uti Nya Jersey: när köpebrevet var skrifvit, och de skulle sätta sina namn därunder, målade en, hvars namn betydde det samma som Bäfver, en Bäfver därunder; en annan ritade pil och boga, och den tredje en backe, alt i stället för sina namn. De gjorde

sina båtar vid de Svenskas hitkomst af tjocka trån, ut-holkade dem först med eld, skrapade och gjorde dem sedan släta med sina sten-yxor, som förr är sagt.

Väderlek och dess ändringar. På mina frågor om väderleken och dess ändringar, utlät han sig så, at han tyckte, at väderleken nu är mäst den samme, som han var i hans barndom: at det ibland nu stormar lika mycket, som då: at somrarna nu äro ibland mer, ibland mindre varme, och så var det äfven då: at vintrarne äro ibland nu så kalle och länge som då, samt at ibland nu faller lika mycket snö, som i hans unga år; dock utaf alla kalla vintrar han mindes, sade han sig tycka, at ingen varit så sträng, som den, hvilken inföll näst efter den sommaren, då de Svenske Prästerne Mag. RUDMAN och BJORCK kommo hit. De anlände til Pensylvanien vid slutet af Junii månad, styl. vet. år 1697, och den nästföljande vintern var här så ovanligt kall, som ofta nämnes i denna ortens Almanackor, är äfven omtalt i Andra Tomen p. 436. af denna Resa; ty då var floden Dellaware så belagd med is, at gubben sade at han kört många lass hö öfver den samma vid Christina, och på många ställen ännu längre ned körde de trygt däröfver. Han kunde icke påminna sig, om något djur frusit ihjäl af mycket kalla vintrar, undantagandes boskap i dessa senare åren, som varit magre, och om vintern haft intet hus at vara uti. Om sommaren rägnar nu gemenligen icke mer eller mindre än då, undantagandes, at de sista åren varit tårra somrar. Han kunde ock ej annat finna, än at lika mycket vatten var denna tiden i bäckar, åar, elfvar och träsk, som fordom; men at mäst öfveralt vid brunnars gräfning finnes ostron-skal djupt ned i jorden, det sade han vara en allmänt bekant sak.

p. 69

Om de Svenske fordom haft frossa, Pleuresie? — Gubben trodde, at de i hans barndom haft frossan, både så svår och ofta, som nu; men at en ej kunde så finna eller tycka, at det var då så mycket, emedan här var den tiden litet folk. Han var ej ännu fullväxt, då han fick frossan om sommaren, och måste dragas med honom alt

til nästa Vår, så at ej mycket feltes i et år: dock kunde han göra både sina in- och ut-sysslor imellan det frossen kom på honom. Hvad Pleuresie vidkommer, så hade väl en och annan den då; men den var dock på långt när icke så allmän, som nu. I öfrigt var folket den tiden mycket friskt.

p. 70 **Synnerlig Sjukdom.** — För många år tillbaka hade gubbens syn blifvit så försvagad, at han en tid bårtåt måste betjäna sig af glas-ögon. Därpå föll han i en Feber, som var så stark, at han mente, at han den gången skulle följa med; men han kom sig ändteligen före igen, och vann tillika tillbaka sin förra syn, så at han alt sedan kunnat läsa utan glas-ögon.

De första Svenskas hus. — De hus, som de Svenske bygt sig, da de först kommo hit, hade varit mycket usle: en liten stuga med lag dörr, at man måst luta sig, då man skulle gå där in. Som de ej hade glas med sig, så betjante de sig af små gluggar med skätt-bräde före, at skjuta up och igen. De hade här ingen måssa, at myssja väggarna med, åtminstone ingen särdeles god måssa, därför betjante de sig i stället af ler, som de smetade i springorna både på yttra och inra sidan af huset. Spisarne murades då i en vrå, antingen af grasten och sådana de funno på backar, eller ock på de ställen, som inga stenar funnos, gjorde de dem af bara ler, det de smetade helt tjockt i vran af huset: bakugnen murades ock då inne i stugan. Man vet aldrig, at de Svenske någonsin brukat här spjäll; tör hända därför, at de ej hade här sådana af järn, och at de tyckte, at vintrarne ej voro här hvarken kalle eller länge, samt at de i början hade en så stor ymnoget ved. Fähus brukades i förstone; men sedan de Ängelske kommo hit, och aldrig bygde hus för sin boskap, lade de Svenske af den gamla seden, och fölgde den Ängelska.

p. 71 **De första Svenskas kläde-drägt.** — Innan Ängelsmännen kommo hit kunde de Svenske icke få alla de kläder de behöfde. De hjälpte sig därför fram huru de kunde. Manfolken brukade väst och byxor gjorde af skinn: inga

hattar, utan de gjorde sig sjelfve små myssor med så kalladt spjäll framföre. Somlige gjorde sig skinnmyssor: strumpor hade de af ull: skor gjorde de sig sjelfve; ty somlige förstodo, at bereda läder, och göra vanliga skor med klackar; men andre, som ej voro skomakare, märkte ut med foten huru stor sko de behöfde, och sömmade ihop läder ungefär därefter, nämligen, en botten, litet bakläder, samt öfverläder. Desse skor kallades **Kippaka**. Den tiden sådde de här öfveralt **Lin**, hvaraf de gjorde sig linkläder; men Hampa fans ej: utan til fiskebragd betjante de sig äfven af Lin, samt af Vilsk Hampa. Qvinfolken gingo då med skinn-tröjor och skinn-kjortlar; deras sängkläder, undantagandes lakanet, voro åtskillige djurs skinn, som Björnars, Vargars &c.

Thée, Caffé och Chocolad, som nu brukas här så mycket öfveralt, visste de då ej af; utan smör och bröd, och annan stadig mat var deras frukost. Alla dessa nu uppräknade galenskaper, sade gubben vara först ditkomne i de senare åren; men af **Såcker** och **Sirap** hafva de haft här nog, så länge gubben kunde minnas. **Rum** hade de fordom haft för billigare pris, än nu för tiden.

De Svenskas forna verktyg, seder, &c. — Efter den beskrifning denne gamle mannen gjorde, fann jag, at de Svenske i hans barndom, och förr än de Ängelske kommo hit, i alt | följt den Svenska seden och hushållningen: men sedan de Ängelske varit litet i landet, begynte de mer och mer taga seder i alt af dem. I gubbens barndom voro här 2:ne Smeder, som kommit från Sverige. Desse gjorde **yxor, knifvar** och **liar**, alt på samma sätt som i Sverige, samt hvassare, än de någonsin nu kunna få dem här. Deras nu varande yxor äro efter Ängelska maneret bredäggiga, och skaftet ganska smalt: inga tälg-knifvar veta de nu här af. **Badstugor** brukade mäst en och hvar af de Svenska i gubbens barndom, och gingo de gemenskapen i bad hvar Lögerdag. Denna tiden äro mäst alla badstugor hos de Svenska aflagde. De firade **Jul** med allahanda slags lekar, samt mångahanda slags mats och dricks tilredning, just på det Svenska sättet; men detta

alt är nu til det mästa aflagt. De brukade i hans barn-
dom et besynnerligt slags **kärror** eller **vagnar**, nämligen:
de sågade af tjocka kubbar eller ståckar utaf gyllen-trä
(*Liquidambar*) brukade 2:ne sådana i stället för framhjul,
och 2:ne dylika til bak-hjul; därmed körde de hem sin
ved och annat hvad de behöfde. Deras **Slädar** voro då
mäst sådane, som nu, nämligen obäklige; mäst dubbelt så
brede imellan medarna, som de rätta Svenska. Med **källkar**
eller **stöttingar** kördes hem timmer och ståckar. De bru-
kade sådant **bröd**, som nu för tiden, nämligen stora limpör;
men de hade aldrig hål-bröd eller knäcke-bröd: dock hade
Präster, som kommo hit från Sverige, gemenligen låtit
baka sig knäck-bröd. De Ängelske köpte vid deras hit-
komst stora egendomar af de Svenska för så godt som
p. 73 ingen ting. Gubbens fader salde bart en egen|dom til
de Ängelska, för hvilken han fick en Ko, en Sugga och
hundra Pumpor; hvilken egendom denna tiden ej kan
köpas under 300 Pund. (Et Pund är ungefär 30 Dal.
Kopp:mt.)

Vid Foglars och Fiskars förminskning hade han
aldeles samma tanka, som finnes i andra Tomen af denna
Resa p. 391. och följande. Detta var kårteligen det, som
denne gamle mannen hade at berätta, om våra Svenskas
första tilstånd här på orten. Mera därom och utförligare
framdeles.

Stormar blåsa här ibland nog starkt, så at stora trän
kastas omkull. De gå ibland som i rimsor, det är på
somliga ställen där ocean far fram, häfver han omkull alla
trän, så at det ser ut, som hade skogen med flit blifvit
nedfäld; men straxt där bredevid stå träden orörde. Mig
vistes i dag et sådant ställe. Det är farligt, at gå i skogen,
där sådana väderilningar fara fram; ty en vet ej af, förr
än träden där kunna falla på en.

Pennsylvanska Aspen blomstrade som bäst; men
hade samma tid, äfven som dess slägtingar, intet tecken
til löf.

Hvad som fås efter utsäde. En gammal Landtman
berättade, at han gemenligen sått emot en Bushel Råg på

et Acre-land, och fått merendels 20 Bushels igen. Af en Bushel Korn's utsäde, har han fått 30 igen; men då har jorden varit väl omlagad. Hvetet gifver mäst så mycket som Rågen. Jordmån var en med svartmylla och sand utblandad lera.

Om aftonen reste jag tillbaka igen.

Den 28 Martii.

p. 74

Scarabæus niger, capitis clypeo quinquangulari-ovato, corniculo crasso brevi obtuso; thorace gibbo, kallar jag en af de större Torndyflar här finnas. Jag såg på backarna här och där hål ned i jorden af den storlek, at et finger kunde sättas däri. At få se hvad som fans i dem, gräfde jag up några, då jag alltid på botten fant denna Torndyffel, mot en half aln under jorden; somligstads lågo bredevid honom tjocka kårta hvitaktiga maskar; tör hända de hörde denna Torndyffel til. Eljest hade ock andre Insecter tagit i dessa hål sit hemvist, som *Gryllus niger*, cauda biseta, Spinlar, *Carabi*, och andre. Lukten af denna Torndyffel var aldeles den samme, som den *trifolium*, *melilotus cærulea* kalladt, har. På honom fans fullt med löss, som voro *acari pallidi*, ovali-rotundi. Han var i fötterna stark, som den vanliga Torndyffeln.

Den 4 April.

Cicindela capite, thorace, pedibus auroviridique nitentibus; abdomine inferne cæruleo viridi nitente, flög i dag i myckenhet på gamla åkerbackar, och jagade efter Insecter; är mycket allmän i Norra America, och torde endast vara en variation af vår *Cicindela campestris*.

Cimex lacustris, Linn. hoppade i myckenhet på sakta flytande vatten.

Dytiscus piceus, Linn. simmade på åtskilliga ställen uti och under vattnet.

Väderlekens förändring. Som största delen af detta landet för ungefär 60 år tillbaka stod | med hög tjock p. 75

skog öfverväxt och kärren då voro fulle med vatten; men har sedan den tiden undergått en mycket stor förändring, som på ganska få orter inom så kårt tid skedt; ty nu var skogen på de flästa ställen bårthuggen, kärren utdikade, landet upodladt och användt antingen til åker, äng, betesmark eller annat; så tyckes en så stor och hastig förändring äfven böra hafva något intryck på väderleken. Jag var därföre ganska mon om, at af de gamla Svenska, som längst lefvat här i landet, och under denna förvandlingstiden just varit vistande på denna orten, samt äfven af andra inhämta, om de kunde finna, at väderleken vid denna tiden vore i något märkeligen och hel ljusligen skild från det den var i deras barndom? Det svar, som de härpå enhälligt gofvo, var följande:

Vintern kom fordom tidigare, än nu. Herr ISAAC NORRIS, en rik handlande och tillika en af de förnämsta i Regeringen i Pennsylvanien, berättade mig, at hans fader, som var en af de aldräförsta Ängelska Köpmän här i landet, hade alltid i sina yngre år funnit, at floden Delaware gemenligen blef belagd med is midt i November manad, styl. vet. så at Köpmän då alltid måste hasta sig, at få deras skepp ned med floden innan besagde tid, annars lupo de fara, at få ligga qvare hela vintern. Nu för tiden plägar samma elf sällan lägga sig förr än midt i December månad, efter samma gamla styl räknadt.

Om vintrarna föll då mycket mera snö, än nu.

p. 76 Vintern var ock då icke så ostadig, som denna tiden, utan sedan kölden eller vintern kom, | var det beständigt kallt til Februarii manads slut, eller in uti Martii, alt efter gamla stylen räknadt, da det gemenligen sedan blef varmt; men nu, rätt som det är en kall vinterdag, ömsar det straxt om, och blir andra dagen varmt; ja, väderleken kan ibland på en dag flera resor ändra sig.

Mäst alle gamle tyckte, at våren denna tiden kommer mycket senare än förr, och at de då aldrig hade senare delen af Februarii månad och hela Martii så kallt, som nu för tiden. I senare delen af Februario, var då öfveralt så grönt och så varmt, som nu in Martio eller

början af April; (alt gamla stylen). De Svenske hade då för en sägen: **Påsk bittida, Påsk sent, alltid gräs**; hvilket de förstodo på det sätt, at ehuru bittida Påsk kom, hade dock gröna gräset vuxit så långt, at de ej mera behöfde gifva boskapen något inne eller hemma, utan de kunde då föda sig ute. Men, tör hända, at detta kan på följande sätt uttydas: i forna tider var här mycket mindre boskap, än nu, och skogarna däremot fulle af gräs och örter, at det stod up til midjan på karlen, som de gamle enhälligt berättade; nu är en stor del af graminibus annuis och andra annuella växter genom den myckna boskapens årliga bete aldeles utödd, som den tiden i början af Våren kunde grönska, och göra, at de tyckte, at all ting då var förr framme, än nu. Se äfven Tom. II. pag. 436.

Om somrarna rägnade då gemenligen mycket mera, än nu. Det var då här merendels om skörtiden (så kallade de här boende Svenske skördetiden,) et så ymnogt rägn, at de hade stor svårighet, at få sin säd och hö in. Nu hade i några år å rad varit mycket tårra somrar. Någon enda tyckte dock, at det nu mäst rägnar så mycket, som förr.

Alle kommo därutinnan öfverens, at väderleken i deras ungdom var på långt när ej så ofta skiftande och ostadig, som den nu för tiden är mäst hela året igenom; ty nu kan ofta ske alla tider på året, at rätt som den ena dagen är ganska varm, blir strax den andra nog kall, eller tvärt om. Ja, mer än ofta händer, at väderleken ombyter sig flera gångor på en dag, så at, då det om morgonen är nog varmt, kan det samma dag kl. 10 f. m. blifva NW. vind och helt kallt, och något efter middagen kommer åter varm väderlek igen. At här nu äro på en dag sådane hastige förändringar i väderleken, kunna mina Meteorologiska Observationer tilfyllest bestyrka. Desse hastiga förändringar tros mycket förorsaka, at folket i gemen nu ej är här så friskt, som i forna dagar.

Alle voro ock däruti ense, at vintren, som inföll om Hösten år 1697, och varade in på Våren 1698, var den aldrakallaste och strängaste, som de öfverlevvat.

Den 6 April.

Sanguinaria, som här kallades **Blod-rötter**; emedan roten är stor och röd, samt sönderskuren ser ut inuti, som en Rödbeta, och *Epigæa*, som af somliga kallades **krypande Ground-Laurel**, hade nu börjat blomma. Den förra växte i utvald svartmylla: den senare på magra ställen.

p. 78 *Laurus æstivalis*, som kallades **Spice wood**, började ock vid denna tiden at blomma: löfven | voro ej ännu framme: den älskade våtländta ställen i skogar.

Den 9 April.

Vilsk Hampa kallades af de Svenska en ört, som växte allmänt på gamla aktrar, skogsbackar och högländta skogsängar. Af Botanicis heter hon *Apocynum cannabinum*, se Linn. spec. 213. Hon har fått sit namn däraf, at Villarne bade fordom och ännu bruka henne mäst til samma, hvartil vi betjante oss af hampa; ty stjelken är togig, och låter lätt bereda sig. I forna tider, då Villarne voro här i Pensylvanien och Nya Jersey, gjorde de rep här af, hvilka de Svenske köpte, at bland annat äfven bruka til tömmor och nät. Desse rep voro starkare, och höllo i vatten längre ut, än de, som voro gjorde af ordinair Hampa. De fingo da gemenligen af Villarna 5 famnar sådana rep för en kaka bröd. Åtskillige af Europeerne köpa ännu i denna dag gerna sådana rep af Villarna för deras varaktighet skul. Både fordom och ännu tilverka Villarne äfven andra arbeten här af, som större och mindre påsor, pungar, kambfoder, sina täcken m. m. På mina resor genom Iroquoirnas land, sag jag, at Vilskorne flitigt spunno och arbetade henna. De brukade inga spanräckar därtill, utan de snodde på bara låren trä och snören däraf, dem de färgade röda, gula, eller svarta, o. s. v. och tilverkade sedan nog konstigt sina arbeten däraf. Örten upväxer år ifrån år af samma rot, och behöfver altså ej årligen sås; utur rot och stjelk på den färska örten flyter en hvit saft, lik mjölk, som dock är half-förgiftig. Vil-

larnas fiskebragd består ibland | hel och hållna däraf. p. 79
 Europeerne sjelfve göra nu ingen ting däraf, så mycket jag kunnat finna.

Flax, och äfven **Cat-tail**, kallades här et slags gräs, som växte vid och uti vatten af invikar, åar, samt i stora djupa vattugölar. Här bruka de, at taga bladen, väfva eller fläta dem tilsamman, och göra däraf stora aflånga kransar eller ringar, dem de hänga på hästhalsen imellan lokorna eller rankorna och hästmanken, at hindra, det hästhalsen vid dragningen ej skal få af lokorna någon skada. Botten eller sätet uti karmstolar var på många ställen hel och hållen gjord af dessa blan, tilhopa flätade. I forna tider brukade de Svenske det luddiga, som är omkring frön, i stället för dun i sängkläder; men som de toddade och valkade sig mycket ihop, när de blifvit brukade någon tid, hafva de nu aflagt dem. Dess synnerliga nytta i Medicine här på orten går jag förbi och lemnar det til Medicis. Denna växt är *Typha latifolia*. Linn. Flor. svec. 830.

Landlök heter hos de Svenska et slags lök, som nu växte mäst på alla sandblandade åkrar, och är mycket lik den, som hos oss i Sverige plägar bittida upväxa på skogsbackar. De Ängelske kallade honom **Garlick**. På somliga åkrar växte han i ganska stor myckenhet. Då Korna gingo på dessa åkrar, och åto af denna lök, smakade både deras mjölk och det däraf kärnade smöret så starkt däraf, at det näppeligen kunde ätas. Ibland köptes på marknaderna, som hållas Ons- och Lögerdagar i Philadelphia, smör, hvilket smakade så starkt af denna Lök, at det ej kunde brukas til någon ting. De tillåta ej Kona | beta p. 80
 på de ställen, där den växer i ymnighet, utan endast andra kreatur. När boskapen får äta mycket däraf om sommaren och de sedan slaktas om hösten, smakar köttet så starkt af lök, at det svårligen kan ätas. Denna lök kommer mycket tidigt fram om våren, och är *Allium arvense*, odore gravi, capitulis bulbosis rubentibus. Gron. flor. virg. 37. Hästar lemnade honom alltid oäten.

At utur min dagbok här införa, när en och hvar af

de här i landet vildtväxande örter först kom i blomma, stod i bästa fägring, hade mogna frön, hvad jordmon den hälst älskade, m. m. skulle taga för mycket rum bårt, och göra verket för vidlyftigt; de fläste läsare torde ock ganska litet fråga efter en dylik af dem så kallad Botanisk curiositet. Jag vil därföre spara alt sådant til et annat verk, som enkom kommer at handla om de Norra Americanska växter, och endast här orda om de örter och trån, som för någon synnerlig egenskap förtjena vara bekante.

Den 12 April.

Om morgonen reste jag up til Philadelphia, och de orter däromkring, at se efter, om flera örter voro här framkomne, eller stodo här at finna, än ned uti Racoon och Nya Jersey. Den våta väderleken, som nu varit i några dagar förut, hade tämmeligen skämt vägarna på lågländta och leraktiga ställen.

Löfven, som fallit förleden höst, hade så öfvertäkt marken, at de lågo til en tvärhands tjocklek därpå. Som detta syntes hindra gräsväxten, så brukade största delen p. 81 här midt i eller | ock vid slutet af Martii manad, stilvet. at tända eld på dem, och bränna dem up, på det gräset desto friare måtte upkomma. Jag såg på många ställen i dag marken så afbränd. Men om detta gagnar på et sätt, så skadar det på mångfaldigt annat. Alla unga telningar af hvarjehanda trån blifva tillika upbrände. Häraf minskas skogen, så at på sadana ställen, där de i flera år varit flitige med dylik bränning, äro bara gamla trån, hvilka, då de blifva bårthuggne, lämna en bar och skoglös mark efter sig. Frön af allahanda trån och örter brännas tillika up, eller mista atminstone genom elden sin groende kraft. En stor del örter, och de mästa slags *Gramina*, äro här herbæ annuæ, eller som årligen böra säs. Dessa frön ligga bland löfven: när då löfven brännas up, så upbrinna desse tillika. Här hafve vi en ny orsak til den förr (Tom. 2. p. 436. Tom. 3. p. 61.) omtalta allmänna klagan, at nu

finnes mångfalt mindre gräs och örter i skogarna, än i forna tider. En hop torra trän, eller iholiga, brinna ibland tillika up, som annars kunnat tjena til ved, då skogen därmed blifvit spard. Mat-jorden förminskas ock härigenom: at nu förtiga flerahanda skador. At hindra detta, hade Regeringen här på orten nyligen utgifvit en lag, som förbjuder alt sådant brännande; men hvar och en gjorde ändock, som han ville, och alla taflade på samma lag.

Skogslöss funnos nu i myckenhet i skogarna. De äro et elakt pack at dragas med. Så snart en där satt sig ned på någon stubbe, eller stäck, eller på sjelfva marken, kom hela svärmen up på kläderna, och smög sig så oförmärkt på bara krop|pen. Deras elaka egenskaper, m. m. finnas omständeligen omtalte i Kongl. Sv. Vetenskaps Academiens Handl. för år 1754. p. 19. och följande, där Läsaren torde finna det, som härutinnan förnöjer dess vettgirighet. p. 82

Petrificerat Trä gafs mig i dag, som blifvit funnit i Racoon, djupt ned i jorden. I detta trä syntes både fibrer och safringar helt tydeligen. Det tycktes varit et stycke af Hickery; ty det var i alt det så likt, som hade det nyligen blifvit huggit från ståcken.

Musselskal, af det slaget, som Ängelsmännen kalla **Clam**, och hvaraf Villarne göra sina penningar och prydnader, (om hvilket längre fram mera,) fick jag äfven i dag til skänks. Desse voro ej nya, utan sådana, som finnas nästan öfver hela Nya Jersey djupt ned i jorden, då de gräfva brunnar. De lefvande fås nu endast i salt vatten vid Hafvet; men desse hade de funnit i Racoon 8 eller 9 Ängelska mil från floden Dellaware, och nästan 100 mil från Hafvet.

Om aftonen reste jag til Herr **BARTRAM**.

Den 13 April.

Dagen användes til hvarjehanda Botaniska anmärkingar.

Geting-nästen hängde 2:ne stycken i en hög Lönn ofvan för vatnet. De voro bygde aldeles lika med våra

vanliga; men voro dock större. Hvert bo var af en half alns diameter, 3 kambor eller kakor voro i hvardera, den ena ofvanpå den andra, af hvilka den nedersta var störst; så mindre och mindre, med några ägg däri. Diametern af | den nedersta kakan var $7\frac{1}{2}$ tum och den öfversta $4\frac{1}{2}$ tum. Hålen, däri äggen eller ungarne setat, voro sexkantige. Färgen på geting boet grå. De sades göra dessa bon af det grå fjun, som är på gamla gärdesgårdar och väggar. *Apis fusca*, *antennis nigris*, *abdomine annulis duobus nigris*, *alis violaceis* flög här imellan träden, och torde vara en invånare af dessa boningar.

Et annat slags Getingar, som äro större än desse, bygga sina bon helt öppna. Det består allenast af en kamb eller kaka, som har intet skjul omkring sig, och bygges på trädens qvistar. Halen sitta nu horizontaliter, och då ägget eller ungen ligger däri, har hålet et täcke öfver sig, at rägn ej kan drifva dit in; men hvar mödrarna äro om sommaren i oväder, vet jag icke, om ej i bärgspringor. Den delen af kakan eller kamben, som vändes upat, är öfverdragen med något fett, at rägn ej kan gå därigenom. Halen äro alle sexkantige, 5, 6 eller 7 Geom. linier djupe, och af 2 dylika liniers diameter. Herr BARTRAM märkte, at desse boen bestå af 2 ting, nämligen af det luddiga, som finnes på gamla gärdesgårdar, och däraf luften blifvit afnött; ty det märkes ganska ofta, at Getingarne sitta och gnaga löst det samma. Men sidorna och läcket på hålen är af djurriket eller af något slem, som Getingen gifvit från sig, eller med sin mun tillagat det af någon materia, som kommit från dem; ty brännes materien, hvaraf sidorna och läcket på halen består, med et kol, fattar den ej eld, utan endast svedes och knorlar sig undan, samt gifver en lukt ifrån sig som då hår eller horn brännes; men då med | samma koleld tändes på båtten, brinner det som då en tänder eld på linne eller en torr half-rutten stubbe, samt gifver då lukt ifrån sig som af brändt trä. De Getingar, som i dessa öppna kakor hafva sina bon, kunna kallas *Apis punctis tribus elevatis nigris nitidis frontis*, *macula thoracis nigra quinquangulari*. Desse

Getingar krypa om sena hösten in i djupa bärgsspringor, där de öfver vintern ligga i dvala; men om varen, då varma dagar infalla, kräla de ut, då de äro ute om dagarna; men om nätterna blifva kalla, krypa de in igen. Jag såg om våren tidigt i solskens väder fullt af dessa kräk uti och rundt omkring bärgsspringorna.

En annan art Getingar sadas göra sina bon uti jorden.

Vattenbaggen (*Dytiscus natator*) lopp i myckenhet på vattnet.

Den 14 April.

Om morgonen reste jag ned til Chester.

Såg-qvarnar voro på somliga ställen uprättade, där de sågade bräder af allahanda slags Ekar samt andra trån. Jag reste förbi 2:ne sådana i dag; men ingendera af dem hade mera än et blad; så kunde de ock här fara vårdslöst med skogen! På ganska många ställen här i landet såg jag den seden vara brukelig, at om någon ville anlägga en Mjölqvarn, Sågqvarn eller Järnbruk, och stället vid fallet icke var så beqvämt som han ville, at sätta sjelfva huset på, leddes vattnet ännu et långt stycke längre ned, ej med rännor af bräder, utan de hade vid endera sidan af ån gjort | en lång mullbänk, eller gräfvit en liten bäck, i sidan af backen, fast den ock gick mycket i krok, och i detta stora dike eller bäck leddes vattnet mäst horizontaliter tils de fingo et sådant ställe, som var tjenligt at sätta huset på. Om de ej kunnat gräfva i sidan på backen för stenar och annat, fyllde de litet från sidorna med jord, och gjorde som en mullbänk, läto vattnet sedan rinna imellan backen och denna vallen eller bänken. Sjelfva dammen, hade vid början af denna med konst gjorda rännilen, luckor, at släppa bårt vattnet, om det var för mycket.

Den 16 April.

Om morgonen reste jag til Racoon.

Svalor voro här i landet af 4 slag, nämligen Ladu-Korstens- och Jord-svalor, samt et annat, som Ängelsmännen kallade Martins.

Ladu-Svalor, eller som somlige af de Svenska kallade dem **Hus-Svalor**, äro *Hirundo rustica*, eller de med 2:ne långa fjädrar i stjerten lik som en sax. Desse finnas öfver hela Norra America, där jag rest; ehuru de til färg äro mäst i alt aldeles like med våra Europeiska, tyckes det dock vara någon liten skilnad i sängen. I detta år gaf jag ej akt på när de först kommo fram; men följande året 1750 såg jag dem första gången om våren den 10 April, nov. styl. den därpå följande 11 April såg jag om morgonen en hop sitta på stolpar och plank, de där ännu voro hel våte, liksom de kommit ur sjön. Desse bygga sina bon både uti hus och under hustak på yttra sidan under takbandet; men så sag jag ock, at åtskillige af dem | bygt sina bon på undra sidan af sådana bärg och klippor, som ej voro perpendiculaire, utan hvars öfre del lutade och hängde längre ut, än den nedre; äfven, om en perpendiculair klippa hade någon liten kant, bygde de sina nästen därunder. Häraf kan ses hvarest och på hvilka ställen desse Svalor fordom gjort sina bon, innan Europeerne kommo hit, och bygde här hus; ty det är bekant, at Vilarnas kojor voro ej tjenlige för dessa Svalor, at bo uti. En hederlig fru tillika med hennes barn berättade mig följande, det de sade sig med sina egna ögon sett: et par Svalor gjorde bo uti denna fruns stall, i hvilket bo honan sedan värpte ägg och lade sig på de samma. Några dagar därefter såg gårdsfolket, at honan väl ännu låg på äggen; men hanen flög ibland vid boet, ibland satte han sig på en spik därvid, och hade alltid et synnerligt låte, likasom något oroade honom. Vid noga efterseende funno de honan ligga död på äggen, den de kastade bårt. Hanen flög därpå til boet, och lade sig en stund på äggen; men da han legat där ungefär par timar, och likasom tyckt, at

detta arbetet kostade för mycket på, flög han bårt, och kom efter middagen hem med en hona, som ej allenast låg och kläckte ut äggen, utan födde ock up ungarna til dess de blefvo fullväxte, och sjelfve kunde försörja sig. Om Svalornas tilhåll om vintertiden hade de här åtskilliga meningar. En stor del af de Svenska mente dem ligga om vintern på sjöbottnar. Andre, så af Svenska, som Ängelsmän, samt Fransoser i Canada, voro af den tanka, at de om hösten flyga bårt til Södra orter, och komma om våren tillbaka igen. Någre uti Albany | försäkrade p. 87 mig, at de om vintern funnits uti djupa hål och rämnor i bärg, där de legat i dvala.

Korstens-Svalor äro det andra slaget, så kallade däraf, at de göra sina bon i sådana korstenar, hvaruti om sommaren ej eldas. Ibland, om ej göres för stark eld i spisen, bry de sig ej så stort om röken, utan vistas likafullt i korstenen. Jag blef dem ej varse i detta år, förr än långt in uti Maji månad; men följande år 1750 hade de nyss ankommit den 3 Maji nov. styl.; ty desse komma ej så snart som de andre Svalorne. Det som i dessa finnes synnerligt, är, at hvar fjäder i deras stjert slutes på ändan med en styf hvass udd nästan som en syl-udd. Med denna stjerten fästa de sig på sidan af muren i korstenen, halla sig fast med fötterna, och trycka den styfva stjerten emot stenarna, på hvilka de sålunda stödjade sig. De göra hela dagen mycket då i korsstenen med sit flygande up och ned, så at det ibland låter, som åskan körde. Af alla här varande ordinaire svalor äro desse störst, och som de göra här i landet sina bon endast i korstenar, och det är bekant, at Villarne ej en gång bruka någon murad spis i sina kojor, mindre någon korsten, utan göra eld på sjelfva marken i sina hus; så frågas hvar desse Svalor gjort sina bon innan Europeerne kommo hit, och började bygga korstenar? Det tyckes vara troligt, at de då gjort dem i stora iholiga trän. Så mente äfven Herr BARTRAM och många andre här i landet. Desse Korstens-svalor äro beskrefne och med lefvande färgor afritade af Herr CATESBY i tredje delen af dess Nat. Hist. of Carol. p. 8. t. 8. under

p. 88 namn af *Hirundo cauda* | *aculeata americana*; och af Herr Archiat. och Ridd. LINNÆUS i 10:de edit. af dess Syst. nat. p. 192. kallas de *Hirundo (pelagica) rectricibus æqualibus apice subulatis nudis*.

Jord-Svalor äro *Hirundo riparia* Linn. De finnas öfveralt i Norra America, och göra sina bon i jorden vid branta sidor af åar, älfvar och sjöar.

Martins kallades här af Ängelsmännerna en art af Svalor, som är beskrefven och med naturliga färgor af-tagen uti Herr CATESBY'S Nat. Hist. of Carol. Vol. I. p. 51. t. 51. där den kallas *Hirundo purpurea*. Desse äro här ej så allmänne, som de föregaende. Jag såg på flera ställen, at de med flit låtit bygga små hus af bräder utan för väggarna för dem, at göra sina bon uti; ty de voro mycket mone om, at hafva dem vid garden; emedan så snart de blifva varse en hök eller kråka, drifva de dem antingen bart från garden, eller gifva de i tid med sit skri och ljud varning åt hönsen, at en fiende är i nägden, för hvilken de böra vakta sig; därför ock, så snart hönsen höra dessa svalor göra et sådant anskri, löpa de alle hastigt bårt och göma sig.

Den 17 April.

Musträd så kalladt af de Svenska är en liten buske, som växte i backlidar mot kärr, och stod nu som bäst i blomma. De Ängelske kallade honom **Mousewood**, som betyder det samma. De som bodde uti Albany, kallade honom **Leatherwood**; emedan dess bark är seg som läder. Fransoserne uti Canada **Bois de plomb**; emedan sjelfva |
p. 89 trädets är så mjukt och segt som bly. När Indianerne fordom bott här bland de Svenska, hafva de tagit barken af denna buska, och gjort däraf korgar, rep och annat, emedan den är ganska seg, och så stark som barken af Lind. På många ställen här i landet bruka så Ängelsmän och Holländare, som Fransoser i Canada, barken til det sanma, hvartil Lindebark annars brukas; i synnerhet brukas den til rep, eller eljest at binda med. Trädet i

sig sjelft är ganska segt, at det utan knif, och med brytning allena är svårt, at få det af. Qvistarna däraf brukar en del at aga barn med. Den är *Dirca*. Linn. Spec. 358.

Slädar, som här brukades, at, i synnerhet om vinter-tid, köra hem ved med, voro nog obäklige. Gemenligen var 2 alnars distance, eller litet mera, imellan bägge medarna.

Den 18 April.

Grönkål. Både de Svenske och Ängelske plögade om vartiden samla grönkål af åtskilliga vildt växande örter, bland hvilka följande i synnerhet och framför de andra togos:

Rumex crispus. Linn. flor. Svec. 298. 314. som är en art af **Svin-** eller **Häst-Syra**: växte hög på åker-renar och andra ställen i något lågländt jord. De utvalde i synnerhet den, som hade gröna blan, och ej den med bleka; emedan icke all Hästsyra duger härtil; ty somligas blan äro hel bäske. Förenämde gröna blan samlades vid denna tiden öfveralt, och brukades af somliga på samma sätt, som vi i Sverige tillaga Spinat; men af de flästa sålunda, at de kokade bladen i samma vatten eller spad, som de nästförut kokat kött uti: kramade sedan vatnet ut, och åto den sålunda antingen med kokadt kött, eller ock för sig allena. Härvid märkes, at så Ängelsmän, som de Svenske härstädes aldrig tilreda grönkål på det sätt, som i Sverige sker, nämligen, at kålen supes med sked; utan såsom förenämndt är, då den gröna kålen, sedan det mästa vatnet är urkrystadt, lägges rundt omkring köttet på fatet, och tages därifrån med knif. Merendels sättes ock ättika i et saltser på bordet, at den, som så vil, kan taga däraf, och slå på sin grönkål. Jag kan icke säga, at grönkål af denna Hästsyra smakade så särdeles väl.

p. 90

Chenopodium album. Linn. flor. Svec. 212. 218, som eljest kallas *atriplex sylvestris*, folio sinuato candicante, Bauh. pin. 119. växte här i myckenhet somligstads omkring gårdar i fet jord: var den andre, som här ganska mycket brukades til grönkål. Örten togs, då den ännu var späd,

och vid pass af et kvarters högd, och bereddes til grönkål aldeles på samma sätt, som den nästföregående Hästsyran.

Påken eller *Phytolacca*. Linn. hort. Ups. 117. är den tredje, som här mycket denna vartiden nyttjades til grönkål. Den tilreddes aldeles på samma sätt, som om Hästsyran nämdt är. Bladen af Påken böra tagas, då de äro unge och spåde; ty om de blifva större, så är det farligt at äta dem, emedan de då äro förgiftige. Ibland kan väl Påken vara af en alns längd, eller litet mera; men den skjuter ock ofta nedantil ut blan, som äro hel späda, ehuru sjelfva stjelen är lång. | Desse nya späda blan kunna brukas, som de andre, utan fara til grönkål. Jag åt åtskilliga gångor sådan grönkål af Påk tilredd, och mådde alltid väl därefter. Om Påken är ock talt förut Tom. 2. p. 316. Ibland är grönkålen bara af et enda förenämde slag, antingen af Häst syran, eller *Chenopodium*, eller Påken; men merendels blandades de tilhopa sa manga som kunde fås.

Den 20 April.

Smultron fann jag i dag första gången i blomma. De Svenske kallade dem **Jordbär**. Desse äro gemenligen större än våra Svenska; men tyckes ej vara så söte och välsmaklige, utan något mera suraktige.

Årsväxten sades här i landet alltid vara sadan. at invånarne gemenligen hafva tilräckeligt bröd, fast den det ena året kan vara bättre än det andra. En hederlig man af de Svenska, vid namn ÅKE HELM, om några och sjuttio års ålder, försäkrade, at under hela hans lefnad här ej någonsin varit något sådant år, som med fog kunde kallas et missväxt år; ty folket har alltid med den årsväxt GUD gifvit, kommit väl ut, hvarvid bör märkas, at folket alltid äter här rent bröd af Hvete, Råg eller Mays, och aldrig af sämre sädesslag, än mindre med stamp, agnar eller bark utblandadt. Det samma bekräftades sedan af många utgamla män så af de Ängelska som Svenska, hvilka intygade, det de ej kunde minnas så stor missväxt, at folket

lidit däraf någon särdeles nöd; än mindre at någon dödt af hunger, då han varit på fasta landet. Det hade väl ibland skedt, at Säden genom tårka eller annan svår väderlek | p. 92
blifvit det ena året dyrare, än det andra: men så hade här dock alltid varit tillräckelig säd, för landsens inbyggare. Det tyckes ock svårligen kunna ske, at någon allmän hungersnöd här skal tilstöta, så framt GUD icke ville på et ganska synnerligt sätt straffa landet; ty det är nu af mer än 60 års förfarenhet bekant, huru väderleken här är. De veta däraf, at här infalla inga frostnätter, som kunna vara skadelige för grödan: ingen långvarig väta: sällan någon långsam tårka; och det som gör det mästa, är, at de äga här så många sädesslag at tilgå, som både sås och blifva mogne på olika tid, så at om det ena slaget slår felt, är dock det andra godt och kommer fort; ty sommaren är här så lang, at somliga kunde nästan mognas 2 gangor på en sommar. Näppeligen är någon månad om sommaren från och med Maji til och med October, och ibland November, på hvilken de ej få inhämta någon frukt eller Sädesart. Det vore ock en ganska svårt, om något år skulle föra med sig en stor missväxt på säd; ty här går så til, som på många andra orter; de samlade aldrig något i förråd, utan äro nögde därmed, at de kunna hafva ur hand i mun, som det plägar säjas.

Persike-träden stodo nu öfver alt i blomma vid alla gårdar och Plantationer. De hade ännu inga utslagna blan; därföre kunde blommorna så mycket klarare skönjas, som prälade med en blekröd och tillika ganska skön färg. Desse träns qvistar voro nästan öfvertäckte härmed. De så härligt blomstrande träen kunde synas på långt håll, hvilka nu stodo som en prydnad vid gårdarna. | Inga p. 93
andra Frukt-träen hade ännu blomma; dock började äppel-träden tämmeligen framvisa dem.

Currants, så kallad både af Ängelsmän och Svenskar, var en buske hvilken växte på våta ställen och vid kärr, och stod nu på somliga ställen i blomma. Dess blommor voro hvite, luktade väl, och suto i långa klasar. Frukten hade en behagelig smak, och älskas mycket af alla, då

den är mogen. Uti blomman är stylus filiformis staminibus brevior, in medio divisus in quinque partes seu stigmata, busken kallas *Mesplus inermis*, foliis ovato oblongis serratis subrus tomentosis. Gron. virg. 55. och uti Linn. Spec. pl. *Cratægus tomentosa*.

Den 22 April.

Hwipperiwill kallades så af de Svenska, och **Whip-poorwill** af de Ängelska: en synnerlig nattfogel, som i Norra America låter höra sig mäst hela nätterna igenom. Han är beskrefven och med lefvande färgor afmalad så väl af Herr CATESBY uti dess Nat. Hist. of Carolina Vol. III. p. 16. t. 16. som af Herr EDWARDS uti dess Nat. Hist. of Birds p. 63. t. 63. under namn af *Caprimulgus minor Americanus*. Af Herr Archiatern och Riddaren LINNÆUS göres han i 10:de Edition af Syst. nat. T. I. p. 193. til en variation af var *Caprimulgus Europæus*, eller Svenska **Nattskäfva**. Han är ock til skapnad, färg, storlek och åtskilliga andra egenskaper så lik samma var Nattskäfva, at en har svart, at skilja dem at: men det synnerliga läte, som den Americanske har, skiljer honom både ifran den Europeiska och andra foglar. Han är bårta härifrån hela vintern; men kommer vid första början af sommaren hit tillbaka. | I dag hörde jag honom första gangen, och berättade äfven andre, som jag därom tilsporde, at de ej hört honom detta år förr än i dag. Det Svenska och Angelska namnet har han fått af sit läte, eller de orden han likasom framropar; fast noga at säja, han ej ropar Hwipperiwill, eller Hwippurivill, utan rättare *Hw'ipperi-hwipp*, da första stafvelsen har accenten på sig, den andra och tredje utföres hel kart, och den sidsta åter har accent. Ängelsmännen i sit namn bryta litet hans läte, och kalla honom, som sades, Whip-poorwill; emedan de da uti deras språk få någon bemärkelse på hans namn; ty Whip-poorwill betyder så mycket som **slå den fattiga vill**, eller basa den arma och stackars Vill. Hvarken höres eller ses han om dagen, utan en liten stund efter Solens nedergang

begynner han at ropa sit Hw'ïpperiwhïpp. Hw'ïpperiwhïpp, och håller ut därmed så tätt hela långa stunden, som Gökén sit kúcku i Europa. När han setat och ropat på et ställe en stund, flyger han därifrån til et annat, och börjar åter ropa: han kommer gemenligen en eller flera gångor hvar natt, och låter höra sit rop tätt utanför husen. Jag såg honom sedan ofta om aftnarna sent komma til husen, och ibland sätta sig strax nedanför förstugutröskelen, ja ofta på den samma, och ropa. Han var ej stort rädd för folk; ty om en stod stilla och ej rörde sig, satt han sig strax bredevid en och ropade. Afsigten, hvarföre han sökte til husen, var förnämligast at få sin födo, som består i Insecter, dem han visste om aftnarna finnas vid husen; ty rätt som han satt och ropade, och fick se något Insect fara förbi, flög han hastigt up i luften och tog det fast; satte sig så åter ned. Det var gemenligen alltid någon viss, som kom om aftnarna til hvar gård, nämligen den, som hade sit bo där i nägden. Ibland hördes om nätterna 4, 5 och flera som vistades däromkring, de där ropade i kapp med hvarandra, och höllo ett starkt ljud i skogen. I städer hördes de sällan; emedan de voro genom mycken skjutning antingen utödde eller bärtskrämde däromkring. De sitta ej gärna up i träd, utan mäst ned på jorden, eller lågt ned i buskar litet från marken eller på de nedra trädar på gårdesgårdar. De flyga alltid lågt utmed marken. I et sådant ropande, som omtalt är, far han fort om aftonen ända til dess det blir mörkt, sedan är han tyst ända til gryningen, då han åter börjar ropa, och hörer ej up därmed förr än emot Solens upgang, da han stannar af, och ej mera ropar, innan följande afton, då Solen gått ned. Det är lika som Solen skulle igenstoppa hans mun eller med sin glans så oroa hans ögon, at han måste sitta stilla. Jag kunde aldrig märka, ehuru jag med flit gaf akt därefter, at han ropade midt om mörkaste natten, och det besannades äfven af andra. Han sades ej bygga sig något bo, utan värpa på öppna marken, och hafva allenast 2 ägg. Min betjent sköt efter en, som satt i en buske ej långt från gården, och ehuru skättet

ej träffade honom, blef han dock af smällen så förskräckt, at han föll ned på marken, och låg en stund som död; men kom sig sedan före. Då han hölt honom i händerna, böd han aldrig til at bitas, utan ryckte endast på kroppen at komma lös. Ofvan för ögonen, och strax under de samma suto åtskilliga svarta långa tämlig styfva hår som p. 96 på andra nattfoglar. | Vi släpte honom sedan bart. Ingen visste hvartil han var nyttig. Ej eller ätes han här af Europeer. Herr CATESBY berättar at Villarne påstå, at desse foglar aldrig varit sedde eller hörde här i landet, förr än efter en stor slagtning, uti hvilken de Ängelske nedgjorde en myckenhet Villar; hvarföre de tro, at desse sig jämrande och om nattetid orolige foglar äro förenämde deras slagna förfäders Själar.

Den 24 April.

Kersbärs-träden (*Cerasus sat.*) började i dag sla ut sina blommor. De hade ock tämmeligen stora löf.

Äppel-träden (*Malus sat.*) begynte likaledes i dag visa en och annan utslagen blomma; dock hade Kersbärs-träden förträdet för dem. Äppel-träden började ock synas gröna af sina löf.

Mulbärs-träden (*Morus rubra*) stodo ännu helt bara, och hade ej utslagit något löf, sa at jag såg med harm, huru detta trä är et bland de senaste, at komma fram med sina löf, och ändock är det bland de tidigaste, at mogna sin frukt.

Den 26 April.

Om morgonen reste jag ned til Pennsneck.

Tulipan-träden började stå helt gröna af löf, hälst de, som voro store, så at deras löf äro bland de tidigaste om Våren.

Sassafras-trädet viste i dag första gangen sin blomma. Löfven hade ej ännu väl utspruckit. Blomman har en angenäm lukt.

Lupinus perennis växte i myckenhet uti skogarna, och kallas af de Svenska dels **Krusgräs** dels | **Ringgräs**, dels **Villa Bönor**. Hon fans både i fet och mager jordmon. Jag såg henne på många ställen växa helt frodigt på utmagra sandhedar och tallmoar, där ganska få andra växter kunde komma fort. Hennes blommor, som midt i Maji månad äro mäst framme, pråla då med sin vackra blå på purpur stötande färg. Boskapen sades begärligt äta hennes blommor; men jag märkte sedan flera resor med harm, at den ej var så snål på henne som sades, då den hade något annat til bästa, ehuru grön, mjuk och vacker samma *Lupinus* såg ut. De lämnade henne merendels orörd. Hästarne äto blomman, men lämnade de mjuka gröna bladen och stjelkarna. Jag tilstar, at boskapen ibland om våren äta henne; men det är ock ej at undra på: nöden har ingen lag: uti hungern smakar hvad som förekommer: ingen vil svälta ihjäl. De hafva ej här i landet sådana sköna gröna med gräs beväxta betesmarker, som vi i Sverige: boskapen skal här taga sin mästa föda i skogen: marken i skogarna är här merendels tämmelig jämn, så at den somligstads faller uti långsluttiga uphöjningar: träden i skogarna stå mycket glest: jorden imellan dem är ej bunden eller öfverdragen med en grästorf; ty här finnes ganska få gräsarter (*Gramina*) i skogarna: det ena standet står här, det andra där. Jorden är här helt lös, hvilket kommer til en stor del däraf, at löfven öfvertäcka marken en ansenlig tid af året och sålunda hålla jorden lös därunder. Boskapen finner altså ganska få gräsarter i skogarna, utan måste i brist af bättre bete nöja sig med allahanda andra örter, som i dem finnas, af hvilka dock alla ej lära va|ra de bästa til deras föda. Jag såg ock hela långa tiden i denna vår, huru boskapen, som gick i skogen, afbet qvist-ändar på unga trän, samt unga telningar, och därmed närde sig; emedan inga örter ännu där voro framme, och dessutom stå växterna, som sades, om sommaren på dessa ställen nog glest. Det är då ej at undra, at de i sin hunger hålla de växter til goda, som de annors ej gärna låta behaga sig. Men så tyckes dock

p. 97

p. 98

denna *Lupinus* löna mödan, at här användas til magra sandmoars förbättring. Utvägar torde nog kunna uptänkas, at göra henne smakelig för boskapen.

Ekarne hade här på orten samma egenskaper som i gamla länder, det är, at de icke allenast behålla til en stor del sina gamla löf hela vintern; utan ock äro mycket sene, at komma fram med nya. De stodo ännu mäst nakne och utan löf, och började endast slå ut några få.

Humming-bird, den de Svenske kalla **Kungsfogel**, och om hvilken omständeligen är talt Tom. 2. p. 329. blef jag i dag första gången varse. Det var ock ingen på denna trakten, som sade sig sett honom i detta år, förrän i dag.

Meloë Proscarabæus: utaf denna fans en myckenhet sitta på *Veratrum album* eller **Däckorna**, af hvars blad de nu gjorde sin måltid. Jag stod en lång stund och såg på huru begärligt de äto, så at efter några få minuter et halft blad strukit til för dessa hungriga gäster. En del af dem hade redan ätit så mycket, at de näppeligen orkade gå. Således var denna växt en begärlig föda för dem, hvilken dock merendels är en viss död för andra kreatur.

p. 99 **Eld-Flugor** började första gangen i denna afton visa sig och flögo imellan träden i skogen. Det såg i mörkret ut, som hade eldgnistror farit af och til. En omständelig berättelse om dem skal gifvas på et annat ställe.

Om aftonen reste jag til Racoon.

Den 1 Maji.

Frost. — Om natten förut var en stark köld, så at marken vid Solens upgång var snöhvit af rimfrost. Den Svenska Thermometern stod då $1\frac{1}{2}$ grad under 0 eller frysnings-puncten: på rinnande, eller ock någorlunda djupa vatten, syntes väl ingen is; men på vatten af et halft kvarters djup låg somligstads isen til $\frac{1}{3}$ lin. Geom. tjocklek. Vinden vred sig väl om aftonen förut til S. men hela natten var aldeles lugnt. Äppel- och Kersbärsträden stodo nu som bäst i blomma: Persike-träden hade mäst slutat

sin blomstringstid: största delen af de vildt växande trån voro öfvertäckte med späda löf, och mästa parten stod i blomma, som ock nästan alla Ekar, Hundträn, (*Cornus florida*), Hickery, Land-Plommon, Sassafras, Afvenbok, Bök, med flere. De växter, som strax viste sig hafva tagit skada, voro följande:

Hickery. På mästa delen af de unga och späda hade löfven frusit bårt, så at de efter middagen voro helt svarte. På dem, som då utslagit löf, blef största delen af samma löf bårtfrusit, och det allestäds både ute på fält, vid kärr, och uti skogar.

Svart Ek; på somliga af de unga voro löfven skadde. p. 100

Hvit Ek; löfven bårtfrusne på en och annan af de helt små.

Kersbärs-träds blommor blefvo på åtskilliga skadde.

Ängelska Valnöt-trädets blommor fröso aldeles bårt.

Rhus glabra; någon enda hade utslagit löf, hvilka voro bårtfrusne.

Rhus radicans; åtskillige späde blefvo skadde af kölden, och löfven til en del bårtfrusne.

Thalictra hade både blomma och blan, tämmeligen bårtfrusna.

Podophyllum peltatum; af den hade någon enda tagit skada, ungefär en af 500.

Ormbunkar; en hop af dem, som nyss utspruckit.

En och annan Ört dessutom, dem jag dock för deras späda växt ej kunde ännu så visst känna igen.

Denna dagen reste jag omkring til åtskilliga ställen.

Bartsia coccinea växte på somliga lågländta ängar i stor myckenhet. Den prälade nu i blomknoppen med en förträffelig coccionell färg, där den stod som en prydnad på ängarna. Ingen här visste at tilägna henne någon annan nytta, än at den var en fägnad och prydnad för ögonen.

Ängelsk Valnöt-trä (*Juglans regia*) hade en af de Svenska vid namn MÅNS KEEN planterat uti sin trädgård, hvilket nu var 2 famnar högt. Det stod nu som bäst i blomma, och hade | allaredan stora utslagna löf, då där- p. 101

emot de svarta Valnöt-trän, som öfveralt växte villa här i landet, ännu icke utslagit något löf, ej heller ännu kommit i blomma. Af frostén, som var förleden natt, voro mäst alla blommor på detta Europeiska aldeles fördärfvade. Herr FRANKLIN berättade mig sedan, at man haft Ängelska Valnöt-trän i Philadelphia, som trifvits ganska väl; men om en mycket kall vinter infallit, har kölden dock dödat dem.

Trän, som ej ännu utslagit sina löf, såg jag i dag med flit efter, och fann dem vara följande:

Svart Valnöt-träd.

Ask.

Acer foliis compositis. Linn. här kallad **hvit Ask**.

Fiskare-träd, (*Nyssa*.)

Persimon, (*Diospyros virginiana*.)

Villa Vinrankor, (*vitis Labrusca*.)

Sumach, (*Rhus glabra*.)

Trän, hvilkas löf började på at slå ut, voro desse:

Mulbärs-trän, (*Morus rubra*.)

Castanie-trän.

Vatten-Bok, (*Platanus occidentalis*.)

Sassafras.

Hickery: af den hade somlige redan stora utslagna löf; men andre åter hade ännu alsinga. De flere varieteter, som gifvas af Hickery, lära ock sins imellan äfven hafva denna olikheten.

p. 102

Vilska Kersbärs-trän, (*Prunus virginiana*) växte här och där i skogs-ängarna och skogarna. De hade redan tämmeligen stora löf; men blomman var ej ännu väl utslagen.

Sassafras blomstrade nu öfver alt; löfven voro ej ännu väl utslagne.

Gyllen-trän kallades här af de Svenska det trä, som af Botanicis heter *Liquidambar styraciflua*. De Ängelske kallade det **Sweet gum**. De ställen, hvaräst det hälst växte, var i skogarna på lågländta ställen i och omkring vattu-gölar. Dess löf hade nu til en del redan spruckit ut i skatan eller toppen af trädet, fast de voro nog sma.

Detta trä växer mycket tjockt, samt ofta til den högd, som största Furor och Ekar. Alt som det växer högt, så bårttårka och affalla de nedersta qvistar, at stammen til största delen blir hel slät och qvistlös, samt rak, så at det blir på slutet en stor krona up i toppen. Fröna sitta i runda taggiga kottar, hvilka om hösten falla ned från trädet, och som trädet är högt, så spridas de af de starka vädren långt omkring. Det är därför ej särdeles roligt, at dansa barfotad under dessa trän för nyssnämde taggiga kottar eller fröhus skul. Om detta trädets nytta och egenskaper är redan förut på et annat ställe omtalt i den Andra Tomen; hvartil följande kan läggas: trädet har den egenskapen, at det kan göras ganska slätt, emedan somlige ståckar äro mycket fin-ådrige; men därjämte är det ej så hårdt. En kan skära bokstäfver uti det med knif, hvilka skola se så jämna ut, som vore de stuckne i Koppar. Herr LEVIS EVANS sade, at intet trä härstädes är så godt, | at gjuta uti, som detta, hvilket han försökt. Eljest be- p. 103
kräftade Snickare enhälligt, hvad förr om detta trä blifvit sagt, nämligen, at det har samma egenskap som Tulipanträdet, så at det vidgar sig ut på bredden af väta, och krymper på samma sätt ihop af tårka. Jag frågade sedan vid mina resor uti Pensylvanien af Herr JOH. BARTRAM, om han funnit någon kåda på detta trä, hvilken så mycket berömmes i Medicine? Han svarade, at då en hugger eller skär i trädet, flyter därutur alltid en ganska väl-luktande kåda; men den är härpå orten i en så ringa quantité, at det ej lönar mödan at samla den. Denna väl-luktande kådan har gifvit trädet dess Ängelska namn **Sweet gum**, d. ä. **välluktande kåda**; men ju längre en kommer til Söder, desto mera kåda gifver detta trädet, så at en där har lätt före, at samla en tämmelig myckenhet däraf. Han mente, at detta trä var egenteligen skapadt för Carolinska Climatet, men at mångfallig händelse fört det längre emot Norr, ända till New York, hvilken ort är dess terminus ultimus, Norr ut. I de Södra orterna fyller Solens värma det med fetma och kåda; men ej så i de Norra.

Den 2 Maji.

Om morgonen reste jag ned åt Salem, at bese landet.

Sassafras stod här och där vid gärdesgårdarna omkring åkrar, samt eljest på många ställen i skogarna. Han kunde nu på långt håll lätteligen kännas igen; ty han stod helt gul med sina blommor; emedan han nu som bäst blommade; men löfven voro icke ännu väl utspruckne.

p. 104

Ängarna hade på somliga ställen redan mycket långt gräs, nämligen, de ängar, som voro kärr-ängar och på hvilka ingen boskap fått gå i detta år. De slå här en del ängar 2 gånger om året, nämligen, första gången i Maji, och andra gången i slutet af Augusti, eller ock i September, alt efter gamla stylen; dock är at märka, at på de ängar, som de vilja slå 2 gånger om sommaren, får ingen boskap släppas om Varen at beta. Jag såg i dag ängar af det slaget, på hvilka gräsväxten redan var så lång, at de väl kunnat slås. Mången är i Sverige, som ej har rätta slåttertiden så långt gräs på sina ängar. Desse ängar lägo i uptagna kärr i dälder, där Solen baddade på. Gräsväxten var bara starr.

Villa Plommon-träden stodo nu öfver alt i blomma. De växte här och där i skogarna, dock gärna där det var litet syrligt, såsom enkannerligen vid sidor af kärr, och där det var något våtländt. De kunde ses på långt håll af deras hvita blommor. Frukten är mycket skön, och ätes, då den är mogen; men brukas ej til annat.

Hund-trä (*Cornus florida*) växte här och där i skogar, så på backar, som där det var jämt, och äfven uti dälder, i kärr, och vid rinnande bäckar, så at jag ej visst vet hvar dess locus naturalis egenteligen är; dock synes, som jämna eller litet lågländta dock ej våta ställen i skogar vore de, som den helst tycker om. Det prälade nu med sina stora snöhvita involucra, hvaraf trädet var fullt, så at en kunde se det på ganska långt håll. Det var vid denna tiden et nöje, at resa genom skogarna för den prydnad, som detta trä | gjorde på sina ställen. Blommorna inom involucrum började i dag första gången öppna

p. 105

sig. Trädet blifver ej särdeles högt eller tjockt, utan ungefär som våra vanliga Rönнар. Här voro i synnerhet af detta Hund-trä 3 varieteter; en med stora hvita involucris; en med små hvita involucris, och en, hvars involucra stötte nog starkt på rödt.

Foglarne flögo allestädes i skogarna i myckenhet. Jag såg dem ock, i synnerhet de smärre, allestäds löpa ned på marken i buskarne, utan at vara särdeles rädda, så at det sålunda icke är så mycket svårt för allahanda slags ormar, at komma dem när och få bita dem. Jag tycker, at om Skaller-ormen endast vil ligga stilla, skal han ej behöfva vänta länge, innan en fogel skal komma och löpa förbi eller på honom, så at han skal hafva mer än lätt at få hugga honom, och ej behöfva annan förkjusning.

Salem är en liten köping, belägen et stycke från floden Dellaware: husen äro glest kringströdde, och bestå dels af sten, dels af trä. En liten å löper där förbi ned til nyssnämde flod. Invånarena föda sig med handel, som de kunna. Här och där omkring Salem, i synnerhet mot Dellaware sidan, ligga mycket lågländta och sankt ängar. Denna orten hölts före vara mycket ohelsosam. Mångfallig förfarenhet har vist, at folk, som från andra orter kommit och satt sig här ned, och vid ankomsten haft helsan och en frisk färg, hafva efter någon tid fått et blekt och sjukligt utseende, det de nästan ständigt behållit, så länge de bodt här, och hafva sällan mera fått den förra hälsan igen. Orsaken därtill troddes vara de förenämde många moras och stillastående vatten, som om sommaren taga en röta til sig, det ock mer än tydeligen kan kännas af den obehageliga stank och elaka lukt, som desse sanke ställen samma tid gifva ifrån sig. Ångan af dessa stinkande vatten, föres omkring til de näst där boende, som genom andedrägten och porerna smyger sig in i kroppen och skadar deras helsa; i synnerhet grasserar Frossan här starkt vid slutet af hvar sommar. Om hösten 1748 låg nästan hvar man här uti Frossa. Jag kände 2:ne stycken unga män, som tillika med mig kommo hit öfver

til America från Ängland, reste strax efter ankomsten friska til Salem; men blefvo efter några veckor sjuka, och innan halfva vintren gått förbi, hade de bägge vandrat til de dödas rike.

Saffran planteras här af många; men den hölts ej för så god och kraftig som den, hvilken kommer från Frankrike och Ängland. Kan ske han såsom Tobaken blir bättre sedan han fått ligga i några år.

Bomull (*Gossypium herbaceum*). Af det slaget, som är en ört, och bör årligen sås om, hade åtskillige härstädes börjat så: somlige hade förskaffat sig frö från Carolina, hvarest stora Plantagier däraf finnas. Andre hade pläckat ut de frön, som de funnit i den Bomull de köpt, och satt dem i jorden. De sade, at den svårigheten mötte i början til, at de här sådde plantors frön ej gerna hunno mogna; ty uti Carolina, hvadan de kommit, äro både mycket längre och varmare somrar än här; men sedan hafva de småningom äfven här börjat rätta sig efter Climatet och lika | som nu mera skynda sig än förr, så at deras frö nu för tiden helt väl hinna mogna.

Om aftonen skedde resan tillbaka.

Den 4 Maji.

Crabb-trä kallades så af de Ängelska, som Svenska en art af Vild-Apel, som växte somligstäds i skogar och skogs-ängar; men i synnerhet på något högländta elfsbackar. Här i Jersey var det något sällsynt; men i Pensylvanien växte nog däraf. Det kallas *Malus sylvestris*, floribus odoratis, af Herr CLAYTON i Herr GRON. Flor. virg. 55, och af Herr ARCHIAT. och RIDD. LINNÆUS i Spec. p. 480. *Pyrus coronaria*. Somlige hade planterat någon enda häraf vid sina gardar för den sköna lukt, som blomman gifver. Den hade nu för ungefär en eller högst par dagar börjat blomma; dock voro de mäste blommor icke ännu utslagne. Blomman är i det nogaste lik med dem, som äro på våra vanliga äppelträn, endast at deras färg på detta Crabb-trä stöter något mera på rött; fast ock många finnas af de

tama, hvilkas blommor äro nog så röda. Men lukten skiljer dem tydeligen; ty på denna villa är hon ganska behaglig och har något af Hallon-lukt. Äpplena blefvo små, och äro nog sure, så at ingen kunde äta dem; dock sades at de äro tjänlige til ätticka. De ligga här under trädet hela vintren, hafva då en gul färg, och taga sällan skada förr än om Våren.

En anmärkning kan jag ej underlåta, at härvid göra: desse Crabb-trän eller Villa Äppelträn började först i går eller i dag at slå ut sina blommor, då däremot de vanlige eller hemtamde Äppel-trän, som blifvit hitförde från Europa, nu voro mäst utblommade. Likaledes började de här så kallade Villska Kersbärs-trän först at blomma den 12 Maji, då däremot de hemtamde (*Cerasus sat.*) eller från Europa komne hade redan begynt den 24 April, alt efter nya stylen räknat. På samma sätt var det beskaffat med de svarta Valnöt-träden här i landet, nämligen, at de ej ännu viste tecken hvarken til löf eller blomma, när de Europeiska här planterade Valnöt-trän hade bägge delarna redan stora. Hvaraf ses, at trän af et och samma slägte från Europa, som blifvit hitförde, blomstra långt förr, än de af samma slägte, som växt här från långliga tider vildt. Orsaken hvarföre de Americanske äro så sene mot de Europeiska kan jag ej säga, om det icke är den, at de Europeiske slå ut sina blommor, då de få här en sådan grad af värma, som de haft i sit förra hemvist, likasom de ej hade sig bekant, at ofta här på orten efter en sådan grad af värma kommer en eller flera kalla nätter, hvilka sedan kunna döda deras blommor, då de fått likasom narra dem ut: emedan i gamla länderna efter en sådan grad af värma sällan komma så kalla nätter, at blommorne taga däraf någon särdeles skada. Tvärt om, tyckes de villa trän här hafva från urminnes tider blifvit likasom lärde af förfarenheten, (om jag så får säga,) at det icke är rådligt låta narra sig af första värman, utan de vänta til en högre grad af hetta, då de äro tämmeligen säkre för frost-nätter. Här af sker ock, at blommorne på de Europeiska trän ofta frysa bårt; men ganska sällan på de villa eller landets

p. 109 egna, som dock äro | af et och samma slägte med de Europeiska. Vi se här den Allvisa Skaparens vishet.

Den 5 Maji.

Om morgonen bittida reste jag til Rapaapo, som var en mycket stor by, fast af tämeligen kringsspridda gårdar, hvilken beboddes endast och allena af bara Svenskar, at ej en enda Ängelsman eller af andra Nationer fått sätta sig där ned, hvarföre de ock här aldrabäst behållit sit modernål Svenskan rent, så at det ej var mycket utblandadt med Ängelska ord. Afsigten med min resa var dels, at bese orten och uppsöka örter, och annat märkvärdigt uti Natural-Historien; dels at få se de ställen, däräst den så kallade **hvita Enen** (*Cupressus thyoides*) växte.

Maji-blomster, så kallade af de Svenska, syntes i dag allestäds, där jag reste, växa uti skogarna på torra, eller ock half däfvoga ställen. De Svenske hafva gifvit dem detta namn, emedan de i Maji månad sta som bäst i blomma. Andre af de Svenska och Holländare kalla dem **Pinxterbloem**; emedan blomman gemenligen vid Pingestiden står uti dess bästa fägring. Af Ängelsmännerna heta de **wild Honeysuckle**, emedan de äro på långt håll mycket like *Periclymenum* eller *Caprifolium*, som af dem så kallas. De stodo nu mäst öfveralt i blomma, som i sit slägte var en prydnad, ja, de voro äfven så vackre som *Caprifolium* och *Hedysarum*. Blommorne sitta på hvart ställe såsom i en Cirkel, och äro af en mörkare eller ljusare skön röd färg; men då de blomstrat en tid bleker Solen dem så, at de på slutet mäst blifva hvite. Jag vet ej, hvi Herr COLDEX kallar | dem gula. Längden af buskan är åtskillig: somlige hade ända til en mans längd, och ibland litet mera: andre åter små; ja, någre voro näppeligen öfver en tvär hand länge, och ändock prälade de med sina täcka blommor. Folket visste här ingen annan nytta af dem, än at de endast samlade blomsterna, och satte dem i krukor; emedan de se så sköna och vackra

p. 110

ut. De lukta väl något, men jag kan ej säga, at det är så särdeles angenämt; dock förtjäna de väl för sin förträffeliga vackra färg et rum i en örte- och blomster-gård. Ut i Linn. Spec. p. 150. kallas de *Azalea foliis ovatis, corollis pilosis, staminibus longissimis*.

Råg-ax viste sig i dag första gången för detta år. I gamla Sverige komma Råg-axen fram vid Erichsmässan efter gamla stylen. I Nya Sverige försäkrade de sig, at alltid få blifva varse Råg-ax i April månad, efter samma styl, Våren må då vara så sen hon någonsin vil; dock få de det ena året Råg-ax bittidare i April, et annat senare. Denna Vår räknades öfveralt för en af de senfärdigare.

Mantes-Kor kallades af de Svenska den art af grodor, som uti 10 Edition af Herr Archiat. och Ridd. LINNÆI Syst. nat. T. I. p. 213. kallas *Rana boans*. Hvadan de Svenske tagit detta namnet, kunde de ej säga; men trodde dock, at de först lånt det från det Vilska språket. De Ängelske kalla den **Bullfrog**, d. ä. **oxgroda**, et namn tagit af deras läte: somlige af de Svenska bruka dels det Ängelska namnet, dels öfversätta de det på Svenska, och kalla dem oxgrodor. Jag fick i dag både höra och se dem första gången. | När jag kom ridandes, och hörde framför mig et råmande, visste jag ej annat, än at det var en tjur, som stod på andra sidan om en vattu-dam i buskarna, och där uphof sin röst; emedan jag då ej påminte mig denna grodan; dock tyckte jag, at denne oxen hade et hesare ljud, än vanligt är. Imedlertid sattes jag i någon fruktan, såsom det hade varit en arg och folkilsker tjur, fast jag såg ingen. Jag förblef ock i den tankan til par timar därefter, när jag kom at tala om ox-grodorna med några Svenska, då jag strax påminte mig, at det var en af den boskaps-hopen, som så väldigt råmade, då jag kom resande; emedan desse Svenske berättade mig, at här funnos nog af dessa Mantes-kor i dammen. Jag anstälde sedan där en stark jagt efter dem, til dess jag fick några fast. Af alla slags grodor här finnas är detta störst. Mot hösten, så snart väderleken blir något sval, sades, at de gräfva sig ned uti gytthan

p. 112 på botten i vattu-dammar och andra stillastående vatten, där de ligga helt tyste och som i en dvala hela vintren öfver; men så snart väderleken om Våren blir varmare, börja de krypa fram ur sina gömmor, och låta höra sin röst. Om Våren är mycket tidig, låta de redan höra sig i slutet af Martii månad, (styl. vet.) men om han är något senare, så komma de, alt efter väderleken, antingen tidigare eller senare fram i April månad, (styl. vet.) De ställen, hvaräst de i synnerhet hafva sit hemvist, äro store vattu-dammar eller små träsk af stillastående vatten, hvaräst de i tämlig ymnighet somligstäds finnas; men ej gerna i rinnande vatten. Här blir et faseligt skrål, då de äro många tilhopa, och alla sätta til med full hals på en gång. Deras låte liknar helt noga en oxes eller tjurs råmande, som blifvit något litet hes, at rösten ej är så aldeles ren. De skråla ibland så til, at om 2:ne personer stå vid vattu-dammen, skal den ena näppeligen höra, hvad den andre säger. De bullra och råma alla tillika: när en af dem tystnar, så tystna de ock alla på en gång, hålla så en liten stund tyst, och begynna åter igen. Det tyckes likasom någon af dem vore hufvudman och anförare för de andra, så at då han begynner böla, begynna ock alle de andre, och då han stannar, tystna ock alle de andre: likasom denne sålunda skulle gifva anledning både när alle skola börja ropa, och när de skola sluta. När deras anförare liksom ger tecken, at de skola stanna, låter han ungefär *pup*. Om dagarna skråla de sällan så mycket, så framt det ej är mulit väder; men deras förnämsta tid är om nätterna. Om aftnarna, när det är tyst, kunna de ibland höras mäst en Svensk fjerndels väg. De sitta, när de skråla til, gemenligen i vattu-brynet vid sidorna i buskarna, och sticka hufvudet up ur vatnet. Om en då går sakta och varsamt, kan en komma dem helt nära, innan de hoppa bårt. Så snart de få duka sig under vatnet, fast det ock är helt grundt, tro de sig vara säkre. Ibland gå de och sätta sig et stycke från vattu-dammen eller träsket på torra marken; men så snart de märka någon fara vara på färde, hasta de sig med stora skutt

til vatnet: de äro snälle at hoppa; ty en sådan af rätta slaget gör ibland par famnar, och än litet mera, uti et enda språng. Jag hörde flera gångor af de gamla Svenska en rolig Historia, som här timat sig den tiden Villarne bodde här tilsamman med de | Svenska. Det är bekant, p. 113 at desse Indianer äro ganske snabbe at löpa. Jag har sett hos Öfversten JOHNSON dem tätt följa den bästa Häst i dess starkaste språng, och nästan löpa honom förbi. Nu at visa, hvad springare desse ox-grodor äro, hade någre af de Svenska slagit vad med en ung Indian, at han ej skulle kunna med löpande få Mantes-kon fast, förbehöllo sig endast, at Mantes-kon skulle få göra par hopp eller språng förut, innan Villen satte til vägs efter henne. De förde därför en ox-groda, den de i en dam tagit fast, ut på et stort fält, hade en eldbrand, hvarmed de brände henne i stjärten, och så släpte henne. Eldens brännande, samt Indianen, som sökte at tätt följa henne på hälarne, gaf sådant intryck hos henne, at hon gjorde långsefter fältet sina vanliga långa skutt eller språng, så mycket hon någonsin hant. Indianen tog på bestämd tid til fötter efter henne, det mästa han orkade; men dånet af hans springande satte desto mera skräck i grodan, som tvifvelsutan fruktade för et nytt besök med eld och brand, på sina ömmare ställen, och därför af alla krafter fördubbade sina språng, hvarigenom hon mycket förr hant til sin vattu-dam, än Villen kom efter, hvilken då fick lof, at utbetala det upsatta vadet. Somliga år finnes mer, andra åter mindre af dem. Ingen visste om ormar vågat sig, at äta dem, fast de nog dräpa och upäta de mindre slagen. Qvinfolken äro ej alltid tilfrids med desse ox-grodor; ty om de komma öfver små Gås- och Ank-ungar, bita de dem ihjäl, och äta dem up. Ibland hafva de ock dragit bårt små Kycklingar, som vågat sig för nära dammen. Jag har ej märkt, om de budit til | at bitas, då de p. 114 hållas i händerna, ehuru de äro försedde med små tänder. Då någon slår dem, skrika de nästan som barn. Det berättades, at somlige skola låta tilreda deras lår och bakben til mat, som skal smaka tämmeligen väl. Ingen annan

nytta visste de af dem. Denna är beskrefven och med lefvande färgor afmålad uti Herr CATESBYS Nat. Hist. of Carol. Vol. II. p. 72. under namn af *Rana maxima Americana aquatica*.

Hvita Enen är et träd, som af de Svenska här så kallades, och växte här och flarestädes i sankna kärr. Til stammen ser det mäst så ut, som en af våra gamla stora raka Enar i Sverige; men dess barr eller löf äro skilde, och inuti är trädet hvitt. De Angelske kallade det **White Cedar**, det är, hvit Ceder; emedan det står grönt om vintren, och bräder däraf gjorde likna dem af Ceder; men intetdera namnet är rätt: ty detta trädet är en art af **Cypress**, hvarföre Herr MILLER uti dess Gardeners Dictionary nämner det *Cypressus Americana*, fructu minimo; och utaf Herr Arch. och Ridd. LINNEUS i dess Spec. plant. p. 1003. kallas det: *Cupressus (thyoides) foliis imbricatis, frondibus ancipitibus*. Hon växer alltid i helt våta och sankna kärr, så at en har svart at komma fram; ty där är gärna fullt med vatten imellan tufvorne. Desse Cypress-trän stå där så väl på tufvorna, som i sjelfva vatnet. Här växte de hel tätt den ene vid den andra, med raka stammar samt nog tjocka och höga; men de voro redan här tämmeligen uthuggne. På andra ställen där de fått växa i frid, äro de gemenligen så höge och tjocke, som de största Furor. De behålla sina grö|na barr eller löf både vinter och sommar. Nedra delen af stammen är på de stora qvistlös. De kärr där de här växa kallas af Ängelsmännerna **Cedar-Swamps**. Sådana Cypress-kärr finnas på många ställen här i Nya Jersey; äfven på några ställen i Pensylvanien, samt somligstäds i Nya York. Dess terminus ultimus eller sista ställe åt Norr, som de märkt, at hon växer, är vid Goshen uti Nya Yorks Province, ungefär vid 41 grad. 25 min. Latit. Bor. som Doctor COLDEN mig berättade; ty Norr om besagde ort skola de ej mera finnas växa vildt. Denne så kallade hvita Enen är här på orten et af de trän, som längst står emot röta, och är det i sådant afseende härdigare då det får vara ofvan jord, än i jord; därför, brukas det ock til många

handa: til gärdsel och stafvar är det skönt, äfven til stolpar, som sättas i jorden; dock har den så kallade röda Enen däruti företräde. Til Canoër eller ökstockar går det ock an. De smala och unga brukas til band på tunnor och dylikt; emedan de äro mjuke och låta väl böja sig. Af de tjockare och fullvuxna hugges timmer och annat til lagg-kärl: af dem uptimras ock hus, som i varaktighet öfvergå dem, som här äro gjorde af något annat Americanskt Ekslag: ganska många hus här uti Rapaapo voro byggde däraf. Gålf af detta trä se väl ut; men den förnämsta nyttan, som denna Cypress gör, och hvarföre den är här så begärlig, är at de aldrabästa takspån af trä göras däraf; ty desse takspån utväljas fram för andra, emedan de: 1:o Stå längre emot röta, än andra träslag här på orten, då röda Enen undantages. 2:o Äro de ganska lätta, så at en stark resning ej behöfver göras på byggningen, til at bära taket, och för samma orsak skul kunna ock deras murar ej behöfvas så tjocka; emedan de ej tryckas af tunga tak. Vid eldsvådor är ock faran ej så stor at gå bredevid eller nedan för sådana tak, då de rifvas; emedan desse spånor, för deras synnerliga lätthet skul, ej kunna vid nedfallandet göra särdeles skada. 3:o Suga de vatnet väl i sig så vida de äro något spongiosa, så at taken vid eldsvådor snart kunna göras våta, at hindra elden. Men deras fetma gör dock, at vätan ej skadar dem, utan dunstar snart bårt. 4:o Om de brinna, och af vädret föras så omkring, hafva de gemenligen et så kallat dödt kol, hvilket ej så lätt tänder eld där det faller. 5:o Om så behöfs, kunna ock dessa tak vid eldsvådor snarare huggas igenom, än andra; emedan de äro tunna, och ej hårda för yxan. Desse egenskaper göra, at folket är så angelägit, så i städer som på landet, at få sina hus täckte därmed, om någonsin tilgång därpå finnes; därför hafva både Kyrkor och andra förmögnares hus i städer tak gjorda däraf. På ganska många ställen i Nya Yorcks Province, där detta trä ej växer, hafva de dock sina hus täckta med spån däraf, dem de förskaffat sig från andra orter. Således kommer årligen en myckenhet från Eggharbour

och andra orter i Nya Jersey til staden Nya York, hvarifrån de sedan kringföras uti Provincen af samma namn. Hvert år utskeppas en myckenhet här af til Väst-Indiska öarna både til takspån, kimbar och annat. Sålunda arbetas här på mångfalt sätt, at ej allenast minska, utan ock, at utöda detta trä. De se här, som på många andra ställen, p. 117 då det kommer an på skogen, endast på egen och | närvarande fördel, men ej på framtiden; därför äro ock redan på många ställen hvita En- eller Cypress-kärren aldeles uttömde, så at endast några små telningar stå här och där qvare; men at desse ej upresas i hast, utan fordra tid, innan de duga til timmer, märktes noggsamt, då jag räknade safringarna på somliga; ty det är bekant, at et trä sätter endast en saf-ring om året. En stäck om 3 quarters diameter i storändan hade där 108 saf-ringar; en annan af 2 quarters, 5 tums diameter i storändan hade 116: och en annan af 4 quarters diameter i storändan hade ändock til 142. Det fordras således åtminstone 80 år, innan et från frö upväxt trä af detta slag kan duga til timmer. Ibland de fördelar, som takspån gjorde af detta trä hafva, räknades äfven den, at de äro ganska lätte; men denne annars i sig sjelf så goda och gagneliga egenskap torde dock framdeles blifva skadelig både för många i Philadelphia och annorstädes, hvilka täckt sina stenhus med Cypress spån; ty emedan desse spåntak för deras stora lätthet ganska litet trycka och tynga på väggarna, så hafva de vid husbyggnad til besparing rättat murarna därefter, det är, de hafva updragit alt för tunna murar. Jag mätte här deras tjocklek på åtskilliga hus, hvilka voro 3 våningar höga, utom vinden och källaren, och fann dem på de flästa vara just $9\frac{1}{2}$ verk tum och somlige hade inemot 10 sådana tums tjocklek. Det var då ej under, at en vid starka stormar kunde helt tydeligen se huru sjelfva sten-gaflarna runkade hit och dit, i synnerhet i sådana hus, som stodo på någorlunda öppna fält. Som nu desse Cypress-trän, eller hvita Enen, snart blifva här p. 118 i landet utödde, och de | framdeles måste bruka tyngre tak; så kunde hända, at när de nu varande tak af denna

Cypressen äro utrötte, och taken måste göras antingen af tegel, eller annat tyngre trä-verke, kunna ofvanomtalt tunna murar icke bära en sådan tyngd, utan då antingen bräckas, eller måste nya pelare upmuras til stöd för väggarna, som skola bära taket, eller ock rifvas ned hela husen och byggas tjockare murar, hvilket äfven andre, utom mig, redan märkt. Somlige togo spånor af detta trä, och brukade dem i stället för Théé, och försäkrade, at de därtill, hvad nyttan för helsan angick, voro bättre än utländskt Théé. Alle här på orten höllo före, at vatnet, som finnes i dessa Cypress-kärr, är ganska helsosamt at dricka, och bättre än något annat, samt våller, at en därefter får ganska stark mat-lust, hvilket de med åtskilliga händelser sökte besanna. Denna egenskap trodde de här-röra, dels af vatnet, som är fullt med detta trädets kåda, dels af de utdunstningar, hvilka komma från dessa trän, och kunna af lukten helt väl kännas. Vatnets gulaktiga färg, hvilket står imellan träden, mente de komma af den kåda, som går från trädens rötter. Alle intygade, at detta vatten äfven om heta sommaren är mycket kallt, hvilket til en del lärer komma af skuggan, som det ständigt står uti. Jag talte här i landet med en och annan, som föresatt sig, at til sin mat-lusts återfående resa til sådane Cypress eller En-kär, och där någon tid dricka samma vatten. Herr BARTRAM hade planterat et sådant trä i sin trädgård på et tårt ställe; men det ville där ej fort. Han hade låtit flytta det sedan uti en sumpig jordmon, hvaräst det fått liksom | nytt lif, och trifdes väl; och oansedt det ej var öfver en mans längd, var det dock fullt med kottar. En ting var vid dess fortplantering synnerlig: Herr BARTRAM hade 2:ne år å rad om Våren skurit af dess qvistar, och satt dem i våt jord, hvaräst de tagit rot, och trifdes väl, hvilket jag såg med egna ögon.

p. 119

Röda Enen är et annat trä, hvilket på flera ställen blifvit omtalt i denna Rese-beskrifning. Det kallas röd En därför af de Svenska, som här bodde, emedan trädet af denna En är inuti mycket rödt, och ser vackert ut. De Ängelske kalla det **Red Cedar**, det är röd Ceder, och

de Franske i Canada **Cedre rouge**, dock är de Svenskas namn rättast; ty det är ej en Ceder, utan et Enträ. På Latin heter det *Juniperus Virginiana* Linn. Spec. 1039. När det först rinner up liknar det tämmeligen vår Svenska; men när det blifver något större får det helt andra barr eller blad. Bären äro både til skapnad och färg lika med dem, som finnas på vår Svenska, dock gemenligen ej aldeles så store, ehuru denna röda Enen upväxer til ganska höga och tjocka trån. Här i Racoon fans endast någon enda här och där, och de samma ej särdeles store; men på andra ställen har jag sett dem i stor myckenhet. Det älskar merendels sådana ställen at växa på som vår Svenska, mäst på elfs- och å-backar, samt äfven på andra backar i torr och ofta nog mager jordmon; men så har jag ock funnit det i ymnighet, samt af tjocklek och längd, som nästan de högsta Furor på torra magra sand-moar. Mot Canada-sidan, eller där jag såg det längst til Norr, hade p. 120 det i synnerhet | utvaldt bärgs-springor til sit boställe, hvaräst både denna röda Enen och vår vanliga Svenska växte om hvarandra. Det stället, hvaräst jag såg det växa vildt längst mot Norr, var i Canada 18 Franska mil Söder om Fort St. Jean, eller ungefär vid 44 grad. 30 min. Latit. Boreal. Eljest såg jag ock den växa frodigt i en trögård på ön Magdalena, som ligger i Laurentii flod strax brevedid staden Montreal i Canada, och hörde då varande Gouverneuren i bemälte stad Baron LONGUEIL til; men det var hämtadt från mera til Söder belägna orter, och dit planteradt. Af alla träslag, som här i landet finnas, hålles detta för det som aldralängst kan härda ut och stå emot förrutnelse. Det brukas därföre i synnerhet på sådana ställen, där trån snarast taga skada af röta; enkannerligen til allahanda slags stolpar, som komma at sättas ned i jorden, och berömdes af många at vara så varaktigt, at om en järnstör tillika sattes med en stolpe af röda Enen ned i jorden, skulle järnstören rätt så snart blifva genomrostad, som röda Enstolpen genomruten. På många ställen äro både gärdesgårdar och deras stolpar gjorde däraf. De bästa Canoër eller ök-stockar, hvilka

urgräfväs af et enda trä, göras af röd En; ty de vara längre mot röta än något annat trä, och flyta tillika ganska lätt på vatnet. Uti Nya York har jag sett tämmeligen stora jagter, bygda hel och hållna af denna En; men åtskillige af de jagter, som gå från samma stad upför Hudsons flod til Albany, äro bygde på det sätt, som beskrifves Tom. 2. p. 245, 246. för de där anförda orsaker skul. Uti Philadelphia göras däraf inga jagter eller fartyg, emedan det ej finnes där til sådan storlek och | myckenhet. För p. 121 samma orsak skul äro ej eller taken där täkte med spån däraf; men på de ställen, där det ymnogt finnes, är det til utan-tak förträffeligt. Den mogna kärnan af denna En är af en skön röd färg, och ser det, som däraf blifver arbetadt i början ganska väl ut, utom det, at det tillika gifver en behagelig och helsosam lukt; men den sköna röda färgen blir alt svagare och mattare alt som det, hvilket däraf är arbetadt, blir gammalt; om så ej vore, skulle det vara et kosteligt trä til Snickare-arbete. Jag såg hos Herr NORRIS, en af de förnämsta i Pensylvanska Regeringen, och Qvåkare, på hans landt-gård en sal, hvilken för många år tillbaka blifvit på väggarna inuti öfverdragen med bräder af denna röda Enen. Herr NORRIS sade, at de då i början sett täcka ut; men nu var färgen så utblekt, at desse bräder til utseende voro helt fule: i synnerhet hade Solen vid fönsterna blekt bårt mäst all färgen, så at trädet blifvit där så ljust, at han måst låta sätta dit Mohogany-trä i stället; dock försäkrades, at denna färgens förändring kan någorlunda förekommas, om trädet när det ännu är nytt och nyss höfladt, öfverdrages med tunn färnissa, samt sedan vaktas, at det ej får stötas. Åtminstone gör detta, at trädet mycket längre behåller sin vackra röda färg. Emedan det i början har en behagelig lukt, pläga somlige taga höfvel-spånor däraf, och lägga i kistor eller skåp, hvaräst de hafva ull-kläder, at hålla dem fria från mal: andre låta göra lådor i Bureaux och skåp af röd En i samma afsigt; men det går endast an så länge de äro nya; ty då trädet, eller spånorne däraf blifva gamle, mista de lukten, och duga ej mera til den|na p. 122

ohyrans utestängande. Til Ängland öfversändes ibland virke däraf, som tämmeligen väl betales. På många ställen omkring Philadelphia, där någon af de Stånds-personer och Gentlemen, som bodde i staden, hade sina gårdar, var gemenligen från stora lands-vägen ända up til gården planterad en Allée af dessa trän: de nedre qvistarna voro bårthuggne, och ofvantil var trädet tvungit at växa i en vacker krona. Det såg täckt ut om vintertiden, när löfven voro affallne från alla andra trän. Detta trä ränner ock ej i hast up, utan fordrar äfven sin tid, innan det kommer til tjocklek och mognad, hvilket ses af följande: en stock af 2 qvarters, $1\frac{3}{4}$ tums diameter hade 188 saf-ringar, 2:ne andra af 3 qvarters diameter hade visst öfver 250; ty en hop saf-ringar voro så fine, at jag ej med säkerhet kunde räkna dem. Detta trä propageras här på samma sätt, som våra vanliga Enar, nämligen, mäst genom foglar, som äta bären, och lämna stenarna eller fröna hela från sig. Til at främja detta nyttiga trädets fortplantning här i landet, var uti en Pensylvaniæ Almanach, eller så kallad *Poor Richard improved* för år 1749, införd en beskrifning upsat af Herr BARTRAM om sättet at plantera och propagera dessa trän, hvaruti äfven med få ord nämnes om en och annan trädets nytta.

Om aftonen skedde resan tillbaka.

Den 6 Maji.

Mulbärs-träden (*Morus rubra*) begynte nu at blomma: deras löf voro ännu mycket sma. Folket här på orten delte dem in i han och hon, | och sade, at det gifves hanar, som aldrig bära frukt; men alla de, som buro frukt, kallades af dem honor.

Smilax laurifolia, Linn. växte i största myckenhet i alla kärr på denna ort. Bladen började nu komma fram; men om vintren mister det här på orten dem alla. Det klänger sig up efter trän och buskar, och löper så i korsvis härts och tvärts samt hit och dit från det ena trädet och buskan til den andra, och stänger så igen alla öp-

ningar imellan buskarna, emedan det med sina cirrhis lindar sig omkring buskarna och träden, och tillika binder sig om hvarandra, at en har största möda och besvär, at komma fram i de kärr och skogar, där det i myckenhet växer; ty stjälken nedantil är full med långa taggar, så stora som på törne, hvilka taga fäste i kläderna, och rifva dem sönder. Denne förtretlige busken kan ibland sätta en örteletare, eller ock de, som eljest gå i skogen, nog i bekymmer och fara; ty utom det, at en måste gifva sina kläder til sköflings för dess många hvassa taggar skul, så förorsakar han med sin växt i korss och i tvär uti skogarna ej allenast nog skugga och mörker, utan ock, at en måste bäcka sig och väl ibland krypa fyrfota genom de små öppningar, som han lemnat vid marken, då en ej så noga kan se sig före och taga sig til vara, ej eller ibland veta ord af, innan en fördold orm, på hvilka här i landet gifves et godt förråd, mättar til, at gifva et hugg midt i ansigtet. Stjälken har samma färg som ungt Törne, nämligen hel grön och slät imellan taggarna, at en obekant om vintertid, då löfven äro bårta, lätteligen skulle taga det för et | slags Törne; därför kallat det ock af de Svenska grön Törne. p. 124

Den 8 Maji.

Maskar på trän, eller de, hvilka Ängelsmännerna kalla **Caterpillers,** voro här nu i en faselig myckenhet. Der fants i synnerhet et slag af dem, hvilka höllos före vara värre än alla de andra. Desse gjorde som stora hvita Spinnelväfvar imellan trädens grenar, så at man långt ifrån kunde se dem. Inom hvar och en af dem funnos maskar eller *Eruca* til tusende tal, som i början höllo sig inne om sin väf; men plögade sedan krypa ut och breda sig omkring, i synnerhet på äppel-träden, samt åto up löfven, så at hela grenar stodo bare. Mig berättades, at de somliga år gjort sådan skada, at så godt som ingen frukt blifvit på Äppel- och Persike-träden, genom det de ätit up löfven, och sedan utsatt de nakna träden

för Solens häftiga brännande, hvaraf åtskillige aldeles dödt ut. Folket brukade bränna up dessa maskar således, at de trädde en halm- eller lin-kärfva på en stång, tände eld därpå, och satte honom under deras väfvar eller bon, då en del blefvo upbrände, och de andre måste kasta sig ned på marken; men ganska många kröpo dock up til träden igen, det de dock kunnat bota, antingen de velat trampa dem ihjäl, då de kommo ned, eller på åtskilligt annat sätt utöda dem. Jag låckade Höns til sådana ställen, där de fallit ned och kröpo tusentals på marken; men Hönsen lämnade dem orörda: ej eller åto foglarne dem; ty träden suto fulla med maskbon, ehuru hela svärmar med foglar hade bygt sina nästen i trädgården.

p. 125

Den 18 Maji.

Mörka nätter. Ehuru det redan var lidet något in uti Maji månad; så voro dock nätterne här på orten ganska mörke. Vid pass en tima efter Solens nedgång var redan så mörkt, at en ogörligen kunnat ute läsa i en bok, ehuru stora bokstäfver den haft; och kl. 10 om aftonen hade mörkret så tiltagit, då det var klart, at det liknade de mörkaste, dock stjärn-klara höst-nätter hos oss. Jag tyckte ock, at fast det var klart om nätterna, så uplyste dock stjärnorne icke så väl natten, som hos oss i Sverige, och då nätterne denna tiden voro mulne, eller himmelen om natten öfvertäckt med tjockt moln, var det här väl så mörkt, som om en mulen och mörk höst- eller vinter-natt hos oss; så at en här på orten, äfven denna årstiden, vid mulna nätter hade svårt före at resa, då hvarken folk eller häst kunde finna vägen. Nätterne voro för mig helt ohyggelige, som varit van vid de ljusa och härliga sommarnätter i Sverige. Vi tycke ibland af oförstånd, at vårt Fädernesland Sverige icke är så godt som andra länder; men om andre länder hafva sina förmoner, så har ock Sverige sina: och då alla förmoner, och alla olägenheter, som bägge orterna hafva, noga jämföras med hvarandra, så blir Sverige alltid så godt som något annat rike.

Jag vil kårteligen nämna, hvaruti jag tycker denna delen af America måste gifva Sverige efter, och hvarföre jag, som Ulysses gjorde med sit Ithaca, gifver mit gamla Sverige företräde fram för det nya. I det nya Sverige äro desse olägenheter: mörka nätter hela sommaren, och om vintren väl så mörka nätter, ja mörkare, än om vintertiden i | Sverige; ty här äro inga Nordsken, inga Nordljus, och stjärnorne gifva mattare sken. Om et Nordsken visar sig här par gångor om året, så är det mycket: ingen snö om vintren, som uplyser nätterna och lättar körslorna; dock är kölden ofta så skarp, som hos oss. Den snö som faller, ligger endast i få dagar, då den alltid med mycket slask går bårt. Skaller-ormar, Horn-ormar, Röd-bukar, gröna ormar, och andra förgiftiga ormar, för hvilkas bett ibland är ingen bot. Skogslöss, hvaraf skogarna somligstäds äro så fulle, at en näppeligen kan gå genom en buske, innan en däraf har hela svärmen på sig, och at man för dem ofta ej kan eller dristar sätta sig ned i skogarna, ehuru behageligt ställe det ock kan vara. Huru besvärlige desse äro, och huru stor olägenhet boskapen äfven af dem hafver, är omtalt i Kongl. Sv. Vetensk. Acad. Handlingar. Den ganska ostadiga väderleken här är, at rätt som det den ena dagen är så varmt, at en må försmäkta, så är det den andra så kallt, at en må frysa. Ja, denna hastiga förändring sker ofta på en och samma dag. Häraf kommer, at nästan ingens helsa kan härda ut mot alt sådant, utan måste brytas. Den faseliga hettan här är om sommaren, och den ibland penetranta kölden om vintren; dock kan en mot kölden alltid bevara sig; men för den grufveliga hettan, då den häftigt och länge sätter til, är föga någon bot at finna. En vanmäktas, och vet nästan ej hvad en skal göra med sig; därföre har ibland händt, at folket stupat och fallit af den häftiga hettan döde ned, där de gått på marken. De många sjukdomar, som årligen tiltaga, i synnerhet, at nästan ingen mera slipper Frossan, utan | mången måst undergå den hvart år, med andra sjukdomar. Ärtor kunna ej sås för maskar. Mask på Rågbrodden. Mask i Kersbär. Mask, som ofta

p. 126

p. 127

äta up all löfven på träden, at de det året bära ingen frukt, och en myckenhet så frukt- som andra trån däraf dö ut. Mask, som äter up gräset på ängarna. Mask, som nedfäller Plommonen, innan de hinna blifva halfmogne. Ekar til byggnad ej på långt när så gode, som de Euro-peiske, Gärdesgårdar, som icke kunna stå öfver 12 år. Hus, som ej kunna blifva gamle. Ussla ängar, och eländigt hö på dem. Ynkeligt bete för boskapen i skogen af bara odugeliga växter, som de ej, utan i största nöd, vela gå på at äta; ty där är ofta svårt i hela stora vida skogar med glesa trån och skön fet jord därunder, at få se något enda grässtånd (*gramen*). Däraf kommer, at boskapen mäst hela vintren och långt ut på sommaren, nödgas föda sig af nya skatt och qvistar på trån, som ibland ej hafva något löf på sig, ja, at boskapen nu mjölkar så litet, och ärligen til växten blifver alt mindre och mindre. Eländiga hus, at bo uti om vintrar. Starka orcaner eller stormväder, som nog ofta infalla, och hvilka störta omkull en myckenhet trån, bårtföra tak och hus, och eljest göra margfalt skada; askan, som alt för ofta gör skada, m. m. Någre af dessa kunna väl med flit ändras; men en del aldeles icke, eller svärligen. Salunda har hvart land sina förmoner och sina olägenheter. Lycklig den, som kan vara nögd med sit!

p. 128 **Vårdslöst åkerbruk.** Rågen stod på de flästa åkrar mycket gles och nog usel, som til största | delen kom af deras vårdslösa åker-skötsel, samt magra åkrar, hvilka sällan eller aldrig göddes; utan sedan de til åker uptagit et land, där skog i flera 100:de år vuxit, och där altså är gemenligen en tjock svart-mylla, brukades det til sädesväxt så länge det ville bära, och da det ej mera kunde frambringa någon säd, lades det til betes-mark: en ny aker uptogs på et annat ställe, där en sådan i långliga tider orörd svart-mylla fants. Detta åkerbruks sätt kan väl gå an til en tid; men i framtiden lærer det hafva svåra pafölgder med sig, hvilket en och hvar lätteligen kan finna. En och annan ansade dock sin åker någorlunda väl. Ängelska Nation har i gemen gatt längre i åker-

och äng-skötsel, än någon annan; men den feta jord och tjocka svart-mylla, hvilka de, som flyttat från Ängland hit öfver, funnit för sig, då de til åker uptagit något med en nästan evig skog öfverväxt land, har skämt bårt dem, och gjort dem til vårdslösa åkermän. Det är bekant, at Villarne, för Europeernas hitkomst, från urminnes tider bebodt detta land: såsom ock, at de bruka så godt som ingen åker, utan föda sig mäst med jagt och fiskande. Det är sant, at de plantera Mays, och några Bön- och Pumpe-slag; men så är det ock tillika visst, at en hel Vilsk Familias hela års plantering af Mays, Bönor och Pumpor näppeligen intager mera jord, än det en Bonde hos oss använder til sit Kål-land: åtminstone är et vår Bondes Kål- och Rof-land tilsammans tagne alltid så stort, ja större, än en Vilsk Familias hela åker och köks-kryddgård. Häraf kommer, at Villarne näppeligen skulle kunna lefva en månad af det allena, som deras åker och kryddgård af sig kastat. | Gemenligen äro ock 2 å. 3 Svenska mil imellan hvar liten Vilsk by. Hvaraf ses, huru litet land de i forna tider upodladt til åker. Alt det andra fick stå, och blifva med hög och tjock skog öfverväxt, och ehuru de på det nu här vanliga sättet uptogo af oupbrukadt land ny åker, så snart den gamle ej orkade mera bära; så ville en sådan liten täppa ingen ting säga mot den stora vidd af den andra skogen. Svart-myllan fick altså genom löfvens årliga tilkomst, i så många hundrade år ansenligen tiltaga. Europeerne funno således här för sig et så fett land och skön jordmon, som i flera hundrade år ej blifvit af sädes-växter utmärglat: marken imellan träden var så lös, som den bäst upbrukade kryddgårds-säng. De behöfva endast hugga omkull träden, och lägga dem tilhopa i högar, samt någorlunda räfsa bårt de nedfallne löfven; så kunde de strax med en liten plog utan särdeles möda plöja up landet och så däri, som då gaf en ymnog skörd. Denna lätthet, at utan vidlyftig möda få en härlig sädes-bärgning, har läckat och förledt de hitkomne Ängelsmän och andra Europeer, at antaga Villarnas åkerbruk, som är, at bruka et nytt uptagit land, så länge

det utan gödning kan bära säd; men då det är så utmärkladt, at det ej förmår framskaffa mera, lägga de det til betesmark, och uptaga et annat ställe, som står med en gammal skog öfverväxt, hvilken från urminnes tider aldrig varit ofredad af eld eller yxa. Detta gör ock, at åkerbruket och dess vetenskap är här så ringa, at man däri på flera dagars resor kan lära så godt som ingen ting, så hos Ängelsmän, som hos Svenskar, Tyskar, Holländare och Fransoser, om ej det, at man af | deras grofva fel och ringa omtanka för framtiden, kan få dageligen en rik anledning, at göra hvarjehanda reflexioner, och beflita sig, at af andras skada blifva vis. Med et ord: åker, äng, skog, boskap m. m. handteras här mäst öfveralt med lika vårdslöshet, så at den eljest i dessa hushallsgrenar så vida och långt komna Ängelska Nationen ej tyckes här kunna kännas igen. Näppeligen kunne vi i Sverige och Finland med mera fiendtligt sinne handtera den dyrbara skogen, än här sker: de se endast på närvarande vinst, och dröma ej en gång om framtiden. Boskapen utmattas dageligen och aftager i godhet och storlek för hunger och svält, som ofta förut anfördt är. Jag såg dock på mina resor här i landet flera arter af de utvaldaste ört- och grässlåg, dem Hästar och Kor fram för andra utvalde, hvilka ej allenast växte här vildt, utan åtskillige af dem växte frodigt på torra och magra platser, där inga andra växter kunde trifvas; men hoglöshet, okunnighet och djupt mörker i Natural-Historien, hvilken vetenskap många här, som på andra orter i verlden, ansågo för den största fåfånga och halftokota människors tids-spillan, gjorde, at de ej visste använda dem sig til nytta. Jag är viss därpå, och bygger min visshet på oryggeliga grunder i Natural-Historien, at jag genom dessa varit i stand på få års tid, at göra den aldramagraste och torraste mark, där en Ko förut ej kunnat framfödas, til den fetaste och mäst bärande äng och betesmark, hvaräst stora boskaps-hjordar skola funnit öfverflödigt föda och blifvit smällfeta. Jag tilstår, at desse gagneliga växter ej funnos på et ställe, eller på hvars

p. 130

p. 131 och ens Landtmans | ägor; men den, som hade liten

insigt i Natural-Historien, hade ej haft svårt, at få dem samlade från de ställen de funnos. Det är sant, at jag häpnade af förundran, då jag hörde Landtmannen qvida öfver uselt bete; men jag såg tillika deras hoglöshet, och hvad förträffeliga växter ibland på deras egen mark växte, hvilka endast begärte liten mera kärlek och hjälp af en så kall och dålig husbonde de fått. Jag fann allestäds den Stora Skaparens vishet och godhet; men saknade alt för mycket kunskap och hog, at rätt värdera och betjäna sig däraf:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas.

Men til detta afvikande från min föresats och til, dessa reflexioner har det här i landet mäst öfveralt gängse vårdslösa åkerbruket mig ledt, samt at den benägne Läsa-aren må finna til en del orsaken, hvi nyttiga hushålls-grep i hvarjehanda delar af Landt-skötseln finnas så sparsamt och ganska sällan inströdde i denna Rese-beskrifning. Jag nekar ej, at jag ju ibland fann här en och annan käck hushållare; men de voro dock tämmeligen tunt sådde.

Rof-foglar, som göra skada på Höns och annat hemtamt fjäder-fä, finnas här i myckenhet, och nästan mer, än hos oss i Sverige. De hafva här stor frihet; emedan här på många ställen ännu är så mycken skog, at de därifrån kunna stjäla sig på Höns och Ankor. För rof-fogeln är lika godt om skogen består af bättre eller sämre trän, endast han där kan hafva sit skygd. Om nätterna äro de hemtamde foglar i fara för Natt-uglor, hvaraf här gifves et stort förråd. De uppehålla | sig merendels i p. 132 kärr, hafva et fult läte om nätterna, och stjäla sig då ofta på Hönsen, hvilka gemenligen taga sit natt-qvarter up i Äppel- Persike- och Kersbärs-träden i trädgården; men som de nu här i landet hålla på, at, lika som vi i Sverige och Finland, med all ifver utöda och göra ända på skogen; så kan däraf den nytta följa, at desse Rof-foglar därigenom blifva mera blottade, och dem betages tilfälle, at så behändigt göra skada.

Hjortar finnas här i landet, i synnerhet i de tjocka skogar, i myckenhet villa. De tyckas ej vara et särskilt Species från våra Europeiska. En Ängelsman hade här en, hvilken han gjort hemtamd. Det är at märka, at ehuru skygge desse Hjortar äro i skogen, där de mäst uppehålla sig i de här så kallade En-kärr, eller där den förr omtalta Cypressen växer; så kunna de dock, när de togos unga, blifva så tame, at de komma af sig sjelfve til folk, äfven til främmande. Denne hade blifvit tagen, när hon var helt liten. Det var en hona. Färgen öfver hela kroppen en smutsig rödbrun, undantagandes, at den under buken och svantsen på undra sidan, var hvit: öronen voro gråaktiga: mot nosen var hon mycket smal: hela kroppen eljest smärt och nätt: håren täta och hel kårta: svantsen räckte nästan til knä-veken: vid knä-veken på hvardera af bak-benen satt på inra sidan en knyl. Karlen, som rädde om den, berättade, at han gjort åtskilliga tama, således. at han fångat dem medan de varit unga. Han hade haft denna i 3 år. Hon var nu med kalf. Ägaren hade hängt en skälla på hennes hals, at då hon gick i skogen

p. 133 folk måtte se, at hon var tam, | och sålunda ej skjuta henne. Hon hade frihet at gå hvart hon ville, kunde ock springa öfver de högsta gärdesgårdar, så at det hade varit svårt, at stänga henne inne. Ibland gick hon långt bårt i skogen, blef ock stundom par nätter bårta; men kom af sig sjelf som annan boskap sedan hem. När hon gick i skogen, sades hon ofta sälla sig med de villa Hjortar, och narra dem ibland hem til husen, i synnerhet den tiden, då de voro löpske, så at ägaren genom denna Hind fått skjuta de andra villa Bäckar tätt vid sina hus. Hon hade en stark lukt, då hon stod på den sidan, som blåste från folket til henne; ty jag såg henne resa sig up och se mot vädret, när jag ej ännu kunde blifva varse något folk på vägen, fast de en stund därefter kommo fram. Så snart de villa Hjortar få lukt af folk, ränna de sin väg. Om vintren födde mannen henne med säd och hö; men om sommaren gick hon ute i skogar och på ängar, och åt både af gräs och örter, som annan boskap. Nu hölt

han henne uti en äng. Hon åt i synnerhet med begär väpling, bladen af Hickery, bladen af *Andromeda paniculata*, *Geranium maculatum*. Äfven hölt hon til godo grod-blad, gräs och åtskilliga andra växter. Mannen sade sig sälja dessa åt Herr-folk i Philadelphia, hvilka sände dem som rariteter til andra orter, och hade han fått 25, 30 å 40 Skillingar Pensylvaniae mynt för stycket, alt som han råkat köpman til. De villa Hjortars föda om sommartiden är gräs och hvarjehanda örter; men om vintren, då de ej hafva dem, äta de ändarna och knopparna af unga telningar och qvistar, som växa i skogen. At de om samma vintertid utan fara äta Skedträ (*Kalmia latifolia*), | som dock är en död för andra Kreatur, är sagt Tom. 2. p. 134 p. 432. I den långa och kalla vintren, som börjades här med mycken stränghet den 19 December 1740, och varade til den 13 Martii 1741, alt efter gamla stylen räknat, då det ock föll så mycken och djup snö, funnos Hjortarna på flera ställen ligga döda i snön, enkannerligen längre up i landet, där snön var djupare. Om det då skedt däraf, at snön var så mycken och djup, at de icke kunde komma fram och utur honom, eller at kölden var för stark och långvarig, eller i brist af föda, visste ingen säga. Likaledes berättade gamle män, at då här föll år 1705 den myckna ovanliga snön, som omtalas i Almanachorna för dessa orter, och som var öfver halfannan Svensk aln djup, kom hit ned otroligt mycket Hjortar, hvilka sedan i myckenhet funnos döde i skogarna; emedan snön var så djup, at de ej kunde komma fram. En stor hop foglar funnos ock då döde. Uti Matsong kom en Hjort samma vinter hem til husen, där de fordrade boskapen, och åt af höet tillika med dem. Hungern hade så tamt honom, at han strax vardt helt tam, och lop ej undan för folket. Han gick sedan en lång tid hemma hos dem, som et annat hemtamt djur. Alle gamle berättade, at det i deras barn-dom varit här i landet mångfalt mera Hjortar, än nu för tiden. Det var då ej ovant, at få se 30 eller 40 af dem i en hop. Orsaken til deras förminskning är förnämligast, at landet sedan blifvit starkt bebodt, skogarne bårthuggne,

och mångfalt mera folk, som nu döda och skrämna dem, än den tiden; men längre up i landet, där stora skogar och ödemarker äro, gifves ännu stor ymnohet däraf. p. 135 Ibland deras fiender äro | detta landets Loar, hvilka äro et och samma slag med vår Svenska Varglo. Desse klifva up i träen, och då Hjortar gå därunder, kasta de sig ned på dem, spänna sig fast, bita och sarga Hjorten, suga ut blodet, och släppa honom ej, innan de dräpit honom.

Hål i jorden funnos åtskillige så på backar, som på utmarker och i linda lagde åkrar. Desse hål voro runde, merendels af den storlek, at et finger eller ock tumen kunde få rum däruti. De gingo mäst lodrätt ned i jorden, och gjordes antingen af Torndyflar eller stora metmaskar. Där Hästar fält sina excrementer, om det ock var på hårdaste vägen, hade Torndyflarna gräfvit därunder hål djupt ned i jorden, så at stora mullhögen låg bredevid. Desse hål betjante andra Insecter sig sedan af, i synnerhet *Grylli* och *Cicade*; ty om en denna tiden gräfdde up något hål, funnos gemenligen ned i det samma en eller flera ungar af *Gryllis* och *Cicadis*, hvilka ej ännu aldeles kommit til sin rätta skapnad.

Den 19 Maji.

Om morgonen begaf jag mig i HERrans namn från Racoon, som är en Socken i det fordom så kallade Nya Sverige, och ännu till största delen af Svenska bebodd, at skynda med min resa Norr åt. Jag tänkte först, at resa i början på April månad; men jag fann det ej rådligt för många orsaker. Inga löf voro då framme: föga viste sig något blomster. Jag visste ej hvad örter funnos här på orten om Våren; ty de som här finnas om hösten äro helt andra, än Vår-örterna. Af de Svenska hade jag denna p. 136 vinter fått veta | så Oeconomisk som Medicinsk nytta af många växter, på dem de hade synnerliga namn; men de kunde icke då visa mig dem; emedan de ej voro framme, och af deras otilräckeliga och felaktiga beskrifningar var jag ej i stånd en gång, at gissa hvad örter de

mente. Hade jag nu så tidigt rest bårt, så hade jag gått i mistning af vissheten om alt detta; därför hölt jag rådligast, at stå litet qvar på Våren, hälst jag ändock kunde hinna göra min resa Norr-åt.

Svart-orm. — Vid vägen låg på et ställe en af de ormar, som Ängelsmännen kalla **Black-Snake**, och de Svenske **Svart-orm**, den vi slogo ihjäl, och mätte så dess längd, som var just 3 Svenska alnar. Denne orm är til sin skapnad och åtskilliga egenskaper beskrefven och med lifliga färgor afmalad, at han ser ut, som låge han lefvande, uti Herr CATESBYS Nat. Hist. of Carol. Vol. II. p. 48. t. 48. där han kallas *Anguis niger*: jag vil på detta stället införa et och annat, som jag om honom upteknat. Hans längd är åtskillig, dock äro de fullvuxne gemenligen 3 alnar långa; men är ändock mycket smal. Den tjockaste jag sedt, hade, där han öfver kroppen var bredast, näppeligen 3 tvärfingers tjocklek. Ofvanpå är han til färgen svart, hvadan han fått sit namn, glänsande, ganska hal: under hakan hvit, hal: under buken hvitaktig, så at det stöter på blått glänsande, ganska slät och hal. Det torde gifvas varieteter af dem. En om $7\frac{1}{2}$ qvarters längd hade 186 segmenta abdominis, och 92 semisegmenta caudæ, och det flera gånger helt noga räknadt. En annan af 7 qvarters längd hade 184 segmenta abdominis, och endast 64 semisegmenta caudæ, äfven flera gånger räknadt. Mon i dess ungdom någon del af stjärten blifvit afslagen, och ändan sedan hopläkt? Detta kan väl ibland ske. Af dessa svarta ormar finnes här i landet en myckenhet. Han är en af de ormar, som först krypa fram om Våren, hvarmed han ibland blir så narrad, at om varm väderlek helt tidigt infaller, kräker han fram; men då köld strax därpå stöter til, fryser han så, at han blir helt styf och ligger stel på marken, ja, ibland på sjelfva isen. De hade stundom tagit honom, där han legat så bårtfrusen på isen, och lagt honom för elden, då han efter en liten stund blifvit lefvande. Ja, det har händt, at då vid Nyårs-tiden några mot vanligheten varma dagar infallit, har han därigenom blifvit narrad, at krypa fram ur sit vinter-näste, dock til sin

olycka. Gemenligen kommer han här fram i slutet af Martii månad efter gamla stilen. Af alla ormar här finnas är denna den snällaste; ty han far så fort, at en hund näppeligen kan taga honom fast; därför, då han ibland ränner efter folk, är nästan ogörligt, at komma undan för honom; men lyckan därvid är, at hans bet ej är förgiftigt eller farligt; ty många hafva blifvit bitne af honom i skogen; men haft näppeligen mera mehn däraf, än om de sårat sig så mycket med en knif. Det sårade stället blir endast ömt någon tid. Han gör eljest ingen skada, undantagandes om Vår-tiden, då han är i sin brunst, och i sjelfva samman-parandet med honan; ty om någon då kommer, och hindrar honom, blifver han så förtretad, at han ränner efter hvem det är med alla krafter. Far han då | någon för sig, som är rädd, så blir den illa utkommen. Jag hafver känt flera, hvilka vid et sådant tillfälle så satt til fötters undan honom, at de ment, det de skulle löpa andan utur sig; emedan ormen följt efter så hastigt som en pil. Den som då kan sansa sig så mycket, antingen då ormen först kommer rännande, eller ock under det han springer undan honom, at han kan med en käpp eller annat sätta sig til mot-värn; så vänder han gärna om, och gifver sig sjelf på flykten; men ibland är han ändock så djärf, at han likafullt rusar fram ända in til en, och stannar ej, innan han får en god släng. Det försäkrades af alla, at om han hinner up en, som ständigt löper undan, och ej har mod, at sätta sig til mot-värn, slingrar och lindar han sig så om dess fötter, at den som flyr, ej mer kan springa, utan måste stupa omkull, då han biter några gånger i benet, eller det han får uti, och så far han sin väg igen. Jag vil anföra tvänne Historier, som upplysa detta: Doctor COLDEX berättade mig, då jag vistades i Nya York, at han om Våren år 1748, haft vid sin gård på landet åtskilliga arbets-karlar, hvaribland var en, som nyligen kommit från Europa, hit til landet, och altså ej mycket visste om ormens egenskaper. När de andre karlarne fingo se, hvar en stor lång svart-orm hölt på at para sig med honan, narrade de denna främmande

karlen, at gå dit och slå ihjäl honom, hvilket han med en liten käpp företog sig at uträtta. Så snart han kommer inemot där ormarna lågo, blifva de honom varse, då hanen, förbittrad, lämnar sit nöje, och som en pil kommer farandes mot drängen. Denne, som minst väntat et sådant mod hos orjmen, förskräkt, kastar i räddhogan käppen från sig, och gifver sig til fötters det mästa han orkade och förmådde. Ormen sätter efter, får honom fast, lindar sig flera gånger omkring hans ben, så at karlen föll omkull, och hade så när af förskräckelse mist förståndet. Han blef ej ormen förr qvitt, än han omsider så mycket repat mod, at han fick ut sin knif, och skar honom på 2 à 3 ställen tvärt af. De andre karlarne sågo med nöje på denna leken, utan at göra honom det minsta bistånd, de skrattade endast därät. Åtskillige i Albany förtälde för mig en händelse, som där tildragit sig med en Jungfru, hvilken om sommaren gick utanför staden tillika med andra flickor, och hade sin Neger eller svarta Slaf med sig. Hon sätter sig ned i skogen på et ställe, då de andre lupu omkring, och innan hon visste ordet af, kommer en svart-orm, hvilken blifvit oroad i sit kärleks-verk, och löper under hennes kjortlar, slår sig midt om lifvet, at flickan af förskräckelse och ormens klämmande faller ned och dånar. Negern, som kom och fann henne i detta tilstånd, antingen han då trodde, at någon svart-orm kommit til henne, eller at han ville bruka de medel, som somlige betjäna sig af, at få en dånad til lif igen, lyfter up kjortlarna, finner svart-ormen där, som lindat sig omkring hennes lif så tätt han kunde. Negern var ej i stånd, at få honom lös, innan han måste skära honom af, då flickan ändteligen kom til sig igen; men som Negern då kom, at få ögna henne för nära, kunde hon aldrig mera tola, at se denna Negern för sina ögon, utan blygdes så mycket däröfver, at hon likasom trånade bårt, och ändteligen dog. På andra tider om året är denne orm | mera benägen at löpa undan, än ränna efter folk; dock försäkrades af flera, at han äfven långt in på sommaren, då han ej mera är i sin brunst, jämväl förföljer folk, i synnerhet barn, näm-

p. 139

p. 140

ligen då, när han ser någon är rädd, och sätter til fötter undan honom. Ja, åtskillige påstodo och beropade sig på egen förfarenhet, at en ibland kan reta honom til at jaga efter sig, om en kastar något efter honom, och be-gifver sig sedan, at springa undan. Jag kan ej gärna med fog draga detta i tvifvelsmål, emedan det är mig berättat af så många trovärdiga personer; men för mig har det aldrig velat lyckas: jag har alltid, när jag sett honom, dels börjat löpa undan, dels slängt något efter honom, och sedan satt til fötters från honom; men jag har aldrig kunnat förmå honom, at komma efter. Om han ansedt mig för en illstig frestare, eller hvad, vet jag icke. Han har gemenligen af alla krafter farit til vägs från mig, som en pil. Nästan alle här i landet tillade denna ormen en sådan kraft, at förkjusa Foglar och Ickornar, som är omtald och beskrefven i Andra Tomen pag. 197, 415, 416; så at Fogeln eller Ickornen, som sitter up i trädet, och på hvilken denna ormen, som ligger där nedanföre, fäst sina ögon, måste komma ned från trädet, och löpa honom midt i gapet, som då uppsvälger den samma. Jag vet ej, hvad jag skal säga härom: jag har aldrig sjelf sett det; men jag har uti min Dagbok upteknadt några och tjugu personer, och bland dem åtskilliga de aldratrovärdigste Män, som någonsin kunna gifvas, hvilka med en mun, fast ofta på vidt från hvarandra skilda ställen, berättat, och på deras tro och ära försäkrat, at de med egna | ögon sett, (och somlige af dem det flera gånger,) huru denne svart-ormen förkjusat Ickornar och Foglar, som setat up i trån, i det ormen legat nedanföre, och haft sina ögon tätt och skarpt fästa på fogeln eller Ickorn i trädet ofvanföre, hvilken qvidt och låtit mycket illa. Ickorns eller Fogelns läte sades vara vid det tilfället sa qvidande, at en innan en ser dem, kan af lätet visst veta, at ormen då håller på, at förkjusa dem. Ickorn eller Fogeln far up och ned i trädet, med et sådant jämrande, och kommer alt närmare och närmare ned til ormen, hvars ögon äro orörligen fäste på den samma. Det tyckes, som desse arma kreatur genom löpandet eller hoppandet up för trädet

skulle söka at komma från ormen; men det är likasom något droge dem tillbaka. De måste strax ned igen, och hvar gång de vända tillbaka, nalkas de sin fiende närmare, til dess de på slutet under et ängsligt qvidande nödgas hoppa in i hans mun, hvilken til den ändan står vidöpen och ganska stor, då han småningom svälger honom i sig. Som både Ickornar och Foglar beständigt i myckenhet, nästan utan all räddhoga, springa i skogarna ned på marken hit och dit, där ormar ofta ligga i försåt, och där de hafva alt för lätt, at gifva dessa Djur och Foglar et dödligt hugg, så tyckes, det denne så kallade och trodde förkjusning kunde uttydas på det sätt, at Ickornen och Foglen förut af ormen fått sit bane-sår, och at ormen, som på sit hugg varit viss, därför ligger qvar, efter han nog vet, at det sårade kreaturet då är förgiftat eller hans häftigt gjorda bett börjar värka, och skal omsider nödsakas, at flytta sig ned til honom alt mer och mer, samt at det ängsliga lätet förorsakas af | den sveda förgiftet eller hugget gör; men så kan däremot invändas, at denna svarta-ormens bett är ej förgiftigt. Det tyckes ock, at om han fått komma en Fogel eller Ickorn så när, at han fått gifva dem et så djupt bett, at de innan kårt därefter skulle därpå sätta lifvet til; så hade han ock väl kunnat hålla honom fast, och ej släpt honom up i trädet, eller har han på sit vanliga sätt kunnat i hast linda sig omkring honom, och klämma eller qväfja honom ihjäl, som han ibland gör med Höns; men det aldräfnämsta, som gör, at ingen kan antaga ofvan anförda uttydning för tillräckelig, är, at flera af de aldrätrovärdigaste personer heligt bedyrat, at ibland, då de så stått och sedt på, huru denne ormen hållit trågit på, at förkjusa någon Fogel eller Ickorn, och det ändteligen kommit därmed så långt, at detta arma kräket snart skulle löpa i dess fiendes gap, hafva de ej altid haft hjärta, at låta det komma därtil, utan då omsider slagit ihjäl ormen. Näppeligen hafva de hunnit gifva ormen et rätt dödligt slag, förr än den til sin undergång redan stadde Fogeln eller Ickorn återvändt med sin jämmer, och likasom i hast sluppit löst ur det

nät, som honom fångslat. Ickorn har hoppat och Fogeln har flugit på samma ögnableck, som en pil bårt, lika som elden varit efter honom; somlige sade, at då de aldrig så litet omakat ormen under detta, så at han måst se sig omkring, och vändt ögonen från Ickornen eller Fogeln, hafva desse djuren strax farit sin väg, lika som de sluppit ur någon snara, utan at stanna på långt håll. Hvarföre skulle desse nu i hast fara bårt, och ej förr? Hade de förut varit af ormen antingen förgiftade eller så häftigt bitne, at | de ej orkat mera komma från trädet, utan måst skrida alt närmare och närmare ned til ormen; så hade de ju ej genom ormens dödande eller omakande kunnat ärna några mera krafter mot det djupa sår de fått. Det tyckes därföre så kunna uttydas, at ormens på dem fäste ögon förut förkjusat eller fångslat dem; men detta syns ändock vara både orimligt och obegripeligt, ehuru det af flera de aldratrovärdigaste personer berättas, och ehuru det här i landet af nästan alla halles för så visst, at den, som bjuder til at tvifla därpå, vinner ej annat därmed, än allas åtlöje. Andre må därföre nogare undersöka denna saken. Han biter de smärre grodor ihjäl och äter up dem. När han kommer öfver ägg så af Höns, som af andra Foglar, hugger han håll på dem, och super ut alt det som däri är. Då Höns ligga på äggen, stjal han sig i boet, lindar sig om Hönan, och kramar hånne ihjäl: suger ur äggen. Herr BARTRAM berättade, at han ofta sett denna ormen klifva up i de högsta trän efter Fogel-ägg och ungar, och at han altid gått med hufvudet förut, då han skolat ned igen. En af de Svenska förtälde mig, at en af dessa ormar en gång haft en hans Hönas hufvud i sit gap, och vefvat sig i öfrigt så många gånger omkring henne, at hon ej kom ur fläcken, utan hade nödvändigt måst sätta lifvet til, om ej mannen kommit hånne til hjälp och dräpiti ormen. Hon var sedan lika frisk som förr. Efter mjölk säges han vara ganska snal, så at da han fått vanan i en mjölk-källare, är han svår, at hålla därifrån. Man har sett dem äta mjölk ur skal med barn, utan at hugga eller bita dem, fast barnen ibland knackat dem med

skeden på | hufvudet, då de velat alt för snålt dela mjölken med dem: jag har ej hört honom hväsa. Han sägs kunna resa sig til nästan mer än hälften på ända, at se omkring sig. Hvert år släpper han sit skinn, hvilket hålles vara mycket godt för krampen, om det antingen sys fast vid et bälte, eller byx- eller kjortel-linningen, och bäres beständigt på kroppen. Samma skinn sades ock vara godt, at hacka sönder, och gifva in åt en Ko, som ej vil rensa sig efter det hon kalvat. p. 144

Rågen började nu blomstra.

Hvad skillnad på Örter och Jordmon Bäckar &c. ibland göra, har jag ofta under mina resor med förundran sett: ofta kan en bäck ej vara större, än at man kan hoppa öfver honom, och ändock skal däribland finnas helt andra växter på den ena sidan, än på den andra; därföré så snart jag kom til någon stor bäck eller å, väntade jag mäst altid, at få se någon blomma, den jag ej förut blifvit varse: deras frön lära med vatnet från aflägsnare ställen blifvit nedförde; men så var ock ej sällan jordmonen på den ena sidan af bäcken eller ån helt annan, än på den andra, så at då den på ena sidan är fet och fruktsam, är han på den andra torr, sandig och mager. Men en Elf kan göra ännu större skilnad. Sålunda se vi, hvad stor skilnad det är imellan Pennsylvanien och Nya Jersey, hvilken Floden Dellaware skiljer åt. I Pennsylvanien består jordmon af mylla, utblandad med sand och lera, som är mycket fet och fruktbärande; och up i skogarna är landet där somligstäds tämmelig bärgigt och stenigt; tvärt om är jordmon i Nya Jersey mäst af en mager | och torr p. 145 sand, ej mycket fruktbärande, undantagande på vissa ställen. Sällan finnes där någon sten, och än mindre några bärg: i den förra får man sällan se någon tall: i den senare äro hela skogar däraf.

Om aftonen kom jag til Philadelphia.

Den 22 Maji.

Locusts, här af Ängelsmännerna så kallade, eller en art af Gräshoppor, började förleden natt och sedan i dag

komma krypandes ur sina hål i jorden til en faselig myckenhet. Så snart de någorlunda fått torrka sina vingar, och laga sig tilreds, upstämde de med sin sång, at den, som reste i skogarna nästan ej annat visste, än at han skulle mista öronen. I detta år var här en förskräcklig myckenhet. Jag har uti Kongl. Svenska Vet. Acad. Handl. för år 1756. p. 101. och följande gifvit en omständelig beskrifning öfver dem, deras lefnadssätt och andra egenskaper, m. m. så at jag ej behöfver uprepa det samma här, utan vil hafva den benägne Läsaren hänvist til nyssnämde ställe.

Den 25 Maji.

Tulipan-träden blomstrade nu som bäst. Blommorna likna Tulipaner, och se nog täcka ut; men fast de ej fägna näsan med någon lukt, var det dock et nöje, at se träen til storlek och högd täfla med våra största Ekar, fullströdde med blommor, de där liknade på långt håll Tulipaner.

p. 146 **Scarabæus** inermis subolivaceus, elytrorum sutura & margine nigris, femoribus fuscis, fans til myckenhet på Tulipan-trädets blommor, antingen de då samlade farina antherarum eller parade sig tilhopa; eller hvad de gjorde, kan jag ej visst säga. Jag såg sedan längre in på sommarens, at denne samme *Scarabæus*, då Mulbären blefvo mogne, gräfdde uti dem djupa hål, antingen hon då åt dem, eller ville lägga däri sina ägg. Jag fann ock sedan, at de i lika myckenhet tagit sit hufvud-qvarter uti blommorna på *Magnolia*.

Smultron funnos nu mångenstäds på backarna fullmogne.

Kersbär, helt mogna, fördes nu af Landtfolket in; men det var dock endast några få på en tallrik til nyfikenhet: dock såg man häraf, at et och annat af dessa bär nu redan var moget, som nogsamnt vitnar om Climatet.

Den 26 Maji.

Travado, eller **Travat**, kallas här en synnerlig art af storm. En sådan infant sig i dag; ty om afton klockan 10. då Himmelen var helt klar, kom et tjockt hel svart moln-il med vädret från SW. Uti luften var eljest helt lugnt, at det blåste ingen ting; men vi kunde långt förut hafva påminnelse om denna molnfläckens annalkande af det starka susande, gny och blåst, vi hörde åt SW. i skogen, som tiltog alt mer och mer, ju närmare det kom. När det ändteligen hant fram, hade det en häftig blåst och storm i följe med sig, som efter den led det gick, kastade svagare gärdesgårdar omkull, förde dem et långt stycke bårt, samt bröt omkull åtskilliga trän; därefter fölgde et tämmeligt rägn, hvilket dämpade stormen, och gjorde alt lugnt som förr. En sådan Travado kom|mer p. 147 här ofta om sommaren, och har den förmon med sig, at den kyler den heta luften; men gör ock ofta nog skada. Merendels är den beledsagad med starkt dunder och ljungeld. Så snart den gått förbi blir lika klart som förr.

Den 28 Maji.

Magnolia blomstrade nu som bäst: dess blommor gifva från sig en ganska behagelig lukt, som mer än mycket vederqvecker och förnöjer den, som denna tiden, i synnerhet om aftnarna, kom at gå eller resa uti skogarna. Längre fram, när villa Vin-rankorne började blomma, var deras lukt ej stort sänre. Åtskilliga andre blommor hulpo ock til, at upfylla luften med sina angenäma ångor.

Kalmia angustifolia af Herr Archiat. och Riddaren LINNÆUS så kallad i Spec. Plant. pag. 391. stod nu som bäst i blomma, växer gemenligen på sandhedar, eller andra torra magra ställen, där få andra växter vela fort. Här i Pensylvanien, men i synnerhet uti Nya Jersey, är han nog allmän; finnes äfven i ymnighet nti Nya Yorks Province. Uti Canada blir han mera sällsynt. Om vintern behåller hon här sina löf qvar. Han är en prydnad bland

buskar, då den står i blomma: blommorna sitta nästan som i en krona, och äro af en skön ljus purpurfärg, men ned i botten ses en Cirkel af en hel mörk purpurfärg, och inom den är Corolla gråaktig eller ljus. Blommans skapnad liknar de gamlas rundaktiga och i flera fälder hopkrammade skålar. Blommorna sitta som sades i kronor eller klasor rundt omkring stammen ofvantil, så at stammen vid denna tiden ser ut som en utprydd Pyramid.

p. 148 Af | Ängelsmän uti Nya York kallades han **Dwarf Laurel**. Han har samma egenskap, som dess broder *Kalmia Latifolia*, nämligen, at han tager lifvet af Får eller andra smärre kreatur, som äta något rundeligen af dess löf. Huru han gör med större boskap, vet jag ej. I öfrigt har man sig ej bekant någon dess nytta, utan at han endast är en liten ögon-fägnad, så länge han står i sin fägring.

Kalmia Latifolia Linn. Spec. 391. stod äfven nu öfver alt i sin härlighet eller bästa blomstrande. Han täflar denna tiden i blommors fägring med sin broder, den näst-föregående, hvarom mera är nämt förut uti Tom. 2. p. 431. men så mycket desse bägge kunna skryta när det kommer an på den täckeästa färg och skapnad af blommor, hvarutinnan de äro som et mäster-stycke; så litet hafva de, at yfvas, när en frågar efter den behagliga lukten, som eljest en *Magnolia* äger; ty de hafva så godt som ingen lukt. Med en sådan sparsamhet och hushållning delar den Store och allvise Skaparen ut sina häfvor! ingen får alla, hvar får sin, och ingen blir lottlös!

Den 30 Maji.

Indianer. Då nu i Maji månad en stor hop af **Herrnhutare** kommo från Europa öfver til Nya York, hade de bland sina omvända äfven par Grönländare med sig. De andra här i America vistande Herrnhutare sände då några af sina bröder härifrån Philadelphia dit, at taga emot dem, bland hvilka voro så väl par Indianer af dem, hvilka de omvänt til sin lära af Villarna här i landet, som ock par

stycken hem|na från Surinam i Södra America. Af alla p. 149
 dessa 3 slags omvända Americanska Hedningar, nämligen
 från Grönland, Norra America och Södra America, kommo
 nu några at mötas i nya York. Jag hade sjelf ej tillfälle,
 at se dem; men alle, som dem sett, och jag därom talade
 med, trodde sig helt ljusligen hafva funnit, at ehuru desse
 3:ne Americanska folkslagen voro komne från så ifrån
 hvarandra vida aflägsne orter, hade de dock alle i det
 mästa aldeles lika lineamenter och skapnad, endast at de
 från Grönland var til växten något mindre; så at de häraf
 dömde, det alle desse 3 slags Hedningar i forna tider
 härstammat af en och samma Noachs efterkommande, ja
 af en ännu längre ned varande Stamfader. Huru vida de
 träffat rätt, kan jag ej säga.

Mogna Kersbär åt jag i dag första gången detta år;
 de började ock nu blifva mera allmänna, och ej så dyra.

James kallades et slags rötter, som folket i den var-
 mesta delen af America mycket planterar sig til mat, på
 samma sätt, som vi göre med Poteter. I dag smakade
 jag dem första gången hos Herr FRANKLIN. Man har ej
 ännu budit til, at plantera dem här, utan de voro hitförde
 med skepp från Westindien eller den hetaste delen af
 America, och ätas här som raritet. De äro til färgen
 hvita, och smaka mäst som de allmänna Poteter, ja näppe-
 ligen så väl, så at jag ej ser, huru det lönar mödan, at
 plantera dem hos oss, om de ock här kunde komma fort:
Dioscorea alata Linn. Spec. 1033.

Ost göres nog här på orten, dock sades denne ej p. 150
 vara så god, som den från Ängeland. Somlige påstodo
 dock, at när denne blir gammal, skal han ej vara sämre
 än den nyssnämde. Jag tyckte ock, at åtskillige slags
 Ostar, gjorde här på orten, näppeligen gofvo de Ängelska
 efter i godhet. En man från Boston i Nya Ängeland be-
 rättade, at somlige där göra ganska skön Ost, och skal en
 af deras hemligheter därvid bestå däri, at om en låter
 korna gå på sådana ställen, där det är salt vatten, skal
 Osten på långt när ej blifva så god som när de gå, hvarest
 vatnet är friskt; därför skola somlige där på orten, som

bo vid Hafvet, med flit afhålla sin boskap från betande på sådana ställen, hvarest vatnet är salt; emedan de tro, at det skämmer deras mjölk. Men detta torde behöfva någon nogare undersökning.

Den 31 Maji.

Vid middagstid skedde resan i HERrans namn från Philadelphia uti en Jagt, som beständigt, så länge Floden Dellaware är öppen, plägar gå imellan Philadelphia och Trenton fram och tillbaka. Vi seglade sålunda från Philadelphia upp för nyssnämde Flod under en god vind och vackert väder. Då och då hoppade et slags stora fiskar, som Ängelsmännerna kalla **Sturgeons**, eller en art af Stör, ofta til en famns högd up utur vattnet. Desse fiskar sågo vi hela dagen sålunda hoppa ända tils vi kommo til Trenton, där vi lämnade Floden Dellaware. Landet var nu i början på Pensylvaniæ-sidan lågländt, men på Nya Jersey sidan var det litet högländtare af branta fast ej särdeles höga sand-stränder. På ömse sidor om Floden var hög löfskog.

p. 151

Väderleken var mäst hela denna månaden, då det var någorlunda uphålsväder, sådan, at förr middagen var lugnt: men straxt efter middagen begynte blasa litet och ibland mera. Äfvenledes var mäst hvar dag för middagen klart; men efter middagen blef det något mulit, dock utan at rägnas.

Elfs-backarne voro sedan ibland högre, ibland lägre. Här och där syntes sma hus i skogen vid stranden, och ibland något vackert stenhus. Elfven blef ock nu mycket smalare; kläckan 3 e. m. seglade vi förbi Burlington.

Burlington, som är hufvudstaden och Gouverneurens Residence uti Nya Jersey, var en liten Stad belägen 20 Ängelska mil från Philadelphia på högra handen vid floden, då vi seglade up åt. Husen voro mästadelen bygde af sten, fast de stodo nog glest. Staden ligger tämmelig väl til; emedan nog stora Skepp äfven kunna gå dit up:

men han kan ändock aldrig taga sig i handel för Philadelphia, åt hvilket dess ägare gifvit så stora förmoner, hvaraf det nu så tiltagit, at det rycker handelen från alla nästgränsande städer. Gouverneurens hus i Burlington är bara en liten stenbyggning, som ligger tätt ned vid floden, och är det första hus i Staden, då en kommer från Philadelphia. Vid ebb och flod, som uti elfven Delaware går ända up til Trenton, är at märka, at då uti full måne högsta vatten är ute vid hafsbandet vid Cap. Hinlopen, til exempel kl. 9 f. m. så är högsta vatten eller flod i Chester 10 minuter efter kläckan 1 e. m. uti Philadelphia kl. 2. 10. m. och i Burlington kl. 3. 10 m. e. m. som Herr L. EVANS mig berättade.

Elfs-backarne voro nu merendels höge och brante på Nya Jersey sidan, samt bestodo af en blek tegelfärgad sand-jord; men på Pensylvaniæ-sidan voro de, på de flästa ställen, långsluttande och af en svartaktig fet jord, utblandad med glimmer. På Jersey sidan syntes då och då Tallar, men sällan på Pensylvaniæ-sidan, undantagandes på några ställen, då händelsen fört dem dit från Jersey.

Mot aftonen, då det redan en stund varit ebb, och vinden aldeles lagt sig, kunde vi ej komma längre, utan måste fälla vårt ankare ungefär 7 Ängelska mil från Trenton. Här låge vi hela natten. Skogen var full med **Eldflugor**, hvilka foro i ymnighet som eldgnistor imellan träden, och ibland tvärt öfver Elfven. Uti vattusamlingar här och där vid Elfssidan hade **Ox-grodorna** et grufveligt råmande och bölande, ofta väl öfver hundra på en gång och på et ställe. **Wipperiwill** hördes ock öfver alt.

Den 1 Junii.

Om morgonen, sedan rågnet vändt igen, fortsatte vi resan. Elfven Delaware var här mycket smal, och Elfs-backarne af samma beskaffenhet, som vi hade i går, sedan vi lämnat Burlington. Mot kl. 8. f. m. hunno vi fram til Trenton, se Tom. 2 p. 338.

Den 2 Junii.

p. 153 Om morgonen fortsatte vi resan därifrån i en Formansvagn. Desse äro gemena öppna åkarevagnar, hvilka på steniga ställen nästan kunna skaka lefver och lungor ifrån en. Annars brukar en del | af de förnämre, at resa med egna hästar antingen de då åka i vagn, eller Chaise, eller rida, hvilket sista är det allmännaste. Situation af landet har jag beskrifvit i Andra Tom. p. 339. och följ. Åkrarne voro merendels besådde med Hvete, Råg, Mays, Hafra, Hampa, Lin. På somliga ställen sågo vi stora stycken af åkrarna besådda med Hampa.

Castanie-trän funno vi hela dagen i skogarna, och det i tämmelig myckenhet: det växte ofta på hel utmager jord, där det ej hade för vått eller för tort.

Tulipan-trän syntes ingensteds vid vägen; dock berättade folket, at de finnas här på somliga ställen.

Bäfver-trädet (*Magnolia*) växte här och där uti kärr. Som det nu blomstrade som bäst, och lukten af dess blomma är en den behagligaste i verlden; så kunde man på långt håll innan man kom til kärren, känna dess angenäma utdunstningar. Ofta, då man for förbi något kärr, kunde man ej blifva varse detta trä; men den härliga lukten rögde dock, at det var i nägden.

p. 154 **Phlox glaberrima** Linn. växte i tämmelig myckenhet här och där i skogarna, och prälade med sina röda blommor. Den upfylte här de ställen och den jordmon, som Tjär-blomster (*Lychnis viscaria*) och *Lychnis dioica purpurea* hos oss i Sverige växa på. På våta ställen växte *Phlox maculata* Linn. ymnogt, upfyld med sköna röda och ganska välluktande blommor. Denna tog här in de ställen på lågländta ängar, som *Lychnis Flos cuculi* i Sverige har sit hemvist på. Lägger man *Bartsia* | *coccinea* och *Lobelia cardinalis*, samt *Monarda didyma* til, som alla växa villa här i landet; så får man väl här dem, som kunna pråla med den skönaste röda färg, som gifvas kan.

Sassafras var allmän och ymnog uti skogar och vid gärdesgårdar.

Husen, där vi foro fram, voro merendels af trä. På et ställe höllo de på, at upmura et hus, hvars väggar gjordes af bara ler på samma sätt, som de ock här göra sina bakugnar.

Bohvene hade redan af sig sjelf börjat fortplanta sig på et och annat ställe. Vi sågo hela dagen stånd däraf så i skogarna som ute på fälten; men dock alltid vid vägar, som utviste, at de först kommit hit af spilt korn.

Om aftonen sent kommo vi fram til Nya Brunswig. Beskrifning därpå se Tom. 2. p. 343.

Den 3 Junii.

Vid middags tid begåfvo vi oss härifrån på en Jagt, som gick til Nya York, och seglade ned åt floden, hvilken i början på ömse sidor hade tämmeligen höga och branta backar af den röda stenen, som är omtalt Tom. 2. p. 345, här och där stod på elfs-backen någon gård. Längre ned viste sig på ömse sidor tätt vid floden stora fält och ängar. Vi kunde ej segla med Jagten hvar vi ville i floden; ty den var på somliga ställen, och äfven ibland midt uppå, nog grund; därför var vägen, där vi skulle fram, med ruskor utstakad. Vi kommo sedan ut på sjön, sågo i Söder ej annat, än bara Haf; men på vänstra handen hade vi beständigt fasta landet litet ifrån oss. | När vi kommo til sjelfva å-mynningen, hade vi två vägar, at välja, at gå til Nya York, nämligen, antingen innan om ön Staten Eyland, eller utan om den samma. Vi rättade oss efter vinden och väderleken; ty om det är storm eller mörkt väder, vågar man ej, at gå utanföre, där sjelfva Hafvet stöter på. Vi togo nu under et behagligt väder vägen utom, fastnade par gångor på grund, men arbetade oss dock löst, och hunno kl. 9 om aftonen fram til Nya York. Beskrifning på denna Stad, se Tom. 2. p. 358. och följande.

Den 4 Junii.

Vinrankor funnos hos en och annan i trädgårdarna, dem de först förskaffat sig hit från de gamla länderna. Desse bära mäst hvart år en myckenhet af välsmakeliga drufvor. När vintrarna äro kalla, frysa de och dö bårt ända ned til marken; men nästa Vår utslå de nya teltningar från roten.

Smultron fördes nu dageligen hit in til staden i stor myckenhet at säljas. De åto dem på samma sätt, som vi i Sverige, antingen som de voro, eller ock i söt mjölk, eller at litet Vin med Socker slogs på dem. De brukades ock til confiturer på vanligt sätt. En ung Ängelsman från Jamaica berättade, at inga Smultron växa där. Här i Norra America hafva Smultron gemenligen den egenkapen, at bäret sitter fast vid calyx, sa at de ej lossna så lätt från hvarandra, som på våra Svenska. Ormar sades vara mycket snåla på dessa bär. Ehuru här somligstäds finnes tämmeligen häraf, så svarar dock ej deras ymnighet mot den, som vi i Sverige och Finland kunna fagna oss af.

p. 156

Clover eller den **stora röda Väplingen** var sådd på et och annat stycke på backarna utan för staden. De höllo nu på, at slå somliga af dessa ängar; andra voro redan slagne, och torra Väplingen satt i välmar, at med det första bårtföras.

Kersbärs-trän voro planterade nog ymnigt utan för gårdar vid landsvägen från Philadelphia til Brunswig; men sedan blefvo de nog sällsynte. När jag kom på Staten Island, uti Nya Yorks Höfdingedöme, blefvo de åter nog allmänna vid gårdarna; men här hade de ej så många varieteter däraf, som i Pensylvanien. Jag såg i Nya Yorks Höfdingedöme ganska sällan, de svarta söta, utan mäst de röda sura. När en främmande kom at resa förbi någon trädgård, hvari frukten var mogen, kunde han stanna, gå dit in utan at säja någon til, och äta så mycket han ville, endast, at han ej bröt ned qvistar. Aldrig faus, at någon, ja icke den girugaste landtman, tiltalte honom

därföre; ty det var en allmän sed, och en landtman visste, at om han ville hindra resande från sådant, skulle han få ovetta af dem tillbaka. Men ehuru emellan Brunsvig och Staten Island voro nog få Kersbärsträn, funnos där dock desto större Äppel-trägårdar.

Den 6 Junii.

Fiskens förminskning. Åtskillige Stånds-Personer och Handlande härstädes af 50 å 60 års ålder, berättade enhälligt, at de på den kårta tiden de lefvat, helt tydeligen funnit, at myckenheten af hvarjehanda slags Fisk årligen tager af, och at de denna tiden på långt när ej få så mycket Fisk, som i deras barndom.

Rum, et slags Bränvin, som tilredes af Säcker-rör, och som ganska mycket brukas här i Norra America, i de Ängelska Colonier, föregafs af flera vara mera helso-sam, än det Bränvin, som tilverkas af Vin eller Sädesarter. Til bevis därpå anfördes åtskilligt: de sade sig lagt et stycke färskt kött uti Rum, och et annat i Bränvin, brändt af Säd eller Vin, samt låtit dem ligga däri i några månaders tid, då de sedan tagit ut bägge stycken på en gång, skal det, som legat i Rum, varit mäst likadant, som då det först lades dit; men det i Bränvinet skal hafva varit genomtit och fullt med hål alt igenom; men försöket lærer vara falskt. Major Roderfort berättade, at då han med Krigsfolket var på den Canadiska expedition, har han märkt, at om Soldaterne drucko eller söpo Bränvin på någon tid, dödde de gemenligen; men de togo alsingen skada, fast de dageligen på en längre tid söpo sig fulla af Rum. p. 157

Long Island kallas en ö, som ligger strax utanföre och midt emot Nya York vid sjelfva Hafvet. Den Norra delen af denna ö är långt mera fruktbärande, än den Södra. I forna tider har en myckenhet Indianer bodt på denna ö, och finnes äfven ännu någre af dem där qvar, hvilke dock minskas årligen, medelst det de flytta sig därifrån. Den Södra delen af ön är väl den magraste til

p. 158 jordmon; men så har den Allvise Skaparen ärsatt detta genom den myckenhet af Ostron, Hummer, Krabbor, åtskillig slags Fisk, samt mångahanda Sjöfogel, som där finnas i margfalt större myckenhet, än på den Norra sidan. | Det var ock orsaken, hvi Indianerne fordom mäst utvaldt denna Södra sidan til sit hemvist; emedan de mäst lefde af Ostron och det de fingo ur Hafvet. Man kan ännu under påstående ebb ibland i hast lasta hela kärlasset med de Ostron, som en enda flod skölgt up ur Hafvet på stranden. Öfver alt på ön finnes en myckenhet af Ostron, Mussel- och Snäck-skal, som Indianerne i forna dagar fört dit, då de lefde af dem, hvilka skal tjäna för nu varande invånare til en god gödsel på deras åkrar. Södra delen af ön användes nu mera til äng, och den Norra til åker. Vintren sades vara på Norra sidan mera beständig, och snön ligga om Varen där längre qvar, än på den Södra. Folket är här mycket fruktsamt, och merendels långt och resligt.

Den 10 Junii.

Vid middagstiden lämnade vi Nya York, och seglade med en sakta vind up för Hudsons flod på en Jakt, som gick til Albany. På denna flod sågo vi hela eftermiddagen en myckenhet små båtar, hvilka foro hem från Nya York, dit de i dag varit at försälja sina matvaror och annat, hvarpå de hafva där god afgang för den starka handelen och myckenheten af folk i bemälte Stad. Hudsons flod lopp här från N. til S. dock stötte höga uddar ut här och där: dess bredd sades i början vara $1\frac{1}{4}$ Ängelsk mil. **Tumlare** eller **Purpoisses** vältrade sig i floden. Landet var i början på Östra eller Nya Yorks sidan fullt med branta och höga backar; men på den Västra något långsluttande och skogväxt; dock syntes på ömse sidor p. 159 här och där någon gård med åker omkring. Jorden i de branta elfsbräddar lyste af en blek tegelfärg: små gråbärghs-hällar stötte då och då ut. Ungefär 10 eller 12 Ängelska mil från nya York fick landet på W. sidan af

floden et helt annat utseende; ty här emottogo höga branta bärg, hvilkas sidor mot floden voro perpendiculaire och nästan som pelare, aldeles lika de branta sidor af bärger Hall och Hunnebärg i Västergyllen. Ibland sköto de ut någon udd, som et hörn af en Fästning. Ofvanpå voro de beväxte med små Ekar och andra trän; en stor hop större och smärre stenar lågo nedrasade vid stränderna. Desse höga branta bärg räckte några Ängelska mil på W. sidan om floden; men på O. sidan midt emot var landet merendels mycket högländt och af mull. Ibland ock af en omväxling med högder och dälder, til största delen beväxte med löfskog; dock visade sig här och där någon gård. Lösa stenar lågo somligstads strödde på backarna. Vid pass 12. Ängelska mil från Nya York började vi se **Störjor** kasta sig up ur vattnet; men hela tiden förut de ofvannämde Purpoisses. Längre fram blef landet på O. sidan om floden nog starkt upodladt, då en myckenhet af vackra gårdar viste sig här och där, omgifne med täcka äppel trägårdar och välbelägne åkrar, nu merendels fulla med en ögonen fägnande Säd. Vid pass 22 Ängelska mil från Nya York togo förenämde höga branta bärg afsked, hvilka här gjordt som en hög bärgsrygg från O. til W. öfver landet, och blef därefter W. sidan af floden en blanning af låga sluttningar och små runda bärg. Landet var här så godt som intet bebodt eller upodladt; men O. sidan hade samma behageliga utseende, som nyss näm|des. Sedan vi seglat en liten stund efter det blifvit mörkt, kastade vi ankare, i synnerhet som ock ebben började gå mycket starkt mot oss, och lågo här stilla hela natten.

p. 160

Den 11 Junii.

Om morgonen då vattnet vände sig och floden blef med oss, fortsatte vi vår resa under en svag vind. Vi passerade nu förbi Highlands bärger, dem vi hade på O. sidan, hvilka voro af gråbärg ganska höge, tämmeligen brante med löfskog samt Tall och röd En öfverväxta. På W. sidan om floden bestod ock landet af bara klippor,

dock ej af den högd som på O. sidan. Vi kunde ej väl få se toppen af dessa på O. sidan belägna höga bärg; emedan en tjock dimba betäckte dem. Inga nybyggen eller gårdar blefvo vi här på sidorna varse; emedan landet för dess många klippor var odugligt därtil. De räknade dessa bärg vara 36 Ängelska mil från Nya York.

Af de höga bergen steg nu up en stark dimba, just som en tjock rök af en kålmyla. Vi hade ännu på några Ängelska mils väg bara låga hållar och klippor på W. sidan, och på den O. en omväxling af högre och lägre bärg, samt stundom dalar, men alt med kårt Tall, röd En och Ekskog öfverväxt. Ehuru bergen närmast floden voro gemenligen låga, så blefvo de dock alt högre och högre ju längre de lågo från den samma. Vi hade sedan på några mil ej annat, än en omväxling af mycket höga limplika bärg med dälder imellan, alt med skog öfverväxt. Sjelfva dälderne voro ock ej annat, än lägre klippor och hällebärg, som mängenstäds vid floden voro perpendiculaire. | Elfvens bredd var ibland 2 eller 3 Musquetskätt, p. 161 men merendels ej stort öfver et. Åtskilliga slags fiskar hoppade då och då i vattnet. Vädret lade sig kl. 10. f. m. så at vi med roende måste hjälpa oss fram; emedan floden nu mera ej gick stark nog upföre. På et ställe sågo vi på W. sidan om floden et rödmåladt trähus, och sades, at en Sagqvarn var et litet stycke ofvanföre; men utom detta syntes ej denna förr-middag det ringaste tecken til någon gård eller upodladt land.

Vattnet uti Elfven kändes nu ej mera salt; dock sades, at floden ibland, hälst då Sunnanväder är, går ännu långt högre up med salt vatten. Uti färgen på vattnet var ock någon ändring; ty det syntes nu mörkare än förr.

Floders eller Elfvors första tilkomst och generation lærer vara en svår, om icke aldeles ogörlig sak at utreda. En del floder hafva väl kunnat då och då af en händelse bryta sig fram från någon stor vattusamling, hvilken af starkt regn eller annat tilfälle kommit at ökas och flöda öfver sina gamla bräddar, eller ock på annat sätt skära sig igenom, och söka sig utlopp til lägre platser genom

sådana ställen, där den kunnat finna minsta motstånd. Här af torde komma, at en del floder löpa i så många krokar, både på fält af bara ren jord, som ock där bärg, hållar och stenar ändra deras gång. Men så lærer en del få leda sin första tilkomst ända från sjelfva skapelsen, och tyckes lika som Den allvise Skaparen då utstakat för dem, hvad väg desse vatten skulle taga; emedan det synes fordras något mera därtill, än en blott händelse af vattnets utbrytning. Til detta sena|re slaget torde denna Hudsons Elf kunna föras: dess likasom utmärkte gång, och dess synnerliga bräddar på somliga ställen, kunde ej annat, än upväcka hos mig förundran. Hon går ifrån et godt stycke ofvanföre Albany ända ned til Nya York i det närmaste i en linea recta, från N. til S. hvilket gör en längd af vid pass 160 Ängelska mil, om ej mera; ty de små bukter, hon ibland gör, hafva så godt som ingen ting, at betyda. På flera ställen imellan Nya York och Albany komma ryggar af ganska höga bärg, som stryka i en sträckning från W. til O. Det synnerliga härvid är, at desse höga bärgsryggar stryka fram orubbade och oafskurne, ända til dess de komma til denna floden; men just, vid honom skäras de tvärt af, och det ofta så, at deras sidor stå vid och uti floden lodrätta. Här lämnas då en öppning eller gap af den vidd eller bredd, som floden gemenligen öfver alt är; men strax på andra sidan om floden tager samma rygg eller ked af bärg emot, och fullföljer i samma väder-strek orubbad sin kosa. Det som ännu förtjänar at märkas, är, at uti förenämde gap eller öppning, som för vattnet blifvit lämnad, är floden lika djup som på andra ställen, ja, ibland djupare. Det är förundransvärdt at se, huru bräddarne eller sidorne af Elfven på de ställen, där desse bärgsryggar stryka fram, bestå ofta af ganska höga perpendiculaire bärg; och tyckes, at om ej desse öppningar af Naturens HERre blifvit här lämnade, hade hela det ofvanstående landet måst stanna under vatten; ty desse bärgsryggar hade då som flera dammar, den ena ofvanför den andra, hindrat alt vattnets aflopp. Hvi skal denna floden i så lång sträckning gå så

p. 163 nära i en rätt | Linea? Hvi ligga desse många öppningar för floden genom flere bärgsryggar nästan under en och samma meridian? Hvi äro ej vid somliga af dessa öppningar antingen forssar eller åtminstone grundt vatten med botten af hällebärg?

Vi fingo nu alt mer och mer faseligen höga och branta bärg på ömse sidor om floden, hvilka då vi ropade litet, gofvo et starkt Echo tillbaka. Ehuru höga och branta de voro, voro de dock med små trån öfverväxte. Härifrån kunde vi nu långt fram för oss åt N. se de så kallade **Blew Mountains** eller **Blåa Bärigen**, hvilka skullade öfver alla de andra. Landet synes ock längre fram tämmeligen upbrukadt, och ej så fullt med bärg.

Skepparen berättade, at om man ofta uti et af dessa på Västra sidan om floden liggande bärg, **ser om nätterna som et ljus**, det folket mena vara en Carbunkel-sten.

Det sista af dessa höga bärg på Västra sidan kallades Butterhill, hvarefter landet blef mera slätt och längre imellan bärigen, samt fullt med gårdar, jämte åkrar imellan högderna. Innan vi hunno förbi dessa bärg, begynte vädret blåsa emot oss, då vi alt med loverande måste hjälpa oss fram. hvilket gick nog långsamt; emedan floden här var näppeligen öfver et Musqvets-skått bred. Omsider då vinden och ebban kom emot oss, nödgades vi kasta ankare.

Under det vi väntade på vind och vatnets vändning, gingo vi up på landet, at se huru det såg ut. **Sassafras** och **Castanie-trån** växte här i myckenhet: af **Tulipanträdet** stod något här och | där. *Kalmia Latifolia* fans här äfven p. 164 på somliga ställen, och blommade nu som bäst; blommorna voro dock redan hvita.

Något efter middagen begynte blåsa SW. som var en önskelig vind för oss. Vi lyfte då ankare, och fortsatte vår resa. Där vi lågo för ankare var just vid slutet af de branta och faseligen höga bärigen. En kunde väl fasa, när en såg up åt dem. De bestodo af gråbärg, och låg fullt af små stenar ned vid stranden jämte dem. Så snart vi lämnat dem, blef landet mera fritt från bärg, och

något högländt. Floden blef ock här mycket bredare än förut, nästan mot en Ängelsk mil. Efter litet seglande sågo vi ej mera några bärg nära vid floden, utan på Östra sidan gick en hög bärgssträckning til NO, hvilkens sidor til mer än hälften af dess högd voro öfvertäckte af jord med skog öfvervuxen, endast at öfversta kullen gemenligen var bar; tör hända därföre, at ingen ting kunde där komma fort för den starka solhettan, torrkan och vädrets våldsamhet, som samma ställen voro underkastade. På Östra sidan om floden var landet långt mera upodladt, än på den W. där vi sällan sågo något hus, utan mäst bara skog, ehuru landet var jämt. Vid pass 56 Ängelska mil från Nya York blef landet ej särdeles högländt, dock öfveralt beväxt med skog, undantagandes at här och där var något nybygge uptagit. De förre beskrefne ganska höga bärgen, hvilka vi litet efter middagen lämnade, syntes nu väl öfver all den andra skogen och landet, på samma sätt, som Kinnekulle i Västergyllen lyser öfver de andra skogar. Desse nog höga bärg, som kallades | **Highlands**, p. 165 stannade på samma ställe och på en gång på ömse sidor om floden, så at de ej räckte längre til Norr på den ena sidan, än på den andra. Deras sidor voro sällan lodrätt brante, utan liknade til skapnaden höga limpor, och voro på sidorna gemenligen ej brantare, än at en, fast med möda, kunnat klifva up åt dem.

Kalk sågo vi brännas på åtskilliga ställen vid floden, där landet var något högländt. Skepparen sade, at de på dess högländta marker å ömse sidor om floden til några Ängelska mils längd gräfde up en skön gråblå kalksten, den de bränna til kalk; men at vi sedan ej skulle få se någon kalksten, förrän in mot Albany.

Vi foro nu förbi en liten udd, som låg på W. sidan om floden, och kallades Dance. Denna udd sades fått sit namn däraf, at Holländarne fordom rest dit en gång och dansat samt hållit sig lustige; men i det samma kommo en hop Indianer, som dräpte dem mäst alla.

Om aftonen sent kastade vi ankare; emedan vädret aldeles stannade af, och ebben var mot oss. Elfven var här inemot 12. famnar djup.

Eldflugor syntes flyga i myckenhet om natten öfver floden. De satte sig ofta på segel-rån.

Den 12 Junii.

Om morgonen började vi med floden fortsätta resan, fast vinden var mot oss. Elfven var här et godt musquet-skott bred: landet på ömse sidor mäst något lågländt, och bestod af bara låga klippor och ganska stenig mark: men alt med skog öfverväxt. Det var så bärgigt, stenigt och |
 p. 166 armt, at ingen kunde sätta sig där ned at bo; emedan där fans intet ställe, där han kunde taga up åker. Sådant var landet på ömse sidor om Elfven til några Ängelska mil, utan at vi sågo det ringaste tecken til något nybygge. Kl. 11 f. m. kommo vi til en liten ö, som låg midt i Elfven. Denna räknades vara midt imellan Nya York och Albany. Landet var här ned vid floden lågländt, stenigt och klippugt, som förr; men längre därifrån syntes öfver skogen höga skogbeväxte bärg, hälst på W. sidan om floden, och än längre bärt uphöjde de så kallade blaa bärgen sig öfver alla de andra. Vid middagstiden lugnade det så af, at det gick ganska långsamt för oss. Landet blef här, i synnerhet på östra sidan, väl upodladt, fullt med stora aktrar; dock syntes jordmonen vara mycket sandig. **Strasburg** kallades en af de fläckar här ligo på samma sida, hvilken var bebodd af en myckenhet Tyskar: på W. sidan sågo vi ock här och där något nybygge. De blå bärgen kunde nu ses helt väl härifrån, hvilka syntes genom skyn, och skullade öfver alla de andra. Elfven var nedan för Strasburg en god Ängelsk mil bred.

Til Fnöske eller Kårk brukades här en gul kårk af en *Agaricus*, som växer på Lönnar. Den som växer på den rödblommiga Lönnen hölts för den bästa. Näst til den, och nästan lika god räknades den vara, som togs af Såcker-Lönnen. Desse kårkar brukades til sköre.

Campen Rheinbeck var en ort, som låg litet från Strasburg längre up från floden. Den bebos äfven af en
 p. 167 myckenhet Tyskar, som hafva | där en Kyrka. Denna

lilla Staden syntes dock ej ned til floden. Deras nu varande Präst hette HARRVICH, och förstod någorlunda Svenska; emedan han varit en tid i Götheborg.

Kl. 2 e. m. började åter blåsa up från Söder, då vi med en härlig vind fingo vidare fortsätta vår resa. Landet på Ö. sidan om floden var högländt merendels af bara jord, mäst öfver alt ganska väl upbrukadt; ty här viste sig vackra åkrar, välbygde gårdar, sköna Äppel-trägårdar. På W. sidan var ock landet något högländt; men ännu på de flästa ställen med skog öfvervuxit, endast at jag här och där, fast sällan, blef varse någon liten plantation eller nybygge. Elfven var på de mästa ställen öfver en Ängelsk mil bred, och gick in linea recta til Norr, så at vi ibland ej kunde se ändan af den fram för oss.

Den 13 Junii.

Vi fortsatte vår resa med en behagelig vind hela den föregående natten, så at jag då ej hade tillfälle, at se, huru landet såg ut. Om morgonen Kl. 5. sades vi hafva endast 9 Ängelska mil fram til Albany. Landet å ömse sidor om floden var lågländt, mäst med skog beväxt, endast at här och där var något litet nybygge. Ned vid sidorna af Elfven lågo våta starr-ängar; och i den här och där små holmar. Inga bärg blefvo vi varse. Vi skyndade sålunda med vår resa ända til Albany, och hade på ömse sidor om floden merendels lågländt land, dock ju närmare vi kommo Albany, ju mera upodladt. Här sågo vi öfver alt vara brukligt, at hafva **Hö-stackar med skjul på**, det de kunde lyfta up och ned, sådana, | som äro beskrefne i denna resas Tom. 1. p. 224. 225. samt ock i denna Tome p. 58. **Husen**, som då och då syntes, voro dels af sten, dels af trä. **Elfven** sällan öfver et musquet-skätt bred, samt bankar här och där uti den samma, så at den måtte vara nog kunnog, som med en jagt skulle hitta här vägen; emedan man nu måste segla vid den ena sidan, nu vid den andra. Ändteligen kommo vi om morgonen kl. 8. lyckeligen fram til Albany.

Jagterne, hvarmed de seglade imellan Albany och Nya York, äro nästan alla hemma från Albany. De gå hela året igenom, så länge floden är öppen, beständigt imellan Albany och Nya York. Fran Albany föra de förnämligast ned bräder och allahanda slags träverke, samt mjöl och ärter: likaledes skinn-varor, dem de handlat af Indianerna, eller förmått Fransoserna at lurendreja til sig. Tilbaka gå de mäst toma, endast at de taga med sig litet köpmans-varor, hvaraf Rum gör det mästa, en så högnödig Vara för Albany-boerna, som därmed narra Indianerna uti handel, och så godt som aldeles sticka ut ögonen på dem, at Indian da i fyllnad ofta låter Albany-boerna sätta hvad värde de vela pa hans skinnvaror. Desse Jagter äro nog stora, hafva vacker kajuta, at Passagerare bekvämligen kunna vistas däri. De äro gemenligen bygde antingen af den röda Enen, eller af den hvita Eken. Ganska ofta består botten af hvit Ek: men sidorna af röd En, af orsak, at röda Enen långt mera härdar ut mot röta än Ek; men som hon lätt spjelker sig, da hon stöter mot något, och |

p. 169 Hudsons Elf är på många ställen full med bankar och grus, hvaremot Jakt-kölen ibland stöter; så hafva de häldre utvaldt Ek til botten; emedan den är mjukare, och ej spjelker så snart. Och som botten ständigt är under vatten, så tager han ej så snart röta, utan härdar längre ut.

Canöer eller Ökstockar, som desse Jagter hafva efter sig, äro gjorde af et enda trä, det de utholkat. De äro hvasse i bägge ändar, ofta til 3 à 4 famnars längd, och så breda, som trädets tjocklek har velat tillåta. De sitta ej ned och ro dem med aror, utan gemenligen star den ena karlen i framstammen, och den andra i bakstammen, hafva hvar sin karta ara i handen, med den de drifva honom fort. En Jagt har altid en sådan efter sig. De som göras här i Albany äro mäst af den så kallade White Pine eller hvita Furun, och kunna vara til 8 eller 12 ar, i synnerhet om de blanda tjära och fett samt någon färg tilhopa, och därmed öfverstryka dem utanpå. I Albany göras de af förenämde trä; emedan där ej finnes något annat dugligt därtill. Vid Nya York göra de dem af

Tulipan-trädet: annorstäds af röda Enen eller hvita Cypressen (*Cupressus thyoides*); men desse bägge sistnämde trån växa åt denna kanten så små, at de ej duga därtill. De hafva gemenligen inga säten i dem, utan en måste sätta sig på båttnen; ty om de brukade säten, kunde en snart rulla dem öfver ända genom balancens mindre i akttagande.

Battoës kallades en annan art af båtar, som de mycket brukade här i Albany. De äro gjorde af bräder af den hvita Tallen eller Furun. Botten | flat, som på en Rysk Lådja, at de desto bättre må kunna gå på grundt vatten, hvassa mot bägge ändar och liten grand högre mot ändarna än midt på. De sitta i dem och ro på samma sätt som i våra båtar. De äro tämmeligen långa, fast ej alla lika, gemenligen 3, ibland ock 4 famnar. Högden från botten til öfversta kanten på suden (ty sidorna stå mäst lodrätt,) är 4 eller 5 qvarter: bredden midt på par alnar vid pass. De betjäna sig i synnerhet här på orten at föra gods i dem, långs efter floderna up til Indianerna, nämligen när floderne eller farvattnen äro så rena, at de där kunna väl komma fram, utan at behöfva draga desse Battoës långt öfver land; ty näfverbåtarne gå så snart sönder, då de stötas mot stenar, och Canoër eller utholkade båtar bära ej mycket samt kunna lätteligen stjelpa öfver ända. Jag blef inga sådana båtar varse, som här i Sverige och annorstäds gemenligen brukas.

Kölden sades ofta göra stor skada i Albany. Föga är någon månad om sommaren, på hvilken här ej varit frost-nätter, fast detta dock ej är så allmänt. Gemenligen förhåller sig väderleken så, at Våren kommer här mycket sent, så at de i April och Maji hafva merendels många frästnätter, då ofta blommor på trån, och andra kryddgårdsväxter frysa bårt. De fruktade, at äppelträns blomstren hade denna Vår af frost i Maji tagit sådan skada, at de mot Hösten torde få litet äpplen. Sjelfva Ekblomstren i skogarna frysa ofta bårt. Hösten varar här länge med varma dagar och nätter; dock börja frostnätter gemenligen infinna sig vid slutet af September, och sedan ofta i |

p. 171 October. Från början eller ock från medio Novembris til in i Martii eller April månader, måste de hålla sin boskap i hus, och föda den hela den tiden med hö. (Här förstås alt gamla stylen.)

Väderleken sade de sig af långlig förfarenhet hafva funnit vara här sådan om sommaren, at det då merendels blåser Sunnan-väder, som förer med sig en stark torrka: men då och då plägar likväl komma något rägn, och så snart det rägnat, kastar vädret sig nästan altid til NW, därifrån det sedan blåser en eller flera dagar, hvadan det sedan går til sit förra qvarter S. igen. At detta merendels helt noga här träffar in, hade jag flere resor tilfälle at se både detta och det nästföljande året.

Den 15 Junii.

Gärdesgårdarne, som här brukades omkring aktrar, ängar och beteshagar, voro gemenligen gjorda af bara Furu-bräder, lagde på hvarandra emellan störrar eller staftrar af Furu: ty här hade de godt förråd på sådant för den ymniga skog och de många sagqvarnar skul.

Äppelträn af atskilliga slag sades trifvas här ganska väl, och bära sa skön frukt, som på något annat ställe i Norra America. Mäst vid hvar gård på landet voro stora äppel-trägårdar. En art af äpplen funnos här, som voro ganska store och tillika mycket välsmaklige. Desse sändes om Höstarna som en raritet både til Nya York och andra orter. Af de kärnor jag af dessa samlade, och i Åbo i Finland sadt, har jag fått up en myckenhet trän, som trifves ganska väl, och ej | tagit den minsta skada af våra Vintrar; men som de ej ännu blommat, så kan jag ej säja, om den frukt de här bära, vil likna den de hade uti Albany. På landet häromkring Albany göras hvar Höst af äpplen en mycken skön Cyder. Ibland om Våren skadar frosten rätt mycket blommorna så på äppelträn som på andra fruktträn.

p. 172

Kersbärs trän trifvas här likaledes ganska väl af alla slag, som man försökt at här plantera.

Päronträn vela här ej fort; men den klagan fördes på många ställen här i Norra America; fast jag tror, det de ej alltid lära tagit nog möda och omsorg, at plantera och ansa dem; emedan jag såg sköna Päronträn på många ställen i Pensylvanien.

Persike-trän hade här blifvit planterade flera gånger; men de hafva aldrig velat trifvas rätt väl. Orsaken sades dels bestå uti jordmon, dels och förnämligast däruti, at i jorden skal finnas en mask, som äter sig inuti roten, hvaraf det torrkas bårt. Tör hända de stränga vintrar göra ock mycket til saken.

Utom förenämde slag hade de här i Albany inga fruktträn, dem de cultiverade.

Hampa och **Lin** sades här sås merendels så mycket, som behöfs til eget behof, Jag såg ock utanför staden stora stycken besådde med Hampa.

Mays planterades här mycket. Lös jord räknas för den bästa därtill; men uti lera trifdes han icke. Efter en half Bushels utsäde hade de fått 100 Bushels igen: den hölls vara därutinnan en skön Sädesart, at brådden kan ofta om Vå|ren frysa bårt, och ändock kommer det sig före. De hade här haft exempel därpå, at dess brådd en Vår tvänne gånger frusit bårt ända ned til jorden, och ändock har det ej allenast vuxit up, utan ock burit samma år den härligaste skörd. Han har ock den förmon, at han kan långt mera härda ut mot torrkan, än Hvete. Den större arten, som enkannerligen här planterades, blir mogen i September.

Hvete sås på landet omkring Albany i myckenhet, och trifves där ganska väl. De räknade sig gemenligen få 12 bushels igen efter en bushels utsäde. Ofta få de i god jordmon ända til 20 bushels. Då de här få under 10 bushel efter utsädet, så tycka de, at de ej vunnit mycket. De som bo på landet omkring Albany, äro dels Holländare, dels Tyskar. Här äro flera stora byar, hvilka bebos af bara Tyskar, af hvilka sås så mycket Hvete, som föres hit til Albany, at årligen härifrån nedsändas til Nya York många Jagter lastade med Hvetemjöl. Det Hvetemjöl,

som fås här vid Albany, sades i allmänhet hållas för det bästa i hela Norra America, då en ort tages undan emellan Albany och Nya York, kallad **Sopus** eller **Kingstown**, hvarifrån ock kommer et förträffeligt Hvetemjöl. Alt bröd här i Albany är af Hvete. Uti Nya York skal det betalas några Schillingar mera för en Centner Hvetemjöl från Albany, än för det från andra orter.

Råg sås här något, dock ej så mycket som Hvete.

Korn blifver ej mycket här sådt; emedan de ej se sig hafva någon särdeles nytta däraf; ty som | de äga en sådan myckenhet af Hvete, så göra de däraf malt. Men omkring Nya York såg jag stora åkrar besådda med korn.

Hafra sås här ej mera, än til Häst-foder.

Ärter sås i myckenhet af dem som bo häromkring på landet, både Tyskar och Holländare. De trifvas här mycket väl, och föras årligen til Nya York många tunnor däraf. De hade här i långliga tider fått hafva dem i fred för skadeliga insecter; men nu i de senaste åren hade de funnit, at samma insect, som aldeles ruinerat Ärt-åkrarna i Pennsylvanien, Nya Jersey och nedra delen af Nya Yorks Province, och om hvilket är talt Tom. 2. p. 293. och följande, nu äfven flyttat hit up, och börjat långt mera infinna sig i Ärterna, än fordom, til icke ringa skada för både denna ort, och det öfriga landet, som kunnat härifrån förse sig med sköna Ärter til egit behof, men i synnerhet at hafva för Matrosor och annat Sjöfolk på Skeppen. De hade funnit, at om de förskaffade sig oskadde Ärter från Albany, och sådde dem vid Kingstown, eller på andra ställen uti nedra delen af Nya Yorks Höfdingedöme, så trifvas de tämmeligen väl det första året; men det andra, och alla de påföljande blifver så mycket mask i dem, at ingen mera vil eller kan äta dem. Somliga sades här bruka den konst, at om Ärter ej vela koka och blötna snart, lägga de litet aska i grytan bland Ärterna, då det strax går bättre med kokningen; men huru helsosamt och välsmakeligt detta är, vet jag icke.

Potatoes planterades mäst af alla: en del sade, at de funnit aska vara bättre än sand, at förvara | dem uti öfver

vintern. Somlige i Irland skola hafva den seden, at om Hösten kasta Poteterna in uti en ugn, och torrka dem litet, då de skola hålla sig mycket väl öfver Vintern; men desse Poteter duga ej sedan til utplantering, utan endast at äta.

Bermudas Poteter (se Tom. 2. p. 300) hafva ock här blifvit planterade och trifvas någorlunda; men den största svårigheten har varit at förvara dem öfver vintern; emedan de merendels den tiden skämmas bårt.

Humming bird (se Tom. 2. p. 329.) skal ibland finnas här, men dock vara bland de sällsyntare.

Tak-spån, hvarmed husen i Staden mäst öfver alt voro täckte, gjordes af den så kallade White Pine eller Hvita Tallen, hvilken hölts vara därtill så god och durabel, som den hvita Cypressen (*Cupressus thyoides*) om ej bättre. Det påstods, at et sådant tak kan vara inemot 40. år. Denna hvita Tallen finnes i myckenhet häromkring på dylika ställen, som vår vanliga Tall; men i nedra delen af Nya Yorks Höfdingedöme, samt i Nya Jersey och Pennsylvanien har jag ej blifvit honom varse. Af denna sägos på denna Albany-kanten årligen en otrolig myckenhet bräder, hvilka föras ned til Nya York, och därifrån skeppas bårt utomlands.

Villa Vinrankor växte ymnogt både i skogar och på Elfsbackar, i synnerhet fans den i otrolig myckenhet på det senare stället. Där trän växte på Elfsbackarna, klängde de sig up på dem, och ofta böjde dem neder med sin tyngd; men där inga trän voro, lågo de långs efter den branta | Elfsbacken, och öfvertäckte honom aldeles. Sjelfva drufvorna ätas här sedan de blifvit frostbitne; ty förut äro de för sure. I öfrigt brukas de litet.

p. 176

Myggor finnas i otrolig myckenhet i de stora skogar och ödemarker, som ligga emellan Canada och Albany. Folk, som nödgas resa där, blifva ofta oroad af dem. At någorlunda beväpna sig mot en sådan ohyra, brukade en del smörja ansigtet ofta med smör eller annat fett, hvilket gör, at de då ej så gärna sätta sig på et sådant ställe. För den starka hettan orka de ej gärna gå med

stöflor, dock at förekomma, det de ej måtte bita genom strumpan, lindades papper omkring benet under strumpan. Somlige låto göra sig hufvor, hvilka täcka hela hufvudet, och fram för ögonen hafva de flor. Om nätterna ligga de i tält då de så kunna föra det med sig, och göra en stor eld utan för ingången, hvars rök drifver dem bårt.

Den 16 Junii.

Purpoisses sades ej gärna gå högre i Hudsons Elf, än så långt den har salt eller saltaktigt vatten, sedan taga gemenligen **Störar** emot; dock skal en och annan gång händt, at Purpoisses gått ända hit up til Albany.

Hvalfisk. De hade här en berättelse, at en Hvalfisk fordom kommit ända up til denna Staden.

Eldflugor af samma slag, som om somrarna äro allmänna i Pennsylvanien, syntes här hvar natt i myckenhet. De flögo på gatorna och allestäds i Staden. Om nätterna kommo de in i | husen, då fönster eller dörar voro öppne. p. 177 Ängelsmännen kallade dem **Fire-Flys**.

Den 19 Junii.

Följande Trän, som växa nog allmänna i Pennsylvanien, funnos ej i skogarna på denna orten, nämligen Bäfver-trä, Fiskar-trä, Gyllen-trä, Persimon, Tulipan-trä, Svart Valnöt-trä, Kärr-Ek, Sallad-trä, Locust-trä, Honey-Locust-trä, Nässle-trä, Papav-trä, utom en myckenhet buskar, som här aldeles saknades. Ortens belägenhet långt mera til Norr, den höga bärgs-ryggen, som de så kallade Blå Bär-gen göra, samt at floder och strömmar som löpa härifrån ned til Hafvet mäst i Söder, och altså föra växters frön härifrån til Söder, men ej från Söder hit, lära til en stor del bidraga därtill, at en letar här fåfångt efter många växter, som i Pennsylvanien äro allmänne.

Efter middagen reste jag at bese den Ön, som ligger midt uti Elfven ungefär en Ängelsk mil ned om Staden. Denna Ö är mot en Ängelsk mil lång, ej stort mer än

$\frac{1}{4}$ sådan mil bred, mäst all lagd til åker, och bebos af en enda åbo, som utom den är ägare af 2:ne andra små Öar där bredevid. Här fans nu ej mera skog, än endast några trän, som stodo qvare vid stranden rundt omkring Ön; hvilka nu gjorde här, som en stor hög häck, och voro följande: den **Rödblommiga Lönnen**, växte somligstäds ymnigt. Dess löf äro på undra sidan hvita och som försilfrade. När vädret blåser, vändas de up och ned, och se då på långt håll ut, som trädet vore fullt med hvita blomster. **Vatten-bok** (*Platanus occi|dentalis*) växte ganska hög, och är et af de här på orten skuggrikaste trän. **Populus glandulis variis basi foliorum adnexis, foliis, cordato-deltoidibus acuminatis serrato-angulosus, utrinque glabris**, som här kallades **Water-poplar**, växte här ymnigast af alla trän, trefs oförlikneligen väl på stränderna, och steg up til samma högd, som våra största Aspar. Om sommaren är det det bästa skjul för folk och boskap mot den brännande hettan, och på stränder af sjöar och floder är det et det nyttigaste trä; emedan det med sina ganska många kringspridda rötter binder jorden fast, och står som en mur mot vattnets anfall, at det ej får föra bårt mullen. Samma nytta göra ock här Vattenboken och Almen. **Ville Plommon-trän** stodo här i myckenhet, och voro nu fulla med kartar. Trädet brukas här ej til något, men mogna frukten ätes rå, och användes ej på annat sätt. **Sumach** (*Rhus glabra*) ymnigt. **Villa Vinrankor** i ganska stor myckenhet, klef både up på trän, och kröp långs efter Elfs-backarna. Alle sade, at drufvorne mogna mycket sent, fast de redan hade tämmeligen stora kartar. **Americanska Almen** gjorde ock på somliga ställen höga häckar. Jordmonen på denna Ö var en fet svartmylla utblandad med sand, hvilken nu til största delen var använd til Mays-plantering: stora fält voro här ock besatte med Poteter. Hela Ön var nu bårt-arenderad för 100 Pund uti Nya Yorks penningar, hvilket var något mer än 400 Plåtar i vårt mynt. Arendatoren tog sit igen af Albany-boerna, åt hvilka han ut-arenderade större och smärre stycken, at där plantera hvarjehanda Köksväxter. |

p. 179 **Portlaka** växte här i största myckenhet och frodighet vild.

Den 20 Junii.

Ebb och Flod går uti Hudsons Elf ända til vid pass 8 eller 10 Ängelska mil ofvanför Albany, där den ändteligen stannar, och altså til ungefär 156 Ängelska mil ifrån Hafvet. Men om Våren, då snön smälter, skal här vid staden synas så godt som ingen Flod, utan det är då alt lika som bara Ebb, utaf den stora myckenhet af vatten, som den tiden på året kommer ned. Samma sades ock ske, när det rägnat starkt nagon tid om Sommaren.

Kölden beskrefs af alla vara här mycket sträng om Vintern. Isen i Hudsons Elf är då gemenligen 3 eller 4 fot tjock. De hade kört med 6 par Hästar öfver samma flod den 22. Martii (styl. vet.). Islossningen sker här ibland midt i Martii manad, ibland ock först i slutet af den samma. Grufveligen stora och tjocka is-stycken komma då ned, hvilka ibland taga bärt husen med sig. Vattnet står då ganska högt i floden; emedan isen ibland stockar sig och fastnar längre ned, där Elfven är smal. Ibland hade vattnet här om Våren stigit 3 famnar perpendiculairt högre, än det ordinairt är om Sommartiden. Jorden sades hvar Vinter vara frusen til 3, och ibland ända til 5 fots djup. Vid den 5 November dragas Jagterna här up, och antingen midt uti, eller i slutet af Martii månad, eller ock i början af April (här förstås alt gamla styl.) begynna Jagterna åter at gå ned til Nya York. Inga kakelugnar eller spjeld visste de här af, utan korsten var | så stor, at en nästan kunnat få både häst och släda därigenom ut.

Bruns-vattnet i åtskilliga brunnar här i Staden var väl vid denna tiden mycket kallt; men då en drack det, fanns, at det hade nagon synnerlig smak, ej särdeles väl behagelig. När jag började nogare se därefter, fann jag, at däri var fullt af små insecter, tör hända *Monoculi*, eller **Kringlare**. De voro 1½ å 2, ja somlige mot 4 lin. geom. länge, ganska smale, af blek eller ljus färg. Hufvudet

svart, tjockare än den öfriga delen af kroppen, eller ungefär som en hel liten knappåls-knapp. Stjerten tveklufven, och hvardera grenen slöts med et ganska litet svart klot. När de simmade, kastade de sig af och til uti Spiraler. nästan som de första grod ungar. Jag slog af detta vatten i en skål, göt sedan därtil så mycket Rum, at den gjorde mer än en fjärdedel mot vattnet; men desse Kringlare brydde sig ej det ringaste därom, utan summo lika qvickt i det med Rum utblandade vattnet som förr. Häraf ses, at då Punch skal göras med detta vatten, bör den vara mycket stark, om desse Kringlare annars skola dö däraf. Ehuru folket, som dageligen brukade detta vatten, ej sade sig finna någon olägenhet däraf, så tror jag dock, at det ej torde vara så aldeles nyttigt för en främmande och ovan därvid. Jag var nödtvungen en och annan gång här i landet, i brist af bättre, at läska min törst med sådant vatten, däri jag tydeligen såg sådana Kringlare kasta sig af och til, och nästan alltid ungefär en dag därefter började jag känna i min hals ned i svalget lika som där fastnat en ärt, eller sutit en liten böld, hvilket sålunda varade öfver en vecka, innan den försvann. Så skedde med mig både detta och följande året här uti Albany. och så skedde äfven på några andra ställen. Likaledes fick min betjänt JUNGSTRÖM nu en stark värk i bröstet, hvilket kändes liksom en bolda; men om desse insecter, eller något annat, var därtill vållande, kan jag ej visst säga; dock har jag altsedan, (om jag någonsin kunnat) undflytt at dricka sådant vatten, däri jag sett dylika Kringlare. Jag har på flera ställen här i landet sett dessa Kringlare uti iskallt vatten tagit utur de djupaste brunnar. Tör hända ganska många våra sjukdomar härröra af sådana vatten, dem de ej så noga granske. Jag har nog ofta blifvit varse en ymnighet hel små Insecter i de för sin klarhet mäst berömda vatten. Här i Albany voro brunnar mäst vid hvar gård, därutur de togo vatten til dagligt bruk, dock utvalde de hälst til Thé-vatten, brygg- och tvättvatten utur Hudsons Elf, som löper tätt vid staden. Detta är gemenligen fullt af grummel, samt om

Sommar-tiden ansenligen varmt, därför sättes det förut til några timar i et ämbare i källaren, dels at grumlet skal sätta sig til botten, dels at det skal blifva något svalare.

Smidje-Kol. Byss-Smeden, hos hvilken vi hade vårt härberge, sade, at de aldrabästa Kol för en Smed här på orten voro de, som blifvit brände af den svarta Tallen (Black Pine); näst til dem räknades de, som voro brände af Bök.

Byss-stockar hölt han vara de bäste och dyraste, och dem han hälst utvalde, som voro gjorde af Vilka Kersbärs-trädet, och därefter sattes de, som voro förfärdigade af den rödblommiga Lön|nen. Flere Trä-slag brukades ej här därtill. Svarta Valnött-trädet sades vara därtill förträffeligt, men det växte ej på denna orten.

p. 182

Den 21 Junii.

Albany är den förnämste, atminstone den förmög-naste stad näst Nya York i Nya Yorks Höfdingedöme. Til storlek tyckes den täfla med Mariæ-stad i Västergyllen. Den är belägen på slutten vid en hög backa tätt vid Västra stranden af Hudsons Elf. Det räknas härifran til Nya York 146 Ängelska mil. Staden sträcker sig längs efter floden, som här löper från NNO. til SSW. De höga backar, som ligga ofvan för Staden på W. sidan, betaga all utsigt åt den kanten. Här äro 2:ne Kyrkor, en Hollänsk, och en Ängelsk. Den Holländske ligger litet från stranden på Östra ändan af torget, är af sten, med et litet Torn midt på, och klocka däri. Här halles af en och samma Präst 2:ne predikningar hvar Söndag, nämligen både förr och efter middagen. Den Ängelska Kyrkan är belägen på backen åt Västra sidan om torget strax nedanför det så kallade Fästnings-verket, är likaledes af sten; men utan torn. Här hölts nu ingen Gudstjenst, emedan här var ingen Präst, och alle, utom Guarnisons-folket, förstodo Holländskan. Eljest hafver Prästen vid denna Ängelska Kyrkan årligen från Ängland i lön 100 Pund Ster-

ling. Stadshuset eller Rådhuset ligger litet Söder om den Holländska Kyrkan strax vid Elfven, och är et vackert Stenhus 3 våningar högt, med et litet Torn midtpå samt kläcka däri, jämte förgylt Glob och flagga på Tornet. Husen i Staden äro tämmeligen vackre, | byggde til en del af sten, gemenligen täckte med takspån af den hvita Furun. Några få voro täckte med Tak-tegel, det de dock hämtat från Holland; emedan de påstodo, at leret här ej vore dugligt til Tak-tegel. Mäst alla husen voro byggde på det gamla Frankiska sättet, at de vände den ena gafvelväggen mot gatan, undantagandes några få, hvilka i senare tider blifvit upsatte, och rättade sig efter det nu brukeliga maneret. Ganska många hus voro här bygde på det sätt, som förut Tom. 2. p. 344 är beskrifvit vid Nya Brunswig, nämligen, at gafvelväggen mot gatan var upmurad af Tegel, men alle de andre väggar voro af bräder. Utanpå voro Stenhusen aldrig rappade eller kalkslagne, utan tegelstenarne voro helt bare. Denna seden är allmän i alla städer jag sett i Norra America, och ändock synas de ej taga någon skada af luften. Ned vid takbandet voro nästan alltid takrännor, hvilka sträckte sig långt ut öfver gatan, så at vattnet vid rägnandet häfde sig ned från rännorna nästan midt på gatan. Detta befredade väl väggarna från takdropp, men gjorde, då det rägnade, passagen nog besvärlig; emedan en nästan ingenstads kunde gå säker för öfversköljande från rännorna. Midt på huset emot gatan var alltid en dörr, och utan för den samma en Altan af bräder med bänkar å ömse sidor at sitta på. Här plögade folket sitta mäst hela dagen utanför sina dörrar, om det annars var vackert väder, och det altsom skuggan af Solen föll; ty där Altanerne voro i skugga, satt fullt med folk af bägge könen; däremot där Solen baddlade på, syntes ingen. Men så snart Solen kom at besöka de ställen, där förr hade varit skugga, lagade de sig därifrån in i husen; så at alt som Solen kastade skugga eller sken, flytte folket sig ut eller in: i synnerhet voro Altanerne fulle med folk af bägge könen om aftnarna. Detta var nog besvärligt för en, som skulle passera förbi

p. 183

p. 184

alla dessa Altaner; ty för en Mans-person måste hatten vara i ständig oro; emedan folket här ej voro Qvåkare, hvilkas hattar äro likasom fastspikade på hufvudet, utan här hölts för en stor ohöflighet, om en ej tog hatten af sig, och hälsade på alla. Gatorne äro mycket brede, til en del stenlagde: på några få ställen stå trån planterade vid sidorna: lång-gatorne löpa mäst parallela med floden, och tvär-gatorne skära af dem i rätta vinklar. Den gatan, som ligger emellan bägge Kyrkorna, är 5 gånger så bred, som de andra, och gör gagn för torg. Eljest äro gatorne här nog osnygge, hvilket kommer däraf, at de om Som-maren lata boskapen stå allestäds på dem om nätterna utan för husen. Inga Stadsportar äro här, utan mäst allestädes öppna hål, därigenom man kan komma in och ut. Par sa kallade marknadsställen äro här ock, där Lands-folket en eller annan gång i veckan föryttrar hvarjehanda matvaror.

Fästningsverket ligger af alla byggningar öfverst, på den på Västra sidan om Staden höga, sluttande backen, är et stort Stenhus med tjocka höga murar omkring; men ganska illa anlagt; ty det kan endast tjena, at afhålla ströfvande partier; men ej det minsta, at emotstå en be-lägring; aldenstund ganska många höga backar af bara jord ligga strax Väster om och ofvanför det, hvilka alle
 p. 185 äro mycket högre än Fästningen, så at där|fran nästan kan ses hvad de göra på sjelfva gården uti den samma; ty backen Väster om Fästningen blir et godt stycke alt högre och högre. En Officerare med en hop Soldater ligga gemenligen här alltid i Guarnison. I Fästningen sades vara en källa, som alltid håller vatten.

För handel ligger denna Staden nog beqvämt. Hud-sons Flod stryker tätt förbi honom, är här från 12 til 20 fot djup. De hade ej ännu anlagt här nagon rätt bro eller brygga vid Floden för Jagternas lastning skul; emedan det föregafs, at de om Våren vid stark isgang antingen mycket rubbas, eller ock aldeles föras bårt; dock kunde de här brukelige fartyg lastas tämmeligen nära til stranden. Vid bräders och andra tyngre sakers utförande

på Jagter, bundos 2:ne Canoer i bredd, på hvilka bemälte saker nog beqvämligen framflyttades. Denne staden drifver i synnerhet på Nya York en ganska stark handel med allahanda slags skinnvaror, Bräder, Hvete, Mjöl, Arter, och åtskilligt annat trä-verke, med mera. I alla Ängelska Colonier är väl ingen ort, då Hudsons vik undantages, där man köper up så många skinnvaror af Villarna, som här; ty nästan alle handlande härstädes sände någon deras betjent eller anhörig om Vären up til Osvego, hvilken är en Ängelsk Handelsplats, där Villarne infinna sig med sina varor, belägen vid den stora sjön Ontario, och framdeles i denna Resa för år 1750 skal omständeligen beskrivas. Här ligga Albany Köpmän hela Sommaren, och drifva en ganska stark handel med många slags Villar, hvilka komma dit med sina skinn-varor. Åtskillige | härstädes hafva försäkrat mig, huru de ibland i köpande narrat Villen så, i synnerhet då han är drucken, at han ej får halfva, ja stundom ej tionde delen af värdet för det han fört med sig. Och at detta har sin fulla riktighet, har jag haft tilfälle, at med egna ögon en eller annan gång se; ty Albany-boerne agera goda Chinesare, och tror den sig vara bästa karl, som först kan så braf fylla Villen med bränvin, och sedan för lappri narra från honom alt det han fört med sig. Villen märker väl ofta, sedan han sofvit ruset från sig, at han blifvit bedragen, mumlar ock något däröfver; men tröstar sig snart igen, när han besinnar, at han en gång fått supå så mycket bränvin han orkat, en dryck, den han älskar öfver alt det i hela verlden är: i synnerhet ställes han helt lätt tilfreds, om han å nyo får några goda supar: och på denna Villens svaghet förstå Albany Handlande sig ganska väl. Utom den handel, som sålunda i Osvego drifves, komma tidt och ofta en myckenhet Villar från åtskilliga orter, i synnerhet från Canada, til denna staden, och föra med sig skinnvaror. Från Canada hämtade de sällan andra skinnvaror än Bäfverskinn. I Canada är under högsta straff förbudit, at sända skinnvaror därifrån til de Ängelska; utan den handelen, i synnerhet med Bäfverskinn, hörer

p. 186

till Väst-Indiska Compagniet i Frankrike; men Köpmän-
 nerne i Canada drifva icke desto mindre stort lurendrägeri;
 ty de sända sina skinnvaror med Villar til deras bekanta
 i Albany, hvilka köpa dem efter det pris, som de förut
 genom bref gifvit de handlande tilkänna. Härifran Vil-
 lerne sedan föra tillbaka åtskilliga kläden och annat gods,
 p. 187 som | här kan fås för lättare pris, än det som finnes i
 Canada, och är ditskickat från Frankrike. Största delen
 af Köpmännerna härstädes hafva stora gods på landet med
 mycken skog därunder. Om där då finnes någon bäck,
 försumma de sig ej, at bygga en Sågqvarn til bjelkars
 och bräders sågande. Häraf sker, at flera Jagter gå hela
 sommaren igenom härifran til Nya York, hvilka til största
 delen äro lastade med bräder. Åtskillige här i staden
 slipa af vissa slags Snäck- och Musselskal Villarnas Wam-
 pum, det är deras penningar och prydnad, hvarigenom
 Albany-boerne vinna ansenligen. Om hvilka slags pen-
 ningar mera på sit ställe. Som folket altså här drifver
 en så stark handel, och därhos på Holländska sättet lever
 ganska knapt och sparsamt; sa är ej under, at många af
 dem lägga tilhopa stora Capitaler.

Invånarne så i Albany, som på landet rundt omkring
 til många mil, äro nästan allesammans Holländare. De
 tala sins emellan det Holländska spraket, hafva Holländske
 Präster, som förrätta all Gudstjänsten på samma språk;
 karteligen, de upföra sig i alt som Holländare. Dock
 kläda bägge könen sig merendels på Ängelska sättet.
 Det är bekant, at Nya Yorks Höfdingedöme först blifvit
 bebodt med folk af Holländare. Det vore ock de, som
 under deras Herra-väldes tid här på orten af afund togo
 det Nya Sverige in; men det var en ganska kort tid, som
 de fingo njuta och fägna sig både af samma inkräktade
 land och detta deras egit; ty vid slutet af ar 1664 kom
 p. 188 på Konung CARL II. befallning i Ängeland Sir ROBERT
 CARRE til Nya York, som då kallades **Nya Amsterdam**,
 och tog det in, och litet därefter marcherade Öfversten
 NICHOLS til Albany, hvilket då kallades **Orangefort**, och
 tog det likaledes in, samt gaf det namn af Albany, hvilket

var Hertigens af York Skåtska titel. Holländarena lämnades frihet, at antingen blifva qvar under Ängelskt beskydd, och njuta sina förra friheter, eller ock fara bårt. Största delen utvalde det förra, och af deras efterkommande äro de nu här i Nya Yorks Höfdingedömme varande Holländare, hvilka äro ägare af de största och bästa ägendorar och Landtgoods i Nya Yorks Län. Desse Albany-boar äro öfver hela Norra America, så hos Ängelsmän, som Fransoser, ja äfven hos alla Holländare, som bebo nedra delen af Nya Yorks Län, ganska illa beryktade för deras stora girughet, snålhet och omåtteliga kärlek efter penningen. När någon skal resa up til Albany, så säges i skämt, at den samma skal göra en resa til Canaans land: frågar man, hvad de mena därmed, så svaras, at Canaans land och Judiska landet bemärka ju et och samma: at Albany är et fädernesland och rätta hemvist för dem, som äro Archi-Judar; ty Albany-boerne äro så snåle och girige, at ogörligen någon Jude skulle kunna lefva där, utan Albany-folket skulle otvifvelaktigt genom skackrande utmärgla honom, fast han aldrig så väl förstode konsten at skinna. Hvarföre ock ingen gärna besöker denna ort, om ej högsta angelägenhet tvingar at göra hit en resa. Det frågades fördenskul både detta och det följande året på flera ställen af mig, hvad för angelägen sak jag då måtte hafva, som föranlät mig, at göra Pelegrims resa til det|ta Canaan? Jag nödgades ock bägge åren finna, at omdömet och ryktet om detta folket ej var aldeles ogrundad; ty ehuru de sällan oftare få se främmande, än då någon från Ängelska Colonierne tager denna vägen til Canada, eller därifrån tillbaka, och man sålunda skulle vela sluta, at här vore lättare på matvaror, och hvad en resande dageligen behöfver, än på de ställen, där vägarne städse äro fulle af resande; så fann jag dock vederspelet; ty jag nödgades här betala all ting, dubbelt, tredubbelt, ja ibland fyra dubbelt dyrare, än jag någonsin funnit på något enda ställe där jag rest i America; dessutom voro de ganska ohjälpsamme. Jag skulle med penningen, och den ej sparsamt, lika som lyfta dem up til

hvad jag behöfde. Så snart jag på landet eller i staden kom in i något hus, och antingen begärte köpa något, eller anmodade dem om deras biträde, var jag nästan med en Mathematisk visshet i stånd at säga, om de voro af detta blodet eller af et annat; ty de begärte dels altför omåttligt i betalning för alt, dels yttrade en alt för stor ohjelpsamhet. Sådan var största delen af detta folket; men så funnos dock de, som i vänlighet, i billighet, i välvilja och redebogenhet at af all sin förmåga hjälpa eller gifva goda råd, alltid kunde täfla med en och hvar som finnes här i Norra America, eller på andra orter; dock var deras antal mångfalt mindre, än de förras. Skulle jag få lof at gissa, så tyckes desse Albany-boer och de som bo i negden däromkring härleda sit ursprung på följande sätt: nämligen, at då Holland i forna tider var ägare til detta landet, och det skulle besättas med folk, har, utom en p. 190 myckenhet godt folk, som rest hit | öfver til denna Province, äfven Regeringen låtit hopsöka en hop sludder, från hvilket de ville rena landet, och därför sändt dem hit öfver, samt strax anvist dem rum långs afsides från alla andra på gränsen mot Villarna och andra deras fiender, dock, at de förmått några helt få andra goda Familier, at följa med dem, at hålla dem någorlunda i tygelen; ty annan orsak kan jag svårligen finna, hvi desse äro af en så förskämd blod, och så ganska vidt skilde från de andra af den hederliga Holländska Nation, som bor i nedra delen delen af Nya Yorks Höfdingedöme. Desse senare eller längre ned boende äro vänlige, hjälpsamme, billige i hvad de begära för det de sälja, upriktige; och fast de ej altid krusa så mycket i orden, så mena de dock väl och upriktigt, och kan en bygga på hvad de lofva.

Bland annat, som gjordt Albany-boerna så förhätelige öfver alt i de Ängelska Colonier, men i synnerhet i Nya Ängeland, var deras upförande i det förra kriget imellan Frankrike och Ängeland, som slöts med Achiska friden; ty när samma krig börjades, imellan Frankrike och Ängeland, och Invånarne uti deras Colonier i America fingo äfven befallning at begynna fiendteligheterna sins

emellan, retade de Franske sina Villar, at anfalla Invånarena i Nya Ängeland, hvilket de troligen efterföljde, ihjälslögo folk, och bårttogo hvad de kunde få. Folket i Albany höllo sig under all den tiden neutrela, drefvo stark handel med samma Villar, som mördade folket i Nya Ängeland. Hvad Silfver, såsom skedar, skålar, bågare, m. m. desse Villar togo i Nya | Ängeland i de hus, där de massacerat Invånarena, förde de til Albany, och där försålde. Albany Borgarena köpte ej allenast af Villarna gerna desse silfver-käril, fast de igenkände många af dem, hvilkom de tilhört, emedan namnet var utsatt därpå; utan de upmuntrade ock Villarna, at skaffa sig mera af sådant silfver, då de ville väl betala dem därföre, och gifva dem, hvad de åstundade. Ängelsmännen sade sedan, at detta ju på visst sätt var, at upreta Villarna til at ännu mera massacrera det folk, som voro likasom bröder til folket i Albany, och lefde under en och samma Krona. När Invånarna i Nya Ängeland fingo af sjelfva Villarna veta detta, blefvo de häröfver ganska förbittrade, och hotade, at det första steg de vid et annat krig ville göra, skulle blifva, at bränna up Albany, m. m. Få se, om i närvarande krig, de andre Ängelske Provincer äro beredde och villige, at undsätta Albany och de som bo däromkring, i fall det af Fransoser eller Villar blefve angripit. Det kan jag säja, at Ängelsmännernas hat til Albany-boerna är stort, men at dessas tillbaka är 10 resor större mot Ängelsmännen. Detta hat lærer varat alt sedan den tid Ängländarne togo bårt detta deras land, och har härtils ej kunnat utsläckas, ehuru de ock under Holländsk regering aldrig kunnat ernått större förmoner än de nu besitta; ty de hafva dem på visst sätt större än Ängelsmännen sjelfve. I sina hus äro de långt sparsammare än de Ängelske, och mera knappe i deras mat-lagning. I hvardagslag bruka de sällan mera mat på bordet, än som går åt vid måltiden, och ibland näppeligen det. Punch-skålen är ock här mångfalt | sällsyntare än hos de Ängelska. Qvinfolken äro gemenligen snabba hushållerskor, bittida uppe och sent i säng, och nästan vidskeppeligen

p. 191

p. 192

renlige, hvad deras gålf vidkommer, hvilka tvättades ibland flera gånger i veckan, och var i synnerhet Lögerdagen en viss dag, som til samma syssla upoffrades. I husen gingo de snyggt klädde; men icke granna. Barnen undervistes så i Ängelska som Holländska språket. Tjenstefolket här i staden voro til största delen bara svarta slafvar. Åtskillige af manfolken brukade egit hår, fast nog kårt, utan pung eller piska; ty desse bägge sista tages här som en character och kännetecken af en Fransos. När jag vid återkomsten från Canada til denna stad den första dagen brukade pung i håret, fick jag ingen fred på gatan, för små gässar och flickor, som lupo efter mig, och ropade; *å du Franska &c. &c.* ja, somlige af det packet vagade ock, at komma och draga bak i pungen: så at jag var glad, jag fick kasta bort et sa obehageligt plagg.

Maten och matlagningen var här mycket skild från Ängelsmännernas. Til frukost brukades gemenligen Thé, mäst utan mjölk. För 30 à 40 år tillbaka hade de ej vetat här hvad Thé var, utan deras frukost har då varit antingen smör och bröd, eller mjölk och bröd. Nu lades ej Säcker i Thé, utan de togo en bit däraf, lade pa bordet bredevid Thé-fatet, och bet en liten grand däraf vid det de drucko. Tillika med Thét äts smörgås med spikit Kött påbredt. Husbonden läste gemenligen sjelf öfverljuddt til bords. Caffé brukades här ej. Frukost-tiden var merendels | kläcka 7, eller imellan 7 och 8. Middagsmältiden bestod mäst antingen af Kärn-mjölk med sönderbetadt bröd uti, hvartil, då det skulle vara mycket väl, lades litet säcker; eller söt mjölk med sönderskurit bröd däri lagt, eller något stekt eller kokadt Kött. Kärn-mjölk brukades här ofta i stället för söt mjölk, at koka välling af. Denna smakade nog sur, fast ej så oangenäm om en varm sommar. Vid hvarje middags-mältid framsattes tillika et stort fat med sallat, tillagad med mycken ätticka, ibland med, men mäst aldeles utan olja, så at det därföre sved nog starkt i halsen, då en åt däraf. Ofta at de Kärn-mjölk, bröd och sallat tillika och om hvart annat.

Afton-måltiden var gemenligen smör och bröd, med söt mjölk och sönderskurit bröd uti. Smöret var ganska salt. Ibland hade de ock då Chocolad. Ost brukades på många ställen så til frukost, som til middagsmåltid; men ej i skifvor skuren, ej eller stycken utborade ur osten, som Ängelsman gör; utan Qvinfolken skrapade af osten på en tallrik, at den blef mäst som et groft mjöl. De föregofvo, at osten smakar bättre sålunda, än på annat sätt. Deras dryck var gemenligen helt svagt svagdricka, eller ock bara vatten.

Häri Albany hålla ofta Gouverneurerne från Nya York möte och samtal med Villarna af de 5 Iroquoiska Nationer, i synnerhet då det kommer därpå an, at börja eller fortsätta kriget emot de Franska. De rådgöra ock da ibland om deras omvändelse til den Christna Religionen. Men at Ängelsmännen i denna sista puncten ej tagit så försigtiga steg, som Fransoserne, och ej utvalt | til en så öm och angelägen syssla, så skickeliga och ut- p. 194
valda ämnen, som sig borde, kan bland annat ses af det svar, som en af Villarnas Konungar eller Sachems gaf Gouverneuren HUNTER på en sådan allmän sammankomst här i staden; ty sedan Gouverneur HUNTER på Drottning ANNAS befallning skänkt dessa Indianer en myckenhet kläder och annat, som de tyckte om, ville han ännu desto mer öfvertyga dem om Drottningens ömhet och vårdande, och lägger altså til dessa orden: at *deras goda moder Drottningen hade ej allenast försedt dem så ädelmodigt med så ståtliga och sköna kläder för deras kropp, utan Hon ville ock kläda deras själar genom Evangelii predikan; til hvilken ända någre Präster skulle blifva sände, at undervisa dem däri.* Näppeligen hant Gouverneuren sluta dessa ord, förr än en af deras äldsta Sachems steg up och svarade, at *han på alla de andra Villars vägnar tackade deras nådiga goda Drottning och Moder, för de ståtliga och vackra kläder hon hade sändt dem; men hvad Predikanterna vidkommer, så har hos dem förut varit sådane och sådane, (dem han då nämde vid namn,) hvilka i stället för at predika deras gudeliga Religion, lärt dem at dricka, at bedraga, at lefva in-*

p. 195 bördes i oenighet; ty at få mycket skinnvaror, hade de fört mycket Brännvin med sig, därmed de fyllde Villarna, och bedrogo dem. Han bad Gouverneuren taga bårt dessa Präster från dem, jämte en hop andra Europeer, som vistades bland dem; ty förut, innan desse kommo til dem, voro Vil|larne et ärligt, nyktert och menlöst folk; men nu blifva de snart alle skälmar. Förut hade de fruktan för GUD; men nu tro de snart, at ingen GUD är til. Ville Gouverneuren vara öm om dem, så gjorde han bättre, om han sände dem 2 å 3 Järnsmeder, som lärde dem smida Järn, hvare de voro okunnige. Gouverneuren kunde ej härvid hålla sig från löje. Sålunda kan hit lämpas, hvad St. Paulus säger Rom. 2: 24. För edra skul varder GUDs namn försmädadt ibland Hedningarna.

Den 21 Junii.

Efter middagen kl. 5. reste vi i HERrans namn ifrån Albany til Canada. Vi hade 2:ne karlar, som skulle föra oss fram til den första Franska orten, som var fästningen **Fort St. Fredric**, hvilken af Ängelsmännerna kallas **Crownpoint**. Desse karlar skulle hafva därför i betalning 5 Pund New Yorks penningar hvardera, som är ungefär 25 Plåtar i vårt mynt, utom det, at jag dessutom skulle hålla dem både fram och tillbaka friskt med mat och dricka. Detta är här Price Courranten, och den som ej det ville gifva, fick resa allena. Vi måste låta benöja oss med en af de förr p. 169. beskrefne Canoër; emedan inga hvarken Battoer eller Näfverbåtar nu stodo här til fångs. Och emedan en braf Landsväg gick strax på W. sidan om Hudsons flod, så låto vi karlarna fara med Canoën eller ökstocken, och vi ginge på landet bredevid, at desto nogare fa bese det samma, och dess Naturalier. At resa med desse Canoër är nog besvärligt för dem, som skola ro eller skjuta dem fram; ty den ena karlen står | fram i Canoën, och den andre bakuti, hafva hvardera en åra i handen, med den de skjuta fram båten. Gemenligen följa de tätt vid landet, där det är grundt, på det de väl måga räcka bott-

p. 196

nen med årorne. Karlarne få altså ej sitta, utan måste stå hela tiden, så länge de fara fort med Canoën; emedan man uti dem ej kan på vanligt sätt sitta och ro.

Vi följde nu hela aftonen stranden åt, som hade mot Elfven höga backar, och var närmast stranden beväxt alt med samma trån, som förut p. 177. äro omtalte, och växa på stränderna af den ön, som ligger nedan för Albany. På Östra sidan om floden är landet oupbrukadt, beväxt med skog, och litet sluttande; men på W. sidan är det jämt, upodladt, och mäst lagt til åkrar. Desse **åkrar** hade inga diken, fast de här och där väl syntes behöfva dem. Här kunde nog tydeligen ses, at floden i forna tider varit bredare; ty på åkrarna var en afsättning et stenkast från där Elfven nu är, med en tvär backe, mäst altid parallel, med stranden af nu varande Elf, hvilket nogsamt utviste, at den samma fordom varit Elfs-backe, och at det släta åkerfältet därunder i forna dagar varit Elfs-botten: härtil kommer, at på nyssnämde åkerfält fans fullt af samma Mussel-skal, som här ligga i ymnighet på Elfs-stränderna, och dem Invånarne hvarken föra på åkrar, eller bruka til någon ting. Om förenämde förorsakats, antingen at vatnet i floden förminskats, eller at jord af vatnet blifvit nedförd och lagd på sidorna af Elfven, eller at Elfven skurit sig längre på sidan, vet jag ej.

Åkrarne voro alle lagde här helt jämna, på samma sätt, som i Upland i Sverige. En del af dem var besädd, somt med **Aghvete**, somt åter med **Kubbhvete**. Somligstäds sågo vi stora fält besäddda med **Lin**, hvilket nu började komma i blomma, och på somliga ställen stod det nog vackert; men annorstäds var det uselt. Den häftiga och långa torrkan, som varat här på orten hela denna Våren, hade ock gjort, at på alla backar och något uphögda ställen var alt gräset och alla växter aldeles bårtbrände, så at ingen grön ört stod där mera qvar, utan endast och allena *Verbascum Thapsus* Linn. flor. Svec. 195, den jag såg på flera ställen växa frodigt och ymnigt på de aldratorraste och höga backar, där den likasom trotsade både en brännande Sol och en utmattande torrka;

men ehuru usel och nästan als ingen gräsväxt eller bete nu här var; så blef förenämde *Verbascum* aldrig af Boskapen rörd eller afbiten. På några ställen voro åkrarne sådde med **Ärter**; men åker-senapen hade där så inrotat sig, at den aldeles förqväfde dem. Jordmon var på mäst alla dessa åkrar en skön djup svartmylla.

Villa Vinrankor öfvertäckte allestäds Elfsbackarna, där de voro bare, och där de voro öfverväxte med trän, klängde Vinrankorna sig up i träden, och aldeles öfverhölgde dem, så at träden ofta däraf lutade. De hade redan stora kartar. Vi sågo dem i dag och så länge vi följde Hudsons flod i ganska stor myckenhet på Elfsbackarna, och på små holmar i Elfven.

p. 198

Majs-tjufvar med hvit rygg sago vi här och där flyga i buskarna. De söngo vackert, och voro smärre än de svarta Mays-tjufvar. Vi blefvo dem först varse vid New York.

Vatten-Bök (*Platanus occidentalis*) låg vid vägen afhuggen, dess diameter tvärts öfver stubben var 3 Svenska alnar.

Öjar syntes då och då, både denna och de följande dagar uti Elfven. På de större var landet upodladt och användt til åker eller äng.

Landet var, de 5 Engelska mil vi i dag vandrade vid floden, mycket jämt, af bara jord. Jag fann ej någon sten på åkrarna. Jordmon en svart mylla. Lönnen med röda blommor, Vatten-böken, Vatten-aspen, Villa Plommon-trän, *Rhus* kallad Sumach, Alm, villa Vinrankor och par arter af Vide voro de träslag, som vi funno växa på Elfsbackarna både denna och de följande dagar.

Sparis växte här och där på Elfsbackarne vild.

Vårt natt-qvarter togs ungefär 6 Ängelska mil från Albany hos en Landt-brukare. På W. sidan om Elfven var den ena gården efter den andra, där folk bodde, som voro af gammal Holländsk extraction, och födde sig med åker-bruk. Ungefär en Ängelsk mil ofvanför detta vart natthärbärke, var det stället, där ebb och flod i Hudsons Elf stannade, och hvaröfver den icke gar; emedan där-

ofvanföre äro små och grunda strömmar. Uti Elfven där bredevid fangades nog af åtskillig slags Fisk.

Sädes-ladorne voro mäst på alla ställen hos de gamla p. 199
Holländska bygde på samma sätt, som förut Tom. 2. p. 340. är beskrifvit, nämligen logen, där de tröskade midt uti: hö och halm ofvanföre på skullen: rum afdelte för Hästar, Kor och annan Boskap på sidorne. Sjelfva Ladan, eller huset, ganska stort, nästan som en Kyrka: taket mycket högt midt på til kropp-åsen; men mot bägge sidor vid vägg-banden nog lågt. Stundom bestodo alla husen i garden endast af en stuga med vind ofvanpå, och sädes-ladan, sådan, som den är beskrifven.

Den 22 Junii.

Om morgonen fölgde jag en af våra vägvisare, at bese det höga vattu-fallet, som Mohaaks flod gör vid Cohoes, innan han faller i Hudsons Elf. Detta fall låg 3 Ängelska mil från det stället, där vi hade vårt natt-qvarter. Landet ända up til fallet var jämt, endast litet backot nära til fallet: skogen på de mästa ställen bärtrögd: marken upbrukad til åker, samt en och annan vacker gård vid åkrarna.

Cohoes fall (eller som det pronuncieras, Cohoshfall,) är et af de största vattu fall på denna orten. Det är Mohaaks flod, som gör det samma något förr än han faller uti Hudsons Elf. Både ofvan- och nedan-för fallet besta bägge sidor och botten af Elfven af bara hårda hälleberg. Flodens bredd är här 900 Ängelska fot. Vid sjelfva fallet ligger en klippa tvärt öfver Elfven, af lika högd allestäds, och går med den sidan, som gör fallet, mäst in linea recta tvärt öfver, och gör liksom en vägg mot nedra sidan, hvilken | är ej aldeles perpendiculair, utan om en per- p. 200
pendiculair linea kunde fällas upifrån ned til Elfsbotten, torde distancen af slutningen blifva mot $1\frac{1}{2}$ à 2 famnar. Högden på denna vägg, utför hvilken vatnet faller, dömde jag efter ögonmättet vara perpendiculeriter 10 à 12 fam-

nar, och för hvilket jag det då uti min Dag-bok upskref, och kommer tämlig nära öfverens med den berättelse, som den snabbe Ingenieuren Herr LEVIS EVANS uti Philadelphia mig sedan gaf. Han sade, at han Geometrice mätt bredden och högden af detta fall, och befunnit det 900 Ängelska fot bredt, samt 75 samma fot, det är, ungefär $12\frac{1}{2}$ famn högt. Profilen öfver samma fall, som bemälte Herr Ingenieur gjort, är den, som här bifogas. Nu var ganska litet vatten i Elfven, så at desse endast strömmade ned på par ställen. Där vatnet fallit ned från fallet, hade det nedan före det samma frätit djupa hål ned i bärget, somligstads til 2 à 3 famnars djup. Nedan för fallet var nu Elfs-botten, hvilken, som förr är sagt, bestod af bara hällebärg, alt torr, endast, at längs midt efter Elfven hade vatnet frätit sig en gång til par famnars bredd och en famns djup, eller mera, där det vatten rann ut, som nu föll ned för bärget. Här syntes i hällebärgen nedan för fallet utätne ganska många hål, aldeles lika med våra så kallade Bärgekettlar eller Jättgrytor i Sverige, den ena större, den andra mindre, den ena djupare, än den andra. Af det lilla vatten, som nu i denna starka långvariga torrkan föll här ned, kunde lätteligen slutas, at här måste vara et faseligt brusande, när Elfven går full med vatten, och det samma skal häfva sig här utföre till 12 famnars fall. Det var nu det klaraste och renaste Solskens väder, som kunde önskas, utan någon molnfläck på Himmelen, samt helt lugnt; men så stod dock vid det lilla fallet, där bara litet vatten nu kom ned, som et beständigt yrande rägnväder, hvilket förorsakades af de dunster, som skildes från vatnet, då det föll utför fallet, och af vädret sedan drefs långt omkring; så at, då en kom på et byss-skått när detta fallet, dock at vinden gick därifrån dit en stod, blef man i en hast hel våt utanpå kläderna, likasom en gått i rägn. I vattugölarna, som voro inätne i bärget nedan för fallet, funnos alla-handa slags Fisk. Här suto nu några karlar och metade Fisk. Hällebärgen här bestodo af samma svarta sten, som alla andra bärg omkring Albany, hvilken sten uti luften

Cohos Förs eller Fall vid Mohawks flod.

pag. 200.

är benägen at gå sönder i små horizontela flagor, som en skifver-sten.

Timmer-Gärdesgård får jag kalla en synnerlig art af gärdesgårdar, dem vi ej blifvit varse tilföre; men voro här brukelige öfver alt, så långt vi reste upför Hudsons flod,

A där de hade myckenhet af skog. Gärdesgården bestod af tjocka långa timmer-stäckar, alla imellan hvar afdelning eller knut af lika längd. Gärdesgårdens högd 2 alnar, eller 10 qvarter. Som de här ej kunde betjäna sig af staftrar, så fogade de dem i ändarna så tilhopa, at om til exempel i näststående Figur, gärdesgården AD skulle göras, som består af 3 stäckars längd; nämligen AB, BC, CD, så lägges vid A, B och C en kårt tvär-stäck nederst på marken; på desse tvär-stäckar lägges stäckarne AB, BC, CD, i de skulror, som äro inhuggne i dessa tvärstäckar, at de må ligga stadigt. Ofvanpå dessa stäckar lägges åter vid A, B och C en ny kårt tvär-stäck som likaledes inhugges, at de må ligga någorlunda stadigt, och åter långa stäckar därpå; med hvilket uptimrande fortfares tils gärdesgården ärnått sin tilbörliga högd. Somligstads såg jag lång-stäckarna vara ömsade med ändarna på det sätt, som vid D och E, dock liggende på sina tvär-stäckar. Denna gärdesgårds byggnad kan någorlunda gå an, där en har så tilräckeligt förråd på skog, som här; ty annars, om de klufvit, och än mera, om de sågat sönder stäckarna, hvaraf en sådan gärdesgård bestod, hade de däraf kunnat göra många gärdesgårdar af lika **F** storlek och nytta.

Vid middags-tid började vi igen fortsätta vår resa til Canada, upför Elfven uti Canoën, som var lång och utgröpt af en hvit Furu. Elfven blef litet ofvanför gården, där vi haft vårt nattqvarter, så grund, at de med åren kunde allestäds räckta botten, som ibland ej var öfver en, ja, ofta bara en half alns djup. Stranden och botten af Elfven fans nu bestå af sand och små stenar. Strömmen

föll somligstäds ganska starkt emot oss, at karlarne hade nog arbete, at staka sig up för den samma. Elfs-backarne voro allestäds af jord, somligstäds mycket höge och brante. Landet bredevid dels upodladt, dels skogväxt. Elfvens bredd merendels par byss-skått.

Sturgeons eller **Störjor** finnas i denna Elf til stor myckenhet. Vi sågo dem hela dagarna kasta sig högt ur vatnet up i vädret; men än mera gjorde de detta mot aftnarna. Våre vägvisare, och de som här bodde, berättade, at om vintren synas här inga af dessa Sturgeons, utan at de alle sent om hösten gå härifrån ned för floden til Hafvet, och om Våren komma åter up ingen, förblifva så här hela sommaren. De sades uppehålla sig här i floden hellre på grundt än djupt vatten, hvilket ock kom tämmeligen öfverens med det vi här märkte, nämligen, at vi sällan sågo dem hoppa up ur vatnet annorstäds, än där Elfven var grund. Deras mat sades i synnerhet vara hvarjehanda slags *Confervæ*, som i ymnoget växte här, somligstäds på Elfs-botten; ty då en fångad Sturgeon upskärs, skal gemenligen finnas magen full af besagde ört. Både Indianer och de Holländare som här bo, fiska flitigt efter dem. Vi sågo nu alla nätter under vår resa på och vid denna Elf åtskilliga båtar, som med ljuster fångade dessa Fiskar. Törfveden härtil togo de hälst af den här så kallade svarta Tallen eller Furun. Ehuru detta var den tiden på året, då nätterne äro kårtast, voro de dock på en så långt til Söder belägen ort ganska mörke, såsom i Augusti månad hos oss. Denna flodens stränder lågo mångenstäds både i dag, och de följande nog fulla af sådana Störjor, som vid ljustringen väl fått sin bane; men dock sluppit undan, och sedan dödt. I den starka Solvärman gåfvo de från sig en odrägelig stank.

Indianer. När vi kommo längre up åt Elfven, fingo vi se et af Indianernas Qvinfolk sitta | med sin gässe i en båt gjord af bark, och en annan Indian gå och vada öfver Elfven med en stor bark-myssa på hufvudet. En ö låg i Elfven strax bredevid, där en hop af desse Villar nu uppehöllo sig för Störje-fiskeriet skul. Vi gingo då

up til deras Kojor, at se, om vi kunde få en af dem at följa oss til Fort Anne, och där undervisa och hjelpta oss, at göra en bark-båt, med den vi kunde hjelpta oss fram til Fort St. Frederic. När vi kommo up, hade alla Manfolken om morgonen gått til skogs at jaga; hvarföre vi måste komma öfverens med deras gåssar, at de skulle gå och söka dem up. Den betalning gåssarne ville hafva därföre var bröd. Vi nödgades därföre gifva dem 20 stycken små bullar; ty som de sågo, at vi voro angelägne, at få tala med karlarna, kunde de den konsten, at göra svårighet, om de ej fingo det de ville hafva. Ön hörde de Holländare til, som här bodde och upodladt den til åker; men nu hade Indianerne räntat den, och där planterat Mays och atskilliga slags Pumpor. De hade här upslagit för sig några små kojor, eller så kallade **Wigwams**, som voro nog enfalligt gjorde. Fyra pålar voro upsatte perpendiculariter: stänger lagde på dem, och där ofvanpå gjordt et tak af bark. Väggarne antingen inga, eller löf-ruskor reste mot stängerna, som gjorde tak-bandet. Hjortskinn, utbredde på marken, var deras säng. Deras hus-geråd en eller par små kettlar, par skedar gjorde som halfva slevvar, par näfvor-skeppor, som voro så täte, at de kunde hålla vatten. Köttet af Sturgeons var skurit sönder i rimsor, och hängt up i Solen at torrkas, at blifva deras vinter-mat. Nu suto Qvinfolken, och arbete|de ute på p. 205 backen, hade hvardera lagt et Hjortskinn under sig. De bruka aldrig stolar, utan sitta på marken med sina ben, ej lagde i korss under sig, som Turkarne göra, utan foten väl lagd bak-åt, men bögd ut åt, at sjelfva baksätet nästan sitter midt imellan bägge fötterna. Qvinfolken voro alla barhufde, hade becksvart hår, en liten blå kjortel, som räckte til knäet, med röda eller andra band fastsydde ned vid kanten rundt omkring, en skjorta eller särk, som hängde utanpå kjortelen, stora ör-ringar, håret baktill hoplagt i en stor knippa, och med band ombundit: deras wampum eller pärlor och penningar gjorde af Musselskal hängde från halsen ned på bröstet. Detta var hela deras klädebonad. Nu suto de, och gjorde hvarjehanda arbeten, af

skinn eller Vilsk hampa, därpå de infäste på åtskilligt sätt Americana Igelkottars taggar, dem de färgat svarta eller röda, eller låtit vara hvita.

Emot aftonen reste vi därifrån til en gård, som lag vid Elfven, och där endast en enda man var nu vistande, at se efter Maysen, och det de satt; emedan Folket efter Kriget ej ännu hunnit flytta dit.

Kräfveter, aldeles af samma Species, som våra; men smärre, funnos här i små bäckar. De Holländare här bodde, ville dock icke äta dem.

Den 23 Junii.

Indianer. Om morgonen väntade vi länge efter de Indianer, som lofvat komma, och accordera med oss, at gå med oss til Fort Anne, och där hjelpa til, at förfärdiga en båt af bark | eller näfver, med hvilken vi vidare kunde fortsätta vår resa. Kläckan 8 vid pass kommo ändteligen 3:ne karlar. De hade på vanligt sätt beksvart och kårt klipt hår, ljusgrå vepor om axlarna, en skjorta, som hängde ned öfver lären, klutar eller skinnstycken lindade om benen och en del af lären, i stället för strumpor, ingen hatt eller myssa, inga byxor. Tvänne af dem hade målat öfra delen i pannan samt bägge kindbenen röda med Cinober. Om halsen hade de et band, hvarifrån hängde fram på bröstet en liten pung, däri de förvarade sin tälgnif. De samtyckte ändteligen, at komma med oss för 30 Shillingar; men ändrade längre in på dagen sin tanka, och fölgde bårt med en annan Ängelsk man, som tubbade dem med sig, och gaf dem mera, så at vi ej fingo någon med oss på denna resa. De voro dock så upriktige, at de kommo och buro tillbaka de 15 Shillingar, som vi gafvo dem på handen.

Vårt sista natt-qvarter var ungefär 10 Ängelska mil från Albany. Under det sista och nyss slutna Kriget hade alt folket flytt därifrån til Albany; emedan de Franska Indianer slogo ihjäl, eller togo til fånga och förde til Canada alt det folk de kunde öfverkomma: brände

mångenstäds up husen och höggo omkull träden. Det såg bedröfveligt ut, när folket, som nu återkommit til sina förra boställen, voro aldeles utan hus, och lågo under några mot hvarandra lutade bräder. Elfven var här vid pass et byss-skått bred. Landet upodladt på ömse sidor. Elfs-backarne brante, och jorden blek.

p. 207 **Sambucus occidentalis** växte i otrolig myckenhet längs efter Elfs-backarna, hvilka nu stodo helt hvita däraf; ty hon blommade nu som bäst.

Vi hade största delen af denna dagen på vår resa ej stort annat, än forss på forss, fulla med stenar, och svåra at kunna slippa up före: vatnet i Elfven var rent och klart, merendels grundt, til 1, 1½ à 2 alnars djup. Strömmen eller vatnet på de flästa ställen brusade starkt emot oss. Stränderna voro somligstäds fulle med klap-pursten, annorstäds med en grå sand. Elfs-backarne af mull, tvära och höga. Elfvens bredd merendels par byss-skatt. Landet på ömse sidor ibland upodladt, ibland öfverväxt med skog.

Väpling både röd och hvit fans ymnogt på Elfs-backarna. Vi sågo en myckenhet af denna, så väl som den röda, i dag och de följande dagar uti skogarna, at vi sålunda ej torde så visst kunna sluta, om den först blifvit hitförd i senare tider från Europa, som somlige mena, eller varit här från urminnes tider, hvilket sista Indianerne neka.

Portlaca växte nog allmän på torra sandiga ställen. I krydd-gardar var han här et af de argaste ogräs.

Folket kom nu öfveralt tillbaka til sina hemvist och boställen, dem de för Krigets skul nödgats lämna.

p. 208 **Gårdarne** voro gemenligen bygde strax vid Elfven på Elfs-backen. Vid hvar gård var merendels en liten Kryddgard, och en än mindre Trägård; dock voro vid många gardar helt stora Trägårdar. I Kryddgården hade de satt hvarjehanda slags Pumpor, Vatten-Meloner, samt Turkiska Bönor. Trägården bestod af flere eller ferre äppel-trän. Inga äpplen, eller ock ganska få fans i år på träden. Orsaken sades vara, dels den frost, som

varit i några nätter i Maji, vet. styl. då äppel-träden stodo i blomma, dels den långa starka torrka, som varat hela denna sommar. **Husen**, som folket sjelfve bodde uti, voro vid ganska många gårdar bygde af bara i Solen och luften torrkade och obrände tegel-stenar, samt af timber, på följande sätt: de hade först uprest korss-verket, sedan gjort röst därpå med 2 gafvelväggar och kropp-ås. Gafvelväggen på röstet var af bara bräder. Taket utanpå belagt med spån af Furu. Imellan korss-verket var muradt sedan med obrändt tegel, at huset måtte blifva varmt; men som ragnet och luften snart kunde skämra bårt tegel-stenarna, så hade de öfverklädt dem på yttra sidan med bräder. Under huset hade de gemenligen källare. Spisarne hos de Holländska voro alltid sådane, at på ömse sidor om spisen, som var bygd vid väggen, stodo inga kanter ut; utan det såg ut, som hade de gjort eld mot sjelfva väggen. Där gårdarne ej lågo tätt vid Elfven, voro de gemenligen anlagde på backar. Vid gårdarna voro stora fält planterade med Mays.

Dessmans-Råttor funnos mycket i denna flod. Vi sågo så i dag, som de följande dagar allestäds vid stränderna i sjelfva vattu-brynet fullt af deras hål, af den storlek, at en liten katta kunnat krypa dit in. Utan för de samma, och äfven i mynningen af dessa hål låg fullt af Musselskal, | hvars invånare de ätit. De sades fangas p. 209 med fällor, satta längs vid vatten-sidan, där de vistas, hvori lades Mays eller Äpplen.

Sassafras växte här tämmeligen mycket; men alltid små. **Castanie-trän** syntes här och där.

Tuppspår-Hagtorn växte på de aldratorraste och magraste ställen med ganska långa taggar, til et tecken, at den duger til at plantera til häckar på dylika ställen och jordmon.

Om aftonen togo vi vårt natt-qvarter hos en bonde, som nyligen återkommit efter Kriget til sin gård. Han hade här ej flera hus qvar, än sin stora sädes-lada. De andre voro upbrände.

Den 24 Junii.

Den gården vi om natten lago uti var den sista af New Yorks Gouvernement mot Canada, där hus var lämnat qvar, och Folk nu bodde. Längre upåt var väl ännu Folk; men de hade inga hus, utan bara bräd-kojor; emedan husen i Krigstiden blifvit upbrände.

Resan fortsattes. Landet på ömse sidor om floden var mäst jämt, ibland ock något backigt, somligstäds bestod det af magra tallmoar. Ibland var det upodladt til åker eller äng; men dock mäst skog-växt. I Elfven hade vi nästan ända fran Albany til mer än halfvägs til Saratoga ej haft annat, än forss på forss, at med mycket besvär draga oss up före; men sedan blef floden til några Ångelska mil mycket djup, vatnet stilla, stränderne brådjupe, fast ej särdeles höge, Elfvens bredd par byss-skatt. Efter middagen ändrades Elfvens gång; ty härtils hade hon lupit fran N. til S; men nu gick hon från NNO til SSW, och ibland från NO. til SW.

Myrstackar voro nog sällsynte här i landet. Jag mins mig ej sett någon i America, förrän vid Cohoes fall. I dag sago vi några få i skogarna. Myrorne voro aldeles af samma Species med vara vanliga Myror (*Formica rufa*). Stackarne voro til största delen bygde af den söndervitt-rade skifver-likä stenen, som här öfveralt finnes; emedan de ej hade annat.

Castanie-trän växte här och där i skogarna. **Mulbärsträn** (*Morus rubra*) sades ock finnas här villa, fast ibland de sällsyntare; och här var orten, där desse växa af sig sjelf längst til Norr här i America; ty Norr om detta ställe äro de ej fundne.

Palsternackor funno vi alla dagar på ganska manga ställen växa villa; men dock altid på sadana ställen, där någon plantation; det är, upodladt land, var, eller förr hade varit. **Hampa** växte af sig sjelf vild vid gamla plantationer, på manga ställen.

Skogs-löss voro allestäds i skogarna; et elakt pack.

Thuja occidentalis begynte nu, at växa vid flodens stränder. Förr hade jag ej blifvit den varse.

Trän vid stränderna och på Elfs-backarna, där vi i dag foro fram, voro Alm, Björk, hvita Tallen, Al, Hundträ, Lind, röd Widja, Castanie-trä. Americanska Flädern och villa Vin-rankor viste sig endast på sådana ställen, | där landet blifvit något upodladt, likasom desse bägge älskat Folks umgänge. Lind och hvita Valnöt-trädet voro bland de ymnigaste; Afven-bok med upblästa frö-hus då och då; men Vatten-bök och Vatten-asp (Water Poplar) hade aldeles tagit afsked.

p. 211

Ickornar både svarta och **Groundsquirrel** viste sig ofta i skogen.

Vi mötte litet från Saratoga 2:ne Indianer, som kommo hvar i sin båt, gjord af et stycke bark. Denna deras bark-båt bar näppeligen mera, än en enda man.

Floden blef bredevid Saratoga åter nog grund; vatnet tämlig strömmande. Landet här omkring användt til aker eller äng, fast det än låg öde för Krigets skul.

Saratoga har på sit sätt varit en Fästning, som Ängelmännen upbyggt af trä, til at hindra de Franska Indianers anfall på de Ängelska, som här bodde, samt at nagorlunda vara som en förmur för Albany. Den har legat på W. sidan om Hudsons flod på Elfs-backen, och varit bygd på det sätt, at de slagit ned 2 $\frac{1}{2}$ à 3 famnars långa tjocka stäcker i marken, som pallisader, hel tätt bredevid hvarandra, och sålunda bygt detta Fästningsverk i fyrkant, på hvardera sidan et litet byss-skätt lång. Uti hörnen hafva bläckhusen varit, och innan för pallisaderne Soldaternas hus; altsammans af trä. Det hade varit i stånd och besatt med Soldater tils inuti sista Kriget, då ändteligen de Ängelske sjelfve år 1747, brände den up; emedan de ej härdade längre, at stå ut mot Fransosernas och de Franska Indianers anfall; ty sa snart

de gingo litet utan för Fästningen, lågo nagre af förenämde deras fiender i försat för dem, som antingen togo dem til fånga, eller ock sköto ned dem. Bland flera krigspuss, som här brukades, vil jag endast nämna et, det jag

p. 212

flera resor hörde förtäljas, så af Ängelsmän som Fransoser, hvilka då varit närvarande. Et partie Fransoser med deras Indianer stulo sig om natte-tid in i en skog af buskar, hvilken ej var långt från Fästningen, och lade sig där i försät. Om morgonen gingo efter öfverläggning någre få af deras Villar, och staldte sig, at se på Fästningen. Ängelsmännen sköto på långt håll efter dem. Villarne ställa sig, som de blifvit skutne, falla ned, stiga åter up, löpa litet, falla åter ned. Då rusade mer än halfparten af den i Fästningen varande besättningen efter dem, at taga dem til fånga, sa snart de hunnit til dem, springa Fransoserne med deras öfriga Villar utur buskarna imellan Fästningen och Ängelsmännen, omringade dem, och togo dem til fånga. De i Fästningen qvarlämnade Ängelsmän hunno som knappast slå igen Fästnings-porten: men kunde ej skjuta et skatt på sina fiender, emedan de sågo, at de sa snart kunnat träffa sina egna, som fienden, hvilka nu voro blandade om hvarandra; utan de nödgades med grämlse se huru fienden midt för deras ögon, och under deras Canoner fasttogo och släpade bårt deras kamrader. Sadana streck gjorde Ängelsmännen helt ledsne vid sin illa anlagde Fästning. De afbrände pallisader stodo ännu qvar. Strax vid Fästningen lag uti Elfven en Ö, som torde varit beqvämare, til en Fästnings anläggning, än det förra stället.

p. 213

Landet på ömse sidor om floden vid Saratoga var jämt, och bestod af god fet jord. Skogen var mäst allestäds bärthuggen. Elfs-backarne nog höga, branta, af mull. Långt ifran til N. sågo vi bärg öfver skogen. De som här bodde voro alle af Holländsk Extraction, och buro som et medfödt hat til de Ängelska.

Om natten ligo vi vid en liten bräd-koja, som det hitflyttade Folket bygt up för sig.

Den 25 Junii.

Såg-qvarnar hade här varit atskillige förr Kriget, hvaraf de haft stor nytta; emedan här är tirläckelig skog.

Bräderna kunde om Våren, då mycket vatten var, lätteligen flottas ned til Albany, och därifrån til New York; men nu voro de alle upbrände.

Resan fortsattes om morgonen up för Elfven, och då vi hunnit något öfver en Ängelsk mil, mötte oss en tämmelig stark forss, hvilken sysselsatte oss en god del af dagen, innan vi kunde få Canoën up för den samma. Strax nedan för denna forss var Elfven ganska djup, af det vatnet, som vid fallet hade ätit sig djupt ned. Där klippor ligo i Elfven var gemenligen alltid bredevid dem mycket djupt, til 2, 3, 4 och flere famnar; emedan vatnet vid stötandet mot bärget frätt sig där djupt ned i jorden. Ofvanför denna forss blef floden återigen braf djup, vatnet stilla, vid stränderna brådjuft. Alt landet på ömse sidor, ända til Fort Nicolson var beväxt med hög skog. Efter några få Ängelska mils roende, kommo vi til en annan forss, som var både högre, längre och värre, än den näst förut omtalte.

p. 214

Jätte-grytor, som de hos oss kallas, och hvilka af mig äro beskrefne i Kongl. Vetensk. Acad. Handl. för ar 1743 p. 122 voro helt fullt vid detta höga fallet eller forssen uti hällebärget, som där lag tvärt öfver floden, och öfver hvilket vatnet strömmade. Nu var hällebärget mästendels bart och torrt; emedan denna tiden på året var minsta vatten uti Elfven. Somlige af Jättgrytorna voro runde: de mäste aflånga: i botten mäst pa alla ligo antingen stenar eller sandgrus, och det ofta i myckenhet. Somlige voro af 6 qvarters diameter, andre voro mindre. Djupleken var åtskillig, jag fann dem ända til 10 qvarter djupa. Jag kunde helt tydeligen finna, at de blifvit tilskapade af vatnets hvirflande omkring nagon sten, och stenens samt sandens omkring förande vid den samma.

Vi hade tänkt gå med Canoën ända up til Fort Nicolson, som hade varit ganska beqvämt för oss; men det var ej möjligt, at komma up för det öfra fallet, emedan Canoën var tung, intet vatten i floden, utan det strömmade bara öfver hällebärget på et enda ställe, och där var det för den branta och starka strömmen skul ej

p. 215 görligt, at draga sig up. Vi måste därför lämna vår Canoë här, och bära våra saker med oss öfver land, genom en ovägad skog och vild ödemark ända til Fort Anne vid ån Woodcreek, som var en väg ungefär af 7 eller 8 Svenska mil, hvilket ej ringa mattade oss i denna starka hettan. På somliga ställen hade vi ej annan utväg at
 hjälpa oss öfver | djupa åar, än hugga omkull höga trän, som växte på stränderna, och fälla dem öfver ån, samt på dem hjälpa oss öfver huru vi kunde. Landet, där vi hela denna efter middag vandrade fram, var mäst jämt, utan bärg och stenar, allestäds öfverväxt med hög och tjock skog; öfveralt låg fullt af stora nedfallna trän; emedan skogen här kom ingom til nytta. Om följande natten lågo vi i skogen, och voro nog plågade af Mygg, Knott, Skogs-löss, samt sofde i stor fruktan för allahanda ormar.

Den 26 Junii.

Om morgonen bittida fortsatte vi återigen vår resa genom skogen längs vid stränderna af Hudsons flod. Här var väl en gammal väg, som gick up til Fort Nicolson; men den var nu så igenvuxen, at vi hade svårighet at finna den. **Hallon** funno vi i myckenhet på somliga ställen, hvaraf en del redan voro mogna.

Fort Nicolson var den ort på O. sidan om Hudsons Elf, där i forna tider stätt en trä-fästning. Vi kommo hit litet förr middagen, och hvilade oss här en stund. Ända til början af sista Kriget bodde Öfversten **LYDIUS** här, hvilket skedde mäst därför, at han desto bättre måtte kunna drifva handel med de Franska Indianer; men uti Kriget brände de up hans hus, och togo hans Son til fånga. Fästningen hade här legat på et jämt ställe; men var nu alt med små skog öfverväxt. Den har blifvit upbyggd år 1709 i Drottning **ANNAS** Krig med Fransoserna: fått sit namn af den då varande käckä **Ängelska** Generalen **NICOLSON**: var ej någon rätt Fästning, utan me|ra en Magazine för Fort Anne. När år 1711 Ängelska

p. 216

Expedition til sjöss mot Canada misslyckades, så upbrändes ock denna af Ängelmännerna sjelfva samma år. Jordmon syntes vara här tämmelig god. Hudsons flod flöt strax här förbi.

Något efter middagen fortsatte vi igen vår resa. Vi hade härtil följt O. sidan af Hudsons Elf, och vandrat mäst ända til N; men nu lämnade vi den samma, ändrade vår kosa, och stälte vår gång mäst til ONO. eller NO. tvärt igenom skogen och öde-markerna, at vi måtte komma til öfra ändan af Elfven Woodcreek, som löper ned til Fort St. Frederic, och med hvilken vi då kunde gå med båt. Landet eller öde-marken, som vi hela denna efter middag gingo igenom, var mästendels jämt, något lågländt. Här och där någon bäck, som dock nu på de flästa ställen var uttorrkad. Då och då någon liten backa, inga bärg, inga stenar, öfver alt var landet öfverväxt med stor och hög skog. Träden täta, braf skugga under de samma; men det nöjet förminskades af den otaliga myckenhet af **Myggor**, hvaraf desse skogar voro fulle. Af örter fans här åtskillige; men de stodo nog glest, mäst som i våra skogar, där boskapen gjordt dem tunna; fast nästan aldrig någon boskap varit här. Öfveralt var marken nog öfvertäckt med löf, som nedfallit sista höst. Annorstädes var den mycket måsslupen. Jordmon var mäst allestäds ganska skön, bestod af en tjock svart-mylla, som gjorde, at de örter här funnos, växte nog frodigt. Det tycktes, som detta kunde blifva et mycket fruktbarande land, då det blefve upodladt; men här var dock största | svårighet, at få se något rinnande vatten; hvad skulle då icke blifva; när skogen blefve bårtrögd, och Solen finge utöfva all sin verkan?

p. 217

Vi togo vårt natt-qvarter i öde-marken vid en vattugöl, på det vi kunde hafva tilräckeligt vatten at dricka, som just denna tiden på året icke stod tilreds på alla ställen här i skogen; men **Myggor**, **Punchins** eller **Knott** och **Skogslöss** voro våra plägare. Frukthan för allahanda ormar, och än mera för några Villa Indianer, gjorde vår natt-ro mindre varaktig och säker.

Puncbins kallades af Holländarne de små Myggor eller Knott (*Culex pulicaris*, Linn. Syst. 603.) som här voro i ganska stor ymnighet. De äro mycket små, vingarne grå med svarta prickar. Desse voro 10 gånger värre än den stora Myggen (*Culex pipiens*); ty de voro så små, at en näppeligen kunde se til dem, höllo sig allestäds framme, voro ej rädde för lifvet, sugde sig fulla af blod, och åstadkommo på stället de beto et svidande, som hade en brändt sig uti elden.

Stora Trän hörde vi om natten falla omkull af sig sjelfva, fast i luften var det största lugn, som kunde vara, at ej en fjäder rördes. De gjorde om tysta natten et faseligt brak i skogarna.

Den 27 Junii.

Resan fortsattes om morgonen, och var landet nu likadant, som i gar, endast at vi ibland fingo se flere sma backar. Om morgonen bittida hörde vi et vattufall eller vatten-brusande hel tydeligen i Hudsons flod.

p. 218

Kullfallna trän, dem stormen eller deras alder kullkastat, lago fullt och allestädes i skogen; men inga nedhuggne; ty här bor intet Folk, och skogen, ehuru skön den är, kommer ingom til nytta. Det var rätt svårt för oss at komma fram öfver dessa kullfallna trän; ty de hade igentäpt mäst alla ställen, och vid dem i Solbaddet var ofta Skaller-ormens förnämsta tilhall.

Klåckan 2 efter middagen kommo vi fram til Fort Anne, som ligger vid floden Woodcreek, hvilken dock här vid sin början är som en liten bäck. Här blefvo vi stående hela denna och följande dagen ända til Söndags morgonen, at göra oss en ny båt af bark; emedan vi icke på annat sätt kunde komma utför än til Fort St. Frederic. Vi kommo ock fram i lagom tid; emedan den ena af karlarna, som fölgde oss och var var vägvisare, blef om morgonen sjuk, at han ej härdat ut at vandra längre och bära sina bördor. Hade han blifvit än mera sjuk, hade vi mäst ligga stilla; men när maten blifvit all, hade det

blifvit en hård ting för oss uti en vill ödemark, där det ej var görligt under 3 å 4 dagars tid komma dit, där något Folk bodde; men vår lycka var, at vi nu hunno fram, så at den sjuka karlen fick hvila, och kom sig sedan före igen.

Möss af det ordinaire slaget fans nog vid Fort Anne. Desse torde härstamma af dem, som kunnat blifvit hitförde, och följt med Soldaterna, i deras Proviant, den tid denne Fästning var i stånd.

Äppel- och Plommon-trän, som tvifvelsutän blifvit hit planterade den tid Fästningen var i välmagt, stodo ännu här qvar.

Den 28 Junii.

p. 219

Americanska Almen (*Ulmus Americana*) växte i myckenhet här i skogarna. De räknade 2:ne slag däraf: det ena kallades **hvita Almen**; emedan trädet inuti var hvitt, och af den samma fans större ymnighet, än af den andra, som bar namn af **röda Almen**; emedan trädet stötte på rödt. Utaf den hvitas bark gjorde de gemenligen här de vanliga bark-båtar; emedan den var segare, än af något annat trä. Med barken af **Hickery**, den de brukade här i stället för bast, sömnade de ihop Alm-barken til båten, och med barken af den röda Almen gjorde de baten tät i ändarna: ty de bultade barken imellan par stenar, eller i brist däraf, med par trä-klumpar.

Bark-båtens förfärdigande sysselsatte oss halfva dagen i går, och hela denna dagen. At göra en sådan båt, up-sökes en tjock, hög, och så mycket görligt är, qvistlös hvit Alm med jämn och slät bark, hvilken omkull-hugges och varsamt fälles, at barken vid fallet ej må taga nagon skada antingen mot andra trän eller mot marken. (Som-lige, til at undvika barkens skadande vid trädets fallande, hugga ej trädet omkull, utan klifva up i det, och där rista up, samt flå barken af: så gjorde vara Skepps-byggmästare denna gangen.) Med en hvass knif upristas barken pa en sida längs efter trädet i linea recta, til den längd

en vil hafva båten. Vid hvardera ändan af denna ristade linea afskäres barken rundt omkring stammen, at den så mycket lättare må lossna. Barken afflås ganska varsamt, och ses för all ting efter, at den ej får något hål, eller på något ställe rispas sönder. | Detta barkens aftagande sker lätt vid safve-tiden, och på de andra tider om året baddas trädet mot eld, at vinna samma ändamål. Den lösfladda barken bredes ut på marken på et jämt ställe, då den inra sidan vändes ned mot marken; men den yttre och skrällige up. At få honom at ligga desto jämnare, lägges klabbar eller stenar sakta midt efter honom, at trycka honom ned. Därpå böjes barkens sidor varsamt upat, at formera båts suden. Käppar slas ungefär en eller par alnar från hvarandra i jorden, i den krokota linea suderna skola gå rundt omkring de upvikta sidor, at stöda och uppehålla den til sud ämnade barken. Sidorna böjas vidare efter den skapnad baten skal hafva, och käpparna flyttas därefter antingen mera in eller ut. Til vränger tages tjocka qvistar af Hickery, som är et segt och ganska böjeligt trä. Desse täljas til tvärfingers eller tums tunna och flata spjälor, som sedan böjas i den skapnad vrängerna, efter det bredare eller smalare ställe de intaga i båten, fordra, och läggas så bögda tvärts öfver båten ned på barken eller dess botten, tämmeligen tätt, ungefär en spann eller half aln från hvarandra. Öfversta brädden af hvar sud göres af 2:ne smala och med båten lika långa stänger, hvilka läggas med sidorna mot hvarandra, varandes flata på den sidan med hvilken de tilhopa fogas. Imellan desse stänger trädes öfversta brädden af barken på suden, hvilken fastsömas vid och imellan dessa stänger med tågor af bast, Musträds bark, eller någon annan seg bark eller rötter. Dock innan denna fastsömningen sker, trädes ändarne af vrängerna äfven imellan dessa stänger, då så passas, at vrängerne komma at stå någor|lunda lika långt ifrån hvarandra: och när det alt är skedt, sömas det alt väl tilhopa. Stängerne, som så omfatta suden, böjas efter den krökning eller direction suden har, och stöta bägge sudernas stänger vid hvardera stammen med

ändarna tilhopa, hvaräst de med hvarandra med tågor starkt sammanfästas. At båten ej må få vidga sig ut uptil, göres 3 eller 4 tvärband öfver den från öfversta brädden af den ena suden til den andra, hvilka tvärband ställas vid pass 6 eller 8 qvarter ifrån hvarandra. Desse tvärband bestå gemenligen af Hickery, hvilken är, som sades, mycket seg och lätt bögd: de trädas med ändarna, som äro tämmeligen långa tätt under sud-stängerna genom barken ut, böjas så up öfver samma stänger och så in på sig sjelfva eller den delen af dem, som är inom suderna, med den de med tågor starkt ombindas. Som barken vid bägge stammarna ej kan fogas så tätt tilhopa, at ju vatten kan tränga sig därigenom in, så stoppas det igen med den sönderbultade barken af den röda Almen, hvilken så bultad ser ut som dref. Uppå vrängerna i botten på båten lägges andra bark-stycken, på dem en kan gå, annars kunde en lätt stöta med foten, eller eljest, något hål eller rämna på den tunna och svaga barken, båt-botten består af. Til ännu mera säkerhet söker en gärna at fa et eller par tunna bräder, at lägga på båt-botten, på hvilken man så mycket tryggare kan stiga och gå. Den sidan af barken, som varit inåt trädet, blir nu yttra sida på båten; emedan den är slät och hal, och lättare löper genom vatnet. Det går ej alltid så fort med detta Skepps-byggeri; ty ibland sker, at då en flatt barken af en Alm, och börjar nogare besigtiga | den, finnes, at den antingen har elaka hål eller rämnor på sig, eller är på något ställe så tunn och bräckelig, at en ej vil förtro sit lif på honom; och då måste en annan Alm upsökas, hvarvid ibland väl händer, at en får afskala flera Almar, innan sådan bark fås, som kan duga. Och si! detta är kårteligen beskrifningen på detta fartyg. Den vi nu förfärdigade, var så stor, at han bar 4 karlar, jämte vårt Bagage, som ock kunde utgöra litet mera än en karls tyngd.

p. 222

Under roendet uti åar, floder och sjöar med en sådan bark-båt bör en bruka all möjlig försigtighet; ty som både åar, Elfver och äfven sjöar ofta äro fulle med nedfallna trän, hvilka merendels ligga fördolde under

vatnet; så kan en lätteligen med båten stöta mot en hvass qvist eller påle däraf; och där en då rodde med force, kunde en sådan rifva halfva botten bårt, som kunde vara en farlig sak där det vore mycket djupt, i synnerhet, som en sådan qvist eller påle tillika hölle båten fast.

När man vil stiga in i et sådant bräckligt fartyg, bör det ske ganska varsamt, samt at man för större säkerhet skul förut drager skorna af sig; ty om man har skorna på sig, och än mera, om man gjorde et hastigt språng in i båten, kunde man snart med det hvassa af sko-klackarna köra fötterna tvärt igenom botten af fartyget, hvilket ej alltid kunde vara så helsosamt, i synnerhet om fartyget stode vid någon klippa, vid hvilken det vore brådjupt, hvilka ställen i dessa floder och sjöar ej äro så sällsynte.

p. 223

Myggor (*Culex pipiens*) hade vi i America ej sett på något ställe, så mycket, som här. De voro som de varit urgräfne, så snåle, så at vi förleden natt ej kunde fa någon ro för dem. Vi gjorde eldar rundt omkring stället, där vi lago, at utestänga dem; men alt fåfängt.

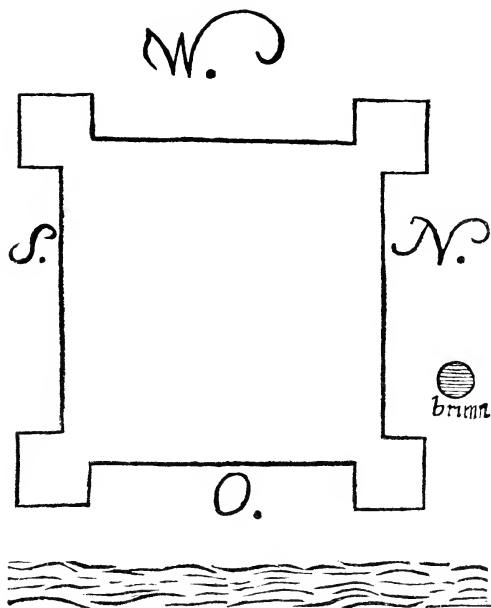
Skogslöss (*Aeari Americani*) fans pa detta stället uti ganska stor myckenhet; och mera, än vi sett förut hela resan. En människa hinte knapt sätta sig ned pa marken, förr än hela troppen af dessa kommo vandrande up efter kläderna. Vi hade här ej mindre besvär förleden natt, och hela den karta tiden vi här vistades, af dem, än af de förra. Desse voro ganska elake med sitt bett, och därutinnan farlige, at om de sluppo in i öronen, beto de sig där fast, och voro svåre, at fa därifrån. Man har haft exempel pa dem, hvars öron svullnat nästan til storlek, som en knytnäfva, af det desse setat och bitit däri. Mera om dem kan läsas i den beskrifning, jag ingifvit til Kongl. Svenska Vetenskaps Academien, och finnes införd i dess Handlingar för år 1754 pag. 19, och följande.

Wipperiwill hördes ropa ifrån alla kanter, mäst hela natten. **Eld-flugor** flögo ock om natten i ymnighet i buskarna och i skogen.

Fort Anne, där vi nu slagit vårt läger, är så kallad

efter Drottning ANNA i Ängland, uti hvilkens tid detta varit, som et Försvars-verk mot de Franska. Grund-ritning här af ses af efterföljande Figur. Det ligger på W. sidan om Woodcreek, som här är bara som en bäck af | en famns bredd, och denna tiden på året så grund, at man kunde vada öfver, hvar man velat. Hela detta Fästnings-verk har varit bygt på samma sätt, som Saratoga

p. 224

An Woodcreek.

och Fort Nicolson; nämligen, at man slagit ned i jorden tätt vid hvarandra i linierna, som ofvanstående grund-ritning utvisar, tjocka stolpar eller pallisader af par famnars längd, samt hväste på ändan. Inom dem har Soldaternas hus varit, och i hörnen blackhus; däri Officerarne bodt, alt har varit af trä, endast gjordt, at försvara sig mot et ströfvande partie. Det har legat på en liten backe, som | sluttar litet mot bäcken Woodcreek. Landet här-omkring är dels jämt, dels backigt, dels morasigt; men alt af bara jord, så at här ej finnes en enda sten, om

p. 225

en ock ville betala den. Detta Fort Anne blef anlagt i Drottning ANNAS tid, år 1709 af Ängelska Generalen NICHOLSON; men i slutet af händes krig mot Frankriket har det haft samma öde, som Saratoga och Fort Nicholson undergått, nämligen, at det blifvit år 1711 med flit upbrändt af Ängelsmännerna sjelfva. Saken var den: år 1711 beslöto de Ängelske, at til lands och vatten angripa Canada på en gång; en stark Ängelsk flotta gick up för Laurentii flod at belägra Quebec, och Generalen NICHOLSON, som starkast drifvit på den saken, gick med en talrik Armée landvägen hit up, at från denna sidan anfälla Montreal på en och samma tid; men en stor del af Ängelska flottan hade den olyckan, at lida skeppsbrott i Laurentii flod, och därför blef nödsakad at vända tillbaka. Vid aterkomsten til Nya Ängeland sändes strax kuuskap härom til Gener. NICHOLSON, jämte det råd, at draga sig tillbaka igen. Capitain BUTLER, hvilken under mitt vistande i America var Commendant på Mohaks fästning, berättade, at han år 1711 var med här vid Fort Anne, och at General NICHOLSON som bäst hållit på at här vid Fort Anne låta utskjuta batarna i Woodcreek, när bud kom, at Ängelske flottan förolyckats. Generalen NICHOLSON har blifvit häröfver så förifrad, at han först bød til, at rifva sin svarta Peruque i stycken; men da Peruquen var för stark, at han ej kom til rätta därmed, kastade han honom på marken, och trampade på honom, ropade: skälmeri, | skälmeri: förräderi, förräderi: och därpå lät han bränna up Fästningen, och vände tillbaka. Ändarne af de upbrända Pallisader syntes ännu i jorden. Jag frågade mina följeslagare: hvi de Ängelske först hade haft så stor omkostnad, at upsätta sådant Fästnings-verk, och sedan med så litet betänkande brändt det up? De svarade uti sin enfaldighet, at det endast skedde til den ändan, at man en annan gång måtte ännu få tillfälle, at skinna til sig Kronans penningar; ty när et sådant nytt verk skal upsättas, föreslår Regeringen en stor summa penningar därtil: någre visse få dem om händer, som sticka, tör hända, mästa delen däraf i sin egen pung, och bygga

endast et bräckligt och uselt försvars-verk. De sade, at i sista kriget voro åtskillige af de rikaste i Albany, som hade utfattiga släktingar, dem de ville hjälpa up; lagade därför, at de samme fingo antingen den sysslan, at förskaffa krigsfolket bröd, eller något annat, hvarigenom de riktade sig så, at de, som förut voro ganska fattige, sitta nu i Albany bland de rikesta.

Hettan var i dag ganska stark, enkannerligen efter middagen, då det blef helt lungt. Vi hade vårt tillhåll just där Fort Anne stått, som var en liten bar fläck; men rundt omkring öfveralt med skog beväxt. Solen hade därför här mycket godt tillfälle, at upvärma luften och badda på. Det blef ock efter middagen så varmt, som hade jag setat på en badstugu-lafve. Jag har aldrig känt dess like. Det började blifva svårt at andas. Det tycktes, som jag ej kunde få väder eller luft nog, at draga in i lungorna. När jag | gick ned i dälдер, och i synnerhet strax ned vid vattnet uti Woodcreek, tyckte jag, at det blef litet bättre; ty up på de högländta ställen i skuggan var mäst lika varmt och qväfjande, som i Solbaddet. Jag böd til, at fläckta väder til mig med hatten; men det blef nästan mera qväfjande. Jag fann den största lindring då jag gick ned til bäcken, och från något skuggeriakt ställe i den samma stänkte vattnet ofta up i luften fram för mig. Mina kamrater vanmägtades ock mycket; dock funno de vid andedrägten ej aldeles den svårighet som jag. Mot aftonen blef det litet svalare.

p. 227

Den 29 Junii.

Sedan vi ändteligen efter mycket besvär och arbete fått vårt fartyg färdigt, fortsatte vi nu om Söndags morgonen vår Resa. Vår matsäck gjorde starka påminnelser därom, at vi skulle skynda oss; ty som vi måste genom dessa ödemarker härtills bära alt på ryggen; så kunde vi ej föra mycket mat med oss i anseende därtill, at vi hade åtskilliga andra nödiga saker at dragas med. Icke desto mindre gjorde vi mäst alle tämeligen goda mål. Som det

nu uti ån var ganska litet vatten, samt trån här och där nedfallne uti och öfver den samma, som hindrade båtens fart; så lät jag karlarne med barkbåten arbeta sig ned för ån, och gick sjelf tillika med JUNGSTRÖM til fots på stranden där bredevid. Landet på ömse sidor om ån var helt lågländt, at det om Höst och Vår lærer stå under vatten, beväxt med åtskilliga slags trån, hvilka dock stodo nog glest, samt fullt med gräs därimellan. Träden gåfvo
 p. 228 en skugga, | som denna heta tiden på året var ganska nödig och behagelig, om ej den myckenhet af Myggor däri fans, tämeligen förminskat vårt nöje. Jordmon var ganska fet.

Bäfverdammarne hindrade oss mycket längre ned i ån. Bäfrarne hade dragit ihop allahanda qvistar, gjort af dem sina dammar tvärt öfver ån, stoppat gyttja och ler imellan, at vattnet därmedelst blef uppdämt. De hade bitit qvistarna så nätt af, at det såg ut just som hade de varit med en yxa afhuggne. Gräset däromkring var af dem nedtrampadt. Vi hade nu i början den ena Bäfverdammen efter den andra, som mycket hindrade vår Resa; emedan vi ej sluppo fram med båten, innan vi gjort öfning i dammen. Vid och omkring dammarna hade Bäfrarne gjort stora vägar i gräset. Tvifvels utan hade de där dragit fram sina trån.

Vi stego sedan i baten, då ån blef litet renare, och fortsatte var Resa ned efter den samma, hvilken ännu allestäds var helt smal, til 2, 3 eller 4 famnars bredd. Ja, ibland var dess bredd ej öfver en famn. På de flästa ställen var den nog grund, at vår båt näppeligen kunde flyta fram. Somligstäds voro dock djupa gölar, at vi med famns långa stakar ej kunde nå botten. Vattnet rann somligstäds nog fort, annorstäds mycket långsamt. Sidorne voro i början låge; men sedan nog höge och brante. Här och där stötte någon klippa ut. Vi märkte altid, at där någon klippa var vid ån, var hon där ganska djup. Bärge eller klipporne bestodo här af en grå quartz, med
 p. 229 grå Kalksten inblandad, och lågo | merendels per strata. Vattnet i ån var ganska klart. Här och där gingo små

trampade vägar från ån up åt landet, som sades vara gjorde dels af Bäfrar, dels af andra djur, som komma dit ned at dricka. När vi färdats ungefär en half Svensk mil, kommo vi til et ställe, där eld ännu låg och brann, och där vi af det nedtrampade gräset kunde finna, at folk förleden natt legat. Vi kunde då ingen ting mindre tro, än at döden den natten varit oss så nära, som vi i dag fingo veta. Här och där lågo ännu uti Elfven fullt med nedfallna trän, som nog hindrade oss, utom åtskilliga Bäfverdammar.

Mot aftonen råkade vi 6 Fransoser, nämligen en Sergeant och 5 gemena, hvilka voro sände af Commendanten i Fort St. Fredric, at beledsaga 3 Ängelsmän til Saratoga, samt at i all händelse försvara dem för 6 stycken Franska Indianer, hvilka voro utgångne, at söka hämna sig på de Ängelska för det, at en af dessa Indianers broder i sista kriget blifvit af de Ängelska ihjälskuten, just då han skulle anfalla dem. Friden var väl redan slut; men som den ej var ännu utropad i Canada, tyckte desse Indianer, at de med alt fog kunde göra detta. De stulo sig därför, tvärt emot Gouverneurens befallning i Montreal, bårt, och togo vägen til de Ängelska Colonier. Vi rönte, i anseende til dessa efter blod törstande Barbarer, den goda GUDens synnerliga vård om oss. Vi sågo hela denna dagen, at gräset vid sidan af ån var nedtrampadt, samt at folk nyligen gått där fram; men vi märkte ingen fara; emedan vi trodde at alt var fridsamt. Vi fin|go sedan veta, at desse Indianer, som trampat ned p. 230 gräset, hade förleden natt haft sit hviloställe, där vi nu om morgonen funno bränderna ännu brinna: at den ordinaire vägen de bordt taga, hade varit just förbi Fort Anne, där vi lågo; men at de, til at göra vägen kårtare, tagit af mera til Öster genom en ovägad mark. Hade desse gått den eljest altid vanliga vägen genom Fort Anne, så hade de ofelbart råkat på oss, och som de då tagit oss alla för Ängelsmän, efter hvilkas blod de törstade, så hade de lätteligen kunnat stjåla sig på oss, och skjuta oss allesammans ned, och sålunda slippa det besvär,

at gå längre til at söka hämd. Vi blefvo tämmeligen rörde, när vi af dessa Fransoser fingo veta, huru nära vi alle i dag varit döden. Här blefvo vi nu qvar öfver natten, och ehuru Fransoserne trögitt rådde mig, at ej våga mig allena med mina Ängelsmän längre fram, utan göra dem följte til första Ängelska nybygge, och sedan tillbaka til Fort St. Fredric, beslöt jag dock, at under HERrans vidare beskydd fortsätta min resa den följande dagen.

Villa Dufvor, dem jag förut omtalt p. 39, och hvilka ibland om Vintrarna komma i sa obeskrifvelig myckenhet ned til de södra Ängelska Colonier, utan at mästa delen af invanarena där veta hvadan de komma, syntes i dag i otroligt stora hopar flyga i dessa villa ödemarker. Här hade de i träden sina bon, och höllo et susande och hvinande mäst hela natten, där de suto i träden. Fransoserne sköto en hop af dem, och medelade oss äfven några. När vi öppnade dem, funno vi frön af Alm i myckenhet uti deras | kräfva. Vi se här den allvisa Skaparens försorg: den rödblommiga Lönnen, som här ymnogt växte fick sina frön mogna uti Maji Manad, som då i ganska stor myckenhet nedfalla. Desse tjena til föda och uppehälle vid samma tid för berörde foglar. Därpa mogna frön af Almen, som då blir deras mat til dess andra frön blifva tjenlige til deras spis. Deras kött är det välsmakeligaste som kan gifvas af fogelkött.

p. 231

Träden hördes braka och falla omkull mäst hvar afton och hvar natt, då vi lågo här i villa skogen, fast det ofta var det alralugnaste väder, så at ej en fjäder kunde röras. Hvad orsaken härtil kan vara, vet jag ej. Mon daggen eller annat om natten gör jorden mera lös omkring trärötterna, eller af någon händelse faller för mycket på qvistarna åt den ena sidan på trädet? Mon näst förr omtalte villa Dufvor om natten så lastat sig på något trä, at det däraf stulpit omkull? eller mon trädet tid efter annan börjar mer och mer luta och vika från sit centrum gravitatis, at tyngden då blir större för rötterna, at bära eller hålla mot, samt at det just denna timan och

stunden, då det om lugnaste natten faller omkull, kommit til den punct. at det ej mer kan stå emot, utan måste falla omkull? Då det blåser, hålles det för vara ganska farligt at ligga, eller gå och vistas i dessa skogar, för den myckenhet af trån, som där falla ned, och vid fallandet lätteligen kunna slå en ihjäl. Fast det ock är lungt, är en ändock i fara, där mycket stora och gamla trån stå. De talte på flera ställen i America om, at stormar eller faseligen starke väderilningar ibland ga endast på en | liten trakt af skogen, och där rifva omkull träden, hvilket vi på denna skog fingo se vara sant; ty vi funno ställen, där mäst alla trån voro omkull bläste, de där alle lågo för et väderstrek. p. 232

Thé, som i myckenhet föres til oss från China, älskas högt af en del, ratas åter af andra. Jag tror vi mådde lika väl, och vår pung mycket bättre, om vi vore förutan både Caffé och Thé; dock bör jag vara opartisk, och til dess beröm säga, at om Thé är nyttigt, så är det visst på sådana resor om Sommaren genom stora ödemarker, där en ej kan föra Vin eller annat dricka med sig, och där vattnet mäst på alla ställen är odugligt, fullt med Insecter, eller ganska elakt. Då är godt, at få koka up det, lägga Thé däruti, och så dricka det. Jag kan ej säga, huru ganska väl det då smakar. Det upfriskar en matt resande mer, än någon skal kunna sig föreställa. Detta har både jag flera gånger, och många andre med mig, här i America uti ödemarkerna förfarit: man finner på sådana resor, at Thé är nästan så nödigt och outhärligt som sjelfva maten.

Den 30 Junii.

Om morgonen lemnade vi vår barkbåt at Fransoserna, at betjäna sig af til deras matvarors framförande; emedan vi ej kunde komma vidare fort med honom för de många trån, som Fransoserne i sista kriget med flit fält ned i Woodcreek, at hindra Ängelsmännernas infall i Canada. Vi fingo nu däremot lof af Fransoserna at taga en af deras näfverbåtar, den de lämnat ungefär en Svensk mil

p. 233 från det stället vi haft vårt nattqvar|ter. Vi fortsatte sålunda vår resa i början til fots vid sidorna af ån. Landet var jämt, dälder här och där, alt öfverväxt med stor och hög löfskog, hvaraf Bök, Alm, Americanska Linden och Säckel-Lönnen gjorde det mästa och snart sagt det endaste. Träden stodo glest: landet därunder var fett.

Efter ungefär en Svensk mils gång kommo vi til det stället, där Fransoserne lämnat sina näfverbar, af hvilka vi efter deras lofven nu togo den ena, med hvilken vi da fortsatte vår resa utföre ån, som nu blef ungefär 8 å 9 famnar bred. Landet var på ömse sidor jämt, ej särdeles högländt. Då och då sågo vi något bärg, hvars stenart bestod af en gra Quartz, hopblandad med små fina gryn af en gra Spat. Dessutom voro däri svarta ränder, sa fina, at jag ej kunde se om de bestodo af skimmer, eller af hvad stenslag. Bärgeren lägo ofta i strata, den ena hällen på den andra. Perpendiculaire tjockleken af hällarna var 1 qvarter. Strata gingo fran N. til S; men lägo ej horizontelt, utan något lägre åt N. och högre at S. Längre fram voro stundom vid sidan af floden höga och branta bärg, til en del med skog beväxte. Annorstäds bestodo stränderna af gung-dy, och liknade nog sidorna vid våra träsk, som halla på at uplandas. Där landet var lågt och jämt fants ej den minsta sten, hvarken på fasta landet, eller vid stränderna. Landet på ömse sidor om floden, där bärg ej voro, var med hög löfskog beväxt, af Alm, Americansk Lind, Sacker-Lönn, Bök, Hickery, och ibland någon Vattenbok, samt hvitt Valnöt-trä.

p. 234 **Et gammalt Fästningsverk** af upresta stenar var på et ställe at vänstra handen; men om det blifvit uppsatt af Villar eller Europeer, visste ingen.

Vi hade nu rest hela eftermiddagen mycket ifrigt, i tanka, at ju förr dess hällre hinna fram. Vi hade ock mäst alle den tankan, at vi vore på rätta vägen; men vi vore bedragne; ty in mot aftonen började vi märka, at gräset i vattnet bögdes mot oss, til et tecken, at strömmen ock gick mot oss, där han dock bordt vara med oss, om vi rodt rätt. Vidare märkte vi af stora tvärt öfver

floden liggande trån, at intet folk nyligen gått där fram, där dock vid stranden bordt synas fjät efter de Fransoser vi mötte, som nödvändigt hade måst där gå på stranden. at få näfverbåten fram. At förtiga, det vi på slutet tydeligen såge, at träbitar och annat, kom sakta flytande emot oss, hvilket öfvertygade oss, at strömmen bar emot och ej med oss. Vi funno omsider helt klart, at vi rodt galit, och det väl ända til 12 Ängelska mil, om ej mera; hvarföre vi med harm nödgades vända om, och ro långt in på natten. Vi trodde ibland i vår fruktan, at det var som afgjordt, at de Villar, som gått ut, at slå ihjäl de Ängelska, nu skulle träffa oss. Med alt vårt roende hunno vi dock denna dagen ej halfvägs tillbaka til det stället, där vi börjat ro vilse.

En ganska angenäm lukt kom ibland nu mot aftonen från stranden; men vi kunde ej märka, af hvad blommor, ej eller hade vi tid, at ransaka därefter; dock som *Asclepias syriaca* och *Alpocynum fol. androsæm.* växte där i myckenhet, och nu stod som bäst i blomma, lærer det förmodeligen varit någon af dem.

p. 235

Dessmans-Råttorne gofvo ock om aftonen ifrån sig en stark lukt. De hade sina hal på många ställen i elfsbrädden vid vattubrynet.

Vi lågo om natten på en holma, där vi fingo ingen ro för den oändeliga myckenhet af Mygg, som här fants. Vi tordes ej göra up någon eld, at fördrifva dem; emedan vi voro nog rädde, at Indianerne skulle därigenom fa veta, hvar vi vore, och då stjåla sig på oss, och slå oss ihjäl. Det som ökade var oro i denna ödemarken, var, at vi om natten hörde Villarnas hundar skälla här och där i skogen, fast långt ifrån oss.

Den 1 Julii.

Om morgonen i dagningen voro vi uppe, och fingo ro en god stund, innan vi hunno til det stället, där vi i går togo af från rätta leden. Landet, där vi i dag foro fram, var det magraste och obehagligaste, som någon kan

se; ej annat än det ena faseligen höga bärget efter det andra, öfverväxte med skog, brante och ohyggelige på sidorna, ja så, at vi hade mycken svårighet, at få något sådant ställe, där vi kunde komma til lands med baten, at koka vår mat. På ömse sidor om floden stod landet, som var jämt, på mer än många ställen under vatten, och såg ut, som sidorne vid träsk hos oss, som hålla på at uplandas, hvarföre ock hela den trakten til flera mil af Holländarne i Albany kallas *De verdrunkene landen*.

p. 236 Åtskillige af Bärgruggarna lupo fran | SSW. til NNO. Stränderne vid sidorna, där bärgen stötte til floden, voro tvärdjupe, fulle med små och större stenar. Elfvens sträckning var på flera mil fran S. til N.

Vi hade hela dagen en stark motvind fran N. så at vi med största svårighet kunde draga oss fram. En och hvar af oss rodde så mycket han nagonsin orkade: emedan maten började tryta så starkt för oss, at det lilla förråd vi hade däraf qvar blef helt och hallit alt, då vi åto vår morgonvard. Elfven var i dag nog bred, ofta til en Ängelsk mil, om ej mera, åter smalnade hon af, och så skiftevis; dock var hon mäst mycket bred, och på ömse sidor omgifven af faseligen höga bärg.

Om aftonen klåckan 6 hunno vi ändteligen til en udde, belägen 2 Svenska mil från Fort St. Fredric. Bak om denna udde förvandlade Elfven sig til en tämligen stor Fjärd; och som det ännu blaste en tämligen stark N. storm, stamm emot oss, så var det ogörligt, at med utmattade krafter kunna i dag tränga sig längre. Vi nödgades därför taga här vårt nattqvarter, oaktadt alla de kraftiga påminnelser, som en hungrig mage kunde göra.

Det var en synnerlig GUDS godhet för oss, at vi på denna resa just kommo at raka de förr omtalte Fransoser, och fingo af dem tilstånd, at taga den ena af deras näfverbåtar, at hjälpa oss fram med. Det sker sällan en gång på 3 år, at Fransoserne taga denna vägen, då de skola färdas til Albany; utan de ställa gemenligen sin kosa öfver Sjon St. Sacrement, där vägen är både när-

p. 237 ma|re och mångfalt bättre; därför undrade alle, hvad

dem kommit nu i hogen, som utvaldt denna besvärliga vägen. Hade vi ej fått deras stora och starkt gjorda näfverbåt, utan måst betjena oss af den barkbåten vi gjort, så hade efter människligt utseende det kunnat se nog äfventyrligt ut för oss: Ty at i minsta bläst gifva sig ut på så stor sjö med så eländigt fartyg, hade varit yttersta vågspel. Skulle vi åter hafva afbidat lungt väder, hade vi kunnat svälta til döds; ty som vi vore utan alt skjut-gevär, och dessutom i dessa villa öde-marker finnes ganska få djur, dem man varit i stånd at få fast, så hade vi til vårt uppehälle endast kunnat taga vår tilflygt til Grodor och Ormar, af hvilka, i synnerhet de senare, gafs et ymnigt förråd i dessa ödemarker. Jag kan aldrig än tänka på denna resa, at jag icke tillika med största vördnad erkänner den nådiga Gudens synnerliga omsorg och styrelse.

Den 2 Julii.

Om morgonen helt bittida begofvo vi oss återigen på resan; emedan det då var månsken och lungt, och vi fruktade, at det torde längre in på dagen börja blåsa emot oss. En och hvar af oss rodde därför så mycket han orkade, och kommo vi klockan 8 förr middagen lyckligen fram til **Fort St. Fredric**, som af Ängelsmännerna kallas **Crownpoint**, hvarest vi med all ynnest blefvo emottagne af Commendanten, Mons. **LUISIGNAN**; Bemälte Herre var nu en man om 50 år, genom god, väl studerad, hade rest mycket här i landet, och ägde altså noga kunskap i åtskilligt hvad dess tilstånd beträffade.

En stark torrka sades hafva varit hela denna Som- p. 238
maren på denna orten, så at de ej fått rägn sedan Vären näst förut. Af den häftiga hettan tvingades växterna mycket. På alla torra backar var gräset och en stor hop örter aldeles bårttårkade. Små trån, som stodo vid hällebärg, dem Solen gjorde mycket heta, hade bårtvissnade löf. På åkrarna stod Säden ganska eländig. Hvetet hade ej ännu kommit i ax, och ärterna icke uti blomma: mäst

allestäds fans i jorden så stora och djupa rämnor, at da man ibland råkade små ormar, kröpo de ned i dem, och gömde sig därunder, at ingen kunde få dem igen.

Furuskogar både af den hvita, svarta och röda furun. sades finnas ganska stora här i landet; men ännu hade de varit större i forna tider. En af de förnämsta orsakerna til deras aftagande berättades vara de många skogs-eldar, som årligen här ske, i synnerhet af Villarna, hvilka hvarest de färdas på jagt, ofta göra stora eldar, som i stark tårka ränna öfver skogen; och äro desse som ruinerat och ännu årligen ruinera så mycket Furuskogarna.

Natural Historiens upodlande voro de nu här i landet ganska mone om, och lærer få orter i verlden finnas, där man til samma nyttiga saks befordrande fogat så vackra anstalter, som här. Men så var det ock nästan en enda Person, som man förnämligast hade at tillskrifva det, och kan här af ses, hvad glants och tilväxt nyttiga vetenskaper fa, när de upperste män och Herrar i et land fatta smak och kärlek för dem. Commendeuren pa Fästningen viste mig i dag en lang skrift, hvilken | honom blifvit tillskickad af då varande General-Gouverneuren öfver Canada, Marquis LA GALISSOIERE, hvilken nagra år därefter, som Fransk Amiral til Frankrikets heder slog Ängelska Flottan, commenderad af deras Amiral Byng, och så lyckeligen beforderade Minorcas intagande. Uti ofvannämde skrift upräknas en myckenhet af de trån och örter, som finnas i Norra America, och hvilka för sin nytta löna mödan, at cultiveras eller samlas. På nagra, til exempel: pa *Polygala*, som kallas Rattle snake root af Ängelsmännerna, gifvas beskrifningar. Vid åtskilliga nämnes orten, där de växa vildt. Vidare begäres, at man här pa alla ställen ville låta samla allahanda slags frön och rötter, och til denna sakens befrämjande lämnas här undervisning, huru alt detta bäst skal ske, samt huru sådana samlade frön och rötter skola förvaras, ansas och skötas, at de måge växa, och kunna öfversändas til Paris. Prof af allahanda Bärg- och Jord-arter eller Mineralier begäres, och åtskilliga orter i de Franska Colonier nämnes, där man funnit

någon nyttig eller märkvärdig sten, och jord- eller malm-art. Sammaledes vises här, huru allahanda anmärkningar och samlingar i Zoologien skola göras. Med alt detta åstundas, at man på alt sätt skal söka göra sig under-rättad, om, hvartil och huru Indianerne betjäna sig an-tingen af örter, eller andra Naturalier, vare sig til Medi-cine eller annat. Denna nyttiga skrift blef först på General Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERES befallning upsat af Monsieur GAULTHER, Medicus Regius uti Quebec; men sedan af General Gouverneuren sjelf med | dess egen hand på många ställen ändrad, förbättrad och förökt, hvilken därefter lät skrifva flera copier däraf, dem han sände så til alla i Fästningarna liggande Öfver-Officerare-som til andra lärda män, i synnerhet til dem, som komma at resa något omkring här i landet. Vid slutet af denna skrift begärtes, at Öfver-Officerarne och andre ville uti sina berättelser til General Gouverneuren i synnerhet nämna dem af Soldater och andra gemena, som vist någon särdeles flit med örters och andra Naturaliers uptäckande och samlande, på det han vid öppningar och andra gifna tillfällen, kunde antingen befordra dem til sådana tjenster, de kunna finnas skickeliga til, eller ock på annat sätt lämna dem belöning. Jag märkte ock öfver alt hos de förnämre här mycket större smak för Natural Historien och annan lärdom, än uti de Ängelska Colonier, där de merendels mäst studerade på, at blifva rika och fylla pungen, och där de ofta gjorde lek af andra vetenskaper. Eljest klagades dock här, at de, som varit inkomne uti Natural Historien, hafva varit tämmeligen försumlige, at söka af Indianerna inhämta nyttan af de Canadensiska örter uti Medicine.

p. 249

Fransoser, som blifvit födde i Frankrike, men sedan kommit hit öfver til Canada, sades gemenligen hafva här en bättre helsa, än uti deras födelseland, och äfven merendels komma här til en högre ålder, än de som här blifvit födde. Likaledes försäkrades, at Europeiske Fransoser kunna mästendels utstå mera besvär, och mera hårda ut at resa omkring om vintrarna här i landet, än de infödde.

p. 241 Den olägenhet, som Europeer gemenligen | hafva, då de först komma til Pensylvanien, nämligen, at de få en art af Frossa, som likasom vänjer dem vid Climatet. (Se Tom. 2. p. 454.) sade de sig här ej veta af, utan må i början lika väl, som sedan. Den anmärkning, som flera Ängelsmän gjort vid de i America af Europeiska föräldrar födde, nämligen, at de nästan aldrig få hårda ut på sjöresor, och til at flyttas til de Södra orter af America, som en uti Europa framalstrad, intygade de här i Canada varande äfven skola träffa in med de här i landet födde Fransoser. När Canadenserne kommo til öarna i mindre delen af America, til exempel til Martinica, Dominigo &c. och varit där någon liten tid, blifva de gemenligen sjuke, och kart därpå dö bårt. De som där sjukna, komma sig ej gärna före, innan de låta föra sig därifrån hit til Canada tillbaka; tvärt om kunna de, som från Frankrike komma til bemälte öar, mångfalt mera hårda ut med luften, och där blifva langlifvade; hvilket flere här i Canada bekräftade.

Den 5 Julii.

Villar. — Vid det vi som bäst höllo på, at spisa middag, hördes några gangor i rad et fult och ohyggeigt ropande et stycke ofvanför Fästningen på floden. Com-mendeuren LUISIGNAN sade strax, at detta rop var honom ganska obehageligt; ty han kunde af det samma höra, at de Indianer, som gatt miste om oss vid Fort Anne, och som voro utgångne, at söka hämna sig på Ängelsmännerna för den oförrätt de trodt sig vara händt, hvarom förut är talt, hade på deras sätt varit lycklige i deras afsigt, och at deras skri | gaf tilkänna, det de ihjälslagit nagon af de Ängelska. Så snart jag kom til fönstret, blef jag varse deras båt med en lång stång i framstammen, på hvilkens ända hängde en blodig hufvudskål af en människa. Vid deras ankomst med baten til stranden, fingo vi veta, at desse Villar, som voro 6 til antalet, hade fortsatt sin vandring ifrån den ort litet från Fort Anne, där

vi sågo, at de haft natt-qvarter, til dess de kommit inom Ängelska gränsen, hvaräst de ute på akren råkat en man med sin son, som där höllo på at skära. På denna mannen stulo de sig så när, at han ej visste det ringaste af, innan de med en kula måttade honom så, at han föll död på stället. Detta skedde vid samma by, där de Ängelske par är förut ihjälskutit brodern til en af dessa Villar, som då voro utgångne på partie mot de Ängelska. De skuro nu efter deras vana af denna dödade mannen hufvud-skålen, den de togo jämte de kläder han haft på sig, tillika med förenämde hans son, en gässe om 9 ars alder, och vände så tillbaka til Canada. Så snart de kommo på en Ängelsk mil nära til Fort St. Frederic, hade de hängt den ihjälslagnas hufvud-skål på ändan af en stång i framstammen, och ropade hela vägen där de kommo, til et tecken, at de hade fått seger, och efter önskan väl förrettat deras resa. De voro, som vanligt, endast klädde i en skjorta; men nu hade äfven somlige af dem satt på sig den dödades kläder, den ene hans råck, den andre hans byxor, den tredje hans hatt, och så vidare: i ansigtet hade mäst alla målat sig röda med Cinober, jämte det de ock öfverstrukit axlarna på sina skjortor därmed; och i öronen bar mästa delen ganska stora ringar, som tycktes vara nog hinderlige för dem; emedan de för ringarnas storlek ofta nödgades hålla i dem, då de sprungo eller hade något at göra, som fordrade mycken rörelse. Somlige hade bälten omkring sig af Skallerorms skinn med skallrorna på ändan. Den ihjälslagnas Son, som nu följde dem, hade icke mera på sig, än skjorta, byxor och myssa: de hade äfven suddat hans skjorta öfver axlarna fullt med Cinober. När de kommo til lands, höllo de stången, hvarpå hufvudskålen var fastsatt, uti handen, och vid utgående ur båten dansade därmed omkring stranden, och söngo tillika. Deras afsigt med gässen var, at föra honom hem med sig dit de bodde, upfostra honom där, taga honom i deras ihjälslagna broders ställe, gifta honom framdeles med någon af deras anhöriga, at han måtte blifva et kött och ben med dem. Ehuru de nu gjordt

denna våldsverkan på de Ängelska i fridstiden, tvärt emot Gouverneurens stränga befallning i Montreal, och oakadt Commendeuren här i Fästningen på alt sätt afräddt dem därifrån; tordes dock Commendeuren nu ej annat, än låta dem få mat och hvad de behöfde til deras resas vidare fortsättande, emedan han ej hölt för rädligt, at mycket reta dem. Dock sedan de framkommo til Montreal, lät Gouverneuren därstädes ej allenast hårdt tiltala dem för denna gärning, utan tog ock från dem den Ängelska gässen, den han sedan försände hem til sin moder och anhöriga. Commendeuren Monsieur *LUISIGNAN* frågade dessa Villar, hvad de skolat gjordt at mig och dem jag hade med mig, om de råkat oss i ödemarkerna? De svarade, at som deras förnämsta afsigt var, | at gå ut och hämnas på Ängelsmännen i den byn, där deras broder blifvit ihjälslagen, så trodde de, at de väl lämnat oss i frid och orörda; dock hade det mycket kommit därpå an, huru sinnet då runnit på dem, när de hade först blifvit oss varse. Men Commendeuren och en och hvar af Fransoserne sade, at det var för oss tusendfalt säkrare och bättre, som skedde.

Benrangelt af et ofantligt stort djur har för några år tillbaka funnits här i Canada vid den ort, där Illinois bo. En af Lieutnanterna, som nu voro här i Fästningen, försäkrade, at han sedt det samma med egna ögon. Indianerna, som då vore med, hade funnit det uti et morass. De voro mycket läpna, och när man fragade dem, hvad de mente detta skulle vara, svarade de, at det måste vara benranglet af Husbonden eller hufvudmannen för alla Bäfrar. Det har varit faseligen stort: haft tjocka och half alns långa snöhvita tänder. Man hölt före, at det var benranglet af en Elephant. Lieutenanten påstod, at man ännu kunde tydeligen se skapnaden af hela snabelen, fast den nu var utruten: han sade sig ej blifvit varse, om man tog några ben därifrån, utan alt blef där qvarliggande. Jag hörde sedan på några ställen i Canada talas om detta stora benranglet.

Björnar finnas nog här i landet. Här vid Fästningen

fans en unge, som var 3 månader gammal. Han hade samma skapnad, art och egenskaper, som våra vanliga Björnar i Europa, endast at öronen i proportion tycktes vara längre på honom, samt däremot håret mycket stadiga|re. Til färgen var han mäst svart, stötande på brunt. p. 245
 Han lekte och bråttades dageligen med en af hundarna. Af dessas skinn föras årligen til Frankrike ifrån Canada en ganska stor myckenhet. Indianerne göra en olja af Björn-istret, med hvilken de om Sommaren smörja sig öfver ansigte, händer och det bara på kroppen och hvilken sades befria dem från Mygg-bett. Med denna olja smörja de dessutan ofta kroppen, så väl när de blifvit mycket frusne, eller af arbete mycket trötte, eller ock stött sig, som ock eljest. De tro, at et sådant smörjande skal göra kroppen både mjuk och vig, samt bidraga mycket til en hög ålder.

Leontodon taraxacum växte i myckenhet på betesmarker och åker-renar. Den stod ännu i blomma. Om Våren, just då bladen börja komma fram och blifva så store, at örten kan kännas igen, gräfves rötterna af Fransoserna up, tvättas, skäres sönder och slås i Vin-ättika. De tilreda den til Sallad aldeles på samma sätt, som en annan vanlig Sallad tillagas och äta den; dock smakar den något bäsk. Här brukade de aldrig, at koka den.

Den 6 Julii.

Hus hade de förafskedade Soldater nu strax efter kriget upbyggt sig på de dem tilslagna ägor, hvilka voro belägne häromkring Fästningen; men de fläste af dem voro ej annat, än kojor och ingen ting bättre, än på de uslaste ställen hos oss; dock med den åtskilnad likväl, at folket, som bodde i dem, sällan led nöd af hunger, utan at rena Hvete-brödet. Husen, som de sig byggt, voro | af bräder, lodrätt stående när hvarandra: mellantaket, och äfven yttra taket voro ock af bräder: uti springorna inne i huset var smetadt med ler, at göra rummet varmt. Galfvet var gemenligen af bara ler, eller ock af den svarta p. 246

Kalk-stenen här finnes; spisen var ock til mästa delen byggd af samma svarta Kalksten, endast at mäst omkring eldstaden voro utsökte grå stenar, uti hvilka quartz gjorde det mästa. Desse spisar voro byggde på samma sätt, som hos oss i Sverige brukas hos bönderna i deras främmande- eller gäststugor. Somligstäds voro äfven de stenar, som stodo närmast eld-staden, af den svarta kalkstenen; men de sades ej taga nagon skada af elden, när endast desse för starkaste hettan satte stenar voro bra store. Spjäll brukades här aldrig: och de hade ej ännu hunnit förskaffa sig glas i fönstren.

Gärdes-gårdarne voro aldeles lika med våra mäst vanliga i Sverige, endast, at här var längre imellan stafverparen, til 2, 2 $\frac{1}{2}$ å 3 famnar. Til stafver-band brukades Hickery, med hvilken de gjorde endast en cirkel, och knöto den så til.

Den 8 Julii.

Galium (tinctorium) foliis linearibus, caulinis senis, ramorum quaternis; caule flaccido, pedunculis fubbifloris, fructibus glabris, Linn. Sp. pl. 106, kallades öfver hela Canada af Fransoserna **Tisavojaune-rouge**, och växte här i myckenhet i skogarna, älskade en skön svart-mylla, och nästan litet däfvig. Med dennes rötter sätta Villarne p. 247 den ganska sköna röda färgen på Ame|ricanska Igelkott taggarna, dem de infläta på hvarjehanda deras arbeten hvilken färg svårligen af Sol, vatten eller luft kan ändras. Franska qvinfolken i Canada skola ock färga sina kläder röda med dessa rötter, som äro små, som på *Galium luteum*.

Hästarne på denna orten gå ute hela vintern, och söka sin föda i skogarna, nära sig af de torra örter där i myckenhet stå qvare. De sades ändock vara smällfeta om Våren.

Den 9 Julii.

Et Benrangel efter en Hvalfisk hade blifvit funnit nästan helt och hållit några Franska mil från Quebec och

en Fransk mil från St. Laurence-flod, dit intet flytande vatten denna tiden kommer. Detta Sceleton har varit ganska stort. Commendeuren sade sig talt med flera, som sedt detta.

Den 10 Julii.

Båtarne, som här brukades, voro af 3:ne slag: 1. **Näfver-båtar**, som voro gjorde mäst af bara näfver, dock at vrängerna voro af trä. Desse skola längre fram beskrifvas. 2. **Canoer**, som voro utholkade ur et trä: desse äro förut beskrefne i denna Tome p. 169. Här gjordes de samma af den hvita Tallen, både större, och mindre. De brukade ej at ro någon af dessa förenämde, på sätt som vi ro våra Båtar, nämligen at sitta och vända ryggen mot framstammen samt draga åren til sig, utan de hade här en stackot åra eller spade, med hvilken de padlade (som Ängelsmännen säga) sig fram på sätt, som det sker | hos oss, då en ser någon Skäl och vil sakta stjåla sig på honom. Ansigtet vändes således mot framstammen, och karlen har endast en åra, den han håller uti med bägge händerna; men han kan på långt när ej bruka vid roendet den styrka, som då en ror på vårt sätt; ty jag tror, at en karl på vårt sätt kan mäst ro så fort allena, som 2:ne med padlande. 3. Det 3:dje slags Båtar de här bruka, äro **Battoes** eller **Battues**, dem jag beskrifvit förut p. 169. Desse äro här alltid stora, och betjäna de sig af dem, då de hafva mycket at föra. Botten, som alltid är horisontel och platt, är af Ek, antingen röd eller hälst hvit, at den må desto bättre stå emot, då han stöter emot stenar eller annat. Vid sidorna äro bräder af den hvita Furun. De taga ej Ek til sidor, emedan Battoen da skulle blifva för tung.

p. 248

Tjära och Beck göres tilräckeligen här i landet.

Soldaterne åtnöto här en och annan förmon, som detta slags folk annars just ej på alla orter i verlden kunna fägna sig af. De som lågo här i Guarnison, hade fått af deras Konung et tämmelig tilräckligt underhåll.

Dem tildeltes dageligen $1\frac{1}{2}$ livre Hvetebröd på person, så at de hade snarare mera bröd, än de orkade äta. Likaledes bestods dem tillräckeligen Ärtor, Fläsk, torrt eller insaltadt Kött. Då och då slagrades någon Oxe eller annat kreatur, hvaraf det färskas köttet deltes imellan Soldaterna. Alla Officerare hade Kor, som Konungen bestod dem, hvaraf de nästan hade mera Mjöl, än de behöfde. Hvardera af de gemena Soldater hade här |
 p. 249 sin lilla Trägårds-täppa utan för Fästningen, den han hade frihet at sköta, och däruti plantera hvad han ville. Somlige hade gjordt sig små Lusthus i sina täppor. Dessa små Kryddgårdar voro fullplanterade med allahanda slags Köks-Kryddgårdar frukter. Commendeuren sade, at denna seden med sådana små Kryddgårdar för Soldaterna är brukelig allestäds vid Franska Fästningar här i landet, där ingen stor Stad ligger när, hvarifrån de kunna hafva grönt. I fridstider hade de så godt som intet besvär vid Fästningen med vakthållande, och som sjön härvid var full med Fisk, och skogen full med djur och foglar, så kunde den, som ville vara flitig, tämmeligen väl föda sig här, ja, i mat lefva på Herra-vis. Hvar Soldat sades få hvartannat år en ny Råck; men årligen en väst, en myssa, en hatt, et par byxor, en halsduk, 2 par strumpor, och tu par skor, samt om Vintern tillräckeligen ved. I penningar hade hvar Soldat dessutom 5 Sols om dagen; men om de kommo at arbeta något i Konungens arbete, betaltes dem alltid särskildt därför, och då hade en Soldat 30 Sols om dagen. Det var därför ej at förundra sig öfver, at Manskapet här såg ut friskt, fett och frodigt, lefvande och lustigt. Då någon af Soldaterna blir sjuk, föres han i sjukhuset, eller det så kallade Hospitalet, där han har Sängkläder, Mat, Läkedom, skötsel och upppassning för intet, hvilket allt Konungen dem består. När någon af dem begärte permission, at gå någorstäds för en eller flera dagar, fingo de väl tillstånd därtill, om sa kunde tillåtas, och nöto likafullt på samma tid sin fulla
 p. 250 lön i penningar och proviant; | men de måste dock taga någon af de qvarlämnade Soldater, som skulle hålla vakt

under all den tiden, så ofta samma föll på dem, samt betala den samma därför. Commendeuren hade väl här alltid sin respect, äfven så Officerarne; men så omgingos dock både Soldater och Officerare utan alt krus och med all anständig frihet. De suto ofta och talade tilhopa som kamrader. De Soldater, som hitsändas från Frankrike, måste gemenligen tjena til dess de blifva 40 eller 50 år gamla, då de få afsked samt tilstånd at sätta sig ned och upbruka något land; men om de vid hitkomsten ingått accord, at endast tjäna vissa år, så få de efter deras förlopp afsked, om de så vela. De, som äro infödde här i landet, ingå gemenligen et accord, at tjena Kronan uti 6, 8 à 10 år, efter hvilken tid de få afsked, och sätta sig ned i landet at blifva bönder. När en Soldat fått afsked, skänkes honom af Konungen et visst stycke land at bo på och uptaga til Åker och Äng. Längden af detta landet blir 40 arpens, och bredden endast 3 arpens, om marken öfver alt är god; men något mera där landet är sämre. Längden af en arpens räknades sådan, at 84 arpens göra en Fransk lieu eller mil. Så snart nu en Soldat sätter sig ned at upbruka et land, som aldrig förut blifvit uptagit, hjälper Konungen honom i början på fötter. Han får därför de första 3 eller 4 åren mat af Konungen för sig och sin hustru, och där han har barn, tildelas dem äfven af Kronan mat på samma tid. Desslikes skänker Konungen honom en Ko, och de nödvändigaste åkerredskap. Äfven sändes andra Soldater, at hjälpa honom timra up sin stuga, dem Konungen | enkom därför betalar. Detta alt är en stor hjälp för en fattig, som skal börja sätta bo. Uti et land, där Soldaten med en sådan ömhet handteras och vårdas, tyckes det en Konung har lättare före at få frivilliga Soldater, än en bonde kan få drängar. Til detta landets upodlande hade man i senare tider föreslagit, om icke det kunde låta göra sig, at från Frankrike kunna årligen hit öfversändas 300 man, då de gamle alltid kunde få afsked, samt tilstånd, at ej allenast gifta sig, utan ock at dem blefve tildelt ouptagit land, at upodla och bebo. Landet, som de förafskedade Soldater

här fått, var ganska godt, bestod mäst af en tjock svartmylla med lera under.

Maten, som Ståndspersoner af Fransoserne i gemen här brukade, var gemenligen så, at om middagen hade man först en köttlös soppa, gjord af spadet som köttet kokas uti, med Hvetibröds skifvor och åtskilliga slags gröna krydder. Därpå en rätt af stekt eller kokadt kött. De stekte ibland det kött, som man kokat förut i såpp-spadet. Steken var ibland af Ox- eller Får-kött, ibland ock af Dufvor eller Höns. Mäst alltid var det färskt: ibland voro gröna Ärtor den tredje rätten; nagon gang stekt Fisk: brödet var Hvete-limpor, nog godt; men gemenligen i min smak för mycket salt. Saltet var grått, fint sönderstött, ingen Ost: Smör sattes mycket sällan fram, hvilket nästan alltid var ganska litet saltadt: mjölkmat brukades mycket sällan, och var då upkokad mjölk med Hvetibröds skifvor uti, eller söt Mjölk och däri lagda Catlinets (bären af en art af *Rubus* nog lik Björnbär): nagon gang Pankaka. Til dricka brukades antingen Vin allena, men gemenligen rödt p. 252 Vin, utiblandadt med vatten eller bara vatten, eller ock ofta Granris-dricka: (huru detta tilredes se min berättelse i Kongl. Vetenskaps Academ. Handlingar för år 1751 p. 190.) Detta var gemenligen middags-maltiden. Om aftonen voro mäst 2 rätter af kött, bägge stekte, antingen at den ena var Friccasé eller stekta Dufvor; ibland stekt Fisk: stundom Mjölk med bär. Den tredje rätten om aftnarna var mäst alltid Sallad, beredt på vanligt sätt.

Den 11 Julii.

Harfwarne, som här brukades, voro hel och hållna af trä, samt alla ej fyr- utan tre-kantige, lik en triangel.

Plögen tycktes vara mindre dugelig. Hjulen, hvarpå Plog-åsen lag, voro plumpe och tjocke som Kärr-hjul. Alt Trä-verket tjockt och groft, at en häst allena behöfdes at släpa fram lösa Plögen på et slätt fält.

Stenar af särskildt materia från Hällebärgen lägo lösa här ock där på de samma. Somlige voro nog store, om

8 quarters, å 3 alnars högd, och 6 quarters tvär-linier: andre något mindre. De voro nästan alla af en art; men jag fann dock 3 variationer häraf.

1. Somlige bestodo af en brun och Bröstsäcker-färgad quartz, svart smågrynig skimmer, blandad med svart *Corneus*, och någre få hel små gryn af en brun Spat. Af quartzen var mäst, tämeligen ock af skimmern, men bara litet af Spaten. De voro blandade ganska väl om | hvarandra, at de väl kunde skiljas åt med ögonen, men ogörligen med något Instrument. Stenen var fast och mycket hård; Quartz-kornen fina.

p. 253

2. Andra bestodo af en grå Quartz, svart Skimmer och Horn-sten, samt litet grå små Spatgryn. Quartzen mäst, Skimmer ock mycket. Spat litet: var äfven ganska väl tilhopa blandad, fast, tät och hård sten. Färgen skilde endast desse 2 stenar från hvarandra.

3. Någre få bestodo af blanning af en ljus Quartz, en svart Skimmer: någre få röda Quartz-korn. Spaten var här mäst: stora flagor af Skimmer. Stenen ej så jämt blandad som de förra: var ock på långt när ej så hård och fast som de samma, utan kunde tämmeligen lätt bultas sönder.

Bärgen, hvarpå Fästningen Fort St. Frederic står, samt rundt häromkring, på hvilka förenämde sten-slag ligga, bestå mäst alla af en kolsvart Kalksten, som ligger i Strata som en skifver, eller den ena hällen öfver den andra. De kunde kallas en art af skifver, som genom eld går til kalk. Denna kalksten är inuti becksvart: brottet är merendels likt en sönderbruten stentafla i kanten nämligen mycket fin: här och där visar sig i denna stenen små mörka Spat-korn, samt annan ojämnhet, som gör, at den på somliga ställen går i ådror som en Masur, eller så vefvar sig hvart om annat. De hållar, som ligga öfverst på bärgen, äro af en grå tät Kalk-sten, som dock endast torde vara en variation af den föregående. Uti den svarta Kalksten finnes mäst öfver alt en myckenhet af allahanda slags petrificationer, om | jag så får kalla dem, af *Conchus*,

p. 254

Cochleis, och andra sådana. De Petrificata, som i synnerhet finnes häruti, äro desse:

Petrefactum *Conchæ striatæ* Pectinites. Af denna finnes här det mästa. Där råkas ibland stora hällar, som ej äro annat än en hopgyttring däraf. Större delen af dessa *Conchæ* äro bara små, sällan någon, som går öfver $1\frac{1}{2}$ tum längd. Mästadelen äro endast en tum långa. Där finnes 2:ne slags petrefacta. Det ena visar allestäds på och uti stenen impressioner af superficie convexa & concava af Musslan; men ej det ringaste tecken til skal, utan bara impressioner. Det andra visar sjelfva skalet sitta kvar uti stenen, så at det helt tydeligen kan skönjas såsom ljusst, ifran sjelfva bärget, som är svart. Af bägge desse slagen finnes ganska mycket uti stenen; dock synes impressionerne vara flera. Somlige äro ganska mycket convexa, i synnerhet midt på, at det står som en bula ut. Andre äro midt på lika som intryckte. De fläste på vanligt sätt utanpå convexæ. Striæ gå alltid longitudinaliter, eller från basi seu centro ad apicem seu marginem.

Petrefactum *Cochleæ* Cornu Ammonis dictæ. Af denna voro här atskillige, dock ej at förlikna mot myckenheten af nästföregående. Äfven träffades desse, både med och utan skal; dock voro ej alla desse Cornua ammonis, utan atskillige voro petrificationer af andra *Cochleis*. Åtskillige af dessa Cornua ammonis voro ganska store, at jag ej mins mig sedt dess like. Diametern på somliga öfver en Svensk aln.

p. 255

Coraller af flera slag inväxte uti stenar, kunde helt tydeligen ses och skiljas från stenen. Somlige voro af *Lithophyton* Linnæi, eller en *Corallium ramosum album*: andre fast rare, voro af *Madrepora* Linnæi.

Stenbällar får jag kalla en art främmande sten, hvaraf var fullt uti hällbärgen somligstads. De voro hemisphæriske, superficie convexa, så at hela hemisphæren stod merendels ofvanför hällen, men basis satt intryckt och fast uti bärget. De bestå af bara parallelt gående Fibrer, hvilka komma från basis och som från et centrum, och gå ut til superficies på bällen. Färgen af fiberne grå.

Utanpå äro desse Stenbällar släte; men dock fulle med små porer, at han utanpå synes som vore han öfverdragen med en Eschara, til färgen ljusgrå. Diametern af dessa 1 à 1½ tum.

Sand. — Bland andra sand-arter, som funnos här och där på stränderna vid Sjön Champlain, voro enkannerligen 2:ne nog synnerlige, hvilka nästan alltid funnos tilhopa på et och samma ställe, nämligen en svart, och en rödbrun eller Granat-färgad. **Den svarta sanden** låg alltid öfverst, bestod af ganska fina korn. Betraktas de med et Microscop, befinnas de vara af en mörkblå färg, eller nästan som någorlunda slätt och rostfritt järn. Några korn äro rundaktige; men de mäste kantige, med gläntsande ytor eller superficies: mot Solen glittrar den ganska starkt. Af Magneteten drages de alla samteligen, intet korn undantagit. Ibland dessa svarta eller mörkblå korn finnes några få lika fina röda eller granatfärgade sandkorn, hvilka äro af samma slag, som | den nästunder lig-

p. 256

gande röda sanden, som nu skal beskrifvas. Denne **röda eller granat-färgade sanden** är ock ganska fin, dock ej som den svarta: dess korn hafva ej allenast samma färg som Granater, utan äro ock i sjelfva verket ej annat, än sönderkrossade Granater. En del korn äro runde, andre något kantige; alla gläntsande, half pellucide. Intetdera af dessa dragas det ringaste af Magneteten. Denne glittrar ej mycket mot Solen. Denne Granat-sanden fås sällan helt ren, utan den är gemenligen utblandad med den näst därunder liggande hvita sanden af Quartz. Desse bägge arter af sand, nämligen den mörkblå och den Granatfärgade, finnes ej allestäds på stränderna, utan endast på vissa ställen, och då i den ordning, som förr är nämnd, nämligen öfverst den mörkblå eller svarta sanden, ungefär af en fjärdedels tums tjocklek, mer eller mindre. När den varsamt togs bårt, blef den därunder mer och mer röd, til dess den omsider blef mäst hel röd eller Granatfärgad. Tjockleken af denna var gemenligen litet mera, än den svarta; då den med aktsamhet ströks bårt, tog sanden af hvita Quatzkorn emot, som öfverst var mycket

utblandad med den röda, men längre ned blef helt hvit. Denna var af en tvärhands tjocklek, eller mera, hade runda korn, at den liknade aldeles en Pärlesand. Under den emottog en ljusgrå kantig Quartzsand. På et och annat ställe lag öfverst den Granat-färgade sanden, och näst därunder den ljusgrå kantiga, utan at något korn kunde märkas hvarken af den svarta, eller Pärlesanden.

p. 257

Hvadan denne svarta eller mörkblå sanden kommer, kan jag ej säga: ty de hade sig ej bekant några järnmalmer här i nägden; dock töra de väl finnas här, emedan järn-malm är nog allmän på andra ställen i Canada: och denne svarta eller mörkblå fina sanden finnes likaledes mäst på alla Sjö- och Floders-stränder i Canada: fast ej så allmänt. Den röda eller granat-färgade sanden hade sina mödrar eller släktingar här i nägden; ty ehuru de fasta bärgen och klipporna ej hyste i sig några granater härvid Fort St. Frederic; så funnos dock vid stränderna större och smärre stenar af en främmande art, aldeles skilda från stenslaget i bärgen och klipporna, som hade uti sig ganska fullt med granat-korn, så at när en stötte dem litet sönder, och lade bredevid denna sanden, syntes så godt som ingen skilnad; och längre til Norr i Canada, eller nedanför Qvebec, hysa sjelfva fasta bärgen i sig en ganska stor myckenhet af granater. Denna granat-färgade sanden är äfven där mycket allmän på stränderna af Laurentii Flod. De åtskillige andre rön och anmärkningar jag här gjorde vid hvarjehanda bärgarter, lemnar detta Svenska arbetet mig ej frihet at införa, emedan fa Läsare torde hafva smak för sådant.

p. 258

Apocynum foliis androsæmi (se Linn. Spec. pl. 213.) växte i ymnighet på skogsbackar, och hade nu hela tiden stått som bäst i blomma. Fransoserne kallade hånne *Herbe à Lapuce*. När en skär eller rifver af stjälken, rinner ur den samma en hvit saft, lik mjölk. Fransoserne tilägnade denna ört öfveralt samma egenskaper, som det så kallade **förgiftiga Trädet** eller *Rhus vernix*, hafver i de Ängelska Colonier, hvarom är utförligen handladt i denna Resas Tom. 2. p. 211 och följ. nämligen, at denna

ört likaledes är förgiftig för somliga, för andra ej; eller, at somlige kunna handtera hänne huru de vilja, stryka dess mjölk på sina händer och kropp, utan at hafva däraf den ringaste skada. Andre åter få ej komma vid hänne, förrän fullt med blasor slå up på samma ställe. Jag sag här med egna ögon en af Soldaterna, hvars händer blefvo i hast helt fulla med blåsor, endast däraf, at han med handen ref af förenämde ört, at visa mig. För vissa personer sades denna vara så förgiftig, at om ock endast ångan af hänne råkar komma en sådan i synen eller på händerna, svälla både ansigte och händer däraf grufveligen up, så at de ej gärna våga sig at komma hänne när. Alle kommo här därutinnan öfverens, at dess mjölk-saft struken på händer eller andra delar af kroppen, förorsakar nästan på alla människor ej allenast den lemmens upsvällande, utan ock, at huden ofta tages där bårt, så at en ser helt skabbig ut; åtminstone troddes de vara ganska få, på hvilka denna mjölken ej skulle kunna visa en dylik verkan. Dock har hon aldrig kunnat skada mig; ty jag har ej en, utan flera gånger, och det i flera personers närvaro, som då häpnat och spått mig all olycka, icke allenast handterat hela örten uti mina händer, utan ock smörgt mig med den mjölklika saften öfver bägge händerna, at de vordo hvita däraf: ja, ibland gnuggat örten så länge öfver bägge händerna, til dess hon blifvit alt sönderrifven, och ändock, efter alt detta, ej märkt det ringaste tecken eller än|dring på min hand. Boskapen p. 259
lemnar hänne altid oäten.

Den 12 Julii.

Karrborrar (*Arctium Lappa*) växte på åtskilliga ställen omkring Fästningen. Commendeuren berättade, at de om Våren taga dess turiones, eller de första späda skotten som stjälken då gör, rensa dem och flå yttra skinnet af, samt äta dem som Rättika, det är, doppa dem i fint salt, och äta dem.

Sison (*Canadense*) foliis ternatis, Linn. Spec. plant.

p. 252. växer nog allmänt i skogarna öfver hela Norra America. Fransoserne kallade hanne *Cerfeuil sauvage*, och betjante sig däraf öfver alt om Våren til grönkål, på samma sätt, som af annan Kyrfvel. Hon berömdes ganska mycket af alla, och räknades för vara öfvermåttan helsosam, blodrenande, ja en af de bästa, som de om Våren hade på denna orten.

Cottonier kallades af Fransoserna den ört, som af Botanicis har namn af *Asclepias syriaca*, (se Linn. Spec. plant. p. 214.) Den växte här i landet nog allmänt på sidor bade af elfs- och andra backar, samt eljest på torra och öppna ställen i skogarna i god lös fet jordmon. När stjälken skärs eller brytes af, rinner en hvit mjölk-lik saft i ymnighet ur den samma, hvarföre örten hålles före vara något litet förgiftigt. Icke desto mindre samla Fransoserne här i Canada om Våren bittida dess späda stjälkar, då de nyss komma up, dem de bereda och äta på samma sätt, som Sparis, utan at det bekommer dem illa; emedan p. 260 desse späda skott | ej hunnit ännu sa tidigt draga något förgiftigt til sig. Dess blommor gifva under blomstertiden fran sig en ganska behagelig lukt, så at en med största nöje den tiden reser i de Americanska skogar, i synnerhet om aftnarna, da lukten ännu är starkare. Fransoserne i Canada göra af samma blommor Sacker salunda: Blommorna tagas om morgonen bittida, da de äro fulla med dagg, hvilken dagg krystes ut, hvaraf sedan kokas Sacker, som är brunt, välsmakligt och ganska godt. Uti dess fullmogna skidor sitter omkring fröet en art af ull, lik Bomull, hvadan ock örten fått sit Franska namn. Hon samlas af de fattiga, som därmed fylla sina bälster i stället för dun. I synnerhet fyllas de bälster, som brukas för barn, härmed. Örten blomstrar i Canada i slutet af Junii, och början af Julii månader, och dess frön blifva mogne i medio September, alt efter nya stylen. Denna *Asclepias* lemnas altid stå oäten af Hästar.

Den 16 Julii.

Om morgonen reste jag öfver sjön Champlain til de höga bärigen, som ligga på W. sidan om den samma, at se, hvad märkvärdigt där skulle finnas, antingen af rara örter eller annat. När en står på hällebärigen litet från Fästningen, och ser sig omkring, blir en varse, at på W. sidan om sjön Champlain går en ked af ganska höga bärg från S. till N; och då en kastar sina ögon til O. far en äfven där se en annan ked af ganska höga bärg, likaledes sträcka sig från S. til N; dock äro desse på O. sidan ej tätt vid sjön, utan väl 6 eller 8 Svenska fjerdedels väg från den samma; men et lågt jämt land ligger imellan be|mälte bärg och sjön, alt med skog öfverväxt. Sjelfva bärigen äro ock mäst allestäds öfverklädde med hög skog, undantagandes där skogs-elden fått rasa fram. Vid sidorna äro desse bärg mångenstäds ganska brante; annorstäds åter något sluttande. Vi foro öfver sjön med en liten Canoe, som endast kunde bära 3 personer, och vid framkomsten til landet, vandrade vi från stranden up at bärigen. Deras sidor voro tämmeligen brante, öfvertäckte med jord, fast stora gräbärigs stenar lågo här och där. Alt var öfverväxt med skog; men på somliga ställen hade de släpt elden lös, hvilken upbrändt en del af skogen. Efter mycket arbete klängde vi oss up pa et af dessa bärg, som ända på öfversta toppen var öfvertäckt med mull. Detta var dock ej et af de högsta, utan andre mycket högre lago ännu längre ifrån, dit vi dock ej hade tid at vandra; emedan vädret började växa til, och vi hade en så liten båt. Inga rara örter eller annat märkvärdigt fingo vi här se.

Vid återkomsten til stranden, hade vädret så tagit til, at vi ej dristade oss fara öfver sjön med vår lilla bat. Jag lemnade därföre karlen qvar, at föra hem Canoen. då det blef lugnt, och vandrade sjelf tillika med min betjänt landvägen rundt omkring viken, som var en god Svensk mil. Vi fölgde stranden åt, där aldrig någon väg var, nu öfver branta bärg, nu öfver hvassa stenar, nu

p. 262 genom tjock skog, nu öfver sankta morass. Denna orten var förut beryktad för tusende Skaller-ormars hemvist och rätta boställe; men vi blefvo til vår fägnad ingen varse. Stranden var ibland ganska stenig; men hade tämmeligen stora kantiga gråstenar. Ibland med rundaktiga och liksom nötte stenar. Ibland et litet stycke sand, dels af den grå, dels ock mäst af den fina ljusröda sanden, som förr är omtalt: stundom ock af den svarta järn-sanden. Uppå bärigen funnos stenar af en fingrynig röd Mica, somligstäds stodo tvåra perpendiculaira hellebergen vid stranden: annorstäds var stranden af morass omgifvit.

Petrefactum Cochleæ Cornu ammonis dictæ fans på et ställe i myckenhet uti stenarna och hållorna, som lågo vid stranden. Desse hållor bestodo af en grå Kalk-sten, som är endast en variation från den svarta. De ligga på samma sätt i strata. Uti somliga var hel fullt af sådana petrefacta, både med och utan skal. På et ställe sågo vi Cornu ammonis som voro faseligen store: bredden öfver dem hel och hallna var öfver en Svensk aln, som vi med aln-mått noga mätte. Vattnet hade på somliga ställen afnött stenen ofvanpå; men ej kunnat rada på dessa, utan de lågo qvar uphögde på stenen, likasom någon hade limmat dem fast ofvanpå den samma.

Bärigen här vid stranden voro faseligen höge och store. De bestodo af bara tätt Gråbärg, faste som vara, och ej liggande per Strata, som Kalk-stenen. En grå Quartz och en mörk Mica var det, hvaraf de i synnerhet bestodo. Där de lågo vid stranden, räckte Grå-bärgen ända ned i vattu-brynet; men där de voro et stycke från stranden, lågo de grå eller svarta Kalkstens-hällarne närmast vattnet; men jag kunde ingenstädes | finna, at stora Gra-bärg stodo på desse Kalkstens hälle-bärg.

Fol. Avoine (*Zizania*) växte i gyttja i vattugölar och bäckar, och stod nu som bäst i blomna.

Den 17 Julii.

Sjukdomar, som äro mäst gängse hos Villarna, sades vara dolor rheumat. och Pleuresie, hvilka förorsakas, dels

däraf, at de ofta nödgas ligga om nätterna uti skogen och på fuktiga ställen, dels af de hastiga omväxlingar af värma och köld, som luften här som oftast är underkastad, dels däraf, at Villarne ofta dricka sig druckna af Bränvin, och så lägga sig mäst nakne ute under öppen Himmel at sofva, det må då vara Vinter eller Sommar, eller hvad väderlek som hälst vil. Fransoserne, som här bo, äro ock i synnerhet mäst underkastade dessa sjukdomar. Enkammerligen är Pleuresie här mäst gängse. Commendeuren sade, at han en gång varit rätt illa an af den sistnämnda; men Doct. SARRASIN botade honom på följande sätt, som man här funnit vara det bästa: han gaf honom in svettdrivande saker, lät honom så starkt svettas uti 8 eller 10 timmars tid. Därpå åderlät han honom: åter lät han honom svettas, och därefter igen öpnat ådern på honom, hvaraf han kom sig före igen.

Doct. SARRASIN var Medicus Regius uti Quebec, en ganska förfaren man, så i Medicina practica, som Anatomien och andra lärda vetenskaper: behagelig man i omgånge: Correspondent af Vetenskaps Academien i Paris. Han dödde i Quebec af en Febris maligna, som | blef in- p. 264
förd med et Skepp, af hvilken han blef smittad, då han besökte de sjuka uti Hospitalet eller sjukhuset. Han lemnade en Son efter sig, som ock studerade i Medicine, för öfver til Frankrike, at där ännu vidare perfectionera sig däruti; men dog darsammastädes.

Frossan sades de ibland hafva här.

Lues Venerea berättades äfven hafva inrotat sig här i Landet. Villarne hafva ock blifvit smittade därmed, sa at atskillige af dem hafde haft och hafva den: men de kunna ock bota den radicaliter. Flere exempel gifvas i desse senare tider, at da antingen någon af de Franska eller af Villarna fått denna sjukans så starkt, at den fått för djupt insteg i alla delar af kroppen, hafva de dock af Villarna inom 5 å 6 veckor blifvit radicaliter och fullkomligen botade därifrån; men Fransoserne hafva ej kunnat utspana, hvad det är för medicament, som Villarne betjena sig af til denna sjukans utrotande. Det visste de,

at Villarne aldrig bruka Mercurius, hvarken på et eller annat sätt præparerad, utan at deras förnämsta bot består i rötter; men hvilka, kunde de ej säga. Sedan fick jag veta, hvilka örter desse voro, hvarom kan omständeligen ses min berättelse til Kongl. Vetensk. Acad. för år 1750, p. 284.

p. 265 **Binikemaskens** plåga är oss mycket väl bekant i Sverige. I de Ängelska Provincier i Norra America var hon ej så allmänt kunnig. Här i Canada sades åtskillige vara plågade däraf. Han beskrefs för mig så riktigt, som hade de läst Kongl. Svenska Vetensk. Academ. Handlingar. | Han går här ofta från folk til några famnars läugd. De hade sig ej bekant, om Villarne hade den samma eller ej. Inga vissa läkemedel voro emot honom kunnoge; ej eller visste någon orsaken, hvarifrån han kom; utan gissade, at han förorsakades af vissa frukters ätning.

Den 19 Julii.

Fort St. Frederic är en Fästning, vid Södra ändan af Sjön Champlain på en udde, som formeras där af bemälte sjö och den Elf, som kommer ifrån Woodcreek och sjön St. Sacrement, hvilken Elf är här et godt Musquet-skott öfver; af Ängelsmän kallas den *Crownpoint*. Han har fatt sit namn af Stats Secreteraren i Frankrike Monseigneur FREDERIC MAUREPAS, som vid dess anläggning hade mäst at säga vid sjö-väsendet i Frankrike; ty det är at märka, at högsta styrelsen af Canada hörer under Sjö-Staten i Frankrike, och tages äfven altid General-Gouverneurerne här af samma Stat. Som de mästa orter i Canada bära namn efter något Pafviskt Helgon, så har vanan gjort, at de äfven inflickat det ordet **helig** (*Saint*) vid denna Fästnings namn. Fästningen är byggd på en klippa, hvilken består af den svarta kalk- eller skifver-sten, som förr är omtalt. Den är mäst fyrkantig, består af höga och tjocka murar; bygde af nyssnämde svarta Kalk-sten, den de brutit et eller par Musquet-skott från Fästningen. På Östra sidan inuti Fästningen är bygt et något högt bomfritt torn, med ganska

tjocka och fasta murar, försedt på alla sidor mäst från högsta toppen med en myckenhet Canoner. I detta torn residerar Commendanten sjelf. På Fästningsgården är vid ena sidan en liten vacker Kyrka, samt vid de andra sidor hus af sten för Officerarena och Soldaterna at bo uti. På alla sidor mot fasta landet ligga skarpa Hällbärg til mera än et Canon-skott från Fästningen, dock äro somlige af dem, som uti högd täfla med murarna uti den samma, och därtil med ligga de nära til Fästningen. p. 266

Ängelsmännen påstå, at denna Fästning är byggd på deras grund, samt at gränsen imellan de Franska och Ängelska Colonier på denna trakten är emellan Fort St. Jean och Prairie de la Magdelene; däremot vela Fransoserne, at gränsen skal vara på skogen midt imellan sjön Saint Sacrement och Fort Nicolson. Landet omkring Fort St. Frederic på ömse sidor om Elfven sades vara mycket godt och fruktbart, och har redan för sista kriget en hop med Franska Familier, i synnerhet Soldater, som tagit afsked, satt sig där ned at bo; men kriget nödgade dem, dels at fara in til Canada, dels ock at bo tätt vid Fästningen, och om nätterna sofva uti den samma. Nu kommo en stor del tillbaka, och mentes, at mot 40 eller 50 Familier skulle ännu denna Höst flytta hit, at här sätta sig ned, åt hvilka land skulle tildelas. Et godt Musquet-skott, eller par, från Fästningen åt Öster, är en Väder-qvarn, bygd af sten, med tjocka murar, däri males mästa delen af det mjöl, som behöfves vid Fästningen. Denna Väder-qvarn är så bygd, at hon kan på visst sätt tjena i stället för en skans; ty uppe i hånne ligga 4 eller 5 små Canoner. I sista kriget låg där beständigt en hop Soldater; ty därifrån kunde de se långt up för Elfven, om några båtar kommo från Ängelska sidan, som ej kan ses från Fästningen; ty om en ej hölt här vakt, kunde en fiende komma med små båtar tätt under Västra sidan af Floden, då Elfs-backarne hindrade, at se dem från Fästningen. Et fel har man altså begått vid denna Fästnings anläggning, hvilket faller strax en och hvar i ögonen, som kommer dit. Det består däri, at Fästningen hade bordt

anläggas på samma ställe, där förberörde Väderqvarn står, då hade de ej allenast ifrån sjelfva Fästningen kunnat se langt up för Elfven, och hindra en fiende, at komma närmare ned efter den; utan man har ock med en liten graf, uthuggen i den lösa svarta Kalksten, och dragen från Elfven som kommer från sjön Sacrement, til sjön Champ-lain, kunnat göra Fästningen kringfluten af ständigt flytande vatten genom det, at Fästningen kommit at stå på yttersta udden. Då hade de altid kunnat inuti Fästningen haft tillräckeligt friskt vatten: då hade ej eller Fästningen varit så nära de höga hällbärgen. De beklagade nu nog, at Fästningen i första början ej blifvit på rätt ställe anlagd.

Sedan vi väntat i flera dagar på jagten, som plägade hela Sommaren igenom gå imellan Fort St. Jean och Fort St. Frederic, och efter dess ankomst i några dagar på vind; sa blefvo vi ändteligen i dag färdige, at begifva oss härifran. Vi hade vid hela vårt vistande härstädes nutit mangfaldig ynnest. Nu varande Commendeuren på Fästningen, Herr LOVISIGNAN, en lärd och tillika ganska belevad Herre, öfverhopade oss med all höflighet och godhet, likasom vi ej allenast | varit af hans eget folk, utan ock, som hade vi varit hans anhörige. Jag hade den äran, at under hela tiden spisa vid hans eget bord, och min betjent at tilhopa med hans Laquaj; vi hade dessutom vårt enskildta rum och kammare, jämte säng och uppässning. Vid afresan utrustade Herr Commendeuren oss med tillräckelig mat och annat til Fort St. Jean; karteligen, han beviste oss mera ynnest, än vi af egna kunnat vänta och begära. Alle Herrar Officerarne och andre beviste oss likaledes all uptänkelig bevågenhet.

Vi fortsatte altså vid klockan 11 f. m. vår resa härifran. Vinden var god. På ömse sidor om sjön lägo höga bärg, som en kedja vid hvarandra, dock med den åtskilnad, som förr är nämnd, at på Ö. sidan om sjön var först et lågt med skog beväxt land närmast sjön, och bakom det til $1\frac{1}{2}$ å 2 Svenska mil lägo de höga bärgen, bakom hvilka sedan alt landet sades höra til Nya Ange-

land. Denna ked var af höga bärg, som en skilnad imellan de Franska och Ängelska länder i denna delen af Norra America. På W. sidan om sjön stötte bärgen mäst tätt til vattnet. Sjön var i början endast en Fransk mil bred, men vidgade sig sedan alt mer och mer ut. Til en Fransk mil från Fästningen var landet på O. sidan om sjön bebodt, men sedan alt öfverväxt med stor skog. Vid 10 Franska mil från Fort St. Frederic blef sjön 4 Fr. mil bred. Då och då syntes holmar uti den samma. Capitain på Jagten sade. at i denna sjö skola in alles finnas 60 holmar, hvaraf somlige äro mycket store. Han sade ock, at sjön på de flästa ställen är så djup, at man med en lina af 100 famnar ej kan nå botten; och tätt vid landet, enkannerligen där tvära bärg voro, sades ofta vara 80 famnars djup, at man på somliga ställen icke kan fa ankargrund. Vid 14 Fr. mil från Fort St. Frederic lågo 4 stora holmar i sjön, som här sades vara 6 Fr. mil bred. Hela denna dagen var mulit, och tycktes molnen, som gingo mycket lågt, på flera ställen stöta mot dessa höga bärg, som lågo vid sjön, så at de blefvo invecklade som uti en töckna. Från många af dessa bärg upsteg dimban likasom röken från en Kolmila. Någon liten å kastade sig här och där i sjön. Bakom de höga bärgen på W. sidan sades landet vara hel jämt til många Svenska mil öfverväxt med hög skog, genomskurit med många åar och bäckar, upfylt med åtskilliga träsk och små insjöar, samt mycket beqvämt at bebo. Stranden var här ibland af hällebärg, ibland af sand. Inemot aftonen började bärgen mer och mer förminskas. Sjön var eljest mycket ren, inga klippor eller grund i den samma. Om aftonen sent saktade vädret sig, då vi kastade ankar vid landet, och lågo stilla öfver natten.

p. 269

Den 20 Julii.

Om morgonen fortsatte vi vår resa med en behaglig vind. Stället, där vi lågo om natten, var något mera, än halfvägs til Fort St. Jean. Från Fort St. Frederic til

Fort St. Jean öfver Sjön Champlain räknades 41 Franska mil. Sjön var här ungefär en Svensk mil bred. Bär-
 gen hade nu tagit afsked; så at inga syntes på någon-
 dera sidan af sjön, utan landet var där lågländt, jämt och
 p. 270 allestädes med skog öfvervuxit. | Stranden sömligstäds af
 sand Sjön mäst allestäds 3 å 4 Svenska fjärdedelsväg
 bred. Han var väl bredare; men öarne, som lägo vid
 sidorna, gjorde honom smalare på den sidan vi seglade
 dem förbi.

Villor eller **Indianer** syntes på et och annat ställe
 ligga vid stranden med sina Näfver-båtar. Inga af dessa
 bodde här vid sjön; men de voro nu här at fiska efter
 Störrar, som i denna sjön äfven finnes i stor myckenhet.
 Vi sågo dem ibland kasta sig up ur vattnet. Desse India-
 ner föra en särdeles lefnad. En tid om året lefva de mäst
 af den lilla del af Mays, Bönor och Pumpor de planterat:
 en annan, eller nu denna tiden, af bara Fisk, utan bröd
 eller annat sofvel: en annan af bara Villbråd, som Hjor-
 tar, Ra-djur, Bäfrar, m. m. dem de skjuta i skogen och
 Floder. De lefva dock länge, hafva stark helsa, kunna
 mangfalt mera utsta besvärligheter och fatiguer, än många
 andre: de sjunga och dansa, samt äro lustige och alltid
 förnöjde, at de på långt när ej ville ombyta lefnads-sätt
 med den som mår bäst i Europa.

Ungefär 10 Fr. mil, innan vi kommo til Fort St.
 Jean, sågo vi på W. sidan om sjön vid stranden hus, där
 Fransoser bodt näst för sista kriget; men den då infallne
 osäkerheten hade nödgat dem at flytta därifrån; dock
 voro de nu som mäst sysselsatte, at laga sig dit igen.
 Detta var det första Franska hus och Plantation vi sedt
 sedan vi lämnat dem, som voro vid Fort St. Frederic.

p. 271 **En Fästning af trä** eller et bolverke har fordom varit
 på O. sidan om sjön vid stranden. Stället vistes oss; men
 var nu alt med skog öfverväxt. De Franske hade bygt
 det, at hindra Villarnas infall öfver denna sjön. Mig för-
 säkrades, at många Fransoser blifvit ihjälslagne på dessa
 ställen. De berättade tillika, at här i Canada finnas 4
 qviunor mot en man af de Franska; emedan årligen åt-

skillige af de Franska manfolken slås ihjäl på deras resor långt in i landet, då de handla med Villarna.

En Väderqvarn bygd af sten stod på O. sidan om sjön, på en udde. Franskt folk har bodt där för kriget; men voro flyttade därifrån, och ej ännu tillbaka komne. De räknade 8 Fr. mil härifrån til Fort St. Jean. De Ängelske med deras Indianer hade här somligstads brändt up husen; men Väderqvarnen var lemnad qvar.

Jagten, på hvilken vi reste, var den första, som blifvit bygd och brukad här i sjön Champlain. Tilförene betjante de sig allenast af stora Battoer, at föra Proviand med. Capitain, som nu förde Jagten, och var född här i landet, hade sjelf bygt den, och varit den, som först sökt up vägen och mätt djupet, at gå fram med den imellan Fort St. Jean och Fort St. Frederic. Här midt emot Väderqvarnen sades vara 3 famnar djupt; men sedan ända til Fort St. Jean blir vatnet litet grundare.

Hus syntes nu här och där vid stranden.

Utterskinn aldeles af samma slag och färg, som våra Europeiska, hade Capitainen hängan|de i Cajutan. Desse p. 272
Uttrar sades finnas til ganska stor myckenhet i Canada.

Skälskinn brukades här mycket at öfverkläda Coffertar och Kistor med. Likaledes voro deras matsäckar och andra väskor här i Canada ofta däraf. Äfven voro pungarne, hvare menige man här hade sin sönderskurna Tobak, nästan alltid här i landet gjorde af Skälskinn, til skapnad just sådana, som de af Skälskinn brukas i Götheborg, Bohus-län och Norrige. De viklade dem ihop, då de ville stoppa dem hos sig eller då de lade dem från sig. Det ludna af skinnets vändes ut. Menige man brukade eljest tämmeligen at röka Tobak på sina resor och vid sit arbete; men aldrig såg jag någon tugga det, som Sjöfolk af Ängelsmän och Holländare nog allmänt göra. Desse Skälskinn voro aldeles af samma slags Skälar med dem vi hafve i Sverige, hvilkas skinn består af grå och svarta fläckar. De sades finnas til myckenhet i Hafvet nedanför Qvebec; och gå up i Laurentii-flod så långt som ebban och floden räcker, eller som vatnet är utblandadt med

salt; men ej längre. De hade aldrig synts i någon af de stora sjöar här i Canada. Fransoserne kallade dem *Loup marin*.

För Böns hållande och utvärtes Gudsdyrkan voro Fransoserne i gemen mycket mera mone, än de Ängelske och Holländske. På Ängelska och Holländska skepp och jagter märktes aldrig, at bön hölts hvarken afton eller morgon: aldrig gjordes skilnad på helgedag och söknedag: aldrig eller sällan välsignades maten eller tackade de GUD för dess gåfvor da de gingo til eller från bords: p. 273 men här på jagten | hölts allmän bön både morgon och afton. I dag, som var Söndag, läste de mera än eljest. Både til och från bordet lästes kärteligen, hvarpa de korsade sig. Så snart Capitainen om morgonen stigit up, föll han på sina knän vid sängen, och låg så en lång stund, at göra sin bön. Sammaledes skedde i Fästningen Fort St. Frederic, at hela Guarnisonen kom tilhopa, både morgon och afton at göra bön. Felet bestod endast däruti, at de mästa böner här, äfven af de gemenaste, skedde på Latin, det en stor del af folket ej förstod.

Sjön blef straxt, så snart vi passerat förenämde Väderqvarn, mycket smal, ej stort öfver et Musqvets-skätt bred, at den liknade mera en flod, än en sjö. Landet var på ömse sidor lagt och jämt, öfverväxt med löf-skog. Vi sågo i början en och annan liten koja vid sidorna af sjön; men därefter blef landet allestäds obebodt. Sjön var ock här ej öfver 6 eller 10 fot djup: då och då någon liten holma uti den. Mäst hela denna resan hade sjön gått från SSW. til NNO.

Utlagor. På somliga ställen i Canada äro stora trakter af land, som höra til enskildta personer. När en bonde då får lof, at uptaga en del af samma land, och honom tildelas däraf et stycke af 40 arpens längd, och 3 arpens bredd, är han förbunden, då han kommit sig någorlunda före, at framdeles betala til jordägaren årligen 6 Francs.

På somliga ställen blef sjön nu så grund, at de nödgats med ruskor staka ut vägen, där Jagten skulle

gå. Annorstädes var han något djupare, til par famnar ungefär.

Om aftonen vid Solens nedgång kommo vi ändteli- p. 274
gen lyckeligen fram til Fort St. Jean, sedan vi hela efter
middagen beständigt haft en omväxling af Rägn, Solsken,
vind och lugn.

Den 21 Julii.

Saint Jean är en Fästning af Trä, som Fransoserne
är 1748 anlagt och upbyggt på W. sidan om utloppet på
sjön Champlain, tätt vid den samma. Orsaken, hvarföre
de anlade den samma, var, at betäcka det landet därom-
kring, som nu skulle besättas med Inbyggare, samt at
vara som en nederlags plats för de matvaror och krigs-
förråd, som årligen sändes från Montreal til Fort St. Frede-
ric, emedan de ända härifrån kunde gå med Jagter til
sistnämde ort; men längre ned kunna de ej komma fort
därmed; emedan par Musquet-skott längre ned uti Elfven
är strömnande vatten och fullt med stenar, så at de bara
med Battoer kunna där draga sig fram. Förut var Fort
Chamblan, som ligger 4 Franska mil längre ned, neder-
lags plats för dessa matvaror; men som de då måste bruka
både Battoer i början hit up, och sedan Jagter härifrån,
och det dessutom var en krokot och längre väg, at föra
matvarorna öfver land från Montreal, så anlades denna.
Den ligger på et lågt ställe, har sandig jordmon, och är
äfven alt landet häromkring jämt, lågländt och öfveralt
med skog beväxt. Fästningen är bygd i fyrkant, tog in
en arpent i quadrat. Ned mot sjön står et högt hus af
trä i hvart hörn, 4 våningar högt, men grunden til 1½
famns högd är murad af sten. Uti dessa hus, som ej äro
fyrkantige, utan i flera anglar eller hörn, äro styc|ke- p. 275
gluggar, utom hål för smärre skjut-gevär. I de 2:ne an-
dra hörnen up mot landet står et litet hus i hvardera af
trä, 2:ne våningar höga, dels för Soldater at bo uti, dels
ock, at här bättre försvara sig. Imellan dessa hus äro på
alla sidor nedslagne i Jorden 2½ famns höga och på öfra

ändan hväste stolpar eller stockar tätt vid hvarandra af *Thuja*, hvilket hölts här vara det bästa trä, at emotstå röta i Jorden, vida vägnar bättre än Furu. Nedtil stodo desse Pallisader dubbla, den ena raden innan för den andra. För Soldaterne var inuti Fästningen rundt omkring vid Pallisaderna bygde breda broar, til mer än en famns högd, med ledstänger, på hvilka broar Soldaterne kunde stå, och med deras hand-gevär genom hålen skjuta och afvärja fienden, utan at sjelfve hafva någon synnerlig skada af dess skott. Nästledit år 1748 vid slutet af kriget, då Fästningen blef färdig, låg här par hundra män i guarnison; men nu i fridstider endast en Commendant, en Proviand-mästare, en Bagare och 6 Soldater, allena at se efter Fästningen och husen, samt hafva upseende öfver den hitförde provianten. Commendanten, som nu var här, hette Chevalier DE GANNES, en ganska behagelig man, och Svager åt Monsieur DE LOVISIGNAN, som var Commendant på St. Frederic. Landet omkring denna Fästning på ömse sidor om Floden var fett och af en god Jordmon; dock ännu oupodladt; men det sades, at folk med det första skulle komma hit, at bebo det samma.

p. 276 **Marengoins** kallades Myggor eller Krankar af Fransoserna här på orten, och öfver alt i Canada. | Et namn som de sades lånt af Villarna. Af dessa Marengoins voro alla skogar häromkring Fort St. Jean så fulle, at samma Fästning rättare bordt heta Fort de Marengoins. Det som mycket bidrog til deras alstring var, at landet var morasigt och lågländt, samt fullt med skog. När skogen en gång blir bårthuggen, vattnet afledt och landet upodladt, så förminskas och försvinna väl desse så lätt här, som sådant skedt på andra dylika ställen förut.

Skaller-ormar berättades af alla ej skola någorståds finnas på denna kanten, ej eller längre åt Norr, hvarken vid Montreal eller Quebec; utan bärgen omkring Fort St. Frederic sades vara den ort längst åt Norr på denna trakten, där de blifvit sedde. Af alla de ormar, som Norr om denna orten här i Canada finnas, sades ingen vara så förgiftig, at en människa af dess bett skulle taga någon

särdeles skada, utan löpa de alle och skynda sig undan, så snart de få se folk. Mina flera anmärkningar om Skaller-ormens Natur, egenskaper, m. m. finnas införde uti Kongl. Vetensk. Acad. Handlingar för år 1752. p. 308. hvarthän jag visar Läsaren, på det jag i denna Resebeskrifning ej må behöfva uprepa det, som jag förut på et annat ställe sagt.

Den 22 Julii.

Om aftonen kommo hästar från Prairie efter oss, dem Commendanten härstädes på min begäran låtit sända efter; emedan vid Fort St. Jean inga hästar ännu stodo til fångs, i anseende därtill, at orten var bara et år gammal, och ingen ännu | hunnit sätta sig här ned at bo. Karlarne, som förde hästarna, hade tillika bref med sig til Commendanten, så från General Gouverneuren öfver Canada Marquis LA GALLISONIERE, dat. Quebec d. 15 Julii, som från Vice Gouverneuren i Montreal, Baron LONGUEVILLE, dat. Montreal den 21 Julii, uti hvilka nämndes, at jag var specielt recommenderad af Kongl. Franska Hofvet, samt at Commendanten skulle förse mig med alt hvad jag begärte, och skyndsammast befodra min resa. Par ankare Vin och annat sändes nu tillika ut til Commendanten, som troddes tjena til min förnödenhet och traktering. Om aftonen dracks här under styckens lossande bägge Deras Majestäters, så Konungens i Frankrike som Konungens i Sverige skålar, jämte General Gouverneurens etc.

p. 277

Den 23 Julii.

Om morgonen fortsatte vi vår resa härifrån til Prairie, at gå vidare därifrån til Montreal. De räknade härifrån til Prairie 6 Franska mil, alt landväg, och därifrån til Montreal 2 $\frac{1}{2}$ lieues, efter Floden Laurence. Vi följde i början Elfsbrädden, så at vi hade på högra handen St. Jeans riviere; så kallas utloppet från sjön Champlain. Somlige kalla den ock Champlains riviere. Efter vid

pass en Fransk mils resa lemnade vi Floden, och togo något af til vänster. Landet var här allestäds lagländt, skogbeväxt, nog vått, så at fast det nu var midt i torraste Sommaren, voro vägarna ändock mycket våte, at vi ej kunde komma särdeles fort; men det är at märka, at p. 278 Fort St. Jean blef bygt förleden Sommar, och at hela denna vägen då först blef gjord, hvilken ännu på så kårt tid ej kunnat stadga sig. 260 Man, dem Konungen födde, och lät hvardera om dagen fa 30 Sols, arbetade då uti 3 månaders tid på denna vägen, och sades, at arbetet denna Höst skulle än vidare fortsättas. Som landet här var ganska lågländt och skog-beväxt, så var det ock det rätta hemvisst för Krankar och Brömsar, hvilka nu mycket oroade oss i dessa tjocka skogar. Efter 3 Fr. mils resa blef landet skoglöst. Detta syntes i forna tider hafva varit en måssa, som nu blifvit uptorrkad. Här var en tämmelig utsigt på alla sidor. Vi sågo til höger långt ifrån oss 2:ne höga bärg, som skullade vida öfver de andra, och voro belägne ej långt ifrån Fort Champlain. Likaledes kunde vi här se det höga bärget, som ligger strax vid Montreal. Vägen gick här mäst in linea recta. Vi fingo återigen et mycket lagländt och vått land, därefter skog, mäst af *Abies foliis subtus argenteis*. Alt landet, där vi i dag foro fram, var fett och rikt, sa at det en gång kan blifva ganska fruktbärande, då skogen varder afhuggen och landet uprögd. Inga Hällebärg, och nästan inga stenar syntes här vid vägen.

Längre fram, ungefär 4 Franska mil från Fort St. Jean, fick landet et annat utseende. Det blef här mäst öfveralt bebodt. Vi såge här näppeligen annat, än stora vida och vackra åkrar, nu fulle af det härligaste Hvete, samt här och där något stort Ärtland, ibland något Hafver-stycke. Annan Sädesslag blef vi här ej varse. **Gårdarna** voro enstakade, hade hvar sin Åker och Ång när sig. **Husen** voro af trä, små. | I stället för mässe, hvilken här ej fans, betjente de sig af ler, at smeta i vägg-sätterna. Taken på Husen voro mycket stupande, täckte med halm. Någon bäck skår här och där igenom landet.

p. 279

Jordmon var fet: landet mäst jämt, endast at då och då fans någon liten backe. Vi kunde här se ganska vidt omkring oss, och hvart en kastade ögonen, förekom ej annat, än stora vida åkrar och ängar, samt enstakade gårdar kringströdde öfveralt. Åkrarne voro alla i säde, emedan de brukade här endast Vårsäde, och ganska sällan den, som sås om Hösten. Landet är ännu ganska bärande, at det ej behöfver ligga i träde. Alt landet var mäst skoglöst, och lär ved i framtiden blifva här i mindre myckenhet. Åkrarne voro lagde i små smala ryggar, samt här och där något dike, enkannerligen på ömse sidor vid vägen. Detta var utseendet af landet ända til Prairie och Sanct Laurence-Flod, som nu syntes öfver alt framför oss. Med et ord: Landet i mit tycke var här et af det täckaste jag ännu sedt i Norra America.

Vid middagstiden kommo vi fram til Prairie, som ligger på Elfsbacken vid St. Laurence-Flod. Här stannade vi i dag, emedan jag ville bese orterna häromkring, innan jag skulle längre.

Prairie de la Magdeléne är en liten by, som ligger på Östra stranden af St. Laurence-Flod: de räknade härifrån $2\frac{1}{2}$ Fr. mil til Staden Montreal, som kan hel tydeligen ses i NW. därifrån på andra sidan om Floden. Landet omkring Prairie är hel flackt, nästan utan den minsta backa; stora fält på alla sidor, antingen åker, äng eller betesmark. På W. sidan, som förr nämdes, | stryker Lau- p. 280
rentii-Flod förbi, som här är $1\frac{1}{2}$ Fransk mil bred, om ej mera. Husen i Prairie äro mäst bygde af trä, stupiga trä-tak, väggarna i stället för mätta i springorna bestrukne med ler. Jag fann dock några små Stenhus upmurade af den svarta Kalkstenen, eller ock af klappursten, då endast den svarta Kalksten var satt rundt omkring fönster och dörrar. Midt i byen står en vacker Kyrka af sten, med Torn på, vändt åt W. och Klockor däri. Just framför Kyrkodören står uprest et stort korss af trä, med stega, Hoftänger, Hammare, spikar, m. m. därpå, afbildandes alla de redskap de betjante sig af vid vår dyra Frälsares korsfästelse, och tör hända väl ännu en hop

flera. Byen var omkringgifven af 2, å 2¹/₂ famns höga Pallisader, hvilka voro upsatte i forna tider mot Indianernas ströfvande. Utanföör byen voro små Krydd- och Trägårdar, men få Fruktträn däri. Elfsbackarne voro här ej särdeles höga. Här var en Präst och en Capitain, som bar namn af Commendant. Åkrarne häromkring voro store och jämne, besådde med de förr omtalte Sädes-arter: men af Råg, Korn och Mays sågs intet. Uti SW. härifrån är uti Laurentii-Flod et stort vattufall, hvars buller hördes ganska väl hit. När vattnet i Floden om Våren vid islossningen börjar at växa, stiger det ibland så högt, at det öfversvämmar en stor del af åkrar och ängar, och i stället för, at Floden Nilus med sit öfverflödande gör landet fruktsamt, förorsakar denna Floden mera skada; ty den förer med sig en hop gräs och örter, hvars frön blifva de värsta ogräs på deras åker, den de sålunda mycket bårtskämna. Vid detta tilfället nödgas de föra sin | bo-
 skap långt bårt; emedan vattnet då öfvertäcker alt; men det står så endast pa i 2 eller 3 dagar, då det sedan rinner sin väg, och förorsakas detta öfversvämmande mäst af is-stoppling.

Fol. Avoine växte til myckenhet uti den bäcken eller lilla ån, som flyter litet nedanföör Prairie.

Den 24 Julii.

Om morgonen fortsatte jag resan därifrån. Vi stego uti en Battoc vid Prairie, foro så snedt öfver Elfven, och låto strömmen drifva oss alt mer och mer ned, til dess vi kommo til Montreal. Laurentii flod räknades vara vid Prairie något mer än en Fransk mil bred. Strömmen är där stark; vatnet ej särdeles djupt, så at inga Jagter kunna komma längre up för Elfven, än til Montreal, undantagandes om Vårtiden, då de kunna ga up til Prairie därmed, men ej längre. En kan se staden Montreal hel väl från Prairie, och sedan hela Elfven utföör til dess en kommer dit fram. Vid ankomsten til Montreal sågo vi en myckenhet folk vara församladt vid den Stads-porten, där

vi skulle landstiga, alt af nyfikenhet, at se oss; emedan de hört, at någre Svenske, et Folkslag, som de endast förr hört talas om, men aldrig sett, skulle komma i dag. Alle, med hvilka jag här sedan talade, bekräftade enhälligt, at vi vore de förste Svenske, som ännu kommit til Montreal. Så snart vi anlände til stranden, och jag steg ur Battoen, kom en Capitain, som var enkom därföre utsänd från Gouverneuren härstädes, mig til mötes, och bad mig följa sig til Gouverneurens hus. Vid framkomsten fördes jag in uti en sal, | där Gouverneuren sjelf tillika p. 282 med några af sina vänner hade kommit tilhopa. Baron LONGUEUIL var väl ännu endast Vice-Gouverneur; men han väntade dock dageligen sin fullmakt från Frankrike. Af denna Herren blef jag med större höflighet och nåd emottagen, än jag kan beskrifva. Han viste mig bref från General-Gouverneuren i Qvebec Marquis DE LA GALISSONIERE, däri General-Gouverneuren berättar, at befallning ankommit från Kongl. Franska Hofvet, det jag skulle hafva fritt alt hvad jag behöfde, samt at alla mina resor här i landet skulle ske på Hans Kongl. Maj:ts kostnad i Frankrike. Med et ord: Gouverneuren Baron LONGUEUIL betedde mig hela denna tiden jag både nu, och sedan efter återkomsten från Quebec här vistades, mångfalt mera ynnest, än jag kunnat tänka eller förvänta.

Den 25 Julii.

Folkets lefnads-sätt i Montreal och denna delen af Canada var skildt ifrån de Ängelskas, nästan på samma sätt, som desse Nationer äro häruti skiljaktige i Europa. Fruentimret såg här väl ut; de voro belevade och ärbare med en liten oskyldig frihet: gingo om Söndagarna mycket granna klädde, mäst på samma sätt, som vårt Svenska Fruentimmer. Om Söknedagarna prälade de väl ej så mycket; dock voro de altid ganska mone om, at utkrusa hufvudet, hvars hår altid var lagt i låckar och pudradt, samt utsmyckadt med allahanda gläntsande och glittrande saker, likasom det varit fullsatt med Diamanter och dyr-

bara stenar. Deras hvardags-kläder voro en liten nätt
 p. 283 tröja, samt en hel stackot kjortel, som | räckte til halfva
 benet, och ibland ej dit, nästan som de däruti tagit seden
 af Vilskornas helt stubbota kjortlar. Skoklackarne voro
 hel smale och ganska höge, at det var undran värdt huru
 de kunde gå på dem. Ut i hushålls-sysslor öfverträffade
 de vida de Ängelska qvinfolken, hvilka (at säja rena san-
 ningen) hafva den frihet sig förundt, at de fått hvälfva
 all hushålls-bördan på Manfolken, och således ofta kunna
 sitta hela dagen på en stol med händerna i kors, utan
 at behöfva arbeta; men desse Canadensiske grepo sig ge-
 menligen mera an, i synnerhet den menige hopens, hvilka
 infunno sig allestäds både på åker, äng, i fägård, m. m.
 och skydde intet arbete; men uti kärils och husens ren-
 hållande tycktes dock något saknas hos dem. Galfven,
 så i Städer, som på landet där folket dageligen vistades,
 tvättades ibland ej en gang på halfva året; därför sågo
 de för den, som nyss förut varit hos Ängelska och Hol-
 ländska, där galfvens ständiga skurning och renhallning
 anses nästan lika vigtig som sjelfva Religion, nog obe-
 hageliga ut; dock at förekomma det, at det tjocka dam-
 met på galfvet icke matte för starkt besvära helsan, löpa
 qvinfolken nagra gangor om dagen omkring rummet med
 en vattu-kanna, utur hvilkens pip de slänga vattnet om-
 kring på galfvet, som då fäster det starka dammet kvar,
 men så snart det torkas, och börjar lyfta sig up från galf-
 vet, kommer en ny bestänkelse igen. I öfrigt låta de sig
 ej falla besvärligt, at vara allestäds med uti hushålls sys-
 lor. Jag såg med nöje, huru äfven de förnämre, ja sjelfva
 Gouverneurens döttrar, klädde sig rätt och slätt, klutade
 p. 284 ej mycket ut sig, lupu allestäds i husen | både i källare
 och kök, sasom pigor, at se efter, det alt riktigt tilgick,
 och buro tillika sin söm med sig. Den seden var här, at
 en mansperson, som gick på gatan, var förbunden at lyfta
 på hatten och helsa på alla han gick förbi. Detta var
 nog besvärligt för den, hvars syssla fordrade, at ofta visa
 sig ute, i synnerhet om aftnarna, då hvar Familia satt
 utan för sin dör på gatan. En annan sed var, at om 50

eller flere personer gjorde besök hos mig på en dag, var jag skyldig den nästföljande dagen, att betala det samma hos dem igen, om jag ej ville anses för obehfvad.

Skinnvaror. Åtskillige, hvilka uti flera års tid rest ut på Bäfver-jagt til de Norra orter af Canada hos de Villar, som bo ungefär 50 Franska mil från Hudsons Vik, berättade att de djur, hvilkas skinn de i synnerhet där sökte att få, och som finnas på nyssnämde ort til myckenhet, äro Bäfrar, Chats Sauvages eller Loar, och Marters eller Mårdar. De räkna i Canada de skinn för bäst, som fångas längre åt Norr; ty de äro mera hår-rike, och vackrare, än de som fås längre åt Söder, och detta allt i större eller mindre grad, allt samma skinn fås mera til Norr eller Söder.

Hvita Rapphöns (*Perdri blanche*) kallades af Canadenserna en art foglar, som i stor myckenhet skola finnas om Vintern vid Fretum Hudsonis. De äro tvifvelsutan våra **Snöripor**. Ju mera köld eller snö inföll, ju mera sades de komma dit. De beskrefs hafva hvita ludna ben, vara til färgen helt hvita, hafva 3 å 4 svarta fjädrar i stjerten, äga et ganska välsmakligt kött. Af Herr EDWARDS Nat. Hist. of Birds p. 72. ses, att våra Snö-ripor äro nog almänna vid Hudsons Bay.

p. 285

Harar sades äfven vara vid Fretum Hudsonis eller Hudsons Vik til myckenhet. De finnas ock ymnigt uti sjelfva Canada, hvilket jag ofta sett, och äro de aldeles och i det nogaste af samma slag som våra Svenska: om Sommaren gråbruna, om Vintern snöhvita, äfven som hos oss.

Mechaniska Slögder, Husbyggnad, Tegelbruk, Snickare och Svarfware-arbete, med mera sådant, hade ej ännu hunnit här til den högd, som det borde. Ängelsmännen öfverträffade däri långt de Franska. Det lärer komma däraf, att de mästa Handtverkare härstädes äro endast afskedade Soldater, hvilka ej haft stort tillfälle att lära något, utan hvartil de af nöden eller någon händelse blifvit tvungne. Där fans dock ibland några enda, som i dylika slögder gjort tämmeliga framsteg. Jag såg här en, som

förfärdigade ganska goda både Väg- och Byxsäcks-ur, och dock lärt samma konst mäst af sig sjelf.

Den 27 Julii.

Flugor (*Musca domestica*) sades af ganska många både här i Staden, och sedan uti Quebec aldrig hafva varit fundne här i landet för ungefär 150. år tillbaka. Alle Indianer skola bekräfta det samma, och säga, at de vanliga flugor först kommit hit med Europeerna, och med skepp, som här strandat. Jag lämnar detta i sit värde; men det vet jag, at då vi i ödemarkerne imellan Saratoga och Crownpoint eller Fort St. Frederic satte oss ned på något ställe i skogen, antingen at | hvila, eller at äta, kommo p. 286 alltid fullt af våra vanliga flugor flygande, och satte sig på oss, så at det salunda tyckes vara tvifvelaktigt, om de ej varit längre tid i America, och om de först blifvit hitbragte från Europa; sa framt någon ej vil säga, at stammen til dessa flugor lämnats i besagde ödemarker den tid. då Fort Anne var i välstånd, och Ängelsmännen ofta färdades här fram och tillbaka, utom det, at atskillige andre Europeer bade förr och sedan gjort där resor och genom sina matsäckar, läckat flugorna at göra dem följe.

Villa Oxar och Kor finnas i ganska stor myckenhet i södra delen af Canada, och hafva där varit från urminnes tider. Enkannerligen uppehåller sig en ymnighet däraf på de orter, där de så kallade Illinois bo, hvilket är ungefär vid samma Latitude som Philadelphia. Längre til Norr blifver man ej mycket af dem varse. I dag såg jag en hud af dessa villa Oxar. Den var stor som en vår största Oxhud, men mera hårig. Håren mörkbruna, eller mäst af samma färg som et brunt Björn-skin. Näst vid hullet voro håren mäst så fina som ull. Detta skinn var ej särdeles tjockt, och sades ej värderas i Frankrike så mycket som et Björnskin. Bland annat hvartil de brukas, är, at om vintern hafva dem under fötterna uti de rum en vistas, emedan de äro mjuke och mycket varme. Åtskillige af denna villa Boskapen sades hafva en lång

och ganska fin ull, som täflar, om ej öfverträffar den, som fåren hafva; de hade däraf gjort strumpor, kläder, handskar och annat arbete, som varit så | godt, som det p. 287 skönaste af ull kunnat göras. Indianerne förfärdiga sig ganska mycket däraf. Köttet skal täfla med det bästa Ox-kött i behagelig smak och fettma. Skinnet är ofta tjockt, och brukas til samma, som de Europæiska Oxars. Denna villa Boskapen sades ock vara större och starkare, än den Europæiska, brunröd til färgen, kårta horn, men vid roten mycket tjocka. Desse och flere egenskaper, som den har med och framför annan hemtamd boskap, har bragt en och annan här på orten på den tankan, at försöka at göra den tam, då en ej allenast kunde hafva ofvannämde förmoner, utan som de ock äro starkare, än annan boskap, torde det komma ganska väl til pass vid åkerbruket. De hade därföre flera gångor förskaffat sig små Kalfvar däraf, dem de i Quebec och annorstäds födt up bland den andra tama boskapen, hvilka lefvat til 2, 3 å 4 år, men sedan gemenligen dödt bårt: och oaktadt de dageligen sett folk, har ändock alltid varit något vildt och otamt hos dem, så at de beständigt varit mycket skygge, rest öronen, statt och darrat, eller sprungit mycket yrt, så snart de blifvit varse någon människa; så at de ej ännu påfunnit konsten at göra dem rätt tama. De hade ock tyckt, at de ej tola kölden så väl, hvori de äfven styrktes däraf, at ehuru varme somrarne äro, finnas de dock sällan längre til Norr, än ofvannämt är. De mente, at då landet vid Illinois blefve något mera bebodt af Fransoser, skulle det falla lättare at göra dem tama, och då kunde man sedan beqvämare flytta deras afvel längre til Norr. Om dessa är något talt förut i denna Resas Tom. | 2. p. p. 288 326. 388. Hornen brukades mycket både af Fransoser och Villar i Canada til Kruthorn.

Friden, som var sluten imellan Frankrike och Ängland, blef i dag här proclamerad. Soldaterna voro i geväär: stycken lossades på vallarna och salfvor gofvos af hand-gevären. Åtskillige Fyrvärkerier uptändes, och om aftonen voro alla fönster i staden upfyllde med brinnande

ljus. Alla gator strömmade långt in på natten fulla med folk. Om aftonen gjorde Gouverneuren mig den heder, och sände efter mig, med begäran, at komma til honom til aftonmåltid, och frögda mig tillika med landets Invarnare. En stor hop Officerare och andre förnämne infunno sig där tillika. Där dracks lustigt om långt in på natten.

Den 28 Julii.

Om morgonen reste jag i följe med Gouverneuren Baron Loxgveul och hans Familie ut til en liten Ö, benämnd Magdalena, som hörde honom enskildt til, och var belägen uti Laurence-Flod nästan midt mot staden på Östra sidan. Gouverneuren hade här en täck fast liten byggning, en stor vacker Trägård, samt sin Ladugård. Floden skär sig fram imellan staden och denna Ön, och gör där en tämmelig stark ström. Närmast in til staden är så djupt, at Jagter kunna gå där fram; men mot Ön blir det grundare, at de merendels med fork skola staka sig fram.

Qvarnen, som här var byggd, drefs af bara strömmen i floden, hvilken af sig sjelf var så stark, utan någon särdeles damm. I denna qvarn märkte jag följande:

p. 289 1. Qvarn-stenarna | bestodo ej af et enda stycke, utan voro af flera sammansatte. Den öfra var ganska stor, hopsatt af 8 särskildta stycken, dem de passat tätt tilhopa, och utomkring sammanbundit med tjocka järn-band. Saldan var ock den undra stenen: den öfra var hitförd från Frankrike; men den andra hade de tagit här i landet.

2. Trattens ho, därigenom Säden rann ned, skakades sålunda, at öfre delen af trillans axel var skarfvad ofvanför qvarn-stenen med en fyrkantig påle af hårdt trä, en tvärhands bredd på hvar sida. När denna gick omkring stötte dess 4 hörn mot en ända af skon, hvilken på en sida gick långt ut, och sålunda skakade tratten, at Säden rann ned.

3. Hjulene voro helt och hållna gjorde af hvit Ek. Hjulstocken äfven så; men kuggarne i tand-hjulet och pinarne eller spolarne i trällan voro af Såcker-Lönn eller

Villska Körsbärsträn; dock skal Säcker-Lönnen vara den mest brukeliga, hvilken sades vara et ganska hårdt trä, hälst den, som växer på torra ställen.

Rhus glabra växte här til stor myckenhet. Jag har aldrig någorståds sedt honom så stor; ty den var somligståds ända til 4 famnar hög, och tjockleken därefter.

Sassafras var här planterad: ty det finnes ej af sig sjelft vildt på hela denna trakten, utan längre i Söder. Fort Anne var den ort, där jag såg *Sassafras* vildt växa längst til Norr. Desse, som på denna ön voro planterade, hade stått här i många år; men voro ännu endast små buskar, af 4 eller 6 qvarters högd, samt en tums tjocklek, och näppeligen det. Orsaken var, at den mäst | hvar Vinter bårtfryser til stammen ända ned til roten, och om Sommaren utslår åter nya skott. Så sag jag, at den gjorde här. Så märkte jag äfven, at den gjorde både vid Fort Anne, Fort Nicholson och Osvego. Sålunda lærer vara fåfängt, at *Sassafras* planteras uti et mycket kallt Climat.

p. 290

Morus rubra eller Röda Mulbärsträdet var äfven här planteradt. Jag såg däraf 4 eller 5 stycken, som voro af 2½ famns högd. Gouverneuren sade, at de stått på denna orten i 20 år, och blifvit först hitförde från orter längre åt Söder belägne; ty omkring Montreal växa de icke vildt. Den ort, hvar jag märkt desse växa af sig sjelfva vildt längst til Norr, är ungefär 20 Ängelska mil Norr om Albany; ty de Bönder som där bo, sade, at ännu finnes någon där i skogen, fast nog sällsynt; men då jag följande natten kom at ligga vid Saratoga, och frågade af folket, om de sett desse Mulbärsträn växa vildt där i skogarna, svarades mig af alla, at de aldrig blifvit dem där varse, utan at den ofvannämde orten 20 Ängelska mil Norr om Albany är det ställe, där de finnas längst åt Norr. Desse Mulbärsträn, som voro här på ön planterade, trifiedes väl, fast de voro satte i en tämmelig skarp och mager jordmon. De hade stora och frodiga löf; men til all olycka ingen frukt detta året. Imedlertid lärde jag, at desse nog kunna tola köld.

Vatten-Bok (*Platanus occidentalis*) var här planterad

p. 291 på et skuggrikt ställe, där den växt up til et mycket högt trä. Af Fransoserna kallades den öfveralt *Cottonier*. Den fans ingenstads | växa vildt vid Laurentii-Flod, utan den ort längst åt Norr, där den växte vildt, sades vara vid Fort St. Frederic, eller litet Norr däromkring, hvarest den dock är nog sällsynt.

Röda Enen (*Juniperus virginiana*), som af Fransoserna kallades *Cedar rouge*, fans likaledes i denna trädgård planterad; men den var ock först förd hit från de Södra orter; ty här på trakten finnes den ej vildt; dock trifdes den här ganska väl.

Vi reste hem från denna behageliga ön kläckan half 7 om aftonen, och en tima efter Baron LoxgUEUILS hemkomst fick han 2:ne glada tidender på en gång: den ena var, at hans Son, som varit 2:ne år borta i Frankrike, nu kom hem: den andra, at samma hans Son hade med sig Konungens fullmägt för sin Fader, at vara Gouverneur för Montreal och det därtill hörande landet.

Solfjädrar gjorde af vilda Kalkoners stjert, brukades ibland af somliga. De hade tagit stjerten, då fogeln nyss blifvit skuten, bredt den samma ut som en Solfjäder, och lätit hänne så torrka, då hon beständigt behölt samma skapnad. Jag såg så väl Fruentimmer, som de förnämre af Manfolken, hafva en sådan uti handen, då de spatserade ut i staden vid starkt Solsken eller värma.

p. 292 **Gräsväxten på ängarna** häromkring Montreal bestod nästan hel och hallen af en *Poa culmo subcompresso*, *panicula tenuissima*, *spiculis trifloris minimis*, *flosculis basi pubescentibus*. Detta är et mycket fint och tätt växande höslag, och håller äfven til godo de torraste backar; men är ej särdeles bladrikt, så at den fina stjelken gör här det mästa fodret. Vi hafve många gräs-slag i Sverige, som på ängar äro margfalt mera gagnelige, än detta.

Den 30 Julii.

Villa Plommonträn växte til stor myckenhet på bäckesbackarna utanför staden. De voro nu så fulla med Plom-

mon, at qvistarna och sjelfva träden lutade ned; dock var frukten ännu ej mogen. Plommonen voro röda, sades smaka någorlunda väl, samt at en del plägar insylta dem.

Svarta Vinbär (*Ribes nigrum*) växte til myckenhet på samma ställen. Bären voro nu mogne, nog små; men smakade på långt när ej så väl, som våra Svenska svarta Vinbär.

Palsternackor växte i stor myckenhet öfveralt, så på bäckes-backar, som på åkrar och annorstädes, så at jag nästan började komma på den tankan, at hon var en hemfödinge i America, och ej först hitbragt från Europa; men som jag sedermera under mina resor genom Iroquirnas land, där ingen Europé haft någon plantation, ej fann et enda stånd af henne, ehuru där mäst allestädes var den härligaste jordmon hon kunde åstunda; så skönjes det tämmeligen tydeligt, at hon ej är infödd i America, utan forskrifver sig först från Europa, hvarföre hon ock i denna verldenes Västra del fåfängt efterletas på andra ställen, än där Europeer vistats och brukat Jorden.

Den 1 Augusti.

p. 293

General Gouverneuren öfver Canada residerar gemenskapen i Quebec; men så gör han likväl då och då någon resa hit til Montreal; merendels uppehåller han sig här en del af Vintern. Om Sommaren vistas han mäst altid i Quebec; emedan Konungens skepp den tiden komma dit, med hvilka han får bref från Frankrike, dem han skal besvara, utom åtskilliga andra göromål. Under sit vistande i Montreal bor han på det så kallade slottet, som är et stort stenhus, fordom bygt af General Gouverneuren VAUDREUIL, och hörer ännu dess Familia til, hvilken det uthyrer til Konungen för en viss Summa penningar. Generalen GALISSONIERE sades hafva mera tyckt om Montreal än Quebec, och är äfven den förras belägenhet långt behageligare.

Penningarna, som brukades här i Canada, voro mäst pappers-sedlar. Jag såg nästan aldrig något annat mynt,

undantagandes några små Franska Sols, som voro af Koppar utblandad med litet Silfver, och nu så nötta, at de voro helt tunna. En sådan penning gick här för $1\frac{1}{2}$ Sols. Pappers-Sedlarne voro ej tryckte, utan skrefne. De hade den beskaffenhet, at som Konungen i Frankrike har funnit, at det är äfventyrligt för Kapare, Skeppsbrott och andra olyckor på sjön, at sända hit öfver penningar til Trouppernas betalning och andra ting, så har han förordnat, at i dess ställe, då löner åt Krigsfolket eller ock för Kronans arbete, och dylikt skal utgifvas, Intendenten uti Quebec eller ock Commissarien i Montreal låter skrifva

p. 294 en eller flera | Sedlar, alt efter Summan, som skal gifvas ut, hvarpå nämnes, at den Sedeln skal gå och gälla för så och så mycket til nästa October, hvarunder sedan antingen Intendenten eller Commissarien sätter sit namn. De gälla då som andra penningar. Uti October Månad på en viss bestämd tid är hvarjom och enom frihet lemnad, at bära sina Pappers-Sedlar antingen til Intendenten i Quebec eller Commissarien i Montreal och af dem därföre taga ut en växel på Frankrike. Då denna i Frankrike upvises få de af Kongl. Ränteriet i reda penningar så mycket ut, som är utsatt i växeln. Behöfves ej det året penningar i Frankrike, kan en behålla sina Sedlar til följande året i October Manad; ty de gå och gälla lika som förr och då hos endera utaf ofvannämde Herrar förvandla dem i en växel på Frankrike. Det är endast i October Månad, som de få inlefverera dessa Sedlar, och uttaga växel på dem. De äro af åtskillig storlek, lika som våra Banco-Sedlar i Sverige; dock här än smärre; ty de hafva dem, som gå endast för en livre, och tör hända, at de ibland än gifvas mindre. Mot Hösten, när Köpmans skeppen hit ankomma från Frankrike, äro de handlande ganska angelägne om, at inkassera så många sådana Sedlar, som de kunna få, dem de låta förbyta i växlar på Frankrike. Desse växlar äro til en del tryckte, dock lemnas rum här och där at inskrifva Summan, namnet etc. Som alle desse slags Banco-Sedlar helt och hållne äro skrefne; så är ej underligt, om de stundom äro något äfven-

tyr underkastade, och at skälmar lätteligen kunna skrifva dem efter, hvilket ock skedt en och annan gang. | Dock hafva de hårda straf, som blifvit lagde på sådana Myntmästare, och som mäst kåstat sjelfva lifvet, tämmeligen afskräckt de vanartiga, så at nu sällan höres något dylikt. *Sols* var det minsta mynt, som skulle svara mot en penny uti Ängelska Colonierne. 20 *Sols* gjorde en *Livre* eller en *Franc*; ty de voro alt et och samma. 3 *Livres* eller *Francs* gjorde en *écus*. Emedan här var stor brist på smått skiljemynt, så fick ofta antingen den köpande eller säljande kännas vid någon skada, och kom det därföre ibland ej så noga an på en half *Livre* mer eller mindre. Til exempel: om jag ville köpa något af en annan, som begärte 10 *Livres* därföre, och jag nu ej hade några *Sedlar*, som just gjorde 10 *Livres*; så nödgades jag i brist på skiljemynt betala en eller par *Livres* öfver det som begärtes. Ty den som var mycket angelägen, at sälja sit. eller at köpa en annans, fick gemenligen alltid härvid lida.

Tjänstefolkets Lön var här i staden sådan: en flitig och trogen dräng fick gemenligen 150 *Livres* om året: en dylik piga 100 *Livres*: en karl, som förstod något handverk bekom om dagen 3 à 4 *Livres* och en gemen dagsverks karl, 30 à 40 *Sols*. På landet var arslönen för tjänstfolk och dagspenningen för dagskarlar gemenligen litet mindre. Orsaken at lönerne voro så dryga, föregafs vara brist på arbetsfolk; emedan hvar och en har så lätt i detta oupbrukade landet, at få sig Hemman och Jordabruk, där han kan lefva väl, utan at hafva stora utlagor, och altså ej har af nöden at tjäna andra.

Montreal är til storlek och rang den andra staden i ordningen uti Canada; men uti behagelig situation och mildt Climat den förnämsta. St. Laurentii-Flod har något ofvanför staden delat sig i flera grenar, och dymedelst gjort här atskilliga öar, af hvilka ön Montreal är den största och förnämsta. Hon är 10 Franska mil lång, samt inemot 4 sådana bred, där hon är bredast. På Östra sidan om denna Ö, och tätt vid en af de största grenar af besagde Laurentii-Flod, ligger sjelfva staden Montreal, hvilken dy-

medelst får en ganska behagelig och fördelaktig belägenhet. Staden är byggd i fyrkant, eller rättare, liknar et oblongum, hvars ena och Östra lång-sida följer sjelfva den stora grenen af floden; men på de andra sidorna omgifves han af täcka åkrar, ängar och lunder. Han har fått sit namn Montreal (quasi Mons regius) af et stort högt bärg, belägit ungefär en half mil på Västra sidan ifrån staden, hvilket synes på långt håll, och skullar högt öfver den andra skogen, och som så blef kalladt af Monsieur CARTIER, en af de första Fransoser, som något nogare up-täckte Canada, vid dess första ankomst til denna Ö år 1535, då han besåg både detta höga bärget och den da därvid belägna Indianernas Stad, kallad *Hochelaga*. Ordet Montreal pronuncieras eller utsäges af Fransoserna öfver hela Canada som Moreal, då accenten är i sista stafvelsen efter Fransöska språkets art. Prästerne, hvilka efter Catholska sättet velat gifva alla orter här i landet namn efter något Helgon, hafva ock budit til, at så göra med denna staden och därför kallat honom *Ville-Marie* eller p. 297 Mariæ-Stad; men de hafva ej varit i stand, at få det i gång, utan han har beständigt fått behålla det namn, som de förste Fransoser gifvit honom. Han är nu tämmeligen befäst, rundt omkring med en hög och tjock mur omgifven, hafver på Östra sidan Laurentii-flod, och på alla de andra mot lands-sidan en djup vattufull graf, så at Invånarne kunna alltid vara i säkerhet för ströfvande fiendteliga Partier; men vid en ordentelig belägring torde han icke så länge kunna härda ut, emedan han för sin stora vidd fordrar ganska mycket Manskap, och dessutom är til största delen upfyld med trähus. Här äro åtskilliga Kyrkor, bland hvilka nämnes den, som hörer Prästerna af St. Sulpitii Orden til, Jesuiternas, Fransiscanernas, Nunne-Closters- och Hospitals Kyrkorna, af hvilka dock den förstnämde är både den täckaste och skönaste, så til utvärtens anseende som invärtens sirat, ej allenast här, utan snart sagt i hela Canada. Prästerne af Sulpitii Seminarium hafva et stort vackert hus, där de bo tilhopa. Franciscaner eller Tiggars-Munkarnas Collegium är ock stort och väl muradt.

fast ej så präktigt. Jesuiternas Collegium är icke stort, dock vackert byggt. Vid hvart och et af dessa 3 sistnämnda andeligas hus äro sköna och stora trädgårdar både för nöje, helsa och nytta i hushållningen. Husen äro til en del af sten; men de mästa af trä, dock nog vackra. På mäst alla de förnämares hus är en liten dörr mot gatan, gemenligen med altan utanföre, hvaräst de om somrarna sitta och taga frisk luft, eller eljest roa sig tidigt om morgnarna, samt om aftnarna, sedan Solens hetta blifvit något förminskad. Långgatorne äro brede och räte, och afskäres utaf | tvär-gatorna mäst efter rätt vinckel. En del äro stenlagde; men de måste nog ojämne. Stadsportarne äro nog många til antalet. På Östra sidan mot floden äro 5 portar, nämligen, 2 stora och 3 små: likaledes äro på hvardera af de andra sidorna flere. General-Gouverneuren bor under sit vistande härstädes i det så kallade slottet, som något förrut är omtalt, och som Kronan därtill hyrer af VAUDREUILS Familie; men Gouverneuren i staden måste sjelf hålla eller hyra sig hus, fast somlige dock sade, at han af Kronan får något hyre-penningar.

p. 298

Et Nunne Clöster fans i staden, och et halft sådant strax utanför den samma; ty detta senare var väl redan inrättadt; men hade dock ej ännu fått confirmation af Hans Helighet Påfven. Uti det förra blef ej en och hvar flicka intagen, som det ville och behöfde; utan hannes föräldrar måste förut betala för hanne ungefär 500 écus; somlige slupo väl dit in för 300 écus; men de måste och nästan vara som pigor för de andra, som i inlösen betalt mera. Ingen fattig flicka, som ej hade at betala, blef här intagen.

Et Hospital hade Konungen ock låtit här inrätta för sjuka Soldater. Den sjuke åtnjöt där alt hvad han behöfde, och betaltes 12 Sols om dagen af Kronan för dess uppehälle och annat. Fältskärarne löntes af Konungen. När någon Officerare fördes hit, som blifvit sjuk under det han förrättat Kronans tjenst, hade han här mat och all skötsel fritt; men om han råkat falla i sjukdom, då han ej hade at syssla något för Kronan, och lät föra sig

p. 299 hit, måste han af egen pung betala alt. Da här | voro nagre ledige rum intogos äfven andra af Invånarena, så i staden som på landet, hälst de som voro fattige. De hade Medicamenter och Fältskär för intet; men för mat och annat maste de ärlägga 12 Sols om dagen.

Marknad hölls här i staden en gång hvar vecka, nämligen Fredagen, då de som bodde på landet införde allahanda matvaror och annat til salu, och däremot köpte sig det de hade af nöden. En och hvar, som ej hade af egen gård och afvel det han behöfde til färskt och mat, försåg sig gemenligen den dagen tillfyllest därmed, annars kom han ibland at lida hela den följande veckan. Hela svärmen af Indianer kommo ock da in at sälja och köpa.

Magnetens declination eller missvisning fants här vara 10 gr. 38 min. Västerlig. En af Prästerna, vid namn Monsieur GULLIÖX, som i symmerhet hade mycket nöje för Mathematiquen och Astronomien, hade dragit en middags linea uti Seminarii Trägarden den han sade sig flera resor bade efter Solen och Stjärnorna examinerat och befunnit vara accurat. Jag jämförde helt noga min Compass därmed, och sag med all flit til, at intet järn var i nägden, som kunde förorsaka nagon rubbning eller oordning, samt fann missvisningen vara sådan, som nyss sades.

Latituden af Montreal sade Herr GULLIÖX vara 45 gr. 27 m. efter de observationer han gjort.

p. 300 **Thermometriska observationer** hade i detta ar 1749 en af Prästerna, vid namn Monsieur PONTARIOX, hallit här i Montreal ifran arets början. Han hade brukat REAUMURS Thermometer, | den han hängt i et ibland halft och ibland helt öppet stående fönster, och altsa lærer den sällan vist sa kallt, som luften ute verkeligen var; men sa vil jag dock lämna et kärt utdrag för Vinter-manaderna. Största kölden var uti Januarii den 18, da REAUMURS Thermometer var 23 gr. under Frysningens puncten; den minsta köld var den 31, då Therm. stod vid Frysningens puncten. De fläste dagar stod han vid 12 och 15 gr. Ut i Febr. var största kölden den 19 och 25, då Therm. var 14 gr. under, och minsta den 3, då den stod 8 gr. öfver. De mästa dagar

stod Thermom. vid 11 gr. under. Största kölden i Martii var den 3, då Therm. var 10 gr. under, och minsta den 22, 23, 24, då den var 15 gr. öfver. De mästa dagar var kölden vid 4 gr. under. Uti April var största kölden den 7, då Therm. var 5 gr. under, och minsta den 25 då han var 20 gr. öfver. De mästa dagar stod Therm. vid 12 gr. öfver. Detta är kårteligen innehållet af dem; men af flera Herr PONTARIONS berättelser, huru desse observationer anstältes, fann jag, at kölden hvar dag vid sjelfva observation, säkert merendels varit 4 til 6 grader starkare, än anført är. Eljest hade han ock i samma dagbok anmärkt, at islossningen i Laurentii-Flod vid Montreal skedde detta ar den 3 April och vid Quebec skedde islossningen först den 20 April. Den 3 Maji började blommor visa sig vid Montreal pa en del trän, och den 12 Maji var där så stark frost, at träden voro af rimfrost så hvita som af snö. För öfrigt berättade alle, som här bodde, at isen på Laurentii-Flod är när vid staden hvar Vinter gemenligen en, och ibland 2 Franska fot tjock.

Hvad **Väderleken** i öfrigt angår, så berättade atskillige af Prästerna, at sedan landet i Canada blifvit mera upodladt, hafva somrarne blifvit nog längre än förr. De komma bittidare, och räcka äfven längre. Däremot äro Vintrarne nu mycket kårtare. Eljest tyckte de, at kölden är om Vintern nu så stark som förr, fast han ej varar så länge och at somrarne nu ej äro hetare än fordom, ehuru de äro ansenligen längre. N. och NW. vädren äro i Montreal de kallaste.

p. 301

Den 2 Augusti.

Om morgonen bittida reste vi från Montreal til Quebec pa en båt eller Battoe, i följe med en Second-Major i Montreal, vid namn MONS. DE SERMONVILLE. Battoen rod-des af 10 Soldater. Vi foro utföre Laurentii-Flod, som här var nog bred. På vänstra eller NV. sidan var ön Montreal, och på den andra ibland små öar, ibland fasta landet. Ön Montreal var bebodd vid Elfstranden hel tätt,

gård vid gård. Landet jämt: åbackarne af mull, ungefär 1 eller 2 famnar höga: skogen vid stranden var til en liten Ängelsk mils distance alt afhuggen: husen, som folket bodde uti, antingen af sten, eller af trä; men hvitlimade utanpå. Uthusen, som ladan, fähuset, m. m. voro alle af trä. Alt landet närmast floden var upodladt antingen til åker eller äng. Vi sågo då och då på ömse sidor om Elfven **Kyrkor** af sten med torn på, hvilka rätt ofta voro byggde på den ändan om Kyrkan, som vändes mot Elfven. De voro här ej förbundne, at bygga tornet på den Västra ändan, som hos oss; därför blef jag här ofta varse Kyrkor, hvilka vän|de tornen nu mot hvarandra, nu hit, nu dit. I början, ända til 6 Franska mil från Montreal voro åtskillige öar, större och mindre, uti Elfven, hvaraf största delen voro bebodde, och där inga hus voro, hade de dock användt ön til åker, eller mäst til äng. Hela denna dagen sågo vi inga bärg, backar, hållar eller stenar, utan alt landet var jämt och slätt, samt bestod af bara jord.

p. 302

Bond-gårdarne voro öfver hela Canada mäst allestäds enstakade, så at hvar Bonde hade sin egendom eller jord, åker, äng, skog, betesmark alt afskildt från sin grannes, hvilket var en mer än stor förmon. Mäst vid hvar Kyrka var väl någon liten by; men så bestod den dock til en stor del af Prästgård, Scholæ-hus för gässar och flickor, Handtverkare, Kläckare, och rätt sällan af Bondegårdar; och ehuru ibland några Bönder sálunda vid Kyrkor bodde tilhopa i bylag, var dock nästan altid deras åker, äng etc. skilde sins imellan. Här vid Laurentii-flod voro gårdarne bygde merendels på Elfsbacken, på ömse sidor längs efter floden tätt vid den samma, eller ock bara et litet stycke från Elfven. Distancen imellan hvar gård var 3 eller 4 arpents. Vid somliga gårdar var en liten frukt-trägård; men vid de flästa inga; dock hade hvar Bonde merendels en liten kryddgård.

Persike-trän. De som gjort resor til södra delen af Canada och Misissippi, berättade enhälligt, at där växer i skogen vildt en myckenhet Persiketrän med skön frukt.

samt at de Indianer som där bo, skola berätta, det desse trån vuxit där från urminnes tider.

Husen på bondgårdarna voro sådane: stugan ofta af sten, men ibland ock af trä, med 3 eller 4 rum uti. Fönsterne ibland af glas, dock nog sällan; men mäst af papper. I stället för kakelugn var en järn-ugn uti et af rummen; men i de andra voro spisar, dock alltid utan spjäll. Stugan var täckt med bräder, hvilka ibland voro så lagde som hos oss, nämligen, at ena ändan låg på kropp-åsen, och den andra ned på tak-bandet; men merendels på det sätt, at det ena låg straxt ofvanför det andra, liggande i samma sträckning som kropp-åsen och tak-bandet, med hvilka de voro parallela. Logen och Sädes-ladan voro byggde lika med de Västgötska, hvilka äro beskrefne och afritade i min Bohuslänska Resa p. 260. Fähusen voro lika dem, som våre Bönder gemenligen bruka. I stället för måssa hade de smetat springorna fulla med ler. Ut-husen voro merendels alltid täckte med halm.

Gärdes-gårdarne voro like med våra vanliga.

Korss sågo vi då och då stå upresta vid vägen, som gick långs efter Elfs-backen. Desse korss äro nog allmänne här i Canada, vid Landsvägar, upsatte til andaktens upväckande. De äro af trä, 2 å 3 famnar höga, och storleken proportionerad därefter. I den sidan, som vände sig mot vägen, var utskurit et fyrkantigt djupt hål, däri de satt en målning eller beläte antingen af vår Frälsare på Korsset, eller af Jungfru Maria med vår Frälsare, som et litet barn på armen. Utanföret var satt et glas, at hindra, det väder och vatten ej skulle skämma dessa målningar. | En och hvar af de förbigående korssade sig, lyfte på hatten eller gjorde eljest någon äre-betygning. Somlige af dessa korss, i synnerhet de, som stodo nära vid någon Kyrka, voro mycket utkrusade. De hade ditsatt alla de verktyg de trott Judarna betjänt sig af vid vår HERres Korssfästelse, hammare, hof-tänger, spikar, ättike-flaska, ja, tör hända ännu flera, än vid samma tilfälle blifvit brukade. Petri Tupp var ofta satt högst på korsset.

Utsigten af Landet var ganska behagelig, där vi i

dag reste. Det var et nöje at se, huru väl och tätt landet på ömse sidor om floden var bebodt. Det kunde nästan kallas en By, hvilken begyntes vid Montreal och räckte in til Quebec, en längd af 30 Svenska mil, om ej mera. Altså en nog lång by; ty den ena garden var mäst allestäds tätt til den andra, endast vid pass 3, 4 eller högst 5 arpens imellan hvardera. Jag undantager dock nagra ställen, där det var en större vidd och sträckning imellan gardarna. På de ställen, där floden för en eller flera fjerdedels väg gick uti en rätt linea, var utsigten synnerligen behagelig; ty då en kastade ögonen langt framför sig efter Floden, såg landet på ömse sidor ut som hade det alt varit en lång by; emedan husen och gardarne, som voro enstakade, syntes da tätt bredevid hvarandra.

Qvinfolken på landet här i Canada, bade Bond-hustrur och Bond-pigor, gingo altid med natt-tyg, hvilket mäst var upsat; men ibland ock nedhängande: tröjan var kort: kjortelen snäf och stubbot, näppeligen räckte han midt på benen: | skona ofta aldeles sadana, som de pjäxor qvinfolken i Finland bruka; dock hade de ock ofta skor med klackar under. Frampå halsen hängde gemenligen et silfverkorss. En del voro rätt flitige; men sa sag jag ock ibland dem, som ej besvärade sig mera, än de Angelske, suto på en stol, sago i vädret, pratade utan atervändo, och gjorde intet. Då de hade at göra något inne, och vandrade omkring fran et ställe i rummet til det andra, gingo de mäst, hälst de ogifte, och gnolade på nagon visa, däraf inga ord hördes sa ofta som *l'amour* och *coeur*. På landet syntes den seden ofta brukelig, at da mannen fick nagra förnäma främmande, och satt med dem til bords, stod hustrun bak för hans stol och passade up; men i städerna hade qvinfolken mera at säja. De ville gärna rada sa mycket som mannen, om ej mera. När de i staden eller på landet gingo ut, antingen på gatan, eller i Kyrkan, eller de voro på resor, hade de en lang kappa, den de kastade på sig öfver alla de andra kläderna. Merendels var denna af grå, ljusgrå, brun eller bla färg. Hon var stor och gjord lika som de kappor manfolken hos oss bruka:

hvarföre jag ock ofta här såg, at manfolk, äfven de, som voro mycket förnäme, kastade en sådan Fruentimmers kappa öfver sig när rägn öfverföll dem, då de voro ute hos någon. Fruntimren hade af dessa kappor den förmon, at de ofta kunde gå tämmelig vårdslöst klädde under de samma, utan at det märktes.

Väder-qvarnar syntes ibland vid gårdarna. Huset var merendels af sten, med en kur af bräder öfverst, som kunde tillika med | vingarna vridas omkring, alt som de ville, efter vädret. p. 306

Elfvens bredd var i dag ej altid lika. Där hon var smalast, var hon ungefär en fjerdedel af en Ängelsk mil; men på somliga ställen åter var hon vid pass en Svensk fjerdedels väg bred. Elfsbackarne voro ibland brante och något höge, ibland låge eller långsluttande.

Klåckan 3 e. m. foro vi förbi det ställe, där den floden, som kommer från sjön Champlain, faller uti Laurentii-flod. Här låg midt i sistnämde flod en stor ö. Jagterne, som löpa imellan Montreal och Quebec gå på SO. sidan om besagde ö, hvaräst det är djupare; men båtar utvälja den NW. sidan såsom mycket ginare, dock så djup, at de där kunna komma fram. Utom denna ön lågo här åtskilliga andra öar, hvilka allasammans voro bebodde. Längre fram, och något förrän vi kommo til Lac St. Pierre, blef landet på ömse sidor obebodt vid stranden; emedan där var lågländt, så at vatnet ibland skal stå öfver alt; men längre bakom, där det är högländtare, sades det vara lika bebodt som på de ställen, där vi farit förbi i dag förut.

Lac St. Pierre, är en stor öpning eller utvidgning, som Laurentii-flod här gjorde. Framför oss kunde vi näp- peligen se annat, än himmel och vatten. Den sades af alla vara 7 Franska mil lång, och 3 bred. När en är midt på sjön synes långt ifrån åt Väster et land, som skullar öfver skogen. Här och där i sjön voro stora fläckar af *Scirpus lacustris*. Inga hus eller Plantationer | syntes på någondera sidan om sjön; emedan landet närmast til honom är lågländt, så at vatnet står så högt öfver det samma om Våren, at man då skal kunna ro med båtar imellan p. 307

träden; men et stycke från stranden, där landet är högre, sades vara gård vid gård. Inga holmar syntes i dag; men den följande blefvo vi varse några.

Om aftonen sent lemnade vi Lac St. Pierre, och rodde up för en liten å, som kallades Riviere de Loup, på det vi skulle få något hus öfver natten. Efter en Ängelsk mils roende begynte landet blifva bebodt på ömse sidor om ån. Åbackarne voro något höge, och landet i öfrigt jämt. Vi togo natt-qvarter i en bondegård. Hittil hade Montreals Höfdingedöme räckt, och här sades det börjas, som hörer under Gouverneuren i Trois Rivieres, til hvilken stad härifrån räknades 8 Franska mil.

Den 3 Augusti.

Om morgonen kl. 5 började vi fortsätta vår resa igen, först efter den lilla ån til dess vi kommo til Lac St. Pierre, och så längs efter den samma. När vi kommit något ut, syntes mycket långt ifran i NW. en lång kedja eller rygg af höga bärg, hvilka skullade högt öfver det andra låga jämna landet. På NW. sidan af Lac St. Pierre var nu landet vid stranden på de flästa ställen nog tätt bebodt; men på den SO. sidan syntes inga gårdar, utan endast et skogbeväxt land, som sades ibland stå under vatten; men något bak om det samma skal vara nog bonde-gårdar. Mot ändan på sjön blef floden igen smal, endast vid pass af en Svensk fjerdedels mils bredd, och | litet längre fram blef hon ännu smalare. Från ändan af nyssnämde sjö St. Pierre til Trois Rivieres räknades 3 Franska mil. Kläck. 11 f. m. kommo vi fram til Trois Rivieres, hvaräst vi bivistade Gudstjänsten.

Trois Rivieres är en liten fläck, som liknade en något stor by; dock räknas han ibland de tre städer Canada äger, som äro Quebec, Montreal och Trois Rivieres. Han skal ligga midt imellan de 2:ne förstnämde, eller Quebec och Montreal, nämligen ungefär 30 Franska mil från hvarandra. Staden är belägen på Norra stranden af Laurentii-Flod, på en jämn eller litet uphögd sandbank. Situation

är mycket behagelig. Nedanföre löper nyssnämde Flod förbi, som här är inemot en Svensk fjärdedels väg bred. På de andra sidorna är staden omgifven med vackra åkrar, fast jordmon är mäst sand. Här äro 2 Kyrkor af sten, et Nunne-Closter, samt et hus för Fransiscaner-Munkarna. Äfvenledes är här Residencet för den tredje Gouverneuren i Canada, hvars hus likaledes är af sten. Mästa delen af de öfriga husen äro af trä, en våning höga, ordinairt byggde, strödde hit och dit. Gatorne irregulaire. Hela stranden vid Floden består här af sand, och äro backarna somligstäds nog höga. När det blåser starkt, yrer denna sanden så omkring, at den som här går näppeligen får hålla up ögonen därföre. Nunnorna, som nu sades vara til antalet ungefär 22 stycken, voro allmänt berömde för ganska snälle i hvarjehanda qvinnoslögder, såsom at sy och brodera m. m. Fordom var denna staden den mäst florerande i Cana|da; ty då strömmade Indianerne hit med deras varor från alla kanter; men sedan de så för Iroquoirnas krig, som för andra orsaker skul, vändt sig dels til Quebec och Montreal, dels til de Ängelska, så har dess välmagt ganska mycket aftagit. Nu för tiden nära invånarne sig mäst af sin åker. Tör hända, at det där i nägden varande Järnbruket kan ock något hjälpa dem. Vid pass en Ängelsk mil nedanföer staden faller en annan stor å uti Laurentii-Flod, hvilken å vid sin mynning eller utlopp delar sig i 3 grenar, at det synes för en förbi-resande, som 3 åar fölle därut, hvadan samma å och den litet därifrån belägna staden fått namnet Trois Rivieres.

p. 309

Ebb och Flod sades sträcka sig uti Laurentii-Flod ännu til en Fransk mil ofvanför Trois Rivieres; fast det skal vara så litet, at det svårigen märkes; men om dag-jämningen (æquinocetium) Höst och Vår, samt i ny och nedan är skilnaden imellan Ebb och Flod 2:ne fot. Sålunda går Ebb och Flod tämmeligen långt up i denna Flod, ty från hafvet til förenämde ställe räknas, då en följer Laurentii-Elf, ungefär 150 Franska mil.

Medan mina följeslagare här hvilade, tog jag häst, och reste upp, at bese Järnbruket. Landet, där jag for

fram, var nog högländt, sandaktigt, merendels jämt. Jag blef här inga stenar varse, än mindre något bärg.

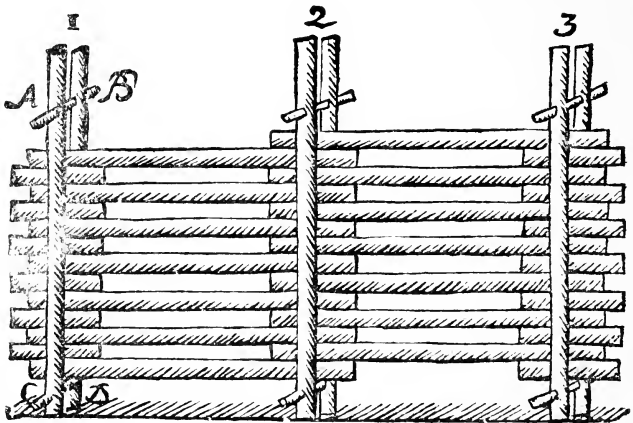
Järnbruket, det endaste, som fins här i landet, ligger 3 Franska mil från Trois Rivières åt Väster. Här voro p. 310 2:ne ordinaire stora Ham|rar, utom 2:ne smärre vid hvar-dera af de stora, eller under samma tak med dem. Pustarne voro af trä, och alt det öfriga bygt på samma sätt som hos oss i Sverige. Masugnen stod strax vid hamrarna, och var i alt af samma inrättning som hos oss. Då någon hammare går sönder, gjutes här ny i stället. Malmen tages 2 $\frac{1}{2}$ Fransk mil ifran Bruket, och föres om vintern med slädar til Masugnen. Den är en art Myr-malm (*Minera ferri subaquosa nigro-cærulescens*. Waller. Mineral p. 263.) som ligger i adror ned i jorden. Ådrorne sades ligga endast et eller 2 qvarter under öfversta jord-skårpan, samt löpa hit och dit. Hvar ader är af 1, 2 eller 3 qvarters djup: hvarunder sedan en hvit sand tager mot. På sidorna är äfven ådren omgifven af samma hvita sand, och ofvanpå af en tunn svart-mylla. Denna malm är nog rik, finnes i lösa klimpar, hvaraf de fläste äro af storlek, som en eller par knytnäfvar, dock finnes ibland någon enda, in til 3 qvarters tjocklek. Malm-styckena äro poreusa, och porerne nog fulle med Ochra. Malmen är knapt hårdare, än at den mellan fingren kan brytas sönder. En gra kalksten, som ock ej skal brytas så långt härifrån, brukades vid Masugnen at befordra smältningen. Til samma ändamål sade ock de sig bruka en kalk-lera, som tages här i nägden. Kol fants här i största myckenhet; emedan alt landet omkring var öfverväxt med en skog, som fått stå orörd från urminnes tider, och endast blifvit oroad af stormväder och egen ålder. De kol, som voro p. 311 brände af barr-trän voro bäst för hamrarna; men de, som togos af löf-trän, voro de utvaldaste för Masug|nen. Järnet, som här smiddes, sades af alla vara mjukt och smidigt, at det var svart at bryta det af. Det skal äfven hafva den egenskapen, at ej snart rostas, så at däri skal finnas stor skilnad vid Skeppsbyggnad imellan detta och det Spanska. Detta Järn-verk begyntes år 1737 af Pri-

vata, som sedan lämnade det åt Konungen. Här gjutes Canoner och Mörssare af åtskillig storlek, likaledes Järnugnar, hvaraf de betjäna sig i stället för Kakel-ugnar öfver hela Canada: äfven grytor af allahanda storlek, utom det, at Järnstänger och åtskilligt annat här smides. De hafva ock försökt, at göra här stål; men icke ännu fatt det så godt som de önskat; emedan de icke haft sig så bekant det bästa sättet, at tilreda det. Här voro åtskillige Officerare och uppsyningsmän, samt en hop vackra hus bygde för dem, Alle kommo därutinnan öfverens, at inkomsterne vid detta verk ännu ej svarade mot utgifterna, så at Konungen til denna stund ärligen måste lida härvid; orsaken därtil sades vara, at landet ännu ej var noggsamt bebodt, och at här är et litet antal invånare, hvilka hafva nog at göra med deras Landtbruk, til följe hvaraf de haft ganska svårt at få arbets-folk, och därföre mast betala dem mycket dyrt. Men ehuru skenfagert detta låter, är det dock mer än underligt, at Kronan skal med skäl kunna lida härvid; emedan malmen är lättbruten, nog nära til Bruket, ej hårdsmält, järnet godt, dess försel kring landet ganska beqväm; och detta det endaste järnverk i hela landet; hvadan alle skola taga hvad de nästan af järn behöfva. Efter alt utseende tycktes ej betjänterne vid Bruket må illa härvid. Från Bruket löper en å | ned p. 312 til Laurentii-flod, på hvilken man beqvämligen kan nedföra alt järnsmide, som här förfärdigas, och så vidare med båtar försända det til alla orter i landet med minsta kostnad.

Om aftonen reste jag tillbaka igen til Trois Rivieres.

Gärdesgårdarne omkring åkrar och ängar här på orten, voro gjorde så, som bifogade Figur nog tydeligen utvisar. Gärdes-trådorne voro ungefär 3 famnar långa, af smala trän, alle af lika längd. 2 Störrar voro vid ändan af gärdestrådorna, på det sätt, at i stället för vidja, at binda störrarna tilhopa med, var litet från marken gjordt et hål midt igenom hvardera stören, i hvilka en tjock träpinna satt, af 1½ qvarters längd, som bandt störrarna tilhopa, dock at de stodo så långt från hvarandra, at

p. 313 Gärdsle-trådarna väl kunde | rymmas därimellan. Se hos-
stående Figur *CD*. Ofvantil voro samma stafvar på samma
sätt med en dylik trä-pinna hopbundne, som vid *AB*; Gärdsle-trådarne lades sålunda imellan dem, at då den
ena tråden var lagd, til exempel, imellan stafver-paren 1
och 2, lades den andra imellan stafver-paren 2 och 3,
dock at den med ändan låg på den förstnämde: den tredje
lades åter imellan 1 och 2. och så skiftevis, til dess Gär-
desgårdan hunnit til den högd, han borde hafva. Desse

Gärdesgårdar voro nog allmänne öfver hela Canada, och hade den förmon, at de besparade en hop stafvar; emedan det merendels var 3 famnar imellan hvar stafverpar. Det var ock lätt, at i hast få led eller öppning på den hvar en ville; men en sådan har ock i somt sina olägenheter. Stafvarne voro här alltid af *Thuja occidentalis*, såsom et trä, hvilket härdade längre ut mot röta, än alle de andre här funnos. Och gärdslet bestod mäst af de granar här växte, hvilka därtill sades vara långt varaktigare, än detta landets Furu.

Den 4 Augusti.

Om morgonen i dagningen fortsatte vi resan därifrån. Landet på N. sidan om Elfven var något högländt, san-

digt, och öfver alt närmast til Floden starkt bebodt. Det sades ock vara lika väl upodladt på Syd-Ostra sidan, fast där ej syntes annat vid stranden, än skog; ty invånarena skola bo et stycke längre in, medan landet närmast floden är lågt, och öfversvämmas af vatten om våren. Vid Trois Rivières hade Elfven hopdragit sig något; men vidgade sig ut igen | strax litet längre ned, där den var ungefär 1½ Svensk fjerndels-väg bred. p. 314

Bedjande — De Franske hade gemenligen för sed på resor, at hvar morgon innan de reste ut, läsa et Kyrie Eleeson och några böner. Gemenligen, ja alltid, där jag varit i deras följe til sjöss, utvaldes det Kyrie Eleeson, som finnes uti deras vanliga Böne-Böcker för Lögerdagen, och är nästan helt och hållit stäldt til den Heliga Jungfru Maria. Hvert ord af detta Kyrie Eleeson är på Latin, och ehuru Fruentimmer och de gemene, ja ock de mäste af ståndspersoner i Canada näppeligen förstodo en rad däraf, så skedde dock hela morgonbönen och välsignelsen på detta språket. Om Fruentimmer var med i följe, utvaldes den förnämsta af dem, at hårt och öfverljuddt läsa up denna Litanien, och upräkna alla de äre-tittlar, som däruti tilläggas den Heliga Jungfru Maria; men i brist af fruentimmer förrättades det samma af den förnämsta af manspersonerna, då de andre alle alltid svarade vid hvar rad: ora pro nobis. När Präster voro tilstädes, upradade de Litanien med dess många titlar. Näst dem, anförtröddes den sysslan hällre åt fruentimmer, än åt manfolk. Qvinfolken kunde denna Latinska Litanien på sina finger utantil, at de ej staplade på et enda ord. Vid upradandet af en och hvar af följande och flera äre tittlar til Jungfru Maria, til ex. Mater divinæ gratiæ, Virgo potens, Virgo clemens, Speculum justitiæ, Causa nostræ lætitiæ, Rosa mystica, Turris Davidica, Turris eburnea, Domus aurea, Fœderis arca, Janua cœli, Stella matutina, Salus infirmorum, | Refugium peccatorum, Consolatrix afflictorum, Regina angelorum &c. Vid en och hvar af dessa, säger jag, svarade alle de andre: ora pro nobis. Det var både ängsligt och roligt, at se och höra, huru ifrigt qvinfolken och solda- p. 315

terne gjorde bön på Latin, och sjelfve merendels ej förstodo et ord af det de sade. När alle böner voro ändade, gofvo Soldaterna up et skri: Vive le Roy; och det var nästan alt hvad de förstodo vid sjelfva Böne-hallandet. Jag har märkt vid all den Påfviska Gudstjänsten, at den är rättad nästan hel och hällen på det, som utvärtes är, och sällan rörer hjärtat, eller det invärtes. Den tyckes endast ske för en ceremonie: imedlertid är folket ganska flitigt däri, emedan en och hvar söker härigenom sätta GUD i någon obligation, och menar sig förtjäna något.

Under vår Resas vidare fortsättande i dag sågo vi då och då någon Kyrka, och dem alla af sten, somliga nog vackra. På ömse sidor om floden, ungefär til litet mer än en half Svensk fjärdedelsvägs bredd var landet, där vi i dag reste, starkt bebodt; men där bakom tog sedan altid skog, och merendels ödemarker emot; men om någon annan Elf, å eller stor bäck kom ifrån någon kant in uti Laurentii-flod, var landet vid den gemenligen äfven på ömse sidor väl upodladt och bebodt; så at jag mäst öfveralt märkte, at det bebodda landet här i Canada låg endast bredevid Laurentii-flod, samt vid andra Elfvar och åar, undantagandes vid städerna, omkring hvilka til en, 2 å 3 Svenska mil, landet öfver alt var upodladt och med inbyggare besatt. Där några öar eller större holmar lågo uti floden, voro de ock nästan altid bebodde. Elfsbackarne blefvo nu mycket höge, tväre och brante, bestodo dock mäst af bara jord. Då och då kasta sig någon å eller stor bäck i Elfven, ibland hvilka märkes i synnerhet en så kallad Riviere puante, som ungefär 2 Franska mil nedanför Trois Rivieres föll på SO. sidan i Laurentii-flod, vid hvilken å dock et stycke längre upåt, är en stad, kallad Beckancourt, som bebos af bara Villar af Abenaki, hvilka äro til den Catholska Religion omvända, och betjänas af Jesuiter. Långt ifrån åt NW. sidan om floden, syntes då och då en ked af mycket höga bärg, som lupo från S. til N. och skullade öfver alt det öfriga landet, hvilket allestäds var jämnt, utan särdeles högder eller backar.

Kalk-ugnar syntes här och där vid sidan af floden. Kalkstenen gräfdes i backarna därbrevedid, var tät och grå: gaf en hvit kalk. Vid ugnarna och brännandet var intet märkvärdigt.

Sädesslagen, hvarmed åkrarne förnämligast voro besädde, voro Hvete, Hafra, Mays och Ärtor. Pumpor och Vatten-Meloner voro i ymnighet sädde vid gårdarna. De ato här i landet intet annat bröd, än af Hvete.

En Humming bird eller **Kongsfogel** kom flygandes vid det vi voro i land på et ställe, och surrade han en stund uti buskarna. Han kallades af Fransoserna *Oiseau mouche*, och sades vara nog allmän i Canada. Jag blef honom sedan varse en och annan gång vid Quebec.

Klåckan 5 e. m. nödgade stark motvind och regn oss at taga natt-qvarter. Jag märkte, at ju närmare vi nalkades Quebec, ju mera och vidare blef landet bart och skogen bärthuggen. Från vårt nu tagna natt-qvarter sades vara 12 Franska mil til Quebec. p. 317

Sätt at fånga Fisk. — Vid stranden hade de här et synnerligt sätt at taga fisk. Små gärdesgårdar af hopflätade språtar, och så täta, at ingen fisk kunde tränga sig därigenom, samt från 2 til 6 qvarters högd, alt som vattnet var djupare eller grundare, voro satte vid stranden på sadana ställen, där alt vattnet vid Ebb föll ut, så at då vattnet vid Ebb stod som lågast, var denna gärdesgård aldeles på det torra. Uti den samma voro här och där insatte vidje-katsor eller mjärddar, gjorde til skapnad som en cylinder, dock litet bredare nedantil. Desse stodo uprätt, och voro 6 qvarter höga, samt 5 vida. På ena sidan ned vid botten var en ingång för fisken, gjord som ingangen i en ryssja eller mjärda, mäst af vidjor och språtar, ibland af not-garn, och midt emot på andra sidan af mjärden, hvilket var den, som vände sig mot nedra delen af Elfven, dit strömmen gick, var en annan gång ur samma mjärde-gård likaledes som ingangen i en ryssja eller mjärda, hvilken ledde til en fyrkantig låda af bräder, 2 alnar lång, en aln hög och en bred. Vid hvar mjärda var en sned gärdesgård, som gjorde med den långa gär-

p. 318 desgården en spitsig vinkel. Denna var gjord, at leda fisken in i mjärden eller katsan, och var satt på den sidan af den långa gärdesgården, som vette up mot öfra delen af | floden. När det var flod eller högt vatten, gingo Fiskarne, i synnerhet ålarne, up vid sidan af Elfven; men då vattnet vid Ebb började falla, drefvos de ock tillbaka, och kommo at stanna mot desse gärdesgårdar, dem de fölgde så länge til dess de kommo inuti brädladan. Ofvanpå bräd-kistan var et hål med läck på, därigenom fisken togs ut. Denna fisk-bragd var gjord i synnerhet för ålar. På många ställen bestodo desse gärdesgårdar af nät, stälde mäst som Ryssjor.

Skifver. — Elfs-sidorne voro nu här ej mera af jord: utan bestodo af en art Skifver. De voro ganska brante och merendels perpendiculaire, samt så höge, i synnerhet på somliga ställen, at en kunde fasa därvid. Skifvern, hvaraf de bestodo, var svart, dock nagot litet stötande på brunt: nog mjuk, at den med fingret kunde brytas sönder: låg hvarfals, det ena stratum på det andra; men skifrade sig ofta sa smatt, at hvart stratum ej var öfver en knifsbaks tjocklek. Så snart han kom i dagen, vitt-rade han sönder i ganska små stycken, och låg hela stranden full däraf, som där var söndervittrad til en nog fin sand. Somlige strata lupu aldeles horizontaliter; andre lågo stupande, så at de ibland voro högre mot N. och lägre mot S; ibland tvärt om. Stundom lupu de i krokar, som stora halfva Cirklar. Ibland skuros strata af til flera alnar genom en perpendiculair linea, så at Skifvern på ömse sidor om den samma var som en slät vägg. På somliga ställen fants i denna Skifver et stratum til tvärhands tjocklek af en ljusgrå, tät, nog mjuk Kalk-sten, p. 319 hvaraf Villarne från urmin|nes tider, och äfven Fransoserne ännu göra sina Tobaks-pipor.

Den 5 Augusti.

Om morgonen fortsatte vi vidare var resa medelst roende mot en envis motvind. Landet hade alt samma

utseende mäst som i går. Elfsbackarne voro ganska höge, antingen nog brante eller ock perpendiculaire, bestodo af den näst förrut beskrefna svarta Skifvern. Landet ofvanföre jämt. Inga bärg. Närmast Elfven, til litet mera än en Svensk fjerndels vägs vidd, tätt bebodt öfver alt. Uti Elfven inga holmar; men mångenstäds fullt med stora stenar, hvilka vid högt vatten ej syntes stort til; men vid Ebb, sågos öfver alt. Här och där vistes ställen, hvaräst en och annan på dessa stenar blifvit olycklig. Bredden af Elfven ibland något mer än en half, ibland en hel, ibland halfannan Svensk fjerndels mil. Långs efter hela stranden syntes sådana ålfisken, som i går äro omtalte. På många ställen betjante de sig därtill af nät i stället för hopvridne vidjor.

Vägglöss (*Cimex lectularius*) voro i stor myckenhet mäst på alla ställen, där jag under mitt vistande här i Canada hade mitt qvarter, så i städer som på landet och ingen var, som visste något annat bot mot dem, än tolamod.

Sirssor (*Grylli domestici*) funnos i stor myckenhet häri Canada, i synnerhet på landet, däräst var fullt af dessa obehageliga gäster i spisarna. Uti städerna voro de ock ej sällsynte. De sades hafva här sit tilhåll både sommar och vinter, och ofta roa sig med, at skära sönder kläder.

Torakor (*Blatta orientalis*) sade de sig aldrig här sedt i husen. p. 320

Närmare til Quebec blefvo Elfsbackarne långslutte. En ked af mycket höga bärg viste sig åt Norr. Ungefär 2½ Fransk mil från nyssnämde stad blef Elfven ganska smal, näppeligen et musquet-skått öfver. Landet på ömse sidor sluttande, backet, med skog beväxt, samt många små klippor: stranden stenig. Om aftonen kl. 4 kommo vi lyckeligen fram til Quebec: vi kunde icke se staden, förrän vi nästan just kommo fram, emedan et högt bärg på Södra sidan hindrar utsigten; dock synes en del af Fästnings-verket, som är bygt på samma bärg, långt ifrån. Så snart Soldaterne fingo Quebec i ögnasigtet, ropade de,

at vi alle, som ej förr varit där, skulle antingen döpas, eller med en penninge-summa lösa oss därifrån; emedan det var seden här, den sjelfve General-Gouverneurerne måste underga, då de första gången fara til Montreal, och först blifva samma stad varse. Vi hade ingen orsak, at undandraga oss en så aldrig och för Roddarena så fördelaktig plägsed, emedan de därigenom sattes i stand, at vid framkomsten til Quebec få en rolig afton efter deras besvärliga arbete.

Straxt efter ankomsten til staden blef jag af den Officeraren, som följt mig fran Montreal, ledsagad up til slottet til då varande Vice General-Gouverneuren öfver Canada, Marquis LA GALLISONIERE, en Herre af ogemena egenskaper, hvilken med synnerlig nad undfägnade mig under hela den tid han ännu var kvar här i landet. Han p. 321 hade redan låtit beställa rum för mig, samt drog omsorg om alt det, jag kunde hafva af nöden; och blef mig dessutom nästan dageligen eller så ofta jag var i staden och hade tid, den naden vederfaren, at blifva kallad up til Slottet, och spisa med honom.

Den 6 Augusti.

Quebec, den förnämsta eller Hufvudstaden uti Canada, är belägen pa W. sidan om sjelfva stranden af St. Laurentii-flod pa en udde, hvilken där göres af bemalte flod på Östra sidan, och St. Carls å pa den Norra. Pa S. sidan blir bärget, hvarpa staden ligger, än högre, och där bakom mottaga sedan stora betesmarker, och åt W. sträcker sig samma bärg än et godt stycke. Staden delas i den nedra och öfra staden (la basse Ville och haute Ville). Den nedra staden ligger Öster om den öfra ned vid stranden. Ofvannämde udde har där tilkommit dels af den orenlighet och annat, som tid efter annan blifvit ditkastadt, och altså ej däraf, at vattnet blifvit förminskadt mot hvad det fordom varit, dels af en klippa, som där stöter ut. Den öfra staden ligger ofvanför den nedra pa et högt bärg, och är 5 eller 6 gånger til vidden så stor, som den sist-

nämde, fast icke så starkt bebodd. Bärget, hvarpå öfra staden är byggd, är så högt, at ehuru husen i den nedra äro 3 eller 4 våningar höga, hinna de dock ej up til högden däraf; och då en från slottet ser ned at nedra staden, som til en del ligger just därunder, må en häpna därvid: likaledes, då en från nedra staden ser up til slottet, tyckes det stå up i luften. Det är allenast en enda väg, på hvilken de kunna beqvämt komma | från nedra staden up til den öfra, hvarest bärget är bårtsprängt; ty på de andra ställen är det så brant, at en har svårt före at där klänga sig up. Denna väg är ganska brant, ehuru den ej går tvärt up, utan mera i krok, dock köra de med vagn både ned och upföre den samma. Uti nedra staden bo mäst alla köpmän. Husen äro där byggde mycket tätt. Gatorne trange, ojämne, och mäst alltid til en del våte. Här finnes ock en Kyrka, och et litet torg. Uti den öfra staden bo gemenligen de förnämare, utom åtskillige små ämbetsmän, handverkare m. m. Där äro äfven stadsens förnämsta byggnader eller hus, bland hvilka i synnerhet räknas följande:

I. **Slottet.** Detta är byggt på Södra sidan vid sjelfva branten af bärget ofvanför en del af nedra staden. Det är egenteligen ej något slott, utan en lång byggning af sten, 2 våningar hög, som sträcker sig från Söder til Norr. På W. sidan om denna byggning är slottsgården, omgifven somligstäds med mur och somligstäds med hus. På Östra sidan eller mot Elfven är en Altan eller spatsergång af samma längd som byggningen, ungefär par famnar bred, belagd med släta hållar eller stenar at gå på, och järngaller på sidorna utåt, at en därifrån kan se ned i staden, eller ock längs efter floden; ty härifrån är den skönaste prospect som kan gifvas. På denna altan ga de gemenligen om sommaren ut, strax efter måltiden, at taga frisk luft och roa sig. Här spatsera Herrarne fram och tillbaka, medan de vänta, at få tala med General-Gouverneuren. Här på slottet residerar General-Gouverneuren öfver | hela Canada, för hvilken dageligen på slottsgården och vid porten en myckenhet Soldater hålla vakt. Hvar gång han

antingen sjelf eller Biskopen går in eller ut af slottet, är hela vakten i gevär, och trumman röres. General-Gouverneuren har på slottet sit eget Capell, där han gör sina böner, fast han ock ofta plägar afhöra mässan i Recoleternas Kyrka, hvilken är näst vid slottet.

II. Kyrkorna här i staden äro 7 eller 8, alla af sten, nämligen 1. **Cathedral-Kyrkan**. Denne är strax på högra handen, då en kommer från nedra staden up i den öfra, och passerat litet förbi Biskopens hus. De höllo nu på, at göra hänne vackrare än förr. Hon har på W. ändan et kupe-torn med 2 afdelningar, samt kläckor i den nedra afdelningen, och på O. ändan var et annat litet kup-torn. Inuti var predikstol och åtskilligt annat förgyllt. Bänkarne voro vackre. Org-verket var nu nedtagit för byggnaden skul. 2. **Jesuiternas Kyrka** var en Korss-Kyrka, hvilken hade kup-torn med 3 afdelningar. Den var ock här i staden den enda Kyrka, som hade tim-klocka med visare. Om denna kommer vidare at talas längre fram. 3. **Barfotade Munkarnas eller Recoleternas Kyrka** var midt emot Slottsporten på W. sidan, tämmelig vacker; hade et något högt spits-torn med en afdelning nedan til för klockorna. 4. **Urselinernas Kyrka** hade et kup-torn, som slöt sig i en spira. 5. **Hospitals Kyrkan**. 6. **Biskopens Capell**. 7. **Kyrkan i nedra staden**. Denne är byggd 1690. efter stadens befrielse ifrån de Ängelska, och kallas Notre Dame | de victoire. Hade et litet fyrkantigt kup-torn midt på taket. 8. Kan ock hiträknas General-Gouverneurens lilla Capell på Slotts-gården, dit han går, at göra sina morgon- afton- och andra böner.

p. 324

III. **Biskopens Hus**, som är det första på högra handen, då en kommer från nedra staden up til den öfra. Det är en stor vacker byggning med en vid gård och kryddgård på ena sidan, omgifven med mur.

IV. **Jesuiternas Collegium** kommer at nogare omtalas längre fram. Det har langt präktigare utseende, hvad byggnad och storlek angår, än sjelfva slottet, och skulle bättre passera därtil, endast at situation är ej så behagelig. Imedlertid är det til hus och byggnad mer än

4 gånger så stort, som slottet, och af alla byggnader här i staden den vackraste. Det är belägit på N. sidan om et torg, och på S. sidan af samma torg är Cathedral-Kyrkan.

V. **Barfotade Munkarnas eller Recoleternas Hus**, är belägit på W. sidan om slottet, midt emot det samma, och består af en stor byggning med en vacker rymlig trä- och krydd-gård där bredevid. Huset är par våningar högt. Uti hvardera af dem är en lång smal gång med kamrar och salar på en eller bägge sidor.

VI. **Hôtel de Dieu**, där de sjuke skötas, kommer bättre fram nogare at beskrifvas. Nunnorne, som ansa de sjuka, äro af Augustiner-Orden.

VII. **Prästernas Hus**, (*Le Seminaire*), är en stor byggning på NO. sidan om Cathedral-Kyrkan. Här är en rymlig gård på den ena sidan, och på den andra mot Elfven en stor trä- och köks-krydd-gård. Af alla byggnader i staden är ingen, som har en så skön och behagelig prospect, som det är från nyssnämde trögård, hvilken ligger på Elfsbacken, hvarifrån kan ses långs ned efter Elfven; däremot hafva Jesuiterne den minst behageliga, och snart sagt ingen prospect från deras Collegium. **RECOLETS** hafva ock ej alt för mycket at skryta däraf. Uti denna byggning bo alle Präster här i staden med deras Superieur och föreståndare. De hafva på åtskilliga orter här i Canada stora trakter land, som de fått til skänks af Öfverheten, hvaraf de draga ränta och därigenom samla stora penninge-summor och andra inkomster, hvarmed de kunna lefva ganska väl.

VIII. **Urselinernes Nunne-Kloster**, skal längre ned vidlyftigare beskrifvas.

Flere publique hus af särdeles värde finnes ej i staden; men strax NW. utan för den samma är

IX. **Intendentens Hus**, hvilket är en publique byggning så stor och lång, at den snarare skulle tjäna til slott. Det är täckt med bläck, ligger i den andra nedra staden, som är belägen på S. sidan af St. Carls å, och har Norr om sig en stor och skön trögård. Här hålles alla råd-

p. 326 slag, som angå Provincien, och här komma Radherrarne tilhopa uti Justitiæ- och Politie-mål. Intendenten är den, som gemenligen här præsiderar; | dock när det är någon sak af stort värde, kommer äfven General Gouverneuren hit. På ena sidan om detta hus är kronans Magasin, och på den andra fånge-huset.

Husen äro mäst alle byggde af sten. I öfra staden äro de fläste (undantagande de publique byggningar) allenast en vaning höge. Jag såg väl ännu några få trähus inne i staden; men da de blifva gamle, får ej nya trähus byggas i stället. Stenhusen och Kyrkorne i staden äro ej byggde af tegel, utan af den svarta kalk-skifvern, hvaraf bärget, på hvilket Quebec ligger, består. När denna kalk-skifvern brytes djupt ned i bärget, är han i början så tät och fast, at inga lameller kunna synas däri; men sedan han en tid legat i luften, skifrar han sig i tunna flagor. Denne sten är blöt och lätt at arbeta. Murarna omkring staden och omkring trädgårdarna besta äfven til en stor del af denna sten. Taken på de allmänna byggningar äro täckte med tak-skifver, dock är den skifvern ej funnen här i landet, utan hitförd fran Frankrike. Desse skifverstens-tak hafva härdat ut i flera år mot all luftens och köldens omskiftelser, och ej ännu tagit någon skada. De andre taken besta mäst af bräder, lagde antingen parallelt med kropp-asen och tak-bandet, eller tvärt emot, så at de ligga med den öfra ändan på kropp-asen och den andra på tak-bandet. Hörnen af husen, samt sidorna omkring fönsterna voro ofta af en gra fingrynig kalksten, som osade starkt orsten. Denne var på sadana ställen bättre, än den svarta kalkskifvern, som alltid i luften skifrade sig i flagor. Mästadelen af husen voro kalkslagne och | hvitlimade utanpå. Fönstren suto alltid nästan på inra sidan af väggen, så at man i rummet ej hade stort tilfälle i fönstret at lägga något: om vintren brukades somligstäds dubbla fönster. Mellantaket hade 2 högst 3 sparrar, ingen fyllning därpå, utan bräder allena. Rumen eldades om vintren med sma järn-ugnar, hvilka om sommaren flyttades ut. Intet spjell hvarken i järn-ugnar eller

p. 327

spis. Galfven allestädes så svarte, at de lära endast tvättas en gång om året.

Kruthuset står på högsta toppen af det bärget staden ligger på, et stycke Söder om slottet.

Gatorne i öfra staden äro väl lagom brede; men ganska ojämn af klippan och bärget staden är bygd på, så at det är nog ledsamt och obehvämt at både köra och gå på dem; emedan denna svarta kalk-skifvern står på ganska många ställen på borst, hvarföre de ock få nöta här tämmeligen sina skor. I öfrigt är ock ingen regulérité med dessa gator, utan de gå i krokar hit och dit, samt afskära hvarandra uti alla anklar.

De många stora trä- och krydd-gårdar, som finnas så vid Jesuiternas, som andras publique och private hus, göra, at staden ser stor ut, fast däri ej är någon myckenhet af hus. Efter Scala skal den från S. til N. vara 600 toises lång, och från stranden af Basse ville til Västra muren 350 å 400 toises; men här bör märkas, at detta alt ej är bebodt: ty både på W. och S. sidan äro närmast stads-muren stora platser, där inga hus nu äro, och dem de tvifvelsutän ämnat at bygga på, i fall staden framdeles skulle få flera invånare.

Biskopen, som här har sit säte, är den ende, som finnes i hela Canada, och sträcker sit härravälde til Lovisiana vid Mexiska viken åt Söder, och til Södra hafvet åt Väster. Näppeligen lärer någon Biskop, utom Påfven, ännu haft et vidsträcktare land; men hans andeliga får, som höra hans röst, äro något längre från Quebec, ganska få, och ofta det ena öfver 100 mil skildt ifrån det andra. p. 328

Denne staden är den enda sjö- och stapelstad, som finnes i hela Canada, och hvarifrån alla varor utgå, som sändes från detta landet. Hamnen för skeppen är i Elfven nedanför staden, som där sades vara just en fjärdedels Fransk mil bred: djupleken berättades vara 25 famnar. Bottnen god ankar-grund. Den sades vara säker för alla väder, dock är NO. här det värsta; emedan det har den största öppning. När jag först kom hit, räknade jag här 13 stycken fartyg, små och stora inbegripne, men om aftonen förrän

jag lämnade Quebec och for til Montreal, räknade jag 23 stycken, och ännu väntades flera; men det är at märka, at inga andra skepp och fartyg få komma til denna staden, än endast Franske, dock de från åtskilliga orter, såsom från flera städer i Frankrike, som ock från Franska öarna i America eller Väst-Indien, som samma öar här gemenligen kallades. Alla Europæiska varor, som finnas i Montreal och andra handels-platser i Canada, måste alt tagas härifrån. Likaledes då de Franske handlande, som från Montreal varit öfver halfva året bårta hos hvarjehanda Villar, at uphandla skinnvaror, komma vid slutet af Augu|sti tillbaka, resa Köpmännen i Montreal i September eller October månad ned til Quebec, at där för-yttra dem. Til följe häraf skulle tyckas, at Köpmännen i sistnämde stad borde för et sådant Monopolium vara sten-rike; men atskillige härstädes nekade dock aldeles därtill. De medgofvo väl, at här kunde finnas några få, som mädde väl; men pastodo tillika, at rätt många hade ej stort mera, än at det räckte ur hand i mun, ja, at åtskillige stodo öfver öronen i gäld och skuld. Orsaken til alt sadant försäkrades vara den kära öfverflöden, och at den ene ej ville vara sämre, än den andra. De handlande ville kläda sig väl, äta väl, dricka väl, hafva vid hvart mål flera rätter och slå stort pa. Deras fruentimmer gingo dageligen så grant klädde och utkrusade, som ärnade de stundeligen resa up til hofvet.

Mäst på alla sidor är staden nu med höga murar omgifven, i synnerhet at lands-sidan; dock voro de ej ännu alle färdige, utan de höllo på med all flit arbete därpå. De upmuras dels af den förr omtalta täta svarta kalk-skifvern, dels ytterst af en mörkgrå sandsten. Til hörnen af portarna användes en grå kalk-sten. Mot sjösidan voro ej ännu några särdeles murar updragne, utan naturen tyckes där hafva gjordt det mästa med det branta bärget, som ingen kan komma up före; och dessutom äro bärgs-backarne där planterade så fulle med Canoner, at det synes ogörligt kunna komma med skepp eller båtar til staden, utan at förut blifva i grund skuten. På lands-

sidan ligga åter bara hårda bärg, så at staden sålunda | p. 330
synes vara tämmeligen väl befäst så af natur som med konst.

Quebec är funderad af en dess förra Gouverneur SAMUEL DE CHAMPLAIN År 1608. Historien lär oss, at det gick nog långsamt med dess tilväxt. År 1629 vid slutet af Julii månad blef han intagen af Ängelsmännerna LOUIS och THOMAS KERCK med accord, och dem uplämnad af nyssnämde DE CHAMPLAIN. Det var då en sådan brist på allt lifs uppehälle i Canada och Quebec vid Ängländarnas ankomst, at de ansåg dem mera för landets frälsare än fiender. Förenämde KERCKS voro bröder med Ängelska Amiralen DAVID KERCK, hvilken låg med sin flotta litet längre ned. År 1632 blef staden Quebec tillika med Canada genom friden åter lämnad tillbaka til de Franska. Det är ganska märkvärdigt, hvad Historien gifver oss vid handen härom, nämligen, at sedan de Ängelske intagit Canada, voro de i Frankrike i tvifvelsmål, om de skulle värda sig så mycket, at begära Canada tillbaka af de Ängelska eller ej. En del, ja de måste, sade, at det vore onödigt, at begära det tillbaka, af orsak, at landet är kallt: at inkomsterne af landet ej spisade mot utgifterna: at Frankrike ej kunde utan skada begynna besätta et så vidsträckt land med inbyggare, aldenstund det därigenom skulle utblotta sig sjelft; hvarpå Spanien togs til exempel. Det vore bättre behålla folket kvar i Frankrike, drifva dem til alla handa-slögder och Manufacturerer, hvarigenom de andre Europeer, som hade Colonier i America, kunde nödgas at komma med sina varor til Franska hamnar, och där | afhämta Franska slögder. Men de, som tänkte litet längre, p. 331
viste, at Climatet ej var så oblidt: at orsaken til utgifterne voro Compagniets eget fel, som ej handhade landet som sig borde: at de ej skulle sända en myckenhet folk dit på en gång, utan småningom och litet i sänder, så at det ej skulle märkas i Frankrike: at Frankriket i framtiden skulle genom detta landet blifva mäktigt; ty folket blefve mera vane vid Seglation. Sill- Torsk- och Hval-fiskeri, samt Skälfänge, och sålunda skulle detta landet på visst sätt blifva en Schole för Sjomän. De anförde vidare de

många slags skinnvaror, Hedningarnas omvändelse, skeppsbyggeri, åtskillig nytta af den stora skogen. Om ock ej annan nytta vore, så vore dock den anseelig för Frankrike, at det härigenom kunde mota Ängelsmännernas tilväxt i Norra America, och sätta en bom för deras tiltagande välde. som eljest torde blifva odrägeligt för Frankrike: at förtiga andra skäl. Tiden har vist, at desse skäl varit väl fotade, och lagt grundvalen til Frankrikes tilväxt. Ack! om vi här i gamla Sverige hade haft dylika tankar den tid vi antingen voro, eller åtminstone då vi än kunde blifva ägare af nya Sverige, kärnan och den bästa Province af alla i Norra America! En klok och försigtig ser ej allenast på det närvarande, utan ock på framtiden.

1663 i början af Februarii månad fick Quebec, så väl som en stor del af Canada, kännas vid den stora Jordbäfningen, som så skakade landet, at spår däraf än synas: dock blef ingen död däraf.

1690 den 16 October belägrades Quebec af Ängelska Generalen GUILLAUME PHIBS, som med skam och stor förlust efter några dagar maste draga sig tillbaka. Ängelsmännen hafva väl sedan en och annan gang budit til, at ärsätta den hafde förlusten; men St. Laurence-flod har vist, det han varit en god förmur för detta landet, och at en okunnog och en fiende näppeligen gar up uti honom, utan at blifva näpst: emedan han är et stycke utan för Quebec helt full med fördolda klippor, har på somliga ställen en stark ström, samt at skepps-leden går i så mangfalliga krokar hit och dit. I sista kriget gjorde dock Ängelsmännen sig ar 1759 mästare af Quebec och en del af Canada.

Staden säges hafva fått sit namn Québec af et Normandiskt ord för dess situation skul, som är på en udde; ty då en kommer sjöledes ned ifrån vid Isle d'Orleans, ses ej den delen af Laurentii-flod, som är ofvanför staden, utan det synes som St. Carls a, som då ligger fram före, vore en continuation af floden; men då en kommer längre fram, synes rätta gången af St. Laurentii-flod, hvilken i början liknar en stor vik eller ämyning. Detta har gifvit

anledning at en Båtsman, som oförmodeligen fick se detta, at ropa: *Que bec*, d. ä. o! hvilken lands-udd; och däraf förmenes staden fått sitt namn. Andre hänleda dess ursprung af Algonkinska ordet *Quebejo* eller *Quebec*, som skal betyda en hopdragning eller sammansnörpning; emedan floden up mot denna staden blir alt smalare och smalare.

Pronunciation af ordet *Quebec* var här i landet af Fransoserna som *Kebäk*, nästan utan någon accent, eller at de utdrogo bägge stafvelserna li|ka långt. Ordet *Canada* pronuncierades så af Fransoser som Ängelsmän med accenten i första stafvelsen.

p. 333

Laurentii-flod sades vara här vid staden, i det nogaste en fjerdedels Fransk mil eller ungefär en half Svensk fjerdedels väg bred. Salta vatnet från Hafvet stiger aldrig så högt up, at det kommer hit til staden. Det mästa vatnet, som här drickes och brukas, tages ur samma flod. Allas enhälliga berättelse var, at ehuru bred denna floden är, och ehuru stark strömmen går, i synnerhet vid Ebb, så ligger han dock icke allenast hela vintren, at man kan gå och köra öfver honom mäst hela den tiden; utan det sker ock ibland, at fast han om Våren i Maji är öpen, infalla likväl i den månaden undertiden så kalla nätter, at han tilfryser å nyo, så at en kan gå där öfver; hvilket är et klart prof, at kölden är här mycket sträng, i synnerhet då tillika i öfvervägande tages, hvad strax nedanföre kommer at sägas om Ebb och Flod. Längst ned vid dess mynning sades bredden af Laurentii-Elf vara ända til 26 Franska mil, fast man just ej vet hvar skillnaden skal sättas imellan honom och Hafvet; emedan han smäningom mer och mer utvidgar sig och oförmärkt förloras i Hafvet. Största delen af vatnet, som finnes i de många stora sjöar i Canada, hvaraf 4 eller 5 äro som tämmeligen stora Haf, måste rinna sin väg til Hafvet genom denna flod. Seglation up för denna Elf från Hafvet är ganska farlig för den starka strömmen och de många sandbankar skul, hvilka ibland flytta sig til nya ställen, det Ängelsmännen i synnerhet par gån|gor fått ärfara, då de ärnat intaga

p. 334

Canada; hvarföre ock Fransoserne med skäl hålla denna flod för Canadas förmur.

Ebb och Flod går i Laurentii-Elf långt ofvanför Quebec, som förr är sagt. Skilnaden härvid Quebec imellan lägsta Ebb och högsta Flod, sades gemenligen vara 15 eller 16 Franska fot; men vid ny- och full-månad, och då vinden hjälper til, skal samma skilnad vara 17 à 18 fot, hvilket är ansenligt.

Den 7 Augusti.

Gin-seng kallades öfver alt af Fransoserna här i landet en ört, på hvilkens rot Chineserne sätta et ganska stort värde. Utaf Botanicis kallas hon *Panax (quinquefolium)* foliis ternis quinatis; se GRONOVII Flor. Virg. p. 147. LINNÆI Mat. Med. p. 116. Spec. Plant. p. 1058. Hon är dessutom omtalt och beskrefven af CATESBY uti dess Nat. Hist. of Carolina T. 3. p. 16. t. 16. LAFFITAU uti dess Gins. 51. t. 1. P. CHARLEVOIX uti dess Hist. de la Nouvelle France T. IV. p. 308. Fig. XIII. T. V. p. 24. hos hvilka tillika kan ses dess Figur. Hon har från urminnes tider växt vildt uti Chinesiska Tatariet och i Corea, hvaräst hon årligen blifvit samlad och förd til China. P. DU HALDE uti sin Description de l'Empire de la Chine T. IV. p. 9. skriver, at hon är den dyrbaraste och den nyttigaste af östra Tatarskiets örter, hvilken läckar til ödemarkerna därsamma-städes årligen en stor hop örte-letare; af Tatarerne Mantcheoux kallas hon *Orhota*, det är den förnämsta eller

p. 335 Drottningen bland örter. Hon är så hos Tatarerna, som Chineserna högt värderad för den sköna verkan hon skal göra dels i åtskilliga svåra sjukdomars botande, dels at styrka och vederqvecka de genom kroppsens och sinnenas häftiga arbete afmattade krafter. Hon är så dyr, at et unce af god Gin-seng kostar uti Peking 7 eller 8 unce Silfver. Då de i Canada vistande Franska örte-älskare fingo se hannes figur ville de föra sig til minnes, at de sett någon dylik ört här i landet, uti hvilken tanka de styrktes så mycket snarare, som åtskillige örter i Canada

ligga aldeles under samma Pol-högd, som de ställen i Chinesiska Tatariet och China, där den rätta Gin-seng växer vild. Deras tanka slog dem ock ej felt: de funno samma Gin-seng växa på flera ställen i myckenhet i Norra America, så uti de Franska som Ängelska Colonier i skogarna på jämn mark. Hon älskar skugga, samt en djup fet svartmylla; men ej våta eller högländta ställen. Det kan väl ej sägas, at hon är så allmän; ty ibland får en resa genom skogarna några mil, utan at blifva et enda stånd varse; dock växer hon ymnogt på de ställen, där hon tagit sit tilhåld. Hon blomstras i Maji och Junii månader, och bären äro mogne vid slutet af Augusti. Hon tol nog, at flyttas med roten från det ena stället til det andra, och börjar snart at växa på sit nya ställe. En och annan, som samlat bären och sått hänne uti kryddgården, berättade, at de legat et eller par år i jorden, innan de kommit up. Iroquoirne kalla dessa rötter *Garangtåging*. Ordet är skrifvit efter Svensk Pronunciation, hvilket skal bemärka samma som et barn, emedan roten har någorlunda skapnad däraf; eller efter andras mening, betyda | lår och ben; det hon nog liknar. Den nytta, som Fransoserne berättade, at desse rötter skola hafva, är följande, nämligen: at de 1. äro gode mot andtäppa. 2. Styrka en svag mage. 3. Gifva qvinfolk krafter til barns undfäende. De drefvo nu här en stark handel med hänne; ty hon samlades här i myckenhet, fördes öfver til Frankrike, hvarifrån hon försändes til China, där de få hänne tämmeligen väl betalt. Då hon först begynte at föras härifrån til Europa, betaltes hon ganska väl. Det sades, at någre köpmän i Frankrike i början gjort makalös lycka med denne handel til China; men sedan de så ganska flitigt fortforo, at samla hänne här, och öfverstyrde til China, föll priset ansenligen så i China, som följakteligen i Frankrike och här i Canada; dock finna de handlande ännu sin goda räkning därvid. Om sommaren 1748. betaltes uti Quebec 6 Francs för en Livre Gin-seng. Gemenligen betales där 100 Sols för en Livre. Under den tiden jag nu vistades i Canada fingo mäst alle handlande så i Que-

bec som Montreal bref ifrån sina vänner i Frankrike, däri de blefvo ombudne, at låta denna sommar samla en myckenhet Gin-seng, och sända öfver til Frankrike. Det var altsa denna sommaren 1749, som de uti Frankrike voro mera begärlige efter denna roten, än förut; därför samlades hon ock öfver alt här i Canada med mycken flit. Villarne voro i synnerhet de, som med mycken omsorg färdades omkring, at skaffa ihop så mycket rötter de där af kunde få, dem de sedan sålde til de handlande i Montreal: de omkring samma stad boende Villar voro i denna sommar sa sysselsatte med dessa rötters | samlande, at de Franska bönderna under hela den tiden ej voro i stånd, at få leja nagon Indian, at hjälpa sig om andetiden, som annars alltid vanligt varit. Mangen trodde, at om de i några ar a rad ville med sådan flit söka henne, utan at lämna pa hvar plats några stand i behåll, at fälla frö, skulle innan kart föga lämnas kvar, hvilket nog är troligt; ty alle berättade, at hon fordom växt ymnigt i negden omkring Montreal; men nu var hon där så utletad, at ej et stånd mera stod där at finnas: därför nödgades Villarne i denna sommar ga långt inom Ängelska gräntsen, at uppsöka och samla dessa rötter. De fingo af de handlande i Montreal nu 40 Francs för en Minot full af dessa färska rötter. Det var sedan nog besvär med dem; ty de af Villarna upköpte rötter blefvo strax utbredde pa vindar, at där ligga och torrkas en lang tid. Gemenligen behöfves par månaders tid, och mera, alt som väderleken är torr eller fuktig, innan de kunna blifva så torra, som de böra vara; och måste de under hela den tiden vändas en eller par gångor hvar dag, annars möglas, eller skämmes de bärt. Något Norr om Montreal hade de aldrig funnits växa vildt. Superieuren för Prästerna här i landet, jämte åtskilliga andra, berättade, at Chineserne skola hålla denna Canadensiska Gin-seng så god som den Tatariska: at ingen ännu har sig bekant alt, som Chinesen betjänar sig af vid denna rotens præparation, dock skal det bland annat bestå däri, at då man tagit roten, och börjar torrka den, göres en Decoet af örtens blad, däri roten blötes. Den

roten Chineserne præparera, sades vara nästan pellucid, och se | ut som horn inuti. Den roten, som skal duga, p. 338 bör vara tung och solid eller tät inuti.

Adiantum pedatum (se Linn. Spec. p. 1095.) var ock en af de växter, hvarmed Canada drifver vacker handel: Af CORNUTUS uti dess Canadens. Plant. Historia p. 7. kallas hon *Adiantum Americanum*, hvarest hon ock beskrifves, och är p. 6 afritad. Här i Canada kallades hon mäst *Herba capillaris*, och af Ängelsmännen i deras Colonier *Maidenhair*. Hon växer til myckenhet uti alla Ängelska Provincier, där jag i Norra America rest, samt är äfven lika allmän i Södra delen af Canada; men omkring Quebec har jag aldrig blifvit hänne varse. Det är egenteligen i skugga uti skogar i tämmelig god jord, som hon trives. Åtskillige både i Albany och Canada berättade, at hannes blad ganska mycket brukades i ställe för Théé mot lungdot, hosta och alla bröstets sjukdomar. De hafva här lärt detta af Villarna, som brukat hänne därtill från urminnes tider. Denna Americanska sades vara bättre i Medicine, än *Adiantum capillis veneris* som finnas i Europa; därför sändes årligen til Frankrike en ganska stor myckenhet häraf. Priset är åtskilligt och rättas dels efter dess godhet, och som han blifvit handterad vid torrknigen, dels efter myckenheten som däraf fås; ty då hon i stor myckenhet samlas och föres ned til Quebec, faller priset, och tvärtom, då däraf mindre inkommer. Gemenligen är priset i Quebec för en Livre från 15 til 5 Sols. Villarne färdades denna tiden til myckenhet omkring i skogarna, och foro långt ofvanför Montreal, at upsöka och samla denna ört.

Köks-kryddgårds-växter kommo ganska väl fort här p. 339 på orten. **Hufvudkålen** stod mycket skön, fast han på några ställen tagit ansenlig skada af maskar: **Rödlök** brukades här ganska mycket, äfven af andra **Lökarter** nog: likaledes ganska mycket **Pumpor** af flera slag, **Meloner**, **Sallad**, **Cichoreum**: Ärtor af flera slag: Tyska och Turkiska **Bönor**, **Morötter** och **Gurkor**. Äfven hade de tämmelig mycket **Rödbetor**, **Rättikor**, **Räddisor**, **Timjan** och **Meiram**. **Rofvor**

sås här mycket, och brukas i synnerhet om vintern. **Palsternackor** brukade en del, dock voro de icke så allmänne. Rätt få hade **Jord-ärtskockor**. **Poteter** (*Solanum tuberosum*) planterades icke, ej eller de så kallade Bermudiske (*Convolvulus Batatas*) uti Canada. På tillfrågan, hvarföre de ej plantera dem? svarades: at de ej funno någondera af dem goda, och logo åt Ängländarna, som finna så stor smak däri. **Rotkål** eller Kål-rötter visste de ej af i hela Norra America, hvarken hos Svenskar, Ängelsmän, Holländare, Irländare, Tyskar eller Fransoser. De som här i Canada i flera år drifvit handel med allahanda Köks-kryddgårds frukter, och voro inkomne i trädgårds-väsendet, berättade, at de nödgades årligen förskrifva sig nya Kryddgårdsfrön från Frankrike; emedan de här i Canada gemenligen i tredje generationen mista sin kraft och ej frambringa så goda och smakeliga växter.

Antiquiteter. Hos de Villar som bodt i Norra America från urminnes tider, hvilka äro af ganska många folkslag och tungomål, hafva Europeerne aldrig kunnat finna några bokstäfver, än mindre någon skrift eller böcker.

p. 340 Desse Villar hafva därföre i flera hundra års tid lefvat i största okunnighet och mörker. Häraf är, at de aldrig en gång sjelfve veta, huru det stätt til i landet för Europeernas ditkomst, utan all deras kunskap därom består i lösa sägner och fabler. Ingen vet, om för de Villar, nu här bo, något annat särskildt folkslag där bodt förut, eller om ock någre andre Nationer besökt denna verldens del, innan COLUMBUS upfant vägen hit. Likaledes är ock obekant, om den Christna Lärau någonsin i äldre tider blifvit här predikad. Jag talte med atskilliga af Jesuiterna, som vida färdas omkring i detta stora landet, och tilsporde dem, om de någonsin kunnat hos de Villar där bo, finna något spår därtil, at här i forna tider varit Christne; men de hafva alle enhälligt nekat därtil. Så okunnige desse Villar äro, och alltid varit, i vetenskaper och skrift, så hoglöse hafva de ock varit, bade i architecture och slögder. Förgäfves sökes hos dem efter välbyggda städer eller hus, konstigt upmurade Fästningar, högt upreste torn och pe-

lare, med mera dylikt, som den gamla världen ända från urminnes tider kan framvisa. Våra Villars byggnader bestå i usla bark-kojor, där rägn och väder nästan på alla sidor kan bryta in. Deras enda murning består däri, at de lägga några lösa grå-stenar på marken rundt omkring eldstaden i sina kojor, at hindra, det eldbrandarna ej skola vältra sig för långt omkring i rummet, eller nästan snarare, at utmärka stället i deras koja, där eldstaden är. En resande har ej här tionde delen af det nöje, som han i våra gamla länder under sina resor kan fagna sig af; ty mäst hvar dag får han se något ålderdomens minnesmärke. Här möter honom någon gammal berömd stad. Där rudera efter något gammalt slott. Där något fält, hvarest för et eller flera hundra år tillbaka någon blodig drabbning förefallit imellan de mäktigaste och slugaste Konungar eller Generaler. Nu åter någon stor, lärd eller annars vidtberömd mans födelse-ort eller fordna hemvist, o. s. v. En kan på sådana ställen förnöja sina tankar på margfalligt sätt, och ställa sig alla dylika forna händelser likasom för ögonen; men här uti America finnes icke sådant nöje. En får uti Historien näppeligen gå längre tillbaka, än til det, som här timat, sedan Europeerne kommit i landet. Det som skedt förut liknar mera en dikt och en dröm, än någon verkelig händelse: dock har i senare tider funnits et och annat ålderdomens minnesmärke, hvaraf gifves anledning at sluta, at antingen har Norra America i äldre tider varit bebodt af et äldre och mera uti vetenskaper uplyst folk, än det Europeerne vid sin första ditkomst där funno för sig, eller har i forna dagar blifvit från gamla världen hit til landet gjord någon härfärd. Det som mig i dag blef berättat vid bordet under middags-måltiden hos Herr General-Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERE, af Monsieur VERANDRIER, som sjelf anförde den expedition til södra Hafvet, som strax skal omtalas: och det jag äfven sedan flera resor hörde förtäljas af andra, som sjelfve varit åsyna vittnen därtill, bestyrker det samma, och är kårteligen följande: några få år för min ankomst hit, blef utaf då varande General-Gouverneu-

p. 342 ren öfver Canada, Chevalier DE BEAUHARNOIS, den nyss-nämde Officeraren Monsieur VERANDRIER befalt, at med en hop manskap företaga sig en expedition från Canada tvärt öfver Norra America til det södra Hafvet, til at se, huru långt desse orter ligga från hvarandra, och at inhämta hvad nytta antingen Canada eller Louisiane kunde hafva genom communication med bemälte Haf. Resan anställdes til häst från Montreal uti det nogaste, eller, sa mycket för strömmar, sjöar, bärg etc. ske kunde, utåt Väster. När de kommo djupt in i landet och hade rest förbi många folkslag, mötte dem ibland stora skoglösa fält, fulla af högt gräs, hvilka räckte flera dagsresor. På många af desse fält var jorden alt lagd i farar, likasom den fordom blifvit så lagd med en plog, och likasom där i gamla tider varit akrar. Det är at märka, at jorden ej kunnat blifva så lagd af de nu i Norra America varande vilda folkslag; emedan de aldrig brukat eller bruka hästar, oxar, plogar och annan sådan åkerbragd: ej eller haft sig bekant, hvad plog var, innan Europeerne kommo hit. På 2 eller 3 ställen, dock långt imellan hvardera, hafva uti hällbärgen varit som intryckningar af människo-fötter, både af fullvuxna och barn; men detta har ofelbart varit en *lusus naturæ*. När de hunnit långt in mot Väster, dit aldrig någon Fransos eller Europee förr vitterligen varit, funno de på et och annat ställe så i skogen, som på de stora flacka fälten, stora pelare af stenar upreste, som stödde mot hvardera. Pelarene bestodo hvardera af et stycke, och kunde Fransoserne ej annat finna, än at de varit upreste med människo-händer. Somligstads hafva de funnit sådana stenar lagde och lika som murade på hvarandra. På et och annat ställe, där sådane stenar stått upreste, hafva de ej funnit några andra stenar i negden. På ingen af dessa stenar hafva de kunnat märka någon skrift eller bokstäfver, ehuru de flitigt letat där-efter. Men omsider hafva de träffat en stor sten, som liknat en pelare, däri varit insatt en annan liten sten fullskrifven med obekanta bokstäfver på bägge sidor. Denne stenen, som varit ungefär en Fransk fot lång, och inemot

p. 343

af en hands bredd, bröto de löst, och förde sedan tillbaka med sig til Canada, hvarifrån han blef försänd til Etats Secreteraren i Frankrike Gref MAUREPAS. Hvert han sedan kommit, visste de ej, utan trodde, at han ännu lærer förvaras uti dess Cabinette. Åtskillige af Jesuiterna, hvilka sjelfve här i Canada sett och handterat denna sten, berättade enhälligt, at de jämfört de bokstäfver, som voro ristade på honom, med dem, som uti Böcker om Tatariet stå upritade, som Tatariska bokstäfver, och funnit ganska många aldeles de samma. Ehuru de til Söder-hafvet utsände Fransoser sökte, at på alt sätt blifva underrättade af de folkslag där bodde, när och af hvilka desse omtalte sten-pelare blifvit upreste? hvad sägner och tro de hade om dem? ho den varit, som skrifvit bokstäfverna? hvad de betydde? hvad slags bokstäfver? och i hvad tungomål? m. m. så kunde de dock ej få den ringaste uplysning af dem därom; utan desse Villar voro sjelfve så okunnige därom som Fransoserne. Det enda de kunde härfpå gifva til svars, var, at desse stenar stått där från urminnes tider. De ställen, där omrörde pelare stodo, räknades vara 900 Franska mil Väster om Montreal. Rätta afsigten med deras resa, som var, at få se Sö|dra Hafvet, och få veta huru långt det vore från Canada, ernåddes dock ej af de utskickade; ty de blefvo förleddes, at taga del uti et krig, som de längst bårt boende Villa nationer hade sins imellan, hvaruti somlige af Fransoserna blefvo tagne til fånga, de andre nödgade, at begifva sig på återresan. Af de sista och längst til Väster varande Villar, som de voro hos, inhämtade de dock, at endast få dagsresor voro därifrån til Södra Hafvet: at de ofta handlade med de vid sistnämde Haf boende Spaniorer: at de ock stundom färdades til Hudsons vik, och drefvo handel med de Ängelska. Somlige af dessa Villar hade hus byggde af jord. Många nationer af dem hade aldrig förut sett någon Fransos. De voro alle klädde i skinn, fast många ock af dem gingo splitnakne.

p. 344

Alle här i Canada, som gjort någon resa långt in i landet, antingen til Söder, eller förnämligast til Väster,

voro därutinnan öfverens, at där på många ställen finnes stora flacka skoglösa fält, där marken ligger lagd i fårar, likasom hon först så blifvit lagd med plog, och likasom där fordom varit åker. Huru jorden först kommit at så läggas, kan ingen säga; ty en hel och ganska stor Vilsk bys eller stads åkrar kan gemenligen ej intaga til sin vidd stort större land, än det som kan svara mot 4 à 6 våra tunland, då likväl förenämde i fårar lagde fält, skola ibland utgöra några dagsresor, endast at något litet jämt ställe märkes här och där, eller några små högder.

p. 345 Flera alderdomens minnesmärken kunde jag ej utspana i Canada, ehuru trögitt jag sporde därefter. | Uti den följande Rese-beskrifningen för år 1750, får jag tillfälle, at orda om 2:ne andra märkvärdigheter. Men at våra Scandinavier, i synnerhet de Norske, långt förr COLUMBI tid gjort resor til Norra America, har utom andra, Herr Mag. GEORG. WESTMAN ljusligen och omständeligen bevist, uti dess lärda Gradual Disputation, hållen här i Åbo år 1747, dit jag hänvisar den benägna Läsaren.

Den 8 Augusti.

Nunne-Klostret. — Om morgonen besåg jag det större Nunne-Klostret här i staden. Det är eljest under högsta straff ej tillåtit någon mansperson, at få där aflägga någon visite, undantagandes uti vissa rum, som äro med skrank afdelte, då antingen mans-personerne, eller ock qvinfolken, som ej höra til Klostret, stå på yttra sidan om skranket, och Nunnorne på inra sidan, och tala sa med hvarandra genom hålen på skranket. Men at föröka den mångfalliga ynnest och heder, som Franska Nation mig såsom en Svensk beviste, begick General-Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERE så, det Biskopen gaf mig lof, at gå in i sjelfva Klostret til at se inrättningen. Biskopen allena kan gifva tilstånd härtill åt manspersoner: men det sker ock ganska sällan. Dock är at märka, at Medicus Regius har för de sjukas skul, jämte en Chirurgus, lof at gå dit in så ofta han finner nödigt. Monsieur

GAUTHIER, en man ganska väl hemma, ej allenast i Medicine, utan ock i Botanicis, var nu Medicus Regius härstädes, hvilken följde mig på denna visite. Vi sågo först Hospitalet, som strax skal beskrivas, | och därifrån gingo vi up i Klostret, som gör en del af Hospitalet. Det var et stort stenhus, tre våningar högt, afdelt inuti genom långa gångar med kamrar, salar och andra rum på ömse sidor om gångarna. Nunnornas kamrar voro i öfversta våningen på ömse sidor om den långa gången. Hvar kammare var nog liten, icke målad inuti, utan endast några pappers-bilder af Helgon, och dylikt på väggen, jämte en vår Frälsares bild på korsset: en säng med förlåt före och goda sängkläder, en liten smal pulpett, jämte par stolar, var alt det, som fans därinne. Det eldades aldrig uti någondera af dessa kamrar, utan Nunnorne sade sig ligga däri äfven om vintren uti kölden. På den långa gången stod likväl en järnugn, som om vintren eldas, då kammar-dörarne lemnas öpne, hvarmedelst någon liten varm ånga kommer dit in. Uti mellan-våningen voro de rum, däri de dageligen vistades, då de voro tilhopa; såsom et rum, däri de arbetade. Det var stort, vackert, måladt och utkrusadt, med en järnugn däruti. Här arbetade de allahanda, sydde, broderade, förgylte, förfärdigade rara rosor af silke, som liknade Naturen ganska mycket. Med et ord: Nunnorne förfärdigade här allahanda slags sådana fina arbeten, som af Fruntimmer kan begäras. I et annat rum eller sal kommo de tilhopa, at hålla sina rådslag. I et annat lågo de, som voro något sjuke. I et annat sköttes de, som voro mycket illa sjuke. I et annat undervistes de, som voro nykomlingar, och ärnade antaga Nunne-Orden. I en annan stor sal spisade alla tilsammans. Där stodo bord på alla sidor i rumet. En liten predik-stol var på den ena sidan, | hvarpå låg en bok på Fransyska om de Heligas lefverne, som omtalas i den Helga Skrift. Då de äta är det tyst öfver alt, så at ingen talar et ord. Därefter stiger en af de äldsta up i predikstolen, och läser et stycke för dem utur förenämde bok, och när det blir utläst, taga de en annan andelig bok. Under måltiden

p. 346

p. 347

sitta de endast på inra sidan om bordet mot väggen; men på yttra sidan äro inga stolar, ej eller sitter någon där. Mäst i hvardera af dessa rum och stora salar stod et förgylt bord med ljus och ljusstakar på, samt vår Frälsares Contrefait, och några Helgonens beläten därvid, vid hvilka bord de göra sina böner. På en sida var kyrkan, och bredevid hånne en stor sal, som med et korss-skrank var skildt från Kyrkan, så at Nunnorne endast kunde koxa och titta in i Kyrkan genom skranket; men ej komma dit in. När Gudstjenst hålles äro Nunnorne i denna stora salen, och Prästen i Kyrkan där bredevid. Då Prästen kläder på sig sina Kyrkokläder, räcka Nunnorne dem til honom genom et hål, sa at de aldrig få gå in i Sacrestian, och blifva i samma rum som Prästen. Här voro eljest atskillige rum och salar, dem jag ej alla kan ärhindra mig til hvad nytta och afsigt de voro. I nedersta vånningen var köket, bakhuset, atskillige visthus, m. m. På vinden öfverst hade de sin säd: där torrkade de ock sina lin-kläder. Vid medlersta vånningen var på yttra sidan eller utanföre som en altan mäst rundt omkring huset, på hvilken Nunnorne kunde gå ut, at taga frisk luft och se sig omkring. Prospeeten från Klostret var mäst på alla sidor mycket skön. En kunde därifrån se utöfver sjön, samt öfver fält och akrar, som lågo | utanför staden. På ena sidan af Klostret låg en stor trägård, där Nunnorne äfven hade frihet, at gå ut och spatsera. Trägården hörde Nunnorna til, och var med en hög mur omgifven. Däruti var fullt af allahanda slags köks-frukter, samt en hop Äppel- Kersbärs- och villa Valnöt-trän, jämte röda Vinbärs-buskar och dylikt. Uti detta Klostret sades vara ungefär 50 Nunnor, af hvilka mästadelen voro gamle, näppeligen någon under 40 år. Par unga Fruntimmer voro där, som nu skulle undervisas i de stycken, som egenteligen höra til Nunne-vetenskapen. Desse nykomlingar antogos ej straxt, utan sättas på prof i 2 eller 3 år, at försökas om de vela blifva stadige och beständige; ty under hela den tiden står det i deras frihet, at gå bärt ifrån Klostret igen, om de tycka de ej hafva lust, at blifva qvar: men

sedan de en gång blifvit antagne och förklarade för Nunnor, äro de förbundne, at blifva där hela sin lifstid. Märkes det, at de vela ändra sit lefvernes sätt, sättas de in uti någon kammare, hvarifrån de aldrig kunna komma ut. Detta Klosters Nunnor gå aldrig längre från Klostret, än i Hospitalet, som är där bredevid, och gör en del af Klostret. Dit gå de, at sköta och uppassa de sjuka, som där ligga. Vid afskeds-tagande frågade Abbedissan mig, om jag vore nögd med all deras inrättning, hvarpå sedan jag förklarat, det inrättningen vore vacker, ehuru lefnads-sättet var mycket tvungit, sade hon vidare til mig, det hon med sina systrar ville hjärteligen bedja GUD för mig, at jag måtte blifva en god Romersk Catholsk. Jag svarade härpå, at jag ännu vore långt mera angelägen om, at vara och förblifva | en god Christen och at jag til vedergällning för deras mig bevista heder och böner, ej ville underlåta, at tillbaka trögitt bedja GUD, det de äfven måtte blifva goda Christne; ty det vore den högsta graden af en rätt Religion en här i dödligheten kan hinna til: hvarpå hon med et behagligt leende tog afsked. Somlige här i staden, äfven af fruentimren sade, at sällan hafver någon af dessa Nunnor gifvit sig hit i Klostret, innan de kommit til den ålder, som gifvit dem stark anledning til misströstan, at mera kunna blifva gifte. Mäst i alla de 3 Klostren här i Quebec sågo Nunnorne mycket gamle ut, så at förenämde utsago icke lärer i alt vara ogrundad. Alle härstädes sade, at här i Canada, så på landet som i städerna, är på långt när ej så mycket mansom qvinfolk; ty många mans-personer dö på sina resor: många fara til Väst-Indiska öarna, och antingen dö där, eller sätta sig där ned at bo; många utödas med krig, m. m. och häraf tyckes följa någon nödvändighet för en del af fruentimret här i landet, at gå i Kloster.

p. 349

Hospitalet gjorde, som redan är sagt, en del af Klostret. Det bestod af 2:ne stora salar, samt några kamrar bredevid Apothequet. Uti dessa stora salar stodo på hvardera sidan 2:ne rader med sängar, den ena inom den andra. Den inre närmast väggen hade sparlakan omkring sig,

p. 350 men den yttra var endast en ståndsäng. Uti hvar säng voro sköna sängkläder, med rena lakan både öfver och under. Så snart den sjuke ej låg i sängen, bäddades den strax up, at alt här i Hospitalet var ganska snyggt, rent och städigt. Imellan | hvar säng var rum eller distance af 3 eller 4 alnar, med et litet bord imellan hvar säng. I denna salen voro goda järn-ugnar och vackra fönster. De sjuke upvaktades af Nunnorna, som buro til dem mat och alt hvad de behöfde, samt i öfrigt uppassade dem. Utom dem voro åtskillige manspersoner, som här gjorde upvaktning, tillika med en Chirurgus. Medicus Regius var ock förbunden, at en gång om dagen, eller flera, komma hit, at se efter alt, och ordinera. Uti detta Hospital intages gemenligen de soldater, som äro sjuke, hvarpå i synnerhet skal vara godt förrad, då Konungens skepp komma hit, som sker gemenligen i Julii eller Augusti månad, och i krigstider; men andra tider, då där ej äro många sjuke af soldater, intagas äfven andra fattiga, så många, som där finnas lediga rum och sängar. Konungen består här alt, hvad som fordras til de sjukas skötsel, mat, Medicamenter, värma m. m. De hade särskildta kamrar för dem, som voro mycket sjuke, at de ej måtte oroas af bullret, som sker i den stora salen.

Plägseder. Öfver alt brukades här den seden, at då någon prustade, gjorde de tilstådes varande en reverence; men hos Ängelsmän och Holländare syntes detta nästan aldrig. Andre ma döma hvilket är rättare. På gatan lyfta de på hatten endast för bekanta och de förnämare; men ej för alla. Unge Herrar hade ofta hatten på sig inne i rummet, där fruentimmer voro, men de mäste, i synnerhet de äldre, togo den då af sig. Fruentimren gingo med krusade och pudrade hår alla dagar, hvar afton lagde p. 351 i låckar med papper, | hvarmed Fruentimren i de Ängelska Colonier nästan aldrig förnöta sin tid. Mästa delen af manfolken hade egit här med pung uti, i synnerhet då de än voro unge: någre hade Pung-Peruque. De mästa af de åldrige hade antingen läck- eller släta peruquer. Rätt få voro af de förnäma, som hade piska i håret. De

förnämre manfolk hade ganska mycket galonerade kläder. Alle, som voro i Kronans tjenst, buro värja. När manfolken, äfven de förnämsta af dem, undantagandes General-Gouverneuren, gingo ut i staden, och det liknade sig til rägn, buro de sina kappor eller kappräckar sjelfve på vänstra armen. Om någon kom in i et hus, där han hade bekanta, och ej varit där på någon tid, hälsade han på de där bodde af bägge könen med en dubbel kyss.

De Örter, som jag här i Canada mäst hvar dag samlade och upptecknade, samt til en del beskref, går jag nu, som förr, med flit förbi, och vil ej uttrötta min läsares tolamod med deras uppräknande. Dessutom, om jag ville införa hit mina mäst hvar dag gjorda Botaniska anmärkningar, jämte beskrifningar på hvarjehanda djur, foglar, Insecter, jord- och bärg-arter, med mera sådant, skulle denna Rese-beskrifning hel säkert varda 6 om ej 10 gånger större och vidlyftigare, än hon nu blifver. Men hvilken Boktryckare här i Sverige ville, och utan stor skada kunde med egit förlag uplägga en sådan Bok? jag lämnar därför alt sådant, som mäst består i torra beskrifningar af de til *Historia Naturalis* hörande stycken til en Canadensisk Flora, samt til andra *Cu|ras posteriores*. Samma p. 352 vare sagt om det, som hörer til *Medicine*: jag samlade väl ganska trågit alt hvad jag på denna resan kunde öfverkomma om de Americanska växters Medicinska nytta: om hvarjehanda Hus-Curer, hvaraf somlige ej på et utan på flera ställen utropades för souveraine, så at de med exempel utan ända trodde sig kunna qväfja ned alla tvifvelsmål därom; dock som *Medicine* icke varit mitt hufvudstudium, (ehuru jag från späda barndomen haft et stort nöje för det samma) har det lätteligen kunnat hända, at jag vid sådana Medicinska nyttors och Hus-Curers upskrifvande kommit at utelämna någon angelägen omständighet, där en dock i Medicinska mål aldrig kan vara nog granlaga, hvarigenom Herrar Medici kunna hafva ringa eller ingen nytta af en sådan uptekning, åtminstone ej finna den sådan, som den med rätta borde vara; därför beder jag få vara ursäktad, om jag i det följande, så mycket görligt

är, undviker at införa sådana til Medicine och utom min läst hörande saker. Qvacksalvare-hopen, eller deras, som utan förstånd och grundad insigt i Medicinska vetenskapen, samvetslöst försöka alt hvad de i böcker af hvem som hälst finnes upptecknat om sjukdomars häfvande och botande, är, ty värr! nog stor ändå, utan at jag skal behöfva öka den, eller draga byggnings verke därtil. Hvad Canadensiska växterna angår, så får jag endast här kårteligen nämna: at ju närmare jag i Norra America kom åt Norr, ju mera började myckenheten och antalet af de örter, som hos oss här i Sverige växa vilde, föröka sig: så at straxt Norr om Quebec är fjärdedelen, om ej mera, af de där | vildt växande örter, svenske. En och annan af de växter eller trån, som hade nagon synnerlig nytta eller egenskap, vil jag dock något orda om det följande.

p. 353

Renmåssa (*Lichen Rangiferinus*) växte nog mycket i skogarna här utan för Quebec. Herr GAUTHIER, och åtskillige andre berättade, at då maten ibland blir all för Fransoserna, när de äro på sina långa resor, genom stora skogar, för skinhandelen skul med Villarna, pläga de, i brist af bättre, samla denna mat, koka, och dricka decoc-ten, som skal något mätta. Åtskillige af Fransoserna, som varit til Terra Labrador, hvaräst en myckenhet af Renar finnas, dem Fransoserne och Villarne här i landet kalla *Caribou*, berättade, at hela marken, på de flästa ställen vid Terra Labrador, är öfvertäckt och snöhvit af denna Måssa.

Den 10 Augusti.

Jesuiternas Collegium. I dag var jag til måltids hos Herrar Patres Jesuiterna. Jag hade par dagar förut aflagt besök hos dem, hvarpå den följande dagen Superieuren med en annan af Patribus var hos mig, samt anmodade mig, at spisa i dag middag hos dem. Jag besåg förut Gudstjänsten i deras Kyrka, som gör en del af det huset däri de bo, och är äfven ganska vacker inuti, fast där äro inga bänkar, utan folket nödgas at ligga på knä mäst under hela Gudstjänsten. Ofvanpå Kyrkan är et litet torn

med kläckor uti, samt timkläcka med visare. Huset, däri Jesuiterne bo, är präktigt bygt, och ser förträffeligen | väl ut både innan och utanpå, at det liknar et skönt slott. Det är alt af sten, 3 våningar högt utom vinden, täckt med skifversten, bygt i fyrkant på samma sätt, som nya slottet i Stockholm, med en stor gård midt uti. Storleken är ansenlig, at väl 300 familier kunde beqvämligen få rum däri, fast här nu ej bodde stort öfver 20 Patres; men så äro de dock vid andra tider långt flere, såsom när de komma tillbaka, som äro kringströdde på Missioner i landet. Långs efter hvar byggning eller fyrkant går i hvar våning en lång gång, därest på ömse sidor äro antingen kamrar, salar, eller andra rum för Patres, äfven deras Bibliotheque, Apotheque m. m. alt ganska väl inrättad, så at Patres bo här mer än beqvämt. Utanför är deras Collegium på par sidor omgifvit af en stor Trä- och kryddgård, med alléer och gångar uti. En del af de här befintliga trån äro qvarlämningar af den skogen, som stod här, då staden begynte byggas; eljest äro många frukttrån här planterade, utom det, at kryddgården är full med allahanda växter tjänlige för köket. Patres spisade tillsammans uti en stor sal. Bord stodo rundt omkring vid väggarna, och stolar imellan borden och väggen, men inga ut mot gålfvet. En Predikstol var vid ena väggen, däri en af Patres steg up vid måltiden, at läsa någon gudelig bok; men i dag lästes icke, utan all tiden lemnades til samtal. De spisade här ganska väl. Rätter buros fram til så stor myckenhet, som vid våra största gästabud. I hela denna stora byggningen syntes inga qvinfolk, utan bara Patres, eller ock Fratres, det är, de yngre, som up- ammas, at blifva Jesuiter, hvilka sistnämde voro | de, som tilredde och inburo maten. De gemene betjenterne kommo ej in. Jesuiterne gå här i landet klädde på följande sätt: de hafva alle sit eget hår, och det något kårt: I hjässan äro de rakade, at där är en bar plätt. De äldre hafva calotte af svart kläde, de yngre gå än barhufde inne i husen, eller ock sätta de en nedsläpt hatt på sig. Alle raka bårt skägget, äfven som alle andre Fransoser i Ca-

p. 354

p. 355

nada. Halsduken var svart, och gjordes ofta af sjelfva kragen på råcken. Råcken var en svart lifräck, som dock räckte ned til skorna, knäptes igen tätt til kroppen med knappar frampå, och ofvanför midjan bands den ännu til med et svart band omkring lifvet: nedanföre var han så framtil med knappar hopknäpt, at näppeligen strumporna, utan endast skorna kunde ses. Ofta brukade de toflor i stället för skor. Utanpå lifråcken betjente de sig gemenligen af en kofta, som dock satt tätt til lifvet, och räckte ej väl til knäna. De hade inga sådana kragar som Präster, ej eller halfärmar. Skjort-ärmarne syntes ock icke fram. De äldste hade svarta myssor, nästan til skapnad som en Säckertopp, med svart tofs öfverst, dem de satte på sina calotter.

Här i Canada finnes, utom Biskopen, 3:ne slags andeliga, nämligen Jesuiter, Präster och Barfotade Munkar, eller här så kallade Recollets. Jesuiterne äro väl ofelbart af dessa de förnämste. Man säger ock här gemenligen som i et ordspråk: *pour faire un Recollet il faut un hachet, pour un Pretre un ciseaux, mais pour un Jesuit il faut un pinceau*, at därmed utvisa och urskilja, huruvida den ene öfvergår den andra. Alle Jesuiter äro gemenligen mycket lärde, studera starkt, ganska höflige och öfvermåttan angenäme i sällskap. Det lyser en behaglighet uti alt hvad de göra, så at det ej är under, at de kunna vinna folks hjärtan. De tala ganska sällan om Religions saker, och om det sker, så unfly de gemenligen alt disputerande; i det stället äro de mycket tjenstaktige och villige at gå en til handa, så at om de det ringaste märka, at en uti något mål äskar deras hjelp, eller ock hafver tycke för någon ting, lämna de enom näppeligen tid, at öppna munnen därom, innan de hafva det verkstäldt. I öfrigit är alt hvad de tala mycket lärt och nöjsamt, at tiden ej gärna kan blifva lång i deras sällskap. Bland alla Herrar Patres, jag af denna Orden omgicks med uti Canada, fann jag ej en, som icke hade alla dessa egenskaper, och dem i hög grad. De hafva här i landet stor egendom, dem skänks af Konungen i Frankriket. Om deras präktiga

Collegium och vackra Kyrka här i Quebec är nu nyss talt. Uti Montreal hafva de ock en vacker Kyrka, och et litet täckt hus med en liten dock vacker trädgård där-
intil. De bry sig aldrig om at blifva Pastorer eller Cappellaner i någon församling, hvarken i Städerna eller på landet, utan lämna dessa sysslor och däraf flytande inkomster til Prästerna. Deras enda göromål här i landet är, at omvända Hedningarna, och til den ändan hafva de sina Missionarier ute allestädes. Mäst vid hvar by eller stad, som hörer de omvända Villar til, bor en eller par af Herrar Patr. Jesuiterna, som hade noga insigt. at de omvände Villar icke måga falla tillbaka til hedendomen igen, utan at däremot all deras lefnad må vara Christelig. Sålunda finnes Jesuiter hos de omvända Hedningar i Tadoussac, Lorette, Beccancourt, St. François, Sault St. Louis, och öfver hela Canada, där omvände Villar bo. De hafva äfven sina Missionarier hos de oomvända, så at, om det är någon stor Villarnas by, är gemenligen en Jesuit där, som vid alla tilfällen söker at förmå dem, at omvända sig. Han följer med dem om vintern på deras jagt, där han ofta måste utstå all den besvärlighet, som någon kan inbilla sig, såsom: at vandra hela dagen i snön: at ligga i skogen hela vintern mäst under öppen himmel: at vara ute i elakt och vackert väder; ty Villarna sky ingen väderlek: at ligga i deras kojor, där ofta alt krälar af läppor och annan ohyra, m. m. och alt detta göra Jesuiterne, dels at öfvertala Villarna, at omvända sig, dels för Stats- och andra orsaker skul. Konungen i Frankrike har af Jesuiterna ganska stor nytta; ty de kunna ofta öfvertala Villarna til hvad de vela, såsom, at öfvergifva alt förbund med de Ängelska: at börja krig mot dem: at föra alla sina skinvaror til de Franska: at ej tillåta några Ängelska resa hos sig; med mera dylikt. Men så hafva ock Jesuiterne ej altid så goda dagar härvid: det sker ibland, at då Villarne druckit sig druckna, göra de sig ej samvete, at slå ihjäl de Missionarier, som bo hos dem, dem de då säja vara Spioner: eller ock sedan förebära til ursäkt, at de ej slagit dem ihjäl, utan at det var bränvinet som

gjorde det. Si, detta är Jesuiternas förnämsta göromål här i landet. De gå ej i städer, at besöka de sjuka: de hålla där intet Skriftermål: gå ej på några begrafningar: p. 358 jag har ej eller sett dem följa med | uti Processioner til Jungfru Mariæ och andra Helgons åminnelse. Sällan eller aldrig gå de här i något hus, at få mat, och om de anmodas, at blifva qvar och spisa, göra de det ej gärna, undantagandes på resor. Därföre har jag ock sett i städer, at om de varit qvar tils maten kommit på bordet, hafva de gärna då gått bort; och sker sällan, at de bjudas qvar, emedan man vet, at det merendels är fäfängt; men et glas vin eller annan confiture taga de ibland, dock äfven därtill nödgade. En och hvar finner lätteligen, at de äro likasom utletade och utvalde ifrån alla andra för deras stora genie och besynnerliga egenskaper skul. De hållas ock här i Canada af alla för ganska sluga hufvuden, som mäst gå i land med hvad de taga sig före, och i spitsfundighet öfverträffa alla andra; därföre märkte jag flera gånger, at de äfven här i Canada hade sina ovänner. De antaga sjelfve ej uti sit sällskap andra, än dem de finna hafva stora egenskaper; ty alla dumhufvuden blifva här utskutne: tvärt om göres härtil Präster mäst hvad som kan fås; och än mindre sorgfällig är man om något val, när det skal komma an på, at tilskapa en Munk. De Jesuiter, som finnas här i landet, äro ej här födde, utan alle komma från Frankrike: och antingen de då redan varit Jesuiter, eller om de ock blifvit här i landet gjorde til Jesuiter, har det dock altid skedt af sådana Lärjungar, som från Europa först hitkommit. Många af dem vistas endast några år här i landet, och fara sedan igen tillbaka til Europa. Åtskillige (hvaraf 5 eller 6 sades ännu lefva) födde i Canada, hafva rest öfver til Frankrike, och där p. 359 efter tilbörliga profs | afläggande blifvit Jesuiter; men ingen af dem sades någonsin sedan hafva kommit tillbaka til Canada, utan de hafva alle förblifvit qvar i Frankrike. Hvad orsak och hvad Politique därunder må vara, kan jag ej så just säja. Under mit vistande i Quebec öfvergaf en af Prästerna genom Biskopens tilstödelse sit Prästa-

ämbete, och antog Jesuit-Orden. De andre Prästerne tyckte dock ej mycket därom; emedan det såg ut, som hade han försmått deras stånd. Vid de Församlingar som skatta til Jesuiterna, förrättas dock all Gudstjenst af Präster, dem Biskopen tillsätter: Jesuiterne hafva endast grundröntan däraf. Hvarken Jesuiter eller Präster drifva här någon handel med skinvaror eller annat, utan det hörer alt de handlande til.

Prästernas hus. Efter middagen gjorde jag besök i det så kallade Seminarium, eller där Prästerne bo alle tilsammans. De hafva här sit afskildta hus, bygt af sten, stort, med gångar och rum på sidorna: flere våningar högt: en härlig trädgård låg där bredevid full af åtskilliga slags fruktträn, samt af hvarjehanda köks-frukter, jämte alléer och gångar at spatsera på. Utsigten från denna trädgård var af alla jag här såg den täckaste. Herrar Präster af Seminario gåfvo ej stort efter Herrar Patres Jesuiterna i höflighet och angenämt omgänge, så at jag i deras sällskap förnötte tiden med mycket nöje.

Prästerne äro det andra slaget af andeliga här i landet, hvilka ock tillika göra däraf det största antalet; ty de fläste Kyrkor i städerna, så väl som alla Landt-Församlingar, då de omvän|de Villar undantagas, betjånas alt af Präster. De sades ock äfven hafva några få Missionarios. Här i Canada äro 2:ne Seminarier, nämligen i Quebec och i Montreal, som hvardera hafva sin Superieur, utan at den ene i någor mätto står under den andra. De Präster, som höra til Seminarium i Montreal, äro alla af den H. SULPICII Orden, och betjena allenast Församlingar, som ligga på ön Montreal, och staden af samma namn inberäknad; men alla de öfrige här i landet förestås af dem, som komma från Seminarium i Quebec. De förre, eller af SULPICII Orden, är alle hemma från Frankrike, och försäkrades, at man ej ännu låtit någon infödd i Canada få insteg här vid den samma; men i Seminario i Quebec utgöra de här hemma i landet födde största delen. At upamma tjenlige ämnen af landsens barn härtil, äro så väl i Quebec som uti St. Joachim Scholor, däräst ungdomen

p. 361

undervises i Latin och andra til samma ämbete hörande studier och vetenskaper. Det sades, at ock de ej altid voro så nogräknade i valet härvid, utan ofta skola sådane tagas därtill, som ej hafva så särdeles skicklighet. I Latinska språket tyckes en del ej hafva gjort så synnerliga framsteg: ty oansedt nästan all Gudstjensten förrättades af Prästerna på Latin, och fast de dageligen läste flitigt sit Breviarium och andra böcker i samma språk, hade dock en stor del rätt svårt före, at tala det samma. Alla Präster, som kommo från Seminarium i Quebec, ordineras af Biskopen i Canada. Prästernas klädebonad härstädes skiljes i synnerhet från Jesuiternas däri, at de bära kragar, antingen hvita eller ljusblå. När de vo|ro på resor, förde de altid med sig sit Breviarium i en liten skinpåse, den de hängde på halsen eller på armen, läste som oftast däri, så at det tycktes, som hade dem varit föreskrefne vissa stycken därutur, at hvar dag läsa. Bägge Seminarierne här i landet hade ganska stor egendom, som blifvit dem skänkt af Konungen. Det i Quebec sades hafva öfver 30000 Livres inkomst om året. Hela landet på W. sidan om Laurentii elf från Staden Quebec ända ned til Baye St. Paul, hörer alt Prästerna eller det sistnämde Seminarium til. Sammaledes hade de på åtskillige andra ställen här i landet stora egendomar. De lämnade ut landet för en viss arlig grundränta til hvem som hälst där ville sätta sig ned, i hvilket sedan barn efter barn kunde sitta orubbad, så länge han betalte hvad han i köpebrevet förbundit sig til at årligen ärlägga. Gemenligen skattades för en jord af 3 arpents bredd, och 30, 40 eller 50 arpents längd, om året en ecus, samt par höns, jämte något litet annat. På de ställen, där tjenlige vattenfall voro, hade Prästerne låtit bygga vatten- eller Sägqvarnar, hvaräst de genom Qvarntull och bräders sågning samlade årligen vackra penningesummor. Seminarium i Montreal är ägare af all den jord bemälte stad står på, tillika med hela ön Montreal. Mig försäkrades, at det i grundränta så af staden, som af landet däromkring på nyssnämde ö hafver årligen öfver 70000 Livres, utan at

räkna det de få för Mässor, Dop, Skriftermål, Giftermål, Begrafningar, etc. Alla de penningar och inkomster, som inlupo för grundräntan, kommer Seminarierne til, utan at Prästerne på landet på det ringaste däraf, och som Semi|narium uti Montreal, som består endast af 16 Präster, p. 362
 få mera penningar om året, än det behöfver, så sändes en summa däraf årligen öfver til Frankrike til deras hufvud-Seminarium. Den grundränta, som inflöt för Seminario i Quebec, användes dels til Prästernas behof i Seminario, dels at underhålla en hop ynglingar, som upammades til Präster. De Präster, som bodde ute på landet vid deras Församlingar, hade sit underhåll af den tionde de fingo af sina åhörare, utom det de hade särskild betalning för sjukas besökande, giftermål m. m. På de ställen, där Församlingarne voro små, och inkomsten knapp, fingo de af Konungen ärsättning uti det dem feltes. När någon Präst på landet blef gammal och meriterad, fick han stundom flytta in til staden til Seminarium, at där bo i sina öfriga dagar. Hvert Seminarium har frihet, at tillsätta Präster på det land, som det är ägare af; men på alt det andra tillsätter Biskopen allena Präster.

Barfotade Munkar utgjorde den tredje Orden af de andeliga här i landet. Af Fransoserna kallades de **Recolets**, och af andra **Franciscaner-Munkar**, emedan de följa den Hel. Francisci reglor. De hafva här i Quebec et tämmeligen stort och någorlunda vackert hus däri de bo, jämte en vacker Kyrka, däri de förrätta all sin Gudstjenst, samt en stor skön trädgård där bredevid, den de sjelfve flitigt bruka. Mäst på samma sätt är deras inrättning så i Montreal som i Trois Rivieres. De äro ej sorgfällige om, at utleta til denna Orden de slugaste hufvuden, utan därtil tages hvad kan fås; de bry ock ej sit hufvud med mycken lärdom, och försäkrades, at | de, sedan de fått Munke-drägten på sig, sällan studera något, at förkofra sig, utan merendels glömma bårt det lilla de lärt förut. Deras klädebonad är en lång svart kolt af groft kläde, som räcker ned til hälarna. Baktill vid kragen af denna kolt hänger myssan, som en påse fastsydd, den de draga p. 363

öfver hufvudet, då det är elakt väder. Desse myssor likna aldeles de häng-påsar, som våra Fruentimber nu bruka på deras kåpor, hvilken sed förmodeligen först kommit från dessa Munkar. På hufvudet hafva de små callotter: håret rundt omkring hufvudet är kårt, räcker endast midt mot öronen. Om midjan hafva de bundit et smalt hamprep, som går några gånger omkring kroppen: om Sommeren gå de barbenta med trä-skor under fötterna, dock at hela bara foten synes ofvanpå skon: men om vintern hafva de strumpor. De bruka inga skjortor af linne, utan en ull-skjorta eller ylletröja närmast kroppen. När de gingo i någon Procession, hängde de utan på kolten en svart kåpa, som råkade in mot medjan. Om natten ligga de ej gärna i någon säng, utan gemenligen på en matta eller något annat hårdt på galfvet; fast jag dock sedt dem stundom hafva någorlunda försvarliga sängar. De hafva här i landet ingen egendom, emedan de hafva gjort fattigdoms löfte, utan de lefva af bara allmosor, som folket gifver dem. Til den ändan hafva de sina Fratres eller unga Munkar, som gå med en säck omkring i husen, och begära nu det, nu något annat af hvad de behöfva, som ved, bröd, kött etc. På landet hafva de ingen Församling, dock sades de ibland vara Missionarier hos Villarna; men

p. 364 uti hvar Fästning, | där det finnes 40 man, håller Konungen alltid en af dessa Munkar i stället för Präst, hvilken där förrättar Gudstjensten, håller skriftermål, utdelar Nattvarden, m. m. En sådan har da af Konungen därföre fri mat, husrum, uppässning, och hvad han behöfver, samt dessutom 200 Livres om året i lön. Halfparten af dessa penningar sänder han til det Communitet, hvarifrån han är, nämligen, antingen til Quebec eller Montreal, och den andra halfparten använder han til sit behof. På Konungens skepp brukas ock gemenligen ej andra Präster än desse Munkar, hvilka därföre här ansågs som Konungens folk. Ibland, då någon Pastor på landet dör, och man i hast ej får någon Präst därtill, skickas en af dessa Munkar dit ut at förrätta Gudstjensten, til dess en ny Präst hinner ordineras. En del af dessa Munkar komma från Frank-

rike, och en del göras af de i Canada infödda. Andre Munkar än desse finnes ej här i landet, undantagandes at någon Augustiner- eller annan Munk ibland kan följa hit med Konungens skepp; men han går ock strax med dem bårt igen, och blir ej här qvar.

Den 11 Augusti.

Nunne-Klöstret utanför Quebec. Om morgonen spatserade jag tillika med Medicus Regius Mons. GAUTHIER utom staden, dels at söka örter, dels at bese det Nunne-Klöstret, som är belägit et litet stycke från Quebec. Detta Klöster, som är prägtigt byggt af sten, ligger på et behageligt ställe, med åkrar, ängar och lundar omgifvit, hvar ifrån både staden Quebec och Laurentii flod nog väl kunna ses. Et Hospital | inrättadt för gamla fattiga, krympligar, m. m. gör här en del af Klöstret, det samma är delt i 2:ne Salar, nämligen en för manspersoner, och den andra för qvinfolk. Nunnorne uppassa bägge slags könen, dock med den åtskilnad, at de endast för manspersonerna laga mat, bära den in til dem, gifva dem medicamenter, och taga maten af bordet, samt lämna de öfriga sysslor, at här förrättas af manfolk, men i qvinfolks salen draga de omsorg om all uppassning. I det öfriga var inrättningen här med sängar etc. likadan med den i det förr beskrefna Hospitalet i Quebec. At bevisa mig en särdeles gunst, hade Biskopen på General Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERES begäran, äfven lämnat mig tilstånd, at gå in i detta Kloster, dit eljest ingen mansperson utom hans lof får komma, och hvilken heder ganska sällan någon vederfares. Jag fördes i följe med Herr GAUTHIER af Abbedissan härin i mäst alla deras rum, och beledsagades af en stor skara Nunnor. Mästa delen af dem, som äro här, äro af adelig härkomst. En, som fölgde mig, var en Gouvernants dotter, hade mycken air med sig, och ansenlig längd. En stor del af Nunnorna voro gamle; men så voro ock många ännu unge, och sågo mycket väl ut. Alla i detta Klöstret tycktes hafva mycket mera behaglighet med sig, både i

tal och åtbörder än i det förra Klöstret. Rummen voro här indelte på samma sätt som i det förra, endast at de i deras säng-kamrar hade något mera meubler, nämligen sängen med blått sparlakan före, 2:ne små Bureaux och et litet bord imellan dem, par stolar, några bilder på väg-garna, men ingen spis eller järn-ugn i något rum. På p. 366 min | frågan därom, gafs til svar, at de måste på alt sätt späka sin lekamen; men uti de rum eller salar, där de spisade tilsammans, där de arbetade om dagen tillhopa, och där de lågo, då de voro sjuke, voro alltid järn-ugnar. Antalet af Nunnorna härstädes är ej visst, dock såg jag här en vacker skara. Här voro åtskillige, som lärdes och undervistes i det, som hörde til deras Kloster-Orden. Desse voro de, som hade angifvit sig, at vela blifva Nun-nor, och nu skulle pröfvas. De hade här ock små flickor, dem deras föräldrar hitsändt, at undervisas af Numnorna i sina Christendoms stycken, så väl som i andra Frun-timmers idrotter; och då de dem lärt, tagas de af för-äldrarna hem tillbaka. Detta Kloster ser på långt håll ut likt et Palais, och sades vara instiktat af en Biskop, som äfven här skal ligga begrafven i en Chor i Kyrkan. Vi botanicerade något förr middagen på ängarna, som lågo där i nägden, gingo sedan vid middagstiden tillbaka til Klostret, där vi spisade hos en Pater RECCOLIER, en gam-mal hederlig man, som här förrättade Prästesysslan. Ma-ten, som frambars, var alt af Nunnor tilredd, och bestod alltid i så många och särskildta rätter, som vid en stor Herres bord kan finnas: likaledes inskänktes vin af flere slag. Bland de mångahanda confiturer, som vid slutet af måltiden framsattes, voro äfven desse: hvita Canadensiska Valnötter insyltade i Säckar, Päron och Äplen insyltade i Säckar eller Säckersirap, Äplen förvarade uti Spiritu vini, små Citroner från Americanska öarna, insyltade i Sacker, Smultron insyltade i Säckersirap, Roten af Ange-lica insyltad i Säckar. Detta Klostret | sades hafva tämme- p. 367 ligen stora inkomster: hade ofvanpå huset et litet torn med kläcka uti. När man eftersinnar hvad stora trakter af land här i Canada äro bårtskänkte och lagde under

dess flere Kloster, Jesuiter, Präster och åtskilliga Herrskaper, lærer Konungen ej lämnat mycket qvar åt sig sjelf.

Hallon, våra vanliga, växte ganska mycket på sidorna af åker- elfs- och bäckes-backar, så at deras qvistar ibland voro häraf helt röda. De voro nu til en stor del mogne. Desse bär voro en bland de frukter, som sattes fram på bordet på talrikar som en desert straxt efter måltiden, och då ätes antingen som de lågo på tallriken, eller i söt mjölk lagde, och Säckar därtill rifvit. Eljest förvarades de ock til samma behof til vintren sålunda, at Säckersirap slogs öfver bären, som blifvit lagde i glasburkar.

Rönn var nog allmän i skogarna.

NordOstänvädret hölts före af alla, at vara här på orten det mäst genomträngande. Ganska många, äfven af de förnämsta, försäkrade mig, at om vintern då NO vädret blåser starkt, tränger det sig så igenom nog tjocka murar, at hela väggen på inra sidan af huset öfverdrages med snö eller en tjock rimfrost, ja, at om någon då sätter et ljus på denna inra sidan vid en tunnare mur mot förenämde vädersida, skal det nästan vela blåsas ut. Detta vädret gör, at stenhus och korsstenar på NO sidan taga snart skada. så at muren där skifrar sig sönder, och leret samt kalken lassa och falla bårt, hvarföre de äro ofta | p. 368
nödsakade, at på den sidan laga om husen. Nordan och Nordost väder hålles ock här för de aldrakallaste; om sommaren förer NO vinden gemenligen rägn med sig.

Skilnaden imellan Climatet i Quebec och Montreal sades enhälligt af alla vara nog stor: i Montreal är ofta hel annan vind och väderlek än i Quebec. Vintrarne äro ock där på långt när ej så kalla, som på sistnämde ort. I Montreal växa ganska sköna Päron; men här i Quebec vela de ej fort, utan trädet fryser ofta bårt om vintrarna. Gemenligen rägnar mera om året i Quebec, och Våren kommer där senare samt Vintren tidigare än i Montreal; däremot mogna om sommaren alla frukter en vecka eller mera förr i sistnämde ort.

Den 12 Augusti.

Efter middagen begaf jag mig tillika med min betjent Jungström utom staden, at blifva ute på landet i par dagar, til at desto bättre få se, hvad örter här i skogarna funnos, och huru det såg ut ute på landet. At vi måtte desto bättre komma fort, hade General Gouverneuren Marquis LA GALISSONIERE sändt efter en af **Villarna** i Lorette, som skulle följa oss, och visa oss vägen, samt nämna för oss hvartil Villarne bruka de örter, som här växa vildt. Denne var en född Ängelsman; men hade för 30 år tillbaka blifvit til fånga tagen af Villarna från Lorette, då han ännu var en gässe, och af dem uptagen för barn i stället för någon af deras anhörige, som blifvit p. 369 dödad af fienden. Han hade alt sedan den tiden | ständigt varit hos dem, antagit den Catholska läran, gift sig med en Vilska i samma by, klädde sig nu som de andre Villar, och kunde väl tala Ängelska och Fransyska, utom flere slags Vilska språk. Til närmare uplysning i hvad nu sagt är, vil jag endast här kårteligen nämna, at **Villarnas sed** i Norra America gemenligen är, at uptaga för barn de fångar de få i krig, i stället för någon af deras anhöriga de misst, då fången far samma förmoner, som den döde haft, och anses nu som närmaste blodsförvandt. I krigen imellan Fransoserna och Ängelsmännerna här i landet hafva de Villar, som äro Fransosernas alierade, tagit många fångar i de Ängelska Nybyggen af bägge könen, dem de sedan uptagit för sina barn, och gift med Villar och Vilskor i deras egna byar. Häraf sker, at Vilska blodet här i Canada nu för tiden är mycket utblandad med Europæisk, så at en stor del af de Villar, som nu lefva, föra til en del sin första uprinnelse från Europa. Det är ock märkvärdigt, at största delen af de Europæiske fångar, som de sålunda genom krig tagit och införlifvat bland sig, i synnerhet om de varit unge då de fått dem, aldrig sedan velat gå tillbaka hem til sin födelse-ort, fast deras föräldrar och andre närmaste anhörige varit hos dem, och sökt förmå dem därtil, och det äfven stått i

deras frihet; utan de hafva utvalt den Vilska fria lefnaden framför at bo bland sina egna de Europæiska, antagit Vilska kläder, och i alt rättat sig efter Villarna, så at det varit svårt at skilja dem åt, endast at de varit något hvitare til kroppen och hyen. Man har ock åtskilliga exempel, at äfven Fransoser af sig sjelfva gifvit sig ihop med | Villarna, och antagit deras lefnadssätt; men tvärt om har föga händt, at någon af Villarna gifvit sig ihop med de Europæiska och antagit deras lefnadssätt; utan om kriget gjort dem til Europeernas fångar, hafva de dock altid sökt tillfälle, at komma hem til sina, fast det ock varit flera år efter deras fångenskap, och fast dem blifvit lämnade alla de friheter som en Europé någonsin fått njuta. p. 370

Landet, där vi i dag vandrade fram, var mäst öfveralt upodladt antingen til åker, äng eller betesmark. Mäst allestäds viste sig hus och gårdar, härliga åkrar, sköna ängar. Det var närmast staden nog slätt, genomskurit här och där af någon bäck med klart rinnande vatten. Vägarna ganska goda, breda, släta, med diken å ömse sidor, där jordmon var lågländ. Längre från staden började landet mer och mer bära upföre, och det til en ansenlig högd, bestod af den ena afsättningen efter den andra. Desse högder voro dock nog släte, mäst utan stenar, hade ofvanpå en god, rik jord; men litet därunder merendels af den här öfver alt befinteliga svarta kalkskifvern, som skifrar sig i ganska små lameller, och vittrar sönder i dagen. Somlige strata däraf lågo horizontelt, andre perpendiculairt, eller at den ena kanten vändes up, och den andra ned. Jag har äfven sett på flera andra ställen här omkring Quebec, at denna kalkskifver står så på borst. Alle desse högder voro upbrukade. Jag såg på dem här och där vackra Kyrkor, stora härliga åkrar, sköna och välbygde gårdar. Ängarna lågo mäst nedanföre i dälderna, dock voro äf|ven somlige på högdena. Härifrån var en skön prospect; åt Öster låg Quebec, hvilket syntes hit ganska väl, et stycke af Laurentii flod kunde ock ses. Längre bårt på SO sidan af samma flod p. 371

viste sig en lång ked af höga bärg, som gick merendels paralelt med bemälte flod, dock många mil från den samma: åt Väster igen et stycke från dessa högder, slötos backarne med en annan ked af ganska höga bärg, det ena mäst bredevid det andra, som likaledes gingo merendels i en parallel linea med floden, eller ungefär från S til N. Desse höga bärg bestå af gråbärg af flere stenarter tilhopa satte, hvarom mera längre fram. Af dessa tyckes et bevis kunna tagas, at kalkskifvern är lika gammal som gråbärgen, och ej i senare tider tilkommen; ty här stå desse ofanteligen stora gråbärg öfverst på dessa högder, som bestodo af den svarta kalkskifvern.

Hårdvalls-ängarne i Canada äro härlige, och vida öfverträffa dem, som jag sett omkring Philadelphia samt i de Ängelska Nybyggen i Norra America. Ju längre jag i detta landet kom åt Norr, ju härligare ängar, och ju tätare och utvaldare gräsväxt på dem. Det är likasom den Allvise Skaparen hade därmed velat finna bot för de långa vintrar. Här bestod nästan gräsväxten på alla hårdvalls-ängar af lika och samma växter, nämligen af en fin och mjök variation af *Poa (angusti-folia)* Panicula diffusa, spiculis quadrifloris pubescentibus, culmo erecto tereti. Linn. Flor. 81. ty Spiculæ voro antingen tri- eller quadrifloræ; men minimæ, at en kunnat snart taga den för en *Agrostis*: och i öf|rigt voro semina basi pubescentia. Den andra växten, hvaraf gräset på ängarna bestod, var *Trifolium pratense album* C. B. Desse 2:ne gjorde nästan allena all hö-växt på ängarna, stodo täta och tjocka, samt *Poa* nog lång, men ganska fin. Ned vid roten af *Poa* öfvertäktes all marken af den hvita Väplingen. En finare och tätare växt på ängar kunde näppeligen önskas, än här fans. Mäst alla ängar hade fordom varit åkrar, som klarligen kunde ses däraf, at de än lågo i fåror. De kunna ej slås här mer än en gång om sommaren; emedan Våren kommer mycket sent. Nu höllo de som bäst på, at slå och bärga in höet, och sades, at början därmed skedt ungefär för en vecka tillbaka. Det sker på följande sätt: Liarne äro af samma beskaffenhet, som våra vanliga sven-

ska: karlar slå, qvinfolk räfsa: af bägge könen ses på ängarna lika mycket. Höet vändes, såtas etc. på samma sätt som hos oss, endast at verktygen äro något skiljak-tige; ty Räfsorne äro til hufvudet kårtare än våra, hafva pinnar på ömse sidor, at det är lika hvilken sida af hufvudet vändes ned, och äro äfven plumpare gjorde. Med dessa räfsas höet i strängar, då det är nyss slagit; men än mera brukas sådana tjuvvor eller grepar, som jag beskrifvit vid höbärgningen i Ängland i Tom. 2. p. 37. endast, at desse i Canada voro af trä. Desse äro nog behändige; men här begicks det felet, at de bruktes mäst allena, då höet sattes i vålmar at föras från ängen, och Räfsorna glömdes därvid aldeles bårt, hvarigenom sker, at mycket af det slagna höet lämnas kvar på ängen, emedan höet aldrig med tjufvor kan samlas så väl och grant tilhopa som | med Räfsan. På ängarne syntes inga tufvor. Det i vålmar hopsatte torra höet bårtfördes med kärror, som merendels hade stackuga skrindor eller häckar på hvardera sidan: hövagnar med 4 hjul, och höskrindor med medar under, såg jag här aldrig brukas vid höbärgningen. Hö-kärrorne drogos antingen af hästar eller oxar: hästarne äro spände gemenligen 2 i bredd. Oxar spännas ock 2 i bredd, och draga här alltid med hornen men aldrig med bogarna. På en stor del ängar voro lador. Eljest fördes det hem til gården. På sankä ängar bruktes kägelformiga höstackar. Merendels voro inga gärdesgårdar omkring ängarna; ty boskapen gick dels i beteshagar, dels på betesmarker åt en annan sida af skogen, och var där det behöfdes, med vall-hjon försedd.

p. 373

Åkrarne voro nog store. Ingenstädes märktes något dike, fast de ofta väl på somliga ställen behöft sådana. De voro alle lagde i smala ryggar eller uphögningar med får imellan, ungefär 4 eller 5 alnar imellan hvar fåra. Perpendiculaire högden midt på ryggen mot botten af fåren var vid pass en half aln, näppeligen mera. Det är alt vårsäde, som här brukas. Aldrig sås här något om Hösten; emedan kölden dödar det om vintern. Mäst var agnhvete, som här var sått. Här sågos ock tämmeligen

stora ärtland: äfven nog Hafre, på några ställen Råg, likaledes somligstäds Korn. Kål, Pumpor och Meloner fans mäst vid hvar gård. Åkrarne såddes ej alla år, utan lämnades hvart annat i träde; men trädet var sådant, at det ej plögdes någon gång hela sommaren, utan ogräsen p. 374 hade frihet at växa därpå, dock med det förbehåll, at boskapen gick där hela sommaren i bet. Inga renar ut på åkern, utan endast vid sidorna, Som gårdarna voro enstakade, så hade hvar landtman sin åker och äng särskildt för sig; ty här visste ingen hvad tegskifte var.

Gärdesgårdar viste sig i dag alt för mycket; ty som hvar gård var enstakad, och hade sin åker och äng särskildt, och gårdarne voro ej af mycket stort utsäde, så förorsakade detta en ganska stor myckenhet af gärdesgårdar til skogens utödande. Det gick ännu an så länge landet var nytt och tilgång fans på en nästan öfverflödig skog; men som ingen tänkte på, at sparsamt hushålla med en så ädel skatt, så lærer det blifva svårare här i framtiden, at få sin jord väl hägnad. Skogen var ock redan på många ställen, hälst närmare til staden, så uthuggen, at då de gärdesgårdar, som nu stå upsatte, hinna blifva nedrutnade, lära de här se sig nödsakade, at börja plantera häckar; en ting, som de ej ännu lära drömt om. En lycka blir då för dem, at här växer en myckenhet af Tuppspår-Hagtorn (*Crategus coccinea*) hvilken likasom står tilreds, och utbjuder sig härtil allestäds på de torraste och magraste backar rundt omkring; lycklige, om de nu i tid begynte tänka därpå. Gärdesgårdarne voro nu nästan alle af en och samma art. De bestodo alle af *Thuya occidentalis*, den de klufvit sönder til storlek som gärdes-trådor, men endast af 6 eller 8 qvarters längd. Desse stöttes med ena ändan ned i jorden tätt utmed hvarandra, och sålunda lodrätt. Vid öfra ändan voro de fästade med p. 375 horisontelt liggande stänger, som gingo antingen på ena eller bägge sidorna om de lodrätt stående gårdsletrådor, och vid hvilka de som oftast bundos fast med vidjor af Ask eller något annat trä. Inga stöder voro här satte på sidorna, eller någre stolpar, at göra gärdesgården sta-

dig. Sådana voro nästan alle de gärdesgårdar jag denna och de följande dagar i så stor myckenhet såg. Någon enda var dock gjord mäst som våra så kallade fällkedjor (se figuren på dem i min Bohuslänska Resa p. 284) endast at stolparna här voro stötte ned i jorden. Förenämde *Thuya* sades vara af alla trån här på orten det aldrabästa til sådana gärdesgårdar; emedan intet trä så står mot rötan i jorden som detta, hvilket på sådana ställen kan härda ut en hel mans ålder.

Husen på landet voro både af sten och trä. De af sten voro icke af tegel; ty här voro ännu inga tegelbruk af värde; utan de hade merendels tagit därtil sådana stenar, som funnits närmast i nägden, hvilka gemenligen voro den svarta kalkskifvern. Då denne togs inuti fasta bärget, var han ännu fast och god at mura med. Han skifrade sig väl efter någon tid, men det hade dock intet at betyda; ty han satt lika väl fast i väggen, och föll ej sönder. I brist af denna betjente de sig af kalk- eller sand- ja ock af gråstenar härtil. Väggarne på stenhusen voro nog tjocke, gemenligen en aln, sällan eller aldrig därunder. På kalk var tilgång mäst öfver alt. Men de måste hus voro ännu af trä, antingen hvitlimade och kalkslagane utanpå, eller icke. Stäckarne i väggen fältes i hörnen af byggningen tilhopa utan utstående knutar, eller som vid våra träkyrkors hörn gemenligen vanligt är; dock lämnades vid fogningen inga tänder eller hakar kvar, at hålla stocken fast, det han ej måtte rasa eller vrängas ut; utan en dymbling sattes lodrätt genom knuten, at hålla honom stadig. Ingenstäds voro väggarne myssjade, fast måssa nog kunnat fås i skogen; utan ler var smetadt i dess ställe i såten och springorna. Sällan var något hus öfver en våning högt. **Fönstren** suto altid på inra sidan i väggen, och nästan aldrig på den yttra, om man ej hade dubbla fönster. Rutorne voro fästade i trä med kitt, och aldrig i bly. Här närmast staden brukades fönster af glas mäst öfver alt; men längre bårt betjente de sig merendels af papper i dess ställe. Vid fönsternas öppnande brukades hakar, hvarpå de gingo, som hos oss. **Gålfven** voro af

p. 376

trä, somligstads ock af bara ler. **Mellantaket** hvilade på 3 eller 4 stora tjocka sparrar, bestod af et, eller ock ibland af 2 hvarf bräder på hvarandra, aldeles utan någon mossa, näfver, mull eller annan fyllning därpå, så at den mästa värman utan särdeles hinder gick sin väg bårt. I stugan var antingen spis eller ugn at värma den med: eller ock både spis och ugn tillika; **spisarne** bygde som våra små vanlige hörn-spisar, sällan upmurade af tegel, utan af sådan sten, som i nägden fans; och där den var idel kalksten, hade de dock utsökt några gråstenar, dem de satt närmast eldstaden. **Ugnen** var til skapnad en oblong, gjord antingen hel och hållen af järn, ungefär 6 kvarter lång, eller litet mindre, 3 eller 4 kvarter hög, och vid pass 3 kvarter bred, hvilka järn-ugnar götos alla vid järnbruket i Trois p. 377 Rivieres; eller voro de af tegel eller sten, ej stort | större än järn-ugnen, dock at botten ofvanpå dessa sten-ugnar alltid bestod af en järn-häll: bägge desse ugnar stältes ut på gålfvet, från hvilka röken leddes genom en järn-tub eller pipa til korsstenen på spisen. Om somrarna togos de gemenligen bårt och sattes i förvar, på det så mycket mera rum kunde ärhållas i stugan. Ingen visste här hvad spjöld var, hvarken vid spisar eller ugnar, utan all värman gick fritt up genom korsstenen. Detta gick någorlunda an i et nyss uptagit land, där ännu en ymnighet skog finnes; men efter några få år lära de blifva tvungne, at glömma bårt Frankrikes eldstäder, och vara glade de få spjöld, om de annars i et så kallt land, som Canada, vela hafva någon sticka skog kvar. **Yttre taken** voro nästan alltid mycket brante och stupande, antingen Italienske, eller ock med gafvelväggar; ty bägge brukades. De voro gemenligen täckte med långa bräder, ej lagde som vanligt är med ena ändan up mot kroppåsen, och med den andra ned på takbandet, utan de lågo horizontaliter eller tvärt öfver taket, så at den ena ändan vände sig til den ena gafveln och den andra til den andra. Hvert bråde täkte med nedra kanten eller brädden öfver det näst därunder och nedanför liggande brädets öfra kant, på det rägn ej skulle tränga sig igenom. Spåntak brukades ej; emedan

de höllos vara mycket benägne at fatta eld, hvarföre de i Quebec voro aldeles förbudne. Halmtak sågs sällan på mangården; men fähusen och sädesladan voro gemenligen täckte därmed; och hvaräst de brukades, voro de merendels mycket höge och brante. I mangården hos hvar bonde funnos gemenligen 3 rum med | eldstad försedde, nämligen kök och 2 kamrar, eller kök, stuga och en kammare. **Bakugnen** var ingenstädes inne i stugan, utan alltid på gården för sig sjelf, upmurad antingen af tegel, som dock var ganska sällsynt; eller af sådana stenar, som i nägden kunnat fås, med ler starkt öfversmetade; eller ock af bara ler, som var aldramäst brukligt. Ofvanpå voro de täkte med bark, eller med något annat tak. **Fähusen** och **Sädesladan** voro mest bygde på det sätt, som i Upland och Västergyllen på bondgårdar brukeligt är; dock voro sädesladorne på de flästa ställen aldeles sådane, som de äro beskrefne och afritade i min Bohuslänska Resa p. 260.

p. 378

Om aftonen kommo vi fram til Lorette, där vi togo härbärke hos Patres Jesuiterna.

Den 13 Augusti.

Om morgonen bittida fortsattes vår resa in åt skogen til de höga bärgen där voro, at se, hvad sällsynta växter och annat där kunde finnas. Landet var i början mest jämt, öfveralt med tjock skog beväxt, undantagandes där någon måssa eller morass stötte til. Nästan halfparten af de växter här funnos voro sådane, som äro allmänne i våra skogar och morass i Sverige.

Villa Kersbärs trån funnos här af 2:ne slag, som dock endast lära vara varieteter, fast de likväl i et och annat äro nog skilde. Jag har i min dagbok skildt dem åt genom följande namn: den ena kallas *Cerasus foliis ovatis serratis, serraturis profundis fere subulatis, fructu race|moso*: af Fransoserna i Canada *Cerisier*. Den andra heter *Cerasus foliis lanceolatis crenatoserratis acutis, fructu fere solitario*. Bägge voro nog allmänne i skogarna här i Canada: Bägges bär voro röde; den förras smakade, som

p. 379

våra Häggbär, voro hopdragande, och fastnade i halsen, så at en hade svårt at svälja dem; men den senares bär hade en behagelig syra, och voro af en angenäm smak.

Helleborus trifolius växte ganska allmän och i stor myckenhet uti skogen. På många ställen öfvertäkte den allena all marken. Den älskade hälst, at växa i skogen på måssiga, dock ej alt för våta ställen, och hade til sina kamrater *Oxalis acetosella* och *Circeæ alpina*. Dess frön voro nu mogna; men största delen af denna *Hellebori* stånd hade inga frön. Denna växt kallas öfver alt i Canada af Fransoserna *Tissavoyanne jaune*. Dess blad och stjelkar brukades af Villarne, at sätta en vacker skön gul färg på hvarjehanda deras af beredda skinn gjorda arbeten. Fransoserne, som detta lärt af dem, färga både ylle och annat gult med denna ört.

Vi vandrade sedan med mycket besvär up för et af de högsta bärg här voro; men jag blef efter upkomsten och trågit letande nog harmsen, då jag ej fant här andra trän eller örter, än dem jag förr ofta sett här i Canada. Bärget, som var med en hög skog öfverväxt, lämnade oss ock ej det nöjet, at kunna från dess topp hafva en fri utsigt öfver det omkring liggande landet; så at, ehuru detta bärg uphöjde sig öfver alla andra, hade vi dock så
p. 380 godt som ingen ting för | vårt mödosamma klifvande. De trän, som här växte, voro *Carpinus ostrya*, Americanska Almen, Rödblommiga Lönnen, Såcker-Lönnen, Brännsårs Lönnen (hvilken ännu ej är beskrefven), Bök, vår vanliga Björk, Såcker-Björken (*Betula nigra*), Rönn, Canadensiska Granen kallad *Perusse*, *Viburnum dentatum*, Ask. De näst ofvanföre villa Kersbärs trän, som kallas Cericier, samt *Taxus baccata*.

Myggor funno vi til större myckenhet i skogen, än vi önskat. Efter deras bett blef fullt med knylor, så at en hade mycken svårighet, at kunna raka sig. De som bo i Lorette Patres af Jesuiterne sade, at det säkraste præservativ mot dessas anfall är, at smörja sig väl med fett öfver ansigtet och de bara ställen på kroppen; och

det bästa bot mot deras bett, at strax efter det de bitit, tvätta stället med kallt vatten.

Om aftonen kommo vi tillbaka til Lorette, sedan vi noga upteknat och beskrifvit de växter af något värde, som vi i dag blifvit varse.

Den 14 Augusti.

Lorette är en by belägen 3 Franska mil från Quebec, åt Väster, som bebos mest af bara Indianer af Huronska folkslaget, hvilka blifvit omvände och antagit den Romersk-Catholska läran. Byen ligger brede vid en liten å, som där häfver sig ned för en klippa med et stort brusande, och sätter en Såg och en Mjölqvarn i rörelse. I forna tider och då den där ännu varande äldre Pater af Jesuiterna kom dit, bodde alle Villarna i deras vanliga kojor gjorde lika som Lap|parnas; men sedan hafva de lagt bårt den seden, och börjat rätta sig i husbyggnad efter Fransoserna. Nu för tiden hade alle Villar som här bodde, hus bygde som Fransosernas stugor, några få af sten, men de mästa af trä. Uti hvart hus voro 2 rum, nämligen stugan de lågo uti, och köket utanföre. I stugan stod en liten ugn af sten med järnhäll ofvanpå täkt, på det här i Canada brukeliga viset. Vid väggen hade de sina sängar, däri ej brukades flera sängkläder, än dem de gingo uti om dagen: äfvenleds sågo deras käril och annat de hade nog eländigt ut. Här är en skön Kyrka, fast den är liten, med torn på ändan och kläcka däri. Tornet är spitsigt, något högt, och täckt med hvitt eller förtent bläck. Denna Kyrka skal til skapnad och andra indelnningar vara likadan med den bekanta Santa Casa i Loretto i Italien, hvadan ock denna orten fått sit namn. Straxt vid Kyrkan är et stenhus för Prästerna, som här äro 2 Patres af Jesuiterna, hvilka beständigt bo här. Här hålles Gudstjenst lika flitigt som på andra ställen i de Catholska Kyrkor, och var et nöje at höra med hvad färdighet och behagelig röst Villarne, men i synnerhet Vilskorne, sungo hvarjehanda andeliga Psalmer i deras egit språk. De vil-

lar, som här bo, kläda sig mäst som andre Indianer här i landet, dock hafva manfolken gärna en väst eller sådan tröja som Fransoserne; men qvinfolken hålla sig strängt efter samma klädedrägt, som de andre Indianskor här i landet. Desse Villar äro namnkunnige därföre, at de för lång tid tillbaka, och deras förfäder vid Christendomens antagande, gjort Gudi et löfte, at aldrig dricka starka drycker. | Detta löftet hafva de hållit tämmeligen obrottsligt in til denna dag, så at det sällan sker, at någon af dem ses drucken; där dock bränvin och starka drycker äro de ting, som Villen förr vil dö före, än lämna.

Utom husen hafva desse Villar i mycket annat börjat rätta sig efter Fransoserna. De plantera alle Mays. En del hade et litet hvete- eller rågländ. Någre af dem hafva kor. Vår vanliga Solblomma (*Helianthus annuus*) var af en och hvar planterad i Mayslandet, hvars frön de sedan blanda med sin Sagamite eller Mays-såppa, och så äta. Den Mays, de sådde, var af det lilla slaget, som mögnar bittida. Denne har väl mindre korn än den andre; men de skola dock gifva i proportion både mera och välsmakeligare mjöl; och blir den här gemenligen mogen midt uti, och ibland vid slutet af Augusto. Qvarnarne hörde Jesuiterna til, som få betalning af alla, som där mala.

Svenskt Höst-hvete och Höst-råg har blifvit sådd i Canada til försök, huru det ville hafva sig; ty här brukas ej annat hvete eller råg, än det som sås om Våren; ty om hvete och råg, i Frankrike växt, sås här om Hösten, fryser det följande vintern bårt, och blir til intet; därföre har Doct. SARRACIN (som den äldre Pater af de här boende Herrar Jesuiter mig berättade) låtit hämta litet råg och hvete från Sverige, af Höst- eller vintersäd, at se, huru det ville här trifvas. Det blef sätt om Hösten, tog ingen skada af vinterkölden, och bar skön frukt: axen | voro väl ej så store, som på det Canadensiska; men då de vogos, vägde de nästan dubbelt mera, och gåfvo långt mera och hvitare mjöl, än det här i landet brukeliga, som sås om Våren: man visste ej, hvarföre icke vidare blifvit försökt härmed. Det sades, at här i Canada skal aldrig kunna

bakas af Vår-hvetet så hvitt bröd, och så spissamt, som i Frankrike af Vinter-hvetet. Åtskillige försäkrade mig, at äfven det Vår-hvete, och den Vår-råg, som nu här brukas, först blifvit hitbragt antingen från Sverige eller Norrige; emedan Fransoserne vid deras första hitkomst af förfarenhet funnit, at Höst- eller vinter-hvete och råg, från Frankrike hitförd, ej härdat ut med Canada-vintrar, och Vår-utsädet af bemälte slag ej alltid hunnit blifva här fullmogen; så at de redan började hålla Canada för et odugeligt land, där ingen kunde bo; men omsider föllo de på det rådet, at förskaffa sig sistnämde Vårsäden från de Norraste delar af Europa, hvilka här väl lyckats.

Återresan til Quebec, som skedde i dag, användes til hvarjehanda Botaniska observationer.

Den 15 Augusti.

Den nya **General-Gouverneuren** öfver hela Canada, Marquis DE LA JONQUIERE, anlände väl i går aftons til sjelfva strömmen nedan för staden; men som det då var något sent, uppsköt han med sit intog i staden tils i dag. Han hade gått ifrån Frankrike redan d. 2 Junii nov. styl. men hant ej fram til Quebec förr än nu: orsaken var den myckna svårighet de store skepp hafva at komma | up för Laurentii flod för de många sandbankar, som äro i den samma, hvilka göra, at skeppen ej drista sig gå där upföre, om de ej hafva en skön vind, emedan de nu måste kröka hit, nu dit, och ofta hafva endast en smal rännel at gå igenom. Det var dessutom i dag en stor Fäst, nämligen Åminnelse-Högtiden af den heliga Jungfru Mariæ Himmelsfärd, som firas i de Catholska länder med stor ståt. Denna dagen blef därföre här dubbelt stor, så för denna Högtiden skul, som för General Gouverneurens ankomst, den de alltid bruka här at med mycken solennitet emottaga; emedan han är i Canada som en vice Konung. Om morgonen kl. 8. församlades de förnämste i staden hos Mons. VAUDREUIL, nyligen tilförordnad Gouverneur öfver Trois Rivieres, hvilken nu bodde här i nedra staden,

p. 384

och hvilkens Fader äfven varit General Gouverneur öfver Canada. Hit kom nu likaledes Generalen Marquis LA GALISSONIERE, hvilken härtills förrättat General Gouverneurs sysslan, och med det första skulle gå öfver til Frankrike. Med honom kommo tillika de förnämste af Regeringen i landet. På skedd kallelse lät jag ock här infinna mig, at se denna ståt. Kläckan half nie steg General Gouverneuren från skeppet uti en Slup täckt med rödt kläde, då tecken straxt gafs med stycken från vallarna. Härpå begyntes ringningen vid alla Kyrkor i staden med alla kläckor. Alle förnäme begofvo sig ned til stranden, at taga emot honom. Vid utstigandet af slupen emottogs General Gouverneuren af Generalen Marquis DE LA GALISSONIERE, och då de hälsat på hvarandra, steg stadsens Major fram, och höll til honom et vackert tal, det General Gouverneuren kårteligen besvarade, hvarpå stycken åter lossades från vallarna. Hela gatan upåt ända til Cathedral-Kyrkan var besatt med manskap, som stod i gevär, hvilket til en stor del bestod af stadsens Borgerskap. General Gouverneuren gick då til fots, klädd i röda med gullgaloner starkt öfverdragna kläder, och beledsagad af stadsens förnämsta och en myckenhet andra åskådare, up til Cathedral-Kyrkan. Hans betjenter gingo fram för honom, klädde i gröna kläder med gevär på axlarna. Vid ankomsten til Cathedral-Kyrkan emottogs han där i dörren af Biskopen öfver hela Canada och samteliga Prästerskapet. Biskopen var klädd i sin Biskopsskrud med en förgylt lång myssa på hufvudet, och sin stora Biskopsstaf af silfver i handen. En del af Prästerna voro klädde i hvita mässskjortor, andre i mässhakar eller andra långa färgade kläder och kjortlar. Efter et kårt tal hållit til General Gouverneuren af Biskopen, gafs honom at kyssa et Crucifix af silfver, som på en lång stång bars af en Präst, beledsagad af 2:ne andra Präster, en på hvar sida, som hvardera hade et långt brinnande vaxljus i handen, hvarpå Biskopen tillika med Prästerna gingo förut längs efter Kyrkogången til Choret, sedan General Gouverneurens betjenter med hatten på hufvudet och gevär på axlarna:

vidare General Gouverneuren sjelf med sin svite, och därefter en myckenhet folk: vid början af Choret stannade General Gouverneuren tillika med Generalen DE LA GALISSONIERE framför en rödklädd stol, där de förblefvo under hela mässan, som förrättades af Biskopen sjelf. Från Kyrkan begaf | han sig up til Slottet, dit sedan alle förnämste i p. 386 staden af manspersoner kommo, at önska honom lycka. De andelige af alla Orden, med sina talemän infunno sig äfven, at betyga sin fågnad öfver hans lyckliga ankomst. Af den stora myckenhet, som nu gjorde här deras upvaktning, blefvo ej flere qvar til middagen, än de, som förut därtill blifvit kallade, bland hvilka sistnämde jag fick den hedern at räknas. Middags måltiden räckte nog länge, och svarade til öfverflöd mot en sådan solennitet. General Gouverneuren Marquis DE LA JONQUIERE var en Herre mycket lång til växten, då af något mera än 60 års ålder, hade under det då nyss förflutna kriget hållit en skarp sjöslagtning med de Ångelska; men på slutet blifvit nödgad at gifva sig fången; emedan de Ångelske til myckenhet både af manskap och skepp skolat vida öfverträffat de Franska. Vid detta tillfället blef han skuten af en kula, som gick in genom den ena sidan på axeln och ut på den andra. Vid gåendet lutade han nu något framåt med hufvudet: var i öfrigt en ganska behagelig Herre, som visste alt för väl, at visa sig nådig, när han ville, och under det samma iakttaga sin höghet.

At hålla vin, dricka eller vatten kalt om sommaren sade åtskillige af de nu närvarande Herrar följande vara försökt och riktigt befunnit: vinet, drickat eller vatnet tappas i Bouteiller, hvilka igenproppade hängas i luften, samt omkringlindas med våta trasor, då vinet eller det man lagt i Bouteillerne, blir kallt, fast det ock förut varit varmt. Efter en liten stund spilles | å nyo så kallt vatten p. 387 en kan få på trasorna, hvarmed fortfares stund efter annan, då vinet, eller hvad som är i Bouteillen alltid skal vara kallare än vattnet, som blifvit guttit på trasan. Om en ock ville hänga Bouteillen i solskenet, och försöka, som sagt, skal det ändock hafva samma verkan.

Procession til Jungfru Mariæ Himmelsfärds åminnelse, som i dag hölts här i **Quebec** af de Catholska, var på sit sätt nog präktig. De tro, at hon blifvit uptagen til himmelen på denna dag i året, hvarföre de nu, til at så mycket högtideligen fira samma åminnelse, gingo i Procession ifrån den ena Kyrkan til den andra genom hela staden. Folket strömmade tilhopa at beskåda detta, som hade de aldrig sett det förr, och sades, at folket alltid är mycket angelägit om, at vid sådana tilfällen nog mangrant infinna sig. Processionen skedde sålunda: främst gingo par stycken små gässar, hvardera med sin lilla kläcka i handen, därmed de ouphörligen ringde: sedan en man med en fana, til skapnad nästan som en tafla, på hvilkens ena sida var målad vår HERRE på korsset, och på den andra Jungfru Maria med Joseph, och vår Frälsare imellan dem. Litet därefter kom en annan man, som bar en bild af vår Frälsare hängande på korsset: denna bild var af trä, målad, och bars, så väl, som fanan, på en lång stång. Härpå följde Recollets eller Tiggjar-Munkarne, klädde i deras vanliga dräkt, sådan som den förut p. 363 är beskrefven. Som desse Munkar affectera en stor fattigdom, så var ock deras korss af bara trä: af desse Tiggjar- eller p. 388 Barfotade Munkar var en lång rad, och gingo | de alltid 2 i bredd; dock den ene mäst på ena sidan af gatan, och den andre på den andra. Därefter bars på en stång en bild af vår Frälsare på korsset, hvilken bild var af silfver, och äfven var en stor del af stången af silfver. Efter detta följde små gässar partals, ungefär af 10 eller 12 års ålder, klädde i röda kjortlar med hvit skjorta däröfver, och en röd kägelformig myssa på hufvudet. Vidare andre gässar af lika storlek med svarta kjortlar och hvit skjorta däröfver, samt svart kägelformig myssa; därefter kommo Prästerne, de främste klädde i hvita Mäss-skjortor, de andre i långa silkesmantlar, hvilka räckte nid til jorden och voro af åtskillig färg, mäst brokute, med svarta myssor på hufvudet, kägelformiga eller til skapnaden liknande en Säckertopp, och blåaktiga Prästkragar. Efter dem följde en Präst med et Rökelse-kar, som beständigt svängdes af

och til, och gaf rök från sig. Härpå kom Jungfru Mariæ bild i et litet hus, som bars af 2:ne Präster. Bilden var af silfver; men huset lärer endast varit försilfradt. Näst frammanföre och bakefter denna bilden buros på stakändar lycktor af glas med brinnande vaxljus uti, och där bak efter gingo de förnämste Präster i sådana långa mantlar, som nyss nämdes. Härpå följde Biskopen sjelf i sin Biskopliga skrud med silfver-stafven i handen. Efter honom marcherade General Gouverneurens betjenter med gevär på axlarna; hvarpå General Gouverneuren DE LA JONQUIERE och Generalen DE LA GALISSONIERE kommo i bredd, och efter dem en hop förnäme, jämte en stor folkskara aldrasist. Soldaterna vid slottet stodo i gevär, trumman rördes, när Procession gick där | förbi: stycken p. 389 låssades likaledes af vallarna, hvilket alltid skal vara brukligt vid Processioner. De som voro närmast til, där Processionen gick förbi, föllo på knä, då Jungfru Mariæ bild kom til dem, eller passerade dem förbi; men för vår Frälsares bild stodo de rake. De åter, som voro längre ifrån, brydde sig aldeles icke om at falla på knä. På sådant sätt skred Procession under ringning i kläckor ifrån den ena Kyrkan til den andra långs åt gatorna. Hela Prästeskaran sjöng där de gingo fram.

Den 16 Augusti.

Thuja (occidentalis) strobilis lævibus, squamis obtusis Linn. Hort. Ups. 289 Spec. plant. 1002 var et trä, som fans ganska allmänt i Canada; men icke längre til Söder. Det längsta stället åt Söder, hvarest jag funnit det, var litet Söder om Saratoga i Nya Yorks Höfdingedöme, som ock vid Casses i samma Province, hvilka ställen ligga ungefär vid 42 grad. 10 min. Polhögd; dock berättade Herr BARTRAM, at han funnit et enda trä här af i Virginien vid floden James, litet ofvanför det ställe af bemälte flod, som kallas *the falls*. Dr. COLDEN försäkrade ock, at det finnes på flera ställen vid hans gård Coldingham, belägen emellan Albany och Nya York, ungefär vid den 41. gr.

30 min. Latit. Fransoserne i Canada kalla det öfver alt *Cedre blanc*. Ängelsmännen och Holländarne i Albany gifva det et lika lydande namn, kallande det *White Cedar*: men Ängelsmännen i Virginien hade gjort den enda *Thuja* de hade til en *Juniper*. De ställen och den jormon

p. 390 det hälst utvalde, at | växa på, voro ej enahanda, utan nog skilde, dock tycktes alt syfta därpå, at det ville vara litet fuktigt och däfvigt om rötterna: aldrähälst tycktes det älska kärr och morass eller andra våta ställen at växa uti, hvaräst man såg den hunnit til tämmeligen stora trån. Näst därtil tycktes det älska ganska steniga backar, och hvaräst det var nästan som en samling af någorlunda stora stenar med *Lichenibus*, *Bryis*, *Hypnis* och andra massar öfverdragne, emellan hvilka det ganska gärna växte: om sjöstränderna någorstäds voro hel stenige af sådana något masslupna stenar, och tillika litet backige, hade *Thuja* där nästan altid intagit de samma: vidare syntes det stundom på sidor både af Elfs- och andra backar, som bestodo mäst af bara mull, hvarvid likväl märkes, at sådane ställen gemenligen voro litet vattensura, eller at vätska från de högre ställen silat sig dit ned, eller där förbi; dock såg jag den ock på et och annat ställe växa i tämmelig torr jordmon; men där var den ock aldrig kommen til någon särdeles högd eller tjocklek. Uti bärgspringor fans den ock nog ofta, dock kunde den ock ej där ärnå någon särdeles storlek. De största trån jag här af kommit at gifva akt uppå uti skogarna voro af 5 eller 6 famnars högd ungefär. Vid dess ålder har jag gjort följande anmärkningar: en stock af netto 2 quarters diameter hade 92 safringar. En annan af 2 quarters 3 tums diameter hade 136 safringar. En annan äfven af 2 quarter 3 tums diameter hade 139 safringar. En annan af 2 quarter 4 tums diameter (barken altid ej inbegripen) hade 142 safringar. Af invånarena härstädes användes

p. 391 den i synnerhet til följande behof: | som den räknades vara af alla träslag i Canada det, som längst under öppen himmel och i jordbrynet kunde stå emot röta och förutnelse, emedan det försäkrades där kunna hårda ut

nästan utan skada mer än en mans alder; så voro de mästa gärdsgårdar här i landet häraf, antingen de då stodo perpendiculaire, stupande, eller ock lågo horizontaliter. För samma orsak voro nästan alla de stälpar, som skulle sättas i jorden, af *Thuja*. Likaledes voro pallisaderne omkring allä Fästningar, där jag i Canada kom at färdas, af detta trä. Bjälkar i hus göras ibland häraf. De smala tunna spjälor, som göra både vränger och mellanbotten i de här i landet brukeliga näfverbåtar, göras nästan alltid af *Thuja*; emedan samma trä både är nog böjeligt, i synnerhet då det ännu är färskt, samt äfven mycket lätt. Ved häraf räknas bland den bästa i kalkugnar. Dennas ris och qvistar brukades öfver alt i Canada til qvastar, at sopa gålf med, hvartil den för dess af naturen hopkramade löf och grenar var nog beqväm. Om Lögerdagar, ja äfven ibland om andra dagar, gingo Villarne omkring i städerna med qvaster häraf, dem de utbödo til salu. Annat träslag såg jag ej i Canada til qvastar användas. Dess färska qvistar hafva en synnerlig, och just ej så obehagelig lukt, hvilken ibland kännes tämmeligen stark, då någon kommer in i et hus at sopa med en sådan qvast. I Medicin brukas detta trä här i landet til åtskilligt. Commendanten i Fort St. Frederic Mons. LUISIGNAN kunde icke tilfyllest berömma dennas nytta mot dolores rheumaticos, hvilket han sade sig hafva flera resor sett blifva med synnerlig fördel försökt på åtskilliga, nämligen sålunda: färska bladen stötas sönder i en mortel, hvilka sedan utblandas med svin-ister eller annan fetma, och kokas så tilhopa til dess det blir som en salfva, hvilken bredes ut på et kläde och lägges öfver stället, där dolor rheumaticus är, då denna förträffeliga salfva på kårt tid skaffar en ofelbar bot. Mot stark värk, som löper här och där både på lår, och ibland öfver hela kroppen, berömdes följande otroligen: utaf bladen af *Folypodium* fronde pinneta, pinnis alternis ad basin superne appendiculatis, tages $\frac{4}{5}$ delar, och af kottarna af *Thuja* $\frac{1}{5}$ del, hvilka hvardera för sig stötas sönder til groft pulfver, blandas sedan tilhopa, ljumt vatten slås på, et Cataplasma

göres häraf, som bredes öfver et linkläde och lägges öfver kroppen; dock som detta Cataplasma hettar ganska starkt lika som en eld vore pålagd, sättes gemenligen närmast til kroppen et linnkläde, annars tager det ibland huden af. Jag hörde åtskilliga uphöja förenämde mer än högt, som sade, at de sjelfve förfarit dess helsamma verkan, bland hvilka var en Fru, som sade, at hon haft et sådant Cataplasma på sig i 3 dagar, hvarigenom hon blef fri ifrån sin svåra värk. En Ville af Iroquoirna berättade mig, at decoctet af bladen brukas mot hosta. Omkring Saratoga betjena de sig af samma decoct emot frässan. Sjelfva trädet behåller sina löf och står grönt hela vintern. Dess frön blifva i Canada mogne vid slutet af September månad, efter gamla stylen. Den 4 October i detta år 1749 hade en del kottar redan fält sina frön, i synnerhet de, som stodo i starkt solbadd: andre hade redan öppnat sig, at göra det samma. Detta har | samma egenskap, som åtskillige andre trän i Norra America, hvilket jag ofta funnit, nämligen, at det växer til ganska stor myckenhet i morass och tjocka skogar, och där mer än på något annat ställe, at det visst kan säjas, det dess locus naturalis var där; men ändock finnes på dessa nu nämnda ställen näppeligen en enda af dem, som har frö; tvärt emot, om någondera af dem händelse vis kommer at växa vid yttra sidan af en skog, vid en strand, eller på fältet, där det kan hafva fri tilgang af luft, så äro de fulle med frön. Således fant jag oräkneliga gångor, at det var beskaffadt med denna *Thuja*, och så var det äfven med Såcker-Lönnen, Bränn-sårs Lönnen, Sassafras, hvita Tallen, Granen Perusse kallad, Mulbärsträdet och många andra. I Ängland kallas detta trä öfveralt af Trägårdsmästare och andra *Arbor Vitæ*.

Den 17 Augusti.

Urselinernes Nunne-Klöster besågs i dag. Inrättningen är här mäst den samma, som i de andra bägge Nunne-Klostren. Detta Klöster ligger inne i staden, och har en nog präktig Kyrka. Nunnorne hade framför alla det

låford, at de voro mycket Gudfruktige. Desse äro ock de Nunnor, som minst låta se sig, och som mäst hålla sig inne. Ingen mansperson tillåtes, at gå in i detta Klöster, utan Biskopens synnerliga tilstädjelse, och räknas altid för en särdeles ynnest, at få komma dit in. Medicus Regius och Chirurgi äro endast undantagne, som altid hafva frihet at besöka de sjuka. Genom Herr Generalen Marquis DE LA GALISSONIERES bemedlande tilböds mig af Herr Biskopen frihet, at i följe med Medicus Regius Doct. GAULTHIER äfven beskåda inrättningen härstädes. Vid ankomsten blefvo vi straxt med all vänlighet emottagne af Abbedissan, och beledsagade af en stor hop Nunnor, hvaraf mäst alle voro gamle. Vi besågo först Kyrkan, däri de göra sina böner. Som det nu var Söndag, så funno vi här åtskilliga Nunnor på alla sidor i Kyrkan ligga på sina knän hvar för sig, och bedja Gud. Så snart vi kommo in, föll Abbedissan och Nunnorne, som fölgde oss, på knä, hvilket Herr GAULTHIER och jag likaledes gjorde. Därefter gingo vi up i et rum eller litet Capell, som var invigt och helgadt til Jungfru Mariæ Åminnelse och heder. Här föllo ock alle vid inkomsten på knä. På åtskilliga ställen, där vi gingo fram, suto på väggarna beläten, målningar, samt ljus, som brunno för somliga af dessa. Nunnorne uttydde detta för mig, och sade, at desse målningar och Helgons bilder ej hållas här i den mening, at tilbedja dem; ty Gud är allena den, som skal tilbedjas; utan endast, at därigenom upväckas til Gudsfruktan. Vidare besågo vi deras kök, salen där de åto, salen där de arbetade om dagarna tilsammans, som var stor och vacker. Här göra de alla vackra arbeten, öfverdraga bilder med gull, förfärdiga med konst hvarjehanda sköna blomster m. m. Matsalen var i alt inrättad som vid de andra Klöstren, med långa bord vid sidorna: säten eller stolar endast imellan bordet och väggen, men ej ut mot gålfvet. En Prädikstol på en sida, däri en af Nunnorna stiger up och läser i någon Gudelig bok, vid det de andre äta, så ock efter måltiden. Under bordet var en liten låda för hvar Nunna, at hafva sin Serviette, knif, gaffel och annat uti.

p. 394

p. 395

Ytterligare besöktes de kamrar, hvori de sofva om nätterna, som voro mycket små, at de där icke hade mycket rum at spatsera på. Hvardera Nunnan hade sin enskildta kammar, som var til väggarna hel slät och omålad, en liten säng däri, et bord med lådor under, samt Crucifix och andra beläten där ofvanföre, samt en stol: mera var där icke; ingen kakelugn. Därefter fördes vi i et annat rum fullt med Flickor från 12 års ålder och därunder, hvilka voro hitsände af deras föräldrar, at lära läsa och sina andra Christendoms stycken. Desse små Flickor hafva lof, at gå en gång om dagen hem til sina föräldrar och anhöriga: men äro skyldige, at efter en liten stund komma tillbaka til Klöstreet igen. När de lärt läsa, och kunna sina Christendoms stycken, taga föräldrarne dem ut därifrån til sig hem igen. En vacker Trägård med hög mur omkring är vid Klöstreet, som hör därtill, full med allahanda slags köks-frukter samt fruktträn. Så länge Nunnorna arbeta eller äta, är hel tyst i rummen där de då äro, så framt det ej läses i nagon bok; men efter måltiden fa de par timar lof, at antingen gå ut i Trägården, eller vara inne i Klostret, at roa sig och söka recreation. Sedan vi besett detta alt, togo vi afsked därifrån.

En Surbrun fans ungefär en Svänsk fjerndelsväg W. om Quebec. Vatnet förde nog järn-ochra med sig, och smakade tämmeligen starkt. | Herr GAULPIER sade, at han p. 396 med god nytta latit den drickas af sadane sjuke, som varit underkastade obstructioner, mjältsjuka och dylika passioner.

Orm. — Alle försäkrade, at på fälten och i skogarna rundt omkring Quebec ej skulle finnas någon förgiftig orm, hvars bett skulle kunna förorsaka någon särdeles skada, så at en kan nog trygt spatsera där i gräset. Jag märkte ock aldrig nagon, som böd til at huggas, utan de voro alle ganska rädde; men uti Södra delen af Canada var ej radligt, at göra sig så säker.

Gärdesgårdarne på många ställen närmast til staden, voro omkring åkrarna sadane, at de slagit stolpar ned i jorden, vid pass 3 famnar från hvarandra. Genom hål i

dem voro trådor trädde, nämligen 3 trådor, den ena framför den andra, emellan hvar stolpa. At hindra boskapen at komma in, voro torra Tuppspår Hagtorns buskar trädde emellan trådorna.

Formica nigra, eller hel små och kolsvarta myror hade här och där på skogsbackarna gjort små myrstackar, mäst lika med våra i Sverige, men mycket smärre.

Den 21 Augusti.

Villar. — I dag voro 3:ne Nationer af Villarna eller Indianerna i landet hos General Gouverneuren, nämligen Hurons, Mickmacks och Anies, hvilka sistnämde äro en art af Iroquois, Ängelsmännernas alierade, som blifvit til fånga tagne i sista kriget. **Hurons** voro de Villar, som | bo uti Lorette, och äro omvände til Christna. Desse voro et stort och långt folk, somlige et hufvud längre än jag, tjocklemmade, välskapade, af kopparfärg, håret kårt, svart, afrakadt fram i pannan från det ena örat tvärt öfver hufvudet til det andra. Ingen af dem hade någon myssa eller hatt: somlige voro utprydde med örhängen, andre icke. En del hade målat ansigtet hel rödt öfveralt med Zinober: andre hade endast däraf strukit några tvära strek fram i pannan och vid öronen: andre hade smort hela håret fullt med Zinober, och är at märka, at den röda färgen är den, hvarmed de mäst måla sig; dock har jag ibland sett dem måla sig svarta i ansigtet. Många af dem hade i ansigtet och på kroppen åtskilliga figurer, hvilka voro där så målade, at de voro inbitne i skinnet, och aldrig kunna gå bårt. Sättet, huru detta sker, skal framdeles anföras: desse figurer äro mäst af svart färg. Somlige af dem hade på hvardera sidan om kinbenet inmålade figurer af en Orm: andre åtskilliga kors: andre hade inritat figuren af en pil, eller af Solen, eller af något annat, alt som deras phantasia drifvit dem til. På dylikt sätt hade de ock inritat figurer fram i bringan, på lar, och på andra delar af kroppen. Somlige hade inga sådana figurer. De hade uppå sig en skjorta, antingen hvit eller

p. 397

blårandig, samt sin vepa, som var antingen blå, eller hvit med någon blå eller röd rand vid bräddarna; eller ock ibland röd. Denna vepa buro de alltid öfver axeln, eller låto de den ock hänga ned, samt lindade den då om sig vid midjan. Omkring halsen hade somlige en ked af violett vampums med | små hvita vampums ibland. Desse vampums voro små, hvardera til skapnad som en aflång pärla, gjorde af den Musslan, som Ängelsmännen kalla **Clam**, (*Venus mercenaria* Lin. Syst. N. T. 1. p. 686) och framdeles skal utförligare omtalas. På ändan af somliga bland dessa vampums-kedjor hade de hängt fram i bringan en stor Fransk Silfverpenning med Franska Konungens bild: andre hade i bringan et stort snöhvitt rundt Musselskal, som af dem mycket värderas och är ganska dyrt: andre hade ingen ting om halsen. Allas bringa var öppen. Framför hvardera af dem hängde Tobakspungen, som var et djurskinn, det ludna utåt vändt. Deras skor voro af skinn, liknade mycket de pjäxor, som qvinfolken i Finland bruka: somlige hade målat dessa skor röda med Zinober. I stället för strumpor hade de lindat blå klutar bade om ben och lår, på samma sätt, som jag sett Ryssarna göra. Åtskillige hade ock lindat sin blå vepa om midjan öfver skjortan, at hon ej syntes hänga ut. **Mickmacks** voro klädde som Hurons, endast at de hade långa, raka, becksvarta hår, som hängde långt ned på axlarna. Mäst alla Villar hade becksvarta och raka hår, dock såg jag ock någon enda, hvars hår var tämmeligen krusigt. Men det är at märka, at det nu för tiden är här i Canada ganska svårt, at kunna rätt döma om Villarnas physionomie; emedan deras blod är mycket utblandad med det Europeiska, antingen af de fångar af bägge könen, dem de hafva fått och uptagit som sina barn, eller af Fransoser, som rest där i landet, och väl ibland hulpit til, at föröka |

p. 398

p. 399

Villens familie, hvartil Vilskorne ej säjas vara så obenägne. Desse Mickmacks voro ock gemenligen ej så stora til växten, som Hurons. Jag har ej sett några Villar, som haft så långa raka nedhängande hår, som desse. Deras språk var ock skildt från Huronernas, så at här brukades

en särskildt tolk för dem. **Anies** voro det tredje slags Villar, som här infunno sig. Af dessa hade, som de Ängelskas Allierade, i sista kriget 50 stycken gått ut på et partie at plundra vid Montreal; men Fransoserne, som därom fått spaning, lade sig i försåt, och skuto i de första skätten 44 stycken ned af dem, så at endast de 4, som i dag voro här närvarande, och 2, som nu voro sjuke, blefvo qvar vid lifvet. Til växten voro de store som Hurons, hvars språk de talade: Hurons syntes mera långlagde, och Anies mera trinde uti ansigtet. Desse Anies hade någon grym uppsyn: deras klädedrägt och annat var samma, som de andra Villars; men bak i nacken hade de fäst fast i håret et aflängt och rundaktigt stycke af Tenn. En af dem hade ock fäst fast i håret midt öfver hufvudet en blomma af Stäckrosor, den han fått från någon Kryddgård, hvaräst de nu som bäst blommade. Mäst en och hvar af dessa Villar hade sin Tobakspipa med sig, gjord af grå kalksten och sedan svärtad, samt et långt träskaft därvid. Här voro inga qvinfolk, utan endast manfolk. När General Gouverneuren kom in och satte sig, at tala med dem, satte Mickmacks sig ned på gålfvet i salen, som våra Lappar; men de andre Villarne satte sig på stolar.

Boktryckeri fans icke här i Canada, ej eller | har p. 400
 något blifvit här uprättadt, utan alle Böcker kommo från Frankrike; och alla Förordningar, som här utgofvos, voro skrefne, ända til sjelfva penningarna i landet. Orsaken, hvarföre icke Boktryckeri blifvit här inrättadt, föregafs vara, at därigenom vans den nytta, det inga farliga böcker och skrifter, hvarken mot Religion, Regering eller goda seder blefvo tryckte och utspridde bland folket; likasom sådant ej kunde ske genom skrifning; men rätta orsaken lærer vara, dels at man ej ännu hunnit komma så långt, emedan landet och invånarne härtils varit fattige, så at en Boktryckare ej kunnat här hafva tillräckelig afsättning på sina böcker til nödig utkomst; dels at Frankriket äfven måtte hafva denna förtjenst.

Måltiderne voro här i mycket skilde från det, som brukades i de Ängelska Provincerne: orsaken därtill lærer

vara bägge dessa folkslags särskildte manier, smak och Religion. De åto här frukost, middags- och afton-måltid. Frukosten åts gemenligen kl. 7, eller emellan 7 och 8; ty här bör det märkas, at Fransoserne härstädes stodo mäst öfver alt bittida up om mornarna, så at en äfven kunde få tala med General Gouverneuren kl. 7 om morgonen: och det var äfven den tiden, som de där infunno sig, at göra sin upvaktning, eller at föredraga sina ansökningar. Til frukost brukades åtskilligt: somlige af manfolken togo et stycke bröd, doppade det i bränvin och åto: andre togo en sup bränvin och åto et stycke bröd därpå: Chocolad brukades ock nog: ganska många, ja nästan de fläste, i synnerhet af Fruentimret, drucko då Caffé med litet mjölk uti: somlige åto ingen frukost. | Théé såg jag aldrig här brukas: tör hända därför, at de kunde få Caffé och Chocolad från de Franska Provincierna i Södra America; men Théé endast från China, och man ville ej låta penningarna i fåfängan gå utur landet för en onödig Vara. Jag såg ingenstäds dem äta smör och bröd til frukost. Middags maltiden hölts gemenligen præcise kl. 12. Hos de förnäma brukades ganska många rätter, och de andre, när de budo nagon hem til måltids, efterfölgde gärna de storas exempel; men eljest när de voro allena, låto de nöja sig med 2 eller 3 rätter. Brödet var alt af hvete, bakadt i aflånga Limpor. Tallrik, gaffel och sked lades på bordet åt hvar och en, jämte Serviette, (uti Ängelska Colonierne lägges aldrig eller ganska sällan Serviette fram åt någon) äfven lades på åtskilliga ställen knif vid Tallriken; men på de flästa ställen var den seden, at ingen knif lades fram, utan en och hvar, så af Fruentimmer som manfolk, var förpliktad, at hålla sig knif sjelf. Skedar och gafflar voro gemenligen af Silfver. Tallrikarne mäst af Holländskt porcellin. Måltiden begyntes altid med en kraftsoppa med mycket bröd uti, utan något kött; därför hades många slags tilrättningar af kött, som kokadt eller stekt oxkött, kokta eller stekta foglar af åtskilligt slag, fricassé etc. Åtskilliga Sallader framgafs tillika. Rödt vin dracks mäst under måltiden, antingen obemängt, eller

med vatten utblandadt, hvilket senare var mäst brukeligt. De drucko ock nog af et slags dricka, som brygdes af Granris. Fruentimren drucko mäst vatten, ibland ock vin; men sällan dricka. En och hvar hade sit glas, och fick slå uti när han ville; ty Bouteil|lerne sattes på bordet. p. 402

Smör gafs ganska sällan fram, och om det skedde, var det mäst för någon främmandes skul, som var älskare däraf. Det var alltid ganska litet saltadt, så at en måste lägga salt på tallriken, och doppa det smör däri, som en ville äta. Saltet, som sattes på bordet, var hvitt och fint. Någon enda gång såg jag grått salt framgifvas. Sedan de gröfre rätter nu voro förbi, togs mäst alt bårt af bordet, och då sattes confiturerne fram, som voro mångahanda, såsom Valnötter, så från Frankrike, som från Canada, antingen hela och mogna, eller ock omogna insyltade. Mandel, Russin, Hasselnötter, åtskillige bär, som funnos i denna sommartiden, såsom röda och svarta Vinbär, de här befintelige Blåbär, dem de syltade in med Såcker-sirap. Hvarjehanda insyltade saker, som Smultron, Hallon, Björnbär och Tranbär insyltade i Såcker. Ost framsattes ock. Mjölk, gemenligen väl säckrad, fick här äfven räknas bland confiturer, den de åto efter alt annat. Supan-maten östes alltid för en och hvar på tallrikar. Efter Catholska Religion brukades ingen köttmat om Fredagen och Lögerdagen; hvarföre ock de dagar kallades magra dagar; men de hade dock påfunnit et råd, at äfven då ej svälta; ty i det stället tilreddes allahanda slags köks-krydder, som kokade gurkor, bönor, ärter, kål och annat, som köks-krydd-gården kunde framskaffa. Likaledes allahanda slags fisk; ty alla de andre dagar i veckan viste sig sällan någon fisk på bordet; än allahanda slags rätter af ägg, etc. mjölk och hvarjehanda mat tilredd däraf brukades ock mycket både Fredag och Lögerdag. De trodde ej, at fisk, ägg och mjölk | hade någon skyldskap med kött. Gurkor tilreddes här mycket med grädda, sedan de förut blifvit i skifvor skurne, då de smakade rätt väl. Ibland lades gurkor hela fram, då en och hvar, som ville, skalade dem, skar dem i långa skifvor, doppade ändan i salt och åt,

p. 403

som Rädisor annars pläga ätas. Meloner hade de här i myckenhet, hvilka alltid ätos utan Såcker. Med et ord: de lefde här äfven så väl om Fredagar och Lögerdagar, at jag, som ej var särdeles älskare af köttmat, hade gärna sett, at alla dagar hade varit de så kallade magra dagar. Et sallser med salt, och et annat med peppar sönderstött til pulver, stodo altid vid måltiden på bordet. Uti vin lades aldrig Sacker, ej eller i Bränvin. Hvad bruket af Såcker angår, så såg jag aldrig vid mina resor, at Fransoser och Ängelsmän vid sin matlagning, Thé eller Caffés drikning m. m. brukte halfparten så mycket Såcker, som vi här i Sverige, och i vin såg jag det aldrig läggas; ehuru dock desse bägge Nationer hafva i sina egna Colonier tilräckeliga Såcker-Plantager. Til och från bords brukades här ingen annan läsning, än at de endast med fingrarne korsade sig; fast ock ej alle gjorde det. Straxt efter middags måltiden dracks Caffé utan mjölk. Aftonmåltiden skedde gemenligen kl. 7 eller emellan 7 och 8 och voro rätterne da mäst de samma som om middagen. Pudding fans aldrig här, ej eller Punch, Ängelsmännernas lifdryck, fast de väl visste hvad den var.

Den 23 Augusti.

Hundar betjente de sig här af ibland i stället för hästar, at köra vatten med fran Elfven. Jag såg i dag p. 404 2:ne stora hundar spände för en liften vagn, den ena framför den andra. De hade röda och vackra sel-don som hästar, tömor i munnen, vagnen var liten med en tunna därpå. Härmed kom en gasse farandes, som lopp bakefter vagnen. Hundarne sprungo af sig sjelfva ned at Elfven til vattnet. När vatnet var öst i tunnan, drogo hundarne sit lass up för backen och sa hem til gården. Jag såg sedan under mit vistande i Quebec mäst dageligen hundar, som lupo med vagnar ned til Elfven, at därifrån draga vatten hem. Ibland var allenast en enda hund spänd för vagnen. Vagnarne voro små gjorde med flit. Hundarne, som drogo dessa vagnar, voro stundom nog små, näppe-

ligen så stora som våra vanliga Bond-hundar. Gässarne, som körde hundarna, hade stora piskor i handen, hvarmed de lade på dem, om de ej gingo fort. Jag såg dem ej allenast draga vatten, utan ock ved, bykekar och saar samt åtskilligt annat. Om vintern bruka de rätt ofta i Canada då de ärna resa någonstads, at spanna hundar för små enkom därtill gjorda slädar, och låta dem därpå draga resekläder, matsäck och andra byltor, som de vilja föra med sig. Gemenligen betjente de fattige sig på sina längre eller kårtare vinterresor således af hundar til at forsla fram hvad saker de hade at föra, fast de sjelfve tillika vandrade til fots. Mäst all den ved, som de fattigare här i landet skola om vintern hafva hem fran skogen, drages dädan med hundar, hvarföre desse kreatur ock kallades här de fattigas hästar. De spände då gemenligen par hundar för hvart lass, den ena näst framför den andra. De viste mig ock små nätta slädar, med flit därtill gjorda, hvare et Fruentim|mer om vintern sätter sig, som drages af par hundar, hvilka vid godt före skola därmed ränna fortare, än någon skal kunna föreställa sig. En lagom stor hund är i stånd, at draga en person, då föret är skönt. Gamle män berättade, at i deras barndom var ganska litet hästar i landet, hvarföre invånarne om vintern förrättade mäst alla sina körslor med hundar. Åtskillige af Fransoserna, som om vintrarne gjort resor åt Terra Labrador, försäkrade, at de där boende Villar, Esquimaux kallade, äfven skola ej allenast ofta bruka, at låta sina hundar om vintren draga på källkar hvad de hafva at föra med sig. utan ock sjelfva på isarna åka i små slädar, som dragas af dessa kreatur.

p. 405

Den 25 Augusti.

Källor voro fullt på alla sidor af de höga och nog tvära backar W. om staden. Alle desse backar bestå af den förr omtalte svarta kalkskifvern, och äro på W. sidan nog branta, at en har där svårt at komma up. Deras perpendiculaire högd är ungefär 10 eller 12 famnar. Ofvanpå äro

de nu bare eller skoglöse, och bestå där, af en tunn jordskorpa som ligger ofvanpå kalkskifvern, den där nyttjas antingen til åker eller betesmark. Det tyckes därför vara underligt, hvadan desse skallote högder taga alla de många rinnande källor, hvilka på somliga ställen som en ström komma rinnande ur hällebärget. Mon sådane högder hafva den egenskap, at draga vätska til sig ur luften om dagen eller natten? Mon skifverstens bärg äro mera benägne härtil än andre?

p. 406

Hästarne här i landet, hvilkas första stam blifvit hitförd från Frankrike, voro mäst alle af en god art, starke, vällagde och snabbe, samt merendels så store, som våre Ryttare-hästar i Sverige. Här var samma sed, som i Ängland, nämligen, at de höggo svansen af hästarna, så at endast en liten kårt stump därpå var kvar, hvilket här i landet tyckes vara nog hårdt; emedan de sedan ej hade något, at försvara sig med mot mygg, brömsar, hästflugor och andra insecter, hvaraf här i landet finnes en stor myckenhet. När hästarne här draga något lass, spännas de ej 2:ne i bredd, utan i rad, den ene efter den andra, dock ej gärna öfver 3 i raden, men väl mindre. Detta spännande lærer tvifvels utan vara orsaken til svansarnas afhuggning; emedan annars den föregående hästen skulle snart med svansen kunna skämma ögonen på den näst efterföljande. Til sommarkörslor betjante de sig af stora kärror: inga lastvagnar eller med 4 hjul blef jag här varse. Endast General Gouverneuren, och någon enda af de största Herrar i landet, hade täck-vagn; men Chaiser brukades mäst. En allmän klagan var, at landtmannen börjar lägga sig til för många hästar, hvarigenom korna i fodringen om vintern kommo för mycket at lida.

p. 407

Kor hade äfven först kommit hit från Frankrike. De voro nu af den storlek, som våra vanliga Svenska. Alle sade, at boskap upväxt här i landet af de kor, som kommit från Frankrike, blir aldrig så stor som deras mödrar; orsaken troddes vara de kalla vintrar, samt at de nödgas hålla dem här i hus öfver 6 månader, och under samma tid låta dem få ganska knapp föda; emedan fodret annars

ej skulle räcka til. Mäst alla kor hade horn; dock såg jag ibland någon som var hornlös; men i Pennsylvanien var en oärhörd sak, at se en ko utan horn; mon kölden bidrager något härtil? Eljest sades en ko merendels mjölka här så mycket som i Frankrike. Ox- och kalvkött här vid Quebec hölls ock för fetare och välsmakligare, än vid Montreal; orsaken därtill sade en del vara de saltaktiga betesmarker, som finnas nedanför Quebec; men det kan ej vara tillräckeligt, ty mästa delen af den boskap, som säljes i Quebec, och finnes däromkring, hafver inga saltgräsängar at beta på. I Canada draga oxarne med hornen; men i Ängelska Provincerne med bogarna på samma sätt som hästar. Korna hade här hvarjehanda färg; dock voro de flästa antingen svarta eller röda.

Får. En och hvar landtman håller här gemenligen några får, flere eller färre, af dem kan han få tämmeligen tillräckeligt ull, at göra sig hvardags kläder af; men bättre kläder föras hit från Frankrike. Då får blifva hitförde från Frankrike, och varit någon tid här i landet, blifver deras ull ej mera så mjuk och fin, som den var i början, utan nog grofvare och sträfvare, och än mer sker det med deras afföda. Förnämsta orsaken därtill troddes vara, at fåren genom knapp föda fara här så illa om vintern.

Getter syntes ingenstäds i Canada: där sades ock inga vara. I Ängelska Colonierne blef | jag endast varse p. 408. någon enda, och det näppeligen annorstäds än i någon stad. De sades ock ej hållas där för annan orsak, än allenast för någon viss sjuk, som af Medicis blifvit rädd, at dricka deras mjölk, som en läkedom.

Harfvarne voro ej fyrkantige, utan til skapnad som en trehörning: på de mästa voro 2 sidor 3 alnar långa, och den 3:dje endast 2 alnar. Pinnar och alt var af trä. Pinnarnas längd et kvarter, och äfven var et kvarter imellan hvar pinne.

Utsigten af landet en fjerdedels mil Norr om Quebec på W. sidan om Laurentii flod var ganska angenäm: landet var här sluttande mot floden, och ju längre en gick från floden ju högre blef det. På många ställen var det af

Naturen lagt just som i afsättningar, den ene mullvallen högre och ofvanför den andra. Ifrån dessa högder kunde en se vida omkring sig. Quebec syntes ganska väl i Söder. Åt Öster var Laurentii flod, där den ene seglade up, den andre ned. Åt W. lågo de höga bärigen, som slöto uphögningen från floden. Alt landet var här upbrukadt antingen til åker, äng eller betesmark. Här och där syntes någon qvarlämnad liten lund af den gamla skogen. Åkrarne voro besådde mäst med hvete, dock til en stor del med hvit hafre. Somligstäds med ärter. Andre sädesarter syntes här ej. Här och där voro kringströdde vackra hus och gårdar, dock alt enstakade. Byggingen, de bodde uti, var mäst af den svarta kalkskifvern, merendels utanpå hvitlimad. Den ena vattubäcken eller rännen kom strömmande | efter den andra up från högderna, där de höga bärigen voro. Desse högder nedanför bärigen bestodo helt och hållit af den svarta kalkskifvern, som altid i dagen skifrade sig i sma stycken. Ofvanpå den låg jord til $\frac{1}{2}$, 1 å $2\frac{1}{2}$ alns tjocklek, näppeligen mera. Åkerjorden var full med små bitar däraf, och där någon bäck flöt fram, hade han gemenligen ätit sig djupt ned, då dess sidor merendels bestodo endast af denna skifver. Då och då fans där uti tjockare hållor af en mörkgra kalksten, som sönderslagen luktade starkt orsten.

Skepp bygdes nu åtskillige vid Quebec för Konungens räkning; men innan min afresa därifrån kom befallning från Frankrike, at ej flere Örlogsskepp skulle här byggas, utan endast de göras färdige, som redan stodo på stapeln. Orsaken var, at man funnit, det skepp bygde af Americansk Ek, ej kunna på långt när stå så länge mot röta, som de, hvilka byggas af Europæiska Ekar. Omkring Quebec finnes ganska litet Ekvirke, och de Ekar som där växa, äro gemenligen så sma, at de duga til intet. Därföre var ock alt det myckna Ekvirke, som låg omkring Quebec, fördt dit mäst från de orter, som ligga mot Nya Änglands sidan; emedan Ekarne i Norra America hafva den egenskapen, at ju längre de växa åt Norr, ju längre kunna de härda ut mot röta, och tvärt om, ju mera de

växa til Söder, ju mindre varaktige äro de. Detta virke flåttades ned för de Elfvar, som komma från Nya Änglands sidan och föllo i Laurentii flod vid St. Pierre. | eller där- p. 410
omkring. Något Ekvirke var ock kommit från den delen af Canada, som låg emellan Montreal och Fort St. Frederic; men det hölts ej så godt som det förra, utom det, at de hade längre väg, at föra det.

Den 26 Augusti.

Grön jord vistes mig i dag, som blifvit förđ til Generalen Marquis DE LA GALISSONIERE, från öfra delen af Canada. Den var en art lera, som satt hel tätt tilhopa, och bestod alt igenom af samma gröna färg som spansk gröna.

Kräfter af samma slag som våra i Sverige, men mycket mindre, finnes mäst öfver hela Canada i bäckar och små åar. Fransoserne äta dem gärna. Alle sade, at de nu blifvit ansenligen minskade, sedan de börjat för flitigt at fånga dem.

Gemena folket här i landet tycktes vara nog fattigt. De hade väl någorlunda sin föda, men ej stort mera; och sades det vara mycket sällsynt, at finna någon af menige man, som hade några särdeles rikedomar. De låto merendels benöja sig med, at äta bara torra brödet, och dricka vatten; men de öfrige matvaror, de kunde hafva, som smör, ost, kött, höns, ägg m. m. fördes alt til staden, at vändas til penning, hvarföre de köpte sig kläder, bränvin, eller granlåt åt qvinfolken; dock ehuru magert de hade både hemma och på resor, voro de likväl altid glade och vid lustigt mod..

Den 29 Augusti.

p. 411

På så väl Herr Generalen Marquis DE LA JONQUIERES, som Herr Generalen Marquis DE LA GALISSONIERES anmodan, gjorde jag följe med några Franska Herrar, at bese en utropad silfver- eller blygrufva ned vid Baye St. Paul, i synnerhet, som jag tillika hade tilfälle, at få bese en större

del af landet, än annars kommit at ske. Vi begofvo oss därföre om morgonen på resan i en battoe ned för Laurentii flod.

Skördetiden var nu inne. Jag såg folk på alla åkrar sysselsatt med sädens bärgande. Alle sade, at de redan hållit på, at skära hvetet och hafran en vecka, om ej mera.

Utsigten vid Quebec var ganska vacker från sjösidan. Staden låg högt: alla Kyrkor och höga byggningar syntes ganska väl: och skeppen gjorde en prydnad, som lågo i Elfven bredevid hvarandra nedanföre. Kruthuset, som låg på högsta toppen af det bärg, hvarpå staden är bygd, skullade öfver alla de andra.

Utsigten af landet, där vi i dag foro fram, var mycket behagelig. Laurentii flod gick här mäst från Söder til Norr. På ömse sidor om den samma viste sig stora fält af upodladt land, dock mera på W. än på O. sidan. Elfsbackarne voro brante och höge. En myckenhet af vackra, dock alt enstakade gårdar, stora åkrar, som nu voro hvita af säd, sköna skogar och lunder, gjorde landet på ömse sidor angenämt. Då och då viste sig någon sten-kyrka. Här och där kom någon bäck, som häfde sig ned i Elfven
p. 412 utför dessa | höga backar. Där bäcken var något större voro vatten- eller sågqvarnar anlagde.

Ungefär efter halfannan Fransk mils roende kommo vi til Isle d' Orleans, som är en stor ö af ungefär $7\frac{1}{2}$ Franska mils längd, och mot 2 sådana mils bredd, där den är bredast. Hon ligger midt i Laurentii flod. Den var högländt, sidorna något sluttande, och på de flästa ställen beväxte med något skog; men somligsteds voro de ock bara, och gårdar bygde ända ned vid stranden. Ofvanpå ön var landet väl upodladt. Där sågs ej annat, än vackra stenhus, stora åkrar, ängar, betesmarker och skogslunder, samt en och annan vacker sten-kyrka.

Vi fölgde den grenen af S. Laurentii flod, som gick åt W. sidan om Isle d' Orleans, emedan den var ginare. Dess bredd räknades gemenligen til en fjerndedel af en Fransk mil; men skeppen få ej taga denna vägen, dels

för sandbankar, som här vid uddar stöta ut, dels för grundt vatten, dels för stenar och klippor, som ligga somligstäds i botten; utan de måste alltid gå på östra sidan om ofvannämde ö. Landet på ömse sidor hade samma utseende som förr: på W. sidan eller på fasta landet bestodo Elfsbackarne allestäds af den ofta omtalta svarta kalkskifvern. Husen, hvori bönderne bodde, voro mäst allestäds upmurade af samma sten, men hvitlimade utanpå; somligstäds voro dock husen gjorde af andra stenslag. Den ked af höga stora bärg, som låg på W. sidan om floden, och som merendels stryker från S. til N. började småningom komma allt närmare och närmare til floden; så | at de, som vid Quebec väl voro par mil därifrån, kommo efter 9 Franska mils resa nästan til stranden: merendels voro desse bärg öfverväxte med skog; men på somliga hade skogselden utödt alla trån. Ungefär $7\frac{1}{2}$ Fransk mil från Quebec ligger på W. sidan om floden, ned vid stranden, en Kyrka, kallad S. Anne. Denne är därför märkvärdig; emedan så snart de skepp, som kommo från Frankrike eller andra orter, hinna så långt up för Laurentii flod, at de få förenämde Kyrka i ögnasigte, lossa de sina stycken, til tecken och fägnad, at de nu ej hafva något mera at frukta före i St. Laurentii flod, och at de nu undgått all fara för de många sandbankar, som finnas däruti. Vattnet i Elfven, där vi i dag reste, var öfveralt blackt och grumligt, fast det räknades somligstäds öfver 6 famnar djupt. Et litet stycke nedanför S. Anne föll på W. sidan om floden en å in i den samma, som kallades la grande riviere. Dess vatten rann med den häftighet, at det kom nästan midt i den grenen af Laurentii flod, som är emellan Isle d' Orleans och fasta landet, innan floden kunde ändra des lopp.

p. 413

Mot kl. 2 efter mid. begynte floden stiga up åt, och som vädret dessutom var ganska häftigt mot oss, så var omöjligt, at komma längre, innan det blef ebb igen. Vi togo därför så länge vårt kvarter i en stor gård, som hörde Prästerna i Quebec til, vid hvilken låg en vacker Kyrka, som kallades S. Joachim, sedan vi i dag hunnit

8 Franska mil. Här blefvo vi på alt sätt undfägnade. Alt omkringliggande landet är af Konungen skänkt til la
 p. 414 Seminaire eller Prästerna | i Quebec, som hafva räntat ut
 det samma åt bönder och andra, hvilka därpå byggt sina
 gårdar. Här voro nu 2 Präster samt en myckenhet unga
 gässar, hvilka lærdes at läsa och skrifva, samt at förstå
 Latin: mästadelen af dessa gässar voro ärnade at blifva
 Präster. Midt mot denna gård åt Öster ligger Norraste
 udden, eller yttersta ändan af Isle d' Orleans.

Röda Vinbärsbuskar voro i myckenhet planterade
 mäst i alla trädgårdar, så i Montreal och Quebec, som
 annorstädes på landet. De sades alle vara til sit ursprung
 komne från Europa; men här trifdes de oförlikneligen väl.
 Buskarne voro allestädes helt röde af bär.

Villa Vinrankor (*Vitis Labrusca & vulpina*) växte nog
 här i skogarna; men jag såg eljest, at de öfver hela Canada,
 så vid Fort St. Frederic och vid Montreal, som uti Quebec
 och annorstädes, hade med flit planterat dem vid sine
 sommar-lusthus i trädgårdarna. Desse lusthus voro gjorde
 af bara spjälor, öfver hvilka Vinrankorne hade med sina
 refvor klängt sig, och så öfvertäckt dem på alla sidor med
 sina stora blad, at det var ogörligt för Solen, at kunna
 med sina strålar tränga sig dit in. De voro här om som-
 maren ganska behagelige; emedan en kunde sitta uti dem
 i skuggan, och hafva en förfriskande och kylande luft mot
 hettan.

Handskära. Hvetet skars här aldrig med Lia, utan
 alt med handskära. Skärorne voro til Skapnad som vanliga
 skäror, något store, ungefär en aln eller mindre, krökte.
 p. 415 De voro filade fulla | med skuror på den sidan, som
 vändes ned åt då man skar. Desse skuror voro så djupe,
 at ock äggen var full med sådana, ungefär en half lin.
 Geometr. emellan hvar.

Höstackarne, som jag på denna resan såg på ängarna,
 voro af 2:ne slag; det ena til skapnad som en Säckertopp,
 eller närmare, som midt imellan Säckertopp och Limpa,
 och voro de mäst brukelige. Det andra slaget liknade

våra ärthässjor. Hölador blef jag ingenstads varse på ängarna i denna delen af Canada.

Den häftiga motvinden nödgade oss, at blifva kvar i St. Joachim öfver natten.

Den 30 Augusti.

Om morgonen fortsatte vi vår resa emot en envis motvind. Straxt nedanför St. Joachim börjar vattnet i Elfven vid högsta flod kännas salt, och ju längre en sedan kommer ned, ju saltare blifver det. Vi hade i början på W. sidan om Elfven härliga dock lågländta åkrar; men litet därefter hunno de höga bergen ända til vattnet i floden. Så länge de voro bårta, bestodo Elfsbackarne af den svarta kalkskifvern; men så snart bergen kommo, förlorades den aldeles utur ögnasigtet; ty stenarten i dessa höga bärg var et *Saxum micaceo-quartzoso-calcareum*: mica var svart, quartzen dels violett, dels ljusgrå: alla 4 så jämt blandade om hvarandra, at en lätteligen med ögonen, men ej med instrumentet, kunde skilja dem från hvarandra. Elfvens bredd sades mäst hela denna dagen vara 3 | Franska mil, där vi färdades. Mig vistes då och p. 416 då leden, där skeppen måste gå, som var nog besvärlig; ty än skulle de gå til ena sidan af floden, än til den andra, at undfly sandbankar och fördolda klippor, som ligga här och där ned i Elfven.

Bärgens syn-villande. Vi nödgades på denna resan ofta ärfara, hvad som vid höga bärg vanligt är, nämligen, at oansett et sådant högt bärg ibland synes helt nära, så at en ej skulle tycka dem vara stort öfver et styckeskått från sig, må en ändock nästan aldrig, då en skal gå til dem, hinna fram, utan nödgas som oftast finna, at det en menar vara blott et styckeskått, blir en eller par fjerdedels väg, och det en tror endast vara en fjerdedels väg, blir ända til 6 eller 8 sådana: således narra och villa de höga bergen synen. De göra det samma på landet, som höga holmar göra på sjön.

Vi hade sedan på 5 Franska mil en nog äfventyrlig

väg at färdas; ty W. sidan om floden, den vi fölgde, bestod af höga och merendels tämmeligen tvära och branta bärg; så at om en stark storm upkommit, hade man ej haft något ställe på hela denna vägen, at med säkerhet våga til lands. Där vistes väl på 2 eller 3 ställen håll eller öppningar i bärgen, dit en uti största fara kunde med båten draga sig in; men de voro så smale, at om en i storm ej kunde råka på dem i hast, skulle båten ofelbart slås vid klippan öfverända. Desse höga bärg voro antingen helt skallote, eller ock endast beväxte med kårta glest stående tallar; men på somliga ställen lupo långs ned efter bärgen sto|ra rämnor, i hvilka växte helt tätt med trån, och de samme längre, än på de andra ställen, så at det på långt håll såg ut, som hade häckar varit planterade här och där på skarpa bärgen. Längre fram reste vi förbi en liten Kyrka, omkring hvilken voro några gårdar. Orten kallades **petite riviere**, och sades at invånarne voro nog fattige, hvilket väl syntes troligt. De hade ej mera land at kunna bruka, än det, som låg imellan floden och de höga bärgen, hvilket på de bredaste ställen ej var öfver 3 mousquett-skott, och på de fläste ej öfver et. Ungefär 17 Franska mil från Quebec blef vattnet i Elfven så salt, at ingen kunde dricka det; hvarföre ock våre roddare redan om morgonen bittida föresågo sig med en kittel friskt källevatten. Ändteligen kommo vi fram om aftonen klockan half 5 til Baye S. Paul, hvaräst vi togo vårt qvarter hos Herrar Seminarios eller Prästerna, hvilka här hade en stor byggnad, och hvaräst vi med all välvilja och kärlighet blefvo undfägnade.

Baye S. Paul var en liten Socken belägen 13 Franska mil från Quebec litet från Elfven vid en vik på et lågländt jämt land. Den var på alla sidor med höga bärg omgifven, undantagandes en stor öppning, som var mot floden. Gårdarne voro alle enstakade. Kyrkan sades vara en af de äldsta, som nu finnas, i Canada, hvilket dess slätta och enfaldiga byggnad äfven tycktes vela intyga; ty dess väggar voro byggde af bjelkar, dem man rest perpendiculairt, vid pass en aln från hvarandra, och på

dessa bjelkar hvilade taket. Imellan bjelkarna var muradt med den svar ta kalkskifvern. Taket slätt: en liten Läk-
 tare i Kyrkan: en liten Sacrestiga helt och hållen af trä p. 418
 på Östra ändan: intet torn, utan en liten ställning var
 uprest på taket, däri en liten klåcka hängde under öppen
 himmel. Mäst hela landet hörer Prästerna til, som det
 utlämnat åt bönder mot en viss skatt om året. Invånarne
 födde sig mäst med åkerbruk: med tjärubränning förtjente
 de ock sina utlagor: tjäran såldes i Quebec.

Som detta land ligger tätt vid en vik, som floden
 här gör, samt är mycket lågt; så skulle det synas, som
 detta flacka fältet förr varit en hafsbotten, och tilkommit,
 antingen genom vatnets förminskning i floden, eller af
 den jord, som dels de härigenom löpande små bäckar fört
 med sig från landet, dels den, som floden vid storm up-
 kastat. En stor del af de växter, som här funnos, äro
 ock bara hafsväxter, som *Salicornia*, *Glaux*, *Pisum mari-*
timum &c. Men då jag frågade af invånarena, om de
 någonsin vid brunnars och andra gropars gräfning funnit
 ned i jorden några Mussel- eller Snäckeskal, svarade de
 alle enhälligt, at de aldrig blifvit några sådana där varse.
 Samma svar har jag fått förut af dem, som bodde straxt
 Norr om Quebec på de låga fälten, nämligen at de aldrig
 vid gräfning funnit i jorden några *Testacea*, utan endast
 åtskilliga slags jord- och sandarter.

Särskildta väder. Synnerligt var, at här i viken
 blåste nästan alltid et helt särskildt väder från det, som
 blåste ute på floden, hvilket förorsakades af de höga bär-
 gen, öfverväxte med hög skog, hvarmed denna Baye S.
 Paul på alla sidor, un dantagandes mot floden, var om- p. 419
 gifven; ty då vädret kom från floden, stötte det mot
 någotdera af bärgen vid ingången af viken, och kom sedan
 i viken at göra en krok, och taga en hel annan gång, än
 det förr haft. Sålunda kan ut på floden och stora fält
 blåsa Nordanväder; men här i viken SW; och är så ofta
 helt särskildt.

Sand fants på stranden af 3:ne slag: 1. den vid sjö-
 stränder allmänna ljusa grofva sanden, som bestod af

kantiga quartz korn. 2. en ganska fin svart sand, hvilken jag förut funnit i myckenhet på stränderna af sjön Champlain, samt omtalt p. 255 och äfven är nog allmän öfver hela Canada. Magneten drager til sig nästan hvart korn af denna. 3. En nästan granat-färgad sand, äfven ganska fin, som är omtalt förut p. 256. Denne torde hafva sin uprinnelse af de granat-färgade sandkorn, som öfver alt finnas i alla stenar och bärg här vid stranden til myckenhet; antingen då denne sanden förorsakats af några stenar, som blifvit söndermårade eller af vatnet söndernötte, eller at denna granatfärgade sanden är första ursprunget til besagde stenar. Både denne svarta och granatfärgade sanden fans sedan på flera ställen vid stränderna på denna resa, dock den svarta mäst.

Den 31 Augusti.

En rök likasom af en kålmila steg om morgonen up mäst af alla de höga bärgen häromkring.

Myggor funnos här i oändelig myckenhet, så at de måtte ätit up en, så snart en stack hufvudet ut om dören. p. 420 Än värre råkade den ut, som försökte at vandra in i skogen. De voro aldeles de samme med våra vanliga Svenska, endast litet mindre, som de Norr-Amerikanske gemenligen äro. Vid Fort St. Jean har jag dock sett myggor af samma slag som våra; men endast litet större, eller inemot som våra Hårkrankar. Desse voro mer än blodtörstige. Min tröst var nu, at myggornas tid var snart förbi.

Efter middagen begofvo vi oss ännu längre ned, utföre Laurentii flod til et ställe, hvaräst sades, at Silfver- eller Bly-malm skulle finnas. Vi foro litet nedanför Baye St. Paul, förbi en udde, som bestod hel och hållen med hvarf på hvarf af en grå tämmeligen tät kalksten, hvilken tyktes vara endast en variation af den svarta kalkskifvern. Hvarfven lågo ej horisontelt utan ganska sluttande, at de nästan stodo perpendiculaire. De lutade med öfra ändan mot NW; tjockleken af hvart hvarf 2 à 3 kvarter; sönder-

slagen osade han starkt orsten. Vi följde som förr W. sidan af floden, som nu ej bestod af annat, än bara klippor och bärg, dels mer dels mindre brante. Flodens bredd var nu endast 3 Franska mil. Somligstäds voro ränder i hellebärgen af en snöhvit, fin, lös, half genomskinlig spat. På et och annat ställe lågo i floden stenar, stora som hus, hvilka för några år tillbaka om Våren fallit ned från hellebärgen. Stället, hvar de setat, kunde än helt tydeligen ses.

Ålkistor, sådana som äro beskrefne p. 317 sågo vi på åtskilliga ställen vid stranden, så imellan Quebec och Baye S. Paul, som i dag där vi rodde fram.

Algonkinska ord. Til tidsfördrif upskref jag några p. 421
Algonkinska ord, dem jag lärde af en af Herrar Pat. Jesuiterna, hvilken en lång tid vistats hos de Algonkinska Villar. Af dem kallas knif, Mukuman; hufvud, Ustigon; hjärta, Uthä; kropp, Wihas; fot, Uchita; liten båt, Ush; skepp, Nabikoän; eld, skute; vatten, Nypi; hö, Maskusu; hare, Hwabus, (men då de vela säga: han är ute, at jaga efter harar, hafva de et ord, som låter likasom: han harar) Bäfver, Amisku; men u prononcieres nästan ej; Mård, Hwabistanis; Elg, Musu; men u finale hörs näppeligen; Ren, Atticku; mus, manitulsis. Samma Pater sade sig hafva stor anledning at tro, at om någre af de Villa härstädes hafva sit ursprung från Tartariet, så böra Algonkinerne vara de samme; ty det är det språk, som talas öfver alt i Norra America, åt den sidan långt i W. från Canada, dit Tartariet ligger. Eljest skal Algonkinska språket vara ganska ordarikt; e. g. ordet: jag går på is, är hel särskildt från det: jag går til lands, och från det, jag går öfver bärg; o. s. v.

Om aftonen sent kommo vi fram til **Terre d'eboulement**, belägen 22 Franska mil från Quebec, och är den sista ort på W. sidan af Laurentii flod, där landet är upodladt och bebos af Fransoser; ty där nedanföre sades landet vara så fullt af bärg, at ingen är i stånd at bo där; emedan ingen lapp af jord där finnes, som kan up-

brukas til åker. En liten Kyrka, som hörde hit, ligger ned vid stranden.

p. 422

Valnötträ. Däraf sades här ej mera fin nas något slag vid denna byen. Ej eller skal något slags Valnöt, vare sig Hickery eller annat, finnas längre ned och Norr om denna ort. Vid Baye S. Paul finnes väl 2 å 3 stycken af de Valnötträ, som Angelsmän kalla Butternuttree: men de samma anses ock där som en stor rarité, och äro äfven de enda, som på hela den tracten finnas.

Ekar af hvad slag som helst sades likaledes ej mera finnas här vid denna byen, och än mindre längre ned eller mera til Norr.

Hvete var den säd, som mäst sädde. Jordmon var här nog fruktbarande. Man har ibland fått 24:de å 26:te kornet; men det mäst vanliga här i landet är, at få 10:de eller 12:te kornet. Brödet var här nästan hvitare, än jag sett förut i Canada.

Hafre sås här mycket, och gifver mångfalt mer än Hvetet.

Ärter sås här likaledes i myckenhet, och gifva mäst af alla sädeslag; exempel gifves, at man däraf fått 100:de kornet.

Foglar sades ej finnas här til någon myckenhet, och de, som om Sommaren äro här, fara sin väg mot Hösten. Om vintern skola här näppeligen ses andra foglar, än Snöripor och bruna Rapphöns samt Korpar. Sjelfva Kråkorne våga sig ej at här försöka vintern, utan fara äfven sin väg om Hösten.

Oxgrodor sades finnas här på många ställen.

Eldflugor hålla ock til här.

p. 423

I stället för ljus brukades nog öfver alt här på landet lampor, däri de hade olja af Marsvin. De betjante sig däraf i gemen; men då den ej fans, brukades Tran eller olja af Skälar.

Den 1 September.

En hafvande hustru var här i byen, som nu snart upfyldte sit 59 ålders år. Hon hade i 18 års tid ej haft

sin månadsflod; år 1748 låg hon i Kopporna, och nu var hon hafvande och ansenligen tjock. Hon sade sig må väl, känna barnets rörelser, syntes frisk, och hade sin man ännu lefvande. Som detta var något ovanligt, så hade de henne til Medicus Regius Herr GAUTHIER, som på denna resan gjorde oss följe, på det han måtte noga underrätta sig om hennes tilstånd.

Klåckan half 8 om morgonen foro vi härifrån än längre ned före Elfven. Landet vid Terre d'eboulement var högländt, bestod af bara backar med en lös jord, dock så, at de lågo i 3 eller 4 stora afsättningar, den ena ofvanför den andra, som nu alle voro upodlade, och använde mäst til åkrar, och somt til äng eller betesmark. Af den stora **Jordbäfningen**, som år 1663 uti Februarii skakade Canada, och hvarom P. Charlevoix talar i sin Hist. de la Nouvelle France T. II, p. m. 125 och följande tog denna orten mycken skada; ty åtskillige backar skakades då ned, och en stor del af åkrar, som lågo på den nedersta afsättningen, blefvo bortskämde; mig vistes små öar i Elfven, som då tilkommit.

Svarta Kalkskifvern låg i små bitar här och | där på mullbackarna. Vi hade haft långs vid Elfssidan, til 8 om ej flere Franska mils väg, ganska höga gråbärg, som bestodo af en Saxum utaf violett och vattenfärgad quartz, ljusgrå kalksten och svart mica hopblandade, hvilka stått med deras fot uti Elfven, utan at man på hela trakten kunde blifva varse någon kalkskifver; men nu började den visa sig igen. p. 424

Tärnor (*Sterna hirundo*) flögo i myckenhet och skreko vid Elfsstranden.

Elfvens bredd sades vara här 4 Franska mil.

Utsigten af Elfssidan gaf til par Franska mil sådana mull-afsättningar, som vid Terre d'eboulement, men sedan togo höga och ohyggeliga bärg emot.

Vattubäckar, ibland större ibland mindre kommo som oftast, och kastade sig med stort brusande, at det hördes på långt håll, ned för de branta sidor på Elfven, som

ibland voro af flera famnars högd, och bestodo antingen af jord eller bärg.

Mineraliskt vatten fants uti en af dessa bäckar, som kom flytandes öfver et kalkstens bärg. Det luktade tämmeligen starkt svafvel: var ganska klart: ändrades ej med galläpple: öst i en ren silfverbägare, gjorde det, at den samma blef inuti, som hade den varit förgyld, och lämnade på botnen en rött Carmosin-färg: stenar och trä, som lågo i samma vatten, voro öfverdragne med et slem eller gytta, som ofvanpå var ljusgra, men under eller närmast stenen eller trädet helt svart: på tungan bet detta slem ej mycket; p. 425 men smakade | ganska likt Tobaks-olja. Af det jag handterade de stenar detta slem satt på, luktade händerna hela dagen så starkt af svafvel, som hade de varit smorde därmed.

Den svarta Kalkskifvern fans på et ställe i stor myckenhet vid vattubrynet. Den låg här stratum super stratum; men strata eller hvarfven lago ej horizontaliter, utan stodo staplade tätt brevedid hvarandra. De voro helt nära perpendiculaire, endast, at de lutade litet mot WSW. Tjockleken af hvart hvarf vid pass 2 eller 3 kvarter; ty de voro olika. Up i dagen voro de alt skifrade och sprukne sönder i små flagor; men inuti, dit sol, luft, och vatten ej kommit, voro de solide och täte. Somlige af dessa stenar voro ej aldeles kalsvarte, utan stötte något på grätt.

Vid middagstiden kommo vi fram til **Cap aux Oyes**, som fått sit namn, tör hända, af villa Gäss, dem de först hitkommande Fransoser lära funnit vid denna udden. Men denna tiden sågo vi här hvarken Gäss eller någon annan fogel, undantagandes en Korp. Här skulle vi undersöka de utropade metall-ådror, som gingo i bärget; men de voro ej annat, än smala rämnor af en fin hvit Spat, med något enda blygryn uti. Från detta Cap aux Oyes räknade somlige 25, andre endast 22 Franska mil til Quebec. Det som här mäst roade mig, var, at nästan största delen af de växter här funnos, voro sådane, som finnas hos oss i Sverige; til exempel:

Arundo arenaria växte til myckenhet i sand, och tvang p. 426
honom at ligga stilla.

Elymus arenarius, äfven mycket vid stränder: bägge
desse kallades af Fransoserna *Seigle de mer*; och som mig
försäkrades, at bägge desse finnas i myckenhet så vid
Terre neuve som annorstäds mot hafskanterna i Norra
America, och de ställen, där desse växa, se ut på långt
håll som sädesåkrar; så torde genom dessa kunna uttydas,
hvad som säges i gamla Norrska Handlingar om Vinland
det goda, nämligen, at där funnos Sjelfsådde hvete-åkrar.

Plantago maritima fans ock nog ymnogt: på sjöresor
taga Fransoserne dess blan, och koka dem i såppor och
äta; eller bruka dem som Sallad. De torde ock kunna
insyltas som *Crithmum*.

Arbutus uva ursi eller **Mjölonris** växte här i myckenhet.
Uti hela Norra America, där jag reste, hade det hvarken
af Villar, Fransoser, Ängelsmän eller Holländare annat
namn än *Sagákehomi*: och under det namnet visste mäst
hvert barn at tala därom. På de ställen där det växte,
blandades det af förenämde folkslag bland Tobaken som
de rökte.

Myrica gale eller **Porss** var likaledes ymnogt; kallades
af somliga *Laurier*, af andra *Poirvriér*. Bladen lades i
sauce, at gifva den en behaglig smak.

Bunias Cakile ymnogt. Roten sönderstött til pulver,
blandad med mjöl, ätes, då brist är på mjöl och bröd.

Rönn, Lingon, Enbuskar, Linnæa, Pisum maritimum p. 427
och många andra, växte ock här.

Vi begofvo oss sedan tillbaka til Baye S:t Paul.

En **Skäl**, til färgen grå, samm en stund efter baten,
men kom ej så nära, at vi väl kunnat skjuta honom.

Den 2 September.

Silfver- eller Blymalms-ådrorna besågos för middagen.
De lågo straxt Söder om mjöl- och Säg-qvarnarna i Baye
S. Paul, som höra Prästerna til. Bärget, hvari de lupo,
bestod af samma stenblanning, som de andra stora höga

gråbärgen här på orten, nämligen af et Saxum sammansatt af en hvit eller ljusgrå kalksten, en violett eller mäst Granatfärgad quartz, och en svart skimmer eller Mica. Kalkstenen gjorde här det mästa, var fin, at dess particlar näppeligen kunde synas; men då skedvatten slogs därpå, fräste han starkt; därefter var den violett- eller mäst Granatfärgade quartzen, som äfven var kringströdd i små korn, samt tog starkt eld mot stål. Den tycktes vara en art af omogen Granat; sedan de små fina svarta skimmer-particlar; och minst af alla var af den vattufärgade quartzen. I kalkstenen syntes små Spatkorn glittra här och där. Alle desse stenslags particlar voro blandade ganska väl tillsammans om hvarandra, dock gick skimmern ibland som i lineer och smala ådror. Stenen var mycket hård. Då han kom at ligga up i dagen, ändrade sol och luft honom

p. 428 så mycket, at han nästan blef som ge|nomruten, kunde då tämmeligen lätt smålas och måras sönder, och dess particlar eller stenarter, hvaraf han bestod, blefvo så otydliga, at en ogörligen kunde skilja dem åt eller känna dem igen; ty de voro til en stor del alt upfrätne. På somlige ställen var det ena stenslaget mera rådande än det andra. I bärgen var fullt med perpendiculaira rännor. Uti dessa Bärgarter lupo Blymalms-ådrorna från OSO til WNW. Det såg ut likasom bärgen hade fordom här spruckit, och springorne eller rännorne sedan blifvit upfylte med et annat stenslag, däruti Blymalmen sig sedan alstrat. Stenslaget, hvori Blymalmen nu fans, var en ganska fin, snöhvit, ofta half pellucid, tämmelig blöt och nog lätt sönderfallande Spat, däruti stundom funnos ränder af en snöhvit kalksten; men nästan altid ådror af et annat stenslag, som var grönt, liknade nog en quartz, var alt söndersprucken med rännor, och sprang sönder i sadana stycken som en quartz; men var nog blötare, tog aldrig eld mot stål, fräste icke med skedvatten, kändes ej eller hal mot fingren. Den tyckes aldeles vara en art af Herr Direct. RINMANS Lys-spat, eller Herr Prof. WALLERII glas-spat (se WALL. Min. p. 64). Ibland fans i denna bärgarten, däri blymalmen satt, någon gråaktig quartz-bit, som tog

starkt eld mot stål. Uti de nyssnämnde stenarter af spat m. m. fans Bly- eller Silfvermalmen strödd, men gemenligen endast i små fläckar, somlige af ärters storlek; men ibland i fläckar af en tums bredd och längd, eller litet mera. Malmen var mäst i små Cuber, ganska klar, (WALL. Blyglants eller Tärningemalm); men den var mäst öfver alt nog fattig, undantagandes på några få ställen, där den var tämmeligen rik; ibland syntes i Spaten, som rostfläckar. Desse malmådror af denna blöta Spaten m. m. voro öfveralt ganska smale; gemenligen endast af en half alns bredd, ibland 3 kvarter. Någon enda gång var han en aln; och endast på et ställe $4\frac{1}{2}$ kvarter bred. Bäckan, som rann öfver bärget ned til qvarnarna, lopp så djupt ned i bärget, at från botten af bäcken til öfversta spetsen af bärget mäst perpendiculairt ofvanföre voro 6 fannar. Här betraktade jag ådrorna, och fann, at de beständigt behöllo samma bredd, så at de icke ned vid botten af bäcken voro bredare, än up vid öfversta brynet på bärget; ej eller voro de rikare djupare ned än de voro längre up. Af alt detta tycktes följa, at det ej skulle löna mödan, at bryta up dem. Här voro 3 eller 4 sådana Malmådror, den ena et litet stycke från den andra, men alla af lika beskaffenhet. Desse ådror gingo mäst perpendiculairt, men ibland ock litet snedt. När stycken af förr omtalta gröna stenen kommo at ligga i rinnande vatten, åt vatnet mycket up af den hvita Spaten och kalkstenen; men lämnade den gröna stenen orörd, som därföre stod uphögd och som i kanter; äfven den delen af dessa ådror, som varit up i dagen, var mäst alltid mycket ojämn, som försakats däraf, at luft, sol och rägn hade förtärt en stor del af Spaten och kalkstenen; men lämnat mycket kvar af den gröna stenen, som mera kunnat stå emot all luftens verkan. Man har ibland i dessa ådror funnit stora djupa hål, som på alla sidor varit öfverdragne med bärg-crystaller. Den mästa Silfver- eller Blymalmen fans | närmast til gråbärget, eller vid sjelfva sidan af ådran. Uti Spaten funnos här och där, dock nog sällan, små gryn eller korn af en *pyrites*, och af så höggul färg nästan som gull. Då

p. 429

p. 430

den gröna stenen stöttes sönder til pulver, och det samma slogs på en eldskåffel gjord hel glödande och röd, brandet med en blå låga, och sade somlige sig känna, at det då osade svafvel, fast jag ej kunde märka det, ehuru fin lukt jag annars hafver. Då denna gröna stenen blifvit genomröd och glödande, misste han sin gröna färg och blef hvitaktig; men gäste ändock ej med skedvatten. Mera svafvelkies, än förut omnämnt är, fans ej i dessa ådror.

Svafvel-källorne (om jag så får kalla dem) voro belagne ned vid bärgsfoten, där förenämde Silfver- eller Blymalm fans. Här upvällade åtskilliga ådror, hvilkas vatten sedan stötte tilhopa, och gjorde en liten rinnande bäck. Vattnet i dessa ådror eller källsäg hade på sig en snöhvit hinna, och lämnade på alla ställen, där det rann fram, en hvit mjölig materia, som fäste sig på trä och annat, som låg i rännilen. Togs detta mjöl i handen, luktade det starkt svafvel. Om trån, som i rännilen blifvit öfverdragne med denna materia, torkades, och sedan lades i elden, brunno de med en blå låga, och osade ganska starkt svafvel, men intet annat. Med Galäpplen ändrades vattnet icke. Det ändrade ej eller färgen på blätt papper, som doppades däri. Med två laddrades vattnet ej stort. Da Silfver lades däri, blef det efter en liten stund mycket p. 431 mörkt och svart. Då en knif sattes däri; och | lämnades där 2 eller 3 timar, var bladet, da han togs up, helt svart, nästan som hade bläck runnit däröfver. Eljest hade det en obehagelig smak. Vid rägnväder sades det lukta ganska starkt och illa. En myckenhet döda Gräshoppor låg nu däri. Invånarne brukade det mot klåda och skabb.

Efter middagen besågo vi en annan ådra utropad för Silfvermalm. Den lag ungefär en fjerdedels väg NO om Baye S. Paul vid en udde, som kallas **Cap au Corbeau** ned vid sjelfva stranden af Laurentii flod. Bärget, hvardi desse ådror gingo, bestod af et Saxum, som ihopsattes af en blek på rödt stötande fält-spat, en fin svart skimmer, en ljus-aktig kalksten, violetta eller Granatlika quartzkorn och en vattenfärgad quartz. Ibland utgjorde den på rödt stötande fältspaten det mästa. Den låg i hela ränder af

små hårda korn. Ibland åter var den fina svarta skimmern mäst. Gemenligen voro skiftevis ränder af dessa 2:ne nyssbeskrefne. Den hvita kalksten, som bestod af så små partielar, at de näppeligen kunde synas, voro här och där inströdde. Då och då syntes de Granatlika quartzkornen, som ock ibland utgjorde hela ränder. Desse quartzkorn voro Granat färgade, ganska små som knapnålsknappar, runda, glänsande, togo starkt eld mot stål. Den vatten-färgade quartzen var inspädd här och där. Desse stenar voro ganska hårde. Bärigen härvid sjökanten bestodo helt och hållne däraf. Ofta lågo desse stenar i hvarf, eller bestodo af hållar af $\frac{1}{2}$ alns eller 3 kvarters tjocklek, stödjande sig på hvarandra, och stodo mäst perpendiculairt; dock at de lutade något med öf|re ändan mot NW och undan ifrån Elfven, likasom vatnet i forna tider bögt dem undan ifrån floden, som låg tätt vid dessa bärg på SO sidan. I dessa bärg gingo helt smala ådror af en snöhvit och ofta något grönaktig ganska fin, mästadels half pellucid, blöt Spat, som lätt grynade sig och gick sönder. Uti denna fans ibland korn likt et Sterile nigrum, hvilket liknade nog en mica, och fjällade sig så; men ganska sällan syntes däri något litet blykorn. Somligstäds bestodo bärigen här vid stranden til en del af en svart fingrynig *Corneus* tilhopa med en rostfärgad kalksten; men *Corneus* utgjorde då 3 eller 4 gångor så mycket som kalkstenen.

p. 432

En Svafvelkälla fans ock på denna kanten, aldeles af samma beskaffenhet med den, som nyss förut beskrefs p. 430. *Typha latifolia* växte frodigt i sjelfva källan. En Rönn stod där bredevid, hvars bär voro ganska blekgula och af en död färg, då däremot bären på alla andra Rön- nar voro redan ganska röde.

Tjära brändes til myckenhet här vid Baye S. Paul. Vi gingo nu förbi en Tjärudal, där de om Sommaren pläga bränna Tjära. Den var i alt lika med våra i Österbotten, at ej den ringaste skillnad dem emellan var, endast at denna Canadensiska var nog mindre; men mig försäkrades, at de ock hafva dem här mycket stora. All Tjäran brännes här endast af den så kallade *Pin rouge* (*Pinus foliis geminis*

longis; ramis triplici fasciculo foliorum terminatis, conis ovatis lævibus). Flor. Canad. Alla de andra Tallar, hvaraf här gifves flera slag, duga ej därtill; ty de gifva så godt
 p. 433 som ingen Tjära; åtminstone | lönar ej mödan, at använda dem därtill. De nyttja härtil endast rötterna, dem de gräfva up, samt med dem ungefär en famn af stammen, som är närmast rötterna. Alt det öfriga kastas bårt. Desse rötter äro helt fulla med kåda. De visste ej ännu här den konsten, åtminstone brukade de den ej, at genom barkens aftagande på ena sidan om trädet, läcka ut mera kåda. Tjärutunnorne voro nästan dubbelt smärre, än hos oss. En sådan tunna sades hålla 46 pots, och såldes denna tiden i Quebec för 25 Francs. Tjäran sades vara tämmelig god.

Sanden på stranden af Laurentii-flod bestod på somliga ställen af en art pärlesand. Kornen af quartz, små, half genomskinliga, somlige runde, andre aflånge, ljusgrå eller helt hvite. Annorstädes bestod den af små svarta skimmer-particlar; på andra ställen åter voro stora fläckar af den förut p. 256 och 419 beskrefna Granat-sanden, som til så stor myckenhet finnes i Canada.

Den 4 September.

Bärgen häromkring gäfvo från sig hela denna dagen en ganska tjock dimba, lika som då det ryker starkt från en kålmila. Åtskillige af dessa bärg voro ansenligen höge. Under mitt vistande i Canada frågade jag af flera, som i Norra America rest vida omkring, om de på något ställe blifvit varse så höga bärg, på hvilkas topp snön alltid lämnas osmält; men alla gäfvo mig det svar, at de aldrig sett här något sådant bärg. De sade, at snön kan väl ibland på de högsta, til exempel, på somliga af dem, som ligga emellan Canada och Nya Ängland, ligga qvar et
 p. 434 godt | stycke in på sommaren; men han smälter dock alltid bårt, då värman blifver stark.

Lin hade hvar Landtman fått til egit behof, hvilket för någon tid tillbaka var uptagit, och utbredt at rötas

antingen på sjelfva landet, där det växt, eller på ängar och betesmarker. På alla ställen var det, i år, nog stackigt.

Järnmalm fans på denna kanten mångastäds. Vid pass en Svensk mil från Baye S. Paul inåt landet från Laurentii-flod, fanns et helt bärg af idel Järnmalm. Hela landet däromkring, som var öfvertäckt med en tjock skog, och flera rinnande större och mindre bäckar til hamrars och masugnars anläggande tycktes gifva tillkänna, at järnverk med lätthet kunde här företagas; men som Kronan härtils för betjäningen skul lidit så mycket genom Järnbruket i Trois Rivieres, så vågade ingen nu, at vidare tänka därpå.

Den 5 September.

Om morgonen bittida begåfvo vi oss tillbaka til Quebec. Vi fortsatte vår resa til middagstiden, då vädret omsider blef ganska elakt med starkt rägn, och grufveliga smällar af thordön. Vi voro då midt för Petite Riviere, och som ebben tillika började gå, mot hvilken det för oss var omöjligt at komma up, så nödgades vi här taga land och söka hus.

Petite Riviere, så kallad af en liten bäck, som här flöt förbi, är en liten by, som ligger på W. sidan af S. Laurentii-flod vid stranden. Husen af sten, strödde hit och dit. En liten vacker Kyrka var äfven af sten. På W. sidan bredevid byen lågo ganska höga bärg, som gjorde, at solen gick här 3 à 4 timar förr ned, än det skedde på andra ställen; emedan solen et stycke efter middagen gömde sig för dem bak om dessa bärg. En annan olägenhet var, at Laurentii-flod på andra eller O. sidan hvart år skar bårt et stycke af det annars nog lilla och trånga landet, som invånarne här hade, så at de lefde i fara, det floden småningom torde taga bårt all den jord de bo på, som denna tiden ej var stort öfver et mousquet-skots bredd. Eljest krälade här i hvart hus en myckenhet af barn.

Kalkskifver fans här i backarna af 2:ne slag; 1) den svarta, som ofta är omtalt, och hvarpå hela staden Quebec står. 2. En mäst svart, och ibland mörkgrå, som tyckes endast vara en variation af den förra, och kallas här *Pierre à chaux*. Han skiljes från den förra i synnerhet däri, at han lät mycket väl tälja sig: bränd gaf en ganska hvit kalk: skifrade sig ej så snart i öppen luft i tunna flagor. Husväggarne voro här helt och hållne upmurade af denna både til sten och kalk. Äfven mästendels spisarne, endast at de närmast den starkaste elden satt antingen skimmerfulla grastenar, eller andra tjenliga klappurstenar. Bärigen vid Petite Riviere bestodo hel och hållne af gråbärg. af sådant slag, som vid Baye S. Paul vid blymalmsådrorna är beskrifvit; men nedersta foten af dem består af endera bland dessa kalkskifrar, så at altså en stor del af gråbärigen i Canada stå uppå en art af skifver, så väl som gråbärigen i Västergyllen i Sverige.

p. 436

Ugnar til skapnad någorlunda dit åt, som våra kakelugnar, brukades på hela denna trakten i stufvorna i stället för spis. Ugnen var aflång, gemenligen 2 alnar lång, 5 kvarter bred, och 5 kvarter hög, merendels upmurad af skimmerfulla gråbärigs stenar eller andra tjenliga klappurstenar. Öfversta botten var alltid en tjock järnhälla. Från Ugnen gick up i korstenen en järnpipa, därigenom röken fördes ut.

Den 6 September.

Ål och Marsvin fångades här mycket vid vissa tider på året, nämligen i slutet af September månad och hela October. **Ålen** kom då både upstigandes från Hafvet och nedstigandes ifrån sjöarna, hvilka ligga up i landet. Sättet at fånga honom är förut beskrifvit p. 317. Med den upstigande ålen följa **Marsvinen**; emedan de föda sig af denna fisk, och det är då, som här fångas en myckenhet däraf. Ju mera myckenhet af Ål, ju större antal af Marsvin infinna sig. De fångas sålunda: när vatnet i Elfven vid ebb faller ut, följa Marsvinen gemenligen Elfvens sidor,

at få fatt på Ålarna, som där uppehålla sig. De som här bo hade därföre vid samma sidor något från landet satt up sprötter eller små ruskor i en krokot linea, som gjorde en stor half-cirkel, hvars boga vände sig ut mot Elfven, men dess fötter mot landssidan, dock at emellan landet och dem var någon öppning. Ungefär en aln eller litet mera var lämnadt imellan hvar ruska. Då Marsvinen kommo imellan dessa ruskor och landet, och fingo se, at de beständigt stodo och skakades af vattnet, tordes de ej komma dem när; emedan de frugtade, at | där vore något giller, utan sökte gå tillbaka. Men inedlertid hade vatnet så affallit, at då de kommo tillbaka, mötte dem mot landsidan endera foten af Semicirkeln, hvars i rörelse stående ruskor likaledes afskräckte dem, at komma sig när. I denna vändan och fruktan gå de fram och tillbaka, til dess vatnet med ebben oförmärkt så utfallit, at de lämnades på det torra, hvaräst de sedan af invånarne ihjälslagos. Utaf dessa fås en myckenhet Tran. Vi sågo hela denna resan alt för många sådana gillar.

p. 437

Lera. I en grå lera vid Elfsstranden var fullt med rämnor, alla af en mörk rostfärg; och dessutom en myckenhet små maskhål, som alla gingo perpendiculairt, af den storlek, at en lagom knappnål kunnat gå däri. Hålens sidor voro äfven af en mörk rostfärg, samt half petrificerade, så at, då vatnet skölgt bårt leran, suto desse som ocher-färgade kårta pipskafts stumpar qvar.

Vid middagstiden begofvo vi oss från Petite Riviere, och fortsatte vår resa til S. Joachim.

Vädrets ändringar. Imellan Petite Riviere, som låg i en liten vik, och S. Joachim bestod W. stranden af Laurentii-flod nästan allena af den ena bärgsudden efter den andra, med någon liten vik emellan. En långlig förfarenhet hade lärt, at ehuru det ibland var mäst lungt i Petite Riviere, blåste det dock altid vid mäst alla dessa bärgsuddar, som stötte ut i floden, och då det blåste något hårdt vid Petite Riviere, var ej rådligt, at gå därifrån med båt til | Quebec; emedan vädret då säkert blåste så hårdt och vågorne gingo så store vid mäst en och hvar

p. 438

af dessa bärgsuddar, at ingen utan största fara kunde gå dem förbi, hvilket vi ock nu fingo försöka. Vi hade mäst lungt och stilla vatten uti vikarna imellan bärgen; men så snart vi kommo til någon af desse uddar, som de faseligen höga bärgen gjorde, blefvo vågorne mångfalt större och vädret så strängt, at par karlar måste hålla i åren, hvarmed styrdes, och masten ibland brast af. Vågorne reste sig ock mycket af den starka strömmen vid uddarna.

Den 7 September.

Litet för middagen fortsatte vi vår resa från S. Joachim.

Kork i stället för Tunder brukades här mycket. Han var til skapnad aldeles lik med den, som i Sverige til samma ändamål användes; man hölt den bäst, som togs af Såcker-Lönnen; därefter den af Rödblommiga Lönnen; så den af Såcker björk. I brist däraf betjante de sig af den, som fans på Asp.

Trän, som behålla sina löf om vintern, sades här ej vara andre, än *Thuya Tarus*, samt åtskillige slags Barrträn.

Trän, som länge stå mot förrutnelse, räknades i synnerhet desse: *Thuya* bäst af alla; därefter Gran, som kallas *Perulse*.

Ost gjordes här i landet på åtskilliga ställen; dock höllos de från Isle d'Orleans för vara de bästa. De voro helt små, tunna och runda: 4 vägde ungefär en livre; 12 sådana såldes nu för | 30 sols. En Livre salt **Smör** kostade i Quebec 10 Sols, och en Livre färskt 15 Sols. I forna tider sades, at de fått där en Livre smör för 4 Sols.

Åkrarne sluttade mot Elfven. De lågo skiftevis i säde och träde. Den i säde var gul af säden och dess halm; och den i träde grön af de många ogräs, som öfvertäkte den samma, hvilka voro lämnade at stå och fritt växa hela sommaren, til födo för boskapen, utan at åkern under hela den tiden upplögdes.

Tunnband, de bästa, gjordes här af Ask. I brist af den utaf *Thuya*, små Björkar, villa Kersbärsträn etc.

Bärgen rykte stark, både i går och i dag. Ibland steg röken eller dimban från dem i hastighet up från något visst ställe, och ej på alla de andra.

Stenarter. Elfsbackarna på W. sidan om floden midt mot Isle d'Orleans voro mycket höge och tämmeligen brante. De bestodo väl på de flästa ställen af den svarta kalkskifvern; men så var dock et och annat ställe, där de bestodo af et Saxum, som vid första påseendet liknade en sandsten, och var sammansatt af en grå quartz, en på rödt stötande kalksten, och äfven litet af en grå kalksten, samt då och då några ljusgrå sandkorn. Particlarne af dessa stenarter voro små, och väl sammanblandade. Stenen var ljusröd iblandadt med grått, samt mycket hård. Den låg i hvarf, det ena ofvanpå det andra. Tjockleken af hvart hvarf ungefär et qvarter. Synnerligt vid denna var, at uti ytan | eller Superficie voro fullt med både convexa och concava intryckningar af de små musslor, som kallas *Pectinites*. Ja, det fans uti samma yta ibland åtskilliga petrificerade skal af samma musslor; men inuti sjelfva stenen, då den sönderslogs, var ej det ringaste spår, hvarken til intryckning eller til petrificerat skal af bemälte mussla. Alla desse intryckningar eller petrificerade skal voro små, endast af en tums längd och bredd. Quartz-particlarne i stenen togo stark eld mot stål, och kalkstens particlarne gäste starkt med skedvatten. Öfre och nedre ytan på stenen bestod til största delen af kalksten, men inre delen af sten mäst af quartz. Denna stenen upgräfdes til myckenhet, dels at mura hus med, dels til gålf, dels til trappor. Mycket däraf fördes ock til Quebec. Det var altså synnerligt, at i denna fans petrificater, men aldrig uti den kolsvarta kalkskifvern.

p. 440

Gult. Qvinfolken färgade här sit ullgarn gult med fröknopparna af Porss (*Myrica Gale*), som här kallades *Poivrier*, och växte i myckenhet på våta ställen.

Om aftonen reste Herr GAULTHIER och jag, at noga bese det höga vattufallet vid Montmorenci. Närmast til Elfven var landet lågländt, jämnt, nu användt til äng. Litet där ofvanföre togo de höge och brante Elfsbackarne

emot, hvilka voro öfverdragna med en jordskorpa, och nu mäst lagda til åkertäppor; men här och där, hvaräst backarna voro mycket brante, eller någon bäck rann ned, bestodo de endast af den svarta kalkskifvern, som mångenstäds gått sönder i ganska små bitar, at den var som en jord. På hela fältet nedanför backarna lågo fullt med stycken däraf. När någre af de större och tätare stycken slogos sönder, osade de starkt orsten. På somliga högre ställen var jorden af en blekrödaktig färg, och skifvern äfven tämmeligen stötande på rödt.

Montmorenci-fall är ett af de högsta vattufall jag ännu här sett. Det kommer ur en å, som dock ej är mycket bred, och kastar sig ut för branta sidan af bärget, hvilket består af den svarta kalkskifvern. Fallet är nu i öfversta ändan af en liten vik, som går in från floden; men det tyckes, som det i forna tider varit lika långt ut som de öfrige bräddar af floden både S och N om fallet än äro; men at vatnet tid efter annan bårtfört sidan af Elfven, och därigenom småningom gjort här en vik. Sidorna på ömse sidor af denna vik bestå af bara den svarta kalkskifvern, som somligstads är mycket söndersprucken samt nedfallen, så at sidan ej är perpendiculair, utan något sluttande; dock kan en näppeligen gå up för den samma. Vid sjelfva vattufallet är skifverbärget helt perpendiculair, och kan en näppeligen utan fasa åskåda, huru vatnet här faller utföre. Det hade nu rägnat par dagar, hvaraf vatnet i denna å ansenligen ökat sig, och gjorde, at fallet såg nu mycket hiskeligt ut af det myckna vatnet, som til en sådan högd med et häftigt brusande kastade sig här utföre. Bredden af fallet syntes ej vara öfver 5 eller 6 famnar; men hvad perpendiculaire högden angår, så dömde så väl Herr GAULTHER som jag, efter det vi med synen trodde oss kunna utmäta, at den var 110 å 120 fot, hvilket efter vår ankomst sedan til Quebec flere ståndspersoner bekräftade träffa tämmeligen nära in, som sade sig mätt den. De som bodde här omkring togo för mycket til, som envist påstodo, at det var 300 Fr. fot högt. Och P. Charlevoix uti dess Hist. de Nouv. Fr. T. V. p. m. 100

är alt för sparsam, då han utgifver det endast vara af 40 fots högd. Det blefvo alt för stora fötter. Vid fallets fot steg beständigt up, som en tjock rök af de dunster, som vatnet med sit häftiga nedfallande drefvo up i luften, hvilken rök och dimba sedan kringsspridde sig til mer än et mousquett skott i viken nedanför fallet, dock var hon tjockast närmast vatnet. Denne dimba gjorde, at här var som et beständigt antingen svagare eller starkare rägn, alt som en var uti denna viken antingen längre ifrån eller närmare til sjelfva fallet. At nogare få se, huru vatnet ifrån en sådan högd stötte ned, samt at granska, huru bärget såg ut bakom vatnet, ville Herr GAULTHER och jag tillika med karlen, som följde oss, gå närmare til det nedfallande vatnet; men just i det samma vi kommo ungefär 6 famnar från sjelfva fallet, kom en väderpust från det nedbrusande vatnet, och dref den tjocka dimban på oss, hvilken i mindre än en minuts tid gjorde oss så genom våta, som hade vi gått en half tima i starkt rägn. Vi nödgades därföre hals öfver hufvud springa tillbaka, och voro glade vi kommo därifrån. Detta falls brusande höres ibland helt väl til Quebec, som ligger 2 Fr. mil därifrån åt S. och då är det tecken til NO. väder. Andra tider åter höres det emot vanligheten ganska väl til byar, som ligga et stycke nedanføre åt N. och då såldes det vara säkert tecken antingen til SW eller rägn. Den svarta kalkskifvern, hvaraf sidorna på fallet bestodo, låg här i hvarf; men hvarven voro icke horizontela, utan mycket stupande, och nog nära til perpendiculaira: de stodo så, som hade de varit lagde från och undan Elfven, det är, öfre delen af dem lutade mäst mot W och den nedra mäst mot O. Uti denne kalkskifvern funno vi följande främmande stenslag.

p. 443

Gypsum amianthi-forme eller Strålgips; se WALL. Miner. p. 55. Denna satt i ganska tunna hällar eller lameller i de springor eller rämnor, som voro i kalkskifvern: dess färg var snöhvīt. Denne har jag ock funnit på många andra ställen i Canada i samma svarta kalkskifver.

Pierre à Calumet; så kallade Fransoserne en annan sten, som här fans, hvaraf nästan alla Tobakspipor göras, som brukas här i landet. Då och då fans i kalkskifvern något enda stratum eller hvarf däraf. Tjockleken af hvarfven var åtskillig. Jag såg stycken ända til 3 kvarters tjocklek; men gemenligen voro de en tvärhand eller et kvarter tjocka. När han legat länge uti dagen öppen för sol, luft och väta, blef han på yttra sidan af en blekgul färg; men längre inuti var han grå. Han är en kalksten; tät, så at dess particalar ej kunna med blotta ögonen skönjas; nog blöt, at den med knif lätteligen kan täljas och göras ganska slät; och af detta sista värderades i synnerhet dess godhet til det bruk han användes; ty de varieteter däraf som voro hårde, förkastades som mindre duge|lige: ehuru denne är blöt i början, blir han dock hård, när han legat litet uti en ej för starck eld, och kan därefter ej lätteligen täljas. Vi sågo en och annan af dessa stenar, som på ytan, där solen skint på, börjat spricka och rämna sönder i tunna lameller. Alla de Tobakspiphufvuden, som gemene man i Canada brukade, voro gjorda af denna, mindre eller mer utkrusade. En stor del af de förnämre betjante sig ock däraf, i synnerhet på resor. Villarne hafva från urminnes tider gjort sig Tobakspiphufvuden häraf. Af dem hafva Fransoserne först lärt det. Piphufvuden gjorde af denna sten äro väl af Naturen ljusgrå; men at de måga se vackrare ut, svärtas de straxt, medan de äro nya, som sker sålunda: piphufvudet väl öfversmört med något fett hålles öfver et ljus eller annan eld en stund, på det fettet må väl drifvas in tillika med röken, som upstiger från ljuset eller elden. Härigenom blifver piphufvudet tämmeligen svart; men svartheten ökar sig sedan alt efter det en röker flitigt därmed. Pipskaftet var altid af trä; en nått mässings-ked eller annan vacker tråd var gemenligen bunden med ena ändan i et gjort hål under piphufvudet, och med den andra om pipskaftet, at hindra, det hufvudet ej måtte falla bårt.

Stenkol fans väl ingenstäds vid detta fallet, eller på de branta backar där bredevid; men de som bodde i när-

maste by viste mig stenkåls bitar, dem de sade sig tagit på backarna ej långt från detta fallet.

Om natten helt sent kommo vi til Quebec.

Den 8 September.

p. 445

Frossa, af hvad slag som hälst, sade Herr GAULTHER vara mycket sällsynt här i Quebec; men däremot är den nog gänse omkring Fort S. Frederic samt vid Detroit, en Fransosernas Colonie emellan sjöarna Erié och Huron, vid den 43 grad. Latitud. Bor. Hvad förut i Tom. 2. p. 234. och uti denna 3:dje p. 240 är anmärkt både om Ängelsmän och Fransoser, berättade mäst alla här på orten vara sant, nämligen, at de som kommit hit at bo från Frankrike eller Europa lefva gemenligen längre, än de, som äro här födde. Äfven försäkrades, at den andre, och än mera den 3:dje generation af de här i landet födde gemenligen icke hinna til den ålder, som den första generation; men man tillskref dock sådant mycket manfolkens stora besvärligheter i Canada på deras resor hos Villarne efter skinvaror. I Canada sades vara mer än sällsynt, at se någon 100 års människa; men af 80 års ålder, och litet däröfver fans väl då och då någon.

Iskällare brukade en och annan af de förnämre, at om sommaren hålla dricka svalt uti; men i synnerhet, at däri förvara färskt kött, som annars i den starka hettan ej kunde hålla sig länge. Iskällaren var bygd af sten under något hus. Väggarna innantil fordrade med bräder, emedan sten snarare förtärer isen. Han fyltes om vintern med snö, som trampades starkt tilhopa: vatten slogs därpå: dörrar och gluggar lämnades tillika öppna för kölden. Om sommaren brukades här mycket, at lägga en Isbit i vatnet eller vinet när det dracks.

Saltet, som här brukades, fördes alt hit från Frank- riket. Af hafsvatnet här sades, at de ock gjort godt salt; men som Frankriket lærer vela förbehålla sig monopolium med den varan, hade de ej vidare fortfarit, at här tilverka salt. p. 446

Esquimaux äro et synnerligt slags Villa Americaner, som bo endast vid hafskanten, men aldrig in i landet, uti Labrador emellan yttersta mynningen af Laurentii-flod och Hudsons vik. Jag hade aldrig tillfälle at få se någon af dem; men jag talade med åtskilliga Fransoser, som ofta sett dem, och ofta haft dem om bord på sina fartyg. Af deras enhälliga berättelse vil jag införa et och annat, dock kårteligen. Esquimaux äro til färg och språk aldeles skilde från alla de andra Villar i Norra America. Esquimaux äro hvita mäst som en Européé, med små ögon: manfolken hafva skägg; då däremot de andre Villar äro af en kopparfärg, och deras manfolk skägglösa. I språket sades finnas några Europeiska ord. Deras **hus** äro antingen hål under jorden, eller gråttor och klyftor inne i bärg, eller ibland gjorde af torf ofvanpå jorden. De så aldrig eller plantera det ringaste, utan all deras **mat** är förnämligast allahanda slags fisk, jämväl Hvalfisk. Äfven lefva de utaf Skälkött (*Phoca Vitulina*) och af Vall-Ross (*Phoca Rossmarus*); ibland fånga de ock til sin föda sådana djur, som lefva på landet. Mästadelen af deras mat äta de aldeles rå. Deras **dryck** är vatten, och har man ofta sett dem dricka hafsvatnet, som varit så salt som den starkaste sallaka. Deras skor, strumpor, byxor, räck eller tröja äro p. 447 alt af skälskinn ganska väl beredt, | tilhopa sömmat i et stycke med hvalfisk-senor, hvilka låta vrida och tvinna sig som trå, och äro ganska sege. Desse **kläder**, på hvilket det ludna vändes utat, äro så väl och tätt hopsömmade, at de med dem kunna vada i vatten up under armarna, utan at deras underkläder däraf blifva det ringaste våte. Innom dessa yttra kläder hafva de skjortor eller särkar, tröjor och andra kläder, äfven alt gjorda af Skälskinn, men mycket väl beredde, at de äro ganska mjuka. I dag såg jag en deras qvinfolks klädning: myssa, tröja och kjortel, som var alt af et stycke, gjordt af skälskinn, välberedt, ganska mjukt, håret vändt ut. Bakpå kjortelen hängde et långt släp af et quarters bredd. Framtil räckte ej kjortelen öfver halfva låren; men därunder var fastsömmad byxor och stöflor i et stycke. Särcken var äfven

af ganska mjukt Skålskinn. Deras qvinfolk sades se mycket bättre ut, än de andra Villskor i America; men manfolken skola ock vara nog svartsjuke om dem. Jag såg ock i dag en af deras **båtar**: den var utanpå hel och hållen gjord af skinn, håren bårttagne, och den sidan af skinnet, hvarpå håren setat, vändt utåt, hvadan den ock var så slät som et pergament. Längden på båten var inemot 8 alnar; men däremot mycket smal och hvass åt bägge stammar. Innanförre var på sidorna hel tunna bräder, at gifva båten sin skapnad. Ofvanpå var han hel och hållen med skinn öfvertäckt, endast at litet från den ena stamman var et hål af den storlek, at en fullväxt karl lätteligen kunde sitta däri och ro, och då hålla lår, ben och fötter inuti båten under däck. Skapnaden af hålet liknade et segment af en half cir|kel, hvars basis eller diameter vända sig mot större delen af båten. Rundt omkring var hålet omgifvit af trä, och vid det var fäst et mjukt tilsammans lagt skinn med iträdda remmar i öfversta ändan på skinnet. När karlen brukar en sådan båt, träder han fötter och lår under däck, sätter sig ned på botten i båten, drager tilhopa nyssnämnda skinn om midjan på sig helt väl, och binder med remarna noga om sig: då få vågorna i storm nog skölja öfver hans båt, utan at en dropa vatten kan slippa in i den samma. Hans skinnkläder hindra honom sjelf at blifva våt. Han håller i handen en åra, med blad i bägge ändarna, med den han både ror, och i storm håller båten i ballance. Årbladen voro nog smale: en enda person kan endast sitta i en sådan båt. Man har ofta sett en enda Esquimaux sitta uti en sådan båt ute på Hafvet några mil från landet i starkaste storm utan minsta fara, där dock stora skepp haft nog at göra, at bärga sig. Hans båt har flutit som en upbläst blåsa på vatnet. Deras roende med dessa skal gå otroligt fort. Dessa båtar sades ibland vara af nog skiljaktig skapnad. De hafva ock större båtar eller slupar af trä, öfvertäckte med skinn, däri flera personer kunna sitta, i hvilka gemenligen deras qvinfolk fara ut på Hafvet. Deras **gevär** äro båga och pilar, samt spjut eller harpouner. Med dessa sista döda de hvalfiskar

och andra större hafsdjur. Ändarne på pilarna och harpoun är ibland af järn, ibland ock af ben, gjorde af Wall-Rost tänder: kogret för deras pilar var af Skålskinn. **Nålarne**, hvarmed de sömma sina kläder, äro likaledes ibland af järn, ibland ock af åtskilliga slags ben. Alt järn |
 p. 449 de bruka, få de på et eller annat sätt af Europeerne. De komma väl ibland om bord på Europeernas skepp, och tilbyta sig et och annat, som knifvar och annan järnredskap; men för Europeer (om de icke äro desto manstarkare) är ej rådligt, at gå i land til dem; ty det är et ganska misstänksamt och falskt folk, som aldrig vela tåla några främmande hos sig; utan, om de se sig sjelfve för svaga, fly de bårt vid främmandes annalkande; men tro de sig vara nog mächtige, slå de ihjäl alla, som komma til dem, och lämna aldrig någon lefvande; därföre våga ock Europeer ej släppa flera af detta folket om bord på sina skepp, än de väl kunna vara i stånd at sköta, om så skulle påfordras. At vid deras stränder lida skeppsbrott, men dock komma väl med lifvet til lands, är mäst lika mycket, som där man straxt följt med fartyget til hafsbotten. Mången Europee har fått det förfara. De Europeiske skepp eller båtar, som de få välde öfver, hugga de sönder, taga ut spikarna och alt järnvirke, och smida sig däraf både knifvar, nålar, uddar på pilar och spjut, m. m. Eld skola de sällan bruka til annat, än til järnssmide, samt at bereda hvarjehanda skinn sig til kläder; ty deras mästa mat ätes rå. När de komma om bord på något Europæiskt fartyg, och dem af skeppsfolket tilbjudes matvaror, våga de sig ej at smaka därpå, innan de se förut, at Europeerne äta däraf. Ehuru ingen ting i verlden är, som smakar de andra Villar så väl, som Bränvin; så försäkrade dock flere af Fransoserna, at de aldrig på något sätt kunnat förmå Esquimaux, at taga en sup däraf. Deras stora misstroende
 p. 450 til alt annat folk lærer vara orsaken därtill; emedan | de tvifvelsutän inbilla sig, at det är något förgift, hvarmed man vil narra eller skada dem. Det är ock ovisst, om de däri mena så orätt. De bära inga örhängen, ej eller måla de sig i ansigtet, som de andre Villar i America.

Från urminnes tider hafva de haft hundar, som alle hafva uprätta, och aldrig slokiga öron. Desse bruka de ej allenast til jagt, utan ock i stället för häst, at om vintren draga deras saker på isen, ja, de åka ock ibland sjelfve i små slädar, som dragas af sådana hundar. De hafva inga andra tama kreatur. Renar finnas nog på de ställen de bo; men man har sig ej ännu bekant, at de någonsin hvarken af Esquimaux eller andra Villar i America blifvit tamde. Fransoserne i Canada, som på visst sätt äro grannar med dessa Esquimaux, hafva varit på alt sätt omtänkte, at kunna inrätta handel med dem, samt at förmå dem til något vänligare umgänge med andra folkslag. Til den ändan togo Fransoserne några deras barn til fånga, låto lära dem läsa, och födde dem up på det ömaste och bästa, så at de ock kunde tala väl Fransöska. Fransosernas mening var, at sända dem tillbaka til Esquimaux, på det samma barn måtte berätta, huru vänligen och ömt Fransoserne umgäts med dem, på det detta folket därigenom måtte bringas til bättre tankar om Fransoserna; men til all olycka dogo desse barn af Koppor, och hela det anslaget blef til intet; men många i Canada tviflade mycket, om de ock vunnit mycket därmed, i fall barnen lefvat; ty där skal förut varit en Esquimaux, som af Fransoserna blifvit fången, och en runn tid bårtåt vistats i Canada samt blifvit med all ömhet af dem handterad. Han har |
äfvén lärt sig försvarligen det Fransöska språket, och
mycket tyckt om Fransosernas lefnads sätt. När nu denne
sedan blifvit hemsänd til sina egna, har han så litet varit
i stånd, at intrycka hos dem tycke för Fransoserna, at
ock hans egne närmaste slägtingar litet efter hans hem-
komst slagit honom ihjäl, såsom den, som redan var en
half Fransos och främling. Detta hårda förhållandet, som
Esquimaux bruka emot alla främmande, gör ock, at när
någre af de andra Villar i America komma öfver dem,
gifva de dem aldrig kvarter, utan taga strax utan all
barmhertighet lifvet af dem, fast de eljest nog ofta skona
andra sina fiender och införlifva de fångna, som de fått,
bland sina egna. Til deras tjenst, som roa sig med, at

jämföra flera folkslags språk, vil jag införa några Esquimaux ord, som Pater Saint Pié, e. soc. JESU mig meddelade: de insättas efter Svensk pronounciation: en, Kombuc; två, Tigal; tre, Ke; fyra, Missilagat; vatten, sillalokto; rägn Killaluk; himmel Taktuk, Nabujaksche; Sol, Schikonak, Sakaknak; Måne Takok; ägg Mannejuk; båt Kajak; åra Pautick; knif Schavie; hund Mekke, Timilok; båga Petiksik; pihl Kazo; hufvud Niackok; öra Tschiu; ögon Killik, Schik; hår Nutschad; tand Ukak; fot Itikat. En del tro, at de äro af samma ursprung som Grönländarne eller Strålingarne, och påstå sig finna i sjelfva språket mycken likhet.

Plommonträn af flera slag, som först blifvit hitförde från Frankrike, trufdes här mycket väl; de började i år blifva mogne här först i denna Månad. En del af dem voro ganska sköna. Vintrarne sades ej skada dessa trän.

p. 452

Den 11 September.

Marquis LA GALISSONIERE var en af det Triumvirat, som framför andra denna tiden vid Franska Amiralitetet var högt ansedt. Desse Triumviri sades vara förenämde Marquis LA GALISSONIERE, General Gouverneuren LA JONQUIERE, och L'ETENDUERE. Marquis LA GALISSONIERE var en Herre af några och 50 år, liten til växten, något krogruggot, men eljest af et behageligt utseende. Han hade nu någon tid förestått i Canada General Gouverneurs sysslan; men reste i dessa dagar hem tillbaka til Frankrike. Jag har förut på et och annat ställe nämnt något om denna Herren; men då jag förer mig til sinnes hans flera stora egenskaper, tror jag mig ej kunna säga nog til hans beröm. Han hade en så djup insigt mäst i alla vetenskaper, at en måtte häpna däröfver; och uti Natural-Historien var han så allestäds inkommen, at då han började tala däruti, visste jag näppeligen, om jag skulle tro mina egna öron och ögon, eller om jag skulle inbilla mig, at vår store LINNÆUS under en annan skapnad flytt hit. När han öppnade sin mun, at orda om den nytta et land bör hafva af Natural-Historien: om det sätt, på hvilket den rätt bör läras och

drifvas til et lands fördel och upkomst: på hvad sätt den bör upmuntras, m. m. så tvärstannade jag af förundran öfver den vishet, som talade, och som hämtade sina skäl utur de djupaste källor och grunder så af Politique, som Physique, Natural-Historie, Mathematique med flera dithörande Vetenskaper. Jag tilstår upriktigt, at hvar gång jag hade den nåden, at vara hos honom, (som dock skedde tidt och ofta) var jag som i en Schola, och | fick lära p. 453 mångahanda nyttigt. Här inhämtade jag flere sätt, huru Natural-Historien skulle appliceras til Politiquen och Statskunskapen, at göra et land mäktigt, och at försvaga därigenom dess afundsjuke grannar. Aldrig har Natural-Historien haft större befrämjare här i landet, och ganska ovisst är, om det någonsin mera får en sådan. Strax vid sin hitkomst at vara i General-Gouverneurens ställe, tog han de mått til Natural-Historiens upodling, som äro omtalte förut p. 238. och följande. När någon kom til honom, som antingen vistats någon tid på något ställe där i landet, i synnerhet på de aflägsna orter, eller som eljest rest omkring darsammastädes, gjorde han sig af den samma noga underrättad om alla af något synnerligt värde varande trä-slag och örter, jord- sten- och Mineral-arter, djur m. m. som fans på samma ställe: om den nytta invånarne kunde hafva däraf: om folkets Oeconomie och lefnads-sätt. Om sjöar, strömmar, durckfarter, med tusende andra hithörande frågor. De som han såg äga tydeligare begrep och insigt häruti, måste gifva honom omständeliga beskrifningar öfver hvad märkvärdigt de sett. Sjelf satt han ock sig til minnes på papperet, hvad en och annan honom berättade af något värde. Genom denna synnerliga flit, som eljest är mindre vanlig för personer af hans stånd, förvärfvade han sig inom kårt tid den kunskap äfven om de aflägsnaste orter i Canada och Norra America, at när Präster, Commendant-er vid Fästningar och andra ställen djupt in i landet, eller andre, som någon längre tid uppehållit sig på någon mera aflägsen ort, kommo ned til Quebec, | at göra sin upvaktning hos honom, blefvo de ofta bestörte öfver hans frågor och insigt, när han berättade för dem, at på den p. 454

och den backen, vid den och den stranden &c. där desse väl 30 gånger gått och jagat, fans träen och örter af sådant slag, eller dylika och dylika synnerliga jord- eller Mineralarter m. m. Si! så noga hade han redan förut utforskat alt. Häraf kom ock, at mången af landsens inbyggare trodde, at denne Herren måtte äga något mera, än en blott människlig kunskap, efter han så noga kunde veta och utpeka för dem, hvad synnerligt fans på en ort belägen ibland par hundra mil och mera ifrån Quebec, där han dock sjelf aldrig varit, och där de tvärtom i några år lefvat. En, som ej noga kände denna Herren, skulle tagit honom för en torr och mindre behagelig i umgänge, samt för den, som ej legat så särdeles djupt i vetenskaper; men ju mer en fick den förmon, at blifva bekant med honom, ju större och högre egenskaper märktes stundeligen hos honom, och ju större värde fann man sig hafva högsta orsak, at sätta på en så dyr Person, som lyste af alt, hvad stort var. Större Statsman lærer sällan gifvas, och ingen kan bättre söka et lands rätta upkomst och flor, samt taga ginare vägar och visare mått därtill, än han. Canada hade näppeligen börjat känna honom, förrän det nödgades se sig beröfvas en så dyr skatt. Dess Konung behöfde hans tjenst hemma i Frankriket, och kunde ej låta honom vara så långt ifrån sig: han reste nu dit; men hade förut samlat en mer än stor myckenhet lådor fyllda med jord, däri allehanda slags rara nyttiga lefvande träen och örter, voro satte, samt andra | lådor fulla med dylika frön, utom flera kistor fulla med allahanda slags Naturalier, som höra til alla 3 Natursens Riken, dem han alla förde öfver med sig til Frankrike. Jag kan ej uttala all den nåd han mig beviste. Den var större, än at jag kunnat vänta en sådan hemma i mitt eget Fädernesland. Jag vet ej, hvilken saknade honom högre i Canada, antingen dess invånare, eller vetenskaperne, och i synnerhet Natural-Historien; ty för bägge var han den ömaste fader, och för den sista en den största Patron och befordrare, som någon ort kunnat framvisa. Mer än lyckligt det Land, eller Län, som får en sådan Höfdinge! där behöfver en ej

sucka öfver några af egennyttan hopsökta hinder i sådana idrotters skötande, hvarmed en i framtiden vil gagna det allmänna. Nej, tvärtom får man af en sådan Höfdinge upmuntran på upmuntran, hog och lust, at gå fort i sådant, som Fäderneslandet samlar största frukten af.

Svart Kalkskifver har ofta blifvit omtalt i denna Resebeskrifning: nu vil jag något nogare orda därom. Af denna svarta Kalkskifvern består icke allenast helt och hållit det bärget, hvarpå hela Staden Quebec är bygd, utan sjelfva Elfsbackarne af S. Laurentii flod til flera mil så ofvan som nedanför Quebec bestå äfven häraf. Då denne sten ligger något ned i bärget, ungefär en aln ifrån dagen, är han hel Solid eller så tät, at en ej kan blifva varse den minsta springa eller rämna däri, ej eller kan någon då märka, at han är en skifversten; emedan inga particlar kunna skönjas däri, utan han ser inuti ut så jämn och slät öfver alt, som en bordskifva, då han brytes sön|der. Han ligger uti bärget i hvarf eller per strata; men tjockleken af hvart hvarf är olika, från en tvärhand och mindre til en aln och mera. Uti hela det bärget, hvarpå Staden Quebec står, lågo hvarfven ej horizontaliter, utan voro ganska stupande, så at de i närmaste voro perpendiculaire. De lutade sig med öfra ändan mot N.W. och med den nedre stödde de sig mot S.O. Häraf skedde, at ändarne af denna sten stodo allestäds i staden uppe så på gator, som annorstäds, hvilka med deras hvassa kanter gjorde, at en helt snart utnötte här sina skor. Jag såg ock på somliga ställen hvarf, som stupade mot N, fast äfven de voro i det närmaste perpendiculaira; likaledes blef jag på et ställe varse hvarf, som voro mäst horizontele. Hvarfven afskuros genom åtskilliga fina rämnor, hvilka merendels gjorde plana rectilinia; men mästadelen af desse fina springor voro upfylte af en hvit Strålgips, som ibland, då stenen slogs sönder efter rämnan, kunde med knifsbladet brytas lös, at han såg ut som et tunt hvitt blad. De större springor voro mäst alltid hel tätt upfylte med smärre och större ganska klara Quarts Crystaller. På somliga ställen var i bärget otroligen mycket af dessa Cristaller;

och af dem, har den udden af bärget, som låg strax SSO. om det så kallade Slottet fått sit namn Point de Diamant. De fina rämnor, som skuro af denna sten, gingo merendels ad angulum rectum. Ibland voro rämnorna närmare, ibland längre från hvarandra. Ibland var den sidan af hvarfven, som gjorde ytan eller vette mot det andra hvarfvet, likasom den varit öfverdragen med et svart fint glänsande skinn, | nog lik somliga *Cornei*. Stundom fants däri någon mäst gullfärgad *Pyrites*; men det bara i små gryn. Inga *Testacea*, ej eller några andra sten-slag, än förut nämde äro, kunde jag blifva varse uti honom. Hela bärget vid Quebec ända från toppen ned til basis bestod endast däraf. När han slogs sönder, och endast skrapades med en knif eller sten, osade han starkt orsten. Den delen af bärget, som låg i dagen och öppna luften, var alt sönderfallen och söndervittrad til små skärfvor, hvilka nu mist sin svarta färg och i det stället antagit en mycket blekröd. Jorden, som låg på bärget, och hvilken til en del bestod af denna söndervittrade kalkskifvern, hade ock en ganska blekröd färg. Af denna kalkskifver voro mäst alla både publique och private hus i Quebec bygde, och här af bestodo til en stor del så väl murarna omkring Staden, som omkring Klöster och Trägårdar. Han var så lös, at han lätteligen kunde slås och huggas i hvad storlek och skapnad en ville; men han hade den egenskapen, at då han setat et eller flere år i luft och Solsken, skifrade han sig sönder uti tunnare eller tjockare flagor, som voro parallela med ytan och stratum, däraf de voro tagne; men detta åstadkom ingen särdeles skada åt muren, hvori de suto; ty som stenarne voro med flit så lagde i muren, at springorna lupu och stenen skifrade sig horizontaliter; så tryckte de öfre stenar med sin tyngd så på de undra, at de endast sprucko i flagor på yttra sidan, eller i dagen, men ej vidare. Ju äldre et hus blef, ju tunnare voro gemenligen desse flagor.

p. 458

Climatet vid Quebec. — At en må kunna hafva et någorlunda begrep om Climatet vid Quebec, samt om köldens och hettans beskaffenhet därsammastädes på sär-

skildta årstider, m. m. vil jag här med få ord för et år införa et och annat, som hithörer utur de Meteorologiska Observationer, som Medicus Reg. Herr GAULTHIER här hållit, och hvaraf han lämnade mig en copia från och med Octob. månad år 1744. til och med Septemb. månad 1746. Thermometriska Observationerne vil jag utelämna, emedan jag ej kan finna mig så nögd med dem; ty han brukade de la Hires Thermometer, därför kan vid någorlunda stark köld, sedan Qvicksilfret blifvit drifvit ned i kulan, graderna af kölden ej utsättas. Observationerne skedde ock hela året om morgonen imellan kl. 7 och 8, ej tidigare, och e. m. från kl. 2 til 3; på de flästa dagar äro inga observationer efter middagarna. Thermometern satt äfven i et fönster, som stod halft öppet, kunde altså sällan visa helt noga huru yttra luften var: efter middagarna kom och Solen nog tidigt därpå. Här brukas alt nya stylen.

År 1745.

Januarius d. 29. lade Laurentii flod sig midt för Quebec. obs. i de andra årens Meteorol. observ. anmärkes, at han ofta blir belagd med is så väl i början af Januarii, som ock i början af December.

Februarius: har intet något märkvärdigt.

Martius: Sägs, at denna vinter varit ganska mild mot vanligheten. De aldraeldeste personer hafva sagt, at de ej minnas någon så blid | vinter. Snön var denna vinter endast $1\frac{1}{2}$ til 2 fot djup. Isen på Laurentii flod midt mot Quebec var endast 2 Franska fot tjock. Den 21. hördes åskan, som slog en Soldat, at han mycket skaddes. Den 19 och 20 började de tappa lake af Socker-Lönnen til at göra Socker. p. 459

April de första dagar i månaden, och sedan då och då hela månaden tappades lake af Socker-Lönnen til Socker. Den 7. började Trägårdsmästare göra sina drefbänkar. Den 20 sköt isen i Laurentii flod nedan för Quebec och gick bårt. I följande års Meteorol. observ. märkes vid denna isgången, at det är ganska sällsynt, at den sker så

tidigt; ty stundom ligger Laurentii Elf ännu med is den 10 Maji just nedanför Quebec. Den 22 och 23 föll mycket snö. Den 25 började de så vid S. Joachim. Samma dag såg man ock några Svalor. Den 29 såddes öfver alt. Ifrån d. 23 var navigation ren i Laurentii Flod.

Majus d. 3 var kölden om morgonen så stark, at den efter Celsii Therm. var 4 grader under frysnings puncten; det som var sått tog dock ingen skada däraf. Den 16 var all vårsäden slutad. Den 5 voro *Sanguinaria*, Narcisser och Violer i blomma. Den 17 började löfven på Vilka Kersbärsträn, Hallonbuskar, Äppelträn och Lind öppna sig. Smultron blommade då. Den 29 blomstrade Vilka Kersbärsträn. Den 26 voro en del af Franska Äppelträn, Kersbärs- och Plommon-trän i blomma.

Junius den 5 voro alla trän försedde med löf. Äppelträn stodo då i bästa blomma. Man åt mogna Smultron d. 22. Sägs at väderleken varit för växter så förträffelig, at ej bättre kunnat önskas.

Julius. Säden började visa ax d. 12, och hade alla ax d. 21 (observ. at här brukas ej annat, än vår-säde). Hon började strax därpå at blomma. Hö-anden begyntes d. 22. Förträffeligt väder hela månaden.

Augustus d. 12. fants i Montreal mogna Päron och Meloner. Den 20 var Hvetet mogit i Montreals Gouvernement, då skörden där börjades. Den 22 började Hvetet skäras vid Quebec. Den 30 och 31. var om morgonen fin rimfrost på marken.

September. Skördetiden blef slut den 24 och 25 på alla Sädesslag. De hade i denna månad mycket Meloner, Vattu-Meloner, Gurkor, sköna Plommon. Äpplen och Päron blefvo ock väl mogne, som säges ej ske alla år. De började plöja i åkern de sista dagarna i månaden. Bland anmärkningarna för denna månad anföres följande: „de „gamle i landet säja, at man fordom icke kunde begynna „skära säden förän d. 15 eller 16 September, dock ibland „d. 12, samt at Säden aldrig blifvit mogen förr; äfven at „hon aldrig då hunnit til en sådan fullkomlig mognad som „nu; men sedan man nu har afhuggit skogen och upbrukat

„mycket land, så hafva Solens strålar mera fått tillfälle, „at visa sin verkan, hvarigenom Säden nu mycket tidigare „kommer til mognad“. Än märkes, at de heta somrar äro alltid ganska fruktbärande i Canada; samt at många år ännu, ja de flästa, väl en tiondedel af Säden ej hinner blifva mogen.

October. Trädesåkrarne plögdes hela denna månad: p. 461
ganska härligt väder samma tid: flera gångor nattfrost. Den 28 snö; mot slutet af månaden började träden fälla sina löf.

November. De körde i åkern ända til d. 10. Träden hade ock d. 10 fält alla sina löf. Ända til den 18 gick boskapen ute, dock hade de ibland för elakt väder stått någon dag inne. Den 16 var åskedunder och ljungade. Den 24 syntes än ingen is i Laurentii Flod.

December. Säges, at denna hösten varit mycket blidare, än på många år förut vanligt varit. Den 1 utgick än et fartyg til Frankrike. Den 15 började Laurentii Flod blifva belagd med is; dock var han än öppen midt på; men på Charles-å var så tjock is, at han bar hästar och stora lass. Den 26 gick isen bårt i Laurentii Flod af mycket rägn. Den 28 blef åter en del af Laurentii Flod öfvertäckt med is.

I de följande observationer märkes, at äfven denna vinter varit en af de aldramildaste.

Resan från Quebec skedde om aftonen med en god vind. Herr General Gouverneuren Marquis LA JONQUIERE, som likaledes ökat ynnest på ynnest mot mig, hade låtit lämna mig en af Konungens båtar tillika med 7 man, hvilka skulle ro mig til Montreal. Midt i båten var en stor kur af fint blått kläde, hvarunder vi kunde sitta frie för rägn. Hela denna resan skedde på Hans Kongl. Maj:ts bekostnad i Frankrike. Vi hunno denna afton 3 Franska mil.

Den 12 September.

Resan fortsattes hela denna dagen.

p. 462

Maysen af det lilla slaget, som mognar inom 3 månader, var nu mogen, samt togs up och hängdes at torkas.

Väderleken var vid denna tiden här på orten sådan, som den är hos oss vid början af Augusti månad efter gamla stylen. De tyckas altså i Norra Canada få hösten mot en månad senare, än i medlersta delen af Sverige.

Köks-Kryddgårdar voro mäst vid hvar bondegård anlagde. **Rödlök** var den växt, som af alla utgjorde största myckenheten. Om Fredagen och Lördagen, då Fransoserne för sin Religion ej fingo äta kött, var ofta Franska bönders frukost, och ibland största delen af deras middags måltid ej annat, än bröd med skifvor af Rödlök; dock kan jag ej säga, at Fransoserna voro så stränge, hvad afhållande ifrån kött-ätning angår; ty många af mine Roddare åto i dag, fast det var Fredag. bägge målen af det kött de i går kokade, och då blef oätit. Jag märkte det samma ofta både förut och efter. För den myckna Rödlöks-ätningen luktade menige man ibland så starkt, at en, därvid ovan nästan, nödgades hålla sig för näsan, då en gick förbi dem. Af **Pumpor** fans ock mycket i dessa Kryddgårdar: de bereddes på åtskilliga sätt til mat; men det vanligaste var vid denna tiden, at Pumpan skars långs efter midt i tu, halfvorne sattes så i spisen, at den inre eller öppna sidan vändes så länge mot elden, til dess den blef väl genomstekt; köttet eller det lösa skars sedan bärt från det ytra skalet, och äts. De som mådde något bättre strödde ock litet Socker därpå. **Morötter, Sallad,**

p. 463

Turkiska Bönor, Gurkor och röda Vinbärsbuskar, voro de öfrige växter, som mäst hvar Bonde planterat i sin lilla Kryddgårds täppa.

Tobak var hos hvar Bonde planteradt vid gården och det i större eller mindre myckenhet, alt som hushället var stort til. Det var ock tämmeligen nödigt, at de så gjorde, ty menige man rökte starkt Tobak. Små gässar om 10 eller 12 års ålder sprungo så väl med Tobakspipan

i munnen, som de gamle. De förnämre hatade ej eller Tobakspipan. I Norra Canada röktes mäst Tobak allena; men längre up och omkring Montreal togo de inre barken af Röd-vidia (*Cornus Sanguinea*); bultade den sönder, och blandade bland Tobaken, at dymedelst göra honom något svagare. Snus brukades ock nog både af förnäma och gemena af bägge könen. Mäst all Tobak, som här röktes, var hemväxt. Somlige höllo den för vara bättre än den Virginska; men de, som trodde sig vara bättre kännare, gofvo den sistnämde företrädet.

Plägseder. Ehuru flere Nationer gemenligen taga seder och moder af Fransoserna; så märkte jag dock tvärt om i Canada, at Fransoserne i mycket rättat sig efter Indianernas seder, med hvilka de hade dageligt umgänge. De brukade sådana Tobakspipor, skor, strumpband, bälten, som Indianerne. De fölgde helt noga deras sätt at föra krig: at blanda samma saker bland Tobaken: at bruka sådana Näfverbåtar: at på samma sätt ro dem: at linda et fyrkantigt klädes- eller lärfts stycke omkring benen i stället för strumpor, och så i mycket annat. När en kom in hos någon Canadensisk bonde, stod han up, tog hatten eller myssan af sig och hälsade, bad den främmande | sitta ned, och så satt han sin hatt eller myssa på sig igen. Monsieur och Madame kallas i tal så Herren och Frun, som torparen och dess hustru, utan något vidare krus. Bönderne, i synnerhet deras qvinfolk, gingo hemma i husen med skor gjorde af bara et utholkat trä til skapnad nästan som tofflor. Bondgässarne, ja äfven gamle bönder, hade merendels piska i håret, och mäst alle brukade både hemma, och ibland på resor, röda ullmyssor.

p. 464

Maten hos bönderna på landet var i synnerhet mjölk. Smör syntes sällan, och kärnades det mäst af sur grädda; och var därför ej så godt, som det Ängelska. Uti en stor del af detta smöret kändes liksom en talg-smak. Filbunkar fants allestäds, och var mjölken därtill nästan alltid silad i stenkärl. En god del af Fransoserna voro stora älskare af mjölk, den de i synnerhet åto om Fredagen och Lögerdagen, då de ej fingo äta kött; dock visste de

ej tilreda den på så mångahanda sätt til mat, som hos oss. Det vanligaste var, at koka söta mjölken up, beta hvetebröd och braf socker däri; uti den okokade söta mjölken, eller i den til fil lupne, lade äfven de förnämte tilräckeligt socker, då de ville betjena sig däraf. Eljest gåfvo Fransoserna här i landet ej stort efter Ängelsmännerna i köttätning på de dagar, på hvilka deras Religion gaf dem frihet at bruka det samma; ty då vid deras måltider såppan förut, samt Salladen och Desserten, som Mandel, Russin, m. m. efteråt undantoges, så bestodo alla andra deras rätter nästan af bara kött, endast på margfalliga särskildta sätt tilredt.

p. 465

Om aftonen togo vi vårt nattqvarter i en bondegård vid en å, kallad Petite Riviere, som här kastade sig i Laurentii flod. Härifrån räknades 16 Franska mil til Quebec, och just 10 til Trois Rivieres. Ebb och flod var ännu tämmeligen stark. Här var det sista stället åt denna kanten, där jag såg elfsbackarna til en del bestå af den ofta för omtalte **svarta Kalkskifvern**; ty längre upåt började de blifva af bara mull.

Eldflugor flögo om aftonen i buskarna, fast ej i någon särdeles myckenhet. Fransoserne kallade dem *mouche à feu*.

Husen på denna trakten voro mäst allestäds af trä. Stugorne nog store: inre taket hvilade på 2, 3 eller 4 stora tjocka sparrar, alt efter storleken af rummen. Väggspringorne voro fullsmetade med ler i stället för måssa, fönstren af bara papper, spisen murad midt i stugan. Den delen af stugan, som då var framför spis öppningen eller eldstaden, tjente för kök; men den bakom för stuga, at ligga uti, och at där taga mot främmande. Ibland var en järn-ung bakom spisen.

Den 13 September.

Vid Champlain, som låg 5 Franska mil från Trois Rivieres, bestodo de branta elfsbackar af en gul och ibland ocher-färgad sandmylla, utur hvilken utrunno fullt med

källbäckar, den ene tätt vid den andra. Vattnet i de samma var nästan alltid fullt med en gul ochra, til et tecken, at under hela dessa torra sandfälten måste ligga en myckenhet Järnmalm af samma slag, som upgräfves vid Trois Rivieres. Det var underligt, hvadan den oräkneliga myckenheten af källrännilar kommo; e|medan landet ofvanföre var jämnt, och denna sommar en af de torraste. Landet närmast floden var til en liten Ängelsk mil upodlad; men där ofvanföre var hög, tjock skog och lågt land. Skogen, som samlat fugtighet til sig, och hindrade vatnets updunstning, tvang det, at sila sig under jorden ned til elfven. På flodens stränder låg mycket af den **svarta Järnsanden**.

p. 466

Mot aftonen kommo vi til Trois Rivieres, hvaräst vi ej töfvade längre, än de bref blefvo bårtgifne, som vi fått med oss ifrån Quebec. Vi reste sedan ännu en Fr. mil längre upåt, innan vi togo nattqvarter.

Märkvärdig ålder. Denna efter middag sågo vi 2:ne slags synnerliga åldrige personer; det ena var en gammal Jesuit, vid namn P. JOSEPH AUBERY, som var Missionaire hos de omvända Indianer, vid Saint Francois, och hade i denna sommar såsom Jesuit upfylt sit 50:de ämbets år: han for därföre nu til Quebec at förnya samma sit Jesuite-löfte, och syntes ännu mycket frisk och liflig. Det andra var värdsfolket, där vi tagit natthärberge: mannen var öfver 80 år, och hans hustru ej stort yngre. De hade nu lefvat 51 år tilhopa i ägtenskap. De hade året förut, när de upfyllt deras 50 ägtenskaps sammanlefnads år, bägge gått til Kyrkan, och tackat Gud för den stora nåden Han härutinnan dem bevist; men ej gjort något annat Gullbröllop, fast flera deras vänner anmodat dem därom. De voro ännu helt friske, talige, gladlynte och vänlige. Gubben sade sig varit bland andra den tiden i Quebec, då de Ängelske år 1690 belägrade samma Stad. Biskopen i Canada har under belägringen gått om|kring i Staden i sina Biskops kläder, med en sabel i handen, at upmuntra Soldaterna.

p. 467

Väderlekens ändring. Denne gamle mannen sade sig

tycka, det vintrarne i hans barndom varit mångfalt kallare, än nu för tiden: det hade ock då fallit mycket mera snö än nu. Han sade sig minnas flera gånger, då Gurkor och Pumpor m. m. vid sjelfva Midsommarstiden frusit bårt: försäkrade ock, at somrarne nu voro varmare, än i hans ungdom. För några och 30 år tillbaka hade i Canada varit en så sträng vinter, at mycket foglar frusit ihjäl; men sjelfva årtalet mindes han icke. Alle sade, at somrarne år 1748 och 1749 varit i Canada varmare, än på många år förut.

Hvad fås efter utsädet? Jordmon sades vara här tämmeligen fruktbärande. Af **Hvete** fingo de här nu 9:de eller 10:de kornet; men i gubbens barndom, då de hade öfver alt et nytt och fett land at uptaga, hade de ibland af Hvete bekommit ända til 20:de eller 24:de kornet. **Råg** såddes här ganska litet: äfvenledes korn, och det endast för kreaturen; dock klagades, at de vid tilstötte missväxsts år nödgats baka bröd af korn, i stället för Hvete.

Den 14 September.

Vi voro om morgonen tidigt uppe. och skyndade med vår resa. Efter par Fr. mils seglande kommo vi til sjön Saint Pierre, den vi sedan färdades öfver. Åtskillige af de växter, som äro allmänne i våra Svenska sjöar, lågo och flöto här på vattnet. Denna sjö sades vara hvar vinter med så stark is belagd, at 100 hästar och lass kunna på en gång trygt färdas däröfver.

p. 468

Cancer, lik en Råka, men hel liten, af 2 lin. Geometr. längd, och tjocklek proportionerad därefter, blek, dock stötande litet på grönt, fans ibland på de sjöväxter vi updrogo.

Pontederia cordata växte i myckenhet på sidorne af et långt smalt sund, på dylika ställen som våra *Nymphaeae*. En stor hop med Svin vadade långt ut i sundet, och dukade sig ibland til största delen af kroppen under vattnet, at gräfva up rötterna, dem de begärligt åto.

Så snart vi kommo förbi sjön Saint Pierre, ändrade

landet helt och hållit sit utseende. Det blef därefter det härligaste, som kunde gifvas. Öarna och landet på ömse sidor om oss sågo ut som de täckaste lunder, hvilket räckte mäst in til Montreal.

Båtar hade de, som bodde vid Elfven, mäst vid hvar gård. De voro icke af bräder hopslagne, utan alle ut-holkade af et stycke trä; dock merendels mycket nätt och vackert gjorde, at de aldeles liknade en båt. Jag blef på något enda ställe varse någon Näfver-båt.

Den 15 September.

Vi fortsatte hel bittida vår resa. För strömmens häftighet, som var emot oss, nödgades vi på somliga ställen låta karlarne gå på stranden och draga båten.

Om aftonen kl. 4 anlände vi til Montreal. Alle räknade denna resa från Quebec för ganska lycklig; emedan den plägar för den häftiga strömen, som mäst hela vägen möter, och för den mycket obeständiga vinden skul gemenligen gå något ut på andra veckan, innan en hin-ner fram.

Den 19 September.

p. 469

Vinrankor, sådana som växa i Frankrike, och af dem de där göra vin, hade en och annan här i staden låtit förskaffa sig från förstnämde ort, och planterat i sina Trä- och Kryddgårdar. Af dem voro 2 slag: et med blekgröna eller mäst hvita drufvor och et annat med rödbruna. Af de hvita sades hvitt Vin göras, och af de röda rödt. Kölden är här om vinteren så stark, at de nödgas öfver-täcka rankorna med dynga eller annat, hela den tiden, annars frysa de bårt. De började nu i dessa dagar, at blifva mogne, dock voro de hvite Drufvorne bättre mogne än de röde. Här gjordes intet vin af dem, ty det lönte ej mödan; utan de brukades endast til Dessert, som andra bär. Desse Drufvor sades ej vara så store, som de hvilka fås i Frankrike.

Vattu-Meloner (*Cucurbita Citrullus*), som kallades af Fransoserna *Melons d'eau*, af Ängelsmännerna *Water-Melons* och af de Holländska *Wat-Melone*, planterades i myckenhet så i de Ängelska, som Franska Nybyggen. Näppeligen var någon bonde, som icke hade et större eller mindre stycke land besatt härmed. Enkannerligen cultiverades de ymnogt, så i Städer, som på Landet närmast däromkring. Uti Norra delen af Canada voro de dock ganska sällsynte. Indianerne plantera ock nu mycket Vattu-Meloner; men om de gjort det från urminnes tider, har jag svårt at säja; ty en gammal Indian af Iroquoirne i Oneida berättade själf för mig, at Indianerne aldrig vetat af Vattu-Meloner, förr än Europeerne kommit hit i landet, samt at Indianern e först fått dem af Europeerna; tvärt om försäkrade flere af | Fransoserna mig, at de Indianer, som kallas Illinois, hafva haft denna frukt i myckenhet, då Fransoserne först kommit til dem, samt at de påstått, at den blifvit planterad hos dem från urminnes tider: dock mins jag ej, at jag blifvit varse, det de förste Europeer, som kommo til Norra America, nämna något om Vattu-Meloner, då de tala om Indianernas då varande mat. Huru stark hetta om somrarna är i de orter af Norra America, där jag rest, kan slutas däraf, at Vattu-Melonerne aldrig där säs i drefbänk, utan om våren alt på fria fältet under öppen himmel, utan at någonsin täckas, och ändock hinna de nog tidigt mognas. Af dem gifvas här 2:ne slag eller varieteter, nämligen et med rödt kött, inuti, och det andra med hvitt. Det förra slaget är mera allmänt längre åt Söder hos Illinois och i de Ängelska Nybyggen; men af det senare finnes mera i Canada. De sätta frön om Våren, då ingen köld mera är at befara, i god fet jord; dock långt från hvarandra; emedan deras reffor rädda mycket omkring, och fordra stort rum, om de annars skola blifva väl fruktbarande. Uti Montreal voro de nu mogna mäst öfver alt; men i de Ängelska Provincerne, och mera til Söder, blifva de mogne redan i Julii och Augusti månad. Gemenligen fordra de mindre tid at mogna, än ordinaira Meloner. De som planteras i de Ängelska Nybyggen äro merendels

mera söte och behagelige, än de Canadensiske: mon därför, at den starka hettan gör dem där mera genomogna och välsmakelige? dock räknades de i Nya Yorks province gemenligen för de bästa. De åto dem här på det sätt, at de skoro | stora skifvor tvärts öfver Vattu-Melon, skaldade bårt det gröna skalet rundt omkring, samt påtade äfven bårt frön, hvaraf han är full, och sålunda åt honom. De hade mycket vatten i sig, som alt var utblandadt med köttet, och voro tillika nog kylande, som tycktes komma ganska väl til pass i denna heta sommartiden. Ibland fick man dem, som hade en ganska behagelig söt smak. De visste ej här, icke eller i Albany och flera delar af Nya Yorks Höfdingedöme, om någon haft skada däraf, at han ätit mycket af dem; ja, de gafvo exempel därpå, at visse sjuke utan olägenhet ätit dem; men annorstäds längre til Söder, tros deras myckna ätning förorsaka frossa och andra skadeliga sjukdomar, i synnerhet hos dem, som äro med dem mindre vane. Flere Fransoser försäkrade, at då de i Canada födde komma til Indianerna Illinois, och äta endast några gånger af de Vattu-Meloner där finnas, få de merendels straxt frossan eller någon annan Feber; hvarföre Illinois ock afråda Fransoserna ifrån en dem så skadelig mat; ja, sjelfva Illinois skola nog vara underkastade samma sjukdom, då de för flitigt vela svalka sig med denna läskande frukt. De kokade aldrig denna frukt, eller beredde den på något annat sätt, utan åto den altid rå och färsk. Uti Canada förvaras de uti hus hvaruti eldas litet, då det är kallt par månader efter det de blifvit mogne, och kunna ändock ätas, endast det aktas, at de ej blifva bårtfrusne. I de Ängelska Nybyggen förvara de dem ock uti torra goda källare helt friska och som färska långt in på vintern. Det försäkrades, at de hålla sig då så mycket längre goda, om de varsamt brytes af stjelen, och se|dan strykes med et hett järn öfver det stället, där stjelen varit fästad. De kunna sålunda ätas tämmeligen goda både om Jul, och sedermera. I Pensylvanien, där torr sandjord var, grofvo somlige en grop i Jorden, lade Vattu-Melonerna med deras rankor varsamt däri, täckte

p. 471

p. 472

så med jord öfver, hvarigenom de förvarades tämmeligen friska långt in på hösten och vintern; men ganska få voro dock, som gjorde sig detta besväret; ty som de äro nog kylige, och vintrarne äro äfven här tämmeligen kalle; så tyckes det vara mindre nödigt, at göma dem til en så sen årstid, då en gemenligen är nog kall utom Vatten-Meloner. Eljest tros på dessa orter, at Gurkor äro långt mera kylige, och deras ätning mycket farligare, at förorsaka frossan. I öfrigt äro Vatten-Melonerne ganska diuretica och urin-drifvande. Iroquoirne kalla dem *onóheserakáhti*.

Pumpor af mångahanda slag och storlek, aflånge, runde, platte eller nedkramade, krokhalsige, helt små, m. m. planterades allmänt både i de Ängelska och Franska Nybyggen. Uti Canada utgjorde de hos bönderna nästan största myckenheten af köks-växterna, fast Rödlöken likasom täflade med dem om företrädet. Hos de Ängelska var näppeligen någon bonde, som icke hade sit stora Pumpland. Samma beskaffenhet var med Svenskar, Tyskar, Holländare och andra folkslag, som satt sig ned bland de Ängelska. För Indianerne gjorde Pumpor en vigtig del af deras årsföda; dock plantera de gemenligen mera Squashes, än vanliga Pumpor. De påstå sjelfve, at de haft Pumpor långt förrän Europeerne upfunno America, hvilket ock tyckes besannas däraf, at Pumpor omtalas som en vanlig mat hos Villarna i de första Resebeskrifningar, som af Europeer blifvit utgifne öfver dessa orter. Fransoserne kalla dem *Citrouilles*, och Ängelsmännen *Pumpkins*. De planteras om våren, när ingen frost mer är at befara, uti något omgärdadt ställe, ute på öppna fältet i god fet jord: på gamla kringstängda dyngstackar sättas de ock mycket. Uti Canada blifva de mogne i början af September månad, nov. Styl. men i Ängelska Colonierne och längre til Söder har jag sett somliga af dem mogna uti slutet af Julii månad, efter samma styl. Så snart en del börjar blifva mogen, taga de däraf och tilreda til mat, alt som de hafva af nöden; men de öfrige få stå och tiltaga i storlek och mognande ute på landet, ända til dess de få anledning at frukta, det kölden skal komma och skada dem; då tagas

de up, och föras in i hus, som skedde i detta år omkring Montreal, midt i September månad, nov. styl. men uti Pensylvanien har jag sett dem stå ute på Pumplandet ännu d. 19 Octob. Styl. nov. Det sker väl merendels, at vid intagningen ännu en del ej är til fyllest mogen; dock mogna de sedan tilräckeligen inne i husen, endast de bredas väl ut, och icke läggas på hvarandra. De förvara dem goda i flera månader, ja, ibland hela vintern, antingen uti torra källare (ty i fuktiga skämmas de bårt, och rutna snart;) där ej kölden kommer til dem; eller, som ännu räknas för bättre, uti et torrt rum, som då och då eldas, at kölden icke får göra någon skada. Pumpor beredas här i landet på mångfalt sätt til mat: Indianerne kokade dem | så hela de voro, eller stekte dem hel och hållna i aska, och åto så däraf sjelfve, samt förde dem så tilredda in til Städerna til salu. De af Villarna sålunda stekte smakade ganska väl: Fransoser och Ängelsmän skuro dem i 2 eller flera stycken, satte dem så vid elden, och låto dem stekas först på en sida och sedan på den andra. När de voro fullstekte, ströddes Socker öfver inra sidan; andre åto dem utan Socker. Et annat sätt at steka dem var, at skära dem midt i tu, taga ut alla frön, lägga halfvorna så tilhopa igen, och sätta dem i en ugn at stekas: när de voro fullstekte, breddes smör alt öfver inuti dem, medan de ännu voro heta, då smöret drog sig inuti dem, och gjorde dem tämmeligen välsmaklige. Ofta kokades de i vatten, och åtos sedan antingen allena, eller tillika med köttmat, då de gemenligen voro lagde på fatet rundt omkring köttet. Somliga tilredde en art välling af dem genom det de först kokades i vatten, stampades sedan sönder, mäst på samma sätt som rof-mos göres. Denna mosen kokades å nyo med litet af deras förra spad väl utblandadt med söt mjölk, hvartil somlige lade litet mjöl, andre icke, hvilket under kokandet rördes flitigt omkring. Ibland kokades desse, stampades så sönder til et mos, som utblandades och sammanknådades med Mays- eller annat mjöl, hvaraf gjordes pannkakor, som antingen stektes eller kokades. Somlige göra både Pudding och Tortor af dessa

p. 475 Pumpor. At ännu desto längre kunna nyttja Pumpor, tilreda Villarne dem på följande sätt: när de äro mogne, skalas de med skal och kött i ganska långa rimsor nästan på samma sätt, som när en rofva skalas. | Desse så skalade rimsor flätas om hvarandra på åtskilligt sätt, och hängas up at torkas antingen i Solen, eller i stugan under taket, eller ock vid elden. När de blifvit väl torre, kunna de förvaras goda långt öfver år och dag, och kokas sedan til mat antingen allena eller ock med andra rätter, då de smaka ganska väl. Villarne äta dem sålunda beredda både hemma och på sina resor; och Europeerne hafva äfven af dem lärt, at så tilreda dem, och bruka dem likaledes med sig på resor. Ibland gifva de sig då ej tid, at koka dem, utan äta dem med spikit kött eller annan mat så torra de äro, och måste jag tilstå, at de äfven då icke smaka så illa för en hungrig maga. Somlige uti Montreal insylta dem sålunda: Pumpan skärs i 4 delar; fröna skrapas väl ut; skalet skars bårt: det blöta eller köttet lades i en kokande gryta, hvori det kokades 4 eller 6 minuter, då det med en hål-full slef togs up, och lämnades at ligga på något bord til andra dagen, at vattnet mätte väl afrinna. Sedan insyltades de med Näglikor, Canel och litet Citron-skal uti Socker-Sirap, därtill lika mycket Sirap togs som Pumpor, hvori de kokades så länge til dess Sirapen trängt sig allestädes in i Pumpan, at intet mera hvitt syntes däruti; hvarefter det fick kallna och förvarades.

Den 20 September.

Årsväxten, som de i år hade i Canada, sades allmänt vara en af de härligaste, som de där voro vane at få: tvärt om slog Säden tämmeligen felt nu uti Nya Yorks Höfdingedöme. Hösten var i öfrigt uti Canada mycket skön.

Den 22 September.

p. 476

Handel med Indianerna. Hela Canada drifver en ganska stark handel med Indianerna, hvilket var i forna tider nästan den enda handel detta stora landet hade, som dock riktade invånarena ansenligen; men nu äro ock andra ting, utom dem man sig tilhandlar af Villarna, som ut-skeppas härifrån, och hvarmed handel drifves. De Indianer, som bo här näst omkring, hvilka så väl som alla andra hvar vinter äro ute på jagt, föra gemenligen sjelfve til de nästgränsande Franska Städer de skinn de hafva at sälja; men sådant spisar icke långt. De som bo längre bårt, komma sällan hit. Och som man fruktar, at de torde föra och sälja sina varor til de Ängelska, eller at Ängels-männerne torde fara til dem; så nödgas de här förekomma sådant, som sker därmedelst, at Fransoserne sjelfve resa up til dem, och där tilhandla sig deras varor. Staden Montreal drifver i synnerhet starkt denna handel; ty härifrån företaga sig årligen en myckenhet både yngre och äldre karlar långa och besvärliga resor bårt til Villarna. De resa härifrån bittida om Våren, och komma tillbaka uti Augusti eller Septembris månader. Til denna handels drifvande föra de i synnerhet med sig sådana varor, som de veta vara mycket begärlige och finna god afgang hos Villarna. Store penninge-summor i contant, vare sig gull, silfver eller koppar, behöfva de ej på denna reso belasta sig med; ty Indian bryr sig icke mycket därom. Han anser hvarjehanda varor, som föres til honom, för långt mera angelagne och af värde. Den skulle ock visserligen tappa, som toge med sig penningar, i tanka, at därföre tilhandla sig skinnvaror af Villen. Jag tror ock, at af alla Franska, som härifrån färdas, at drifva handel med Villarna, är näppeligen en enda person, som i reda penningar på hela den resan förer så mycket med sig, som en sol eller et öre; at förtiga, det nästan inga andra penningar finnas i Canada, än skrefne pappers-sedlar, dem Villen litet förstår sig på. Nu får jag nämna de förnämsta varor, som Fransoserne til denna handels drifvande föra

p. 477

med sig, och som hos Villarna hafva god afgang, hvilka i synnerhet äro följande:

Byssor, Krut, Bly, Kulor, Hagel. Ty det är at märka, at alle Villar, som fått se nyttan af Europeernas skjutgevär, och bo så nära til dem, at de kunna hafva dessa gevär, hafva lagt bårt sin boga och pilar, (dem de fordom endast brukade) och nu betjäna de sig allenast af byssa. Där någon nu ville förneka Villen den, skulle han antingen nödgas dö af hunger; emedan han lefver mäst af jagt, eller skulle han blifva desperat, och angripa de Europæiska; ty det är at märka, at ingen Indian har än til denna dag brydt sig det ringaste om, at sjelf förfärdiga någon byssa eller dylikt skjutgevär: ja, hans stora beqvämlighet och lättja tillåter honom ej en gång, at sjelf laga om sin egen, mindre om sina Med-villars byssor, om de råka komma i olag, utan som han måste hafva alla sina skjutgevär med alt deras tilbehör, af Europeerna, så anförtror han ock deras omlagande åt de samma. I början vid Europeernas ankomst til Norra America, togo de sig länge til vara, at ej lämna til Villarna skjutgevär; |

p. 478 men i de krigen, som upkommit imellan Fransoser och Holländare eller Ängelsmän, gåfvo de omsider åt deras allierade af Villarna skjutgevär, at desto bättre kunna bryta sina fienders välde. Fransoserne påstå, at Holländarne i Albany voro af Europeer de aldräförste, som vid år 1642 gåfvo åt Villarna skjutgevär, och underviste dem i konsten, at rätt betjäna sig af de samma, hvarigenom Fransoserne blefvo nödsakade, at lämna sina allierade af Indianerne samma förmon; emedan de sade sig annars ej vara i stånd, at stå mot Holländarne och deras Förbundsbröder af Villarna, utan skulle blifva tvungne, at gifva sig på deras sida; men Albany boarne säja åter däremot, at Fransoserne voro de aldräförste, som lämnade åt Villarna skjutgevär, emedan de sågo sig annars för svage, at allena stå emot de Holländska och Ängelska. Vare nu härmed huru det vil, så är dock visst, at Villarne nu öfveralt bruka byssor och sådana skjutgevär, som de tilhandla sig af Europeerna, samt at de nu förstå nästan bättre handtera dem, än deras

Läromästare. Det är tillika sant, at Europeerne genom dessa byssor och dithörande persedlars försäljande förtjäna ärligen otroligt mycket af Villen.

Vepor af hvitt kläde eller Valmar, sådane som hos oss ibland brukas på sängar. Desse äro de, som Villarne alltid gå med, och linda om sig hvart de färdas, hänga den ibland öfver axeln, ibland, då det är varmt, binda de den om midjan; men åter, då det är kallt, hänga de den äfven öfver hufvudet. Både män och qvinnor bära | sådana. Den har merendels vid kanten en eller flera ränder af blå eller röd färg.

p. 479

Blådt eller Rödt kläde: häraf göra Villskorne sina kjortlar, som räcka dem bara til knä. De bruka näst blå färg därtil.

Skjortor af Linne, som både karlar och qvinfolk dageligen bära. När Villen eller Villskan en gång satt på sig en sådan skjorta, tvättas hon aldrig mera, och tages ej förr af kroppen, än hon är så söndrig, at hon ej mera håller ihop.

Kläde til deras Strumpor, det de linda om benen i stället för strumpor, näst på samma sätt som Ryssarne göra.

Yxor, Knifvar, Saxar, Synålar, Eldstål. Desse bruka Villarne nu öfveralt, dem de alt taga af Europeerna, och dem de finna vara långt bättre, än de yxor och knifvar de fordom hade af sten och ben. Villarnes forna stenyxor äro nog sällsynte i Canada.

Kettlar antingen af Koppar eller Mässing, som ibland ock äro förtente inuti. De koka nu all sin mat däruti, och äro desse en vara, som gemenligen har god afgang bland dem. I forna tider betjente de sig af påttor och krukor, gjorde af jord, dem de sjelfve förfärdigade, eller af trä, hvaruti de slogo vatten och hvad de ville hafva kokadt, och kastade sedan glödande stenar däri, at koka det. Grytor af järn vela de ej hafva; emedan de icke äro så bekvämlige at föra på deras nästan beständiga vandringar, och dessutom ej skulle tola, at så fällas och få så | många starka stötar, som deras kittlar få kännas vid.

p. 480

Örhängen större och mindre, gemenligen af Mässing; men ibland ock af Tenn. Både karlar och qvinnor bära dem, dock ej alle, utan som de vela.

Cinnober at färga sig röda med i ansigtet och öfver skjortan, samt öfver en del af kroppen. I forna tider målade de sig med en rödaktig jord, som här i landet finnes; men sedan Europeerne kommo hit, och de fingo af dem Cinnober, tyckte de ingen ting i verlden uti färg vara at förlikna däremot. Åtskillige berättade sig hafva hört af sina föräldrar, at de Fransoser, som först kommo hit, hafva fått af Villarna för så mycket Cinnober, som de lagt 2 eller 3 gångor på knifsudden, hela stora högen af allahanda slags skinn.

Terre verde, eller **Spansk gröna**, at färga sig gröna med i ansigtet. At färga sig svarta, betjäna de sig af sotet, som sitter under deras kittlar, med hvilket de sudda sig öfver hela ansigtet.

Speglar. Desse tycka Villarne mycket om, och betjäna sig af dem, då de skola färga sig, samt annars. Det händer, at Villen förer gemenligen Spegeln med sig på resan, hvart han far; men ej så Villskorne eller deras qvinfolk; ty manfolken utsmycka sig här mera, än det andra könet.

p. 481 **Brännglas**. Detta är i Villens tycke et förträffeligt bohagstyg; emedan han, som röker | starkt Tobak, och som så högeligen hatar mäst alt, som har något omak med sig, kan så behändigt därmed få eld på sin Tobakspipa, under sina resor.

Tobak tilhandla i synnerhet de Villar sig, som bo långt åt Norr, där Tobak för kölden ej kan komma fort; men de Villar längre åt Söder plantera nästan alltid sjelfve åt sig Tobak. Hos de förre, eller Norra, är Tobak en Vara, som har god afgang; ty man har märkt här, at ju närmare Villarne bo åt Norr, ju starkare Tobaksrökare äro de.

Porcellin, som det här kallas, eller **Wampum**, som äro gjorde af särdeles Musselskal, och svarfvade til små kårta cylindriska pärlor, hvilka tjäna Villarne både til penningar och prydnad.

Glaspärlor, hvilka äro små, hvita eller af annan färg, dem Vilska qvinfolken inarbete i sina band, pungar, kläder och annat de göra.

Mässingstråd, Ståltråd til hvarjehanda deras arbeten.

Bränvin, som af dem älskas högre, än alt hvad i verlden kan föras til dem. Ingen ting är dem ock så kärt och dyrt, som de ju ville gifva för denna drycken; men för de många oordentligheter, som ske härigenom, är i Canada under strängt straff förbudt, at föra denna Vara til dem; dock efterlefves denna lagen icke altid så noga.

Desse äro de förnämste af de varor Fransoserne föra til Villarna, och som gemenligen finna hos dem god af-sättning.

De varor, som tagas af Villarna tillbaka, utom det, at man med föregående köper af dem mäst all den mat, som på resan förtäres, bestå nästan alt i skinnverk. Desse delas i 2:ne delar, nämligen i de skinnvaror, som komma från de Norra orter, hvilka räknas vara de bästa, och dem, som komma från de Södra kanter. Ifrån de Norra orter få de i synnerhet skinnen af följande djur, nämligen Bäfver, Orignac eller Elg, Caribou eller Ren, Loup Cervier, en art Varglo, Mårdar. Åt Söder fås väl ock ibland Mårdar; men deras skinn sades vara rödt och odugligt. Pichou du Nord torde vara det djur, som finnes vid Hudsons vik, och af Ängelsmännerna kallas Wolverinne: Björn, men ej mycket: Räfvar, fast ej eller mycket, och dem merendels svarta, med flera andra.

p. 482

De skinnvaror de hafva från de Södra tracterne, äro i synnerhet af följande djur: villa Oxar och Kor, Hjortar, Rådjur, Uttrar, Pichou du sud, som ock omtalas af P. CHARLEVOIX i dess Hist. de la Nouv. Fr. T. VI. p. 158 och tyckes vara antingen en art af Kattlo, eller ock et Pantherdjur: Räfvar af åtskilliga slag, Espan eller Racoön, Kattloar, samt åtskilliga andra.

Eljest är otroligt, hvad möda och besvär Canaden-serne måste utstå på dessa resor, såsom at ibland draga sina bördor och saker långt öfver land: at ibland blifva

p. 483 ihjälslagne eller ock illa medfarne af Villarna: at ofta lida hunger, törst, hetta, köld, fara illa af Myggor, förgiftiga ormar samt andra skadeliga djur och Insecter. Detta tager bårt en stor del af landets ungdom i deras | yngre och bästa år. Detta gör, at Canadenserne ej kunna blifva gamle; men sådant gör ock detta folket så uthärdade, och så käckta til Soldater, hvilka sky ingen fara eller besvär. Ja, detta gör äfven, at många Canadenser stanna långt in i landet aldeles qvar hos Villarna, gifta sig med dem, och komma aldrig mer tillbaka til Canada.

Priset på skinnvaror i Canada år 1749 fick jag af Herr Handelsman de Couagne i Montreal, hos hvilken jag hade mitt herbärge, hvilket var sådant:

Store och medelmåttige Björnskinn, kost. 5 Liv.

Björnungars 50 sols.

Loars 25 sols.

Pichou du sud 35 sols.

Räfvar från Södra orter 35 sols.

Uttrars 5 Livres.

Espans 5 Liv.

Mardars 45 sols.

Varglo (Loup Cervier) 4 Liv.

Vargar 40 sols.

Carcajoux (jag vet ej hvad djur det är) 5 L.

Vison, en art Mård, som lefver i vatten 25 s.

Elgs (orignac vert.) 10 Liv.

Hjort (Cerf vert.) 8 Liv.

Orignac & Cerf passé 3 Liv.

Rådjurs från 25 til 30 sols.

Röd Räf 3 Liv.

Bäfver 3 Liv.

p. 484 **Förteckning på mäst alla de särskildta skinnvaror,** som fås i Canada, och hvilka de handlande därifrån öfversända til Europa, den jag bekom af en bland de förnämsta Handlande uti Montreal, hvilken jag vil här ord ifrån ord | införa i sit eget språk; emedan alle ej så tydeligen och kårt lära kunna öfversättas på Svenska. Differentes Especies de Pelleteries: Chevreuil passé; Chevreuil vert; Chevreuil

tanée; Ours; Oursons; L'Outres; Peccans; Chats; Loups de bois; Loups Cerviers; Pichoux du Nord; Pichoux du Sud; Renards rouges; Renards croizés; Renards argentés; Renards du Sud ou de Virginie; Renard noir; Renard blanc de Tadousac; Martres; Visons ou Foutreaux; L'Ecreuil noir; Cerfs vert; Cerfs passé; Origneaux vert; Origneaux passé; Peau de Caribou; Biehes vert; Biehes passées; Carcajoux; Rats musqués; Castor grasé hiver; idem Eté; Castor sec hiver; idem Eté; Castor veulle hiver; idem Eté.

Gediegen Koppar gafs mig i dag, tagen vid Lac superieur. Den fås där i jorden nästan helt gediegen, så at en sällan behöfver smälta om honom, utan han kan merendels straxt arbetas, hvartil han skal brukas. P. CHARLEVOIX talar om denna i sin Hist. de nouv. France T. VI. p. 415. En af Pater Jesuiterna i Montreal, som sjelf varit på det ställe, hvaräst denna malmen tages, berättade för mig, at han gemenligen finnes vid Elfs- och å-mynningar: at däraf råkas större stycken, än en karl orkar lyfta, och de mäst gediegna: at alla Villar därstädes skola berätta, at et stycke blifvit där fordom funnit af mer än en famns längd och en half famns tjocklek, eller mera, och det alt gediegit, Som denna malmen merendels altid finnes i jorden vid å- och elf-mynningar, så är troligt, at den af vatten och is blifvit ditförd från något bärg; men huru flitigt de ock härtils sökt därefter, hafva de dock | ej kunnat finna något ställe, där han i någon myckenhet varit, utan alt har härtils endast bestått i lösa kringströdda stycken. p. 485

Blymalm gafs mig ock i dag af Superieuren öfver Prästerna i Montreal. Han sades vara tagen endast några fa Franska mil härifrån, och bestod af en nog tät, glänsande, i tärningar fallande Blymalm. Flere här på orten berättade för mig, at in i landet längre åt Söder skal på et ställe finnas sådan Blymalm i myckenhet, som där ur jorden upgräfves. De Villar, som där bo, skola sjelfve smälta honom, och gjuta däraf åt sig kulor och hagel. Jag fick däraf stycken, som likaledes bestodo af en gläntsande tärningmalm med smala ränder imellan;

af en hvit, hård, tät, med skedvatten gäsande jord eller lera.

En Rödbrun Jord bekom jag äfven i dag, som var tagen vid Lac de deux Montagnes, några Franska mil från Montreal. Hon sitter tilhopa i stora klimpar, dock kan hon tämmeligen lätt gnuggas imellan fingrarna sönder til et mjöl. Hon är nog tung, mer än eljest vid jordarter vanligt är, litet glänsande utanpå, och då hon handteras imellan fingrarna, blifva de däraf helt hala, glänsande, och nästan som halft försilfrade, eller som en strukit öfver dem med en silfverfärgad Blyerts. Hon torde därföre antingen vara någon art af Blyerts jord, eller någon med järnglimmer utblandad jordart.

p. 486 **Fruentimret** i Canada var i gemen af 2 slag, det ena, som var hemma från Frankrike, | och sedan flytt hit öfver: det andra, som var födt här i landet. Det förra hade alla den Franska Nation medfödda behageligheter: de infödde kunna åter delas i 2 slag, nämligen i dem, från Quebec, och dem från Montreal. De Quebecska gofvo näppeligen efter de infödda Franska uti belevfvenhet; emedan de hafva öfverflödigt tilfälle, at en tid hvart ar pläga umgänge med en hop Franska Herrar och Fruar, som hvar Sommar med Konungens skepp komma hit öfver, förblifva här några veckor, och färdas sedan öfver til Frankrike igen; men til Montreal komma de sällan: de från Montreal beskyldtes af Fransoserna, som voro de besmittade af Villarnas stora inbillningar och högmod, samt at hos dem skal saknas något af den Franska belevfvenheten. Hvad jag förut p. 282. nämnt om dem från Montreal, det fant jag äfven vara brukeligt öfver alt i landet, nämligen, at Fruentimren voro på det högsta mone om, at utkrusa sit hufvud: håret skulle alltid ligga i läckar och dageligen pudras, fast hon aldrig viste sig utom dören, och fast hon i öfrigt gick med en kårt smutsig tröja, och en stackot ovålig kjortel, som ej räckte midt på benet. Söndagarna, samt då de gingo ut at gifva, eller väntade hemma, at emottaga något besök, voro dock i synnerhet de dagar, då de viste sig i sin ståt: de klädde sig då öfver alt ganska granna, at en

kunnat taga dem för sådana, hvars föräldrar til härkomst och stånd beklädde de yppersta ställen i et rike; hvarföre ock de eftertänksamare af Fransoserna högeligen beklagade sig däröfver, det hos en ganska stor del Fruentimmer i landet var den fördärfveliga seden inrotad, at de voro mera sorgfällige | om, at gå grant klädde, och i sådant utläggga alla sina penningar, och hvad de ägde och hade, ja mera til, än at spara något för framtiden. Ej mindre angelägne voro de, at helt noga rätta sig efter nyaste modet; hvarföre ock alla deras förra bästa och dyraste klädningar fingo afsked och sönderskuros; ofta kunde därföre den ene af innersta hjärta le, om den andre icke i alt var klädd efter dess smak; men olyckan var, at det de togo för nyaste modet, hade ibland blifvit gammalt och aflagt i Frankrike; ty som skeppen endast en gang om året, eller i Julii och Augusti månader kommo hit från Frankrike, så blef det i Canada hela det följande året det nyaste modet, hvad desse fört med sig, eller ock ibland af skalkhet inbillat dem. Om någon främmande uti tal bröt aldrig så litet mot deras språk, voro de i synnerhet i Montreal nog benägne, at le däråt, det jag aldrig så märkt på någon annan ort; men de hade ock starkaste ursäkt på sin sida. En ler åt det, som är ovanligt och roar en: i Canada höres aldrig andra tala Fransöska, än infödde Fransoser; ty hit kommer ganska sällan någon främmande, och sjelfva Villarne, som bo här, hålla sig af deras medfödda Vilska högmod för goda, at tala Fransöska, utan tvinga Fransoserna, at lära deras språk; därföre följer naturligen, at Canadensiska Fruentimmrens fina öron ej kunna utan löje höra det ovanligt är. En af de första frågor Fruentimren gemenligen gjorde här åt en främmande, var, om han var gift? den andra, hvad han tyckte om qvinfolken i landet, och om de voro skönare, än i hans hem-ort? och den tredje, om han icke ville taga en med sig härifrån hem til sit | fädernesland. Eljest p. 487 tycktes, om jag annars sag rätt, at det var någon liten skilnad i et och annat smått imellan Fruentimren i Quebec och Montreal: de på den senare orten tycktes gemenligen

vara något vackrare, än på den förra. Jag tyckte ock, at de i Quebec voro för mycket frie, och at de i Montreal hade en mera pryddande blygsamhet. I Quebec voro Fruentimren, i synnerhet de ogifte, ej så särdeles arbetsame. Det tycktes vara där en ynkelig flicka, som, då hon hunnit til sit 18:de ålders år, ej kunde rada up hela tjogen af älskare hon haft, och ännu hade. Man såg dem sällan, i synnerhet de någorlunda förnämre, göra annat, än stiga up om morgonen klockan 7, kläda på sig, pudra och utsmycka sig til klockan 9, och under samma tid dricka sit Caffé, samt sedan de til en del klädt sig mycket granna, sätta sig på en stol vid et öpnat fönster mot gatan, taga en söm i handen, och då och då göra något styng, men förnämligast hafva ögonen fäste ute på gatan; och där någon ungskarl, bekant eller främmande kom in, kastades sömnen bart, och göromalet blef i stället, at sätta sig bredevid den inkomna, prata, le och flasa med honom, och lata tungan gå som lärkevingar, om ej fortare; och då kom an på, at veta artigt raillera, och inkasta tvetydiga ord, och det hette då avoir beaucoup d'esprit. Sålunda lopp ofta för dem hela dagen. Modren stod ibland nog flitigt i köks-spisen, at laga mat, då flickan imedlertid satt inne hos de främmande: med hushalls bekymmer uttröttade de sig icke mycket. I Montreal voro flickorne icke aldeles så flyktige, utan mera fallne för arbete: man såg dem p. 489 mäst alltid sitta vid sin söm, | och äfven lägga handen vid andra hushalls sysslor. Det var här ej sällsynt, at finna dem hos pigan i köket. I öfrigt voro de nog glät-tige och vänlige, och kunde ingen med fog säja, at dem feltes behagelighet eller förstånd. Det enda felet torde vara, at de tyckte något för mycket om sig sjelfva; eljest höllo de sig ej för goda, at gå ut på torget, köpa Vatten-Meloner, Pumpor och andra matvaror där var til fals, och sjelfve bära dem hem, hvilket jag såg, at ej allenast de gemenares döttrar af Borgerskapet gjorde, utan ock de förmögnares, ja de, som voro af hög, gammal och väl-mående Adel. Om morgonen voro de förr uppe, än tuppen, och om aftonen voro de bland de sista i säng. En ting

försäkrades dock saknas hos en stor del af dem, nämligen rikedom och et stort arf: ringa inkomster och flera barn i et hus gjorde, at nyssnämde felades för ofta. En harm för dem var ock, at flickorne i Quebec blefvo gemenligen snarare gifte än de i Montreal; orsaken sades vara, at många Franske unga Herrar, som komma med Skeppen hit öfver, blifva ibland där intagne af kärlek och gifta sig; men som sällan någon af desse Herrar reser up til Montreal, så får flickorna här ej så ofta fägna sig af en sådan förmon.

Den 23 September.

Om morgonen reste jag från staden åt Norra sidan til Sault au Recollet, som ligger 3 Franska mil från den samma, dels at där beskrifva de örter, stenar m. m. där kunde finnas, dels ock förnämligast, at samla frön af de trän och örter där voro. I början och närmast staden hade vi en stund gårdar mäst på ömse sidor om vägen; men sedan blef landet skogväxt, och öfver alt nog ojämt. Ibland högländtare, ibland lågländtare och kärrigt. Allestäds var det mycket stenigt både af Klappurstenar och en art grå kalksten. Vägarne voro ganska elake, at jag hade svårt at komma här med Chaise fram. Litet, förrän jag kom til Sault au Recollet, blef skogen all, och landet upbrukadt til åker, äng och betesmark. Eljest hade hela denna vägen ej något särdeles angenämt uti sig, och svarade ej uti behagelighet emot de andra orter omkring Montreal. p. 490

Kalkugn. Ungefär en Fransk mil från staden voro vid vägen 2:ne Kalkugnar. De voro murade ned i jorden, sidorne 2 alnar tjocka, bestodo af en grå hårdbränd kalksten ytterst, och klappurstenar närmast elden. Högden af ugnen, från basis til toppen, var 3 famnar.

Kalkstenen, som här brändes, var af 2:ne slag: 1. en hel svart, ganska tät, at inga particlar kunde synas i honom, mer än at något enda antingen hvitt eller ljusgrått spat-korn syntes här och där. Ibland fans dock någon

hel tunn rämna, som blifvit upfylld med en hvit fingryngig Spat. Inga *Testacea* eller petrefacta kunde jag blifva häruti varse, ehuru jag med flit såg därefter, hvar som helst jag kunde finna denna sten. Den fans mäst öfver hela ön Montreal, så at då en gräfde i jorden, råkade man gemenligen efter $\frac{1}{2}$ eller en alns gräfning därpå, som låg där per strata, eller uti hvarf, hvardera stratum eller hvarfvat af et eller par qvarters tjocklek, eller så ungefär. Af denne stenen sades fås den bästa kalken; ty p. 491 ehuruväl han icke blifver så hvit, som | den af den nästföljande grå kalkstenen, har han dock därutinnan förträdet, at da han upblandas med vatten och kommer i en mur, fastnar han så ihop, at han går mäst til sten, och blir då alt hårdare och fastare. Exempel gifves därpå, at då nagon efter några år har velat omlaga något hus, upmuradt däraf har sjelfva kiselstenen förr kunnat tagas sönder, hvaraf huset varit muradt, än kalken gått från hvarannan.

2. **En grå, och ibland mörkgrå kalksten**, bestod af små Spat-gryn hopblandade med en tät kalksten af samma färg. Ibland var han ock tämmeligen grofgryngig. När den slogs sönder, osade han något or-sten. Han var ibland helt full af Petrefactum *Conchæ striatæ* eller *Pectinites*; men mästadelen af desse Petrefacta voro endast intryckningar af den concava sidan på skalet; dock fick jag ock ibland se stycken af sjelfva skalet til sten förvandladt, om jag annars skal tro, at desse skal förr verkligen varit musslor, och ej äro synnerliga arter af stenar; ty jag sökte fåfängt här på stränderna efter sådana musslor, och det tyckes vara obegripeligt, huru en så stor myckenhet intryckningar af musslor kunnat komma tilhopa, som strax skola ontalas. Ibland fick jag stora stycken af denna kalksten, som nästan icke bestodo af annat än bara af sådana *Pectinites*, de där lågo helt tätt om hvarandra. Denna kalksten fans i synnerhet på flera ställen af ön, liggandes likaledes hvarftals på hvarannan. Hvert hvarf utgjorde en stor horizontelt liggande hälla af vid pass et eller par qvarters tjocklek. Denna gaf väl en mycket hvit kalk; men den hölls dock ej så god, som den förra; emedan

den sades hafva den egenska|pen, at fukta sig i våt väderlek, p. 492
som den förra icke gjorde.

Den bästa ved til Kalkbränning sades vara af Tall. Därnäst af *Thuja*; men den af Socker-Lönn och sådana trån hölts icke före vara god; emedan han gaf så mycket kol.

Gråbärg och Gråstenar viste sig här och där i skogen och ut på fälten.

Löfven och bladen började blekna redan på åtskilliga trån och örter, som på den rödblommiga Lönnen, *Rhus glabra*, *Polygonum Sagittatum*, ormbunkar, och andra.

Et stort korss var uprest på et ställe i skogen vid vägen. Gässen, som följde mig, sade, at där vore en begrafven, som gjordt stora under. De som reste här förbi, lyfte på myssan, då de kommo midt för detta korsset.

Vid middagstid kom jag fram til Sault au Recollet.

Sault au Recollet är en liten Socken belägen vid en arm eller gren af Laurence-flod, som löper med häftigt strömnande imellan ön Montreal och Jsle de Jesu. Den har fått sit namn af en händelse, som vid år 1625 timade här med en af Tiggare-Munkarna (som på Fransöska kallas Recollets) vid namn Nic. VIEL, hvilken, tillika med en til Christna Läran omvänd af Villarna, steg med några Indianer af Huronerne uti en båt, at fara til Quebec, då vid nedfarten utför strömmen härbredevid båten tumlade öfverända, hvilket tros varit med flit så begått af Indianerna. Munken och hans Proselyt drunknade; men Indianerne summo til lands, bärgade hvad Munken förde med sig, och behöllo det för sig. Landet härom|kring är nog p. 493
stenigt, och har för ej så många år tillbaka blifvit upodladt; ty de äldre här bo försäkrade, at i deras barndom stod hög skog mäst öfveralt, där nu äro åkrar, ängar och gårdar. Prästerne berättade, at här fordom varit en stad och boning för de Villar af Huronska Nation, som blifvit omvände til Catholska läran. Desse bodde vid de Franskas första hitkomst på höga bärget, som ligger et stycke utan för staden Montreal; men Fransoserne öfvertalte dem sedan at flytta därifrån, och köpte deras land. De satte sig då

ned här vid Sault au Recollet, och är den Kyrkan, som ännu här finnes, bygd för dessa Villar, som i flera år höllo sin Gudstjenst däruti. När Fransoserne ökades på ön Montreal, ville de gerna allena råda öfver den samma, öfvertalte fördenskul Villarna, äfven at sälja denna platsen och flytta til et annat ställe, det de ock gjorde. Sedermera hafva Fransoserne för samma orsak, at de icke vela hafva Villarna midt ibland sig, (emedan de dricka mycket och gerna föra et oregerligt lefverne) förmått dem, at än ömsa til et annat ställe vid Lac des deux Montagnes, där de ännu bo, och hvarest de hafva en vacker Kyrka af sten. Deras fordna Kyrka, som ännu stod qvar här i Sault au Recollet, var af trä, såg gammal och nog skröplig ut, fast den inuti gick någorlunda an, och brukades ännu af de Fransoser här bo; men en myckenhet sten var här redan hopkörd, hvaraf de voro sinnade med det första, at bygga en ny Kyrka.

p. 494 Hvad observationer jag i dessa dagar gjorde här uti Botanicis, lämnas, vil GUD, til et särskildt verk.

Fuktighetens utdunstning. Ehuru nu på några dagar ej fallit något rägn, updunstade dock fuktigheten så starkt från jorden, at då jag litet efter middagen vid fröns samlande, lade papperen, som jag brukade til strutar, på marken uti skuggan, blefvo de efter några minuter så däfvice, at jag icke kunde väl betjena mig af dem. Det var dock hela dagen det klaraste Solsken, och en så odrägelig hetta, som det varit midt i Julii månad.

Åkerbruket här på orten berättades af Bönderna vara kärteligen följande: åkren delas i 2 delar, hvaraf då den ena sås, den andra ligger i träde. Trädes-åkren plöjes aldrig hela Sommaren, utan boskapen har då sin föda af det ogräs, som därpå växer. Det är at märka, at här aldrig brukas Höst-säde, utan alt Vår-säde. En del upplöja Trädes-gärdet sent om Hösten, sedan de inbärgat säden af den sådda åkern. Andre göra det först om Våren. Det förra sades dock mera bidraga til en ymnigare arsväxt. Åkren upplöjes merendels endast en gång, dock ibland 2:ne, så harfvas, sedan sås. Hvete, Korn, Råg och

Hafra harivas, men Ärtor plöjas ned. Sänningstiden om Våren sades vara vid den 15 April, styl. nov. dock ibland förr eller senare, efter årstiden. Ärtor sås aldräförst. Utäflera slag däraf, som här brukas, höllas de gröna vara de bästa. Desse sades älska en torr, högländt, mager och grusaktig jordmon. Aldrig visste någon hvad det var, at risa Ärtorna. Skördetiden infaller i slutet af Augusti månad, ibland och midt i den samma, efter nya stylen räknat. Hvetet sades gemenligen gifva 15:de, ibland ock 20:de kornet efter utsädet. Hafra från 15 ända til 30; Ärtor gå stundom ända til 40:de kornet; men ock ibland endast til det 10:de; ty de sades ändra sig mycket. Plog och Harf voro deras endast äkerredskap, och de just ej af bästa slaget. Gödseln kördes ut om Våren på Trädsgärdet. Boskapen fallades ingenstäds på åkern: ingenstäds diken, utan endast där vattnet ville likasom dränka åkren. Jordmon är af en grå, stenig Jord, utblandad med lera och sand. Korn såddes här litet, och det endast för boskapen skul; ty at däraf göra malt, var ej brukeligt. Hafra såddes mycket, men det ock endast til föda för Hästar och annan boskap. Ehuru skogarna bestodo mäst af bara löfträn, så visste dock ingen hvad det var, at bryta löf til boskapsfoder, fast de gemenligen nödgades föda dem inne i huset hela 5 månader om året.

p. 495

Hvete. Jag har nämt flere resor förut, at nästan alt Hvete, som sås i Canada, är Vårhvete, eller som om Våren sås. Vid Quebec händer därföre ibland, då Somrarne äro mindre varma, eller Våren är mycket senfärdig, at en stor del af det samma icke hinner blifva fullmogit, innan hösten och kölden kommer. Men mig försäkrades här, at en och annan af dem, som bo på Isle de Jesu skola hafva Hvete, det de så om Hösten, hvilket skal blifva bättre, stadigare och mera gifvande än Vår-hvetet; dock skal detta Höst-hvete näppeligen hinna mogna en vecka förr än det, som blifvit sätt om Våren.

p. 496

Den 25 September.

Stenhägnad hade de somligstäds omkring sina akrar i stället för gärdesgårdar af trä. Den myckna stenen här fans, gjorde deras arbete, härvid så mycket lättare. De voro gjorde på vanligt sätt, bredare ned til och smalare upåt. Eljest voro här **Gärdesgårdar** af flera slag, i synnerhet sådana, som förut äro beskrefne p. 201. samt Tom. 2. p. 223. vid Philadelphia. En del bestod ock af perpendiculäirt stående famns långa gärdsel af *Thuya*, hvilka förut p. 374 äro omtalte vid Quebec.

Bökar växte i myckenhet i skogarna, hvars ollon nu voro mogna. Canadenserne samla om hösten mycket af dessa ollon, torka dem i hus, och förvara til vintern, da de äta dem i stället för Val- och Hassel-nötter, och sade, at de skola då smaka tämmeligen väl.

En Salt-källa skal, efter den här varande Pastoris berättelse, finnas 7 Franska mil härifrån vid Riviere d' Assumption, af hvilkens vatten man i ofridstider gjordt et Salt, som aldeles liknat det Lüneburgska. Vattnet skal vara tämmeligen starkt utblandadt med Salt.

Frukt-trän af vissa slag trifes ganska väl omkring Montreal. **Äpplen** fick jag här se af flera arter ganska sköna; äfven flera slags sköna **Päron**. Vid Quebec vela Pärönträn ej fort, utan skadas ofta, eller fördärfvas om vintrarna. Omkring Montreal skola de ock vid mycket kalla vintrar frusit bårt. **Plommonträn**, af flera utvalda slag, kommo först från Frankrike, trifes här ganska väl, och härdade ut vintrarna. **Americanska Valnöttträn** växte i sko|garna vildt af 3 varieteter; men de **Valnött-trän**, som voro hitförde från Frankrike och här planterade, fröso mäst hvar vinter bårt, ända til roten, och upslogo följande Vår nya skott igen. **Persike-trän** kommo ej eller här gärna fort. Något enda var, som härdat litet ut, men de nödgades för mera säkerhet skul, mäst hvar vinter, linda om dem med halm. **Castanie-trän**, **Mullbärsträn** och andre sådane fruktträn, hade de icke ännu hunnit plantera här.

Landets utdelning. Hela den upodlade delen af

p. 497

Canada sades vara af Konungen bårtskänkt antingen til de andeliga, eller til vissa Herrskaper; men där landet ännu är obebodt, hörer det alt Konungen til. Platsen där Quebec, och där Trois Rivieres äro byggde på, hörer äfven Konungen til; men den platsen, där Staden Montreal står, som ock hela ön af samma namn, äro Prästerna af S. Sulpicii Orden, som bo i Montreal, ägare af, hvilka den utdelt til bönder och andra, som velat sätta sig där ned, mot en viss utgift eller skatt om året. Den är ock redan hel och hållen så uträntad, at de icke hafva mer, at bartgifva. De, som först satte sig här ned at bo, fingo sina hemman eller land för en ganska liten årlig ränta; ty för et land af 3 arpens bredd, och 30 arpens längd, består ofta hela deras arliga skatt i par Höns: andre betala för et så stort stycke land 20, 30 eller 40 Sols i ränta om året; men de, som i senare tider fått land af lika storlek, måste årligen gifva, ända til par écus åt dem, som äro Herrar däröfver. Sålunda är räntan öfver hela Landet olika, och får ofta den ene grannen betala tredubbelt mera i skatt för lika stort Land, än | den andre: likaledes p. 498 betala det ena Herrskapets bönder mycket mera än det andras i årlig skatt för lika stort land. Biskopen i Canada har intet land på sin lön indelt. Kyrkorna uppbyggas på Församlingens egen kostnad. Til Konungen i Frankrike sades ingen skatt ännu betalas af Canada, undantagandes hvad han kan få i tull af de varor, som utskeppas därifrån.

Vattuqvarnen, som här var, och hörde Prästerna i Montreal til, bestod af et starkt Stenhus, med 3 vattuhjul och 3 par stenar. Här märkte jag följande: 1. Hjulen hel och hållna med hjul-stockarna voro gjorde af hvit Ek. 2. Kuggarne i Tand-hjulet, samt pinnarne eller spolarne i trillan, voro antingen af Säcker-Lönn eller af Bois dur (*Carpinus ostrya*), emedan de räknades för de hårdaste träslag här på orten. 3. Qvarnstenarne voro komne från Frankrike, och bestodo af en hopgyttring och quartz-korn både af Hasselnötters och vanliga sandkorns storlek, som sammanbundos af en hvit kalksten. Desse stenar sades

vara nog hårde. 4. Säden skakades ned ur tratten aldeles på samma sätt, som förut är beskrifvit p. 289. 5. Prästerne taga 4:de delen af alt, som males i denna qvarn, så at om allenast en minot males, hafva de här et mått, som utgör 14:de delen af det samma, hvarmed det bårtmätas, som skal tilhöra qvarnen; dock få Prästerne ej allena all denna tullen. Mölnaren hade här 3:dje delen däraf. Annorstäds får mölnaren hälften. Somligstäds arrenderas qvarnen bårt för et visst om året. Ingen, utom Prästerna, får på ön Montreal hålla någon qvarn, utan det är en rätt, som de hafva sig allena förbehållit. Uti Contractet, som är ingångit imellan Prästerna och invånarena på denna ö, hafva de förre uttryckeligen sig förbehållit, at de senare skola nödvändigt mala vid deras qvarnar.

Socket kokades öfver hela Canada mycket af den lakan, som om våren tappas af Socket-Lönnen, den röd-blommiga Lönnen och Socket-Björken; dock var i synnerhet Socket-lönnen, som härtil utsöktes. Sättet, huru Socket häraf tilverkas, är omständeligen af mig beskrifvit uti Kongl. Svenska Vetenskaps Academiens Handlingar för år 1751 p. 143 och följande.

Den 26 September.

Om morgonen bittida fortsattes resan tillbaka til Montreal.

Örter ännu i blomma. All ting började nu se nog höstligt ut. Löfven i skogen bleknade eller ronnade. De mästa örter hade bårtgömt sina täcka blomster. Jag tekade up de få, som ännu stodo i blomma, hvilka voro följande:

Asteres af åtskilliga slag, både blå och hvita.

Solidagines af flera slag.

Achillea millefolium.

Prunella vulgaris.

Carduus crispus.

Oenothera biennis.

Rudbeckia triloba.

Viola Canadensis.

Gentiana Saponaria.

Villa Vinrankor växte til stor myckenhet här i skogarna, och klängde sig högt up i träden.

Indianernas mat. Jag frågade åtskilliga, som ofta rest hos Villarna, så hos dem, som bo långt | åt norr, som p. 500 äfven hos dem, som uppehålla sig långt mot Söder, hvad dessas mat förnämligast var? mig svarades, at de Villar, som bo långt åt norr, plantera aldrig någon ting; emedan inga Sädes-arter eller Köks kryddgårdsväxter där kunna komma fort för den stränga kölden skul, och altså hafva desse intet bröd, och lefva ej af sådana matvaror, som tagas af växter; utan de lefva allenast af kött och fisk, såsom i synnerhet af Bäfver, Björn, Ren, Elg, Harar, flere slags foglar samt mångahanda slags fisk. Däremot bruka de Villar, som bo mera åt Söder, följande: af växter plantera de til sin föda Mays, Vilska Bönor eller *Phaseoli* af flera slag, Pumpor af många slag, Squashes en art af Pumpor, Vatten-Meloner, rätta Meloner (*Melo vulgaris* C. B.) Alla dessa växter hafva de planterat från urminnestider och långt förr än Europeerne kommo hit i Landet. Dessutom betjena de sig til mat af flera slags frukter, som hos dem växa vildt i skogarna. Af fisk och villa djurs och foglars kött lefva de ock mycket, i synnerhet tycka de mycket om Villa Oxars och Kors, Rådjurs, Hjortars, Björnars, Bäfrars och några få andra fyrfotade djurs kött. Bland deras läckrare mat räknas ock **Sjö-Hafra**, (*Zizania aquatica*), som Fransoserne kalla Fol. Avoine, hvilken til myckenhet växer i deras Sjöar och stillastående eller sakta flytande vatten. De samlade honom uti September och October månader, och tilredde den på flerahanda sätt til mat. Gryn häraf gjorde gifva Risgryn föga efter i behagelig smak. Af de mångahanda slags sköna Valnötter, Castanier, Mulbär, Acimine (*Annona muricata*), Chiqua|pin (*Fagus pumila*), Hassel-nötter, Persiker, villa Plommon, villa Vindrufvor, Blåbär af flera slag, flere slags *Mespili*, Björnbär, med många andra slags frukter och rötter, som hos dem finnas vildt, kunna de p. 501

hafva mångt läckert mål. Det tyckes dock vara märkvärdigt, at vara i den så kallade gamla världen, det är i Europa, Asia och Africa, från urminnes tider vanliga Sädes-arter, som Hvete, Råg, Korn, Hafra, Spelt, Bohvete, Ris, jemte Kål, Rofvor, samt en myckenhet af våra Köks-krydder, hafva för Europeernas ditkomst varit dem aldeles obekante: såsom ock, at ehuru de nästan dageligen se, hvad nytta Europeernas afföda där i Landet hafva af dessa växters saning och plantering, vårda Villarna sig dock nästan aldrig om, at sjelfve lägga handen vid deras skötsel, ehuru de eljest ganska gerna äta, hvad af dem kan vara tilredt.

Den 27 September.

Bäfrar finnas til ganska stor myckenhet i Norra America, och utgöra en af de viktigaste puncter i Canadas handel. Villarne lefva en lång tid af året endast af deras kött. Det är visst, at desse djur öka sig ganska mycket; men sa är icke mindre sant, at de ock nu ansenligt årligen utödas, så at Villarne för deras fangande eller skjutande nu för tiden nödgades göra längre och besvärligare resor, än förr. Det är ock icke, at undra öfver, om de nu starkt förminskas, när en tänker efter, at för Europeernas hitkomst i landet behöfde ej Villarne mera af desse djur, än det de til en del af året tarfvade sjelfve til sin föda och kläder; ty ingen handel drefs då med deras skinn; men p. 502 nu är helt annorlunda, då flera skepp | gå årligen härifrån til Europa, lastade til en stor del med Bäfver-skinn. Fransoser och Ängelsmän täflade med hvarandra, at väl betala Villarna för dem. Härigenom blifva Villarna på alt sätt upmuntrade, at öda ut dessa djur. Gamle Canadenser berättade, at i deras barndom var där ännu helt fullt af Bäfrar och deras dammar icke allenast uti de åar och strömmar, som voro i nägden af Montreal, utan ock allestädes i granskapet til Laurence flod; men nu äro de där så utödde, at en måste färdas flera mil in i landet, innan en kan få se någon. At de skinn, som här af fångas

mera til Norr äro mycket bättre, än de som komma från de mera til Söder belägna orter, är sagt förut p. 284. Bäfver-köttet ätes icke allenast af Villar, utan ock af Europeer, i synnerhet af Fransoserna på deras så kallade magra dagar, då de ej, efter Romersk-Catholska läran, få äta kött; ty Hans Helighet Påfven har uti sit Systeme, på sätt, som många af de gamla Zoologi, fört Bäfvern bland fiskarna; emedan han mäst vistas uti samma element som de, och altså ej kommer bland de djurs antal, som äga kött. Köttet hölts före vara bättre, då bäfvern mäst lefvat af växter, som af Asp och Bäfverträ, med flera; men då han ätit fisk, skal det icke vara så godt. I dag fick jag första gången smaka det. De hade fått en Bäfver som i dag var kokad til mat. Största delen härstädes höllo detta kött för en delice eller läcker mat. Jag kan väl icke bestrida någons tycke och smak, och hvad mig angår, så tyckte jag, at det väl gick an; men var dock ingen kräslighet: kokadt var det nog svart, och hade en särdeles smak, jag vet icke hurudan. Om det skal blifva godt, måste | det kokas från morgonen til middagen i flera vatten, at bårtaga den främmande smaken, som det annars har med sig. De hade ock på samma sätt kokat, och sedan stekt svantsen, hvilken bars fram på et särskildt fat; men den bestod mäst af fett, fast de här ej ville kalla det så, utan sade, at det var svansens art. Den var så mächtig, at en ovan svårligen kunde få ned något däraf. De Påfviskas fasta förekom mig härvid synnerlig. De som först instiktat fastan, hafva tvifvelsutan gjordt det i en god och helig mening, til at därigenom få folk, at afhålla sig ifrån för mycket kött-ätande, som skadar helsan, göder kroppen för starkt, och gör den hitsig til mycket, som ej duger; men denna tiden troddes det vara nog, at på de vanliga fastedagar afhålla sig ifrån köttmat. Imedlertid lefde de öfver alt, om de annars hade råd därtil, på samma fastedagar så öfverflödigt, och gödde kroppen lika som på de andra dagar i veckan; ty de hade då flera slags rätter tilredde af ägg, allahanda slags fisk väl oljad och fet gjord, åtskillig slags mjölkmat, många

p. 503

särskildta söta och välsmakliga frukter, med ymnighet af vin därtil, så at en merendels, hvart en kom at spisa om faste-dagarna, såg bordet då fullare af mångahanda slags rätter, än någon af de andra dagar i veckan: och detta hette likväl fasta och *Jours maigres*. Om Bäfrarnas konst, at bygga sina dammar och hus, är redan så mycket, och af en del väl skrifvit, at det är onödigt nu förnöta tiden därmed. Ibland, dock mycket sällan, skola de fått Bäfrar härstädes, hvars hår varit helt hvita. Man får nu i Städerna i | America så sköna Bäfverhattar där gjorda, som någonsin i Frankrike eller Ängland.

p. 504 **Vin** var nästan den enda dryck, som brukades i Canada af alla dem, som ville vara något mer än bonden. Det är väl sant, at dricka brygges här af *Epinette Blanche*, (en art Gran och hvilket sätt finnes omständeligen beskrifvit i Kongl. Vetenskaps Academiens Handlingar för år 1751. p. 190. och följande) hvilket drickes om sommaren; men det är ej så allmänt, och drickes sällan af de förnämre. Rödt Franskt Vin brukas här mäst; hvitt ock ibland. Bägge drickas antingen obemängda eller ock med vatten utblandade. Häraf kan finnas, hvad vackra penningar eller deras värde gå årligen härifrån til Frankrike för denna vara; emedan inga Vinrankor, at göra någorlunda smakligt Vin utaf, kunna komma fort i Canada. Menige man låter nöja sig med bara vatten. At brygga dricka af malt har ännu icke kommit här i bruk, och äppelträgårdarne hafva icke ännu hunnit i det tilstånd, at därpå kan fås Cider. Någon enda Ståndsperson, som ägde någon stor trädgård, kunde väl af äpplen prätta något Cider; men det var allenast at hafva som en raritet. De förnämre här, som sålunda från första barndomen vant sig med Vin, ma mycket illa i krigstider, när skeppen, som skola föra Vin hit från Frankrike, blifva på vägen af fiendteliga kapare bårttagne. Vid slutet af sista krig gafs i Canada för en Barrique Vin 250 Francs, ja ända til 100:de écus, och man var ändock näppeligen i stånd at få det.

p. 505 **Priset på åtskilliga varor** var här denna tiden, som följer, hvilket jag förskaffade mig af | de förnämsta hand-

lande härstädes: En **Häst**, medelmåttig 40 Francs, och däröfver; en god Häst 100 Francs, och däröfver. En **Ko** nu 50 Francs; men man mins, när man fått den för 10 écus. Et **Får** kåstade nu 5 eller 6 Livres; men förledit år, då all ting var dyrt kostade det 8 eller 10 Livres. Et årsgammalt **Svin** 15 Francs, som väga 200 til 150 Livres. Herr Handelsman de Couagne sade sig sett et svin hos Villarna, som vägt 400 Livres. En **Höna** 10 eller 12 Sols stycket. En **Kalkon** 20 Sols stycket. **Hvete**, en minot däraf kåstade förledit år en écus, men nu 40 Sols. **Mays**, säljes altid til samma pris som Hvetet; emedan här finnes litet däraf, och det behöfves alt för dem, som resa at handla med Villarne. **Hafre**, en minot kostar ibland 15 til 20 Sols; men desse senare åren 26 til 30 sols. **Ärter** säljes altid til samma pris som Hvetet. **Smör** en Livre gemenligen 8 eller 10 Sols, men förledit år, ända til 16. **Ägg** et dussin gemenligen 3 Sols, men nu 5. **Ost** göres ej på denna orten, icke eller föres någon hit at försäljas, utan den de förskrifva. En **Vatten-Melon** kostar gemenligen 5 eller 6 Sols; men om han är stor, 15 til 20.

Manufacturerer voro ännu ej här uprättade. Tör hända Frankrike vil sjelft hafva vinsten däraf. Imedlertid mådde i krigstider både Canadenserne sjelfve och deras allierade Villar ganska illa därigenom.

Giftermål sker här sålunda: de som vela äkta hvarandra, böra hafva hvardera sina föräldrars samtycke; dock om föräldrarne envist, utan giltig orsak, sätta sig emot, kan domaren gifva | Contrahenterne lof at gifta sig. Eljest då en man hunnit til 30 år och en flicka til 26, kunna de gifta sig när de vela, utan at tarfva föräldrarnas tilstånd. De gå allenast til Prästen, som lyser för dem på samma sätt som hos oss 3 Söndagar i rad uti Kyrkan, och då intet klagomål kommer imellan, vigas de därefter af Prästen uti Kyrkan i flere eller färre personers närvaro, alt som de sjelfve vela. Prästerne tillåta ej gerna vigseln förättas hemma.

Den 29 September.

Sedan rånet stannat, reste jag efter middagen ifrån Staden til SW. ändan af ön Montreal, dels at få se landet, och folkets hushållning, dels at samla frön af hvarjehanda trän och örter. Näst utan för staden lågo nog behagelige stora fält, som fordom varit åker, men voro nu lagde til betesmark: åt NW. syntes det höga bärget Väster om Montreal, som är fruktbärande och fullt med åkrar och trögårdar från foten ända up til toppen. På SO. sidan lopp S. Laurence flod, som här var ganska bred, på hvilkens andra sida viste sig stora fält af åkrar och ängar, samt vackra hus af sten, som lyste hvita på långt håll. Sköna åkrar voro på alla sidor. Mycket långt ifrån, åt SO. syntes så väl de bågge höga bergen, hvilka ligga vid Fort Chamblais, som några andra vid Sjön Champlain, de där skullade öfver all den andra skogen och marken. I öfrigt voro desse betesmarker nog upfyllte med större och mindre gråstenar, hvaribland infant sig stundom någon svart kalksten. Vid pass en Fr. mil från staden började p. 507 landsvägen följa sidan af Elf|ven, som lopp på vänstra handen, och på den högra var landet öfver alt upodladt och bebodt, den ena gården ungefär 3, 4 eller 5 arpens ifrån den andra. Elfsbackarne voro merendels höge och tämmeligen brante, bestodo af mull, och nedanför dem fullt med klappur, samt stycken af den svarta kalkstenen. Par Fr. mil från staden blef vattnet i Elfven ganska strömt, samt här och där stenigt: somligsteds gingo af strömmen stora böljor, dock måste de, som skulle med båt färdas up til södra delen af Canada, arbeta sig up för dessa forsar.

Väderqvarn. Näst utan för staden voro par stycken Väderqvarnar. De voro så byggde, som alla andra jag sett här i landet, nämligen, at huset var rundt, upmuradt af sten; kuren ofvanpå, hvori hjulstocken satt, af trä, och kunde vridas omkring. Vingarnas skaft, och grenar eller tvärträn af trä; men i stället för tunna brädspjälor til vingar, voro de här öfver alt af lärft, som togs bårt så

snart det var utmalit, och sattes dit igen, då de ville hafva qvarnen at gå.

Stugorne på hela denna kanten voro mästadels byggde af sten, dels af den svarta kalkstenen, dels af andra stenar, som funnos i nägden. Taket täckt med spån; somligstäds ock med halm. Röstet alltid högt och brant. Uthusen mäst alltid af trä: väggarna alltid af upresta bjälkar och skarvningar imellan, just på samma sätt, som brukas ned i Västergyllen, och finnas afritade i min Bohuslänska Resa p. 260. Taken nästan alltid af halm.

Åkerbruket var här, sanningen at säga, nog uselt. En och hvar hade sin åker delt i 2 delar, | hvaraf då den ene var i säde, lämnades den andra i träde. Trädet upplögdes nu som bäst, som dock endast skedde en gång om hösten. Om följande våren plögdes det ej, utan endast harfvades, sedan såddes, och åter harfvades. Jag har förr nämnt, at här brukas ej Höst-säde, utan alt säs om våren, både hvete och andra Sädesarter. Den åker, som här om våren blef sådd, och samma sommar mot hösten blef skuren, upplögdes ej den hösten, ej eller därpåföljande vår och sommar någon gång, utan alt ogräs, som boskapen ej åt up eller nedtrampade, fick stå och växa i all frihet, och sades böra så stå til föda för kreaturen. Följande hösten, nämligen et helt år efter skörden, plögdes han åter, så at åkren här på 2 års tid plögdes endast en gång. Åkrarne sågo ock öfveralt ut efter ansningen. Den åker, som detta år varit besädd med Hvete eller annan säd, var nu så full med gräs-arter (*graminibus*) och andra ogräs, at sedan säden var afskuren, såg han ut nästan som en äng, och ännu mera fick han det utseende hela följande året; i synnerhet mot hösten; då det för mig, såsom främmande, var ogörligt, at kunna se och veta, det en sådan Jord såddes hvart annat år, utan jag hade tagit alt för en utmark och linda, som i flera år legat obrukad. **Plogen** var ock mycket obäklig. Han drogs af 3 par dragare, näml. et par hästar främst, och 2 par oxar bakom. En person körde dräkterna, och en höll i plogen. p. 508

Villa Foglar, som Gäss och Ander, började nu at flytta härifrån til de södra orter, och flögo i stora hopar.

p. 509

Den 2 October.

De 2:ne föregående och denna dag användes mäst til fröns samlande och Botaniska Observationer.

Kölden, som var förleden natt, gjorde stor ändring på en del trån och örter. Valnötträden af alla slag fälte nu i myckenhet sina löf. På *Urtica divaricata* blefvo bladen så bårtfrusne, at ej et enda var oskadat, utan alla utdödde. Löfven på Americ. Linden voro nog skadde. Uti kryddgårdar voro bladen af alla slags Pumpor aldeles bårtfrusne; men Bök, Ek och Björk syntes ej det ringaste gifvit sig härvid. Marken var om morgonen snöhvit af rimfrost, och på gyttjoga ställen var så hårdt tilfrusit, at det mäst höll at gå på; isen på vattupussar var af $1\frac{1}{2}$ lin. Geom. tjocklek.

Oenothera biennis växte nog allmän på öppna skogsbackar och trädes-åkrar: en gammal Fransos, som fölgde mig at samla frön, trodde sig ej kunna nog berömma den emot huggsar, til hvilka den sades brukas så, at färska bladen gnuggas eller krossas sönder, och läggas på såret.

Soeurs de congregation voro en art andeliga Fruentimmer, dock skilde från Nunnorna. Desse Soeurs bodde icke uti något Kloster, utan hade hus bygde för sig antingen uti Staden eller på Landet. Desse gingo ut hvart de ville, kunde ock gifta sig, om dem sådant tilböds och dem behagade; dock sades, at sådant sker mer än sällan. På åtskilliga ställen ute på landet bodde 2 eller flere af dessa systrar, och voro deras hus gemenligen bygde när vid någon Kyrka, gemenligen så, at på ena sidan om Kyrkan var Prästgården, och på den andra Systrarnas hus. Dessas göromål | var, at undervisa unga flickor uti deras Christendoms stycken, at lära dem läsa, och ibland skriva; dessutom at lära dem sy, söma och arbeta allahanda, som hörer til de stycken et Fruentimmer

p. 510

anstår. De förmögnare satte sina döttrar, at vistas hos dessa Systrar en tid: de hade här mat, kammare, säng, undervisning med mera hvad de behöfde, dock alt mot en hederlig betalning. Det allmänna huset, hvori desse Systrar bodde, och hvarifrån de sändes ut til landet, var uti Montreal; när en flicka ville blifva antagen uti dessa Systrars antal, måste hon förut erlægga til samma Samfund en ansenlig utgift, den somliga påstodo bestiga til 4000 Livres; men sedan kunde hon hafva sit hederliga uppehälle så länge hon lefde.

La Chine kallas en vacker Socken belägen 3 Fr. mil SW om Montreal, dock på samma ö, tätt vid Laurentii flod. Gårdarne ligga på vanligt sätt längs efter elfsbacken, vid pass 4 eller 5 arpens imellan hvarandra. Här var en vacker Kyrka af sten med et litet torn på: orten var eljest mycket behagelig. Den sades fått sit namn däraf, at då den bekante Monsieur SALÉE var här, som sedan blef så olyckeligen mördad af sina egna längre in i landet, var han mycket nyfiken, at finna up en genväg til China genom S. Laurentii flod. Han talade då ej om annat, än denna genväg til China; men som projectet til den ena af hans resor i denna undersökning af någon händelse blef til intet vid hans ankomst til denna orten, så at han den gången ej kom närmare til China, fick denna orten såsom genom skämt detta namnet.

Om aftonen reste jag tillbaka til Montreal.

Den 5 October.

p. 511

Landets Regering. — General-Gouverneuren i Quebec är den förnämsta i Canada, som hafver at befalla öfver alla de andra. Näst honom är Intendenten i Quebec; så Gouverneuren i Montreal, och därefter Gouverneuren i Trois Rivieres. Intendenten i Quebec har ganska stort välde, och näst til General-Gouverneuren. Han gifver ut alla Kronans penningar, är Präses uti Finançen och Justitien här i landet: dock står han på visst sätt under General-Gouverneuren; ty om han icke vil utgifva pen-

ningar, eller göra annat, som tyckes höra til hans syssla, kan General-Gouverneuren gifva honom ordres därtil, at göra det; och då måste han lyda; men kan dock hemskjuta saken til Frankrike til Ministeren, at sedan undersökas. Uti hvar och en af hufvudstäderna är Gouverneuren den förnämsta, så en Lieutenant-General, därefter Majoren, så Capitainerne. Det är General-Gouverneuren, som gifver de första ordres til alt hvad af särdeles värde skal utföras. När General-Gouverneuren kommer til Montreal eller Trois Rivieres, stannar gemenligen de där boende ordinaira Gouverneurers Commando; ty General-Gouverneuren förer commando sjelf hvar han vistas. Han reser gemenligen en gång om året up til Montreal, och det mest om vintren. När han är borta från Montreal, förer Lieutenant-General Regeringen därstädes. När General-Gouverneuren dör, eller reser bort til Frankrike, innan en annan kommer i stället, måste Gouverneuren i Montreal resa ned til Quebec, at föra hufvud-regeringen öfver hela landet, tils någon ny General-Gouverneur blifver förordnad; och då Gouverneuren i Montreal reser ifrån sit höfdinge-döme, förer Stads-Majoren i Montreal regeringen i dess ställe. Hvert år kommer från Frankrike til Canada åtminstone et, om ej flere af Konungens skepp. Orsaken til deras årliga hitresa är, at föra hit recrüter i stället för det manskap här i landet, som antingen blifvit döde, eller fått lof at gifta sig samt lämna soldat-väsendet och blifva bönder, eller för sådana, som fått tilstånd, at resa tillbaka hem til Frankrike. Det är näppeligen något år, då icke sålunda blifver hitsändt 100 eller 150 man til detta landets besättande med folk. Vid samma tillfälle öfversändes äfven hit en hop sådana, som blifvit befundne hafva infört contraband Varor til Frankrike. Desse dömdes fordom til Galejorna; men nu sändes de til Colonierna, och så snart de komma hit öfver, äro de frie, och få utvälja hvad lefnadssätt de vela; men hafva ej tilstånd, at någonsin resa tillbaka til Frankrike igen, utom en synnerlig Konungens nåd. Äfven hitföres på Konungens skepp en hop köpmans Varor, dem Konungen köpt, at här delas ut at

Indianerna och andra vid vissa tillfällen. Invånarena i Canada betala ännu så godt som intet til Konungen; dock gjordes här någon början år 1748, nämligen, at de sedan den tiden måste betala 3 pro Cent för alt, hvad som från Frankrike blefve af handlande hitfört at försäljas. Äfven måste de från besagde tid betala til Kronan et visst för alt af skinnvaror, som föras härifrån til Frankrike; men för det, som föres härifrån til någon af Franska Colonierne, eller därifrån hit, betales intet. Från alla | Franska orter och Colonier sades handlande hafva frihet at sända sina skepp med varor hit, och likaledes hade köpmännen i Quebec frihet, at föra sina varor til hvad ort i Frankrike och hvad Fransk Colonie de ville; men gemenligen hafva köpmännen i Quebec få skepp, emedan folket här i landet är ganska dyrlegt, hvarföre de handlande i Frankrike sjelfve sända sina varor hit. De Städer i Frankrike, från hvilka i synnerhet drifves handel på Canada, äro Rochelle och Bourdeaux förnämligast; men ock från Marseille, Nantes, Havre de Grace, S:t Malo, och andra. Konungens skepp, som hvart år föra hit varor och annat, komma antingen från Brest eller Rochefort. De Handlande i Quebec sända dock sjelfva något skepp med mjöl, hvete, ärter, trävaror etc. til Franska öarna i Vestindien. Murarna omkring Montreal blefvo ungefär vid år 1738 bygde på Konungens kostnad; men med det förbehåll, at staden skal småningom sjelf betala til Konungen hvad de kostat: nu betalte staden årligen därpå 6000 Livres til Kronan, hvaraf Prästerna i Staden betalte 2000 Livres, och de öfriga gåfvos af de andre invånare. Uti Quebec har Konungen på egen kostnad låtit updraga murarna, och icke betungat invånarena därmed, emedan de dessutom hafva tull sig pålagd. Bäfverhandeln hörer allena Indianska Compagniet i Frankrike til, och får ingen annan, än deras betjenter, här idka den samma; men med andre skinnvaror har en och hvar frihet at drifva handel. Up i landet äro åtskillige orter hos Villarna, där Fransoserna hafva sina nederlags platser för sina varor, hvilka orter här kallas *les Postes*. Konun|gen p. 514 håller gemenligen inga andra Fästningar i Canada, än

Quebec, Fort Chamblais, Fort S:t Jean, Fort S:t Frederic, Montreal, Frontenac och Niagara; de andre orter höra til handlande och Private. Konungen drifver sjelf handel i Niagara. En och hvar, som vil, får ej resa, at drifva handel hos Villarna, utan han måste förut hafva fullmagt och tilstånd därtil af General Gouverneuren. Detta tilstånd fås ej til skäncks, utan en måste betala därföre mer eller mindre, alt som orten är mer eller mindre drägtig. En köpman, som sänder ut en båt med 4 eller 5 man, lastad full med allahanda varor, måste betala för tilstånd at utsända en sådan båt 5, til 600 Livres; ja, här finnas ställen, för hvilka en är nödsakad at gifva ända til 1000 Livres. Ofta kan en ej få Permission, ehuru mycket han ock bjuder; orsaken är, at General-Gouverneuren, som skal gifva Permission, och som sjelf får desse penningar, har lämnat eller vil lämna en sådan post åt någon af sine vänner eller anhörige. General-Gouverneuren får väl dessa penningar, dock är den seden, at han skal lämna halfparten däraf til de fattige; men om det samma alltid så noga efterföljes, är obekant.

Religion i Canada var öfver alt den Påfviska. Ingen annan blef här told. Det sades ock nästan af alla härvarande, som vistats uti Frankrike, at folket i Canada af bägge könen äro starkare intagne för denna Religion och ifrigare i den samma, än någonsin i sjelfva Frankrike. Ingenstäds kunde de gå flitigare i Kyrkan än här, fast de ej förstodo 10:de delen af det Prästen sade; | emedan p. 515 nästan all Gudstjensten förrättades på Latin. Jag har förut p. 314 och 315 nämt om, huru ifriga qvinfolken och menige man härstädes var, at läsa sina böner på Latin, fast de ofta ej förstodo et ord af hvad de läste, och icke kunde begripa det ringaste af det de hörde. Det tyckes, at mäst all Gudstjensten var här för mycket et opus operatum, och sattes nästan allena uti det, som var utvärtes. Den mästa delen af Gudstjensten i Kyrkan bestod i böners läsning. Alla böner voro på Latin: de lästes för Församlingen af Prästerna fram i Choret, och det med en sådan hastighet, at ock den, som stod längst fram i Kyrkan

närmast dem, och som förstod Latinska språket, så väl som de, kunde nästan ogörligen, ehuru han med all flit lade öronen til at gifva akt, åtskilja det ena ordet från det andra, och veta hvad Prästen läste. Jag kunde endast då och då få reda på något ord, men ej på hela meningen. Den enfaldiga kunde då omöjliggen begripa något, och hafva nytta däraf. Äfven den aldrafärdigaste i Latinska språket kunde ogörligen vid et sådant skenande mer än i firsprång vid bönernas framförande hafva tankarna tilhoppa och bedja med andakt. Ja, detta sista har varit ogörligt för Prästerna sjelfva. Predikan förrättades dock på modersmålet Fransöska, men alla språk ur den H. Skrift sades först på Latin utur Vulgata; dock uttyddes de strax på Fransöska. En ting var roligt: ehuru de andelige här förrättade dageligen nästan all Gudstjensten på det Latinska språket, och ehuru de dageligen utur det Latinska Breviario läste vissa stycken, så hade dock största delen af dem nog svårt at tala Latin; hvilket lærer kommit däraf, | at i vanligt och verldsligt tal förekomma åtskilliga p. 516 ord, som nästan aldrig förefalla i deras Kyrkoböcker. Eljest var här öfveralt brukeligt både i städer och på landet, at om mornarna, då en stigit up, och i synnerhet om aftnarna, då en just ville gå och lägga sig, en och hvar föll för sig sjelf vid sängen på knä, och i tysthet läste sina böner; men om det skedde på Latin eller Fransöska, ville jag icke vara så frågvis at göra mig undermåttad om. Ehuru jag med flit gaf akt, blef jag dock aldrig på mina resor här i Canada varse Bibeln i något hus, hvarken på Fransöska eller Latin, då jag endast undantager de andelige af mankönet; men andre Fransöska eller Latinska böneböcker såg jag på somlige ställen i gårdarna; dock voro nästan i dem flere böner til Jungfru Maria, än til den Store GUDEN. Om den flit Patres Jesuiterna använda vid Indianernas omvändande, det myckna besvär de måste utstå därvid m. m. är omtalt förut p. 356.

Vid de följande af mig gjorda **Meteorologiska Observationer** har jag ej annat at påminna, än hvad förut

är omnämt i andra Tomen p. 236 och följande samt p. 525. Vid de åter af Herr JOH. BARTRAM anställdte Meteorol. Observat. får jag lof at nämna, det jag litet för min afresa från Philadelphia til Canada, anmodade honom, at under min frånvaro hålla dessa Observationer; emedan jag för flera orsaker skul, omnämde förut Tomen 2 p. 236 och följande, var ganska angelägen, at få veta huru stark värman om sommaren var där på orten, m. m. Til den ändan lämnade jag åt honom den ena Thermometern, p. 517 och underviste honom, huru den borde rätt anställas: han var då så god, och efter min begäran upskref Thermometerns högd, m. m. på sin gård, belägen 4 Ängelska mil från Philadelphia åt Süder. At han ej utsatt timan, då de blifvit gjorde: utelämnat ibland vind och väderlek: ej utmärkt vindens styrka, m. m. bör ursäktas; emedan han, som en Landtman, ej kunde så hinna därmed; och ingen så tillförlitelig kunde jag på den orten få. Hans Observationer äro införde ord från ord, endast öfversatte på Svenska. Däraf kan ses, hurudana Pensylvaniska sommarne äro til sin hetta.

Meteorologiska Observationer.

p. 518

1749. *Januarius.*

<i>Dag.</i>	<i>Kl.</i>	<i>Therm.</i>	<i>Vind.</i>		<i>Väderlek.</i>
1.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	07.0. 4.0.	NW.	0. 0.	Klart
2.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	04.5. 5.5.	WNW.	1. 1.	Klart och Mulit skiftevis.
3.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	2.0. 2.0.	NW.	1. 1.	Mulit.
4.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	02.0. 11.0.	W.	1. 1.	Klart.
5.	7 ¹ / ₂ . f.	03.0.	W.	0.	Klart.
6.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e. 5. e.	03.0. 14.5.	W. NW.	0. 0. 3.	Klart. om afton sent mulit, Snö och urväder.
7.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	01.0. 3.0.	WNW.	1. 1.	Småmulit.
8.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	04.0. 8.0.	WNW.	1. 1.	Klart.
9.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	03.0. 8.0.	WNW.	1. 1.	Morgonrodnad. Mulit; afton starkt rägn.
10.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e. 4. e.	15.0. 2.0. 01.0.	S. W. W.	2. 4. 4.	Mulit med rägnskurar; om afton smälade Snö; kl. 9 f. WSW. 3. kl. 11. f. SW. 4. kl. 2. e. W. 4.
11.	7 ¹ / ₂ . f. 2. e.	03.0. 04.0.	WNW.	3. 3.	Mulit.
12.	7 ¹ / ₄ . f. 2. e.	04.0. 01.5.	WNW. NW.	3. 2.	Klart.
13.	7 ¹ / ₄ . f. 2. e.	07.5. 03.0.	WNW.	2. 2.	Klart. Mulit.
14.	7 ¹ / ₄ . f. 1. e.	05.5. 02.0.	WNW.	1. 1.	Mulit och snö h. d. föll til 3 tvärfingers högd.
15.	7. f. 2. e.	07.0. 3.0.	WNW.	0. 0.	Klart.

Januarius.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	7. f. 8. f. 2. e.	08.9. 09.0. 08.0.	NW. 3. 1.	Natten förut WNW. 4. h. d. klart.
17.	7. f. h. e. m.	011.0. 09.0.	NNO. 0. 0.	Mulit; Snögade h. d. och följ. natt.
18.	7. f. 10. f.	012.0. 011.0.	NW. 1. 1.	Mulit, och snögade f. m. e. m. klart: Therm. h. e. m. 011.0. et quarters hög snö på marken.
19.	7. f. 1. e.	015.5. 010.5.	W. 1. 1.	Klart.
20.	7. f. 2. e.	012.5. 07.0.	W. 1.	Klart.
21.	7. f. 3. e.	022.0. 03.0.	WNW. 0. W. 1.	Klart.
22.	7. f. 2. e.	05.0. 01.0.	W. 1. 1.	Klart. Mulit.
23.	7. f. h. e. m.	010.0. 3.0.	WNW. 1. 1.	Klart; om aftonen en mycket stor ring kring månen.
24.	7. f. 2. e.	01.0. 4.0.	NNO. 0. NO. 0.	Mulit; föll snö h. d.
25.	7. f. 2. e.	00.0. 4.0.	WNW. 0. W. 0.	Klart.
26.	7. f. 2. e.	013.5. 1.0.	WNW. 1. 1.	Klart. Mulit; kl. 3. e. m. började snöga.
27.	7. f. 2. e.	07.0. 00.0.	W. 1. 1.	Klart; om afton ring kring må- nan.
28.	7. f. 3. e.	01.0. 4.0.	WNW. 1. 1.	Mulit; snögade mäst h. d.
29.	7. f. 3. e.	05.0. 03.0.	NNO. 1. 1.	Klart.
30.	7. f. 3. e.	013.0. 4.0.	WNW. 1. 1.	Klart; om afton ring kring månan.
31.	7. f. 3. e.	04.0. 8.0.	WNW. 1. 1.	Klart; om afton ring kring månan.

1749. *Februarius.*

p. 520

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Vädertek.
1.	7. f. 1. e.	03.0. 11.0.	WNW. 1. W. 1.	Klart; om afton ring kring månan.
2.	7. f. 2. e.	5.0. 16.0.	WNW. 0. W. 0	Klart.
3.	7. f. 2. e.	00.0. 19.5.	W. 0. 0.	Klart.
4.	7. f. 2. e.	5.5. 11.0.	W. 0. 4 e. NNO. 2.	Mulit. kl. 10. e. NNO. 3, samt snögade och urväd.
5.	7. f. 1. e.	06.0. 03.0.	NNW. 2. NW. 2.	Klart.
6.	7. f. 2. e.	010.5. 5.0.	NW. 0. WSW. 1.	Natten förut smälde i knutarna; morgonrodnad; klart h. d. kl. 7. f. NW. 0. kl. 9. WNW. 1. kl. 11. W. 1. kl. 2. e. WSW. 1.
7.	7. f. 2. e.	01.0. 1.0.	NNO. 1. NW. 1.	Mulit. Klart kl. 7. f. NNO. 1. kl. 9. N. 1. kl. 10. WNW. 1. kl. 12. f. NW. 1.
8.	7. f. 2. e.	09.0. 7.0.	NW. 0. W. 1.	Klart.
9.	7. f. 3. e.	03.0. 16.0.	W. 1. 1.	Klart.
10.	7. f. 1. e.	7.0. 19.0.	W. 1. SSW. 4.	Mäst klart. En faselig storm hela följ. natten med rägn.
11.	7. f. 1. e.	9.0. 11.0.	SSW. 2. 2.	Klart; mot afton rägn. om afton en lysna som nordsken i SW.
12.	7. f. 1. e.	4.0. 10.0.	SSW. 3. 3.	Klart; om afton kl. 9. en lysna likt svagt nordsken i SW.
13.	7. f. 3. e.	2.0. 5.0.	WNW. 2. NW. 2.	Mulit. Klart.
14.	7. f. 3. e.	06.5. 02.0.	NW. 1. WNW. 2.	Klart Strömoln.
15.	6 ³ / ₄ . f. 2. e.	010.5. 03.0.	NW. 1. WNW. 2.	Klart; kl. 8 om afton Nordsken.

Februarius.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	6 ³ / ₄ . f. 2. e.	013.0. 00.0.	NNW. 0. NW. 1.	Klart.
17.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	02.0. 00.0.	WNW. 1. W. 1.	Mulit med snögande; men hela e. m. rägn.
18.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	2.0. 00.0.	WNW. 1. NNW. 1.	Mulit.
19.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	03.0. 01.0.	NNO. 2. 2.	Mulit; rägn blandad med isbark och hagel föll hela dagen.
20.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	1.5. 4.5.	NW. 1. 1.	Mulit.
21.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	00.8. 4.0.	NW. 0. NNO. 1.	Mulit. En qvarnforss belägen en Ängelsk mil SSO från där vi bodde hördes kl. 5 f. mot all vanlighet starkt susa, ehuru det var hel lungt; kl 10 f. m. började rägn, varade h. d.
22.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	3.0. 3.5.	WNW. 2. 2.	Klart.
23.	6 ¹ / ₂ . f. 4. e.	06.0. 4.0.	W. 2 2.	Klart. började tjockna kring Solen.
24.	6 ¹ / ₂ . f. 3. e.	4.0. 10.0.	SSW. 1. W. 1.	Mulit.
25.	6 f. 2 e	3.0. 1.	WNW. 0. 0.	Klart och mulit skiftevis.
26.	6. f. 3. e.	012.0. 02.0.	NNW. 1. 1.	Klart; om afton mulit; kl. 8. e. m. stor ring kring månan och molnen i S. hel röda.
27.	6. f. 3. e.	04.0. 01.0.	N. 2 2.	Mulit; Snö och urväder f. m. men kl. 4. e. m. klart.
28.	6. f. 3. e.	04.5. 03.5.	NW. 4. WNW. 4.	Strömoln.

1749. *Martius.*

p. 522

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	6. f. 3. e.	09.0. 01.5.	WNW. 2 2.	Klart; om afton stor ring kring Månan.
2.	6. f. 4. e.	06.0. 2.5.	NW. 2 2.	Klart; om afton en svag ring kring månan.
3.	6. f. 2. e.	04.0. 6.5.	NW. 1. S 1.	Klart; e. m. mulit; kl. 8. e. m. molnen i SW. hel röda; kl. 9. började snöga.
4.	6. f. 2. e.	0.5. 7.0.	OSO. 1. S. 1.	Mulit; om afton starkt rägnande.
5.	6. f. 2. e.	4.0. 11.0.	W. 1. 3.	Mulit och klart skiftevis; följ. natt lugnt.
6.	6. f.	4.0.	W. 2.	Klart.
7.	6. f. 2. e.	00.0. 8.0.	WSW. 1. 1.	f. m. mulit och klart skiftevis; e. m. klart; mulit, åskedunder och rägnande skiftevis.
8.	6. f. 3. e.	2.0. 20.0.	WNW. 0. WSW. 2.	Klart; kl. 8. e. m. syntes i SW en så kallad Snöeld, se förut p. 39
9.	6. f. 3. e.	5.0. 13.5.	N. 1. 1.	Klart. Mulit; kl. 8. e. m. Snöeld i SW.
10.	6 $\frac{1}{2}$. f. 2. e.	5.0. 6.5.	SSO. 1. SO. 1.	Mulit; Snöglopp h. d. och följ. natten
11.	6. f. 3. e.	9.0. 14.0.	SSO. 1. W. 1.	Mulit och starkt rägnande f. m. halfklart e. m
12.	6. f. 3. e.	9.0. 15.0.	NNW. 0. ONO. 0.	Tökligt om morgon; kl. 10. blef halfklart; mot afton mulit och rägn.
13.	6. f. 2. e.	9.5. 8.0.	NNO. 2 10. f. N. 3.	Mulit och starkt rägnande; kl. 4. e. klart
14.	6. f. 3. e.	4.0. 10.0.	WNW. 2. 2.	Klart.
15.	6. f. 3. e.	00.0. 13.0.	WSW. 0. W. 2.	Klart; mot afton mulit.

Martius.

p. 523

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	6. f. 3. e.	2.5. 01.0.	NNO. 3. 3.	Snö och värsta urväder h. d.
17.	6. f. 3. e.	01.0. 5.0.	NW. 2. 2.	Mulit; kl. 8. f. klart.
18.	6. f. 3. e.	02.0. 4.0.	WSW. 0. W. 2.	Klart; marken nu öfvertäckt med snö.
19.	6. f. 3. e.	02.0. 6.0.	WNW. 1. NW. 2.	Klart.
20.	6. f. 3. e.	05.5. 11.5.	W. 0. SW. 1.	Klart; mot afton mulit.
21.	6 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	2.0. 14.5.	SSO. 0. 0.	Mulit; då och då rägn.
22.	6. f. 3. e.	10.0. 19.5.	SSO. 0. 0.	Mulit.
23.	6. f. 3. e.	15.0. 19.0.	SSO. 1. 1.	Starkt rägnande.
24.	6. f. 3. e.	8.0. 15.0.	SW. 1. 1.	Klart.
25.	6 $\frac{1}{4}$. f. 3. e.	6.5. 11.0.	WNW. 3. 3.	Klart Strömoln.
26.	6. f. 3. e.	00.0. 11.0.	WNW. 2. SW. 2.	Klart. Strömoln; kl. 8. e. m. en så kallad Snö-eld i SW. vid horiz.
27.	6. f. 3. e.	3.0. 9.0.	WNW. 1. 1.	Klart.
28.	6 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	3.0. 12.0.	S. 1. 11.e.NNW.3.	Rägn h. d. och mäst följ. natt.
29.	6. f. 2. e.	1.0. 6.0.	NNW. 2. 2.	Klart.
30.	6. f. 2. e.	03.0. 4.0.	O. 1. SO. 1.	Klart; middagstid blef mulit, började snöga och yra, råkade in på natten, då det vändes i rägn.
31.	6 $\frac{1}{4}$. f. 3. e.	5.0. 14.0.	N. 1. 1.	Mulit.

1749. *April.*

p 524

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	6. f. 3. e.	5.5. 3.5.	NNO. 1. O. 1.	Rägn f. m. men e. m. och följ. natt isbark och snö med mycket ljun- gande och Thordön.
2.	6. f. 3. e.	0.5. 0.5.	NNO. 1. 1.	Snögande och isbarks fallande mäst h d.
3.	6. f. 3. e.	02.0. 9.0.	NW. 1. 2.	Klart.
4.	6. f. 3. e.	02.0. 16.0.	W. 1. 1.	Klart.
5.	6. f. 3. e.	00.5. 19.0.	N. 1. SW. 1.	Klart; Solen syntes ganska röd vid nedgången.
6.	6. f. 3. e.	4.0. 23 0.	SW. 1. 1.	Klart.
7.	6. f. 3. e.	13.0. 24.0.	S. 2. 2.	Klart; e. m. började mulna; kl. 7. e. rägn, varade in på natten.
8.	7. f. 3. e.	9.0. 13.0.	NW. 3. 3.	Strömoln.
9.	6. f. 3. e.	1.0. 7.0.	N. 1. 1.	Mulit och klart skiftevis; mot afton började snöga, fortfar in på nat- ten.
10.	7. f. 3. e.	2.5. 6.5	NO. 1. 1.	Mulit; kl. 12. f. m. rägn, varade in på natten.
11.	6. f. 3. e.	5.0. 9.0	NO. 1. 1.	Rägn mäst h d.
12.	6. f. 2. e.	2 0. 13.0.	WNW. 2. 2.	Klart; e. m. molnit med hagel och rägn.
13.	6. f. 2. e.		NW. 2. SW. 1.	Klart. Mulit.
14.	6. f. 2. e		O. 1. 1.	Mulit; kl. 8. klart; mot afton mulit.
15.	6. f. 2. e.		O. 1. 1.	Mäst Klart.

April.

p. 525

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	6. f. 2. e.	6.5. 13.5.	WNW. 2. 1.	Klart.
17.	6. f. 3. e.	7.0. 16.0.	S. 1. SW. 1.	Klart och mulit skiftevis. Rägn.
18.	7. f. 3. e.	6.0. 18.0.	N. 0. NW. 3.	Klart.
19.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	2.0. 20.0.	NNW. 0 W. 2	Klart.
20.	6. f.	2.0.	SW. 0.	Stark rimfrost om morgon; klart och ganska hett h. d.
21.			SW. 1.	Klart med Solrök.
22.	5. f. 3. e.	13.0. 23.0.	S. 0. 0.	Mäst Klart.
23.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	11.0. 25.5.	W. 1. 1.	Klart.
24.	6. f. 3. e.	12.0. 22.0.	S. 1. 1.	Mulit; duggregn då och då.
25.	6. f. 3. e.	18.0. 24.0.	S. 0. 0.	Rägn natt förut, och ofta om da- gen; om afton åska och ljun- gande.
26.	6. f. 3. e.	18.0. 30.0.	W. 1. 1.	Klart.
27.	6. f. 3. e.	17.0. 25.0.	W. 2. 2.	Klart.
28.	6. f. 3. e.	7.0. 24.0.	W. 0. 0.	Klart.
29.	6. f. 3. e.	7.0. 17.0.	N. 2. O. 2.	Klart
30.	5. f. 3. e.	3.0. 15.5.	O. 1. S. 0.	Strömoln.

1749. *Majus.*

p. 526

<i>Day.</i>	<i>Kl.</i>	<i>Therm.</i>	<i>Vind.</i>		<i>Väderlek.</i>
1.	4. f. 3. e.	01.5. 18.5.	S. SW.	0. 1.	Rimfrost om morgon; klart.
2.	5. f. 3. e.	1.0. 28.0.	W.	1. 1.	Klart
3.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	4.0. 27.5.	W.	1. 1.	Klart.
4.	5. f.	10.0.	W.	1.	Klart.
5.	5. f. 3. e.	13.0. 27.0.	S.	3. 3.	Strömoln.
6.	5. f.	14.5.	N.	0.	Klart.
7.	5. f.	13.0.	N.	0.	Halfmulit.
8.	5. f.	4.0.	N.	0.	Klart.
9.	6. f. 3. e.	14.0. 14.0.	S.	1.	Rägn mäst h. d.
10.	6. f. 3. e.	13.0. 16.0.	SSW.	0. 0.	Rägn då och då
11.	6. f. 3. e.	12.0. 28.0.	WSW.	0. 0.	Klart.
12.	6. f. 3. e.	13.0. 20.0.	WNW.	2. 2.	Klart.
13.	5. f. 3. e.	9.0. 18.5.	NW.	1. 1.	Klart.
14.	5. f.	00.5.	NW.	0.	Klart.
15.	5. f. 3. e.	9.0. 20.0.	SSW.	2. 2.	Mulit. Rägn

Majus.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
16.	5. f. 4. e.	17.0. 23.0.		Mulit.
17.	5. f. 3. e.	20.0. 24.0.	S.	1. Rågn då och då h. d. om afton 1. mycket blixtrande.
18.	5. f.	13.0.		Klart
p. 527 19.	5. f.	17.0.	W.	2 Klart.
20.	5. f. 3. e.	19.0. 24.0.	W.	1. Klart. 1.
21.	6. f.	20.0.		Klart
22.			SW.	1. Klart; ganska hett.
23.	5. f. 3. e.	17.0. 33.5.	SW.	1. Klart 1.
24.	12. f.	32.0.	SW.	1. Klart.
25.	8. f. 2. e.	23.0. 28.0.	SW.	1. Klart och mycket varmt.
26.	8. f. 3. e.	21.0. 25.0.	WNW.	2. Strömoln; om afton et moln-il med storm och rågn.
27.	7. f. 2. e.	17.0. 25.0.	W.	2. Tjocka strömoln; nog svalt.
28.	7. f. 2. e.	15.0. 25.0.	W.	1. Strömoln
29.	7. f. 2. e.	16.0. 25.0.	W.	2. Strömoln.
30.	5. f. e. m.	13.0. 25.0.	WNW W.	1. Klart 1. Mulit.
31.	5. f. 1. e.	13.0. 27.0.	SW.	1. Halfmulit. 1. Klart.

1749. *Junius.*

p. 528

<i>Dag.</i>	<i>Kl.</i>	<i>Therm.</i>	<i>Vind.</i>		<i>Väderlek.</i>
1.	5. f.	23.0.	SW.	1.	Rägn natten förut; morgon mulit; kl. 10. klart.
2.			SO.	1.	Strömoln.
3.	7. f.	24.0.	SW.	1.	Strömoln; e. m. åskemoln m. rägn kommande från NW.
4.	3. e.	26.0.	NW.	1.	Strömoln.
5.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	15.5. 22.0.	S.	1. 1.	Klart.
6.	5. f. 3. e.	18.5. 23.0.	SW.	1. 1.	Mulit och klart skiftevis.
7.	h. d.	20.0.			Mulit och rägn.
8.	6. f. 3. e.	15.5. 23.0.	NW.	0. 1.	Mulit. Strömoln.
9.	5. f.	13.0.			Klart
10.	5. f. 3. e.	11.0. 22.5.	SW.	1. 1.	Klart.
11.	7. f. 2. e.	20.0. 33.0.	N. SW.	1. 1.	Strömoln. Åskedunder med rägn.
12.	6. f. 3. e.	23.0. 32.0.	N. S.	0. 2.	Klart. Halfmulit.
13.	5. f. 3. e.	19.0. 27.0.	SO.	2. 2.	Mäst klart.
14.	6. f. 3. e.	26.0. 25.5.	S.	1. 1.	Klart. Åskedunder med rägn.
15.	6. f. 3. e.	18.0. 26.5.	N.	0. 0.	Klart.

Junius.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.	
16.	6. f. 2. e.	20.0. 28.0.	NNO. 1. 1	Klart.	
17.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	18.0 27.5.	N. 0. 0.	Klart.	
18.	5. f. 3. e.	21.0. 32.0.	OSO. 1. NO. 1.	Klart. Åskedund. med starka rägnsk.	
p. 529	19.	6. f. 3. e.	20.0. 27.0.	NNW. 1. 1.	Klart.
20.	5. f. 3. e.	18.0. 26.0.	S. 1. 1.	Klart. Mullt.	
21.	5. f.	23.0.	SW. 0.	Mullt, ibland rägn.	
22.	5. f.	9.0.	W. 1.	Klart.	
23.	6. f. e. m.	17.0.	S. 1. NW. 1.	Klart. Mullt.	
24.	6. f. e. m.	20.5.	S. 1. SW. 1.	Mullt; sedan klart. Åskedunder och rägn.	
25.	5. f. 2. e.	23.0. 32.5.	S. 1. 1.	Klart.	
26.	5. f.	14.0.	N. 1.	Klart.	
27.	6. f. 2. e.	15.0. 33.0.		Klart.	
28.	5. f. 1. e.	18.0. 35.0.	S. 1. 1.	Klart.	
29.	7. f.	26.0.		Klart.	
30.	5. f. 3. e.	11.0. 31.0.	S. 1. W. 1.	Klart.	

1749. *Julius.*

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.			N. 3.	Strömoln.
2.	5. f.	7.5.	N. 2.	Klart.
3.	8. f. 2. e.	26.0. 28.0.	N.	1. Klart. 1. Om afton åskedunder med rägn.
4.	6. f. e m.	20.0	S. N.	1. Mulit; rägn ibland e. m 2.
5.	4. e.	26.0.	W.	1. Klart. 1. Mulit; om afton rägn.
6	5 ¹ / ₂ . f.	18.0.	SW.	1 Ragnade h. n. f. om dag. klart.
7.	4 ¹ / ₂ . f	17.0.	NW.	0. Klart.
8.	6. f.	16.0.	N.	0. Klart och mulit skiftevis f. m. en stor ring kring Solen.
9.	7. f. 3. e.	21.0. 22.0.	SW.	0. Natten förut rägn; om dagen mulit, ibland rägn.
10.	4 ³ / ₄ . f. 3. e.	18.0. 24.5.	SW.	1. Klart; ibland moln-il med rägn. 1.
11.	5. f. 2. e.	17.0. 26.0.	SSO.	1. Klart. 1.
12.	5. f.	22.0.	W.	1. Klart.
13.	6. f. 3. e.	20.0. 33.0.	SSW.	1. Klart. 1.
14.	5. f. 2. e.	21.0. 28.0.	WSW	1. Klart. 1.
15.	5. f. 3. e.	16.0. 28.0.	NNO.	1. Klart. 1

p. 530

Julius.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
16.	5. f. 10. f.	14.0.	S. SSO.	0. 1.	Klart; ibland litet mulit.
17.	5. f. 3. e.	19.0. 24.0.	S.	1. 1.	Klart. Mulit.
18.	5. f. 2. e.	15.0. 25.0.	NNO.	0. 0.	Klart.
19.	5. f. e. m.	19.0.	SSW.	1.	Mulit, ränn. Halfklart.
20.	5. f. 3. e.	19.0. 24.0.	S.	1 1.	Klart. Mulit, litet ränn.
21.	3. e.	27.0.	S.	0. 0.	Klart. Strömoln.
22.	5. f. 3. e.	16.0 27.0.	SW.	2. 2.	Klart.
23.	6. f. 3. e.	19.0. 28.5.	SSW.	1. 1.	Klart och mulit skiftevis.
24.	6. f. 3. e.	20.0. 29.0.	SW.	1. 1.	Klart
25.	5. f. 3. e.	20.0. 29.5.	WSW.	0. 0.	Klart.
26.	5. f. 3. e.	21.0. 30.0.	S.	0. 1.	Klart.
27.	5. f. 3. e.	22.0. 21.5.	W.	1. 1.	Mulit, ränn ibland.
28.	6. f. 3. e.	17.0. 27.0.	W.	1. 1.	Klart.
29.	6. f. 2. e.	16.0. 24.0.	NW.	$\frac{1}{2}$. 1.	Klart; om åfton moln-il med ränn.
30.	6. f. 2. e.	14.0. 26.0.	WNW.	1. 1.	Klart.
31.	6. f. 3. e.	16.0. 22.0.	O.	1. 1.	Mulit med ränn mäst h. d.

1749. Augustus.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	6. f. 3. e.	22.0. 28.0.	NO. 1. 1.	Mulit; ibland rägn.
2.	4 ¹ / ₂ . f e. m.	16.0.	NO. 1. SO. 1.	Klart. Mulit; mot afton åter klart.
3.	5. f.	13.0.	SW. 2.	Klart.
4.	2. e.	21.0.	NO. 2. 2.	Mulit; ibland rägn.
5.	f. m. e. m.		NO. 1. SW. 1.	Klart.
6.	5. f. 3. e.	16.0. 16.0.	NO. 3. 3.	Starkt regnande h. d. ibland åskedunder.
7.	6. f. 3. e.	13.0. 16.0.	OSO. 1. 1.	Mulit, ofta rägn.
8.	6. f. 3. e.	16.0. 27.0.	SW. 1. 1.	Mulit; rägn ibland
9.	6. f. 1. e.	14.0. 20.0.	SW. 1. 1.	Strömoln; om afton rägn.
10.	6. f. 3. e.	14.0 24.0.	SW. 1. 1.	Strömoln.
11.	6. f.	13.5.	W. 1.	Mulit.
12.	6. f. 2. e.	14.0. 25.0.	W. 1. 1.	Strömoln.
13.	7. f. 2. e.	15.5. 30.0.	NW. 1. 1.	Klart.
14.	6. f. 2. e.	16.0. 26.0.	NO. 2. 2.	Klart.
15.	6. f. 2. e.	14.0. 23.0.	NO 1. 1.	Klart.

Augustus.

<i>Dag.</i>	<i>Kl.</i>	<i>Therm</i>	<i>Vind.</i>	<i>Vüderlek.</i>
16.	5. f. 3. e.	14.0. 28.0.	SO.	1. 1. Klart; om afton åskedunder och rägn.
17.	5. f. 3. e.	14.5. 27.0.	S.	0. 0 Strömoln.
18.	5. f. 3. e.	16.0. 29.0.	W.	1. 1. Om morgon åskedunder och rägn; kl. 10. f. m. strömoln.
19.	6. f. 3. e.	17.0. 30.0.	W.	1. 1. Klart.
20.	5. f. 3. e.	16.5. 28.0.	SW.	0. 0 Klart
21.	5. f. 2. e. 5. e.	17.0. 29.0. 27.0.	SW.	1. 1. Klart.
p. 533 22.	5. f. 3. e.	19.0. 17.5.	NO.	2. 2. Rägn h. d.
23.	5. f. 2. e.	16.5. 22.5.	SW.	3. 3. Om morgon rägn; kl. 10. f. m. Strömoln.
24.	6. f. 2. e.	13.5. 22.0.	SW.	2. 2. Strömoln.
25.	5. f. 4. e.	7.0. 20.5.	SW.	2. 2. Klart.
26.	5. f. 3. e.	13.0. 18.0.	NO.	1. 1. Klart och mulit skiftevis; e. m. ofta rägn.
27.	5. f. 2. e.	10.5. 23.0.	SW.	1. 1. Strömoln.
28.	5. f. 2. e.	10.0. 20.0.	SW.	1. 1. Klart.
29.	5. f.	13.0.	NO.	2. Klart.
30.	5 ¹ / ₂ . f.	11.0.	NO.	2. Klart.
31.	6. f. 3. e.	13.0. 18.5.	S.	1. 1. Klart och mulit skiftevis; rägn ibland.

September.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.	Väderlek.
1.	5 ¹ / ₂ . f. 3. e.	14.5. 20.0.	NNW. 1. 1.	Klart.
2.	5 ¹ / ₂ . f. 2. e.	9.0. 18.0.	N. SSW. 1.	Klart
3.	5 ¹ / ₂ . f. 2 e.	7.5. 20.0.	S. 1.	Halfmulit; ibland klart.
4.	6. f. 2. e.	14.0. 17.5.	S. 1.	Ibland rän, ibland klart.
5.	6. f.	14.0.	NO. 2.	Tökn. rän h. d. ibl. åsked.
6.	10 ¹ / ₄ . f. h.e.m.	15.0. 15.0.	NO. 2. 2.	Töknigt och duggregn h. d.
7.	7. f. 3. e.	17.0. 22.0.	SW. 1. 1.	Töknigt och rän. Klart.
8.	5 ¹ / ₂ . f. 4 e.	15.0. 28.0.	SSW. 1. 1.	Klart.
9.	5. f. 3. e.	17.5. 25.0.	ONO. 2. 2.	Klart.
10.	5 ¹ / ₂ . f. 3. e.	16.0. 26.0.	NO. 2. 2.	Klart.
11.	5 ¹ / ₂ f. 3. e.	15.0. 25.0.	ONO. 0. 0.	Klart.
12.	7. f. e. m.	14.5.	NNO. 1. SW. 1.	Klart.
13.	5 ¹ / ₂ . f. 1 ¹ / ₂ . e.	14.0. 24.5.	NO. 1. 1.	Klart.
14.	5. f. 1. e.	15.0. 22.5.	NO. 2. 2.	Klart.
15.	5 ¹ / ₂ . f. 2. e.	16.0. 19.0.	NNO. 3. 3.	Klart; ring kring Solen f. m.

September.

Dag.	Kl.	Therm.	Vind.		Väderlek.
16.	5 $\frac{1}{2}$. f. 3. e.	8.5. 20.5.	NNO.	1. 1.	Klart.
17.	5. f.	17.0.	SW.	0.	Klart.
18.	6. f. 3. e.	17.0. 27.0.	SW.	1. 1.	Klart.
19.	6. f. 3. e.	14.0. 26.0.	SW.	1. 1.	Klart.
20.	6. f. 3. e.	19.0. 26.0.	SW.	1. 1.	Klart. Mulit; mot afton ragn.
21.	6. f. 3. e.	15.0. 19.5.			Klart.
22.	6. f. 3. e.	13.0. 22.0.	O.	0. 0.	Halfmulit.
23.	6. f.	14.0.	SW.	0.	Klart.
24.	6. f. 2. e.	18.0 26.0.	SW.	2 2.	Klart; middagstid ragn; e. m. strö- moln.
25.	7. f. 2. e.	16.0. 17.0.	W.	1. 1.	Klart och mulit skiftevis.
26.	8. f. 3. e.	12.0. 11.5.	NO.	1. 1.	Klart. Mulit med ragn.
27.	6. f. 3. e.	9.5. 14.0.	N.	1. 1.	Ragn h. d.
28.	6. f. 3. e.	8.0. 14.0.	SW.	1. 1.	Ragnade starkt h. d.
29.	6. f. 1. e.	8.0. 13.0.	S.	1. 1.	Töknigt. Strömoln.
30.	8. f. 2. e.	14.0. 18.0.	SW.	2. 2.	Duggrägn. Halfklart.

October.

<i>Dag.</i>	<i>Kl.</i>	<i>Therm.</i>	<i>Vind.</i>	<i>Väderlek.</i>
1.	7 ¹ / ₂ . f. e. m.	9.0.	NW. 1.	Rägn. 1. Halfklart.
2.	7. f.	2.0.	W. 1.	Om morgonen rimfrost. Klart h. d.
3.	6. f. 1. e.	3.5. 12.0.	SW. 1.	Klart. 1.
4.	6. f.	11 0.	S. 1.	Rägn.
5.	6. f. 3. e.	10 5. 11.0.	NO. 1.	Mulit. 1.
6.	6 ¹ / ₂ . f. 3. e.	10.0. 12.0.	ONO. 1.	Rägn h. d. 1.
7.	6 ¹ / ₂ . f. 2. e.	10.0. 14.0.	ONO. 1.	Strömoln.
8.	6 ¹ / ₂ . f. 3. e.	7.0. 18.0.	S. 1.	Klart. 1.

p. 536

Meteorologiska observationer
hållna vid Philadelphia under min frånvaro om Sommaren
1749, af Herr Joh. Bartram.

Junius.

D.	Th.	Th.	Vind.	Väderlek.
	f. m.	e. m.		
1.	22.	25.	W.	Mulit.
2.	20.	27.	W.	Mulit.
3.	23.	28.	W.	Rägnskurar.
4.	22.	28.	W.	Klart.
5.	18.	25.	W.	Klart.
6.	18.	25.	W.	Mulit.
7.	22.	22.	NO.	Mulit.
8.		21.	NO.	Mulit.
9.		21.	N.	Mulit.
10.	14.	22.	O.	Mulit.
11.	22.	23.	O.	Mulit.
12.	25.	25.	O.	Mulit.
13.	23.	25.	O.	Mulit.
14.	25.	27.	O. 3.	Mulit.
15.	24.	28.	O.	Klart.
16.	22.	26.	O.	Klart.
17.	23.	27.	O.	Klart.
18.	25.	27.	O. 2.	Klart.
19.	23.	24.	NW.	Klart.
20.	17.	26.	W.	Klart.
21.	24.	26.	W.	Klart.
22.	18.	27.	W.	Klart.
23.	15.	29.	W.	Klart.
24.	22.	32.	W.	Klart.
25.	22.	31.	W.	Klart.
26.	23.	30.	N.	Klart.
27.	19.	32.	W.	Klart.
28.	24.	36.	W.	Klart.
29.	25.	37.	W.	
30.	25.	36.	N.	

Julius.

1.	21.	30.	W.	
2.	18.	27.	NW.	
3.	26.	28.	SW.	Rägnskur.
4.	24.	36.	NW.	
5.	22.	32.	W.	
6.	22.	34.	NW.	Rägn.
7.	20.	35.	W.	Rägnskurar.
8.	20.	35.	NO.	Rägn
9.	20.	29.	N.	Klart.
10.	16.	29.	N.	Klart.
11.	17.	33.	NW.	Klart.
12.	20.	35.	W.	Klart; aft rägn.
13.	22.	33.	W.	Klart.
14.	26.	30.	W.	Rägnskurar.
15.	20.	29.	N.	Klart.

p. 537

Julius.

<i>D.</i>	<i>Th.</i>	<i>Th.</i>	<i>Vind.</i>	<i>Väderlek.</i>
16.	21.	30.	O.	Rägn.
17.	19.	29.	NO.	Mulit.
18.	18.	19.	NO.	Rägn.
19.	18.	33.	W.	Klart.
20.	19.	33.	W.	Klart.
21.	22.	31.	W.	Klart.
22.	23.	23.	W.	Rägnskurar.
23.	23.	25.	W.	Rägnskurar.
24.	20.	36.	W.	Klart.
25.	27.	36.	W.	
26.	28.	32.	W.	
27.	24.	30.	W.	Klart.
28.	19.	27.	W.	Klart.
29.	23.	36.	W.	Rägn.
30.	30.	34.		
31.	21.	34.		

Augustus.

1.				
2.	18.	32.		
3.	17.	30.		
4.	18.	33.		
5.	22.	39.	W.	
6.	18.	37.	N.2.	
7.	17.	27.	W.	
8.	14.	25.	NW.	
9.	12.	24.	NW.	
10.	13.	24.	NW.	
11.	11 ¹ / ₂ .	25.	NW.	
12.	14.	30.	NW.	
13.	18.	31.	NW.	
14.	18.	30.	W.	
15.	15.	30.	W.	Rägn
16.	23.	33.	N.	
17.	14.	34.	NW.	
18.	18.	37.	W.	
19.	18.	25.	WS.	
20.	20.	26.	NO.	Rägn.
21.	20.	25.	NW.	
22.	23.	34.	NW.	
23.	17.	34.	W.	
24.	18.	30.	W.	
25.	20.	32.	NW. W.	
26.	10.	24.	NW.	Klart.
27.	12.	20.	NW.	Klart.
28.	13.	23.	W.	Klart.
29.	22.	24.	W.	Klart.
30.	17.	25.	O.	
31.	20.	29.	O.	

September.

<i>D.</i>	<i>Th.</i>	<i>Th.</i>	<i>Vind.</i>	<i>Väderlek.</i>
1.	19.	30.	O.	Rägnskurar.
2.	18.	20.	O.	Rägn.
3.	19.	25.	O.	Rägn.
4.	22.	25.	O.	Tökigt.
5.	23.	31.	NO.	Mult.
6.	23.	37.	NO.	Mult.
7.	24.	34.	NO.	Mult.
8.	24.	32.	NO.	Mult.
9.	23.	33.	NO.	Rägn.
10.	23.	32.	W.	Rägn.
11.	19.	25.	NO.	
12.	13.	23.	NO.	
13.	12.	25.	NO.	
14.	12.	30.	NO.	
15.	13.	27.	NO.	
16.	20.	26.	NO.	
17.	17.	27.	O.	
18.	16.	34.	SO.	
19.	12.	30.	SW.	
20.	17.	26.		
21.	17.	25.	W.	
22.	15.	30.	O.	
23.	20.	29.	O.	
24.	21.	29.	W.	
25.	23.	28.	W. 3.	
26.	20.	15.	ON.	Åskedunder.
27.	15.	19.	NW.	
28.	10.	20.	NW.	
29.				
30.	6.	26.	W.	

October.

1.	13.	25.	W.	
2.	14.	29.	NW.	
3.	8.	15.	N.	
4.	13.	29.	W.	
5.	17.	30.	O.	
6.	18.	30.	O.	
7.	16.	21.	NW.	
8.	11.	22.	NW.	

Register.

- Albany 182. följ.
 Dess handel 185. följ.
 Dess invånare 187. följ.
Algonkinska ord 421.
Americaner, eller i America födda,
 ej så härdiga som Europeer 240.
Americanske välsmakelige frukter
 500. 501.
Americanske Sädes-slag 500. 501.
Anna, (Drottning) 194. 223.
Fort Anne 223.
St Anne 413.
Antiquiteter 339. följ.
Apis 83. 84.
Arpens 250.
- B**arekbåt 211. 219. följ.
Barfotade Munckar 362. följ. Se
 Recollets.
Bartram, (Joh.) 516.
Battoes 169. följ. 248.
Baye S. Paul 417.
Bedjande 314.
Beckancourt 316.
Beck 248.
Benrangel af et ofantligt djur 244.
 af en Hvaltisk 247.
Berg 159. följ. 233. 253. 260. 262.
 371. 433. 439.
 Deras rykande 160.
 Deras synvillande 416.
Bergkettlar 200. 214.
Binnike masken 264.
- Biskop 328.
Björn 47. 244. 482. 483. 484. 500.
Black bird 33.
Black snake 136. följ.
Blew bird 30.
Blew mountains 163. 166.
Blåa bergen 163. 166.
Blå färg 30.
Bly 477.
Blymalm 485.
Blymalms ådror 427. följ. 431.
Bohvete 154. 501.
Boktryckeri 399.
Bomull 106.
Boskap 61. 62.
Boskaps skötsel 13.
Botaniska observationer; anmärk-
 ningar dervid 80. 351. följ.
Brunsvatn 180.
Brännglas 480.
Brännvin 400. 449. 481.
 Dess skada 49. 50. 157. 186.
Bullfrog 110. följ.
Burlington 151.
Byssor 477.
Byssestäckar 181.
Båt 247. 468.
Bäckar göra skilnad på jordmon,
 örter 144.
Bäfver 21. följ. 482. 483. 484. 500.
 501. följ.
Bäfverdammar 228.
Böns hållande 272. 314. 515. 516.

- Caffé** 71. 172. 400.
Calumet de paix 6.
Campen Rheinbeck 166.
Canada, huru pronuntieras 333.
Canadas Regering 511. följ.
 Dess utdelning 497.
Canadensernas lefnadssätt 282. 410.
 485. följ.
Canadensiska växter, anmärkning
 därvid 352.
Cancer 468.
Cane 3. 169. 195. 247.
Cap aux oyes 425.
Caprimulgus 93.
Carabus 28.
Caribou 482. 483. 484.
Carkajoux 483.
Caterpillers 124.
Cadarswamps 115.
Champlain (Sjön) 268. följ.
Chine 510.
Chocolad 71. 193. 400.
Christna läran, om i fordna tid
 predikad i America 340.
Cicindela 74.
Cimex 74
Cinnober 488.
Clams 82.
Climatet i Quebec och Montreal
 368. 458.
Cohos fall 199.
Columba macroura 39. 230.
Coraller 255. "
Crownpoint 237.
Crystaller 456.
Cuculus 42.
Culex, Se mygg, knott.
- Dammar** 84.
Delloware flod 75.
Desmans Rättor 19. 208. 235.
Dricka 504.
 huru hålles svalt om somma-
 ren 386.
Dufvor (villa) 39. 230.
Dytiscus 74. 84.
Döpande 320.
- Ebb och flod** 151. 179. 198. 309.
 334. 465.
Eldflugor 99. 152. 165. 166. 223.
 422. 466.
Eldstål 479.
Elg 482. 483. 484. 500.
Engelska 62.
Espan 24. 482. 483. 484.
Esquimaux 405. 446. följ.
Europeer, mera härdige än födda
 i America 240.
Europeiska Sädesarter ej varit länge
 i America 501.
- Fasta**, de Påfviskas 503.
Fisk, sätt at fånga den 317.
Fiskars förminskande 73. 156.
Floders första uphof 161.
Flugor 285.
Fnöske 166. 438.
Foglar 105. 422. 508.
 Deras förkjusande 140. följ.
 Deras förminskande 73.
Folkets lefnadssätt i Montreal 282.
Formica 28. 30. 210. 396.
Fort Anne 223.
Fort Nicolson 214.
Fort S Frederic 265.
Fransiscaner-Munckar 362. följ.
Franska 240.
Frederic (Fort S.) 265.
Fridspipa 6.
Fridens proclamerande 288.
Frossa 69. 106. 264. 392. 445.
Frost 99.
Frostnätter 41. 99. 509.
Fruuntimer i Canada 282. 485. följ.
Fruktträn 496.
Fuktighetens utdunstning 494.
Furuskogar 238.
Fär 407.
Fästningsverk, gammalt 234. 271.
- La Galisoniere** 239. 277. 282. 320.
 345. 365. 368. 384. 385. 388. 394.
 452. följ.

- Gaulthier 239. 345. 458.
 Gemena man i Canada 410.
 General Gouverneuren öfver Ca-
 nada 293. 383. 511. följ.
 Getingar, getingnästen 82. följ.
 Getter 407.
 Giftermål 505.
 Gödning på åker 158.
 Glaspärlor 481.
 Groda 45. 110. följ.
Gryllus 29.
 Grytor 5.
 Gräsets förminskande 81.
 Gräshoppor 145
 Gräsmask 36. 37.
 Gräsväxt på ängarna 291.
 Grönkål 89.
 Grönländare 149.
 Gul färg 440.
 Gurekor 403. 462. 472.
Gypsum 443.
 Gårdar 207. 302
 Gärdesgård 15. 171. 201. 246. 305.
 312. 374. 396. 496.
Hackspikar 42. följ.
 Hafre 174. 316. 422. 494. 495.
 501.
 Hafvande hustru 423.
 Hagel 477.
 Hampa 153. 172. 210.
 Handel med Indianerna 476. följ.
 514.
 Handskära 414.
 Hare 8. 285. 500.
 Harf 252. 408.
 Hernhutare 148.
 Hetta 226.
 Highlands bergen 160—165.
 Hjort 132 följ. 482. 483. 484. 500.
Hirundo 85. 87. 88.
 Holländare 187. följ.
 Hospital 298. 349.
 Hudsons flod 158. följ. 179.
 Humming-bird 98. 175. 316.
 Hund 403. 450.
 Hunter 194.
 Hus 70. 154. 208. 245. 303. 326. 375.
 följ. 465. 507.
 Husbyggnad 11. 115. 117.
 Hus-Svalor 85.
 Hvalfisk 176.
 Benrangel däraf 247.
 Hvete 173. 316. 382. 422. 467. 494.
 495. 501.
 Hvete-åkrar sjelfsädde, huru för-
 stås 426.
 Hwipperiwill 93. 152. 223.
 Hål i jorden 135.
 Hästar 247. 406.
 Höbergning 372.
 Höstackar 58. 167. 415.
 Höstsäd 382.
Jagter 168. 271.
 James 149.
 Ickornar 149.
 Deras förkjusande af ormar 140.
 följ.
 S. Jean 274.
 Jernbruk 309.
 Jernmalm 7. 310. 434.
 Jesuiter 355 följ. 466.
 Deras Collegium 353. följ.
 Indianer 64. följ. 113. 128. 148. 157.
 158. 168. 186. 193. 194. 203. 205.
 229. 241. 245. 263. 270. 339. följ.
 369. 380. följ. 396. 463. 469. 472.
 476 följ. 492. 493. 499. 500.
 Handel med dem 476. följ.
 Deras mat 49. följ. 66. 499.
 Deras fordna verktyg 1. följ.
 Insecter 135. 180.
 S. Joachim 413.
 Jonquiere (Marquis de la) 383.
 Jord, grön 410.
 rödbrun, silfverfärgande 485.
 Jordbäfning 331. 234.
 Jordsvolor 88.
 Is 25.
 Iskällare 445.
 Isle d'orleans 412.

- Juledag 8.
 Jättegrytor 200. 214.
- K**
 Kalek 165.
 Kalkbrännande, hvad ved tjänlig
 därtill 492.
 Kalkskifver 318. 326. 327. 370. 371.
 375. 405. 409. 412. 423. 425. 435.
 439. 440. 441. 443. 455. följ. 465.
 Kalksten 246. 253. 310. 316. 318.
 326. 409. 420. 443. 490. följ.
 Kalkstens berg, orter därvid mera
 benägne til frostnätter 41.
 Kalkugn 316. 490.
 Kalkoner, ville 291.
 Kettlar 479.
 Kök-kryddgårdsväxter 339. 462.
 Kläde 479.
 Knif, (Indianernas) 4. 479.
 Knott 217.
 Kor 406.
 villa 286. 482. 500.
 Koppar, gediegen 484.
 Köppor 49.
 Korck i stället för tunder eller
 fnöske 438.
 Korn 173. 467. 494. 495.
 Korp 422
 Korss 280. 303. 492.
 Korstens Svalor 87.
 Kringlare 180.
 Krut 477.
 Kryddgård 207. 208. 462.
 Kråkor 26. 422.
 Kräfter 205. 410.
 Kulor 487.
 Kungsfogel 98. 316.
 Käla 40.
 Källor 405. 465.
 Köld 12. 170. 179. 509. Se frost,
 frostnätter, vinter.
- L**
 Lac S. Pierre 306. 307. 467.
 Ladu-Svala 85.
 Landets utdelning 497.
 Latitudo af Montreal 299.
- Laurentii flod 280. 281. 301. följ.
 332. 333. 458. 459. 461.
 Lera 437.
 Lin 153. 172. 197. 434.
 Linne 479.
 Ljus, hvad dertil brukas 423.
 Locusts 145.
 Long island 157.
 Longueuil 282. 288. 291.
 Loo 135. 482. 483. 484.
 Loppor 10.
 Lorette 380.
 Loup cervier 482. 483. 484.
 Lues venerea 264.
 Luisignan 237. 267.
 Löfvens bleknande 492.
 Löfvens upbrännande 80
 Löss, huru fördrifvas 49.
- M**
 Mat, matlagning 192. 251. 366. 400.
 462. 464. 472. följ.
 Magnetens declination 299.
 Mantes kor 110. följ.
 Manufacturer 505.
 Marengoins 275.
 J. Maria, Procession til dess him-
 melfärds åminnelse 387. följ.
 Marknad 299.
 Marsvin 436.
 Martins 88.
 Maskar på träen 124.
 Maurepas 265.
 Mays 4. 26. 33. 34. 35. 43. 48. 63.
 65. 172. 316. 382. 462. 500.
 Maysplantage 3.
 Mays-tjufvar 33. 198.
 Mechaniska Slögder 285.
 Medicinska observationer, anmärk-
 ning därvid 352.
 Mele 58. 98.
 Meloner 470. 500.
 Meteorologiska observationer 458.
 följ. 516 följ.
 Minck 22. följ.
 Mineraliskt vatn 424.
 Mjök 193. 251. 464.

- Monoculi 180.
 Montmorenci fall 441.
 Montreal 296. följ. 497.
 Folkets lefnadssätt där. 282.
 Morötter 462.
 Munkar, (barfotade eller Tiggare)
 362. följ.
 Musselskal 3. 4. 82. 158.
 Musslor 38.
 Myggor 176. 216. 217. 223. 235. 275.
 380. 419.
 Myror 28. 30. 210. 396.
 Myrstackar 210.
 Måltider 400. Se mat, matlag-
 ning.
 Mård 482. 483. 484.
 Mässingstråd 481.
 Mörka nätter 125.
 Möss 10. 218.
- Natural-Historiens nytta** 130.
 — upodlande 238.
 — anmärkningar vid beskrifningar
 i Natural Historien 80. 351.
 Nicolson 215. 225.
 Fort Nicolson 215.
 Nordostanväder 367.
 Nunne-Klöster 298. 345. följ. 364.
 följ. 393. följ.
 Nya Sveriges olägenheter 125.
 Näfverbåtar 247.
 Nätter, mörka 125.
- Orignac** 482. 483. 484.
 Orleans (isle d') 412.
 Orm 67. 238. 396.
 Ormars förkjusande egenskap 105.
 140. följ.
 Se ock Svart-orm, Skaller-
 orm.
 Orter, ohelsosamma 105.
 Ost 150. 190. 438.
 Ostron 158.
 Ostronskal 158.
 Oxar, villa 286. 482. 500.
 Oxgroda 110. följ. 152. 422.
- Papilio** 58.
 Baye St Paul 417.
 Penningar 293.
 Petite Riviere 434.
 Petrifacta 254. 262. 440. 491.
 Petrificerat trä 82.
 Pichou du Nord 482. 484.
 Pichou du Sud 482. 483. 484.
Picus, flera slag däraf 42. följ.
 Pierre à calumet 6. 443.
 Lac S. Pierre 306. 307. 467.
 Pleuresie 69. 263.
 Plog 252. 508.
 Plägseder 350. 463.
 Porcellin 481.
 Potatoes 174.
 Prairie de la Magdalén 279.
 Priset på åtskilliga varor i Canada
 504.
 på skinvaror i Canada 483.
 Procession til Jungfru Mariæ him-
 melsfärds åminnelse 387.
 Präster i Canada 359. följ.
 Deras hus i Quebec 359.
 Pumpor 316. 462. 472. följ. 500. 509.
 Punchins 217.
 Purpoisses 158. 159. 176.
 Påfviskas fasta 503.
- Qvarn** 4. 5. 288.
 Qvarnstenar 288.
 Quartz 3. 4.
 Quebec 321. följ. 497.
 Climatet där 458.
 Qvinfolk 304.
- Raccoon** 24. 482.
Rana 45. 110. följ.
 Rapphöns 14. 422.
 hvita 284.
 Recollets 362. följ. 387. 492.
 Red bird 31.
 Regeringen i Canada 511. följ.
 Rehn 353. 450. 482. 483. 484. 500.
 Religion i Canada 514.
 Rheumaticus dolor, bot därföre 391.

- Riviere de Loup 307.
 Rivier puante 316.
 Robin read breast 46.
 Roffoglar 131.
 Rofvor 501.
 Rum 157. 168.
 Rådjur 482. 483. 484. 500.
 Råg 144. 173. 382. 467. 501.
 Råg-ax 110.
 Råttor 10.
 Räf 482. 483. 484.
 Röd fogel 31.
- Saffran** 106.
 Saint Jean 574.
 Salée 510.
 Salem 105.
 Salt 446.
 Saltkälla 496.
 Sand 255.
 granat färgad 255. 256. 257.
 419. 433.
 hvit, kantig 256. 419.
 jernhaltig 255. följ. 419. 466.
 päresand 256. 433.
 svart, jernhaltig 255. följ. 419. 466.
 svart af skimmer 433.
- Saratoga 211.
 Sarrasin (Doct.) 263. 382.
 Sault au Recollet 492.
 Sax 479.
Scarabæus 28. 74. 145.
 Serpentin-sten 6.
 Silfvermalms ådror 427. följ.
 Sillhåppetossor 45.
 Sirssor 319.
 Sjukdomar 263.
 synnerlig 70.
 Skabb, bot därföre 49.
 Skaller-orm 105. 218. 261. 276.
 Skepp 409.
 Skifver 318. Se kalkskifver.
 Skinvaror 284. 482. 483. 484.
 Skjortor 479.
 Skogslöss 81. 210. 223.
 Skålar, Skålskin 272. 427.
- Skördetid 411. 460. 494.
 Slåda 72. 89.
 Smidjekål 181.
 Smör 193. 251.
 Snowbird 39.
 Snäckskal 158.
 Snö 32. 38. 134.
 Snö-eld 39.
 Snö-fogel 39.
 Snö-ripor 284. 422.
 Seurs de congregation 509.
 Soldater 248.
 Soltiäder 291.
 Spanskgröna 480.
 Speglar 480.
 Squashes 472. 500.
 Stenarter 252. 439.
 Stenhällar 255.
 Stenhägnad 496.
 Stenkol 444
 Storm 73. 146.
 Strasburg 166.
 Strålgips 443. 456.
 Stugor 507.
 Sturgeons 150. 159. 176. 203. 204.
 Ståltråd 481.
 Stör, Störjor 150. 159. 176. 203. 204.
 Surbrun 395.
 Surinam 149.
 Svafvelkälla 430. 432.
 Svalor 85. 459.
 Svart-orm 136. följ.
 Svenske i America, hvarjehanda om
 dem 61. följ.
 Svenska Sädesarter 382.
 Sveriges förmoner 125.
 Svin 505.
 Synålar 479.
 Såcker 403. 499.
 Sägqvarn 84. 213.
 Såningstid 459. 494.
 Sädeslada 199.
- Tak** 115. 117.
 Takskifver 326.
 Takspån 175

- Tekn til tilkommande väderlek 11
12. 39. 44. 45. 56. 57. 171. 442.
- Terre d'eboulement 421.
- Terre verd 480.
- Thée 71. 192. 232. 401.
- Thermometrisk observation 12. 99.
226. 299.
- Tjenstefolkets lön 295.
- Tiggare-munckar, se Recollets.
- Timmergårdsgård 201.
- Tjära 248. 432.
- Tobak 272. 463. 481.
- Tobakspipor 6. 443.
af hvad sten de göras 6. 443.
- Torakor 320.
- Torka, stark 238.
- Tranor 32.
- Travado 146.
- Trois Rivieres 308. 497.
- Trän, som om vintren behålla sina
torra löf 27. 438.
skadde af köld 40. 99. följ.
som länge stå mot förrutnelse
438.
som sent slå ut löf 101.
som tidigare slå ut löf 101.
de hårdaste 498.
deras nedfallande om natten
217. 231.
- Trägård 207. 208.
- Tumlare 158.
- Tunband 439.
- Turdus* 46.
- Tälgsten 5. 6
- Tärnor 424.
- U**gn 436.
- Urselinernas Nunne-Kloster 393.
- Utdunstning från marken, stark 494.
- Utlagor 273.
- Utsäde, hvad fås derefter 73. 172.
173. 467. 495.
- Utter 271. 482. 483. 484.
- W**arpum 481.
- Varg 483.
- Varglo 482. 483.
- Vattn 180.
huru hålles svalt om som-
maren 424.
- Vattn-bagge 84.
- Vattn-melon 316. 469. följ. 500.
- Vattuqvarn 5. 288. 498.
- Vepor 478.
- Whip-poor-will 93.
- Vin 504.
huru hålles svalt om somma-
ren 386.
- Vinland det goda, anmärkning där-
vid 426.
- Vinrankor, Europæiska 469.
- Villar, se Indianer.
- Vinter 68. 69. 75. 76. 77. 134. 467. 469.
- Wipperiwill 93.
- Wolwerinne 482.
- Wormfence 15.
- Väder, särskildta 418.
- Väder eller vind 56. 418.
- Väderlek, och dess ändringar 68.
74. följ. 151. 170. 171. 418. 437. 467.
- Väderqvarn 5. 271. 305. 507.
- Vägglös 319.
- Värk, bot därför 392.
- Y**xor, Indianernas 2. 479.
- Å**ker 58. 197. 373. 439.
- Åkerbruk, vårdslöst 127. följ. 373.
439. 494. 507.
- Ål 436.
- Ålkistor 317. 420. 436.
- Ålder, märkvärdig 466.
- Arsväxt 91. 475.
- Ä**ngar 104. 156. 291. 371.
- Äpplen, äppelträd 208. 218. 459. 496.
- Ärter 174. 422. 494. 495.
- Ö**kstock, se Cane
- Örhängen 480.
- Örter, tjenliga til mat 37. 49. följ.
66. 89. följ. 245. 251. 259.

- Örter, förgifftiga 35. 47. 48. 53. 90.
133. 148. 257.
som lukta ganska illa 47.
i stället för hampa 78. 89.
skadde af frost 99. följ.
med täcka blommor 92. 100.
104. 109. 147. 148. 153.
med välluktande blommor 93.
107. 147. 153. 234. 260.
tjenliga i stället för fnöske 166.
- Örter, tjenliga på torra ställen
197.
som ej ätas af boskapen 197.
259. 260.
som Svin gärna äta 468.
at färga med 246. 379. 440.
som sent om hösten blomma
499.
- Örters beskrifvande, anmärkning
därvid 80. 351. följ.

Register

Pa de Växter, som antingen för deras nytta, eller annan
egenskap äro nämde i detta Verk.

- Abies* 278.
Achillea millefolium 490.
Adiantum pedatum 338
Afvenbok 211.
Ahl 210.
Alm 198. 210. 219. 230. 233. 380.
Angelica 366
Apocynum fol. androsæmi 235. 257.
Arbor vite 393.
Arbutus uva ursi 426
Arcium Lappa 259.
Arundo arenaria 426.
Asclepias Syriaca 234. 259.
Ask 375. 380. 439.
Asp 438. 502.
Asteres 499.
- Björk 210. 380. 439. 509.
Säckar Björk 380. 438.
Björnbär 402.
Blåbär 402.
Bränsårs Lönn 380. 393.
Bunias Cakile 426.
Bäfverträ 502.
Bök 233. 380 496. 509.
- Carduus crispus* 499.
Carpinus ostrya 380. 498.
- Castanie-trä 209. 210. 497.
Cedre blanc 389.
Cedre rouge 291.
Cerasus sylv. 378. 379.
Cerfeuil sauvage 259.
Conserva 203.
Cottonier 259. 290.
- Ek, hvit 248. 289. 409. 422. 498.
509.
röd 248. 509.
En, röd 291.
Enbuskar 427.
Elymus arenarius 426.
Epinette blanche 504.
- Fläder, se *Sambucus*.
Fol. Avoine 263. 281. 500.
Furu, hvit 202. 210. 238. 247. 248.
393. 492.
röd, 238. 432
svart 203. 238. 492.
- Galium tinctorium* 246.
Gentiana saponaria 499.
Ginseng 334.
Gran 380. 393. 438. 504.
Gurckor 403. 462. 472.

- Hallon 215. 367. 402.
 Hasselnötter 402.
Helianthus annuus 382.
Helleborus trifolius 379.
Herba capillaris 338.
 Herbe à la puce 257.
 Hickery 219. 220. 221. 233. 246.
 Hundträ 210.
Juniperus virginiana 291.
 Kärborrar 259.
 Kersbärstrå, ordin. 459.
 villska 289. 378. 379. 380. 439.
 459.
Leontodon tarax. 245.
 Lind 210. 233. 459. 509.
 Lingon 427.
Linnæa 427.
 Lönn, bränsårs 380. 393.
 rödblommig 198. 231. 380. 438.
 492. 499.
 Säcker 233. 289. 380. 393. 438.
 492. 498. 499.
 Maidenhair 338.
 Mjölönris 426.
 Morötter 462.
 Mulbärstrå 210. 290. 393. 497.
 Mustrå 220.
Myrica gale 426. 440.
 Narcisser 459.
Oenothera biennis 499. 509.
 Ormbunkar 492.
 Palsternackor 210. 292.
Panax 334.
 Persiketrå 302. 497.
Pisum marit. 427.
Plantago marit. 426.
Platanus occid. 198. 211. 233. 290.
 Plommonträ, ordin. 218. 451. 459.
 496.
 Plommonträ, villa 198. 292.
Poa 291. 371.
Polygonum sagittatum 492.
Pontederia 468.
 Porss 426. 440.
Portlaca 207.
Prunella vulgaris 499.
 Pumpor 316. 462. 472. följ.
 Päröträ 496.
 Rehumåssa 353.
Rhus glabra 198. 289. 492.
Rubus Catlinets 251.
Rudbeckia triloba 499.
 Röda Een 291.
 Rödlök 462. 472.
 Rödvidja 210. 463.
 Rönn 367. 380. 427. 432.
 Sagäckhomí 426.
 Sallad 462.
Sambucus occid. 207. 210.
Sanguinaria 459.
 Sassafras 209. 289. 393.
Sison Canadense 259.
 Sjöhafre 500.
 Smultron 402. 459.
Solidagines 499.
 Sparis 198.
 Säcker-Björk 380. 459. 499.
 Säcker-Lön 233. 289. 380. 393. 438.
 492. 498. 499.
 Tall, se Furu.
Taxus 380. 438.
Thuja occident. 210. 275. 313. 374.
 375. 389. följ. 438. 439. 492.
 496.
 Tissavoyanne jaune 379.
 Tissavoyanne rouge 246.
 Tobak 274. 463.
 Tranbär 402.
Trifolium prat. alb. 372.
 Tuppspår-Hagtorn 209. 374. 397.
 Turkiska Bönor 462.
Typha latifolia 432.

- Verbascum thapsus* 197.
Viburnum 380.
Viola Canadensis 499
Urtica divaricata 509.
- Walnötträ**, Europæiskt 497.
 hvitt 211, 233, 366, 402, 421,
 496 509.
- Vatten-asp** 198, 211.
Vatten-Bök 198, 211, 233, 290.
Vatten-Melon 316, 469, följ. 500.
- White Cedar 393.
 Vinbär, röda 402, 414 462,
 svarta 292, 402.
 Vinranckor, Europæiska 469.
 Americanska villa 197, 198 210,
 414, 499.
 Väpling 207, 372.
- Zizania** 263, 500.
- Äppleträn 208, 218, 459, 496.
-

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS

hittills utgivna skrifter:

<i>Tom</i>		<i>Fmk.</i>
I.	H. G. Porthans bref till M. Calonius. 1, utg. av W. Lagus. — 341 + 68 sid., tr. 1886	8: —
II.	*Förhandlingar och Uppsatser 1. (Längre uppsatser av Estlander, Lagus och Schybergson.) — 62 + 112 sid., tr. 1887	2: 50
III.	Finlands territoriala församlingars ålder, utbildning och utgrenning intill 1885 års utgång, av K. G. Leinberg. — 159 sid., tr. 1887	3: —
IV.	Borgareståndets Protokoll vid Borgå landtdag 1809, utg. av Elis Lagerblad. — 411 sid., tr. 1887	8: —
V.	H. G. Porthans bref till M. Calonius. 2, utg. av W. Lagus. — 263 + 106 sid., tr. 1887	8: —
VI.	*Förhandlingar och Uppsatser 2. (Längre uppsatser av Estlander, Frosterus, Lagus m. fl.) — 44 + 268 sid., tr. 1888	3: 75
VII.	Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna, av A. O. Freudenthal och H. A. Vendell. — 328 sid., tr. 1888	6: —
VIII.	*Historiskt-politiska anteckningar af H. F. Adlercreutz. 1743—1796, utg. av Elis Lagerblad. — 185 sid., tr. 1888	3: —
IX.	*Förhandlingar och Uppsatser 3. (Längre uppsatser av Th. Westrin, Freudenthal, Schybergson m. fl.) — 40 + 318 sid., tr. 1889	4: —
X.	*Resanteckningar af P. J. Bladh och C. F. Hornstedt, utg. av J. O. I. Rancken och Elis Lagerblad. — 176 sid., tr. 1889	3: —
XI.	1—7. Åbo akademis studentmatrikel, av W. Lagus. — 1,439 sid., tr. 1890	20: —
XII.	Vöråmålet, ljud- och formlära, ordlista med register, språkprof, av A. O. Freudenthal. — 200 sid., tr. 1890	3: 50
XIII.	*Förhandlingar och uppsatser 4. (Längre uppsatser av Schybergson, Hultin, Vendell m. fl.) — 34 + 136 sid., tr. 1890	3: —
XIV.	De finska klostrens historia, av K. G. Leinberg. — 509 sid., tr. 1890	4: —
XV.	*Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden, av Erik Ehrström. — 171 sid., tr. 1890	3: 50
XVI.	*Åbo universitets lärdomshistoria. 1. Medicinen, av L. W. Fagerlund och Robert Tigerstedt. — 216 sid., tr. 1890	3: 50
XVII.	*Åbo universitets lärdomshistoria. 2. Juridiken, av Axel Liljenstrand. — 94 sid., tr. 1890	2: 50
XVIII.	*Förhandlingar och Uppsatser 5. (Längre uppsatser av Frosterus, Schybergson, Leinberg, Nordmann m. fl.) — 45 + 218 sid., tr. 1891	3: 50
XIX.	*Åbo universitets lärdomshistoria. 3. Historien, av M. G. Schybergson. — 168 sid., tr. 1891	3: —
XX.	*Förhandlingar och Uppsatser 6. (Längre uppsatser av Gustafsson, W. Lagus, Elfving m. fl.) — 108 + 121 sid., tr. 1892	2: 50
XXI.	Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland samt därstädes utkomna arbeten på främmande språk 1886—1890. Uppgjord av H. Bergroth. — 175 sid., tr. 1892	3: —
XXII.	Finska prästerskapets besvär och Kongl. majestäts därpå gifna resolutioner. Från slutet av 1620-talet intill stora ofredens slut. Samlade av K. G. Leinberg. — 474 sid., tr. 1892	8: —

- XXIII. *Åbo universitets lärdomshistoria 4. Teologin, förra delen, av Herman Råbergh. — 187 sid., tr. 1893 3: —
- XXIV. *Förhandlingar och Uppsatser 7. (Längre uppsatser av J. E. Strömborg, R. Hausen, P. Nordmann m. fl.) — 72 + 137 sid., tr. 1893 2: 50
- XXV. Bondeståndets Protokoll vid Borgå landtdag 1809, utgivna av Elis Lagerblad. — 282 sid., tr. 1894 5: 50
- XXVI. *Åbo universitets lärdomshistoria. 5. Filologin, av I. A. Heikel. — 334 sid., tr. 1894 3: 50
- XXVII. Johan Henrik Kellgrens Bref till Abraham Niclas Clewberg, utgivna av Henrik Schück. — 39 + 136 + 19 sid., tr. 1894. 4: 50
- XXVIII. *Förhandlingar och Uppsatser 8. (Längre uppsatser av E. Lagerblad, E. W. Bergman, C. G. Estlander, R. Hausen och M. G. Schybergson.) — 47 + 288 sid., tr. 1895 3: 75
- XXIX. Östgötalagen med förklaringar, av A. O. Freudenthal. - IV + 280 sid., tr. 1895 4: 50
- XXX. *Förhandlingar och Uppsatser 9. (Längre uppsatser av E. Lagus, V. Söderhjelm, G. Cygnæus, A. Hultin och P. Nordmann.) — 50 + 336 sid., tr. 1895 3: 75
- XXXI. Jöns Buddes bok. En handskrift från Nådendals kloster, utgiven genom O. F. Hultman. — XXII + 256 sid., tr. 1895 5: —
- XXXII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 6. Naturalhistorien, av Otto E. A. Hjelt. — IV + 446 sid., tr. 1897 4: 75
- XXXIII. *Raseborgs slotts historia, av Torsten Hartman. — 155 sid., tr. 1897 2: 75
- XXXIV. *Förhandlingar och Uppsatser 10. (Längre uppsatser av G. Cygnæus, K. G. Leinberg, C. G. Estlander och E. Lagus.) — 82 + 194 sid., tr. 1897 3: —
- XXXV. Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland samt arbeten af inhemska författare på främmande språk 1891—1895. Uppgjord av Yrjö Hirn. — 266 sid., tr. 1897 3: 50
- XXXVI. *Förhandlingar och Uppsatser 11. (Längre uppsatser av I. A. Heikel, G. Frosterus och Yrjö Hirn.) — 69 + 216 + 33 sid., tr. 1898 3: —
- XXXVII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 7. Matematiken och fysiken, av K. F. Slotte. — 293 sid., tr. 1898 3: 50
- XXXVIII. Bref från Henrik Gabriel Porthan till samtida, utgivna av Ernst Lagus. — 360 sid., tr. 1898 8: —
- XXXIX. *Förhandlingar och Uppsatser 12. (Längre uppsatser av Carl v. Bonsdorff och Hj. Appelqvist.) — 71 + 192 + 11 sid., tr. 1899 3: —
- XL. Prästeståndets protokoll vid Borgå landtdag år 1809 jämte Handlingar rörande landtdagen, utgivna av Elis Lagerblad. — 586 sid., tr. 1899 10: —
- XLI. *Finlands svenska vitterhet. 1. Jakob Tengströms vittra skrifter i urval med en lefnadsteckning, av M. G. Schybergson. — CLIX + 280 sid., tr. 1899 4: 50
- XLII. *Åbo universitets lärdomshistoria. 8. Kemien, av Robert Tigerstedt. — 210 sid., tr. 1899 3: —
- XLIII. En samling öfversättningar och bearbetningar från romerske och franske författare. Utgivningen ombesörjd av T. S. Dillner. — XX + 145 sid., tr. 1899 4: —
- XLIV. *Dagbok, förd under kriget i Finland 1788—1790 af auditören C. C. Ekman, utgiven av Reinh. Hausen. — XI + 266 sid., tr. 1900 3: —
- XLV. *Förhandlingar och Uppsatser 13. (Längre uppsatser av V. T. Rosenqvist, W. Söderhjelm och C. v. Bonsdorff.) — 45 + 254 sid., tr. 1900 3: —

- XLVI. ***Karl August Tavaststjerna.** En lefnadsteckning av Werner Söderhjelm. — 324 sid., tr. 1900 4: —
- XLVII. ***Förhandlingar och Uppsatser 14.** (Längre uppsatser av R. F. von Willebrand, C. v. Bonsdorff och G. Castrén.) — LXXXI + 244 sid., tr. 1901 3: —
- XLVIII. ***Finlands svenska vitterhet. 2. Mikael Choræi valda dikter med en lefnadsteckning,** av Ernst Lagus. — CXC + 226 sid., tr. 1901 4: 50
- XLIX. ***En idéernas man.** Biografi över August Fredrik Soldan, av Juhani Aho. — 421 sid., tr. 1901 5: 50
- L. ***Åbo universitets lärdomshistoria. 9. Teologin, senare delen,** av Herman Råbergh. — 229 sid., tr. 1902 3: —
- LI. ***Förhandlingar och Uppsatser 15.** (Längre uppsatser av P. Nordmann, A. O. Freudenthal, J. Ahrenberg, Z. Schalin och O. Grotenfelt.) — LXIX + 243 sid., tr. 1902 3: —
- LII. ***Finlands svenska vitterhet. 3. Valda skrifter af Jakob Frese med en teckning af hans lefnad och skaldskap,** av Arvid Hultin. — CXIX + 218 sid., tr. 1902 4: 50
- LIII. **Katalog öfver Den svenska litteraturen i Finland samt arbeten på främmande språk af finländske författare eller utgifna i Finland 1896—1900.** Utarbetad av H. Bergroth. — 302 sid., tr. 1902 4: —
- LIV. ***Torsten Rudeen.** Ett bidrag till karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria, av Arvid Hultin. — IV + 276 sid., tr. 1902 4: —
- LV. **M. Calonii bref till H. G. Porthan,** utgivna av W. Lagus. — XI + 449 + 91 sid., tr. 1902 8: —
- LVI. ***Förhandlingar och uppsatser 16. — 1902.** (Längre uppsatser av H. Pipping, R. Nordenstreng, O. Grotenfelt, A. Hultin, K. G. Leinberg.) — LXVII + 236 sid., tr. 1903 3: —
- LVII. ***Bref, tal och andra skrifter af Mikael Choræus,** utgivna av Ernst Lagus. VIII + 400 sid., tr. 1903 4: 50
- LVIII. ***Skildring af krigshändelserna i Öster- och Västerbotten 1808—1809,** av C. J. Ljunggren. — III + 153 sid., tr. 1903 2: 50
- LIX. **Bidrag till Eddametriken,** av Hugo Pipping. — 118 sid., tr. 1903 3: —
- LX. ***Per Brahe.** Illustrerad lefnadsteckning, författad av P. Nordmann. — 520 sid., tr. 1903 6: —
- LXI. **Joh. Ludv. Runeberg, hans lif och hans diktning I,** av Werner Söderhjelm. — 468 sid., tr. 1904 6: —
- LXII. ***Joh. Ludv. Runebergs hundraårsminne. Festskrift 5 febr. 1904.** — 441 sid., tr. 1904 10: —
- LXIII. ***Förhandlingar och Uppsatser 17. — 1903.** (Längre uppsatser av M. G. Schybergson, Gunnar Castrén, Z. Schalin, F. Gustafsson, R. F. von Willebrand, K. G. Leinberg och G. A. Nordmann.) — LXIII + 408 sid., tr. 1904 4: —
- LXIV. **Ordbok över de östsvenska dialekterna,** av Herman Vendell. Första häftet. — XLII + 280 sid., tr. 1904 7: —
- LXV. ***Finlands svenska vitterhet. 4. Den svenska vitterheten i Finland under stormaktstiden 1640—1720,** av Arvid Hultin. — CCLXXXVIII + 230 sid., tr. 1904 6: —
- LXVI. **Pehr Kalms Resa till Norra Amerika,** ånyo utgiven av Fredr. Elfving och Georg Schauman. Första delen. Med en inledning av Georg Schauman. — LI + 400 sid., tr. 1904 4: —
- LXVII. **Ridderskapets och Adelns Protokoll vid Borgå landtdag 1809,** utgivna av Elis Lagerblad. — 454 sid., tr. 1905 8: —
- LXVIII. ***Förhandlingar och Uppsatser 18. — 1904.** (Längre uppsatser af W. Söderhjelm, A. Hultin, M. G. Schybergson och O. Andersson.) — XCVIII + 204 sid., tr. 1905 3: —

- LXIX. **Bidrag till Helsingfors stads historia**, samlade och utgivna av P. Nordmann. I. Bref från 1550—1650. — Stadens domböcker 1623—1639. — 252 sid., tr. 1905 3: 50
- LXX. ***Bref och dagboksanteckningar af Georg August Wallin**, utgivna jämte en levnadsteckning av Knut Tallqvist. — CXXXIV + 366 sid., tr. 1905 5: —
- LXXI. **Ordbok över de östsvenska dialekterna** av Herman Vendell. Andra häftet. — 588 sid., tr. 1905. 5: —
- LXXII. **Bidrag till Helsingfors stads historia**, samlade och utgivna av P. Nordmann. II. Prosten Henrik Forsii biografi och skrifter. — 129 sid., tr. 1906 2: —
- LXXIII. ***Förhandlingar och Uppsatser 19. — 1905.** (Längre uppsatser av R. Tigerstedt, M. G. Schybergson, P. Nordmann, A. Hultin, K. G. Leinberg och Yrjö Hirn.) — LXIV + 322 sid., tr. 1906 3: 50
- LXXIV. 1. **Minnespenningar öfver enskilda personer, födda eller verksamma i Finland**, beskrivna av Mauritz Hallberg. — 154 sid., tr. 1906 3: —
- LXXV. **Ordbok över de östsvenska dialekterna**, av Herman Vendell. Tredje häftet. — pp. 589—900, tr. 1906 5: —
- LXXVI. **Bidrag till Helsingfors stads historia**, samlade och utgivna av P. Nordmann. III. Bref från 1651—1697. Stadens domböcker 1639—1643. — 210 sid., tr. 1906 3: —
- LXXVII. **Joh. Ludv. Runeberg, hans lif och hans diktning II**, av W. Söderhjelm. — 558 sid., tr. 1906. 7: —
- LXXVIII. ***Förhandlingar och Uppsatser 20. — 1906.** — (Längre uppsatser av W. Ruin, R. Lagerborg, G. Heinrichius, K. G. Leinberg och G. Castrén.) — LXV + 397 sid., tr. 1907. 4: —
- LXXIX. **Ordbok över de östsvenska dialekterna**, av Herman Vendell. Fjärde häftet. pp. 901—1215 + 6 sid., tr. 1907 5: —
- LXXX. ***Åbo universitets lärdomshistoria. 10. Filosofin**, av Th. Rein. — 326 sid., tr. 1908 3: 50
- LXXXI. ***Förhandlingar och Uppsatser 21. — 1907.** (Längre uppsatser av E. Wrangel, Th. Westrin, G. Heinrichius, J. G. Nikander, L. F. la Cour, K. G. Leinberg, Ossian Grotenfelt, W. Söderhjelm.) — LXXIV + 397 sid., tr. 1908. 4: —
- LXXXII. **Bidrag till Helsingfors stads historia**, samlade och utgivna av P. Nordmann. IV. Bref från 1714—1796. 228 sid., tr. 1908 3: —
- LXXXIII. ***Henrik Gabriel Porthan.** Levnadsteckning, av M. G. Schybergson. Förra delen. — XIII + 281 sid., tr. 1908 3: —
- LXXXIV. **Biografiska undersökningar om Anders Chydenius**, av Georg Schauman. — XI + 645 sid., tr. 1908 7: —
- LXXXV. ***Sjukvård och läkare under kriget 1808—1809**, av K. E. Lindén. — IX + 229 sid., tr. 1908 3: —
- LXXXVI. **Bidrag till Helsingfors stads historia**, samlade och utgivna av P. Nordmann. V. Gamla Helsingfors 1550—1640, 184 sid., tr. 1908 3: —
- LXXXVII. ***Elias Lönnrots Svenska skrifter**, utgivna av Jenny af Forselles. I. Uppsatser och översättningar. — 355 sid., tr. 1908 3: 50
- LXXXVIII. ***Förhandlingar och Uppsatser 22. — 1908.** (Längre uppsatser av G. Heinrichius, A. Hultin, B. Sjöros.) — XCVIII + 210 sid., tr. 1909 3: —
- LXXXIX. ***Josef Julius Wecksell.** En studie av Arvid Mörne. 290 sid., tr. 1909 4: —
- XC. ***Svenska Litteratursällskapet i Finland 1885—1910. Minneskrift den 5 februari 1910.** 194 + 138 sid., tr. 1910. 4: —

- XCI. *Förhandlingar och Uppsatser 23. — 1909. (Längre uppsatser av E. Westermarck, G. Heinricius och P. Nordmann.) — XCIII + 233 sid., tr. 1910 3:—
- XCII. Studier i Nordisk filologi. Utgivna genom Hugo Pipping. Första bandet. Uppsatser av E. Lidén, H. Pipping och R. Saxén. — 52 + 24 + 183 sid., tr. 1910 3:—
- XCIII. Pehr Kalms Resa till Norra Amerika, ånyo utgiven av Fredr. Elfving och Georg Schauman. Andra delen. Med ett förord av Georg Schauman. — XI + 390 sid., tr. 1910 4:—
- XCIV. *Det ekonomiska tidevarvet i Finlands litteraturhistoria. Ur odlingens hävder under frihetstidens senare del, av Arvid Hultin. — 384 sid., tr. 1910 5:—
- XCV. Studier i Nordisk filologi. Utgivna genom Hugo Pipping. Andra bandet. Uppsatser av H. Pipping, T. E. Karsten, G. Cederschiöld, T. Torbiörnsson, S. A. Korff, Hj. Lindroth och R. Saxén. — 25 + 47 + 13 + 7 + 40 + 10 + 13 + 16 + 12 + 9 sid., tr. 1911 3:—
- XCVI. *Förhandlingar och Uppsatser 24. — 1910. (Längre uppsatser av Hj. Appelqvist, G. Heinricius, M. G. Schybergson, A. Lille, R. Hausen, E. Lagus och E. Holmberg.) — CXLV + 201 sid., tr. 1911 3:—
- XCVII. *Generalregister till Svenska Litteratursällskapets i Finland Förhandlingar 1885—1909 av Alexander Boldt. — 127 sid., tr. 1911 2:—
- XCVIII. *Henrik Gabriel Porthan. Levnadsteckning, av M. G. Schybergson. Senare delen. — VIII + 574 sid., tr. 1911 5:—
- XCIX. *Elias Lönnrots Svenska skrifter, utgivna av Jenny af Forselles. II. Bref, anteckningar och reseskildringar. — XXX + 580 sid., tr. 1911 5:—
- C. *Historiska uppsatser. — X + 242 sid., tr. 1911 3:—
- CI. *Skildringar från Åbo Akademi 1808—1828 av G. Heinricius. — XII + 213 sid., tr. 1911 3:—
- CII. Brev från Henrik Gabriel Porthan till samtida, utgivna av Ernst Lagus. — VIII + 131 sid. stor 8:o, tr. 1912 3:—
- CIII. Studier i Nordisk filologi. Utgivna genom Hugo Pipping. Tredje bandet. Uppsatser av L. Fr. Läffler, Bruno Sjöros, Nat. Beckman, Erik Noreen, Hj. Lindroth, H. Pipping och Rolf Nordenstreng. — 65 + 6 + 16 + 12 + 6 + 9 + 4 + 32 + 4 + 16 sid., tr. 1912 3:—
- CIV. Katalog öfver Den svenska litteraturen i Finland samt arbeten på främmande språk af finländske författare eller utgifna i Finland 1901—1905. Utarbetad av Emil Hasselblatt. — 369 sid., tr. 1912 4:—
- CV. *Förhandlingar och Uppsatser 25. — 1911. (Längre uppsatser av V. T. Rosenqvist, Arvid Hultin, Werner Söderhjelm, Reinh. Hausen, Kurt Antell, A. A. A. Laitinen, Hugo Pipping och Selma Lagerlöf). — CXXXIV + 303 sid., tr. 1912 4:—
- CVI. *Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet. I. Översättning av Walter Groundstroem. — XIV + 324 sid., tr. 1912 4:—
- CVII. Släktbok, utgiven av Atle Wilskman. I:1. — 4 + 156 sid. stor 8:o, tr. 1912 5:—
- CVIII. *Finska Kadettkåren och dess kamratskap af G. A. Gripenberg. — XVI + 437 sid., tr. 1912 4:—
- CIX. *Anteckningar om Immanuel Ilmoni. Enligt bref och dagböcker af G. Heinricius. — XVI + 330 sid., tr. 1912 3:—

- CX. **Studier i Nordisk filologi.** Utgivna genom Hugo Pipping. Fjärde bandet. Uppsatser av L. Fr. Löffler, Th. Hjelmqvist, Hj. Lindroth, E. Noreen, Nat. Beckman. — 124 + 5 + 43 + 2 + 5 + 18 + 59 sid., tr. 1913 3—
- CXI. ***Finlands svenska vitterhet. 5. Gustaf Filip Creutz,** av Arvid Hultin IX + 383 + 117 sid., tr. 1913 5—
- CXII. ***Förhandlingar och Uppsatser 26. — 1912.** (Längre uppsatser av Gunnar Castrén, R. Hausen, A. Mörne, Ruth Hedvall, H. Hultin, J. Tegengren, C. Synnerberg och Y. Hirn). — LXXXVII + 368 sid., tr. 1913 4—
- CXIII. **Studier i Nordisk filologi.** Utgivna genom Hugo Pipping. Femte bandet. Uppsatser av Birger Nerman, T. E. Karsten, H. Bergroth, L. Fr. Löffler, Hugo Pipping. — 13 + 12 + 21 + 52 + 95 + VII + 18 + 2 sid., tr. 1914 3—
- CXIV. **Pehr Kalms brev till samtida. I. Pehr Kalms brev till G. F. Mennander,** utgivna av Otto E. A. Hjelt och Alb. Hästesko. — XIV + 398 sid., tr. 1914 4—
- CXV. ***Förhandlingar och Uppsatser 27. — 1913.** (Längre uppsatser av Arvid Hultin, T. E. Karsten, Herman Hultin, P. Nordmann och O. F. Hultman.) — CIV + 264 sid., tr 1914 4—
- CXVI. ***Från samhällslifvet i Åbo 1809—1827.** Kultur- och personhistoriska skildringar av G. Heinrichius. — XV + 236 sid., tr. 1914 3—
- CVII. **Släktbok,** utgiven av Atle Wilskman. **I: 2.** — 4 + 156 sid. stor 8:o, tr. 1914 5—
- CXVII. ***Skrifter av C. G. Estlander. I. Uppsatser om Johan Ludvig Runeberg.** — XII + 528 sid., tr. 1914 5—
- CXVIII. **Studier i Nordisk filologi.** Utgivna genom Hugo Pipping. Sjätte bandet. Uppsatser av Nat. Beckman, Jöran Sahlgren, Hugo Pipping, Bruno Sjöros. — 32 + 7 + 21 + 44 + 56 sid., tr. 1914 3—
- CXIX. ***Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet. II.** Översättning av Walter Groundstroem. — 397 sid., tr. 1915 4—
- CXX. **Pehr Kalms Resa till Norra Amerika,** ånyo utgifven af Fredr. Elfving och Georg Schauman. Tredje delen. Med en inledning av Georg Schauman. — XXII + 428 sid., tr. 1915 4—

OBS. De med * utmärkta tomerna hava utdelats åt *alla* medlemmar de övriga endast åt stiftare.

Tillkännagivande.

Personer, som önska inträda i Svenska litteratursällskapet, kunna anmäla sig hos Sällskapets skattmästare, professor A. Wallensköld, Västra Hamngatan 5, ävensom hos dess ombudsmän i landsorten. Sällskapets medlemmar fördelas i tre kategorier: „stiftande medlemmar“, vilka inbetala 200 mark eller därutöver, „ständiga medlemmar“, vilka en gång för alla erlägga 100 mark, samt „årsmedlemmar“, vilka betala 10 mark årligen i tolv års tid, varefter de överförs till ständiga medlemmar. Ständiga medlemmar och årsmedlemmar kunna övergå till stiftare genom att i enlighet med en därför uppgjord tariff inbetala differensen mellan stiftareavgiften 200 mark och det som de tidigare erlagt till Sällskapet. Stiftande medlemmar äga rätt att erhålla samtliga utkommande tomer av Sällskapets skrifter. Ständiga medlemmar och årsmedlemmar få alla „Förhandlingar och Uppsatser“ och på särskild anhållan även skriftserien „Studier i nordisk filologi“, men av de övriga skrifterna blott de mera populära; dock kunna de för halva priset tillösa sig även de andra skrifterna. Nyinträdande stiftande medlemmar erhålla ännu gratis några få förut utkomna tomer, av vilka ett större antal exemplar finnes i arkivet. Rekvisitioner adresseras till Sällskapets arkivarie, lektor Elis Lagerblad, Helsingfors, Svenska normallyceum, Unionsgatan 2.

Med Svenska litteratursällskapet i Uppsala har överenskommelse ingåtts, att i detsamma mot erläggande av endast halv avgift eller kr. 2:75, postportot inberäknat, kunna inträda medlemmar av Svenska litteratursällskapet i Finland, vilka därigenom bliva delaktiga av det i Sverige verkande Sällskapets skrifter. Också äga medlemmarna av bägge Litteratursällskapen rätt att för halva priset tillösa sig de båda Sällskapens äldre skrifter, ifall det återstående lagret sådant medgiver. Ständiga medlemmar av Uppsalasällskapet kunna Litteratursällskapets i Finland medlemmar bliva, om de så önska, mot en avgift en gång för alla av 50 kronor. Inträdessökande äga anmäla sig hos lektor Lagerblad.

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED
LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below, or
on the date to which renewed.
Renewed books are subject to immediate recall.

MAR 10 1968

REC'D

MAR 9 '68 - 4 PM

LOAN DEPT.

JUL 5 1976 5 9

IN STACKS

JAN 5 1970

REC. CIR. MAY 26 '76

LD 21A-45m-9,'67
(H5067s10)476B

General Library
University of California
Berkeley

U. C. BERKELEY LIBRARIES

C052181289

